

Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı

MANASTIRLI CELÂL BEY DÎVÂNÎ [İNCELEME - METİN]

Murat GÜNEŞ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Mehmet ARSLAN

Sivas
Haziran - 2013

MANASTIRLI CELÂL BEY DÎVÂNÎ

[İNCELEME - METİN]

Murat GÜNEŞ

Cumhuriyet Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı
İçin Öngördüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.

Sivas
Haziran - 2013

KABUL VE ONAY

Murat GÜNEŞ'in hazırlamış olduğu “Manastırlı Celâl Bey Dîvânı [İnceleme-Metin]” başlıklı bu çalışma, 19/06/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından “Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda” Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

İ m z a

Prof. Dr. Mehmet ARSLAN (Başkan/Danışman)

İ m z a

Prof. Dr. Hüseyin AKKAYA (Üye)

İ m z a

Doç. Dr. Ahmet BOZDOĞAN (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. 19.06.2013

İ m z a

Prof. Dr. Alim YILDIZ

Enstitü Müdürü

ÖZET

GÜNEŞ, Murat, Manastırlı Celâl Bey Dîvânı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2013.

Bu çalışmada, 16. yüzyıl Klasik Türk şairlerinden Manastırlı Celâl Bey ve *Dîvân*'ı ele alınmıştır. Şiirlerinde *Celâl* ve *Celâlî* mahlasını kullanan, *Dîvân*'ından başka *Hüsn-i Yûsuf*, *Manzum Şerh-i Avâmil*, *Sa'd u Sa'îd*, *Risâle-i Arûz* adında eserleri bulunan, kaynaklarda Musâhip Celâl, Mîr-i Alem Celâl Beg, Celâl Çelebi gibi namlarla anılan, yaygın olarak Manastırlı Celâl Bey olarak bilinen şaire dair bilgi ve bulgular değerlendirilmiştir; *Dîvân*'ının biri eksik olmak üzere 2 nüshası, sevgilinin güzellik unsurlarını işlediği, içerisinde *Dîvân* ile ortak 1 kaside, 29 gazel bulunan *Hüsn-i Yûsuf* mesnevisinin 2 nüshası ve çeşitli şiir mecmualarıyla, tezkire ve benzeri kaynaklardaki şiirlerin katkısıyla *Dîvân* metni kurulmuş ve çeşitli başlıklar altında incelenmiştir.

Araştırmalarımız neticesinde şairin *Dîvân*'ının biri eksik olmak üzere iki nüshası tespit edilmiştir. *Dîvân*'ının 184 varak tutarındaki en hacimli nüshası Fransa Paris Bibliothèque Nationale Supplement Turc 597'de, 27 varaklık sadece gazellerden oluşan eksik nüshası ise Ankara Millî Kütüphane 06 Mil YZ FB 273'te kayıtlı bulunmaktadır. İçerisinde 611 gazel bulunan Paris nüshasıyla, 119 gazel bulunan Ankara nüshasında 66 şiir ortakken 53 şiir farklıdır. Bundan dolayı şairin şiir mecmualarına yansımış şiirlerinin de olabileceği düşüncesiyle, ulaşılabildiği kadarıyla şiir mecmuaları taranarak şiirleri tespit edilmiş; nüshalarda bulunmayan 2 kaside, 1 murabba, 2 terci-bent, 20 gazel ve 2 kıta çeşitli kıstaslarla metne dâhil edilmiş; mecmualarda nüshalarla ortak bulunan şiirler de tenkitli metin oluşturmada karşılaştırma suretiyle kullanılmıştır.

Çalışma beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde biyografik eserlerden 15 kaynakta biyografisi bulunan şairin biyografileri verilmiştir. İkinci bölümde şairin hayatı, edebî kişiliği ve eserleri, kaynaklardaki bilgiler ve eserlerindeki destekleyici ipucu mahiyetindeki bilgilerden hareketle değerlendirilmiş, sonraki bölümde nazım şekilleri değerlendirilerek *Dîvân*'da kullanılan vezinler hakkında bilgi verilmeye çalışılmıştır. Çalışmanın dördüncü bölümünde oluşturulan *Dîvân* metninin söz varlığı ve muhtevasında dikkat çeken bazı hususlar, kaynaklara başvurularak açıklanmaya çalışılmış, kaynakların yetersiz kaldığı durumlarda da maddeyle aynı paralelde, diğer şairlerden bulunan örnekler

tespit edilerek değerdendirilip sonuç elde edilmeye çalışılmıştır. Beşinci bölümde metinde kullanılan nüshalar değerdendirilerek metin kuruluşu ile alakalı hususlar belirtilmiş ve transkripsiyonlu *Dîvân* metni verilmiştir. Çalışmadan elde edilen neticeler sonuç başlığı altında değerdendirilerek çalışmanın sonuna özel adları içeren bir dizin eklenmiştir. Ekler bölümünde şairin *Manzum Şerh-i Avâmil*'inin karşılaştırmalı metni, kullanılan nüshalardan örnekler ve şairin minyatürü bulunmaktadır.

Oluşturulan *Dîvân* metninde 7 kaside, 13 Murabba, 2 Muhammes, 5 Tahmis, 2 Terci-bent, 684 Gazel, 48 Kıta, 5 Nazm olmak üzere toplam 766 manzume bulunmaktadır. Manzumelerin toplam beyit sayısı 5065'tir.

Anahtar Kelimeler: Manastırlı Celâl Bey, 16. yüzyıl klasik Türk şiiri, *Dîvân*, Hurûfîlik, deyim.

ABSTRACT

GÜNEŞ, Murat, The Dîvân of Manastırlı Celâl Bey, Master's Thesis, Sivas, 2013.

In this study, 16 Century Classical Turkish poet Jalal Beg of Manastır and his poems are discussed. Jalal Beg uses the pseudonym of Jalal and Jalali in his poems but in the documents he is referred as Musâhip Jalal, Mir-i Alem Jalal Beg, Jalal Chalabi, most commonly Jalal Beg of Manastır. Besides his *Divan*, he has other literary works such as *Husn-i Yusuf*, *Sharh-i Avâmîl* (in verse form), *Sad u Said*, *Risale-i Aruz* (booklet about *aruz* meter). In this study, the information and findings about him are evaluated. With the contributions of two copies of his *Divan* -one of which is not complete-, two copies of *Husn-i Yusuf* -his masnawî that is about the components of the beauty of the beloved - which also has 1 kasides, 29 common poems with his *divan*-, some poetry *mecmuas* and some poems that are in the *tezkires* and other sources the text of *Divan* is formed which is analysed in different chapters.

After our research, two copies that one of which is incomplete of the *Divan* of the poet have been identified. The most voluminous copy that consists of 184 sheets is 184 at France Bibliothèque Nationale 597, the incomplete copy of 27 sheets of ghazals in the National Library in Ankara, 06 MİL YZ FB 273. The copy in Paris which has 611 ghazals and the copy in Ankara which has 119 ghazals have 66 common ghazals whereas 53 poems are different. So, with the idea that there might be other poems in poetry *mecmuas*, we tried to skim every *mecmuas* that we could reach. Thanks to this, we included 2 kasides, 1 murabba, 2 terci-bents, 20 ghazals ve 2 kıtas that we identified from *mecmuas* that are not in the copies of *divan* with certain criterias to the formation of the critiqued text of *Divan*.

The work consists of five chapters. Biography of poet which has been cited in 15 resources, is given in the first chapter. In the second part, the life of the poet has been reviewed within the frame of his personality, literacy and works in a supportive way. In the other section, the ways of rhythm have been reviewed and it's been tried to give information about prosody. In the fourth section of the study, which has been created as a pretty and remarkable presence, attempts to be clarified with the help of resources. Even

inadequate resources, they are in the same way, as well. The example of other poets which have been reviewed, and taken into consideration, enables to have a consequence. In the fifth section of the work; evaluated and used text provider have been specified and transcription are given in the text of the *Divan*. Study results were evaluated under the section of conclusion. At the end of the study, an index that contains the custom names has also been added. Then, the appendix part consists of poet *Manzum Şerh-i Avâmil's* comparative texts, examples of samples and also a miniature him.

Divan text consists of 7 kasides, 13 murabbas, 2 muhammeses, 5 Tahmis', 2 terci-bents, 684 ghazals, 48 kıtas, 5 nazm that add up to 766 poems. The overall number of verses of the poems is 5065.

Key Words: Manastırlı Celâl Bey, 16th century classical Turkish poetry, Dîvân, Hurûfism, idioms.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	I
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	V
KISALTMALAR	XI
ÖN SÖZ	XV

I. KAYNAKLARDAKİ BİYOGRAFİLERİ1

1. Ahdî-i Bağdâdî, <i>Gülşen-i Şu‘arâ</i> ’dan	1
2. Âşık Çelebi, <i>Meşâ‘irü’ş-Şu‘arâ</i> ’dan	8
3. Kınalızâde Hasan Çelebi, <i>Tezkiretü’ş-Şu‘arâ</i> ’dan	15
4. Beyânî, <i>Tezkiretü’ş-Şu‘arâ</i> ’dan	17
5. Gelibolulu Âlî, <i>Künhü’l-Ahbâr</i> ’ın <i>Tezkire Kısmı</i> ’ndan	18
6. Riyâzî, <i>Riyâzü’ş-Şu‘arâ</i> ’dan	23
7. Kafzâde Fâ‘izî, <i>Zübdetü’l-Eş‘âr</i> ’dan	24
8. Müstakîmzâde Süleyman Sadeddin Efendi, <i>Tuhfe-i Hattâtîn</i> ’den	26
9. Tayyârzâde Atâ, <i>Târîh-i Enderûn</i> ’dan	26
10. Mehmed Tevfîk, <i>Kâfile-i Şu‘arâ</i> ’dan	27
11. Mehmed Süreyyâ, <i>Sicill-i Osmânî</i> ’den	29
12. Fâik Reşat, <i>Eslâf</i> ’tan	29
13. Şemseddin Sâmî, <i>Kâmusu’l-A‘lâm</i> ’dan	30
14. Bursalı Mehmed Tâhir, <i>Osmanlı Müellifleri</i> ’nden	31
15. Mehmet Nâ‘il Tuman, <i>Tuhfe-i Nâ‘ilî</i> ’den	31

II. HAYATI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ33

1.HAYATI	33
1. Adı, Mahlası ve Unvanları	33
2. Doğum Yeri ve Tarihi, Ailesine Dair Bilgiler ve Öğrenimi	34
3. Hicaz Seyahati ve Şam’da Cafer Paşa İle Olan Tanışıklık	39
4. İkinci Selim ve Celâl Bey, Görevleri ve Bulunduğu Yerler	41

5. Devlet Erkânı ile Ciddi Anlaşmazlıklar	50
6. Saraydan Uzaklaştırılması ve Ölümü	59
7. Kişiliğine Dair	66
8. Şairleri Himayesi	69
2. ESERLERİ	78
2.1. Dîvân	78
2.2. Hüsn-i Yûsuf	80
2.3. Manzum Şerh-i Avâmil	83
2.4. Kavâ'id-i Arûz	85
2.5. Sa'd u Sa'îd	85
3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ	86
3.1. Kaynakların Değerlendirmelerine Göre Şairiği ve Şiiri	86
3.2. Şiir ve Kendi Şiiri Hakkında Görüşleri	89
3.3. Dili ve Şiirinin Özellikleri	93
3.3.1. Atasözleri, Kalıp İfadeler ve Deyim Varlığı	93
3.3.2. Aynı Formda Yazılmış Benzeşen Matlalar	104
3.3.3. Çağırışım ve Hayal Zenginliği, Kelime ve Harf Oyunları ..	106
3.3.4. Gazellerde İlk Beyitte Cinasa Düşkünlük	110
3.3.5. Sanatlı Manzumeler	112
3.4. Celâl(î) Mahlaş Diğer Şairler	122
3.4.1. Kimliği Bilinmeyen Celâl	122
3.4.2. İstanbullu Celâl Çelebi	122
3.4.3. Ebûbekir Celâlî	123
3.4.4. Süleyman Celâleddin	123
3.4.5. Abdullah Celâleddin Paşa	124
3.4.6. Çağatay Sahasından Mahdum Celâl	124
3.4.7. Mahmud Celâleddin Paşa	124
3.4.8. Ara Nesil Şairi Mehmed Celâl	125
III. DÎVÂN'IN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ	126
1. NAZIM ŞEKİLLERİ	126
1.1. Kasideler	126
1.2. Musammatlar	126

1.2.1. Murabbalar	127
1.2.2. Muhammesler	127
1.2.3. Tahmisler	127
1.2.4. Terci-bentler	127
1.3. Gazeller	128
1.4. Kıtalar	130
1.5. Nazmlar	132
2.KULLANILAN VEZİNLER	132

IV. SÖZ VARLIĞI VE MUHTEVADA DİKKAT ÇEKEN BAZI HUSUSLAR134

1. Ad Eksükligi	137
2. Adam Öldüreni Kan Tutar	137
3. Ağzına Dil Sokmak	139
4. Ahmed-i Bûnî	143
5. Akarsuya İnanma Yile Tayanma	146
6. Alur Göz ile Bakmak	146
7. Âşinâ - Dalgıç	146
8. Aşka Nişân Davâyâ Mana Gerek	147
9. At Oynağı	148
10. At Salmak	150
11. Azmağa Düşmek	152
12. Bahr - Acımak	152
13. Başına Toprak	153
14. Bayılanın Yüzüne Gül Suyu Serpmek	155
15. Boyun Olmak	155
16. Bulut-Peleng	156
17. Cam - Pamuk - Ateş	157
18. Can Bostanda Bitmez	158
19. Cinlerin Atası Cân	159
20. Delilere Günah Yazılmaz	160
21. Dôst-kâmî	160
22. Ebû Yahyâ	162
23. Feth-i Metâlib	163

24. Gözüne Kül	164
25. Güvleye Düşmek	165
26. Harâba Müşrif Olmak	166
27. Hâsılı Harcına Vefa İtmez - Yitmez - Degmez.....	167
28. Hatt - Vech	168
29. Heykel - Muska - Suret	170
30. Hindistan Acayıpler Ülkesidir	170
31. İlerü Çekmek	171
32. İllet ile Dirilen Mihnet ile Can Verir	172
33. Îsâ'nın (a.s.) Eşeği	173
34. Îsâ Suyu	174
35. Kadeh (Kedû) Üzerine Resim Yapmak, Şiir Yazmak	177
36. Kan Uğut	181
37. Karaman - Yalan	182
38. Karı Tul	183
39. Kefene Ayet - Dua Yazmak	183
40. Kızlık	184
41. Melekler Kilise Resimlerinden Kaçar	185
42. Meymene Meysere	185
43. Mısr-ı Câmi'	186
44. Misket Şarabı	187
45. Nûş-ı Can Olsun	188
46. Oğlan Gönüllü	190
47. Öñmek	191
48. Parmağa Kamış Yürütmek	192
49. Ruh Düğümlene	192
50. Seba'l-Mesânî	193
51. Sevâd-ı A'zam	195
52. Sikke Komak	197
53. Sikkeyi Mermerde Kazımak	198
54. Sikke-sûret	200
55. Su İşkencesi	202
56. Süreyya (Ülker) Canlılara Olumsuz Tesir Yapar	203

57. Taş Dökülme	205
58. Terkiye Asmaz	206
59. Ümmü'l-Kitâb	207
60. Üzilmek	209
61. Vakt-i Zaruret Kafir Hâcî Beşe	209
62. Yakası Açılmaduk Söz	210
63. Yügrük At Kendü Yemin Arturur	211
V. METİN KURULUŞU VE DÎVÂN METNİ	212
1. NÜSHA TAVSÎFLERİ	212
2. ŞİİR MECMUALARININ KATKISI	217
3. METİN KURULUŞUNDA GÖZETİLEN ESASLAR	223
4. TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ	227
DÎVÂN	
TRANSKRİPSİYONLU METİN	229
KASİDELER	231
MUSAMMATLAR	245
MURABBALAR	245
MUHAMMESLER	260
TAHMİSLER	263
TERCİ-BENTLER	270
GAZELLER	279
KITALAR	653
NAZMLAR	670
SONUÇ	673
KAYNAKLAR	675
DİZİN (ÖZEL ADLAR)	695
EKLER	703
EK.1: Celâl Bey'in <i>Manzum Şerh-i Avâmîl</i> 'i	703
EK.2: Nüshalardan Örnekler	719
EK.3: <i>Meşâ'irü's-Şu'arâ</i> 'dan Celâl Bey'in Minyatürü	724

KISALTMALAR

AÇ	:	Âşık Çelebi, <i>Meşâ 'irü'ş-Şu 'arâ</i> .
AKMB	:	Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
BN	:	<i>Dîvân</i> , Paris Bibliothèque Nationale De France Supplement Turc : 597.
C.	:	Cilt
FD	:	<i>Fevrî Dîvânı</i> , Edirne İl Halk Ktp. 473.
G.	:	Gazel
GŞ	:	Ahdî, <i>Gülşen-i Şu 'arâ</i> .
Hİ	:	<i>Hüsn-i Yûsuf</i> , İstanbul Üniversitesi Ktp. Türkçe Yazmalar Rıza Paşa Kitapları: T1872 .
HM	:	<i>Hüsn-i Yûsuf</i> , Amerika Mıçigan Üniversitesi Türkçe Yazmaları: 405.
K.	:	Kaside
KA	:	Gelibolulu Âlî, <i>Künhü'l-Ahbâr</i> .
Kt.	:	Kıta
KTB	:	Kültür ve Turizm Bakanlığı
Ktp.	:	Kütüphanesi
MEB	:	Milli Eğitim Bakanlığı
MG	:	<i>Gazeliyât</i> , Ankara Milli Kütüphane Fahri Bilge Kitapları: 06 Mil YZ FB 273.
Mhs.	:	Muhammes
Mur.	:	Murabba
ö.	:	Ölümü
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
SD	:	<i>Selîmî Dîvânçesi</i> , Fatih Ali Emiri Millet Ktp. AE34 AE Arabi 4341/7.
ŞD	:	<i>Şâhî Dîvânı</i> , Fatih Millet Ktp. Ali Emirî Manzum 225.
TA	:	Tayyârzâde Atâ, <i>Târih-i Enderûn</i> .
Ths.	:	Tahmis
Trc.	:	Terci-bent

TTK	:	Türk Tarih Kurumu
TDK	:	Türk Dil Kurumu
TDV	:	Türkiye Diyanet Vakfı
yp.	:	Yaprak
→	:	Bakınız, İlgili Eser

ŞİİR MECMUALARININ KISALTMALARI

- AE₁: *Şiir Mecmuası*: Fatih Millet Ktp. Ali Emirî Manzum 543.
 AE₂: *Şiir Mecmuası*: Fatih Millet Ktp. Ali Emirî Manzum 554.
 AE₃: *Şiir Mecmuası*: Fatih Millet Ktp. Ali Emirî Manzum 563.
 AE₄: *Şiir Mecmuası*: Fatih Millet Ktp. Ali Emirî Manzum 568.
 AE₅: *Şiir Mecmuası*: Fatih Millet Ktp. Ali Emirî Manzum 635.
 AE₆: *Şiir Mecmuası*: Fatih Millet Ktp. Ali Emirî Manzum 651.
 AE₇: *Şiir Mecmuası*: Fatih Millet Ktp. Ali Emirî Manzum 685.
 AE₈: *Şiir Mecmuası*: Fatih Millet Ktp. Ali Emirî Manzum 695.
 AE₉: *Şiir Mecmuası*: Fatih Millet Ktp. Ali Emirî Manzum 771.
 AE₁₀: *Şiir Mecmuası*: Fatih Millet Ktp. Ali Emirî Manzum 780.
 AK₁: *Şiir Mecmuası*: Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları B.868.
 AK₂: *Şiir Mecmuası*: Atatürk Kitaplığı Belediye Yazmaları B.1565.
 AK₃: *Şiir Mecmuası*: Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları K.315.
 AK₄: *Şiir Mecmuası*: Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet Yazmaları K.479.
 ÇR₁: *Şiir Mecmuası*: Çorum Hasan Paşa İl Halk Ktp. 19 HK 2207.
 DY₁: *Şiir Mecmuası*: Diyarbakır İl Halk Ktp. 21 HK 531.
 İÜ₁: *Şiir Mecmuası*: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. TY 739.
 İÜ₂: *Şiir Mecmuası*: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. TY 743.
 İÜ₃: *Şiir Mecmuası*: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. TY 752.
 İÜ₄: *Şiir Mecmuası*: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. TY 818.
 İÜ₅: *Şiir Mecmuası*: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. TY 1724.
 İÜ₆: *Şiir Mecmuası*: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. TY 2955.
 İÜ₇: *Şiir Mecmuası*: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. TY 3563.
 İÜ₈: *Şiir Mecmuası*: İstanbul Üniversitesi Merkez Ktp. TY 3572.
 KS₁: *Şiir Mecmuası*: Kastamonu İl Halk Ktp. 37 HK 2735.
 MM₁: *Şiir Mecmuası*: Konya Mevlana Müzesi Abdülbaki GÖLPINARLI 71.
 MC₁: *Şiir Mecmuası*: Michigan Ünivercity 356.
 MK₁: *Şiir Mecmuası*: Millî Kütüphane Yazmalar 06 MİL YZ A 715.
 MK₂: *Şiir Mecmuası*: Millî Kütüphane Yazmalar 06 MİL YZ A 801.
 MK₃: *Şiir Mecmuası*: Millî Kütüphane Yazmalar 06 MİL YZ A 803.
 MK₄: *Şiir Mecmuası*: Millî Kütüphane Yazmalar 06 MİL YZ A 3291.

- MK₅: *Şiir Mecmuası*: Milli Kütüphane Yazmalar 06 MİL YZ A 3513.
 MK₆: *Şiir Mecmuası*: Milli Kütüphane Yazmalar 06 MİL YZ A 7077.
 MK₇: *Şiir Mecmuası*: Milli Kütüphane Yazmalar 06 MİL YZ B 799.
 NK₁: *Şiir Mecmuası*: Nuruosmaniye Ktp. 4960.
 NK₂: *Şiir Mecmuası*: Nuruosmaniye Ktp. 4962.
 ÖT₁: *Şiir Mecmuası*: Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 06 HK 110.
 ÖT₂: *Şiir Mecmuası*: Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 06 HK 436.
 SK₁: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Aşir Efendi 459.
 SK₂: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Ali Nihat TARLAN 62.
 SK₃: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Ali Nihat TARLAN 68.
 SK₄: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Ahmed Paşa 363.
 SK₅: *Şiir Mecmuası* : Süleymaniye Ktp. Çelebi Abdullah 315.
 SK₆: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Esad Efendi 3398.
 SK₇: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Hacı Beşir Ağa 654.
 SK₈: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Fatih 3849.
 SK₉: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Fatih 4078.
 SK₁₀: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Fatih 5351.
 SK₁₁: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Giresun Yazmalar 180.
 SK₁₂: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Hacı Mahmud Efendi 5301.
 SK₁₃: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Halet Efendi Eki 244.
 SK₁₄: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Hasan Hüsnü Paşa 1031.
 SK₁₅: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Mehmed Asım Bey 719.
 SK₁₆: *Şiir Mecmuası*: Süleymaniye Ktp. Zühdü Bey 615.
 TD₁: *Şiir Mecmuası*: Ankara Türk Dil Kurumu Yazmaları A419.
 TK₁: *Şiir Mecmuası*: Topkapı Sarayı Ktp. Bağdad 406.
 TK₂: *Şiir Mecmuası*: Topkapı Sarayı Ktp. Revan 1973.
 YK₁: *Şiir Mecmuası*: Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp. 357.
 YK₂: *Şiir Mecmuası*: Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp. 398.
 YK₃: *Şiir Mecmuası*: Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp. 412.
 YK₄: *Şiir Mecmuası*: Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp. 851.
 YK₅: *Şiir Mecmuası*: Yapı Kredi Sermet Çifter Ktp. 1082.

ÖN SÖZ

Osmanlı Devleti tarihinde devletin ve kurumların birçok bakımdan en itibarlı dönemi olarak kabul edilen 16. yüzyıl, aynı zamanda sanatın da aynı paralellikle gelişerek ürünlerini verdiği ve çok sayıda sanatçının yetiştiği, bu bakımdan da verimli bir dönemdir. Bu asırda sanatın çok çeşitli alanlarında olduğu gibi edebiyatta da nitelik ve nicelik bağlamında önemli gelişmeler yaşanmış, devlet yöneticileri sanatçıları himaye ederek sanatın gelişmesine katkıda bulundukları gibi birçok devlet adamı da şair kimlikleriyle edebî hareketliliğin içerisinde olmuşlardır.

Klasik Türk edebiyatı tarihinin dikkat çekici bir dönemi olan, şiirin ve şairin itibarlı bir yüzyılı, 16. yüzyıl hakkında söz söylerken bu yüzyılın hemen başında vefat etmiş ve Türk şiir tarihinde mühim bir yer teşkil etmiş, şiirlerinde Türkçe kelimelerle hüner gösteren, yerel kültüre ait hususiyetleri şiirine yansıtmakta da çok başarılı olmuş ve bu özelliğiyle de örnek alınmış bir yüz akı şair, Necâtî Bey'in [ö.1509] adını anmalıyız. Necâtî Bey için bu yüzyılın şiir anlayışının temelini atarak vefat etmiştir demek çok da yanlış olmayacaktır. Çünkü 16. yüzyıl şiirinin en dikkat çeken özelliği şiirlerde Türkçe kelime ve deyimlerle hayal ve çağrışım zenginliği oluşturarak sanat göstermek olmuştur. Bu hususta Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŞOĞLU “*On altıncı yüzyıl şiirinin en önemli hususiyeti Türkçe kelime ve deyimlerin üzerinde oynayarak edebî sanatlar göstermektir. Herhalde Türkçemizin ifade ve mana bakımından en zengin örneklerini bu yüzyılın mahsullerinde buluruz.*(1981: 31)” diyerek bu yüzyılın edebî anlayışını özetlemektedir.

Bu çalışmada yukarıda bahsedilen yüzyıldan bir şair, Manastırlı Celâl Bey ve *Dîvân*'ı üzerine araştırma yapılarak söz konusu şairin ve eserinin Türk edebiyatı tarihindeki yeri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmalarımız neticesinde daha önce üzerinde herhangi bir bilimsel çalışma yapılmamış olan şairin *Dîvân*'ının biri eksik olmak üzere 2 nüshası tespit edilmiştir. *Dîvân*'ın 184 varaklık en hacimli nüshası Fransa Paris Bibliothèque Nationale Supplement Turc 597'de kayıtlı bulunmaktadır. Baştan ve sondan eksik, ortasından da iki yerden kopuk olarak elimize 27 varak zayi şekilde ulaşan, sadece gazellerden müteşekkil eksik nüshası ise Ankara Milli Kütüphane 06 Mil YZ FB 273'de kayıtlı bulunmaktadır. İçerisinde diğer nazım

şekillerinden başka 611 gazel bulunan Paris nüshasıyla, sadece gazellerden oluşan Ankara nüshasında 66 şiir ortakken, Ankara nüshasındaki 53 şiir Paris nüshasında bulunmamaktadır. Çalışmanın başında karşılaşılan bu iki nüshadaki şiir farklılığından dolayı şairin şiirlerinin daha çok olabileceği ve bu şiirleri dışarda bırakmamak düşüncesiyle şiir mecmualarına başvurduk. Elden geldiği kadarıyla şiir mecmualarından şairin manzumeleri tespit edildi ve nüshalarda olmayan şiirler, çeşitli kıstaslarla metne dâhil edildi. 2 kaside, 1 murabba, 2 terci-bent, 20 gazel ve 2 kıta metne dışardan eklenen şiirlerdir. Mecmualarda nüshalarla ortak bulunan şiirler de karşılaştırmak suretiyle metin tenkidinde kullanıldı.

Şairin hayatı ve edebî kişiliği kaynaklarda verilen bilgiler ve eserlerinden hareketle değerlendirilmiştir. 16. yüzyılda yazılan şuarâ tezkirelerinden Sehî ve Latîfî'de şaire dair bilgi bulunmaz. Bu yüzyılda yazılmış diğer tezkirelerle sonraki dönemde yazılmış toplam 15 kaynakta şairin biyografisi bulunmaktadır. Şair, II. Selim'e şehzâdeliğinden itibaren yirmi yıl civarında bir süre musâhiplik yaptığından bazı tarihi kaynaklarda da adı geçmektedir. Bununla birlikte hayatının son dönemlerinde özellikle devlet erkanından Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa, Şeyhülislam Ebussuûd Efendi, Müftü Nûreddinzâde ile çok ciddi anlaşmazlıklara düşen şair, Ebussuûd Efendi'nin mektuplarında da padişahın haremindedir bulunması uygun olmayan bir kişilik olarak şikayet edilmiştir. Şairin hayatında ve kişiliğinde dikkat çeken noktalardan birisi de Hurûfîliğe olan meylidir. Eserlerinde yer yer Hurûfî terminolojiye rastlanan şairin *Dîvân*'ında Arşî, Nesîmî, Misâlî ve Muhîfî gibi Hurûfî şairlerin şiirlerinde görülen yoğunlukta Hurûfî terminolojiye rastlanmaz.

Şehzâdeliğinden itibaren sultan II. Selim'in uzun süre yakınında bulunan, Anadolu timar defterdarlığı, mîr-i alemlik, beylerbeyilik gibi yüksek rütbeli görevlerinin de imkanıyla 16. yüzyılda birçok şairi himaye ettiğini öğrendiğimiz Celâl Bey hakkında Nev'î ve Bursalı Rahmî'nin *Dîvân*'larında kendisine sunulmuş birer kaside bulunmaktadır. Yine şiir mecmualarında rastladığımız kadarıyla Edirneli İlmî ve Alaşehirli Makâlî de kendisine kaside sunan şairler arasındadır. Bu bilgilere paralel olarak şairin Üdî'nin *Mâcerâ-yı Mâh* mesnevîsinde, Derzîzâde Ulvî'nin, Edincikli Ravzî'nin, Hüdâyî-i Kadîm'in, Bursalı Rahmî'nin *Dîvân*'larında

çeşitli şekillerde adı geçmektedir. Cinânî, Fevrî, Şâhî ve Ulvî'nin *Dîvân*'larında; Hayrî ve Selîmî'nin şiirlerinde şairin şiirlerine nazîre olarak yazılmış müseddes ve tahmisler bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında şairin edebî kişiliğinin de 16. yüzyıldaki bu edebî hareketlilik içerisinde şekillenmiş olduğunu söyleyebiliriz.

Kaynakların bildirdiğine göre şairin *Dîvân*'ından başka 4 eseri daha bulunmaktadır. Sevgilinin güzellik unsurları hakkında yazdığı, içerisinde *Dîvân* ile ortak 1 kaside, 29 gazel bulunan *Hüsn-i Yûsuf* mesnevisinin 2 nüshası tespit edilmiş ve bu ortak şiirler karşılaştırmak suretiyle metin kurulurken kullanılmıştır. Şairin bir diğer eseri *Manzum Şerh-i Avâmil*'dir. 2 nüshası tespit edilen bu eser, Osmanlı medreselerinde okutulan Arapça bir gramer kitabı olan *Avâmil*'in Türkçe tercümesinin manzum olarak hazırlanmış şeklidir. Bu eserin metni de çalışmanın ekler bölümünde değerlendirilmiştir. Şairin ele geçen bu eserleriyle birlikte kaynaklarda varlığı hakkında bilgi bulunan ancak şu anki bilgilerimize göre kütüphanelerde kaydında rastlanmayan münazara olarak yazdığı *Sa'd u Sa'id* ve bir aruz risâlesi olan *Risâle-i Arûz* adlı 2 eseri daha bulunmaktadır.

Çalışma 5 bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde şairin kaynaklarda bulunan biyografileri verilmiştir. İkinci bölümde şairin hayatı, eserleri ve edebî kişiliği kaynaklarda verilen bilgiler ve eserlerinde bulunan destekleyici ipucu mahiyetindeki bilgilerle değerlendirilmiş, Celâl(î) mahlasıyla şiir yazan diğer şairler tespit edilerek bu şairler hakkında bilgi verilmiştir. Üçüncü bölümde *Dîvân*'ın şekil özellikleri verilmiş, nazım şekilleri değerlendirilmiş ve kullanılan vezinler hakkında malumat verilmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümü *Dîvân*'ın söz varlığı ve muhtevasında dikkat çeken bazı unsurlar hakkındadır. Bu hususlar kaynaklara başvurularak açıklanmaya çalışılmış, kaynakların yetersiz kaldığı durumlarda da ilgili maddeyle aynı paralelde yazılmış diğer şairlerin şiirlerinden destekleyici tarzda örnekler tespit edilerek sonuç elde edilmeye çalışılmıştır. Beşinci bölüm nüshaların değerlendirilip metin kuruluşu ile alakalı hususların belirtildiği bölümdür. Bu bölümde şiir mecmualarından eklenen şiirlerin hangi kıstaslara dayandığı hakkında da bilgi verilmeye çalışılmıştır. Oluşturulan *Dîvân* metni verildikten sonra, çalışmanın sonuna özel adları kapsayan dizin eklenmiş, kullanılan nüshalardan örnek fotoğraflar konulmuş ve şairin minyatürü verilmiştir.

İmkanlar ölçüsünde elden gelenin yapıldığı bu çalışma, elbette ki kusursuzluk ve hatasızlık iddiasında değil, bu olumsuzlukları en aza indirebilmiş olmakla yapılmış olmak ümidindedir. Bu çalışmadaki tüm eksiklik, olumsuzluk, yanlışlık ve olmamışlıklar benim yetersizliğimden kaynaklanmaktadır. Doğruya ulaşmak yolunda eleştirinin sağladıklarından nasiplenmek ümidiyle, çalışmanın her türlü ilmî tenkide kapısının açık olduğunu belirterek çalışmaya bu pencereden bakıp katkıda bulunacaklara da saygılarımı sunarım.

Teşekkür faslında, bu yolda talebesi olmakla talihimin yar olduğu, bu çalışmanın her aşamasında çok önemli katkıları bulunan ve karşılaştığım her güçlükte yardımlarını esirgemeyerek bu yolda meraklandırıp destekleyen, yöreklendirip elimden tutan kıymetli hocam Prof. Dr. Mehmet ARSLAN Bey'e can u dilden teşekkür ederim. Katkıları için Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK Bey'e, desteği için Yrd. Doç. Dr. Hakan YEKBAŞ Bey'e ve çeşitli vesilelerle yardımı geçenlere teşekkür ederim. Son teşekkürüm, gıyaben ve hazıran üzerimde emeği ve hakkı bulunanlardır.

Murat GÜNEŞ

2013 - Kayseri

I. KAYNAKLARDAKİ BİYOGRAFİLERİ

1. Ahdî-i Bağdâdî, *Gülşen-i Şu'arâ*'dan¹

CELÂL EFENDİ: Rûmilinde Manastırdandır. Zât-ı refî'ü'd-derecâtı câh u celâl ile ârâste ve hilye-i cemâl-i bî-mişâli fazl u kemâl ile pirâstedür. El-hağ bu devrde kutb-ı felek-i haqîkat ve merkez-i da'ire-i tarîkat ve güzîde-i meşâyih-i kibâr ve nûr-ı dîde-i ulû'l-ebsârdur. 'İlm-i te'vilde kâşif-i esrâr-ı *küntü kenzen mahfiyyen* ve vâkıf-ı envâr-ı *kâbe kavseyni ev ednâdur* ve hemîşe elîf-ı fazl-ı kibriyâ ile âyîne-i ehl-i vefâda keder kımayup münevver itmeden hâlî degüldür ve hadd-i zâtında hoş-şohbet ü bülend-himmet ve şi'r ü inşâda bî-mişl ü bî-mânend ve envâ'-ı hatt yazmada bir derecede mâhirdür ki kâtib-i kazâ vü kader şahâyif-i eyyâmı kalem-i şun' ile meşk ideli mişâlin yazmamışdur ve rûsûm-ı nûkûşa bir reng ile kâdirdür ki nakkâş-ı ezel kill-i bedâyi'-nigâr-ı lem-yazel ile tarh-ı zemîn ü zamânı çekeli ol nakkâş-ı nakş-nigârûn nakş-ı pür-hayâline 'aklı irmemiş ve ekser-i kütüb-i meşâyih-i mütâla'a-i şerîf ile gözden geçürüp görmişlerdür. Anuñ içün elfâz-ı nefis ile meclis-ârâ ve kelimât-ı selîs ile şâhib-edâ lisân-ı 'Arabîde Hâssân-ı faşihü'l-beyân gibi sâhîr ve zebân-ı Fârisîde H'âce-i Selmân-ı ma'ânî-perver gibi mâhir ve Türkî dilinde tab'ı Nevâyî gibi mazmûn-ı hâşşa kâdir ve şi'ri Nesîmî gibi vâfirdür. Sâbıkan memâlik-i 'Arabı seyâhat ve cüst ü cüy-ı meşâyih-i tarîkat ü haqîkat idüp erbâb-ı ma'ârif ve aşhâb-ı letâyifden çok ekâbir ü eşrâf nazarından behre-mend olup luğf-ı sîret ve hüsn-i serîret ile fâ'ide-mend olup ba'dehü *el-emrû biyedillâhi* hükmince yine 'azm-i diyâr-ı Rûm kılmış. Ol zamânda pâdişâh-ı 'âlem-penâh Sultân Süleymân Hân-ı felek-bârgâh hazretlerinin şehzâdeleri ki Sultân Muştafâ ve Sultân Mehemmed ve Sultân Selîm Hân ve Sultân Bâyezid ve Sultân Cihângîr cümlesi serîr-i şihhatde ve mesned-i 'âfiyetde kâm-rân idiler. Sâbıkü'z-zikr bu hâlde mütereddid olup 'acabâ bu penc-i güher-senc şehzâdelerün kangısınıñ âsitân-ı felek-âşiyânlarına intisâb itmek şavâb ola diyü mütefekkir ü mütehayyir iken ol derde çâre içün hâtır-ı fâtırlarına istiğâre hûtur idüp h'âb-ı nûşin ile huzûra vardukda bir pîr-i rûşen-zamîr müşîr-i beşîr olup bu hadîş-i şerîf-i vâcibü't-ta'zîmi ta'lîm yüzünden tefhîm itdürdükden soñra bî-ihtiyâr

bî-dâr olup vâkı‘ olan işâret-i pür-beşâret cevâhîrin silk-i nazm-ı âbdâra çeküp
hıdmet-i şeh-zâde-i ‘âlî-tebâr a’nî Sultân Selîm Hân-ı kâm-kâruñ âsitân-ı felek-
medârlarına müteveccih olup bu kıt‘a-ı bedî‘iyi ‘arz-ı ‘izz-i huzûr-ı pür-hubûrlarına
vuşûl buldurmuşlar.

Kıt‘a: Bir gice vâkı‘amda bir püsere
Didüm ey şeyh-i ‘âkil ü dānā

Hâzret-i pâdişâh-ı devrānuñ
Penç şeh-zâdesi ki var zībā

Biri bebr ü biri esed biri şîr
Biri sîmurğdur biri ‘anķā

Ķangısı taht ü tāca mālîk olur
Ķangısıdur cihānda Hızr-ı bekā

Bana bu sırrı didüm i‘lam it
Didi *hayrū'l-umūr evsaṭuhā*

Müşârunileyh çaķ ol zamānda şâh-zâde-i cevān-baḥtuñ şöḥbet-i şerîflerine ve meclis-
i laṭîflerine leylen ve nehâren yüz sürüp müşerref olmaķdan ḥālî olmaz ve mezkûr
şâh-zâde-i ‘âlî-miķdāruñ nazar-ı himmet-i bā-‘ināyâtı ile bir miķdār zamān Anaṭolı
vilāyetine defterdār-ı tîmār olmuşlar. Āḥîr tab‘-ı hümā-pervāzı ol manşıb-ı ‘âliyeden
şâh-bāz gibi pervāz itmeden vaz gelüp hevā-yı âsitân-ı ĳuds-âşiyân-ı ḥâzret-i şeh-
zâdede hezerān ‘izāz ile ārām u ĳarār tutup aķrān içre ser-efrāz u mümtāz olup ol
dergāh-ı ‘âlem-penāhda maķbûl olmuşlar. Hālā ki pâdişâh-ı ‘âlî-himmetüñ devletinde
ve şâh-zâde-i nîķū-ḥılķatüñ nazar-ı ‘ināyetiyle müteferriķa bölüğünde yüz biñ aķçe
ze‘āmete mutaşarrıf ve umûr-ı devlete vâķıf kimesnedür. Ol bülbül-i gülistân-ı
ma‘ânînüñ ve ol tûṭî-i şekeristân-ı ḥoş-edānuñ güftār-ı şeker-rîzi ve eş‘ār-ı gülbîzi bî-

naẓīr ve ma‘ānī-i ḥaṣ bulmada ve sūz ü güdāz ile mānend-i Ḥassān ve vādī-i nazmda her zamān bir tarz-ı nev peydā itmede dilīr ve şu‘arā-yı zamān ve zırafā-yı cihān ekşer-i ğazel-i bī-nazīrlarına peyrev olup nazīre diyüp cā’izesine ve iltifāt-ı bī-dirīġına mazhar düşüp manzūr-ı ulū’l-ebşār olmuşlardır. Netāyic-i ṭab‘ından münāzara tarīķıyla *Sa‘d u Sa‘īd* nām bir kitāb-ı sürūr-encām ve bir *Manzūm Şerḥ-i ‘Avāmil* ki maḳbūl-i efāzıldur ve bir *‘Arūz-ı Kavā‘id*-güster ki pesendīde-i erbāb-ı hünerdür ve dahı *Ḥüsn-i Yūsuf* nām bir risāle taṣnīf-i hūb ve te’lif-i mergūbdur ki elfāz-ı rūḥ-efzāsı rengīn ü hōş şīrīn-edāsı derece-i taḥrīr ü takrīrdan müberrā vü mu‘arrādur. Ser-ā-pā a‘zā-yı şāhid-i ra’nā vaşfında yigirmi ṭokuz ‘aded ğazel-i bī-bedel ve bir kaç nazm-ı pūr-meşel ile şaḥīfe-i beyānı muraşşa‘ u mülemma‘ kılmışdur. Ol dürr-i nā-süftelerüñ cümlesinden biri budur ki şıfāt-ı dehendür ehl-i suḥen olan yārāna rüşendür.

Gazel:

Mürde iḥyā eyler açsa ol Mesīhā-dem dehen
Deyr-i ḥüsninde lebi ‘İsī durur Meryem dehen

Büseler şunsa leb-i la‘lūñden eksilmez müdām
Bezm-i ḥüsninde lebi Cemşīd cām-ı Cem dehen

‘İd-ı aḍḥādur vişāli āsitān-ı müdde‘ī
Fī’l-ḥaḳīķa Ka‘bedür ḥüsnī çeh-i zemzem dehen

Emrine rām u müsahḥar olsa tañ mı ins ü cān
Ḥaṭṭ-ı Yāķūtı Süleymān mühridür ḥātem dehen

Görinür ḳand-i mükerrer her nazarda lebleri
Anlaruñ beñzer ki mābeynindedür müdgam dehen

Ḥaṭ degüldür lebleri eṭrāfını olan muḥīṭ
Küştesi çün ḳaraler geymiş tutar mātem dehen

Lebleri ḥün-ḥ‘āreliklerle dile düşdi tamām

Şaklasun Hâk hâkına açmış durur ‘alem dehen

Dil kemer gibi dehânın kor tolaşur biline
Kılca hod müy-ı miyânından degüldür kem dehen

Varlığı yokluğu bir oldu Celâlün gördi kim
Mazhar-ı esmâ gibidür nokta-i mübhem dehen

Mezkûrun nazm-ı dürer-bârı ve güftâr-ı âbdârı beyne’n-nas bî-hadd ü bî-kıyâsdur. Bu bir nice ğazel-i bî-bedelleri taḥrîr olındı.

Ġazel:

Ey sevâd-ı ḥaṭṭ-ı ruḥsârı zâlâm-ı şeb-i ‘aşk
Nokta-i hâl-i lebi güm-şüdeye kevkeb-i ‘aşk

Ten-i ḥâkîde şanur ‘aşkı muḳarrer zâhid
Kâlpudur kâleb-ı cân kâleb-ı cân kâleb-ı ‘aşk

Zerrece sırr-ı dehânına bulunmazdı vukûf
Dür-feşân olmasa ger bezm-i cinânda leb-i ‘aşk

Tâbiş-i ‘aşka dil-i zerre getürmez tâkat
Âftâbı düşürür lertzeye tâb-ı teb-i ‘aşk

Yazdı fetvâyı kodı ‘uşşâka Celâlî Manşûr
Kendü kanyla vuzû‘ itmek imiş mezheb-i ‘aşk

Ve lehû eyzan:

Ġamzeñe Hâk ki şehâdet ider kâtildür
Bir nazarda niçe yüz biñ kana gire Kâbildür

Vech-i eşyâda ḥaṭ-ı nâmuñ okur ‘ârif olan
Hılkatün aṇlamayan yüzi kara câhildür

Zāhidi şanma havaşş-ı ğam-ı ‘aşkuña emîn
Dīnini daħı edā idememiş ‘āmildür

Mekre el şunma dimek zülfüñe inkār degül
Sihr haqdur velī ammā ‘ameli bātıldur

Şimdi bu şi‘r diyenlerde de bulunmaz mişlūñ
Dir dimez saña Celālī faşāhat iledür

Ve lehū eyzan:

Olmak isterseñ nigāra cān ile tenden yakın
Benligi terk eyledüñ olduñ baña benden yakın

Yirde gökde gerçi kim bir şey degül benden ırağ
Gökleri toköz tolandum bulmadum benden yakın

Qurbını idrāk ider cānān ile cān u tenüñ
Māliki mülki bilenler māla maḥzenden yakın

Dāmen-i dil-dārı elden komasam kılmañ ‘aceb
Pāy-būsuna vesīle var mı dāmenden yakın

Çeşm-i cān ile Celālī gördi nūr-ı vahdeti
Hüb-rūya şīveden ‘uşşāka şīvenden yakın

Ve lehū eyzan:

Halka haq gelmedi Mansūruñ *ene'l-Haḳ* didügi
Görinür münkire küfr ehl-i Haḳuñ haq didügi

Ehl-i cezbe dimez ancak saña aḥmak zāhid
Belki ‘ākilledür anlaruñ aḥmak didügi

Biz anı milket-i nā-sūte muḳayyed görürüz
Şūfiyenüñ ‘ālem-i lāhūta muṭlak didügi

Gönül alçaḳda didükse bizi alçaḳda ḳoma
Āsumāndan yücedür ‘ārifün alçaḳ didügi

Dest-gîr oldı getürdi bizi Cemşîd itdi
Başumuz tâcı durur sâḳînün ayak didügi

‘Amel ü fi‘lūñi bilseñ neye beñzer zāhid
Naḥviyūnuñ müte‘allık müte‘allak didügi

Her ne dirlerse disünler ḳo Celālî saña ḥaḳ
Didügi kimsenüñ olmaz olur ol Ḥaḳ didügi

Ḥaḳḳā budur ki ol server-i efāzıl-ı ‘ālemüñ bî-ḥad îcād-ı ḥaşı vardır. Cümlesinden bu gazel-i pür-süz dahı çün mihr-i dil-efrüz-ı maşrıḳ-ı tab‘ından tâli‘ u lâmi‘ olup her beytinde ikişer ma‘nā muzmer ve birisi mānend-i dürr-i gevherdür. Vākı‘a mezkûr ḡazelüñ edāsı mertebe-i i‘cāz ve nazîre dimeden mu‘arrā ve mümtāz vāḳı‘ olmışdur ve ma‘lûm-ı şerîf-i erbāb-ı ḳalem ola ki mezbûr ḡazelüñ maṭla‘ı şeh-zāde-i ‘ālem ü âdem ve sulṭān-ı encüm-ḥaşem ve nûr-ı dîde-i aşḫāb-ı himem vaşfinda raḳam olmışdur.

Ġazel:

Gerçi dirler o şehüñ ḳavsi ḳazā tîri ḳader
Tîr-i per-tāv idemez ḳavs-i ḳazā tiri ḳadar

Ḍarb-ı dest egdürür anuñ başını egmez ise
Serv-i ser-keş ḳadd-i bālāsını görse baş eger

Ḥande ḳılsa ol lebi ḡonce göreydüñ n’eyler
Güllerin bād-ı şabā defter-i ḥüsnini dürer

Göz terāzūsına ursak ikisin kıymetden
Cevher-i hāk-i kudūmın görürüz kuhl-ı başar

Āhumuz şu‘lelenür da‘vet-i aġyār itse
Korġaruz vara düşe ħırmınen-i ħüsnine şerer

Erre-i miĥnet ile tırmadı deldi dilümi
Şöyle benzer o perī-şān saçına şāne deger

Añmaz agyāra vişālin o şehüñ ölse Celāl
Ĥavfı budur ki tolaşmaya miyānına kemer

Bu kıt‘a-ı zībā daĥı ol efşah-ı fuşahānuñ ve emlehü’ş-su‘arānuñdur ziyāde a‘lā ve gün
gibi mücellā vākı‘ olmuşdur.

Kıt‘a: Baĥdum sipihr-i ĥüsne bir gün bir āy gördüm
Göñlüme meyl ü mihrin anlaruñ eyledüm ‘arz

Adıyla biri Mūsā nāmıyla biri ‘İsā
Dil virmek ana vācib teslīm-i cān aña farz

Gerçi biri melekdür biri perīdür ammā
Nisbetleri Celālī beyne’s-semāi ve’l-‘arz

Bu bir nice beyt-i mülemma‘ ve maṭla‘-ı muraşşa‘ daĥı anlaruñdur tesvīd olındı.

Göz yaşı degül yoluña ĥarc itdügi çeşmüm
Biñ derd ile kesb eyledügi alnı deridür

Dıġer: Sa‘id-i sīmīn-i sākīdür bizi mest eyleyen
Bādeden şanmañ kerāmet ol yed-i beyzā durur

Dîger: Dil-i gümrâhum izüñden gözi gitmezse n'ola
Kebkebün naķşı aña necm-i hidāyet görünür

Dîger: Öliceκ demde vaşıyyet kılayın her süñüküm
İşigün itlerine rāhatı dendān olsun

Dîger: Gözüm şüfî şafā mir'at-ı hüsñ-i yārda
Keşf-i hāl olmaz kişiyē şüret-i inkārda

Dîger: Ahkāmına Sikender ü Dārā kulaķ çeker
Tevķī'-i Çīñ-i zülfüne tuğrā kulaķ çeker

2. Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'dan²

CELÂLÎ: Celâl Çelebîñ nām-ı nāmîleri Hüseýndür. Mevlidleri Rûmilinde menba'-ı 'ulemā ve maṭla'-ı şu'arā olan kaşaba-i Manastırdur. Ol şehr-i şöhret-cüy sāde-rû maḥbûb-ı rîşdārları ya ehl-i 'ilm veyā şā'ir kıpar bir yirdür. İbtidā-i hāllerinde erbāb-ı tīmārdan ve 'unfuvān-ı cevānīden şī're kādīr şu'arā-yı belāgat-şī'ārdan idi. Evvel İstanbulla geldükde ol vakt Rûmili tīmār defterdārı olan İskender Çelebî-i Şāñi hıdmetinde olurdı. Merhûm anı öz oğlı gibi terbiye ve cemī'-i āmāl u ahvālın tehyi'e iderdi. Ol eşnāda bu faķīr ile muşāḥabete ve üñs ü ülfete tenezzül iderlerdi. Seyr-i gülīstānda ve deyr-i muğānda Eyyûb u Kāğıd-hāne çemenlerinde Ğalaṭa ve Hāşköy encümenlerinde Zātī dükkānında ve Atmeydānında bahār şoḥbetlerinde ve ḥazān cem'iyetlerinde gāḥ maḥbûblar mecma'ı olan ḥammāmlar seyrinde ve gāḥ Dāvûd Paşa iskelesinde şuya oynayan sīm-endāmlar seyrinde gāḥ ḥāñkāhlarda vefā semā'ında hem-dem idük. Ol vakt daḥı nāşīye-i şāñlarında āşār-ı cāḥ u celāl pertev-i mihr gibi ṭālī' ve ğurre-i cebīnlerinde envār-ı mecd ü me'al şubḥ-ı şādık gibi lāmī' idi. Bu ğazeli didüklerinde bu beyti ḥaylī şöhret tutdı idi ki

²

Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ or Tezkere of Âşık Çelebi*, (Hazırlayan: OWENS, G. M. Meredith), London, 1971, 63^a-65^a; *Meşâ'irü's-Şu'arâ, İnceleme-Metin*, (Hazırlayan: KILIÇ, Filiz), İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, İstanbul, 2010, C.1, s.469-479.

Beyt: Bir bir işin bitürdüñ kûyuñda ehl-i ‘aşkuñ
 Āgāh ol ey gül-i ter cān büstānda bitmez

Mümeyyiz-i şu‘arā olan Zātī vesā’ir şu‘arā nazīreler diyüp bu hâlde cezbe-i İlāhī ve şānında olan kâbiliyyet-i nā-mütenāhī ile ‘azm-i diyār-ı ‘Arab ve seyr-i vilāyet-i Şām u Haleb idüp ol arāzī-i muḳaddesenüñ reh-revān-ı tarīkatı ve pīrān-ı ḥaḳīḳati ḥıdmetlerinde riyāzetler ü ‘ibādetler idüp nefis-i nātıḳaların tekmīl ve tehzīb-i aḥlāk taḥşīl itdi. Şıdḳ u şafāları iḳtizāsı ile deryā-yı pür-cüş oldılar ve zaḥm-ı tīr-i cezbe ve dāğ-ı āteş-i ‘aşḳ ile ‘ālem-i cenāb-ı ḳudse ser-tā-pā çeşm ü güş oldılar. Hama Begi olan Ca‘fer Paşa ki beyne’l-ümerā ma‘rifet ü dāniş-verzīde gāh meskenet ü zillet vādilerinde yilmiş gāh şahrā-yı azmāyiş-i aḥvālde geşt kılmış gāh ḳulle-i kūhsār-ı rif‘atde ve āsāyişde ḳarār bulmuş gürg-i bārān-dīde idi. Celāl Çelebī muşāḥabet idüp ḥāḳde ḡaltān-ı gevher ve ḡılāf-ı köhnede ḳalmış tīg-i pür-cevher idügin görüp ḳadr ü ḳıymetin bildi zīver-i tāc-ı tārek-i rüzgār kıldı. Celāl Çelebi ki ḥuṭūtuñ envā‘ında ḳalem gibi müşārünileyh bi’l-benān ve kitābetin gören ḥayretten devāt gibi engüş der-dehān idi ve ḥoş-nüvīslikde ḳalem gibi medḥali var idi bu cihet-i cāmi‘a te’kīd-i maḥabbet itdi Celāl Begüñ terbiyesinde bezl-i ḥimmet itdi. Hikmet Allāhuñ pādīşāh-ı dehr Sulṭān Selīm

Mışra‘: İlāhī emīn dāreş ez cümle bīm

şehzāde-i kerīm iken lālā olduḳda ḥıdmete geldükde kitābetlerine sevk idüp kendülere enīs oldu. Giderek pādīşāh-zādenüñ ḥalvet-serāları ve ḥarem-i ḥāşları maḥremlerinden olup avda vü evde şeref-i bisāt-būsları ile celīs oldu.

Mışra‘: Ānān ki be-dānend ü be-dādend ü be-dādend

mücibince kilḳ-i ezel eṭrāf-ı cām-ı rüzgārın ḥuṭūṭ-ı ḥużūz ile zer-nigār ve dest-i diḥḳān-ı ḳadr gülşen-i kār u girdārın nihāl-i cāh u celāl ile reşk-i cinān idüp bihiştten nümūdār eyledi. Şehzāde ḥazretlerinüñ maṭraḥ-ı eşi‘at-ı mihr-i terbiyetleri ve

maṭmaḥ-ı enzār-ı ‘aṭā vü ‘aṭıfetleri oldı. Tüp-ı cāh u celālî gün gibi göge ağdı. Ve meydān-ı āmāl u aḥvāline bārān-ı iḥsānları muttaşıl yağdı. Baḥşış ü baḥşāyişde Yūsuf gibi şānı ber-ā-berī sīm ü zer belki dürr ü güher ile mevzūn oldı. Nümūde ve nümāyişde māh gibi rüz-be-rüz mihr gibi sâ‘at-be-sâ‘at rif‘at ve ‘ulüvv-i şānı efzūn oldı. Ammā taḳarrübi ziyāde olduğça ol ḥazretüñ dīn ü devleti ve dünyā vü āḥireti umūrın ḥıfẓda teraḳḳubı ziyād oldı. Ve i‘zāz u iḥtizāzı mużā‘af olduğça ‘ırz-ı salṭanat ve nāmūs-ı devlete muḥill evzā‘ u etvārdan iḥtirāzı izdiyād buldı. Cümle kār u kirdārı mīzān-ı ḥayr-ḥāḫī ile ve ‘aḳıbet-endīşi ile sencīde oldı. Evzā‘ u etvārından ne bir kes remīde ne per-i meges rencīde. Dest-gīr olup pāye-i rif‘ate çıkardığı kimesnelerden şunlar ki cādde-i ḥaḳḳ-ı ni‘metden ḳadem-bīrūn itdiler elleri ile başlarını yidiler. Ol serverüñ şabr-ı berekātı ile a‘dāsı cezā-yı sezāların bulduḳlarında iller el arḳası yirde didiler. Cümle-i aḥvālî şāḥib-i ‘ayar-ı meḳādīr-i nās olan pādşāh-i merḥūmuñ ma‘lūmı olup zeheb-i müzehheb-i şıdk şafāsınuñ pūte-i ḳıl ü ḳālde ve mihek-i inḳıyād u imtişālde ‘ayārı temām ve miḳdārı ḥulāşa-i tecribede ḥālîş ez ḡill u ḡışş-ı a‘rāz u eṣḳām oldı. Sikke-i ḳabūl-i pādşāhī ile şūret-peẓīr oldı ve çihre-i aḥvālî du‘ā-yı ḥayr-ı şehensāhīde cāy-gīr oldı. Anaṭolı vilāyeti tīmārına defterdār oldı. Ba‘dehū ḥıdmet-i şehzādeyi ki ser-māye-i devlet ü sa‘ādeti idi cümle menāşıb u merātibden tercīh idüp yüz biñ aḳça ze‘āmet iḥtiyār idüp ḥıdmetlerinde olup serīr-i sa‘ādete ve pāy-taḥt-ı salṭanata şeref virdüklerinde iltifāt u ri‘āyetleri ile bülend-rütbet ü ‘ālī-miḳdār oldı. Egerçi şi‘rleri ḥüsn ü behcetde medḥ ü ta‘rīfden müstaḡnī ve her bir ḥayālî ḥacle-i nāzda bir şāhid-i bī-ma‘nīdür. Netā‘ic-i ṭab‘-ı zehḥārlarından ve ḳalā‘id-i ferā‘id-i eṣ‘ār-ı şāhvārlarından bu bir ḳaç beyt ile kitābuñ silk-i silsilesine intizām ve ‘ıḳd-ı pervīn gibi rişte-i zīnetine irtisām virildi.

Eṣ‘ār-ı ū:

Yüzine ṭurresin ol gün ki eyleye burḳa‘

Ḳamer hemān idinür burc-ı ‘aḳrebi maṭla‘

Şoraydı sāḳī-i gül-fām cām-ı la‘linden

Ne ola şol ḥaṭ-ı Yāḳūt ile iki mıṣra‘

Bu haste gön'lüme peykân-ı tîri hûş gelür
Cevâbı budur anuñ küllü dāhîlin yenfa'

Celālî umar işigüñde başın kaṭ' ideler
Ki her zemānda görür maḥlaş olduğın maḫṭa'

Gazel:

Gül yüzüñ yādıyla murğın ider gülzār zār
Görinür çeşmüme müjgān-ı büt-i Ferḫār ḫār

Zülf ü ḫaṭṭ u la'lüñ ümmîdiyle varsam gülşene
Şekl-i sünbül mār güller ḫār olur gülnār nār

Kakülüñ sevdāsını zāhid göstermezse n'ola
Bilmeze olur meşeldür ebr-i gevherbār bār

'Ömrüm oldukça baña yār ola şandum bilmedüm
İki gün bir kimseye olmazmış ol 'ayyār yār

İ'tikadum bu Celālî maḫzeninde ṭab'uñuñ
Beglere lâyıḳ niçe biñ lü'lü-i şevvār vār

Ve lehû:

La'lüñ öpmiş cām-ı mey iç sen daḫı ḳanın anuñ
Pādişāhum ḫükm-i şer'îdür muḳarrer ḳana ḳan

Ḳābil-i teşbîḥ olurdu vechüñe bādî nazar
Mā-ḫaşal yüzi çiçekli olmasaydı gülsitān

Bu gazelleri ve bu maṭla'ları Kütāhiyyeden gönderüp eşnā-yı kitābda ders itmek
buyurmuşlardı.

Gazel:

Zıkr idüñ alsun o şeh sübhā-i mercān eline
Yaḳışur 'ıḳd-ı süreyyā meh-i tābān eline

Şehsüvārā başını gūyuña teşbīh idenūñ
Ser-i ğalţānı meger girmiye çevgān eline

Fehm olunmaz ki neden mā'il olur zūlfūne dil
Elde ħod nesnesi yok virecek oĝlan eline

Bāz-ı şî'rüm katı gūstāĥ gelür baña Celāl
Oķımadan varur ol serv-i ĥırāmān eline

Ve lehū:

Dil bezm-i ĥāşınuñ diyemez mey-fürüşiyem
Keyfiyyet içre dise olur cur'a-nüşiyem

Ten zevrakını varţaya şaldı yaşum göñül
Ben saña dimedüm mi kum eyler ĥurūş-ı yemm

Ve lehū:

Ĥavz-ı Kevşerdür didüm cām-ı şarābuñ 'aynına
Ehl-i bezme göz kıpar baķdum ĥabābuñ 'aynına

Dīde-i 'uşşāķa resm-i na'lçeñ 'aynek durur
Nūr u ferdür gerd-i rāhuñ şeyĥ ü şābuñ 'aynına

Sāķiyā la'lüñ meyin içdükçe kılmazdı enīn
Gelmese keyfiyyet-i la'lüñ rebābuñ 'aynına

Ve lehū:

Cinān-ı kūyuñı añmışdur ey ĥūrī meger tāvus
Bu ĥāletle tolanur gülşeni cevālān ider tāvus

Cihānda cilve itmez utanurdı bir nazār görse
Seni bu cāme-i zerrīn ile ey sīm-ber tāvus

Ruĥuñ devrinde altun teller ile kendüzin görmiş

Aña taklīd idüp kendüye virmiş zīb ü fer tāvus

Celālī kākül-i cānān cemālī üzre tağılmış
Şanasın bāğ-ı firdevs içre olmuş cilve-ger tāvus

Ve lehū: Yüz yirde deldi sūzen-i gamzeyle sīnemi
Naqşın göñülde qalmağçün kıldı hāk-rīz

Maṭla' : Ehl-i zühd irse riyāzetle maḳām-ı meleke
Vādi-i ‘aşka sülūk itmese gelmez meleke

Ve lehū: Meh cebīnūñ çīn-i ebrūñ ile çok şūret bulur
Vechi yok bir laḫza dūr olmaḳ cemālūñden Celāl

Ve lehū: Gamzeñ ḫadengi ola dirüm cāna pīş-rev
Varmağa kişver-i ‘ademe reh-ber isterem

Bu ebyātı yazup Kıraṭovaya göndermişlerdi.

Beyt: Hep zaḫme-i tīḡuñdur olan nağmeme bā‘iş
Ḳo söyleyeni pādişehüm söyledeni gör

Ve lehū: Ḥaṭṭ-ı vechūñ şerḫ ider cennāt u havrā bundadur
Ḥalkı ferdāya şalar vā‘iz temāşā bundadur

İkide bir cān u dil peykānuñ inkār itmesün
İkiden ḫālī degül ya andadur ya bundadur

Ve lehū: Zann itmeñ ancaḳ ehl-i dili emsemeler öldürür
Demler düşer ki ḫasteyi emsemeler öldürür

Dirmiş yolumda ölmeyen irmez vişālūme

Cānā senüñ bu sözlerüñ âdemler öldürür

‘Āşık mıdur yolumda fedā olmayan dimiş

‘Uşşākı öldürürse bu verhemler öldürür

Eger kapuñda hūn-ı sirişkin akitduğın

Cānā Celālī bendeñi ol demler öldürür

Ve lehū:

‘Aynıyla mihr-i hūsnüñ iken ‘ālemüñ gözi

Sensüz görür mi ‘ālemi hīç âdemüñ gözi

Şîrîn lebüñ recāsına ey Yūsuf-ı cemāl

Ya‘kūb-veş ağardı şeker-bâdemüñ gözi

Zann eylemeñ o şāhuñ eli gölgesinde mühr

Ardınca kaldı nāmesinüñ Hâtemüñ gözi

Sultān Süleymān-ı merhūmuñ evlādından Sultān Muştafā ve Sultān Meḥemmed ve Sultān Selīm ve Sultān Bāyezīd ve Sultān Cihāngīr ḥayātda iken pādşāh-ı vaqt Sultān Selīm ḥaqqında bu kıt‘ası gāyet hūb vaqı‘ olmuştur.

Kıt‘a:

Bir gice vākı‘amda bir pīre

Didüm ey şeyḥ-i ‘ākıl u dānā

Hâzret-i pādīşāh-ı devrānuñ

Penç şeh-zādesi ki var zībā

Biri bebr ü biri beyān u biri şîr

Biri sîmurğdur biri ‘anḳā

Ḳankısı tāk u taḥta mālīk olur

Ḳankısıdur cihānda Hızr-ı beḳā

Baňa bu sırrı didüm i‘lām it
Didi *hayrū'l-umūr evsaṭuhā*

Cenābī Paşa-yı merhūm Anaṭolı beglerbegisi iken Üngürıde fevt olduḡda Celāl Beg defterdār bulınup bu tārīḫi dimişdür.

Tārīḫ: Cihāndan münkaṭı‘ olup cenābı
Mü’essir oldı lā-büd tīg-i mirrīḫ

Bir eksüklüye naḳl itdüm bu ḫālī
Vefāt itdi Cenābī didi tārīḫ

Bu maḫaller taḫrīr olınduḡda kendülerle olan ḫuḳūḳ-ı ḳadīme yād olındı ve bu ḳıṭ‘a inşād olındı.

Ḳıṭ‘a: Degüldür şimdi olmış gerḫi dünyāda iki yāruñ
Biri şāḫib-serīr olup birisi ḫāk-i rāḫ olmaḳ

Birisi şāḫn-ı gülşende birisi künc-i külḫanda
Biri ser-pā-bürehne birisi şāḫib-küleḫ olmaḳ

Gerekdür gāḫī ammā el ucıyla merḫabā itmek
Güle baḳup yüzine bir göz ucıyla nigāḫ olmaḳ

3. Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü’ş- Şu‘arâ*’dan³

CELĀL ÇELEBİ: Ekşer-i ḫalkı nāzım u şā‘ir olan menba‘-ı hüner-verān ve maṭla‘-ı fażl u ‘irfān ḳaşaba-i Manastırdandır. Nāmı Hüseyndür. İbtidā-i ḫālinde erbāb-ı tīmārdan iken İstanbula gelüp bir miḳdār temekkün ü ḳarār itdükden soñra terk-i recā-i manşıb

3

Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü’ş-Şu‘arâ*, (Hazırlayan: KUTLUK, İbrahim), TTK Yayınları, Ankara, 1978. C.1, s.255-256.

u devlet idüp kalenderân-ı tarîkat ile diyâr-ı ‘Arab u Şâm u Haleb seyâhatin iderek Hama Begi olan Ca‘fer Paşa ile müşâhabet itdükde duhter-i perî-zâdını virüp mezbûrî dâmâd idinmişdi. Mezkûruñ ma‘ârif ü kemâlâtıda hayli medhali ‘ale’l-huşûş hõş-nüvîslikde kalem gibi eli olmağın mezbûra küllî maḥabbet ve terbiyetinde bezl-i himmet idüp merḥûm Sultân Selîm Hâna lâla olduḡda bile alup gidüp ol âsitâne-i e‘âlî-pervere bende vü çâker idüp kâtib-i rû’ûs eyledi. Ba‘dehû nâşîye-i şânında âşâr-ı câh u celâl pertev-i mihr gibi lâmi‘ ve ğurre-i cebîninde enver-i mecd ü me‘âlî tebâşîr-i şubḥ gibi tâlî‘ ü sâti‘ olmağla şehzâde-i cevân-baḡt ve şâyeste-i tâc u taḡt ḡazretlerinüñ devlet-i müşâhabetlerine nâ’îl ve şeref-i münâdemetlerine vâşıl olmışdı. Anaḡolı vilâyetinüñ tîmâr defterdârı olup âḡîr ḡidmet-i ḡazret-i şehzâde-i melek-ḡaşlet ü felek-rif‘atı sermâye-i devlet ü ‘izzet bilüp ağır ze‘âmet ile devlet-vâr rikâb-ı sa‘âdet-girdârından bir ân müfâreḡat itmedi. Ba‘dehû Sultân Selîm pâdşâh-ı heft-iklîm olduḡda emîr-i ‘alem olup ‘alem-mişâl aḡrân u emşâl arasında ser-firâz ve mânend-i livâ-i sa‘âdet-pirây-ı sultânî cümleden bâlâ vü mümtâz olmuş idi. Lâkin ba‘z-ı aşḡâb-ı devlet ve a‘yân-ı ḡazret ile zindeġânîsi olmağın zarûrî ḡidmet-i pâdişâhdan dūrı lâzım gelüp tekâ‘üd ile yine Manastıra ‘avdet ü mürâca‘at itmiş idi. Ol ḡâlde bu maḡla‘ı diyüp pâdşâha göndermiş idi:

Bunca feryâdum işitdün dimedün dâd ideyin

Sen ki dâd itmeyesin ben kime feryâd ideyin

Hemânâ şoḡbet-i sultân-ı cihân vücûdına rûḡ-ı revân olmuş idi ki derd-i müfâreḡat-ı sultâna tḡakati ve miḡnet-i bî-ġâyet-i âlâm-ı hicrâna taḡammül ü ḡudreti olmayup hezâr kürbet ü miḡnetle bu ġâr-ı ġurûrdan sarây-ı sürûra rıḡlet itdi. El-ḡaḡḡ eş‘ârı maḡbûl ve mertebe-i taḡsîn ü ḡabûle vuşûl bulmuşdur. Egerçi taşavvufâne didüġi eş‘ârında çendân leḡâfet ü melâḡat yokdur. Lâkin eş‘âr-ı ḡûb ve ġüftâr-ı merġûbı daḡı çokdur. Bu eş‘âr-ı belâġat-şî‘âr anuñ ġüftârındandır.

‘İd-ı vaşluña tek irişmege imkân olsun

Bir başum var o daḡı yoluña ḡurbân olsun

Üstüh^vân-ı teni öldükde vaşıyyet ideyin
İşigün itlerine rāhat-ı dendān olsun

Hallāk-ı cihān ‘āleme kıldukda tecellī
Her şey’i birer hāl ile kılmış mütesellī

Virme gīsū-yı dil-āvīzine dil cānānuñ
Göz göre ağzına atlama bir ejderhānuñ

Gerçi kim fūrkat-i dil-dār ser-ā-ser gamdur
Vuşlat ümmīdi olursa bu da bir ‘ālemdür

Çeşmüme ğınā viren anuñ hāk-i deridür
Nem var ise harc itsem işigünde yiridür

Göz yaşı degül yoluña harc itdügi çeşmüm
Biñ derd ile kesb eyledügi alnı deridür

Meh-cebīnūñ çīn-i ebruñ ile çok şüret bulur
Vechi yok bir lahza dūr olmak cemālünden Celāl

4. Beyânî, *Tezkiretü’ş-Şu‘arâ*’dan⁴

CELAL ÇELEBİ: Kaşaba-ı Manastırdandır. Sultān Selīm-i şānī şehzāde iken dāhil-i meclis-i ‘alīleri olup cülūs-ı hümāyūnlarında emīr-i ‘alem olduğdan soñra bir sebep ile şeref-i şöhet-i pādişāhiden mehcūr olup vaṭan-ı ašlīsine mürāca‘at idüp pādişāha bu beyti göndermişdür:

Bunca feryādum işitdün dimedün dād ideyin
Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin

4

Beyânî, *Tezkiretü’ş-Şu‘arâ*, (Hazırlayan: KUTLUK, İbrahim), Ankara, 1997, TTK Yayınları. s.60.

Bu eş‘ār-ı le‘āfet-şi‘ār anuñ güftārıdır:

Hallâk-ı ezel ‘āleme kılduğda tecellî
Her şey’i birer hâl ile kılmış mütesellî

Virme gīsū-yı dil-āvîzine dil cānānuñ
Göz göre ağzına atılma bir ejderhānuñ

Bu çeşm-i hūn-feşānum giryān olur kalur mı
Seyl-i sirişkūm āhîr ‘ummān olur qalur mı

[Arţuk] harābe göñlüm ma‘mūr olur mı yoğsa
Mānend-i mülk-i dünyā virān olur qalur mı

5. Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*⁵

CELÂL BEG: Menba‘-ı şu‘arâ ve zurefâ olan Manaştırdı vücuda geldi. Nāmı Hüseyin iken Celālî mahlaşını ihtiyâr kıldı. Feammâ hikmet Hudānuñdur cezbe-i mahlaş anı cāh u celāle ehaşş itdi. Hattā giderek Selīm Şāh-ı şānî gibi pâdişāhuñ meclis-i hāşına mahrem ü muhtaşş eyledi. Tīmāra müstahakķ sipāhî-zādelerden iken süveydāsına sevdā-yı sülūk-ı fenā zāhîr oldu. Seyāhatla diyār-ı ‘Araba ya‘nî ki seyr-i Şām u Halebe gidüp ol tārîhde Hama sancağı begi olan Ca‘fer Begle aşināluk idüp bezmine ihtişāş buldı. Ba‘de zamān ki mezbūr-ı mîr-livā şehzādelikleri hālinde Selīm Şāh-ı kār-fermā cenābına lālā oldu. Merhūm Celāl Begi yanınca bile iletüp şavb-ı şehzādeye gönderdüğü ‘urūzî varakaları anuñ hüsni hattı ile gönderürdi. Vaqtā ki nūyîn-i Cemşîd-rā bu ruķ‘aları kim yazar diyü lālādan istifsār u istibnā kıldı. Mağall-i fırsatdur diyü mezbūr Celālî ol şāh-ı şāhib-cemāl cenābına vaşf u tavşîf eyledi. Hattā medhinde ifrāt idüp hoş-nüvîsliginden mā‘adā ebyāt u eş‘ārı dahı vardır. Muşāhib-i hāşları olmağa lāyık u sezāvārdur diyü bildürdi. El-kışsa şā‘ir-i mezbūr mahrem-i

5

Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, (Hazırlayan: İSEN, Mustafa), AKMB Yayınları, Ankara, 1994. s.298-301.

şāh-ı mesfūr oldu. Farazā ki şöḥbet ü ülfeti yigirmi yıl mıkḍārı imtidād buldı. Hālā ki dirligi pāye-i ze‘āmet idi. Zīrā ki ol zamānlarda rütbe-i ze‘āmet herkese küllī ri‘āyet idi. Konya şahrāsındaki muḥārebeden sonra ki verāšet-i tāt u taḥt ol Ḥudā-vend-i rūşen-baḥt cenābına münḥaşır oldu. Celāl Bege Anadolı tīmārları defterdārlığı virilüp izdiyād-ı şān buldı. Lā-siyemmā mezbūr ki mazḥar-ı iltifāt-ı şehriyārī olmuş idi. Veliyy-i ni‘metüm ve bā‘iş-i devletümdür diyu Ca‘fer Paşa ḥānedānına ri‘āyeti taḥaḥḳuḳ bulmuş idi. Hattā oğlunuñ mīr-i mīrān olmasına bezl-i meḥūd kıldı. Ve kerīmesi ile tezevvüc idüp ārayış-i ḥānedān idindi. Fe-lā-cerem gāh u bī-gāh ḥıḍmetine giderdi. Aḥyānen ‘izz-i ḥużūr-ı şehzādeyi ziyārete ‘azm iderdi. Bu eşnālarda ātī‘z-zıkr Nihānī ki Turaḳ Çelebidür Celālīnün ḥüsn-i terbiyesiyle dāḥil-i ḥarem oldu. Ya‘nī ki ol daḥi muşāḥib nāmına olup ri‘āyet-i küllī buldı. Pes mā-beyinleri bozuldı. İki ‘aşık bir dil-ber sevmişe dönüp ‘uḳde-i ülfetleri çözüldi. Merḥūm Celāl bir murabba‘ nazm eyledi ki

Her kimi ilerü çekdümse cefāsın çekdüm

mışra‘ı ile terbī‘ idüp ḥaşb-i ḥālin söyledi. Lākin Nihānī mu‘ammer olmayup genc gibi ḥāk içinde nihān oldu. Merḥūm Celālī yine izdiyād-ı iltifātla iḥtişāş buldı. Vaktā ki taḥt-ı salṭanata cülūs kılındı. Az zamānda kendü talebiyle Celāle mīr-i ‘alemlik virildi. Kemā fi’l-evvel be’l-ezīd ve ekmel-i sa‘ādet ülfetiyle mübeccel iken gāh vezīr-i a‘zam ve dāmād-ı muḥterem olan Meḥammed Paşa-yı Tavīl cenābına gāh şeyḥü’l-islām üstād-ı be-nām müftī-i zamān Ebu’s-su‘ūd-ı ‘ālī-maḳām şavb-ı bā-şavābına gāh ‘umde-i meşāyiḥ-i kirām kıdve-i vā‘izīn-i ‘izām Şeyḥ Muḥyiddīn bin Nūreddīnün semt-i hidāyet-me’ābına izḥār-ı ‘adāvet semtin tutdı. Ke’ennehū bu tarīḳla teferrūd ü tefavvūḳ ḥāṭırasında oldu. Hālā ki sū-i tedbīri ḳalb-i pādīşāhīnün tenfirine ‘āḳıbet rütbe-i rātibe-i muşāḥabetden teb‘īd-i dil-gīrine sebep ‘add olındı. ‘Acabā seyāḥāt itdüğü yirlerden ḳaḅgı memlekete mā‘il olmuşdur diyu vālide-i Sulṭān Murād Ḥan izn-i pādīşāhi-sāmī-mekān ile ḥātūn-ı Celāle söyledi. Anlar daḥı semt-i nezāketle aḡzın arayup sābıḳan gördüğünüz diyārdan ḳaḅgısı maḳbūl olmuşdur didükde Şām-ı şerīfī cümleden rāciḥ gördüğünü beyān eyledi. Hemān ki bu ḥaber cānib-i şehriyāre naḳl olındı. Celāle Şām beglerbegliği tevcīḥ olunup ḥaṭṭ-ı ḥümāyūn

gönderüldi. Ma'a zâlik bu tevcîhatdan iki gün evvel ki dâhil-i harem olmuş idi. Evvelkiden ziyâde mazhar-ı iltifât olup üç yüz dînâr mukavvam ve kırk biñ akçalık bir faşî elmâs hâtem 'Acem kalıçalarından bir bisât-ı 'âlî-kıyâm bahşîş olunmuş idi. Hattâ derdmend Celâl müddet-i 'ömründe def'aten ol ma'ûle in'âm-ı ber-kemâl görmedüğine binâ'en bezm-i pâdişâhîde şâbit-kadem olmasına haml itmiş idi. Beglerbegilik varaçası ki kendüye vardı. Vücûdını hücum-ı hümûm ve 'umûm-ı ğumûm ihâta idüp hâtırı münkabız oldu. Gördi ki rızâdan ğayrı çâre yokdur. 'Înâd iderse ziyânı fâ'idesinden artukdur. İrtesi harem-i muhtereme girdi. Dest-bûsla muğtenem olduğdan sonra şadr-ı a'zamaya varalum mı diyu istihbâr kıldı. Belî varursun vezîr-i a'zamumuzdur mürâca'at kılursun buyuruldu. Celâl gördi ki 'arz-ı cemâl bir yüzden oldu. Evvelki fırsat u inbisât bi'l-küllîye zâ'il olup *lâ-vefâ'e li'l-mülûki* nüktesi ta'ayyün buldı. Bir iki günden sonra beyne's-selâteynde Mehemmed Paşaya vardı. Vüzerâ ve ümerâdan bir ferd dâhil olmadığı kaşırında bulunup haber virildüğü gibi içeri girmesine ruhsat virildi. Müşârünileyh ki dâhil oldu. Kemâl-i âdâbla el öpüp eyâlet-i Şâm-ı şerîf kıssasını bildürdi. Lâkin hâlâ murâdum şıla cānibine teveccühdür. Geldükden sonra Şâm-ı şerîf emri alınmak ve hâşlarımız ol zamānda bende-zādeñüze tevcîh kılınmak mutaazarı'dur diyu recâ kıldı. Pes şadr-ı a'zam-ı kām-yāb her hâlde lutf ile cevāb eyledi. İster misüñüz şimdi mütesellimüñüz emirle gitsün hemān bu târîhde mülk-i Şāmı zabt itsün maḥdumuñuza daḥi hâşlarıñuz sâ'atiyle tevcîh kılıñsuñ sözlerin söyledi. Celâl Beg te'hîri münāsib gördi. Nihāyet hâşlarıñuñ bir miḳdārın oğlına viridi. El-kıssa mezbûr gördi ki nazar-ı pâdişâhî müteğayyer hâtır-ı 'âtır-ı nehri ise temāmen mütekedder. Hemān çekilüp gitmegi muḳarrer itdi. Ancak bir kere daḥi bezm-i hâşa girdi. Anda daḥi ne evvelki ülfeti gördi ne bir şemme şafâ sürdi. Ba'zılar kavlince reddine bâ'is Fazlullāh Hurûfîñüñ *Cāvidān* nām mecmu'a-i muzahrefâtına raġbetden ḥadis oldu. Şeyhü'l-islām Ebu's-su'ūd-ı Zemaḥşerî-kıyām cenāb-ı salṭanata mektûb gönderdi. Bu ma'ûle rafz u ilḥādla müttehem olan şahsuñ harem-i muhtereme duḥûli cā'iz degüldür diyü bildürdi. Bina'en 'alā zâlik eyâlet tarîkıyla Şâm-ı şerîfe gitmesi münāsib görüldi. Nihāyet kendüsi şıla cānibini taḳdîm itmegin ruhsat virildi. Ve bi'l-cümle eşnâ-yı veda'daki dâhil-i bezm-i şâhî oldu. Üç yüz ḥasene in'âmları zuḥûr buldı. Fe'emmâ şadr-ı a'zam olan Mehemmed Paşa beş yüz sikke dînâr-ı bî-hemtâ ve bir kaṭar kaṭır

ve bir kaşar deve ve üç re's raşş-ı sebük-pā ve nice ıonluk ışkarlaş ve atlas u kemhā bağışladı. Hattā merhūm Celāl Beg vezīr-i müşārünileyhe muhālefetine nādim olup dünyāda hışmet idicek Mehemmed Pařa imiř dimege başladı. Bu şarıkla ııkup Manastıra gitdi. Lākin cāndan ayrılmış mevti mūte'ayyen olan hastaya dōndi. İkinci kōnařdan bu gūne bir ğazel sōyledi ve gönderdi ki maşla'ı budur.

Min nazmihī: Bu ıeřm-i hūn-feřānum giryān olur řalur mı
Seyl-i siriřkūm āhir 'ummān olur řalur mı

Ve bir kaş günden řoñra bu ğazeli de gönderdi.

Ve lehū: Bunca feryādum iřitdūñ dimedūñ dād ideyin
Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin

Ĝarābet bundadır ki tezākir yazanlardan Monlā Hasan bin el-Mühennā tettebbu'ında takşır idüp re'īs-i küttāb oldı diyu yazmış. Hālā ki yañılmıř. Merhūm 'Āřık ise mīzān-ı 'aql ü idrākle deprendi. İrtifā'ı inhiřāta mübeddel olıcaķ vař'a mürtekib olmadı dimiş. Def'aten řadr-ı a'zam ve müftī-i efham ve řeyh-i mükerrer cenābına muhālefeti ve 'adem-i müdārātını fehm itmemiş. Mā-ħařal ol yolda vefāt itdi. Ne eyālet-i řāma mutaşarrıf oldı ne gitdi. El-ħaķ řā'ir-i pākize-gūy idi. Nihāyet keyfiyyet-i beng hayālātı ile sōyledüĝi eř'arı şanki bir mükerrer cūy idi. Zīrā ki dā'imī beng ekl iderdi. Ol sebebden hātırına geleni dir idi.

Nazm: Ğallāķ-ı cihān 'āleme kılduķda tecellī
Her şey'i birer hāl ile kılmış mütesellī

Ve lehū: Ğařt-ı vechūñ řerh ider cennāt u havrā bundadır
Ğalkı ferdāyā şalar vā'iz temāřā bundadır

İkide bir cān u dil peykānuñ inkār itmesün
İkiden hālī degül ya andadır ya bundadır

Ol tārīhde āsitāne-i şehzādede

Mıṣra‘ : Koyun elā gözlü İsmā‘īlüm ol körpe kuzu

mıṣra‘ı birle murabba‘ bağlamış. Bir cevān var idi ki Ka‘be-i kūyını tavāf idenlerüñ cānları kurbān-vār idi. Bir gün kemāl-i leṭāfetle ‘arz-ı didār idüp bedīdār oldu. Celāl Beg merhūm ve bu ḥaḳīr-i mağmūm bedihe birer maṭla‘ dimege gūyāki mülhim-i ğaybī cenābından emr olındı. Fe-lā-cerem evvelā ol emīr-i muḥterem

Naẓm: ‘İd-i vaşluña irişmege tek imkân olsun
Bir başum var yoluña ol daḥı kurbān olsun

maṭla‘ını söyledi. Ve ol ḥінде bu ḥaḳīr daḥı

Naẓm: Öldürürsin seni cān ile göñülden seveni
Beni evvel beni ey gözleri kattāl beni

maṭla‘ını edā eyledüm. İrtesi merhūm Turaḳ Çelebi vākı‘-ı ḥālī cenāb-ı şehzādeye bildürdi. İkimizüñ bedīhesini gösterüp yigirmişer ḥasene iḥsānlarına baiş oldu. Nihāyet ‘Ālīnūñ edāsı bülend ü ‘aşıḳāne Celālīnūñ vaşlına lafzındaki rekāketi ile ḳadr-i güftarı miyānedür buyurulmuş. Çünkü böyledür in‘āmında berāber tutulmasına bā‘iş nedür didüklerinde anuñ cāh u celālī mezbūruñ kemāl-i ma‘rifet ü kemāl-i i‘tibārından idügi beyān olınmış.

Min naẓmihī: Ehl-i zühd irse riyāzetle maḳām-ı meleke
Vādī-i ‘ışḳa sülūk itmege gelmez meleke

Beyt: Bir bir işin bitürdüñ kūyuñda ehl-i ‘ışḳuñ
Āgāh ol ey gül-i ter cān bōstānda bitmez

Ve lehü: Ba‘zı şîrüm katı küstâh gelür baña Celâl
Okımadın varur ol serv-i hırāmān eline

6. Riyâzî, *Riyâzü’ş-Şu‘arâ*’dan⁶

CELÂL BEG: Nâmı Hüseyndür. Manastırdandır. Sipāhî-zāde olup erbāb-ı tīmārdan idi. Hevā-yı cāh u celālî revzen-i dimāğdan çıkarup seyyāhān-ı baħr u ber olan zinde-pūşān ile ülfet ü ser ü pā-bürehne seyyāhat itmişdür. Sultān Selīm-i şānî şehzāde iken lālāsı olan Ca‘fer Pāşānuñ dāhîl-i bezm-i ülfetleri olup tavr u edeb ü ma‘rifeti maḳbūlî düşüp dāmād idinmiş idi. Ol takrîb ile āsitān-ı şehzādeye intisāb idüp re‘îsü’l-küttābı olmuş idi. Yevmen-fe-yevmen iltifātları mezāyid olup sāgar-mişāl bende-i ḥalka-be-gūşları olmağla kenāre-nişīn-i sufre-i bezm-i şöhetleri olmağla liyākat bulmuş idi. Ol vāris-i saltanat Evreng-nişīn-i ḥılāfet olduklarında mîr-i ‘alem itmekle livā-yı ḳadrin evc-i felekden a‘lā itmişler idi. Aşḫāb-ı devletle zindegānisi olmaduğı cihetden ba‘z-ı cerāyim işnādı ile meclis-i pādîşāhiden dūr vaṭanı olan Manastıra rücū ile me’mūr olmuş idi. Bu beyti ol eşnāda diyüp cenāb-ı saltanata ‘arz itmiş idi:

Naẓm: Bunca feryādum işitdūñ dimedūñ dād ideyin
Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin

Şıma göñlüm benüm gel ey dil-ārā
Yaraşmaz bezm-i şāhīde şınuḳ cām

Bu ebyāt *Dīvān*’ından intihāb olunup şebt olındı:

Şi‘r: Dirsın yolumda ölmeyen irmez vişālūme
Cānā senūñ bu sözlerūñ ādemler öldürür

6

Riyâzî, *Riyâzü’ş-Şu‘arâ*, Nuruosmaniye Ktp. 3724, yp.47^a; Süleymaniye Ktp. Esad Efendi 3871, yp.33^a. Bu madde iki nüsha üzerinden karşılaştırılarak alınmıştır.

Dil yirin beklemez ھاٲا eyler
  amze  atdu ı ھاٲا itmez

Bir bir i in bit rd   k yu da ehl-i ‘a    
  g h ol ey gül-i ter c n b st nda bitmez

Müdde‘  yolu a  lmez dir imiş bende  i  n
 Meded  ld r beni bu sözleri işitmeyeyin

Z nn eyleme  o   hu  gölgesinde m  r
 Ardınca  aldı n mesin     tem   gözi

H ll k-ı cih n ‘ leme  ıldı da tecell 
 Her şey’i birer   l ile  ılmış m tesell 

Ev  ir-i devr-i Sel m de Manastırda fevt oldu.

7. Kaf de F ‘iz , Zübdetü‘l-Eş‘ r’ dan⁷

CEL L BEG: Bu eby t *D v n*’ından intih b olındı:

Dil yirin beklemez ھاٲa eyler
  amze  atdu ı ok ھاٲa itmez

Bir bir i in bit rd   k yu da ehl-i ‘a    
  g h ol ey gül-i ter c n b st nda bitmez

Yüz yirde deldi s zen-i ğamzeyle s nemi
 Na  -ı g   lde yazma  i  n  ıldı   k-r z

Sen şāha bende itdi beni Hākīm-i ezel
Alur göz ile bak kölesi olduğum güzel

Nazar kıl gönlümi yap ey dil-ārām
Yaraşmaz bezm-i şāhīde şınuḳ cām

Peykān-ı tīri dil şoḳar aḡzına zaḥmumuñ
Bī-ḩāre aḡzı var dili yok derd-mend iken

Müdde‘ī yoluña ölmez dir imiş bendeñ için
Meded öldür beni bu sözleri işitmeyeyin

Bunca feryādum iştdüñ dimedüñ dād ideyin
Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin

Müdde‘ī ‘illet ider yoluña cān virmemege
‘İlet ile dirilen miḥnet ile cān virsün

Destümde ḳahve şanma şehā intizār ile
Bezmüñde cāmuñ indi ayaḡına ḳara şu

Āhumla yaşumdan saña nef ola sañma
Aḳarşuya inanma dilā yile ṭayanma

Hallāk-ı cihān ‘āleme ḳılduḳda tecellī
Her şeyi birer ḥāl ile ḳılmış mütesellī

Zann eylemeñ o şāhuñ gölgesinde mühr
Ardınca ḳaldı nāmesinüñ ḥātemüñ gözi

8. Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi, *Tuhfe-i Hattâtîn*'den⁸

HÜSEYİN CELÂL: Manastırdandır. Ol şanem-i mâh-likā deyr-i 'ālemde hōş-nümā iken İstanbula geldükde tahşîl-i ma'ārif idüp bi'z-zât Şeyh Hamdullāh-ı Āgāhdan şülüş ü nesihde hüsni-i haţt-ı temeşşuk u tedārük-i rütbe-i kemāl eylemişdür. Ba'dehü Hama vālisi Ca'fer Pāşāya varup intisāb u hayli cāh u celāl iktibās eyledi. Sultān Selīm-i Evvel şehzāde iken pāşā-yı mezbūruñ hıdmet-i lālāyide istihdāmı münāsebetiyle merhūm-ı merķūm şehzāde-i mezbūra dahı ta'alluk idüp hıdmet-i nedīmāneleriyle ikrām olundı. Bu sebeble Anaţoli defterdārı ve ze'āmete dahı nā'il olmış idi. Nevbet-i salţanat sultān-ı mezbūra resān olduķda bunları mīr-i 'ālem eylemiş iken 'adem-i hüsni-i zindegānī ile

Vechi yok bir lahza dūr olmak cemālūñden Celāl

diyerek vazīfe-i tekā'üd ile vilāyetine me'mūr olup lākin 'ömri vefā eylemeyüp yine vaķt-i salţanat-ı sultān-ı mezbūrda dā'ire-i hayātdan dūr oldı. Bu beyt-i meşhūre anuñdur:

Hallāk-ı cihān 'āleme kılduķda tecellī

Her şahşı birer hāl ile kılmış mütesellī

9. Tayyârzâde Atâ, *Târih-i Enderûn*'dan⁹

İSTĀNBULÎ YAĦYĀ-ZĀDE ĦAZĪNELÎ HÜSEYN CELĀLÎ ÇELEBÎ:

Kıt'a:

Ħazret-i sultānuma bende-i nāçizden

Naķl-i kelām eylemiş varmış o gün bir mağak

⁸

Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi, *Tuhfe-i Hattâtîn*, (Hazırlayan: İNAL, İbnülemin Mahmud Kemal), Devlet Matbaası, İstanbul, 1928. s.178.

⁹

Tayyârzâde Atâ, *Târih-i Enderûn*, (Hazırlayan: ARSLAN, Mehmet), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010. C.4, s.241-242.

Ben anı h d dimedüm farz idelüm ki didüm
Nükte-i me  ured r sebbeke men belle ak

Müfred: Nazar k l g  l mi yap ey dil- r m
Yaraşmaz bezm-i     de   nu  c m

Veleh : Bunca fery dum i itd   dimed   d d ideyin
Sen ki d d itmeyesin ben kime fery d ideyin

Veleh : Dil yirin beklemez   t  eyler
  mze  atdu ı o    t  itmez

Veleh : Bir bir i in bit rd   k yu nda ehl-i      
     ol ey gül-i ter c n b st nda bitmez

Veleh : M dde   yolu a  lmez dir imiş bende  i  n
Meded old r beni bu sözleri işitmeyeyin

Veleh :   ll  -  cih n   leme kılduğda tecell 
Her      birer   l ile kılmış m tesell 

M  ra : G   l  alsun begüm yol  almasun meşeldür bu

10. Mehmed Tevfik, *K file-i     r  *'dan¹⁰

Manastırlı Cel l  elebidir. İsmi H sey n olup ev  il-i h linde erb b-  t m rdan olduğu h lde İstanbul'a gelmiş ve bir mikd r temekkün   kar rdan sonra terk-i mans bla   m ve Haleb ve ekser  diy r-  Arab  kalender ne seyr   sey hat eylemiştir. İşte bu yolda sey hat etmekte iken Somaya vus l nde Hama Be i Ca fer Paşa ile mus habet

¹⁰

Mehmed Tevfik, *K file-i     r  *, (Hazırlayanlar: OĞUZ KUTLAR, Fatma Sabiha - ÇAKIR, Müjgan - KONCU, Hanife), Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2012. s.156.

ederler. Ca‘fer Paşa Celāl Çelebiden be-gāyet memnūn olarak dā‘imā musāhabetde bulunmasını ārzū eder ve dā‘iresinde alıkor. Bî‘l-āhire kızını dahi verip dāmād eder. Ca‘fer Paşa ol zemānlar Sultān Selīm Hān Hazretleri henūz şeh-zāde iken lālā oldukda dāmādı Celāl Çelebi ile birlikde āsitāne-i hazret-i şeh-zādeye giderler. Celāl Çelebi dahi ashāb-ı ma‘ārifden gāyet hoş-nūvīs olmağla şeh-zādenūñ hıdmet-i kitābetlerinde bulunur. Sonraları şeh-zādenin musāhibi olur. Anadolu tīmār defterdārliğı ile şeh-zādenin musāhabetlerinde iken Şeh-zāde Sultān Selīm cülūs etdikde sancak beğı olmuşdur. Lākin vūkelā-yı devletden ba‘zılarıyla hüsn-i āmīziş ü ülfet edemediğinden aleyhdārları pādişāha Celālīdir diye gamz ederler. Hıdmet-i şehriyārīden dūr ve tekā‘ūd ile Manastırda ikāmete mecbūr olur. Hāl-i hecrīde bu matla‘ı āsitān-ı cenāb-ı Selīm Hānīye takdīm eylemiştir. Matla‘:

Bunca feryādum işitdūñ dimedūñ dād ideyin
Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin

Evāhir-i devr-i Selīm Hānīde Manastırda vefāt eylemiştir. Eş‘ārı makbūl ve *Dīvān*’ı müretteptir. Āsār-ı şi‘riyyesinden bir iki beyt yazıldı. Nazm:

Hallāk-ı cihān ‘āleme kılduğda tecellī
Her şey’i birer hāl ile kılmış mütesellī

Virme gīsū-yı dil-āvīzine dil cānānuñ
Göz göre ağzına atılma bir ejdehānuñ

11. Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*'den¹¹

CELÂLEDDİN HÜSEYİN BEY: Manastırlıdır. Enderûnda yetişüp tîmâr sahiplerinden olmuş şehzâde iken İkinci Selime lâlâ tayin edilmiştir. Onun tahta çıkışında (1566) mükâfat olarak Anadolu tîmâr defterdârı oldu. Sonra mîr-i 'alem olduysa da Manastıra ikâmete me'mûr edilmiştir. 982'de (1574-5) vefât etti. Şâir olup şiirleri mutasavvıfînedir.

12. Fâik Reşat, *Eslâf*'tan¹²

CELÂL BEY: Sultan Birinci Selim Hân (Yavuz Sultan Selim) Hazretlerinin yakın adamlarından biri olan bu zâtın ismi Hüseyin, doğum yeri ise Manastırdır. Şairlikteki şöhreti kadar güzel yazı yazmaktaki şöhreti de yaygındı. Gençlik yıllarında tımar sahibi olarak gelip bir müddet kaldıktan sonra rızkını aramak peşinde Halep'te Şam'da epey dolaşmış ve bu sıralarda Hama mutasarrıfı Câfer Paşa'ya intisâp etmiş, nihâyet onun dâmâdı olmuştur. Sultân Selim merhûm şehzade iken Cafer Paşa kendisinin lalâlığına tayîn buyrulduğu zaman dâmâdını da beraberinde getirmiş ve kendilerine takdim etmişti. Sultân Selim Hân Hazretleri bu gencin alnında ve tutumunda büyük kâbiliyet izleri görmüş ve bunun üzerine kendisini özel kâtipliğine almıştı. Daha sonra sohbet arkadaşı ve nedîmi yaptığı gibi saltanat tahtına oturduktan sonra da mîr-i alemlik ile kendisini çırağ buyurdular. Celâl Bey uzun müddet bu sa'âdet dolu görevinde kaldı. Akranlarının ve emsâlinin ғıbtasını üzerine çekti. Sonra emekliliğini isteyerek doğum yeri olan Manastır'a döndü. Aradan çok geçmeksizin orada âhirete göç eyledi. Tezkire'-i Şu'arâlarda gördüğümüz ve bir kısmını buraya aldığımız beyitlerden de anlaşılacağına göre oldukça kuvvetli bir şairdi.

Seçilmiş Beyitler: Bir bir işin bitürdüñ kûyuñda ehl-i 'aşkuñ
Âğâh ol ey gül-i ter cân büstânda bitmez

¹¹

Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî Yâhûd Tezkire-i Meşâhir-i Osmâniyye*, (Yayına Hazırlayanlar: AKBAYAR, Nuri - Eski Yazıdan Aktaran: KAHRAMAN, Seyit Ali - Dizin: DEMİREL, Yücel) C.2, s.387. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.

¹²

Fâik Reşat, *Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler Eslâf*, (Hazırlayan: KUTLU, Şemsaddin), Tercümam 1001 Temel Eser, İstanbul, 1975, s.119-120.

Müdde'î yoluña ölmez dir imiş bendeñ için
Meded öldür beni bu sözleri işitmeyeyin

Hallāk-ı cihān 'āleme kıldukda tecellî
Her şeyi birer hāl ile kılmış mütesellî

'İd-i vaşluña irişmege tek imkân olsun
Bir başum var yoluña ol dahı kurbân olsun

Göñül kalsun begüm yol kalmasun dirler meşeldür bu

13. Şemseddin Sâmi, *Kâmusu'l-A'lâm*'dan¹³

CELÂL ÇELEBİ: Şu'arâ-yı 'Oşmāniyeden olup Manastırlıdır ve ismi Hüseyindir. İbtidā aşhāb-ı tīmārdan olup ba'dehū istiḥşāl-ı manşib için Dersa'ādete gelerek bir müddet sonra me'yūs olarak ba'zı kalendarānla ber-ā-ber Arabistān Şām ve Haleb taraflarına seyahate çıkmış ve Halebe uğradığında oranın begi bulunan Ca'fer Pāşanın teveccühini kazanarak dāmādı olmuş ve Ca'fer Pāşā Sultan Selīm Hān-ı Sāniye lālā olduğda kendisini kitābetle yanına alıp ba'dehū şāhib-i terceme Şehzade-i müşārü'n-ileyhiñ havaşş-ı bendegānı sırasına girmiş ve cülūslarında 'alem-dārı olmuş idi. Ba'zı ḥaşūdlarının ilkā'atıyla mu'aḥḥaran tekā'üd tarīkıyla Manastıra gönderilmiş ve orada vefāt etmiştir. Erbāb-ı fazl u kemālden olup ḥüsn-i ḥaṭṭı dahı var idi. Şoḥbet-i padişāhdan dūr düşdiginde Manastırdan taqdīm itmiş olduğu bir kaşīdesiniñ matla'ı olan şu beyit cümle-i eş'arındandır:

Bunca feryādum işitdūñ dimedūñ dād ideyin
Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin

¹³

Şemseddin Sâmi, *Kâmusu'l-A'lâm*, C.3, Kaşgar Neşriyat, Ankara, 1996. s.1867.

14. Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*'nden¹⁴

CELÂL HÜSEYN ÇELEBİ: Nükte-gü'yân-ı şu'arâdan olup Manastırlıdır. Sultân Selîm-i şânî devrinde hıdemât-ı devletde bulunduğdan soñra tekâ'üden vatanında ihtiyâr-ı ikâmet eyledi. *Dîvân*'ı gayr-ı matbûdur. Hüsni haṭ u şürete de mâlik idi.

Ebyâtından: Hallâk-ı cihân 'âleme kılduğda tecellî
Her şey'i birer hâl ile kılmış mütesellî

beyt-i hakîmânesi meşhûrdur. Hâl-i hecrîde bu maṭla':

Bunca feryâdum işitdün dimedün dâd ideyin
Sen ki dâd itmeyesin ben kime feryâd ideyin

âsitân-ı cenâb-ı Selîm-i Hânîye takdîm iderek mazhar-ı elṭâf-ı şehriyârî olmuş idi. Şan'at-ı haṭṭı kıbletü'l-küttâb Şeyḥ Hamdullâh Efendiden temeşşuk itmiştir.

15. Mehmet Nâ'il Tuman, *Tuhfe-i Nâ'ili*'den¹⁵

CELÂL: Yahyâ-zâde Enderûnî Hüseyin Celâl Beg Manastırlı mîr-i 'âlem haṭṭât Hama mutaşarrıfı Ca'fer Pâşâ dâmâdı vefâtı H.982/M.1574 Manastırda medfûndur. *Mecelle*'de senesi gözsterilmeksizin Yavuz Sulṭân Selîm-i Evvel zamânında vefât itdiği yazılı ise de vefâtı târîhine göre Selîm-i Şânâ 'asrına muşâdifdir.

Bunca feryâdum işitdün dimedün dâd ideyin
Sen ki dâd itmeyesin ben kime feryâd ideyin

¹⁴

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, (Hazırlayanlar: KURNAZ, Cemal - TATCI, Mustafa), Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2000, C.1, s.124.

¹⁵

Mehmet Nâ'il Tuman, *Tuhfe-i Nâ'ili*, (Hazırlayanlar: KURNAZ, Cemal - TATCI, Mustafa), Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001. C.1, s.150.

Hallâķ-ı cihân ‘āleme kılduķda tecellî
Her şahşı birer hâl ile kılmış mütesellî

Yüzine tırrasın ol gün ki eyleye burķa‘
Kamer hemân idinür burc-ı ‘aķrebi maṭla‘

II. HAYATI, ESERLERİ, EDEBÎ KİŞİLİĞİ

1. HAYATI

1.1. Adı, Mahlası ve Unvanları

Kaynakların ittifakla bildirdiğine göre gerçek adı Hüseyin'dir.¹⁶ Şiirlerinde kişilerin psikolojik özelliklerini, üstünlük ve gurur yönünden aksettiren kelimelerden (*Âlî, Arşî, Cenâbî, Gurûrî, Hâkânî, Kebîrî, Ulvî gibi*)¹⁷ Celâl ve Celâlî (*CELÂL: büyüklük, azamet, ululuk, heybet, şevket, şeref*)¹⁸ mahlasını kullanır. Kendisiyle ilgili bilgi bulunan kaynaklarda ve şiirlerinin yansıdığı bazı şiir mecmualarındaki başlıklarda çeşitli unvanlarla anılan şair, II. Selim'in musahibi olduğundan Musahib Celâl; mîr-i alemlik görevinde bulunduğu Celâl-i Mîr, Mîr-i Alem Celâl Bey ve Mîr-i Alem Celâl Ağa; babası ve kendisi tımarla uğraştığından Sipâhizâde; babasının isminden dolayı Yahyazâde; sarayla olan münasebetiyle musahiplik vazifesinden Enderûnî ve Hazineî; ayrıca Celâl Çelebi, Celâl Efendi gibi namlarla anılır. II. Selim'e şehzadelikten itibaren musahiplik; Anadolu tımar defterdarlığı, mîr-i alemlik ve beylerbeyilik gibi yüksek rütbeli görevlerde bulunduğu birçok kaynakta Celâl Beg olarak takdim edilen şair, yaygın olarak Manastırlı Celâl Bey olarak bilinmektedir.

¹⁶

Âşık Çelebi, *Meşa'irü's-Şu'arâ*, C.1, s.469; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, C.1, s.255; Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, s.298; Riyâzî, *Riyâzü's-Şu'arâ*, yp.47^a; Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, s.178; Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, *Mecelletü'n-Nisâb*, yp.171^a; Tayyazâde Atâ, *Târih-i Enderûn*, C.4, s.241; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, s.156; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, C.2, s.387; Fâik Reşat, *Eslâf*, s.119; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsü'l-A'lâm*, C.3, s.1867; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, C.1, s.124; Mehmet Nâ'il Tuman, *Tuhfe-i Nâ'ilî*, C.1, s.150.

¹⁷

YILDIRIM, Ali, *Dîvân Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006, s.45.

¹⁸

TULUM, Mertol, *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, TDK Yayınları, Ankara, 2011, s.486.

1.2. Doğum Yeri ve Tarihi, Ailesine Dair Bilgiler ve Öğrenimi

Celâl Bey'in doğum yeri hakkında bilgi veren kaynakların biri haricinde¹⁹ verilen bilgilere göre doğum yeri ve memleketi kesin olarak²⁰ Manastır'dır.²¹ Kaynaklarda ve ele geçen eserlerinde doğum tarihine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Sadeddin Nüzhet ERGUN, Âşık Çelebi ile olan arkadaşlığı/akranlığından ve çok ileri bir yaşta ölmediğinden hareketle doğum tarihini (1517-1519) olarak tahmin eder.²² Bu dönemden ve aralarında olan arkadaşlıktan Âşık Çelebi (ö.979/1572) şu cümlelerle bahseder: “*Ol eşnâda bu fakîr ile muşâhabete ve üns ü ülfete tenezzül iderlerdi. Seyr-i gülîstânda ve deyr-i muğânda Eyyûb u Kâğıd-ḥâne çemenlerinde Gâlaṭa ve Ḥâşkøy encümenlerinde Zâtî*

¹⁹

Şairin memleketi Tayyazâde Atâ'nın *Târih-i Enderûn*'unda İstanbul olarak belirtilmektedir. Ancak şairin döneminde yazılmış kaynaklara göre memleketi kesin olarak Manastır'dır. Dolayısıyla bu bilgi doğru değildir. Tayyazâde Atâ, *Târih-i Enderûn*, C.4, s.241.

²⁰

Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, s.119; Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, C.1, s.469; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, C.1, s.255; Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, s.60; Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, s.298; Riyâzî, *Riyâzü's-Şu'arâ*, yp.47^a; Müstakimzâde Süleyman Sadeddin, *Tuhfe-i Hattâtîn*, s.178; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, s.156; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, C.2, s.387; Fâik Reşat, *Eslâf*, s.119; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*, C.3, s.1867; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, C.1, s.124; Mehmet Nâ'îl Tuman, *Tuhfe-i Nâ'îlî*, C.1, s.150.

²¹

Manastır'ın adı Rumca Manastirion, Ulahça Toli-Manastir, Sırpça Bitolj, Bulgarca ve Makedonca Bitola'dır. Perister Dağı eteğinde, Vardar ırmağının kollarından Karasuya dökülen Drahor Çayı kenarında kurulmuş, Sultan I. Murat döneminde M.1382'de Timurtaş Bey tarafından Osmanlı topraklarına dâhil edilmiş, 1835'te Rumeli vilayeti merkezi, 1844-1868 yıllarında sancak merkezi olmuştur. Osmanlı hâkimiyetinde şehir ordugah olarak da kullanılmıştır. 17. Yüzyılda Manastır'dan büyük bir şehir olarak bahseden Evliya Çelebi, bu dönemde Manastır'ı 20 mahalle, 3000 hane, 900 dükkan, 40 kahvehane, 9 medrese, 70 cami ve mescit bulunan büyük bir şehir olarak tanımlar. Balkan Savaşı'nda alınan yenilgiler neticesinde 14-18 Kasım 1912'de Sırp tarafı tarafından işgal edilmiş ve şehirdeki Osmanlı hakimiyeti sona ermiştir. MARÇAİS, Georges, “Manastır”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, C.7, s.274-276; PRİFTİ, Kristaq, “Manastır”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C.27, s.562-563.

²²

ERGUN, Sadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri*, C.2, s.919.

dükkânında ve Atmeydânında bahâr şöhetlerinde ve hazân cem'iyetlerinde gâh mahbûblar mecma'ı olan hammâmlar seyrinde ve gâh Dāvūd Paşa iskelesinde şuya oynayan sîm-endâmlar seyrinde gâh hânkâhlarda vefâ semâ'ında hem-dem idük. Ol vakt dahı nâşîye-i şânlarında âşâr-ı câh u celâl pertev-i mihr gibi tâli' ve gurre-i cebînlerinde envâr-ı mecd ü me'âl şubh-ı şâdık gibi lâmi' idi."²³ Tezkiresinde verdiği bu ve diğer bilgilerden Celâl Bey'i gençliğinden itibaren çok iyi tanıdığını öğrendiğimiz Âşık Çelebi'nin ifadesine göre İskender Çelebi-i Sâni'nin (ö.941/1535) Rumeli tımar defterdarlığı sırasında İstanbul'a gelir. Yaşadığı dönemde özellikle kendisinde yetenek gördüğü kişileri himaye eden ve şairleri koruyan bir devlet adamı olarak bilinen İskender Çelebi²⁴ Celâl Bey'i öz evladı gibi sever ve kendisini himaye ederek terbiyesiyle bizzat alakadar olur. İstanbul'daki ilk yıllarında, Âşık Çelebi ile beraber şairlerin toplantı yeri olan Zâtî'nin dükkânına²⁵ giderler. Celâl Bey'in bu yıllarda söylediği "bitmez" redifli

*Haddüñ gibi gül-i ter bir gül-sitânda bitmez
Kaddüñ mişâli 'ar'ar bâğ-ı cinânda bitmez*

G.254/1

matlalı gazeli çok meşhur olur ve başta Zâtî olmak üzere birçok şair bu şiire nazire söylerler.²⁶

Kaynaklarda Celâl Bey'in ailesine dair babası, eşi, oğlu ve kayınpederi hakkında bilgi bulunmaktadır. Yaşadığı dönemde yazılan tezkirelerde babasının ismine dair bilgi bulunmaz. Sonraki dönemlerde yazılmış iki kaynağa göre babasının

²³

Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, s.469.

²⁴

Yalnızca şairleri korumakla kalmayıp edebî meclislere katılmaktan da hoşlanan biri olan Defterdar İskender Çelebi, Celâl Bey'den başka da birçok şairi himaye etmiştir. Hayâlî Bey, Bursalı Rahmî, Yahyâ Bey, İshak Çelebi, Nihâlî Çelebi, Figânî, Harîrî, Basîrî, Riyâzî, Latîfî, Gazâlî, Emânî, Refikî, Fevrî bu isimlerden bazılarıdır. Detaylı bilgi için → YILDIRIM, Ali, "16. Yüzyılda Büyük Bir Devlet Adamı ve Edebiyat Hamisi Defterdar İskender Çelebi", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Elazığ, 2000, C.10, S.1, s.217-232.

²⁵

İPEKTEN, Haluk, *Dîvân Edebiyatında Edebî Muhitler*, MEB Yayınları, İstanbul, 1996, s.238.

²⁶

Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, s.469.

ismi Yahyâ'dır.²⁷ Âşık Çelebi ve Kınalızâde'nin, Celâl Bey'in hayatının ilk dönemlerinde tımarla uğraştığını bildirmesine²⁸; Gelibolulu Âlî ve Riyâzî'nin de şairden Sipâhizâde²⁹ olarak bahsettiğine göre Celâl Bey'in babası da tımarla uğraşmış olmalıdır. Celâl Bey'in evliliği Hicaz diyarına yaptığı seyahat sırasında olur. O zaman Hama sancak beyi olan Cafer Paşa, Celâl Bey'in kenarda kalmış yetenekli bir kişilik olduğunu görerek kendisini himaye eder ve bir müddet sonra kızını vererek Celâl Bey'i damat edinir.³⁰ *Sicill-i Osmânî*'de biyografisine dair bilgi bulduğumuz³¹ Cafer Paşa'dan Âşık Çelebi "*Ca'fer Paşa ki beyne'l-ümerâ ma'rifet ü dāniş-verzide gāh meskenet ü zillet vādilerinde yilmiş gāh şahrā-yı azmāyiş-i ahvālde geşt kılmış gāh kulle-i kūhsār-ı rif'atde ve āsāyişde karar bulmuş gürg-i bārān-dīde idi.*"³² diyerek bilgili ve tecrübeli bir devlet adamı olarak bahsetmektedir. Karısının ve oğlunun varlığına dair dair kırıntı mahiyetinde diğer bir bilgi de *Künhü'l-Ahbâr*'da bulunan şair, *Dîvân*'ında bulunan tarih kıtasında oğlunun doğumuna şu tarihi düşürür:

*Çün vücūda geldi nūr-ı dīdemüz
Tehniyet kıldılar ervāh-ı selef*

²⁷

Tayyarzâde Atâ, *Târih-i Enderûn*, C.4, s.241; TUMAN, Nâ'il, *Tuhfe-i Nâ'ilî*, C.1, s.150.

²⁸

Âşık Çelebi, *Meşa'irü's-Şu'arâ*, s.469; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, C.1, s.255.

²⁹

Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, s.298; Riyâzî, *Riyâzü's-Şu'arâ*, yp.47^a.

³⁰

Âşık Çelebi, *Meşa'irü's-Şu'arâ*, C.1, s.471; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, C.1, s.255; Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, s.298; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, s.156; Fâik Reşat, *Eslâf*, s.119; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsul-A'lâm*, C.3, s.1867; Mehmet Nâ'il Tuman, *Tuhfe-i Nâ'ilî*, C.1, s.150.

³¹

Cafer Paşa (Lala): Enderûn'dan yetişip silâhdâr-ı şehriyârî ve Yeniçeri ağası oldu. 941'de (1534-35) azledildikten sonra Şam ve Bağdad beylerbeyi oldu. Daha sonra Tuna demir kapılarına muhâfız ve nâzır olarak 1. Süleyman (Kânûnî) devri (1520-1566) sonlarında vefât eylemiştir. Kanâatkâr ve sabırlıydı. Oğlu Mustafa Paşa'dır. → Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, C.2, s.383.

³²

Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, s.119.

Gözün aydın dir görenler gördiler

Yazdılar târîhini nûr-ı halef

Kt.26

[966/1558-59]

Celâl Bey'in öğrenim görüp görmediği veya ne tarz bir eğitimten geçtiği hakkında kaynaklarda detaylı bilgi yoktur. Elimizdeki bazı bilgiler ve eserlerindeki ipuçlarından yola çıkarak eğitimden geçtiğini tahmin ediyoruz. Celâl Bey'in İstanbul'a ilk geldiği zamanlarda Defterdar İskender Çelebi, terbiye ve yetişmesiyle bizzat alakadar olmuştur. Ahdî'nin tezkiresinde “ *‘İlm-i te’vilde kâşif-i esrâr-ı küntü kenzen mahfiyyen...ekşer-i kütüb-i meşâyihi mütâla‘a-i şerîf ile gözden geçürüp görmüşlerdür.*”³³ bilgisi yer alır. Celâl Bey'in eğitimden geçtiğini güçlendiren delillerden birisi de elimize geçen eserleri arasında bulunan *Manzum Şerh-i Avâmil*'dir. Osmanlı medreselerinde okutulan temel ilimlerden, Arapça bir gramer kitabı olan³⁴ bu eserin Türkçe tercümesini manzum olarak hazırladığına bakılarak temel düzeyde de olsa öğrenim görmüştür. Burada şu hususu da belirtmek gerekir ki döneminde kendisini çok yakından tanıyan Ahdî, Âşık Çelebi ve Gelibolulu Âlî'nin tezkirelerinde belirtilmeyen ancak yakın dönemde yazılan iki kaynakta³⁵ kendisinden Enderûnî olarak bahsedilişi, sarayda yetişmesinden kaynaklı değil, sarayda bulunduğu görevlerden, özellikle de musahiplik vazifesinden olmalıdır. Enderûnî tabiri sarayda eğitimden geçerek yetişmiş kişiler hakkında kullanıldığı gibi sarayda görevli kişilerin de kullandığı ve anıldığı bir unvandı.³⁶ Musahiplik, defterdarlık, mîr-i alemlik, beylerbeyilik gibi devlet görevlerinde bulunduğunu bildiğimiz şairin, 978-979/1570-1572 tarihli mühimme defterinde, kendisine hitaben yazılan emirde

³³

Ahdî, *Gülşen-i Şu‘arâ*, s.121.

³⁴

ARSLAN, Mehmet, “Klasik Türk Edebiyatı Manzum Didaktik Eserlerinden Bir Örnek: Manzum Avâmil”, *Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri*, Sivas, 2003. S.2, s.5-39.

³⁵

Tayyazâde Atâ, *Târih-i Enderûn*, C.4, s.241; Mehmet Nâ’il Tuman, *Tuhfe-i Nâ’ilî*, C.1, s.150.

³⁶

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul, 1971, C.2, s.583.

Mîr-i Alem Celâl Ağa olarak görevi vurgulanmaktadır.³⁷ Burada dikkat çekilmesi gereken bir diğer nokta, kaynakların Celâl Bey'in ilmî yönüne çok dikkat çekmezken yetenekli bir kişiliği olduğunu daha çok vurgulamalarıdır. Hattat olduğu kaynaklarca belirtilen şairin aynı zamanda ressamlık yeteneğinin de bulunduğunu, kendisini yakından tanıdığını öğrendiğimiz Ahdî tezkiresinden³⁸ ve *Osmanlı Müellifleri*'ndeki³⁹ kayıttan öğreniriz. *Dîvân*'ında da bu bilgiyi destekler tarzda şu beyit bulunmaktadır:

*Ma'nāya kimse bakmaz ider şūrete nazar
Koyup Celālî şî'rūmî ressām olam gibi*

G.634/5

Tuhfe-i Hattatîn'de şair hakkında, bizzat ünlü hattat Şeyh Hamdullâh Efendi'den (ö.926/1520) hattatlık eğitimi aldığı bilgisi vardır.⁴⁰ Ancak şairin Şeyh Hamdullâh Efendi'den eğitim aldığına dair kendi döneminde yazılmış kaynaklarda herhangi bir kayıt bulunmadığı gibi kendisini yakından tanıyan Âşık Çelebi'nin İstanbul'a geliş tarihine dair yukarıda verdiği bilgiler ve şairin muhtemel doğum tarihine göre bu mümkün gözükmemektedir. Bu bilgiler ışığında, ölüm tarihi kesin olarak 1520 olan⁴¹ Şeyh Hamdullâh Efendi ile Celâl Bey'in tanışıklığı da mümkün değildir. Büyük bir ihtimalle Şeyh Hamdullâh Efendi'nin öğrencilerinden birisinden eğitim almıştır.

³⁷

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara, 1988, s.517.

³⁸

Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, s.119.

³⁹

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, C.1, s.124

⁴⁰

Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi, *Tuhfe-i Hattatîn*, s.178. Müstakimzâde aynı bilgiyi diğer eseri *Mecelletü'n-Nisâb*'ta da vermektedir. *Mecelletü'n-Nisâb*, yp.171^a.

⁴¹

SERİN, Muhittin, "Hamdullâh Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1997, C.15, s.499.

1.3. Hicaz Seyahati ve Şam'da Cafer Paşa İle Olan Tanışıklık

Genç yaşta İstanbul'a gelerek çeşitli devlet adamlarıyla münasebette ve edebî muhitlerde bulunan Celâl Bey'in hayatındaki önemli bir kavşak nokta Hicaz seyahatidir. Şair zihin dünyasında meydana gelen farklılaşma neticesinde, Kalenderî zümrelerle birlikte Hicaz diyarını dolaşır.⁴² *Dîvân*'ında da bu seyahatin yansımalarını şöyle dile getirmektedir:

*Nice geşt eylemişem milket-i Rûm u 'Arabî
Gûşe gûşe gezüben gülşen-i Şâm u Halebi
Görmedüm sencileyin bir yüzi gül gönçe lebi
Gelmemişdür bedelüñ 'âleme Şeyhî Çelebi* Mrb.2/I

*Mısr ile Şâma geçüp Ka'be tavâfin idelüm
Nakdümüz bu yola harc eylemeyüp pes n'idelüm
Milket-i Rûmı koyup Hind ü Sîne gidelüm
Gel kalender olalum terk-i diyâr eyleyelüm* Mrb.13/IV

Kaynaklarda bu seyahatin sebebi şairin zihin dünyasında meydana gelen psikolojik değişme olarak vurgulanmaktadır.⁴³ Bu hususta döneminde yazılmış kaynaklardan farklı olarak yakın dönem biyografik eserlerden Fâik Reşat'ın *Eslâf*'ında, rızkını aramak amacıyla Hicaz diyarına gittiği yazılıdır.⁴⁴ Yukarıda değinildiği üzere şair

⁴²

Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, s.119; Âşık Çelebi, *Meşa'irü's-Şu'arâ*, C.1, s.469; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, C.1, s.255; Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, s.298; Riyâzî, *Riyâzü's-Şu'arâ*, yp.47^a; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, s.156; Fâik Reşat, *Eslâf*, s.119; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*, C.3, s.1867.

⁴³

Bu zihin değişikliği kaynaklarda şu gibi ifadelerle belirtilir: *İbtidâ-i hâlinde erbâb-ı tîmârdan iken İstanbula gelüp bir miqdâr temekkün ü qarâr itdükden sonra terk-i recâ-i mansıb u devlet idüp* Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, C.1, s.255; *Tîmâra müstahakk sipâhî-zâdelere iken süveydâsına sevdâ-yı sülûk-ı fenâ zâhir oldu*. Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*, s.298; *Hevâ-yı câh u celâli revzen-i dimâğdan çıkarup seyyâhân-ı bahr u ber olan zinde-püşân ile ülfet ü ser ü pâ-bürehne seyyâhat itmişdür*. Riyâzî, *Riyâzü's-Şu'arâ*, yp.47^a.

⁴⁴

Fâik Reşat, *Eslâf*, s.119.

tımar sahibidir ve bu bilgiye ihtiyatla yaklaşılmalıdır. Çünkü kendisini bizzat tanıyan Ahdî, Âşık Çelebi ve Gelibolulu Âlî'nin tezkirelerinde de bu doğrultuda bir ipucu ve bilgi bulunmaz. Bununla birlikte şairin *Dîvân*'ında hayatının bir döneminde sıkıntıya düştüğü izlenimi veren manzumeler bulunur. Örneğin padişah'tan bir deve isteğinde bulunduğu:

Huzûr-ı şāhda uvaķ dōg esbāba meyl itme
Bülend it himmet-i tab'uañ Celālî iste var üştür K.3/13

yine at istediği:

Bu piyāde kuluñuñ hāline raḥm it şāhum
Aña fi'l-hāl 'aṭā eyle bugün bir eyü at Kt.1/4

yine bir başka manzumesinde de himaye edilmeyi istediği şu şiire tesadüf ediyoruz:

Pāy-māl-i ḥāk-i pāy- ser-i kūyuñ olmadan
Bāb-ı sa'ādetüñde dime ḥōrlık isterin

Bārān-ı eşk bu ten-i 'uryāna kıldı sakf
Geldüm gubār-ı kūyuña yağmurlık isterin Kt.46

Âşık Çelebi şairin İstanbul'daki ilk yıllarından ve Hicaz diyarına gidiş sürecinden bahsederken bu döneme dair şu bilgileri verir: “*Bu ḥālde cezb-e-i İlāhî ve şānında olan kābiliyyet-i nā-mütenāhî ile 'azm-i diyār-ı 'Arab ve seyr-i vilāyet-i Şām u Haleb idüp ol arāzî-i muḳaddesenüñ reh-revān-ı tarīḳatı ve pīrān-ı ḥaḳīḳati ḥıdmetlerinde riyāzetler ü 'ibādetler idüp nefis-i nāṭıḳaların tekmīl ve tehzīb-i aḥlāk taḥşīl itdi. Şıdḳ u şafāları iktizāsı ile deryā-yı pūr-cüş oldılar ve zaḥm-ı tīr-i cezb-e ve dāğ-ı āteş-i 'aşḳ ile 'ālem-i cenāb-ı ḳudse ser-tā-pā çeşm ü güş oldılar.*” Bu bilgilere göre şair tımar sahibi iken tımarlarını bırakarak tasavvufî neşve ile Hicaz diyarını gezmiş, buradaki tarikat şeyhleriyle görüşmüş, ibadetler yaparak nefsini

olgunlaştırmaya çalışmıştır.⁴⁵ Hicaz diyarında dolaşırken Şam’a geldiğinde ise o zaman Hama Sancak Beyi olan Cafer Paşa ile tanışır. Bu sırada Âşık Çelebi’nin bildirdiğine göre “*Celâl Çelebi muşâhabet idüp hâkde ğalâtân-ı gevher ve ğilâf-ı köhnede kalmış tîğ-i pür-cevher idüğün görüp kadr ü kıymetin bildi zîver-i tâc-ı târek-i rûzgâr kıldı*” Celâl Bey’i yetenekli ancak kenarda kalmış ve bu yeteneğinin değerlendirilmemiş olduğunu gören Cafer Paşa onu himaye eder. Daha sonra da kızını vererek kendisine damat edinir. Bu gelişmeler sırasında Cafer Paşa Hama sancak beyliği görevindeyken Şehzade Selim’e (ö.982/1574) lala olarak tayin edildiğinde de Celâl Bey’i bırakmaz ve bu görevinde onu da yanında götürür. *Künhü’l-Ahbâr*’da detaylı olarak bilgi bulduğumuz bu süreçte Cafer Paşa, Şehzade Selim’le olan yazışmalarını, yazı yazmakta mahareti olan Celâl Bey’e yazdırarak şehzadenin dikkatini çekmek istemektedir. Bir gün Şehzade Selim lalası Cafer Paşa’ya bu mektupları kime yazdığını sorduğunda, Cafer Paşa da Celâl Bey’i takdim etmek için kolladığı zamanı yakalar, Celâl Bey’in yetenekli bir kişi olduğundan bahseder, hatta biraz da övgüyü abartır ve şehzadeye musahibiniz olmaya layık kalitede bir kişiliktir diyerek Celâl Bey’i takdim eder. Bu olaydan sonra Celâl Bey II. Selim’e musahib⁴⁶ olarak tayin edilir.

1.4. İkinci Selim ve Celâl Bey, Görevleri ve Bunulduğu Yerler

Hicaz diyarında kendisini sahiplenerek damat edinen kayınpederi Cafer Paşa vasıtasıyla şehzadeye musahib tayin edilen Celâl Bey’in Şehzade Selim’le olan münasebeti başlamış olur. Gelibolulu Âlî’nin bildirdiğine göre yirmi yıl civarında bir süre II. Selim’in yanında bulunan Celâl Bey’in bu göreve ne zaman getirildiği

⁴⁵

Âşık Çelebi, *Meşâ ‘irü’ş-Şu ‘arâ*, C.1, s.469.

⁴⁶

Padişahların, daha ziyade eğlendirmek için, hizmetlerinde bulundukları adamlar hakkında kullanılan bir tabirdir. Musahib; Arapça sohbet edici, eden demektir. Musahibân suretinde cemilendirildi. Padişahların gerek saraydaki ağalardan, gerek vezir ve beylerbeyilerden musahib denilen malumatlı, sözünden sohbetinden istifade edilen veyahut zarif, nüktedan ve hazır cevap zatlardan maiyyetleri vardı. Bunların arasında cüce, dilsiz ve hadım ağalarından seçilmişleri de bulunurdu. Üçüncü Murat’ın musahiplerinden Şemsî Paşa ile Beylerbeyi Mehmet Paşa, Dördüncü Mehmet’in veziri ve damadı Mustafa Paşa musahiplerin tanınmış şahsiyetlerindendir. Padişah kimi isterse onu kendisine musahib yaparak bu unvanı kendisine verirdi. → PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul, 1971, C.2, s.583.

hakkında elimizde kesin bir kayıt yoktur. On sekiz yaşına kadar ağabeyi Şehzade Mehmed (ö.950/1543) ile beraber İstanbul'da olduğunu bildiğimiz Şehzade Selim, 1542'de Konya'ya sancak beyi olarak atanır. Aynı yıl, aynı anneden ağabeyi Şehzade Mehmed de Amasya'ya nakledilen ağabeyi Şehzade Mustafa'nın yerine, Manisa'ya Saruhan sancak beyliğine getirilir. 950/1543'te Estergon Kalesi'nin fetih şenlikleri sırasında rahatsızlanarak aniden vefat eden Saruhan sancak beyi Şehzade Mehmed'in yerine, annesi Hürrem Sultan'ın da etkisiyle hayatta kalan en büyük oğlu Şehzade Selim nakledilir.⁴⁷ Celâl Bey'in *Dîvân*'ında bulunan manzumelerden ve Kazasker Vusûlî'nin (ö.1592) *Selimnâme*'sinde⁴⁸ verdiği bilgiden Celâl Bey'in de bu sırada Şehzade Selim ile beraber Manisa'da olduğunu öğreniyoruz. Şair, Şehzade Selim'in eşi Nurbanu Sultan'dan Manisa'da doğan oğlu Murad'ın (3. Murad) doğumuna şu tarihi düşürür:

*Zuhûr itdi çün ol ferzend-i 'ālî
Cihānuñ hayli kuvvet buldı rûhı*

*Gice gün 'ayş u 'işret eyledi halk
İçüp şāmî kadehlerle şabûhı*

*Sarāy-ı devlete irsek 'aceb mi
Ki gördük bāb-ı behcetden fütûhı*

*Du'ā-yı müstecāb olsun bu tārîh
Müeyesser eyle yâ Rab 'ömr-i Nûhı*

Kt.23

[5 Cemâziyelevvel 953/4 Temmuz 1546]⁴⁹

⁴⁷

EMECEN, Feridun, "Selîm II", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, C.36, s.414-418.

⁴⁸

ÖZTÜRK, Necdet, "Kazasker Vusûlî Mehmet Çelebi ve Selîm-nâmesi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, İstanbul, 1987, S.50, s. 9-108.

⁴⁹

KÜTÜKOĞLU, Bekir, "Murad III", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2006, C.31, s.172-176.

Bu bilgiler ışığında 1546'da Manisa'da bulunan şairin, yine 1548'de Manisa'da bulunduğunu *Künhü'l-Ahbâr*'ın tarih kısmında Gelibolulu Âlî bildirmektedir.⁵⁰ Şairin kendisi de *Dîvân*'ında Manisa'da bulunduğunu şöyle dile getirir:

Bārid görinüp şāh-ı 'Acem mülki Celālī
Āvāre gönül geldi Şaruḥana ışıdı

G.636/5

Celâl Bey'in Manisa'da bulunduğunu bildiren bu bilgiler dışında Manisa'dan önce Şehzade'nin yanında bulunduğuna dair elimizde herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.⁵¹ Şairin II. Selim'in Manisa'da dünyaya gelen oğlunun doğumuna 1546 tarihini düşürmesi; Gelibolulu Âlî'nin yirmi yıl gibi bir süre II. Selim'in yanında bulunduğunu ve 1548'de Manisa'da olduğunu bildirişi; II. Selim'in ölümünün 1574, Celâl Bey'in saraydan ayrılığı ve ölümünün de bu tarihten birkaç yıl önce olduğuna göre musahipliğe gelişi de 16. yüzyılın ortalarına yakın bir tarih olmalıdır. On dört yıl civarında Saruhan sancak beyliği görevi yapan Şehzade Selim'in, Manisa'da çeşitli imar faaliyetlerinde bulunduğu dönemden kalan iki divan defterindeki kayıttan tespit edilmiştir.⁵² Celâl Bey'in de *Dîvân*'ında bu bilgiye ve bu yıllara uygun düşen şu tarih kıtası bulunur:

Sa'âdetle gelüp sultân Selīm Ḥān
Bu kaşruñ kıldı bünyādına himmet

Ne kār oldu dinildi buña ta'yîn
Didiler vuşlat u 'işret ya tāt

⁵⁰

ÇERÇİ, Faris, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Künhü'l-Ahbâr'ında II. Selīm, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, Erciyesi Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2000. C.2, s.4.

⁵¹

Dîvân Edebiyatında Edebî Muhitler'de kaynak gösterilmeksizin Cafer Paşa'nın şehzadeye Saruhan sancak beyliği sırasında lala tayin edildiği yazmaktadır. *Dîvân*'daki 1545 tarihli kıtaya ve *Künhü'l-Ahbâr*'a göre 1548'de kesin olarak Manisa'da bulunduğunu bildiğimiz şair, bu bilgiye göre şehzadeyle Manisa'da tanışmış olacaktır. Muhtemelen doğru kabul etmemiz gereken bu bilginin dayandığı herhangi bir kaynak tespit edilemedi. → İPEKTEN, Haluk, *Dîvân Edebiyatında Edebî Muhitler*, MEB Yayınları, İstanbul, 1996, s.196.

⁵²

EMECEN, Feridun, "Selīm II", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, C.36, s.414.

Se ‘âdet gördi çün bunda Celâlî

Didi târîhîni kaçru's-sa‘âdet

Kt.3

[956/1549-50]

Manisa’da şehzadenin yanında olan Celâl Bey, şehzadenin görevi icabı gittiği ve tahta geçiş sürecinde bulunduğu diğer yerlerde de yanında bulunmuştur. Şehzade Selim’e babasının 1548 İkinci İran Seferi sırasında Rumeli’nin muhafazası görevi verilir. Bu görevle şehzade sefer bitene kadar bir yıl Edirne’de görevlendirilir. Daha sonra ağabeyi Şehzade Mustafa’nın Ereğli civarında öldürüldüğü, ağabeyinin bu ölüm hadisesinden çok sarsılarak zaten hasta olan Şehzade Cihangir’in de Halep’te vefat ettiği⁵³ 1553 Nahcivan Seferi’ne çağrılan şehzade Selim, Bolvadin’de orduya katılıp sefere iştirak eder. Bu sefer sırasında Dulkadir bölgesinin muhafazasına görevlendirilen şehzade, orduyla Revan ve Nahcivan’a gider.⁵⁴ Celâl Bey de *Dîvân*’ında bu seferin yansımalarını şu şekilde ifade etmektedir:

Bezl eyledi egerçi bize h^vânın arz-ı Rûm

Telh itdi ‘ayş u ‘işretümüz ârzû-yı Rûm

Şāhuñ ne deñlü medh ideler Nahcivānını

Rācihdür aña nisbet ile āşiyān-ı bûm

Bāgdād iken yüzi şuyı A‘cām mülkinüñ

Ġālib anuñ bād-ı şabāsı durur semûm

Şāhuñ revānı kaçdına olmış iken revān

*Gördük **Revānı** dañı kara gönli gibi şûm*

N'itsün Celālî ‘azm-i şehensāha sürh-ser

Tākat kalur mı gürbeye şîr idicek hücûm

G.404

⁵³

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ, *Yahyâ Bey'in Şehzâde Mustafa Mersiyesi Yâhut Kânûnî Hicviyesi*, Enderûn Kitabevi, İstanbul, 1998, s.70.

⁵⁴

EMECEN, Feridun, “Selîm II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, C.36, s.415.

Şehzade Mustafa'nın Nahcivan Seferi sırasında öldürülmesi, Şehzade Cihangir'in de bu olaydan sonra vefatıyla, Kanuni'nin oğullarından geriye Şehzade Selim ve Bayezid (ö.969/1562) kalmıştır. Bu yıllarda iki kardeş arasında başlayan taht mücadelesi, kendilerini yatıştıran anneleri Hürrem Sultan'ın 16 Mart 1558'de ölümüyle şiddetlenir ve bu durumda Kanuni sancakları sınır olan şehzadeleri uzaklaştırmak amacıyla 6 Eylül 1558'de Selim'i Manisa'dan Konya'ya, Bayezid'i de Kütahya'dan Amasya sancağına gönderir.⁵⁵ Bu bilgileri aldığımız kaynaklara göre okumayı ve iyiliği seven, zeki ve mütevazı, mert ve cesur bir kişiliğe sahip olan Bayezid; gençliğinden itibaren zevk ve safaya düşkünlüğüyle bilinen ağabeyi Selim'den tahta geçmek hususunda kendini daha üstün görüyordu. Bayezid bu değişikliği bir hakaret olarak değerlendirir. Babasına önce gitmemekte ısrarcı davranır ancak bu gidişi de “cennetten cehenneme doğru” olarak kabul eder ve Amasya'ya ulaşır. Bu sırada babasının Selim'i veliaht tayin ettiğine dair yayılan dedikoduların da etkisiyle Amasya'ya vardığında paralı askerler tutarak kuvvet toplar. Bundan haberdar olan Kanuni de bazı beylerbeyleri ve Sokullu Mehmed Paşa'yı Selim'e yardımcı olarak gönderir. Bu sırada sancağını bırakarak Ankara'ya gelen Bayezid'in bu hareketi merkezde bir isyan olarak değerlendirilecektir. Ankara'da gelişmeleri öğrenen Bayezid 30000'i bulan askerleriyle Konya önlerine gelir ve 30 Mayıs 1559'da Şehzade Selim'in merkezden destekli ve daha donanımlı ordusuna yenilerek hızlıca Amasya'ya döner. Kendisini takip eden Şehzade Selim'in sıkıştırması sonucu da İran'a yönüne kaçar.⁵⁶ Bu gelişmeler sırasında Şehzade Selim'in yanında bulunduğunu öğrendiğimiz Celâl Bey de bu olaya *Dîvân*'ında şu tarihi düşürür:

*Nāgehān mābeyn-i mihr ü māha düşdi ihtirāk
Āfitābuñ yüzi fer buldukça mahv oldı sühā*

*Ya'ni kim sulṭān Selīm ḥān ile sulṭān Bāyezid
Biribiriyle kıtāl itdi niçe şubḥ u mesā*

55

TURAN, Şerafettin, “Şehzade Bayezid”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, C.5, s.230-231.

56

EMECEN, Feridun, “Selīm II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, C.36, s.415.

*Ölüsine ulusına ile oldı münhezim
İktizā-yı mahlaş ile şāha kıldı ittikā*

*Mesken-i haşmı mübārek bildi bu tārīhde
Göçdi Kütāhiyeye sulṭān Selīm-i Cem-liḳā*

Kt.28

[966/1559]

Bu olaydan sonra babasından affını talep eden ancak olumsuz yanıt alan Şehzade Bayezid dört oğlunu da yanına alarak 1559 Ağustos’unda İran’a sığınır ve çeşitli gelişmelerden sonra oğullarıyla birlikte orada öldürülür.⁵⁷

Celâl Bey’e bu olaydan sonra Anadolu tımar defterdarlığı⁵⁸ verildiğini Gelibolulu Âlî’nin bu döneme dair verdiği “*Konya şahrāsındaki muḥārebeden soñra ki verāset-i tāc u taht ol Hudā-vend-i rūşen-baht cenābına münḥaşır oldı. Celāl Bege Anaṭolı tīmārları defterdārlığı virilüp izdiyād-ı şān buldı*” bu bilgiden öğreniyoruz. Ancak Celâl Bey bu görevi fazla yürütmemiştir. Bir süre bu görevde bulunan şair, şehzadenin musahipliğini daha değerli gördüğünden kendi isteğiyle bu görevden ayrılır.⁵⁹ Kınalızâde’nin tezkiresinde Celâl Bey’in şehzadenin reisülküttaplığı görevinde bulunduğunu bildirmesini⁶⁰ Gelibolulu Âlî tezkiresinde yanlış bir bilgi olarak değerlendirir.⁶¹ Nitekim Gelibolulu Âlî, *Künhü’l-Ahbâr*’ının tarih kısmında

57

EMECEN, Feridun, “Selīm II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, C.36, s.416.

58

Osmanlı Devleti’nde mâli işlerin en büyük amirine verilen unvan. Fâtih Kânunnâmesi’ne göre Defterdar padişah malının vekili, Sadriazam ise o malın nazırıdır. → SERTOĞLU, Midhat, *Osmanlı Tarih Lûgatı*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1986. s.80.

59

Ahdî, *Gülşen-i Şu‘arâ*, s.121; Âşık Çelebi, *Meşa‘irü’ş-Şu‘arâ*, C.1, s.473; Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü’ş-Şu‘arâ*, C.1, s.256.

60

Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü’ş-Şu‘arâ*, C.1, s.256.

61

Gelibolulu Âlî, *Künhü’l-Ahbâr*’ın *Tezkire Kısmı*, s.300.

verdiği bilgide, bu tarihte şehzadenin reisülküttabının yine başka bir şair Kara Fazlî olduğunu belirtmektedir.⁶²

Celâl Bey'in Şehzade ile beraber bulunduğu bir diğer yer Kütahya'dır. Şehzade Bayezid'in öldürülmesinden sonra tahtın tek varisi konumuna gelen Şehzade Selim, 1562 yılı başlarında Kütahya'ya ulaşır ve tahta geçeceği günü beklemeye başlar. Celâl Bey'in Kütahya'da bulunduğu dair diğer bir bilgiyi Âşık Çelebi vermektedir. Gençlik yıllarından itibaren Âşık Çelebi ile arkadaşlığı bulunan Celâl Bey, Âşık Çelebi'ye tezkiresini yazarken eserine koyması için mektup yoluyla Kütahya'dan şiirler gönderir.⁶³ 1566'ya kadar Kütahya sancağında bulunan Şehzade Selim, Kanuni'nin Sigetvar Seferi sırasında vefat ettiği (7 Eylül 1566) haberini Sokullu Mehmed Paşa'nın mektubuyla öğrendiğinde, yanına hocası Birgivî Atâullâh Efendi, lalası Tütünsüz Hüseyin Paşa ve musahibi Celâl Bey'i alarak yola çıkar. Bu olaya dair Gelibolulu Âlî'nin *Künhü'l-Ahbâr*'ının tarih bölümünde, diğer bir eseri *Nasîhatü's-Salâtîn*'inde ve Ahdî'nin de *Gülşen-i Şu'arâ*'sında Âlî'nin şu şiiri bulunmaktadır:

'Azm itdiler 'asâkire 'arz-ı cemâl ile
Yollarda geh 'Aṭā gâh Celâl ile

Hem-sâyeler havâşş idi ancak rikâbda
Az kalmış idi zerre pey-i âfitâbda⁶⁴

24 Eylül 1566'da İstanbul'a ulaşan şehzade hemen tahta oturur ve orada bulunan devlet erkânı kendisine biat eder. Daha sonra orduya katılmak için yola çıkarlar ve yolda Sokullu'nun askerin cülus meselesinden dolayı huzursuzlandığını bildiren mektubuyla Belgrad'a dönmek zorunda kalırlar. Tarihi kaynaklarda II.

62

ÇERÇİ, Faris, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Künhü'l-Ahbâr'ında II. Selîm, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2000, C.2, s.4.

63

Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, C.1, s.474.

64

ÇERÇİ, Faris, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Künhü'l-Ahbâr'ında II. Selîm, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2000, C.2, s.4; ERTAŞ, Kasım, *Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Nasîhatü's-Salâtîn İsimli Eserinin Tenkidli Metni*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008. s.172; Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, s.186.

Selim'in cülusu sırasında meydana gelen bu karışıklıklarda Celâl Bey'in de adı geçmektedir. Tahta, ordu ve devletin ileri gelenleri seferdeyken İstanbul'da gelip oturan II. Selim'e, Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa bir tezkire göndererek, otağını kurdurmasını ve burada devlet erkanının kendisine biat etmesinin daha uygun olacağını bildirir.⁶⁵ Bu sefere katılmış olan Selânikî Mehmed Efendi eseri *Tarih-i Selânikî*'de şu bilgileri vermektedir: *"Tezkire mübârek nazarlarına yetişdikde mukaddem Mevlânâ Hoca 'Atâullâh Efendi'yi isdetüp 'Paşa hazretleri bize tezkire gönderüp bu vech ile olmak münâsipdür dimişler, ne dursiz' buyurmuşlar ve tezkireyi okuyup, 'âkıbet-endişlik ve fıkri-me'âl ile cevap vermeyüp, 'Bu mertebeye ihtiyâc yok, emr-i cülus ber-tarâf olmuştur. Murâdları hâkimi mahkûm idinmekdür' dimişler. Ve Lala Hüseyin Paşa'yı getürdüp 'Vezir-i a'zam bu vech ile olmak tedârük eylemişler, sen ne dursin' buyurmuşlar, anlar da dimişler ki 'İstanbul'da otuorup buraya gelmesen ne dirlerdi, bir tedârük dahi mi iderlerdi?' diyü cevap vermişler. Ba'dehû Musahip Celâl Beg'i hâzır idüp, tezkire mefhûmı beyân buyuruldukda hôş-tab'âne cevap vermişler ki 'Evvel zamanda bir söz işidilürdi, vâkı' imiş. Meselâ 'âl-i Osmân saltanat tahtına geçmez, mâdemki kulun kılıcı altından geçmeye dirlerdi, gerçek imiş. Vâris-i mülk münhasır olıcak bu takavvülât dağdağadur' dimişlerdi. Netice mülâhaza itmeyüp, devlet ahvâlınden bî-haber sözün söylemişler". Bu hadiseye üzülen Sokullu Mehmed Paşa da katibi Feridûn Bey'e "Vezir-i müşir umûr-ı mülke müte'allık ahvâl 'arz eylese padişah hazretleri gayrılar re'yi ile 'amel ü meşveret eyleseler ihtilâl böyle olur. Gayrılar vâkıf degüllerdür. Sırra mahrem olmazlar. Hatâ bundadır."⁶⁶ diyerek memnuniyetsizliğini dile getirir. Bu bilgilere göre II. Selim devlet yöneticilerinin sözlerini dinlemeyip çevresindekilerin görüşlerine itimat eder. Sonraki yıllarda Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa ile çok ciddi anlaşmazlıklar içerisine düşecek olan Celâl Bey'in, Sadrazam ile olan anlaşmazlıklarının temelinde bu olaylar da etkilidir diyebiliriz.*

65

EMECEN, Feridun, "Selîm II", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, C.36, s.416.

66

Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s.49. Aynı bilgiler Solakzâde'nin eserinde de bulunmaktadır → Solakzâde Mehmet Hemdemî Çelebî, *Solakzâde Tarihi*, s.311.

II. Selim tahta geçtikten sonra (Cülusu: 24 Eylül 1566) Celâl Bey'e kendi isteğiyle mîr-i alemlik⁶⁷ görevi verilir.⁶⁸ Ahdî'ye göre bu yıllarda sarayın müteferrika bölüğünde yüz bin akçe ile zeamet sahibidir.

II. Selim ile şehzadelikten itibaren uzun yıllar beraber olan Celâl Bey, yirmi yıl civarında bir süre II. Selim'e musahiplik yapmıştır ve II. Selim'in yanında itibarlı bir kimsedir. Gelibolulu Âlî *Künhü'l-Ahbâr*'ında II. Selim ile Celâl Bey'in aralarındaki samimiyetin de izlerini gözlemlediğimiz şu olayı aktarır: "*Hikâyet olunur ki neş'e-i bâde ile neşât hâlinde bir gün Selîm Şâh-ı bâhirü'l-iclâl musâhibi Celâl Bege hıtâb-ı bî-misâl ve ellerinde mâl-â-mâl bir câm-ı bâde-i pür-zülâl muqarrer iken isticlâb-ı makâl idüp "miyân-ı halk-ı cihânda bizüm için ne dirler ve cülûs-ı saltanatı kime tahmîn iderler" buyurdıklarında Celâl Beg dahı 'arz-ı mâ-fi'l-bâl itmege ruhsat bulur. Bâlâda mestûr olduğı üzre Sulţân Muştafayı memâlik-i 'Osmâniyye 'askeri ve Sulţân Bayezidi peder ü mâderi ile 'aşruñ vezîr-i muvaqqırı istediklerini söyler. "Sizüñ bakıyye-i mühimmât-ı saltanata müte'allık tedârükünüz yokdur" diyü 'arz eyler. Ammâ pâdişâh-ı dâñâ tevekkül vâdisinde cebel-i şâmih idüğini îma kı lup kul küllün min 'indillâh naşs-ı kerîmine müte'allık niçe kelimât iderler. " Âkıbet Muştafâ Hânı 'askerüñ aqvâsı istesün ve Bayezid Hânı anası ve babası taleb eylesün, Şeh Selîm-i gedâya Mevlâsı rağbet itsün" diyü buyururlar. "Bugünkü şafâmuzı görelüm yarınuñ ıssı vardur" diyü ellerinde şafâyı nüş kı lurlar."*⁶⁹ Buradaki bilgilere göre II. Selim şehzadeligi sırasında bir gün Celâl Bey'e babasından sonra tahta kimin münasip görüldüğünü sorar. Celâl Bey de açıkça Şehzade Mustafa'yı askerin; Bayezid'i anne, babası ve devlet erkânının istediğini; kendisinin ise bu hususta şansı olmadığını söyler. Şehzade de *bize de Mevlâmız rağbet etsin, biz safamızı sürelim, yarının sahibi vardır*, diyerek tabiatına uygun, rintçe bir cevap

⁶⁷

Saray memurlarının ileri gelenlerinden birinin unvanıdır. Emîr-i alem de denilirdi. Livâ-yı sultânînin hâmilî ve alem mehterlerinin âmiri idi. Çok eski vazîfelerdendir. Divanda mevkîi vardı. → PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul, 1971, C.1, s.243.

⁶⁸

Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, s.121; Aşık Çelebi, *Meşa'irü's-Şu'arâ*, C.1, s.473.

⁶⁹

ÇERÇİ, Faris, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Künhü'l-Ahbâr'ında II. Selîm, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, Erciyesi Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2000. C.2, s.4.

verir. Gerçekten de Kanuni'nin şehzadeleri içerisinde, “zevk ve eğlenceye düşkün, içki meclislerine müdâvim, çevresinde âlim ve şairlerin bulunmasından hoşlanan, bunun yanı sıra müzisyen, güreşçi, cambaz gibi gösteri erbâbını yanından eksik etmeyen, cömert, kimsenin kalbini kırmak istemeyen âlicenâp bir hükümdâr”⁷⁰ olarak bilinen Şehzade Selim, diğer şehzadelerin çeşitli sebeplerle erken ölümleri neticesinde tahta geçmiştir.

1.5. Devlet Erkânı ile Ciddi Anlaşmazlıklar

II. Selim'in yanında olan itibarının da etkisiyle zaman zaman devlet işlerine karışmaktan çekinmeyen Celâl Bey, II. Selim'in padişahlığı sırasında Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa, Şeyhülislam Ebussuûd Efendi, Müftü Nûreddinzâde ve padişahın diğer musahibi Defterdar Nihânî Turak Çelebi ile çok ciddi anlaşmazlıklar yaşamıştır. Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa ile II. Selim'in cülusu sırasında meydana gelen olaylarda başlayan sürtüşmeler sonraları da devam eder.⁷¹ Daha sonra Şeyhülislam Ebussuûd Efendi ile çok ciddi anlaşmazlıklar yaşadığını, şeyhülislamın Celâl Bey'i vezir-i azam ve padişaha şikâyet ettiği mektuplardan öğreniyoruz.⁷² Ebussuûd Efendi'nin bu mektuplarından elimize geçen dört mektubuyla birlikte, mektupların içeriklerinden daha önce de Celâl Bey'i şikâyet ettiği anlaşılmaktadır. Şeyhülislam elimizdeki ilk mektubunda Celâl Bey hakkında şikâyetlerini bildirdikten sonra, Celâl Bey'in bu şikâyete sebep olan hareketine dair fetva delilleri belirtmekte, yirmi sekiz yıldır devlete hizmet ettiğini, zamanının kendi işlerine ancak yettiğini, kendisinin yazmakla suçlandığı belgeyi yazmadığını, yazdıysa da hatırlamadığını söyleyerek Celâl Bey'in kendisine yönelik yazdığı manzumeden birkaç farklı fetva bile çıkarılabileceğini belirtmektedir. Bu mektubun sonunda Celâl Bey hakkında gerekenin yapılmasını arz etmektedir. Bundan sonraki mektubunda sadrazama yaptığı şikâyetine karşılık alamadığını, eğer kendileri gerekeni yapmayacaklarsa

⁷⁰

EMECEN, Feridun, “Selîm II”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, C.36, s.418.

⁷¹

Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, s.298.

⁷²

DAĞLAR, Abdülkâdir, *Şeyhülislâm Ebu's-Su'ûd Efendi'nin Türkçe Mektupları*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2001. s.72.

şimdiye kadar hiçbir haceti için yapmadığı halde bu iş için gerekirse padişaha şikâyetname yazacaklarını dile getirir. Elimizdeki üçüncü mektubunda da Celâl Bey hakkında eğer gereken yapılmayacaksa şimdiye kadar padişah makamına herhangi bir matlap için bir istekte bulunulmadığını, sadrazama bu süreçte kendilerine müracaat edildiğini, ancak kendileri müdahale etmeyeceklerse Allâh’a tazarru ile iltica edeceğini belirtir. Bu mektubunda şimdiye kadar hiçbir matlap için padişah makamından bir şey istemediği halde, gerekmesi halinde Celâl Bey’i padişaha şikâyet edeceğini bildirmektedir. Bizzat padişaha yazıldığı anlaşılan son mektubunda da başına bir iş geldiğini, bu işin halli için kadılara, devlet büyüklerine ve vezirlere gereken şikâyetleri yaptığı halde sonuç alamadığını, bu başvurdıkları kişilerin hepsinden padişahın güçlü olduğunu, Hârûn Reşid’den bir anekdotla belirtir. Eğer ondan da çare olmayacaksa bir önceki mektubunda da belirttiği gibi bizzat Allâh’a kendisinin müracaat edeceğini söyler.⁷³ Bu mektuplardan anlaşıldığına göre Celâl Bey, Şeyhülislam Ebussuûd Efendi ile çok ciddi anlamda anlaşmazlık içerisinde. *Künhü’l-Ahbâr*’da bildirildiğine göre Ebussuûd Efendi, Celâl Bey hakkında padişaha gönderdiği diğer bir mektubunda da “*Bu maķûle rafz u ilhâdla müttehem olan şahşuñ harem-i muķtereme duķûli cā’iz degüldür*” diyerek Celâl Bey’in haremlerine girmesinin uygun olmadığını bildirir. Bu bilgiler ışığında Celâl Bey’i ısrarla şikâyet eden ve saraydan uzaklaştırılmasında etkili olan Ebussuûd Efendi, Celâl Bey’in padişahın yanında olan itibarından olsa gerek bu şikâyetlerinden kısa zamanda sonuç alamaz.

Celâl Bey’in bu anlaşmazlıkları, kendisiyle çeşitli yerlerde beraber bulunmuş şair Derzâzâde Ulvî’nin Hayâlî, Hilâlî, Halî, Sifâlî gibi şairlerin de mahlaslarıyla oluşturduğu *Dîvân*’ındaki⁷⁴ şairnâme özelliğinde olan şu gazeline de yansır:

73

DAĞLAR, Abdülkâdir, *Şeyhülislâm Ebu's-Su'ûd Efendi'nin Türkçe Mektupları*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2001. s.83-84.

74

ÇETİN, İsmail, *Derzâzâde Ulvî Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Dîvânının Tenkitli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1993. s.431.

*Büridüñ hüsn-i dilberi ey haṭṭ
Yoksa baş kalduran Celālî misin
Derzîzâde Ulvî, Dîvân, G.420/3*

Dîvân'ın Paris, *Hüsn-i Yûsuf* mesnevisinin Michigan nüshalarında şiirlerden ayrı bir şekilde sonda ve çeşitli şiir mecmualarında (AE₈, İÜ₂, SK₁₆, TK₂) Celâl Bey ile Ebussuûd Efendi'nin birbirlerine yönelik yazdıkları manzumeler bulunmaktadır. Bu manzumelerde Celâl Bey Ebussuûd Efendi'ye:

*Var iki su'âlüm saña ey menba'-ı 'irfân
Yaz mes'ele-i müşkilemüz ḥalline tibyân*

*Zer gibi gerek ḥall idesin şübhe-i ḳalbi
Ser-levḥa-i ebvâb-ı kitâba yaza Rıdvân*

*Ḥall ḥamr olıcaḳ meyli teraḳḳîye tenezzül
Ḥamr olsa eger ḥall ne ḥalel idelüm iz'ân*

*Bir daḥı bu kim ḳar'et-i Ḳur'ân ide bir cân
Bir maşlahata gönli mübâşir ola ol ân*

*Ol ḳar'et iden kendü midür yoḥsa mübâşir
Mâhiyyet iki olmaḡa ḥod yoḳ durur imkân*

*Nefsin bilenüñ bende-i fermânı Celālî
İz'ân-ı nefis eyleyene cân ile ḳurbân*

Ebussuûd Efendi de Celâl Bey'e:

*Ey su'âl iden cevâbın al dem-i 'irfândan
Bu sözi benden işit kim ḥikmet-i Loḳmândan*

*Mest ü kör bengî ile ceng ü cidâl itmek hemân
Fi'l-meşel a'mâ ile baḡş itmedür elvândan*

diyerek cevap verir. Yine mecmualarda bu manzumelerin yanında, başlıklardan anlaşıldığına göre Yahya adında bir kişi de bu tartışmaya katılır ve şunları söyler:

*Biñ cānum eger olsa idem yoluña kurbān
Bu dervişe irşād idüñ menba‘-ı ‘irfān*

*Hak ‘ālim ü kul ‘ārif olur dimiş ulular
Birdür didiler rūḥa nazar ‘ārif-i Kur’ān*

*Sā’il didügi mes’eleler şūreti müşkil
Maḥmūr olanuñ ḥal olur derdine dermān*

*Fi’l-ḥāl döner ḥille-i ḥürmeti ḥalle
Döndügi gibi ḥürmet ü zillet bulur ol ān*

*Her şūreti ki perde ide zāt-ı mücerred
‘Ārifler irer zāta gice şūret-i devrān*

*İ’rāzı bilür cevheri olan nazar itmez
Bāzāra girenler bir olur mı ola ‘aynān*

*Dil mübteditür mekteb-i ‘aşk içre muḥakḳak
Kur’ān ile ‘ārifüdür olan müşkile tibyān*

*‘Aşk içre henüz Emşile okur müderris
Tebdīl idüñüz dersin eger var ise imkān⁷⁵*

Yukarıda değinildiği gibi Ebussuûd Efendi, Celâl Bey’e dair şikâyetlerini bildirdiği mektuplarından birisinde Celâl Bey’in padişahın haremine girmesi uygun bir kişilik olmadığı hususunda görüş bildirir. Ebussuûd Efendi’nin Celâl Bey hakkında belirttiği bu kanaate sebep olan ve aralarındaki sürtüşmenin de iyice arttığının izlerini veren 33 beyitlik manzumesi şudur:

Bu şiirleri aldığımız mecmualarda şiir başlıkları farklılık göstermektedir. Mecmualarda Celâl Bey ve Ebussuûd Efendi’nin manzumesinin başında AE₈, İÜ₂, TK₂: Su’âl-i Celâl Beg - Cevâb-ı Ebussuûd Efendi; *Dîvân*’ın Paris nüshasının sonunda Ebussuûd Efendi’nin cevabi manzumesinin altında farklı bir yazıyla, bu cevabın Ebussuûd Efendi’nin değil Ulvî-i hezl-gûyuñ ona isnâdı olduğu yazmaktadır. SK₁₆’da cevap ve soru olarak şiirlerin yeri farklı olduğu gibi, Su’âl-i Celâl’e’-d-dîn-i Rûmî olarak da yanlış bir başlık bulunur.

- 1 Nāgehān baħr-ı dil gelüp cūşa / İntibāh irdi niçe ħāmūşa
2 Sāħil-i baħra şaldı iki şadef / Biri gevher birisi dürr-i Necef
3 Kıldı ızhār ya'ni iki su'āl / Ruķ'a-i dil-firīb olup delāl
4 İtdi ızhār ħalka idrāküm / İktizā-yı ħarīħa-i pāküm
5 Biri sırrı su'ālümün mektüm / Mühr-i misk-i ħutām ile maħtüm
6 Biri cā'iz olursa ħalka beyān / Şerħ olunmasa daħı ehle 'ayān
7 Bu idi ġālib ol su'āl-i ġarīb / Ehl-i ħikmet katında 'aķla ħarīb
8 'Aşr ile ħāşıl olsa mā-i ineb / Ba'zı ħall olsa ba'zı sekre sebeb
9 Veyā ħod ħamra ħall olup taħvıl / Farazī olsa ħamra ħall tebdıl
10 Bu iki ħāl kať-ı pāye durur / İkisi gerçi aşl-ı māye durur
11 Ķanķısıdur terakķiye kābil / Ķanķısıdur tenezzüle kābil
12 İrdi bu kıť'a ehle nā-ehle / 'İlme aldı kimi kimi cehle
13 Cehl ile varťaya düşüp nā-geh / Olmamışlar bu nükteden āgeh
14 Ķanda varsun cevāb-ı nazma 'avām/Bilki fehmi olmamış nizām-ı kelām
15 Muťtali' olmayup tabi' atden / Düşdiler baħşe ħall ü ħürmetden
16 Sū-i zanna düşüp 'avāmü'n-nās / Oldı ħıkd u ħasedleri vesvās
17 Şandılar sā'ili degül vāķıf / Cehl olur mı tecāhülü'l-'ārif
18 Lāzım oldı cevāb-ı istiřsār / Vācib oldı izāle-i inkār
19 Ehle āsān egerçi eş'ārı / Fehm iden fehmi ider bu esrārı
20 Ħazż alan iktizā-yı ħikmetden / Ķār-'unşurdaki tabi' atden
21 Ķab'ı ħamruñ bilür ħarāretdür / Ħall-i ħazıķ ne şekk bürüdetdür
22 Gerçi şeklā ikisi ābīdür / Biri nārī biri türābīdür
23 Ħākdür ħod tenezzülāta medār / Müte'ayyen maķām-ı merkez-i nār
24 Biri ednā birisi a'lādur / Ħāk ile nār zır ü bālādur
25 Geldük imdi beyān-ı 'irfāna / Zulumāt içre āb-ı ħayvāna
26 Ħamr vardı hevā-yı İblīse / Māyil oldı şıfāt-ı telbīse
27 Ķab'-ı ħall oldı ħilķat-i Ādem / Ħāk āteşden oldı ħod ekrem
28 Ādem-i ħākdür olan mescūd / Ķab'-ı nārı degül midür merdūd
29 Gerçi bi't-ķab' ħamr elťāfdur / Ħall ni'me'l-idām eşrefdür
30 Nev'-i insāna nāfi' oldı müdām / Döndi ħall ħelāle ni'me idām
31 Bunda menħī şıfāt-ı şeytāndur / Naşş-ı kātı' beyān-ı furķāndur
32 Ķaň midur dirse ehl-i istikbār / Ene ħayrun ħalaķtenī min-nār
33 خاك شو خاك تابروبرويد كل / كه بجز نيست خاك مظهر كل

suçlamasının ardından, Celâl Bey'in cevabi olarak yazdığı, Abdülbaki GÖLPINARLI'nın 1964'te tespit ederek yayınladığı 125 beyitlik manzumesinde Celâl Bey hem kendisini savunarak suçlamalara cevap vermekte hem de Şeyh Nûreddinzâde'ye ağır sözlerle yüklemektedir⁷⁹:

- 31 *Kaşağı ele alalum yārān / Kocınur yağıru olan hayvān*
 46 *Şāhlar hem-rikābına taş atar / Kime tokınur añlamaz ol hār*
 55 *Aşl-ı nîk ehli bil haṭā itmez / Kāfire mü'min iftirā itmez*
 63 *Ey muḳallid mürāyî vü tarrār / Ehl-i 'irfānı eyleme inkār*
 65 *Hîle vü hud'adur işüñ muṭlaḳ / Sende hāşā k'ola maḥabbet-i Haḳ*
 66 *Ehl-i Haḳka Hurūfîdür dirsın / Sen ki 'ilm-i ledünnde kâşırsın*
 67 *Vāḳıf olduñ mı sen Hurūfî nedür / Muşḥafuñ cevheri hurūfî nedür*
 69 *Şübhe yok olduğında şeyṭānî / Kadḥ idenler hurūf-ı Kur'ānı*
 70 *Böyle mi oldı rağbet-i Kur'ān / Be kara yüzlü la'netî şeyṭān*
 76 *Kendüzin mü'min añlayan kâşır / Gör e dünyā-perest bir kâfir*
 82 *Köre beñzer muḳallid îmānı / Dikile birbirine dāmānı*
 83 *Yüzini yur vuzū' ile aḥmaḳ / Ğusl ile olur mı hîç kara taş aḳ*
 84 *Bunca tā'at kılursın ey ğammāz / Ne durur añladuñ mı namāz*
 85 *Kişi maḥbûbın anda bulmaḳdur / Ya'ni mi'râc-ı mü'min olmaḳdur*
 90 *Gāh mülḥid durur dimiş geh ışıḳ / Çeşm-i ḥuffāşa ibtilādur ışıḳ*
 91 *Işıḳ olmamışuz Hudā 'âlim / Bize bühtānlar itmiş ol zālīm*
 92 *Oldı senden bu iftirā şādır / Biz ışıḳ olalum sen ol kâfir*
 93 *Işıḳ olmaḳ yig olmadan eşşek / Hardan ebter durur mürāyî ne şekk*
 95 *Cünbiş-i merd halka rüşendür / Söyleyen zîr-i perdeden zendür*
 96 *Erlüğüñ sen Celālî kıl izhār / Kahbe zenler zuhūr ider nāçār*
 99 *Er olanlar ere olur başabaş / Karılar eyler ittifākî savaş*
 100 *Ben ki bir müstemend dervîşem / Gonçe-veş hār-ı ğamla dil-rîşem*

GÖLPINARLI, Abdülbaki, "Hurûfluk ve Mîr-i 'Alem Celâl Bik'in Bir Mektubu", *Türkiyat Mecmuası*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1964, C.14, s.93-110. Bu manzumeyi GÖLPINARLI iki mecmuada tesadüf ederek detaylı şekilde inceleyerek yayınlamıştır. Taradığımız şiir mecmualarından ikisinde daha (Süleymaniye Ktp. Ali Nihat TARLAN 62; Süleymaniye Ktp. Mehmed Âsım Bey 719) rastladığımız bu manzumeden buraya alınan beyitler, bu mecmuaların katkısıyla yeniden değerlendirilmiştir.

- 101 *İ'tikādum budur ki 'ābid olam / Sünni vü mü'min ü muvaḥḥid olam*
 104 *Rū-be-rū olmasa eger ḥuṣamā / Faşl olunmaz ḥuṣūmeti şer'ā*
 107 *Vechi yok bir mürāyi-i güm-rāh / Gūşı ker düm-bürīde bir rübāh*
 112 *Mülk ṭurmaz 'adālet olmayıcak / Söz ṭutılmaz siyāset olmayıcak*
 113 *Diñle pendüm Celāli āgāh ol / Yola gir ehl-i 'aşka hem-rāh ol*

Bu manzumelere göre de Celâl Bey, kendisini Hurûfî olmakla suçlayan Müftü'ye ağır sözlerle cevap vermiştir. Şair kendisine iftira atıldığını belirtmekte ve muhataplarına cevap vermektedir.

Celâl Bey'in anlaşmazlık içerisinde olduğu bir diğer kişi de şehzadenin musahiplerinden aynı zamanda şair olan Defterdar Nihânî Turak Çelebi'dir. Gelibolulu Âlî'den öğrendiğimize göre Nihânî'nin şehzadenin meclisine girmesi Celâl Bey vasıtasıyla olur.⁸⁰ Ancak bir süre sonra Âlî'nin ifadesine göre *ikisi bir güzel sevmişe dönüp* araları bozulur. Yine Âlî'nin bildirdiğine göre Celâl Bey, *Dîvân*'ında da bulunan, Nihânî'nin elinden tutup yükselttiğine pişman olduğunu murabbasında şöyle dile getirir:

Kimi kim ilerü çekdümse cefāsın çekdüm

Mrb.12

Celâl Bey ile Nihânî'nin anlaşmazlıklarının yansımalarını *Dîvân*'da başka manzumelerde de gözlemek mümkündür. Celâl Bey Nihânî'nin defterdarlığa getirilişine düşürdüğü tarih kıtasında Nihânî'ye küçük düşürücü sözlerle hakaretler etmektedir:

Oldı nā-geh Nihānī defter-dār
Re's-i māluñ sürildi saçına zāc

Medḥaliyle ḥazīnenüñ gūyā
Bedeninde ḥurūc itdi ḥarāc

Naḳd-i 'arza emīn olur mı sefīh
Ḳānī' olur mı ni'mete gözi aç

⁸⁰

Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, s.298.

*Biñ ılā eyleseñ eger kılmaz
Rū-siyāhı sefīd isfidāc*

*Yazmamışlar şifā-i hikmetde
Maraz-ı hılkat-i sefīhe ‘ilāc*

*Gelüñ inşāf idüñ bulur mı ola
Hic kemān-dār menzilin Hallāc*

*Bu münāsib degül mi k'ola Celāl
Naķş-ı tārīhi resm-i istidrāc* Kt.33
[969/1561-62]

Daha sonra Kanuni tarafından hakkında verilen ölüm emriyle katlettirilen⁸¹ Nihânî'nin ölümüne de alaycı ifadelerle şu tarih kıtalarını söyler:

*Da‘vet olındı Durağ-ı sefih
‘Azm-i rāh eyledi o fahr-ı nisā*

*Ġazab-ı pādişāha mazhar olup
Nekbet oldı tamām o rāh aña*

*Yazdılar vaşf-ı hālını tārīh
Nekbet-i rāh esfeh-i süfehā* Kt.34
[970/1562-63]

*Durağüñ şirreti dutdı cihānı
Niyāz-ı müstemendān itdi te’sir*

*Ġurūra geldi tokındı Celāle
Hemān-dem kesdi başın tiğ-ı taķdīr*

*Bu hāletle bakup katl olduğına
Didüm tārīhin anuñ kelb mużmaħill* Kt.36
[970/1562-63]

81

ÇİFTÇİ, Cemil, *Maktul Şairler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1997. s.257.

1.6. Saraydan Uzaklaştırılması ve Ölümü

Devlet erkânından uzun yıllar sadrazamlık yapmış, II. Selim'in de aynı zamanda damadı olan Sokullu Mehmed Paşa gibi güçlü bir devlet adamıyla zaman zaman olan anlaşmazlıklar; Kanuni'nin “*halde haldaşım, sinde sindaşım, âhiret karındaşım, tarîk-i Haqda yoldaşım Molla Ebussuûd Efendi Hazretleri*”⁸² diye hitab ettiği; II. Selim'in de babasından gördüğü üzere kendisine aynı şekilde muamele ettiğini bildiğimiz⁸³ itibarlı bir şeyhülislam ile olan çok ciddi sürtüşmeler; Müftü Nûreddinzâde, defterdar ve musahip Nihânî ile olan kavgalar sonucunda Celâl Bey hazin sonunu adeta kendi eliyle hazırlar. Gelibolulu Âlî'nin Celâl Bey'in ölümünden sonra sultanlara nasihat amacıyla yazdığı *Nasîhatü's-Selâtîn* adlı eserinde, musahiplerde olması gereken özellikleri belirtirken, Celâl Bey'den de bahseder. Âlî, tezkiresinde Celâl Bey hakkında olumsuz ifadeler kullanmazken yukarıda bahsedilen devlet erkânı ile yaşanan olayların da etkisiyle Celâl Bey'den sapık fikirlere sahip, itikadi problemleri olan, yazdığı şiirlerle kendi fikrinde tasavvufî yargılar çıkaran, Hurûfî, kalenderîlerle düşüp kalkmış, içkici, esrar ve beng kullanan bir kişi olarak bahseder. Yine aynı eserde Âlî, Celâl Bey'in padişahın yanından uzaklaştırılmasında da bu sapık fikirler ve ahlaksızca davranışlarının etkili olduğunu, padişahın yanında bulunmanın kıymetini bilmeyerek bununla birlikte devlet erkânına sebepsiz yere düşmanlıkta bulunduğunu bildirmektedir.⁸⁴

82

BAYSUN, Cavit, “Ebussuûd Efendi”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1978, C.4, s.93.

83

TURAN, Şerafettin, “Selîm II”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1978, C.10, s.436.

84

Gelibolulu Âlî, *Nasîhatü's-Selâtîn*, s.73-75.

Bu ayrılık süreci hakkında bilgi veren kaynaklar da saraydan uzaklaştırılmasını devlet erkânı ile olan bu anlaşmazlıklara bağlamaktadırlar.⁸⁵ Gelibolulu Âlî'nin tezkiresinde bildirdiğine göre saraydan uzaklaştırılmasının diğer bir sebebi de Fazlullâh Hurûfî'nin *Câvidânnâme*'sini okumasıdır.⁸⁶

Yaşanan bu gelişmelerden sonra özellikle Ebussuûd Efendi'nin ısrarcı tutumuyla Celâl Bey'i saraydan gönderme kararı alan II. Selim, eşi Nurbanu Sultan'dan Celâl Bey'in karısına, Celâl Bey'in gezdiği dolaştığı yerlerden hangisini beğendiğini, ağzını arayıp sordurmasını ister. Celâl Bey bu soruya Şam cevabını verir ve Şam beylerbeyliğiyle görevlendirilir. Bu olaylar sırasında Celâl Bey'in yanında olan Gelibolulu Âlî, bu olaylar sırasındaki gelişmeleri tezkiresinde ayrıntılarıyla işlemektedir. Bu karar, Celâl Bey için ani ve beklenmedik bir durumdur. Çünkü bu karardan daha iki gün evvel padişahın meclisine girmiş ve şimdiye kadar hiç görmediği ihsanlarla taltif edilmiştir. Celâl Bey gördüğü bu iltifatları padişahın yanında mevkisini sağlamlaştırmış ve değerini artırmış olarak yorumlar. Ancak hiç beklemediği bir anda beylerbeyilik varakası kendisine verildiğinde çok etkilenecek hatırı kırılır. İlk anda kabullenemese de artık rıza göstermeden başka çaresinin olmadığını, inat etmesi halinde zararına olacağını da anlar. Gelibolulu Âlî ile beraber Sadrazam Sokullu Mehmet Paşa'ya giderler. Sokullu'nun yanında devlet erkânından kimse olmadığı halde huzuruna çıkar. Sadrazam'ın elini öperek hakkında verilen kararı bildirir. Tüm yaşananlara rağmen Sokullu Mehmet Paşa, Celâl Bey'in sorduğu sorulara iyilik ve güzellikle cevap verir. Celâl Bey Şam'a gitmeyi bir süre ertelemek istediğini söyler ve bu da uygun görülür. Tımarlarından bir kısmını oğluna bırakır. Bu sırada bir kez daha padişahın meclisine girer ancak padişahın hiçbir ihsanını göremez. Şam'a gitmeden önce memleketi Manastır'ı ziyaret etmek istediğini bildirir. Veda etmek amacıyla padişahın son kez

85

Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, s.298; Riyâzî, *Riyâzü's-Şu'arâ*, yp.47^a.

86

Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, s.298.

meclisine giren Celâl Bey, üç yüz hasene ihsanını görür. Sadrazam Sokullu Mehmed Paşa beş yüz sikke dinar, bir katar katır, bir katar deve, üç re's at ve tonlarca ıskarlat kumaş, elbise hediye eder. Bu hediyeler karşısında Sokullu Mehmed Paşa ile daha önce düştüğü anlaşmazlıklara pişman olan Celâl Bey *bu dünyada hizmet edilesi kişi Mehmed Paşa* imiş demekten kendini alamaz. Bundan sonra Manastır'a gitmek üzere yola çıkar. Ancak çok üzgün ve pişman olan Celâl Bey yolda hastalanır. II. Selim'e, Manastır yolunda birinci konaktan içerisinde bulunduğu psikolojiyi de derinden aksettiren şu gazeli gönderir⁸⁷:

- 1 *Bu çeşm-i dūr-feşānum giryān olur qalur mı
Seyl-i sirişküm āhīr 'ummān olur qalur mı*
- 2 *Artuḡ ḡarābe göñlüm mānend-i mülk-i 'ālem
Ma'mūr olur mı yohsa vīrān olur qalur mı*
- 3 *Yıllar durur ki göñlüm kendüye gelmemişdür
Bī-çāre tā-kıyāmet ḡayrān olur qalur mı*
- 4 *Olmaz degüldür āhīr şerḡ-i ḡuḡūt-ı vechüñ
Te'vīl-i surr-ı Ḳur'ān pinhān olur qalur mı*
- 5 *Olmadı dil Celālī çāh-ı elemden āzād
Bī-kes olan esīr-i zindān olur qalur mı*

G.684

87

Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, C.1, s.256; Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, s.60; Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, s.300; Riyâzî, *Riyâzü's-Şu'arâ*, yp.47^a; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, s.155; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, s.124; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*, C.3, s.1867.

Bu gazelde görüldüğü gibi Celâl Bey ayrılıktan dolayı derin üzüntü içerisindedir. II. Selim de bu şiire cevabi olarak⁸⁸ Celâl Bey'e şu gazeli gönderir:

Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün

- 1 *Çü ba'de'l-üsr-i yüsradur gözüñ giryân olup kalmaz
Güher gavvâşî garķ-ı şiddet-i 'ummân olup kalmaz*
- 2 *Qadîmî mülk-i 'âlemde yıķan çünkim ola mi'mâr
Daķı a'lâ olur 'âdetdür ol vîrân olup kalmaz*
- 3 *Budur keyfiyyeti her guşşanuñ bezm-i cihân içre
Sürûra irişür her ekl iden hayrân olup kalmaz*
- 4 *Felek mir'âtı her dâ'im küdüretden şafâ bulmaz
Velî dâ'im sehâb içre güneş pinhân olup kalmaz*
- 5 *Selîmî çâh-ı gamda cevri-i hussâd ile Yûsuf-veş
Göñül bil kim esîr-i miñnet-i zindân olup kalmaz*

88

Bu şiir Selîmî'nin *Dîvânçe*'sinde de bulunmaktadır (Fatih Ali Emiri Millet Ktp. AE34 4341/7, yp.13^b). *Dîvân*'ın Paris nüshasının derkenarına Celâl Bey'in şiiriyle birlikte sonradan eklenmiştir. Ayrıca çokça şiir mecmuasına da her iki şiir beraber yansımıştır. (KS₁, MC₁, MK₅, ÖT₁, SK₅, SK₁₁) Selîmî'nin bu gazeli *Dîvânçe*'sinde, Celâl Bey'in *Dîvân*'ında ve yansıdığı mecmualardaki şekillerinde bazı farklarla bulunmaktadır. Bu nüsha farkları şu şekildedir:

1^a - ba'de'l-üsr-i yüsradur / yüsürdür âhiri 'üsrüñ AE, yüsradur gözüñ / yüsradur gözüm ÖT₁, ba'de'l-üsr-i yüsradur / ba'de 'üsr-i yüsrandur SK₁₁.

2^a - ola mi'mâr / olur mi'mâr AE, çünkim / çünki MK₅.

3^a - Budur keyfiyyeti her guşşanuñ bezm-i cihân içre / Bilür her guşşanuñ esrârını bezm-i cihân içre AE, Budur keyfiyyeti / olur keyfiyyeti KS₁, bezm-i cihân içre / devr-i zamân içre KS₁ • MC₁ • SK₅.

3^b - her ekl iden / bir ekl ile MC₁.

4^a - Felek mir'âtı her dâ'im / Felek âyînesi dâyim BN, Felek mir'âtı her dâ'im küdüretten / Egerçi âyine her dem küdüretten SK₁₁.

4^b - Velî dâ'im / Belî dâ'im BN • ÖT₁ • SK₅.

5^a - cevri-i hussâd ile / cevri-i ihvân ile KS₁.

5^b - Göñül bil kim / Göñül bilki KS₁, Göñül bil kim / Göñül mülki ÖT₁.

Başlıklar: BN: Pâdişâh Hâzretleri Celâlî Bege gönderdügi nazîredür.
KS₁: Cevâb-ı Pâdişâh-ı İslâm.
MC₁: Cevâb-ı Sultân Selîm Hân.
MK₅: Merhûm Sultân Selîm Hân Fermâyed.

II. Selim'e sesini duyuramayan ve beklediği ilgiyi göremeyen Celâl Bey artık feryadını iyice yükseltir ve birkaç gün sonra da şu gazeli gönderir⁸⁹:

*Bunca feryādum işitdün dimedün dād ideyin
Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin*

*Tā-қыāmet kıala mı gūşe-i nisyānda Celāl
Kim ne dirdi ola bir kerre diseñ yād ideyin* G.503/5

Celâl Bey'in *Dîvân*'ında yine ayrılığın etkisiyle bu psikolojide yazdığı başka şiirler de bulunmaktadır:

*Ġurbete kıldı 'azîmet bu dil ü cāna vedā'
Göñlümüz yok dimege dergeh-i cānāna vedā'* G.315/1

*Kemāhî kılmadum var ise h'ān-ı vuşlatuñ şükürin
Diyār-ı fūrķate düşdüm güzel hānumdan ayrıldum* G.417/2

*'Ālem-i ervāhdandur āşinālık dōstum
Sürme kapuñdan Celālî bendeñi bîgāne-veş* G.306/5

*Nazar kııl göñlümi yap ey dil-ārām
Yaraşmaz bezm-i şāhîde şınuķ cām* G.402/1

*Deminde dirligüm reşk-i selāfîn-i cihān iken
Baña dirlik harām oldu ki sulţānumdan ayrıldum* G.417/3

89

Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, C.1, s.256; Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, s.60; Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, s.300; Riyâzî, *Riyâzü's-Şu'arâ*, yp.47^a; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, s.155; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, s.124; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*, C.3, s.1867.

Bu gazel Celâl Bey hakkında bilgi veren kaynakların neredeyse tümünde 1 beyit olarak bulunmaktadır. *Dîvân* nüshasında ve kullandığımız diğer nüshalarda yer almayan 5 beyitlik manzumeye taradığımız şiir mecmualarından sadece birinde rastladık. Ancak mecmuanın alt kenarına kaydedilen şiir, mecmuanın zarar görmesinden dolayı kısmen zayı olmuştur. Şiirin ilk ve son beyti tam olarak kurtarılmıştır, diğer beyitler noksandır.

Fakîre şām şubh iken kapuñda
Haşûd itmek dilermiş şubhumı şām G.402/2

Elif-veş müstaķīm iken revā mı
Ķılasın il sözile ĳaddūmi lām G.402/3

Dirîgā ol Mesîh-enfās cānānumdan ayrıldum
Ölülerle beni ağlañ meded cānumdan ayrıldum G.417/1

Ölümünden önce, İnebahtı Deniz Savaşı’nda (7 Ekim 1571) alınan yenilgiden dolayı II. Selim’e teselli amacıyla yazdığı terci-bentte de sürgününe dair şunları söyler:

Teskîn-i hâtır idemedügi ne hâl ola
Mābeynümüzde ülfetümüz māh u sāl ola

Muħliş ĳadîmi bendeñi bir niçe bed-fi‘āl
Dūr ideler kapuñdan o daħı Celāl ola

Cān tenden ayrıla dir idüm hîç umar mıdum
Mābeyne fūrķat iriše bu iħtimāl ola

A‘dā söziyle bende-i muħliş ola ba‘îd
Gāhî gelür bu hâţıra ĳunc u delāl ola

Şāhā beşāret oldı baña ba‘de ‘usri yüs
Bu infişālümüz sebeb-i ittişāl ola

Men‘ ola ‘an-ķarîb Celālî cidālden
Ol cümleye ĳuşūmet iden Zü'l-Celāl ola Trc.1- IV/1-6

Gelibolulu Âlî’nin bildirdiğine göre kendisini derinden sarsan bu ayrılık sonucunda Şam’a gidemedi Manastır yolunda vefat eder.⁹⁰ Ölümüne dair bilgi veren kaynakların bazıları Manastır’da emekliliğe sevk edilip vefat ettiğini

⁹⁰

Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, s.300.

bildirmektedir.⁹¹ Ancak hem kendisini çok yakından tanıyan hem de özellikle bu ayrılık sırasında yanında olan Gelibolulu Âlî'nin verdiği bilgi daha muteber gözükmektedir. Yaşadığı dönemde yazılmış kaynaklarda ölüm tarihine dair bir bilgiye rastlanmamaktadır. Bununla birlikte yakın dönemde yazılmış *Sicill-i Osmânî* ve Manastır'da medfun olduğunu da bildiren *Tuhfe-i Nâ'îlî*'de⁹² ölüm tarihi 1574 olarak belirtilir. Ancak bu kayıt kesin değil ve büyük ihtimalle de yanlıştır. Çünkü 1574 II. Selim ve Ebussuûd Efendi'nin vefat tarihidir ve Gelibolulu Âlî'nin belirttiğine göre Celâl Bey bu tarihten önce vefat etmiş olacaktır. Şair *Dîvân*'ında bulunan terci-bentde, İnebahtı Deniz Savaşı'nda (7 Ekim 1571)⁹³ alınan yenilgiden dolayı II. Selim'i teselli etmektedir. Nitekim Selânikî Mehmed Efendi'nin eserinde bildirdiğine göre bu savaşta alınan yenilginin haberini kışı geçirmek için gittiği Edirne'de öğrenen padişah yenilgiye çok üzülür, Celâl Bey'den kendisini teselli etmek için âlim bir kimse ister, bunun üzerine de şairin tavsiyesiyle nakibüleşraf Taşkentli Seyyid Muhterem Efendi görevlendirilir.⁹⁴ Yukarıya da bazı parçalar aldığımız Celâl Bey'in kendi halini de arz ettiği manzumede bu yenilgiden dolayı padişahı şöyle teselli etmektedir:

'Azm eyleseñ yola ola İlyās rehberüñ
Bād-ı zaferle mevc ura deryā-yı 'askerüñ Trc.1- III/1

Miğferler ile kapukulu tola her taraf
Teşbîh ola habābına deryā-yı aḥḍaruñ Trc.1- III/4

91

Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, C.1, s.255; Riyâzî, *Riyâzü's-Şu'arâ*, yp.33^a; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî* C.2, s.387; Fâik Reşat, *Eslâf*, s.119; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, s.156; Şemseddin Sâmî, *Kâmûsu'l-A'lâm*, C.3, s.1867; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, C.1, s.124.

92

Mehmet Nâ'il Tuman, *Tuhfe-i Nâ'îlî*, C.1, s.150; Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî* C.2, s.387.

93

BOSTAN, İdris, "İnebahtı Deniz Savaşı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1997, C.22, s.287-289.

94

EMECEN, Feridun, "Selîm II", *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 2009, C.36, s.417.

*Ġafletle irdi geldi tonanmaya çün ħalel
Başdı Fireng kıyruġını oyar ejderüñ* Trc.1- III/6

*Ķalb-i Selīme fitne-i Ye'cūc ararsa yol
Sen 'izzet ü vaķār ile sedd-i Sikender ol* Trc.1'in vasıta beyti

Bu bilgiler ışığında şairin ayrılığı ve ölümü de 1571-72 civarında bir tarih olmalıdır. Celâl Bey'in yakın arkadaşı Âşık Çelebi (ö.1571), 1568'de tamamladığı eseri *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'da ölümüne dair herhangi bir bilgi vermiyor. Birebir tanışıklıkları olduğu gibi bu ayrılık sürecinde de Celâl Bey'in yanında olan Gelibolulu Âlî açıkça şairin Manastır'a ve Şam'a gidmeden Manastır yolunda öldüğünü bildirmektedir.⁹⁵

1.7. Kişiliğine Dair

Celâl Bey'in kişiliğine dair değerlendirmede bulunan kaynaklarda hoş sohbet, kabiliyetli, çapkın, hat yazmada mahir ve ressamlık yeteneğine de sahip olduğu belirtilmektedir.⁹⁶ Celâl Bey, itikadi olarak Hurûfliğe meyilli bir kişiliktir. Ahdî, Celâl Bey'in edebî kişiliğini değerlendirirken şiirini yine Hurûfî bir şair olan Nesîmî'nin şiirine benzetir.⁹⁷ Gençliğinde Kalenderî zümrelerle Hicaz diyarını dolaştığını bildiğimiz şairden Gelibolulu Âlî de *Nasîhatü's-Selâtîn*'inde Hurûfî olarak bahseder. Yukarıda da değinildiği gibi yine aynı eserde kişiliğine dair değerlendirmelerde de bulunan Âlî, Celâl Bey'in sapık fikirlere sahip, itikadi problemleri olan, yazdığı şiirlerle kendi fikrince tasavvufî yargılar çıkaran, içkici, esrar ve beng kullanan bir kişi olduğunu belirtmektedir.⁹⁸ Yine Gelibolulu Âlî *Künhü'l-Ahbâr*'da sürekli beng aldığını ve ne dediğini bilmeyerek ağzına geldiği gibi

⁹⁵

Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, s.300.

⁹⁶

Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, s.119 ; Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, C.1, s.471 ; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, C.1, s.124.

⁹⁷

Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, s.119.

⁹⁸

Gelibolulu Âlî, *Nasîhatü's-Selâtîn*, s.73-75.

şair söylediğini belirtir.⁹⁹ Beng, esrar ve afyon gibi keyif verici uyuşturucular, aynı zamanda Kalenderîler'in vecde gelmek için kullandıkları maddelerdir.¹⁰⁰ *Dîvân*'ında da beng ve afyona olan düşkünlüğünün izlerini bulduğumuz bazı manzumeler bulunan şairin şu kıtası bu konuda destekleyici bir bilgidir:

*Beng ü berş ile 'avām içre var imiş şöhretüm
Mest-i 'aşkam ben ne bilsün il benüm keyfiyyetüm*

*Olmışam rûz-ı ezelden müdmin-i efyün-ı gam
Anuñ içündür benüm tiryākilerle ülfetüm*

Kt.16

Yukarıda da değerlendirilen, kendisini Hurûfî olmakla suçlayan Müftü Nûreddinzâde'ye yazdığı manzumesinde

66 *Ehl-i Hakkā Hurūfîdür dirsın
Sen ki 'ilm-i ledünnde kâşırsın*

67 *Vākıf olduñ mı Hurūfî nedür
Muşhafuñ cevher-i hurūfî nedür*

68 *Nûrdur ismi vü şifâtı anuñ
Müfredâtı mürekkebâtı anuñ*

72 *Hamdülillāh 'aķīdemüzdür hūb
Harf-ı Qur'āna olmuşuz mensūb*

101 *İ'tikādum budur ki 'ābid olam
Sünni vü mü'min ü muvaḥḥid olam*

99

Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, s.300.

100

OCAK, Ahmet Yaşar, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûfîlik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, TTK Yayınları, Ankara, 1999, s.173.

diyerek hem Hurûfliğe olan meykinden bahseder hem de Sünnî akidelere karşı olmadığını belirtir. Burada sorgulanması gereken bir husus, Hurûflik gibi Sünnî akidelere ters bir akımın, dönemde Sünnî inancın temsilcisi durumunda olan Osmanlı Devleti'nde saraya kadar nasıl girmiş olduğudur. Abdülbaki GÖLPINARLI Celâl Bey'den bahsederken kendi fikriyatının da etkisiyle, bu dönemde Hurûfliğe birçok kişinin meyilli olduğunu, Bağdatlı Rûhî ve Celâl Bey gibi Gelibolulu Âlî'yi bile Hurûfî akideye mensup bir kişilik olarak değerlendirmektedir.¹⁰¹ Dr. İsmail ARIKOĞLU'nun tespitine göre Hurûflik, Şîî-Bâtınî karakterini her zaman muhafaza etmekle birlikte, hiçbir zaman kendi başına tam olarak varlık gösteremediği için Sünnî bölgelerde Sünnî, Şîî bölgelerde de Şîî-Bâtınî bir karakterde gözükmektedir. Mevlevî, Melâmî, Alevî-Bektâşî tarikatların içerisine de çeşitli şekillerde nüfuz etmiş bir akımdır.¹⁰² *Dîvân*'ında da esmâ-müsemma, hatt-ı vech, seb'â'l-mesânî, sevâd-ı a'zam, Ümmü'l-Kitâb, Mısır-ı câmi; diğer eseri *Manzum Şerh-i Avâmil*'de kullandığı bîst ü heşt gibi birebir Hurûflikle ilgili terimler kullanan şairin kesin olarak Hurûfliğe meylinin olduğunu söyleyebiliriz. Bununla birlikte *Dîvân*'ında Hz. Peygamberimiz'e ya da Şîî düşüncenin olumsuz tavır takındığı İslam büyüklerine yönelik de muhalif düşünceler içeren herhangi bir manzume bulunmamaktadır.

Celâl Bey'in Hurûflikle olan bağlantısını daha iyi kavrayabilmek adına, Hurûfliğin en meşhur dört şairi olarak bilinen Arşî (ö.1620)¹⁰³, Misâlî (ö.1577)¹⁰⁴,

¹⁰¹

GÖLPINARLI, Abdülbâkî, *Hurûflik Metinleri Kataloğu*, TTK Yayınları, Ankara, 1989, s.30.

¹⁰²

ARIKOĞLU, İsmail, *Ferîsteoğlu'nun Câvidânnâme Tercümesi: 'İşknâme (İnceleme-Metin)*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Van, 2006, s.255.

¹⁰³

KAHRAMAN, Bahattin, *Arşî Dîvânının Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2 Cilt, Konya, 1989.

¹⁰⁴

GÜNEŞ, Deva, *Misâlî Dîvânı, (İnceleme-Metin)*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2011.

Muhîti (ö.1553)¹⁰⁵ ve Nesîmî'nin (ö.1418)¹⁰⁶ *Dîvân*'larını Celâl Bey'in *Dîvân*'ıyla kullanılan terminoloji yönünden karşılaştırdık. Celâl Bey'in *Dîvân*'ında bu şairlerin şiirlerinde görülen Hurûfilik remizleri bulunmaktadır. Bununla birlikte Celâl Bey'in *Dîvân*'ında yer yer Hurûfilik remizleri kullanılmakla birlikte bu şairlerin *Dîvân*'larında kullanılan çeşitlilik ve yoğunlukta Hurûfî terminoloji bulunmamaktadır.

Celâl Bey padişahın uzun süre musahipliğini yaptığından genel anlamda rahat bir hayat sürmüş, hayat tarzları ve dünya görüşleri de benzeşen II. Selim ile uzun süre olan birlikteliğinde şiir ve eğlence meclislerinde bulunmuştur. *Netâyicü'l-Vukû'at*'ta II. Selim hakkında değerlendirmede bulunan Mustafa Nuri Paşa, II. Selim'in saltanat yıllarında devlet işlerini Sokullu Mehmed Paşa'ya bırakarak musahipleri Şemsî Paşa, Celâl Bey ve şair Bâkî ile Boğaziçi'ndeki Çubuklu ve Sultaniye gibi eğlence yerlerinde nedimleriyle vakit geçirdiğini¹⁰⁷ bildirmektedir.

1.8. Şairleri Himayesi

Celâl Bey'in hayatında dikkat çeken bir diğer nokta da birçok şairi himaye etmesi, bazı devlet adamlarının da belli makamlara gelmesine destek olmasıdır. Ahdî, Celâl Bey'in şiirlerine nazire yazarak birçok şairin iltifatına mazhar olduğundan bahseder. Yine Ahdî "*elîâf-ı fazl-ı kibriyâ ile âyîne-i ehl-i vefâda keder kırmayup münevver itmeden hâlî degüldür*"¹⁰⁸; Sırrî'den bahsederken onun Celâl Bey

¹⁰⁵

TATAROĞLU, Abdullah, *Muhîti Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği Dîvânının Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1995.

¹⁰⁶

AYAN, Hüseyin, *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânının Tenkidli Metni*, TDK Yayınları, 2 Cilt, Ankara, 2002.

¹⁰⁷

Mustafa Nuri Paşa, *Netâyicü'l-Vukû'at*, C.2, s.112. Aynı bilgi "*Selîm-i Sâni 'ayş u tarâba münhemik olduklarından ekserî musâhipleri Şemsî Paşa, Celâl Bey, şair Bâkî Efendi misilli nüdemâsı ile sâz âlemi yaparlar idi.*" şeklinde şu eserde de geçmektedir → Balıkhane Nazırı Ali Rıza Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, (Hazırlayan: ÇORUK, Ali Şükrü) Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2001, s.165.

¹⁰⁸

Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, s.121.

tarafından himaye edilmesi hakkında “ ‘ale'l-ḥuşûş bende-i ḥâş-ı Sulṭân Selîm-i pür-efâzıl olan Celâl Begüñ ḥıdmetinde kesb-i kemâl idüp ser-âmed-i akrân u emâsil olmuşlar”¹⁰⁹ der. Kınalızâde Hasan Çelebi, tezkiresinde Derzîzde Ulvî'den (ö.1585) hakkında bilgi verirken “Celâl Çelebi vâsıtasıyla niçe aşhâb-ı devlet ve erbâb-ı celâl ü ‘izzet belki Ḥazret-i Şehzâde-i cevân-baht Sulṭân Selîm Ḥân Ḥazretlerine izhâr-ı ‘ubûdiyyet ile kesb-i âşinâyî ve ma‘rifet kılmış idi” diyerek hem Ulvî'nin elinden tuttuğundan hem de daha birçok kimseye destek olduğundan bahseder.¹¹⁰ Bu doğrultuda bir başka örnek de *Künhü'l-Ahbâr*'da bulunmaktadır. Hâtemî maddesinde Gelibolulu Âlî, Hâtemî'nin şehzadenin musahiplerinden Celâl Bey ve Nihânî'ye intisap ettiğini bildirmektedir.¹¹¹ Âşık Çelebi de birçok kimsenin elinden tuttuğunu ve kendisine vefasızlık edenlerin pişman olduklarından “Evzâ' u etvârından ne bir kes remîde ne per-i meges rencîde. Dest-gîr olup pâye-i rif'ate çıkardığı kimesnelerden şunlar ki cādde-i ḥaḳḳ-ı ni'metden kadem-bîrûn itdiler elleri ile başlarını yidiler. Ol serverüñ şabr-ı berekâtı ile a'dâsı cezâ-yı sezâların bulduklarında iller el arḳası yirde didiler.” diyerek bahseder.¹¹²

Bu bilgiye paralel olarak başvurduğumuz şiir mecmualarından özellikle İstanbul Üniversitesi TY 739 numarada bulunan mecmuada, Celâl Bey'in bazı şiirleri zemin şiirdir ve bu şiirlere çokça nazire yazılmıştır.¹¹³ Şairleri himaye ettiğinin izlerini bazı şiirlerden de takip etmek mümkündür. Örneğin Âdî, *Mâcerâ-yı Mâh* mesnevisinde¹¹⁴ şair hakkında şunları söyler:

109

Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, s.368.

110

Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, C.2, s.646.

111

Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*'ın *Tezkire Kısım*, s.300.

112

Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, C.1, s.472.

113

GÜLTEKİN, Hasan, *Mecmua-i Nezâyir, Transkripsiyonlu Metin*, Pamukkale Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2000.

114

KUTLAR, Fatma Sabiha, *Âdî, Mâcerâ-yı Mâh*, Öncü Kitap, Ankara, 2005. s.22.

- 678 *Kişi muhtâc olıcak ‘arz-ı hâle*
Gerekdür şığına Celle Celâle
- 679 *Dilerseñ olmağa mazhar-ı cemâle*
Gerekdür uğramağ evvel Celâle
- 680 *Meger ol gevher-i baħr-ı ma‘ânî*
Zamāna faẓl ile Selmān-ı şānî
- 681 *Odur hem zübde-i erbāb-ı ‘irfān*
Ferīd-i ‘ālem-i mīr-i suhen-dān
- 682 *Zamānuñ ‘ilm ile şaħib-kemāli*
Cihānuñ faẓl ile Faẓl u Kemāli
- 683 *Ẓarīf ü nükde-dān u pūr-nezāket*
Laṭīf ü şā‘ir ü hem pūr-zarāfet
- 684 *O şāhuñ tūti-i şīrīn-maḳālî*
Ki ya‘nî ḥazret-i Mīr-i Celālî
- 685 *Be-ğāyet ‘ākil ü dānā durur ol*
‘Ulūm-ı nazm ile deryā durur ol

Sânî de şiirinde Celâl Bey’den şöyle bahseder:

Şānî kemāle irişe dirseñ kelāmuñu
Taḳlīd-i nazm-ı ḥazret-i mīr-i Celāl bes¹¹⁵

Hüdâyî-i Kadîm:

*İsterseñ ey Hüdâyî eger pâye-i Celâl
Būs-i rikāb-i mîr-i fazîlet-şî'āra gel*

Hüdâyî-i Kadîm, *Dîvân*, G.125/5¹¹⁶

16. yüzyılın önce gelen âlim şairlerinden Nev'î (ö.1599), Celâl Bey'e sunduğu¹¹⁷ kasidesinde (Tamamı: 54 Beyit) medhinde şunları söyler:

34 *Cenāb-ı maḥrem-i şāh-ı zamāne Mîr-i Celāl
Güzîn-i zümre-i mevcūd u zübde-i maḥdūr*

35 *Sarāy-ı fıtratına şāh-ı 'aql-ı küll mi'mār
Binā-yı rif'atine hindū-yı zuḥal müzdür*

36 *Fürûğ-ı zāt-ı cemîlün celāl içinde cemāl
Ḥaṭuñla āyet-i ḥüsnün kırān-ı zulmet-i nūr*

37 *Bu müceb ile ki cāh u celāl tev'emdür
Seni özine karîn itdi zıll-i Rabb-i ḡafūr*

38 *Çekildi şark ile garba sefāyin-i nazmuñ
Saña müsahḥar olaldan basîṭ-i mülk-i buḥūr*

39 *Şu nāmeye ki ider feyz-i nāmiye kalemün
Olsa nüfusa beḳā-yı ḥayāt için menşūr*

40 *Lebünde rūḥ-ı nebātî ney-i nebāt-ı kalem
Ḥaṭuñda kūt-ı revān sözlerün şafā-yı şudūr*

41 *Göründi gerçi ki cām-ı cihān-nümāda cihān
Rumūz-ı cān u cihān ṭab'uña degül mestūr*

¹¹⁶

YEKBAŞ, Hakan, *Hüdâyî-i Kadîm Dîvânı (Edisyon Kritik, Metin, İnceleme)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2005. s.327.

¹¹⁷

TULUM, Mertol - TANYERİ, M.Ali, *Nev'î, Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977, s.73.

- 42 *Revāyih-i keremüñ şark u ğarba nāşirdür*
Seherde 'azm-i şabā vü mesāda seyr-i debür
- 43 *Beli büküldüğü tûmār-ı şî'rümüñ bu kim*
Çeker medāyih-i kadriñ yükin kaçār-ı suñur
- 44 *Virürse reşha-i lutfuñ tarāvet-i nīsān*
Fezā-yı gülşeni huşk itmeye dem-i bāhūr
- 45 *Sevād-ı nāme-i medhüñle hāme buldı şeref*
Ki şem'-i bezme virür nūr u fer şeb-i deycūr
- 46 *Libās-ı medhüñ eger virmeseydi zīb ile fer*
Bu deñlü bîkr-i ma'ānî kalurdu müflis ü 'ūr

Bursalı Rahmî (ö.1566-67) de şaire sunduğu anlaşılan rûze kasidesinde¹¹⁸
 (Tamamı: 28 Beyit) Celâl Bey'den şöyle bahseder:

- 14 *Maħrem-i ħazret-i Sulţān Selīm a'nî Celāl*
Gicesi ħadr olur irse idi her rûze
- 15 *Ĥidmete bendelerüñ gibi turur cümle menār*
Ĥuşadur her birine bir kemer-i zer rûze
- 16 *Kerem-i şān-ı şerîfûñe şebîh olmışdur*
Ĥoş tutulduğına 'illet budur ekser rûze
- 17 *Māh-ı nev gündən alup nūrı kemāle irişür*
N'ola virürse cemālûñe senüñ fer rûze
- 18 *Düşmanuñ tut diyü bir kerre eger emr itseñ*
Māh-ı nevden çeke ħatl itmege ħançer rûze
- 19 *Zātuña faẓl ile 'ālemde bulunurdu nazîr*
Sā'ir eyyām ile ger ola berāber rûze

118

- 20 *Rif'atüñ kaşrını seyr eylemege bālādan
Hāleden açdı felek fākına manzar rūze*
- 21 *Māh-ı nev şanma alupdur eline kāse-i sīm
Çapuña geldi gedā gibi ide cer rūze*
- 22 *Yıldı bir kerre gelüp hıdmete ihsānuñ içün
Çarķ olup ni'metüñe oldı tūvānger rūze*
- 22 *Elem-i fakrı gören mazhar-ı ihsānuñ olur
'İd irişse olur ardınca muķarrer rūze*
- 23 *Rahmiyā altun ezüp kāse-i kandīl içre
Var ise sözlerüñ altun ile yazar rūze*
- 24 *Şāhid-i medhüñi bir vech ile tezyīn itdüm
Kodı tahsīnler idüp ayagina ser rūze*
- 25 *Nitekim 'İd irişüp bula cihān revnaķ-ı tām
Zevķ u şādīye nitekim ola mazhar rūze*
- 26 *Zātuñi 'ömrüñi hem 'izzetüñi haşmetüñi
Ber-devām ide Hudā ger irişe her rūze*
- 27 *El açup cümle menār ide melekler āmīn
Devletüñe ide her demde du'ālar rūze*

Yine Bursalı Rahmî başka bir manzumesinde şairin adını şöyle anar:

*Eyledi 'aql-ı selīmüñ şu kadar kesb-i kemāl
Çā'il olurdı kelāmuñi işiteydi Celāl
'Aql-ı küll vasfıñi itmekde olur 'āciz ü lāl
Ey tapuñ maķşad-ı akşā vü çapuñ dār-ı sürūr*

Bursalı Rahmî, *Dīvân*, Mrb.1/III¹¹⁹

Şaire kaside sunan şairlerden birisi de Edirneli İlmî Çelebi'dir. Bir şiir mecmuasından hareketle¹²⁰ buraya aldığımız şiirinde (Tamamı: 31 Beyit) şairin medhinde şunları söyler:

- 10 *Ol mālîk ü kemāl ki ya'ni Celāl Beg*
Şehler aña kul olmağ ile eyler iftiḥār
- 12 *Rāh-ı sevād-ı nazma yedüñde delîl olur*
Şavt-ı şarîr-i kilik ü dür-efşân-ı müşg-bār
- 13 *Muzmer dilüñde şafvet-i āb-ı ḥayāt-ı Hızr*
Müdgam lebüñde ḥālet-i şahbā-yı ḥōş-güvār
- 14 *Pîrāye-i sürādık-ı kadriñde 'aql-ı kül*
Ḥayretde kaldı çün dil-i bîmār u bî-ḳarār
- 16 *Cārüb-ı ferş-i bār-gehüñdür şu'ā'-ı şems*
N'ola olursa rāh-ı ḥaremüñde ḥāk-sār
- 18 *Her gün sürer işigüñe rüyını şevḳ ile*
Sulṭān-ı çār-ṭāḳ-ı nüh eyvān-ı zer-nigār
- 19 *Şem'-i cihān-firūz revāk-ı zümürrüdîn*
Lem'-i çerāğ kadriñe nisbetle bir şerār
- 20 *Mihriñ yanında zerre degül ḡam-ı bî-kerān*
Lutfuñ yeminde ḳatrecedür baḥr-ı bî-kenār
- 21 *Deryā-yı cūduñ üzre senüñ oldı āşinā*
Nüh ḳubbe-i zücāci-i gerdün ḥabāb-vār
- 22 *Āfākı tutdı şîṭ ü şadā-yı müriüvvetüñ*
Dil inlemekde ṭās-ı mezzelletde zār zār
- 23 *Dāyim murād-ı 'İlmi-i bîçāre rif'atüñ*
Ḳāyim du'ā-yı devlete bi'l-leyli ve'n-nehār

120

Atatürk Kitaplığı, Muallim Cevdet Yazmaları, O.000103, yp.54^a. Başlık: Ḳaşîde-i 'İlmî-yi Edrinevî Berāy-ı Celāl Beg.

- 24 *Şehbâz-ı lutfuñ ile aña çäre kıl yitiş*
 ‘Ankâ-yı guşşa murg-ı dilüm eyledi şikâr
- 26 *El aç du‘āya itme felekden şikāyeti*
 Rūy-ı niyāzı yirlere sür ol ümīd-vār
- 29 *Manşūr idüp cihānda sa‘ādetle Hızr-tek*
 Manşūr gibi eyleye a‘dāñı Kirdgār
- 31 *Hıfz eylesün vücūduñı ālām-ı dehrden*
 Dārende-i cihān u cihān-āferīd-kār

Celâl Bey’e kaside sunmuş bir diğer şair de Alaşehirli Makâlî’dir. Yine bir şiir mecmuasında¹²¹ tesadüf ettiğimiz şiirinde (Tamamı: 35 Beyit) kendisini kötüleyen gammazlara inanmamasını, sadık bir bendesi olduğunu belirterek çok sıkıntılı bir anında Celâl Bey’den özür dilediği anlaşılmaktadır:

- 17 *‘Alī Şīr-i şānī Celālī Beg ol kim*
 Zebān lāl vaşfında hem ‘amel kâşır
- 18 *Der-i devleti secde-gāh-ı ahālī*
 Ayağı tozu tāt-ı her bü'l-mefāhīr
- 19 *Sözi gevheri dūrerü't-tāt-ı ‘ālem*
 Hatt-ı güher-efşānı silk-i cevāhīr
- 20 *Zihin bulmadı böyle pākize gevher*
 Zamān görmedi böyle bir hüsn-i fāhīr
- 21 *Şehenşāh-ı mülk-i suhendür öñince*
 Meh ü mihr-i zerrīn külāh iki şātır
- 22 *Ne yaña revān olsa devlet kulavuz*
 Olur her taraf fetḥ ü nuşret ‘asākīr

121

Atatürk Kitaplığı, Belediye Yazmaları B.001565, yp.14^b. Başlık: Maḳālī Berāy-ı Celāl Çelebi Muşāhib-i Sulṭān Selīm bin Süleymān Hān.

- 25 *Ƙoyup dergehin dönme gerdûna ey mihr*
Şaƙın altun aduñ hemân oldu baƙır
- 27 *Eyâ lutf-ı tab‘ ile meşhûr-ı âfâƙ*
Veyâ hüsn-i nazm ile ‘âlemde mâhir
- 30 *Ben ol nâ-kes ü dûn olam hâşelillâh*
Ki benden ola böyle bed-ƙavl şâdir
- 32 *Ƙadîmî ƙuluñ çâkerüñdür Maƙâlî*
Revâ görme kim ola âzürde hâtır

Selânikî Mehmed Efendi’nin aktardığına göre Celâl Bey’in kayınpederi Cafer Paşa’nın oğlu, aynı zamanda Hatmî mahlasıyla şiirler yazan¹²² kayınbiraderi Mustafa Paşa’nın da Şam beylerbeyliğine atanmasına yardımcı olur.¹²³ Yine devlet adamlarından Lala Kara Mustafa Paşa’nın vezirliğe getirilmesinde de Celâl Bey’in yardımları olmuştur.¹²⁴

¹²²

Âşık Çelebi, *Meşâ ‘irü’ş-Şu‘arâ*, C.3, s.1516.

¹²³

Selânikî Mehmed Efendi, *Tarih-i Selânikî*, s.74.

¹²⁴

KÜTÜKOĞLU, Bekir, “Lala Kara Mustafa Paşa”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976, C.8, s.732-736.

2. ESERLERİ

Celâl Bey'in eserleri hakkında yaşadığı dönemde yazılmış kaynaklardan sadece Ahdî tezkiresinde bilgi bulunmaktadır. Ahdî, *Dîvân*'ından bahsetmemekle birlikte diğer 4 eseri hakkında bilgi vermektedir. Elimizdeki bilgilere göre Celâl Bey'in *Dîvân*, mesnevi formunda *Hüsn-i Yûsuf*, *Avâmil*'in Türkçe bir manzum tercümesi olan *Manzum Şerh-i Avâmil*, aruz risalesi olan *Kavâ'id-i Arûz* ve münazara türünde yazdığı *Sa'd u Sa'id* adında 5 adet eseri bulunmaktadır. Şairin ilk 3 eseri günümüze ulaşmışken *Kavâ'id-i Arûz* ve *Sa'd u Sa'id*'in tüm araştırmalarımıza rağmen kütüphanelerde nüshasına rastlayamadık.

2.1. Dîvân

Celâl Bey'in yaşarken *Dîvân*'ını tertip ettiğine dair kaynaklarda bir bilgiye rastlanmaz. Diğer dört eserini de bildirerek içerikleri hakkında bilgi veren Ahdî ve şiirlerinin çokluğundan bahseden Kınalızâde Hasan Çelebi de *Dîvân*'ından bahsetmemektedir. 16. yüzyılda Celâl Bey'in *Dîvân*'ının varlığına dair olabilecek bir bilgiyi Derzîzâde Ulvî'nin *Dîvân*'ında, Celâl Bey'in gazelinden hareketle yazdığı bir müseddesten¹²⁵ öğreniyoruz:

Cem' olup bu gûşede bir gün niçe ehl-i kemâl
Her birisi bir gözin şedd ider idi kıl ü kâl
*'Ulvîyâ ben de okurdum anda **Dîvân-ı Celâl***
Gözüme görindi bu maṭla' o demde ḥasb-i ḥâl
Dōstlar çok istedüm bir yâr-ı şādık bulmadum
Hüsn-i zann itdüklerüm ḥâle muvâfık bulmadum

Derzîzâde Ulvî, *Dîvân*, Müseddes, 28-V

125

ÇETİN, İsmail, *Derzîzâde Ulvî Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânının Tenkitli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1993. s.172.

Yine ipucu mahiyetinde bir bilgi de şairin *Dîvân*'ında yer almaktadır:

*Baħr-ı 'aşkuñla âşinâ geçerüz
Bize Dîvānumuz sefîne yiter*

G.227/3

Şairin ölümünden sonra yazılmış kaynaklardan *Riyâzü'ş-Şu'arâ*, *Zübdetü'l-Eş'âr*, *Keşfü'z-Zünûn*, *Kâfile-i Şu'arâ* ve *Osmanlı Müellifleri*'nde *Dîvân*'ının varlığına dair bilgi bulunur. *Kâfile-i Şu'arâ*'da *Dîvân*'ın mürettep özellikte olduğu bildirilirken *Osmanlı Müellifleri*'nde gayr-ı matbu olduğu bilgisi vardır.¹²⁶

Şairin tam bir eser görünümündeki *Dîvân*'ının 184 varak tutarında, içerisinde 611 gazel, 5 kaside, 5 tahmis, 2 muhammes, 12 murabba, 46 kıta ve 5 nazm bulunan, şu anki bilgilerimize göre en hacimli nüshası, Fransa Paris Bibliothèque Nationale'de Supplement Turc 597 numarayla kayıtlı bulunmaktadır. Baştan ve sondan eksik, ortasından da iki yerden kopuk olarak elimize 27 varak olarak ulaşmış, içerisinde 119 gazel bulunan, 06 Mİl YZ FB 273 katalog numarasıyla Ankara Millî Kütüphane'de kayıtlı *Dîvân*'ının zayi olmuş *Gazeliyât* nüshasındaki 53 şiir Paris nüshasından farklıdır. Farklı olan bu 53 şiir ile birlikte şairin şiir mecmualarına da yansımış bu iki nüshada da olmayan şiirlerinin varlığı, şu an için elimizde en hacimli nüsha olarak bulunan Paris nüshasının, şairin *Dîvân*'ının tam ve mükemmel nüshası olmadığı fikrini kuvvetlendiren delillerdendir.

Şairin *Dîvân*'ı üzerine bugüne kadar herhangi bir araştırma yapılmamıştır. Sadeddin Nüzhet ERGUN *Dîvân*'ına tesadüf etmediğini belirtmekte¹²⁷; Abdülbaki GÖLPINARLI “*Dîvân*'ını bulamadık, belki bir gün buluruz”¹²⁸ diyerek, şairin

¹²⁶

Riyâzî, *Riyâzü'ş-Şu'arâ*, yp.33^a; Kâfzâde Fâ'izî, *Zübdetü'l-Eş'âr*, yp.28^a; Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn 'an Esâmi'l-Kütübi ve'l-Fünûn*, C.1, s.782; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, s.156; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, s.124.

¹²⁷

ERGUN, Sadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri*, C.2, s.919.

¹²⁸

GÖLPINARLI, Abdülbaki, “Hurûfluk ve Mîr-i 'Alem Celâl Bik'in Bir Mektubu”, *Türkiyat Mecmuası*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1964, C.14, s.97.

Hurûflikle olan alakasından olsa gerek *Dîvân*'ıyla ilgilendiğini bildirmektedir. Şairin *Hüsn-i Yûsuf* mesnevisi üzerine ayrıntılı bir inceleme yapmış olan Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK, ilgili yazısında *Gazeliyât* nüshasındaki şiirlerin matlalarını da yayınlamıştır. Bu yazıda *Dîvân*'ının tam nüshasının İngiltere British Museum P.210'da kayıtlı olduğu bildirilmektedir. Ancak verilen katalog numarası şairin *Dîvân*'ı değil içerisinde Celâl mahlasında şiir bulunan bir şiir mecmuasıdır.¹²⁹

2.2. Hüsn-i Yûsuf

II. Selim adına yazılmış olan şairin bu eserinden kaynaklardan sadece Ahdî bahsetmektedir.¹³⁰ Tezkiresinde “*Hüsn-i Yûsuf nâm bir risâle taşnîf-i hûb ve te’lif-i mergûbdur ki elfâz-ı rûh-efzâsı rengîn ü hõş şîrîn-edâsı derece-i tahrîr ü takrîrden müberrâ vü mu‘arrâdur. Ser-â-pâ a‘zâ-yı şâhid-i ra‘nâ vaşfında yigirmi tokuz ‘aded gazel-i bî-bedel ve bir kaç nazm-ı pür-meşel ile şahîfe-i beyânı muraşşa‘ u mülemma‘ kılmuştur.*” diyerek eserden övgüyle bahseder. Şair, *Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün* kalıbıyla, 150 beyitlik mukaddime ve sebep-i telif bölümünden sonra, eserinin içerisine *Dîvân*'ında da ortak olarak bulunan, sevgilinin güzellik unsurları hakkında yazdığı 1 kasideyle 29 gazel ekler ve 28 beyitlik sonuç bölümüyle eserini tamamlar. Eserin mukaddime ve sebep-i telif bölümü 150 beyit, *Dîvân* ile ortak şiirlerden kaside 32 beyit, yine olan ortak gazeller 201 beyit ve 28 beyitlik sonuç bölümüyle eser toplam 411 beyit tutarındadır.

Şair eserinin giriş bölümünde kullandığı “*Der-Hasb-i Hâl ü İttişâl Be-Şehzâde-i Bî-Misâl*” başlığından da anlaşılacağına göre Şehzade Selim ile hasb-ı hal ederek diyalog tekniğiyle eserine başlar. Bu bölümde eseri yazış sebebini ve -eseri II. Selim adına yazdığı için- şehzadeye eseri nasıl yazmasını istediğini sorar ve

129

RİEU, Charles, *Catalogue of The Turkish Manuscripts in The British Museum*, London, 1888. s. 242. Kataloğtaki bilgilere göre içerisinde yoğunlukta 16. yüzyıl şairlerinin şiirleri bulunan mecmuada Celâlî mahlasında 2 adet şiir gözükmektedir. Büyük ihtimâlle Celâl Bey'e ait olabilecek bu şiirleri görmek imkânımız olmadı.

130

Ahdî, *Gülşen-i Şu‘arâ*, s.121.

şehzadenin ağzından cevaplar verir. Şair mukaddime bölümünün sonunda, gazellere geçmeden önce eseri hakkında şunları söylemektedir:

*Cümle esbāb-ı hüsni derc itdüm
Ma'nî gevherlerini harc itdüm*

*Kākūli medhîn eyledüm başdan
Gāh gözden didüm gehî kaçdan*

*Her birine birer gazel yazdum
Cümle eş'ār-ı bî-bedel yazdum*

*Gazeliyyâtın eyledüm itmām
Hüsni-i Yūsuf didüm bu nāmeve nām*

*Bu gazeller umarın ola Celāl
Mücib-i inşirāh u def'-i melāl*

(*Hüsni-i Yūsuf*, 146-150)

Mesnevi içerisine gazel eklenmesi konusunda son yıllarda yapılan bir araştırmaya göre¹³¹, İran edebiyatında mesneviye gazel eklemek suretiyle oluşturulmuş ilk eser, XI. yüzyıl şairi Ayyûkî'ye aittir. Şair Gazneli Mahmud'a sunduğu *Varka ve Gülşâh* adlı eserine hikaye kahramanlarından birinin ağzından 10 adet gazel ekleyerek yeni bir form dener. Ayyûkî'den sonra Emîr Husrev Dihlevî (ö.1325) de *Kırânü's-Sa'deyn* mesnevisinde gazelin yanında esere kaside de ekler. Yine bu çalışmanın sonuçlarına göre Türk edebiyatının ilk mesnevisi olma özelliğinde olan *Kutadgu Bilig*'de 44 beyitlik kaside formunda şiir bulunduğu belirtilmektedir. Anadolu sahası Türk edebiyatında da mesneviye gazel ekleyen ilk şair Ahmed Fakîh olarak tespit edilmiştir. Ahmed Fakîh, eseri *Kitâbu Evsâfi Mesâcidi's-Şerîfe*'ye 2 gazel eklemiştir.

Celâl Bey'in *Hüsni-i Yūsuf* mesnevisini İstanbul Üniversitesi'nde bulunan nüshadan hareketle inceleyen Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK, mukaddime

131

KÜTÜK, Rıfat - TURAN, Lokman, "Türk Mesnevî Geleneğinde Gazelin Kullanımı", *Turkish Studies*, Volume 4/7, Erzincan, 2009, s.636-682.

kısımının mesnevi formuyla yazılması, sebeb-i telif bölümünün bulunması ve mesnevi nazım şekliyle sonuçlandırılması gibi özellikleriyle eseri klasik tarzda mesnevi olarak değerlendirerek içerisine yerleştirilen gazellerle de farklı özellikte bir mesnevi olarak kabul edilmesi gerektiğini belirtir.¹³²

Dîvân'daki sıralamaya göre şair, birisi 'ider' (G.10) redifli, bazılarında da iki adet olmak üzere sevgilinin güzellik unsurlarıyla redifli, ser ü pâ (G.10), leb (G.20), gabgab (G.21), kâmet (G.20), ruh (G.38), sâid (G.39), sâid (G.40), gûş (G.298), gûş (G.229), ârız (G.309), zülf (G.316), ayak (G.329), kâkül (G.369), el (G.371), el (G.372), çeşm (G.418), çeşm (G.424), miyân (G.491), cebîn (G.496), dehen (G.497), zekan (G.499), gerden (G.500), ebru (G.509), sîne (G.513), müje (G.596), gamze (G.598), leb (G.669) olmak üzere 29 gazel ve 1 kaside (K.1) eklemek suretiyle eserini oluşturur.

Bir nüshası 62 varak tutarında, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Nadir Eserler Bölümü, Ali Rıza Paşa Kitapları arasında, T.1872 katalog numarasıyla; 26 varaklık diğer nüshası Amerika Michigan Üniversitesi Yazmaları 405 numarada *Celâlî Dîvân*'ı olarak yanlış şekilde kayıtlıdır. İki nüsha arasındaki en belirgin fark İstanbul nüshasında manzumelerde kullanılan başlıklardır. *Dîvân* metni kurulurken karşılaştırmak suretiyle kullanılan mesnevi içerisine eklenmiş şiirler, tenkitli metin açısından çok farklılık göstermezler.

Hüsni-i Yûsuf, içerisindeki sevgilinin güzellik unsurlarına dayalı malzeme açısından Dr. Mehtap ERDOĞAN tarafından değerlendirilmiştir.¹³³

¹³²

AKSOYAK, İ. Hakkı, "Manastırlı Celâl'in Hüsni-i Yûsuf Adlı Eseri", *Edebiyat ve Dil Yazıları, Mustafa İsen'e Armağan*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2007, s.1-18.

¹³³

ERDOĞAN, Mehtap, *Güzellik Unsurlarıyla Dîvân Şiirinde Sevgili*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2013.

2.3. Manzum Şerh-i Avâmil

Celâl Bey, Osmanlı medreselerinde okutulan Arapça'nın nahiv kısmına ait bir gramer kitabı olan, *Avâmil*'in Türkçe tercümesini manzum olarak hazırlamıştır. Bu eserin varlığı hakkında bilgiyi de Ahdî'nin tezkiresinden öğreniyoruz. Ahdî eseri “*Manzûm Şerh-i ‘Avâmil ki maḳbûl-i efâzıldur*” diyerek değerlendirmektedir.¹³⁴

Bu eserin manzum tercümesinin Celâl Bey'den başka bazı klasik Türk şairleri tarafından da hazırlandığı tespit edilmiştir. Bazı şairler bu eseri müstakil olarak hazırlamış, bazıları da *Dîvân*'larının içerisinde çeşitli nazım şekilleriyle tercüme etmişlerdir. Karamanlı Aynî, Dâî, Fevrî, Şeyhülislam Esad tarafından da hazırlanmış Türkçe manzum tercümeleri tespit edilen bu eserin, 266 beyitlik müellifi bilinmeyen bir örneği Prof. Dr. Mehmet ARSLAN tarafından ayrıntılı bir değerlendirmeye yayınlanmıştır.¹³⁵

175 beyitlik eser, aruzun *Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün* kalıbıyla yazılmıştır. Sebeb-i telif bölümünde şair eseri yazış sebebine dair şu bilgileri vermektedir:

*Hâzret-i Şeyhü'l-imâm anları te'lîf eylemiş
Bu ‘avâmil faşlını bir hûb ta‘rîf eylemiş*

*Anı gördüm okıyan hıfzında çok ‘usret çeker
Hem mahallinde ‘amel itdürmede zahmet çeker*

*Neşr olıcak hıfzı zîrâ hâtıra müşkil olur
Nazmı ezber kıлмаğa her kimsene mâ‘il olur*

*Neşri hıfz itseñ yine nisyân ile nālân olur
Nazmuñ ammâ hıfzı mümkün zabtı hem âsân olur*

¹³⁴

Ahdî, *Gülşen-i Şu‘arâ*, s.121.

¹³⁵

ARSLAN, Mehmet, “Klasik Türk Edebiyatı Manzum Didaktik Eserlerinden Bir Örnek: Manzum Avâmil”, *Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri*, Sivas, 2003. S.2, s.5-39.

*Cem' u zabt itmek perîşân gevheri müşkil durur
Rişte üzre nazm idicek gözlemek kâbil durur*

*Ol cihetden bunları Türkîce manzûm eyledüm
Mübtedînüñ kendü maqşûdınca merkûm eyledüm*

*Umaram bu terceme maqbûl ola biz ala nâm
Mâyil olup nazmına ezber kılalar hâs u 'âm*

*Bu 'āvâmil faşlını nazm itmeden budur murād
Okıyan hem diñleyen dāyim ide hayr ile yād*

*Tā ki ola kim okıya bir du'āsı müstecāb
Hâşıl ola bir du'asıyla niçe yüz biñ şevāb*

*Bu bahāneyle ümîdüm bu durur me'cûr olam
Bir kara yazulı mücrim 'abd iken mağfûr olam*

*Girelüm şerh ü beyāna şûrete gelsüm me'āl
Mübtedîler dersidür lâzım degül çok kıl ü kâl*

(Manzum Şerh-i Avâmil, 23-33)

Mukaddime ve sebep-i telif bölümünden sonra eser, *Avâmil*'in kısımlarına göre 15 başlık altında tertip edilmiştir.

İki nüshası tespit edilen eserin bir nüshası, Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye 532'de, 101 varaklık biyografik bir eser olan *Bedî'ü'z-Zamân Refî'u'l-Mekân* adlı eserin sonunda, 94^a-99^b varaklar arasında; diğer nüshası da yine Süleymaniye Kütüphanesi, Mihrişâh Sultan 439'da, içerisinde sırayla Hakânî'nin *Hilye'-i Hâkânî*'si, Abdurrahmân Câmî'nin *Şerh-i Hadîs-i Erba'în*'i, Abdullah El-Ensârî'nin *Rubâ'ıyyât*'ı, Kâmil Efendi'nin *Manzum Şurût-ı Salât*'ı, İmâm Gazâlî'nin *Hüccetü'l-İslâm*'ı, Minkarîzâde'nin *İttiba' Fî Mes'eleti'l-İstimna*'sı, yazarı bilinmeyen kelâma dair *Beyânü'l-İ'tikâd*, Hâtifi'nin *Leylâ ve Mecnûn*'u, Veysî'nin *H'âb-nâme*'si, çeşitli *Münşe'at* ve *Mektuplar*, Lâmi'î Çelebi'nin *Risale Fî Nefsi'l-Emr* olarak 12 farklı eser ve içerisinde çeşitli şiirler, muammalar bulunan eser

mecmuasının 5. eseri olarak 46^b-49^b varakları arasında bulunmaktadır. Hacimli olmayan eserin küçük farklar dışında nüshaları benzeşik özelliktedir.

Manzum Şerh-i Avâmil'in karşılaştırmalı metni, bu çalışmanın ekler bölümünde verilmiştir. (→ EK.1 Celâl Bey'in *Manzum Şerh-i Avâmil*'i)

2.4. Kavâ'id-i Arûz

Şairin bugünkü bilgilerimize göre ele geçmeyen bu eserinin varlığı hakkındaki bilgi Ahdî'nin tezkiresinde bulunmaktadır. Ahdî bu eseri “ ‘*Arûz-ı Kavâ'id-güster ki pesendide-i erbâb-ı hünerdür*’ ”¹³⁶ diyerek değerlendirir. Şairin bir arûz risalesi olan bu eserinin, araştırmalarımıza rağmen nüshasına rastlayamadık.

2.5. Sa'd u Sa'id

Şairin bugünkü bilgilerimize göre *Kavâid-i Arûz* gibi ele geçmeyen eserlerinden olan bu eserinin varlığına dair bilgi de Ahdî'de bulunmaktadır. Münazara türünde yazılmış bu eserden Ahdî “*Netâyic-i tab'ından münâzara tarîkıyla Sa'd u Sa'id nâm bir kitâb-ı sürûr-encâm*” olarak bahseder.¹³⁷ Araştırmamıza rağmen eserin nüshasına rastlayamadık.

¹³⁶

Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, s.121.

¹³⁷

Ahdî, *Gülşen-i Şu'arâ*, s.121.

3. EDEBÎ KİŞİLİĞİ

3.1. Kaynakların Değerlendirmelerine Göre Şairiği ve Şiiri

Celâl Bey'in şairliği hakkında değerlendirmede bulunan kaynaklar, şiirinden övücü ifadelerle bahsetmekle birlikte, şiirine yönelik eleştiride de bulunurlar. Tezkiresinde Celâl Bey'e geniş yer veren Ahdî “*‘şî’r ü inşâda bî-mişl ü bî-mânend...ekşer-i kütüb-i meşâyihî mütâla’-i şerîf ile gözden geçürüp görmüşlerdür. Anuñ içün elfâz-ı nefîs ile meclis-ârâ ve kelimât-ı selîs ile şâhib-edâ lisân-ı ‘Arabîde Hâssân-ı faşîhü’l-beyân gibi sâhir ve zebân-ı Fârisîde H’âce-i Selmân-ı ma’ânî-perver gibi mâhir ve Türkî dilinde tab’-ı Nevâyî gibi mazmûn-ı hâşşa kâdir ve ‘şî’r-i Nesîmî gibi vâfirdür*” diyerek şiirlerini övgüyle değerlendirir. Yine Ahdî şairden orijinal mazmunlar bulmada usta ve dönemindeki şairlerin şiirine nazire yazarak caizesine mazhar olduklarından şöyle bahseder: “*Ol bülbül-i gülistân-ı ma’ânînüñ ve ol tûtî-i şekeristân-ı hōş-edānuñ güftār-ı şeker-rîzi ve eş’ār-ı gülbîzi bî-nazîr ve ma’ânî-i hâş bulmada ve sūz ü güdāz ile mânend-i Hâssân ve vādî-i nazmda her zamān bir tarz-ı nev peydā itmede dilîr ve şu’arā-yı zamān ve zuraḫā-yı cihān ekşer-i ḡazel-i bî-nazîrlere peyrev olup nazîre diyüp cā’izesine ve iltifāt-ı bî-dirîḡına mazhar düşüp manzûr-ı ulü’l-ebşār olmuşlardır.*”¹³⁸

Âşık Çelebi de Ahdî gibi şiirleri hakkında şu övücü değerlendirmelerde bulunur: “*Egerçi ‘şî’rleri medḥ ü ta’rîḫden müstāḡnî ve her bir ḥayālî ḥacle-i nāzda bir şāhid-i bî-ma’ânîdür.*”¹³⁹

Kınalızâde Hasan Çelebi şiirlerinin makbul ve iyi şiirlerinin çok olduğunu belirtirken “*el-ḥaḫ eş’ârı makbûl ve mertebe-i taḥsîn ü kabûle vuşûl bulmuşdur. Egerçi taşavvufâne didüḡi eş’ârında çendān leṭāfet ü melāḫat yokdur. Lâkin eş’âr-ı ḥûb ve güftār-ı mergûbı dahı çokdur*” da diyerek tasavvufî eda ile söylediği şiirlerini eleştirir.¹⁴⁰

¹³⁸

Ahdî, *Gülşen-i Şu’arâ*, s.119

¹³⁹

Âşık Çelebi, *Meşâ’irü’ş-Şu’arâ*, C.1, s.473.

¹⁴⁰

Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ*, C.1, s.256.

Kendisini yakından tanıyan Gelibolulu Âlî “*El-ḥaḳ ṣā’ir-i pākize-gūy idi. Nihāyet keyfiyyet-i beng ḥayālātı ile söyledüğü eş’arı şanki bir mükerrer cūy idi. Zīrā ki dā’imī beng ekl iderdi. Ol sebebden hâtırına geleni dir idi*” diyerek şairin sürekli beng aldığı, bundan dolayı da bu haldeyken hatırına geldiği gibi yazdığını belirtir.¹⁴¹ Yine Gelibolulu Âlî *Nasîhatü's-Selâtîn*’de tasavvufî olarak söylediği gazellerini “*‘acîbü'l-edâ garîbü'l-fehvâ*” olarak değerlendirir.¹⁴² Edebî kişiliğini değerlendirirken Gelibolulu Âlî aralarında geçen bir hadiseyi aktarmaktadır. Anlattığına göre şehzadenin meclisinde Celâl Bey’in

Ḳoyun elā gözli İsmā’ilüm ol körpe ḳuzı

mısrasıyla hakkında murabba bağladığı, görenin gönlünü çalan çok güzel bir genç mahbub bulunmaktadır. Bir gün bu güzeli gördüklerinde Celâl Bey ve Âlî ilhamla birer şiir söylerler.

Celâl Bey: *‘İd-i vaşluña irişmege tek imkân olsun
Bir başum var yoluña ol daḥı ḳurbân olsun*

Âlî de: *Öldürürsin seni cān ile gönülden seveni
Beni evvel beni ey gözleri ḳattāl beni*

matlasını söyler. Aralarında geçen bu hadiseyi şehzadenin musahiplerinden Nihânî Turak Çelebi şehzadeye bildirir. Şehzade, Âlî’nin edasını bülend ve âşıkane; Celâl Bey’inkini de lafzındaki rekâketi ile kadr-i güftârı miyâne olarak değerlendirir ve ikisine de yirmişer hasene ihsanda bulunur. Âlî’nin kendi şiirinin daha beğenilmesine rağmen neden eşit derecede ihsan aldıklarını sormasına da şehzade “*anuñ cāh u celālî mezbûruñ kemāl-i ma’rifet ü kemāl-i i’tibārından idüğü*” diyerek Celâl Bey’e

¹⁴¹

Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr’ın Tezkire Kısım*, s. 300.

¹⁴²

Gelibolulu Âlî, *Nasîhatü's-Selâtîn*, s.73.

mertebesinden, Âlî'ye de olgunluğundan dolayı aynı ihsanı uygun gördüğünü belirtir.¹⁴³

Mehmed Süreyyâ şiirlerini mutasavvıfâne, Mehmed Tevfik şiirlerini makbul ve Fâik Reşat da tezkirelerde gördüğü şiirlerinden hareketle kuvvetli bir şair olarak edebî kişiliği hakkında değerlendirmede bulunurlar.¹⁴⁴

Tezkire ve benzeri kaynaklarda şiirleri değerlendirilen Celâl Bey'in döneminde münasebette olduğu şairlerin de şiirlerinde adı geçmektedir. Edebî değerlendirme olarak Sâni

Şânî kemāle irişe dirseñ kelāmuñı

*Taklîd-i nazm-ı hazret-i mîr-i Celāl bes*¹⁴⁵

diyerek şairin tarzından etkilendiğini belirtir. Edincikli Ravzî de¹⁴⁶ şairin âşıkane gazelleri hakkında şu değerlendirmede bulunur:

‘Âşıklara cefâlarıñı vaşf ider senüñ

Cevrî gazelleriyle Celālî gazelleri

Ravzî, *Dîvân*, G.590/4

Bu bilgiler ışığında Celâl Bey'in şiiri hakkında bilgi veren kaynaklar, genel olarak onun iyi bir şairi olduğunu belirtmektedir. Şairin manzumelerinde sade bir ifade ve yerel malzemeye dayalı olarak bir şiir dili kullandığı hemen dikkati

¹⁴³

Gelibolulu Âlî, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, s. 300.

¹⁴⁴

Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*, C.2, s.387; Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*, s.156; Fâik Reşat, *Eslâf*, s.119.

¹⁴⁵

GÜLTEKİN, Hasan, *Mecmua-i Nezâyir, Transkripsiyonlu Metin*, Pamukkale Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2000. s.207.

¹⁴⁶

AYDEMİR, Yaşar, *Edincikli Ravzî Dîvânı*, Birleşik Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007. s.468.

çekmektedir. Celâl Bey'in özellikle klasik tarzda yazdığı gazellerinde en dikkat çeken nokta kelime oyunları ve deyim kullanımıdır. Bu yolla şiirlerinde hayal ve çağrışım zenginliği sağlayarak sanat göstermiştir. Aslında genel olarak 16. yüzyıl şairlerinin sanat anlayışlarında dikkat çeken bu hususiyet, Celâl Bey'in edebî kişiliğinde de göze çarpan en önemli özelliktir. Zâtî, Nev'î, Bâkî, Cinânî, Şâhî, Hayrî, Selimî, Ulvî, Sebzî, Sânî, Hüdâyî-i Kadîm gibi şairler tarafından şiirlerine nazireler yazıldığını bildiğimiz Celâl Bey'in, edebî muhitlerde esamesi anılan bir kişi olması hasebiyle Nev'î ve Bursalı Rahmî'nin *Dîvân*'larında kendisine sunulmuş birer kaside bulunmaktadır. Şiir mecmualarında rastladığımız kadarıyla Edirneli İlmî ve Alaşehirli Makâlî de Celâl Bey'e birer kaside sunmuşlardır. Üdî'nin *Mâcerâ-yı Mâh* mesnevisinde; Bursalı Rahmî'nin *Dîvân*'ındaki bir murabbada; Edincikli Ravzî'nin âşıkane gazellerini övdüğü *Dîvân*'ındaki bir şiirinde; Hüdâyî-i Kadîm'in *Dîvân*'ında ve Sânî'nin bir şiirinde; Derzîzâde Ulvî'nin Celâl Bey'in *Dîvân*'ını okuduğunu söylediği bir müseddesinde; Celâl Bey'i çok yakından tanıyan Gelibolulu Âlî'nin muhtelif eserlerinde adının geçmesi; Zâtî, Âşık Çelebi ve Gelibolulu Âlî ile olan yakınlığı; Hâtemî, Sırrî, Nihânî gibi şairlerin Celâl Bey tarafından himaye edilmesine bakılarak Celâl Bey'in edebî kişiliğinin 16. yüzyıldaki bu edebî hareketlilik içerisinde şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

2. Şiir ve Kendi Şiiri Hakkında Görüşleri

Bilindiği üzere şairlerin özellikle mahlas beyitlerinde genel olarak şiir hakkında görüşlerini belirttikleri, bazı şairlerin adını anarak büyük şairlerle kıyaslama yaptıkları ve bu yolla poetik değerlendirmede bulundukları şiirler bulunur. Celâl Bey'in *Dîvân*'ında da bu doğrultuda yazılmış şiirler vardır. Örneğin fahriye içerikli bazı beyitler şöyledir:

*Çok ehl-i tab' olur gerçi ki fenn-i şi'rde mâhir
Kimi teşbîh dir kimi hayâle mu'teber zâhir
Kimisi vezn-i eş'âra nîzâm-ı nazma kâdir
Nîzâmî gibi nazmında selâset isteyen şâ'ir
Celâlî'nî tarz-ı eş'ârından ahz itsün edâ semtin*

Mhs. 2/VII.

- Ey Celālî lü'lü-i şehvâr-ı nazmum gûş idüp
Yüz yire kor iltiyâm eyler dür-i deryâ baña* G.11/5
- Āsitānuñda şehā gerçi ki çok ehl-i kemāl
Bulıvir baña Celālî gibi fenninde ferîd* G.49/5
- Şāhā Celālî çākerüñ aḥvāl-i şî'rde
'Allāme-i zamāne ferîd-i cihān geçer* G.135/5
- Lügazdur ekşer eş'arum nazîre söylemek kanda
Sözüm fehmi eyleyen merd-i ḥired-mende ḥişārum var* G.151/7
- Ey baḥr u kân-ı cūd u mürüvvet Celālîñüñ
Her nuṭkı pür-şafā dür-i ḥikmet degül midür* G.158/5
- Şimdi bu şî'r diyenlerde bulunmaz mişlün
Dir dimez saña Celālî fuşahā kāyildür* G.164/5
- Ey Celālî tarz-ı şî'r içre müselleḡ aradum
Şan'atında sen kadar mümtāz u fāyık bulmadum* G.382/5
- Meydān-ı feşāhatde Celālî şu'arānuñ
Fikrüm budur alayına bir at şalayın* G.437/7
- Nizāmî gibi nazmında selāset kaşd isen şā'ir
Celālîñ tarz-ı eş'arından aḥz itsün edā semtin* G.483/7
- Bāz-ı şî'rüm katı güstāḡ gelür baña Celāl
Okumadın varur ol serv-i ḥırāmān eline* G.592/7
- Bu sūz-ı Ḥusrev u ḥayāl-i Kemāl ile
Elfāz-ı Ḥāfız ile Celālî Ḥasen gibi* G.644/5

Şiirin niteliği hakkında görüşlerini belirttiği ve kendi şiiri hakkında bazı benzetmelerde bulunduğu örneklerse şunlardır:

Lebi vaşfıyla çü hatm ola Celālī şi'rüñ
Mürdeler zinde ider çeşme-i hayvāna döner G.130/7

Ey baħr u kân-ı cūd u mürüvvet Celālīnūñ
Her nuṭkı pür-şafā dūr-i hikmet degül midür G.158/5

Güftāruñ ey Celālī güherdür ya deryā durur
Şehler başında tāt o tāt üzre yir ider G.194/5

Diñledür oldı sözün hüsni edā birle Celāl
Nazm u şi'r ü gazelüñ hüsni edā kisvetidür G.204/7

Olduñ Celālī zühd ile efsürde-dil yiter
Eş'arı ehl-i 'aşk olanuñ sūz-nāk olur G.225/5

Bu tarz-ı hāşa hāşılı ragbet gerek Celāl
Toħm-ı ma'āni kiştine bir nev-zemīndür G.237/7

Şi'rümüz olsa yed-i beyzā Celālī vechi var
Nār-ı Mūsādan uyarmışdur çerāğı sīnemüz G.276/5

Şi'r aña dirler Celālī kim hayāl-i hāş ola
Ma'ni-i hā'ide birle kim gereksedür gazel G.360/7

Şi'rini Celālīnūñ maḳdūr-ı beşer şanmañ
Kim hātif-i gaybīden ekşer sözidür mülhem G.408/5

'Aceb şāhbāzdur şi'rüñ Celālī
Şalınsa on şikār alur bir elden G.446/5

Şiire ve kendi şiirine dair bu tarz değerlendirmelerden bir diğeri de eleştirii içeriklidir:

Âşāruña Celālī olmaz hasūd nāzır
Bū-Cehle mu‘cizātı göstermeyen haseddür G.137/5

Dimeñüz harf atalum nuṭṭ-ı Celāle yārān
Nefesinden şaḫınuñ anuñ er oğlu erdür G.146/7

Bīgānelere nuṭṭuñı harc itme Celālī
Ḥaḫḫı nice fehmi itsün olan kendüye münkir G.176/7

Güftāruma efsāne disün ḥalk Celālī
Hengāmeye rağbet viren efsānelerümdür G.210/7

Nāşıhuñ kavline uymazsa n'ola nuṭṭ-ı Celāl
Zāde-i ‘aḳl ile hem-ser mi olur zāde-i ‘aşḫ G.322/5

Ey Celālī sözlerüñ fehmi idemez nā-dān olan
Şīve-i eş‘āruñ idrāk eyler idrāk eyleyen G.447/5

Oda yanarsa Celālī n'ola nuṭṭuñla hasūd
Bū-Leheb aşlı durur zıdd-ı Benī-Hāşim olan G.464/7

Ḥalka sözüñ kitāba muḫālif gelür Celāl
Bir dem gele ki her biri yüz biñ kitāb ola G.595/7

Ma‘nāya kimse bakmaz ider şūrete nāzar
Ḳoyup Celālī şi‘rūmi ressām olam gibi G.634/5

Buraya örnek olarak almaya çalıştığımız bu tarzda edebî tenkit ve değerlendirmeleri *Dîvân* metninden hareketle çoğaltmak da mümkündür.

3.3. Dili ve Şiirinin Özellikleri

3.3.1. Atasözleri, Kalıp İfadeler ve Deyim Varlığı

acı dil dök-: Trc.2-II,	alnı açuk: G.613/1
ad eksükligi: G.614/2	alur göz ile bak-: G.358/1
adı bellü: G.614/3	ara yirde kan ol-: G.63/2
ağa düşür-: G.657/3	arasından şu sızma-: G.646/1
ağız aç-: G.38/3, G.133/6,	‘ārife bir gül yiter: G.362/4
ağız ara-: G.64/3, G.223/2, G.541/3,	‘ārifüñ alçaķ didügi āsumāndan
ağız bir it-: G.2/4, G.117/5, G.295/1,	yücedür: G.654/4
G.545/4, G.555/7, G.582/3, G.624/9,	arķalaş-: Kt.9/1
Kt.9/2	arķasuz dilleş-: G.439/4
ağızdan düşür-: G.199/3,	artup eksilme: Trc.2-IV
ağzı var dili yok: G.119/3, G.473/4,	aş yir-: Mrb.12-II
ağzına dil şok-: G.213/3, G.473/4,	‘aşķ olsun: G.493/1, G.493/2, G.493/3,
ağzını arayup şakızın çek-: G.316/3,	G.493/4, G.493/5,
āhen ķafesde tūṭī ser-sebz olur:	at şal-: G.437/7, G.304/6
G.546/4	atılır ekşer yabana ok gibi toĝru olan:
āh yirde ķalmaz: G.393/2,	G.454/1
āḫir zamāndur āķile dīvānedür dirler:	at oynadı: G.396/3, G.409/2, G.504/4,
G.138/5	G.646/3
āḫiri āḫire nakl it-: G.114/3	atuñ yüĝrügi şāḫibini öñdül ile besler:
aķarsuya inanma yile tayanma:	G.616/2
G.576/1	āvāre düş-: G.610/1
aķlını uğurla-: Trc.2-V	avurda çek-: G.604/3, G.606/4
‘ālem bir yaña ben bir yaña: G.419/7	ayak ayak: G.329/1, G.329/2, G.329/3,
‘ālemde bitmez iş olmaz: G.304/4	G.329/4, G.329/5, G.329/6, G.329/7,
alın-: G.264/4	ayaĝa düş-: Mrb.1-III, G.166/4,
alın teri: G.354/5	G.281/4, G.657/1, G.671/4
alçaķ ķo-: K.5/11, G.94/5, G.332/9,	ayaĝ ile ele gel-: G.350/6, G.490/5
āl-i peygamber geç-: G.133/4,	ayaĝa şal-: K.2/22
Allāh beterinden şaklasın: G.479/1	ayaĝın çek-: G.658/5

ayagın şaşur-: G.15/3
 ayagına akıt-: G.355/1, G.630/1, G.640/8
 ayagina kara şu in-: G. 401/5, G.507/6,
 ayagina şu dökmeli ol-: Trc.2-I
 ayağa urıl-: G.265/2
 ayakda kal-: G:98/4, G.131/5, G.393/4
 ayak bağı: G.506/4
 ayakda ko-: Mrb.9-II, G.391/5
 ayakdan çık-: G.521/2
 ayakdan ref' eyle-: G.322/4
 ayakla-: G.40/4, G.550/4, G.678/5
 ayaklandır-: G.123/4, G.585/4
 aylandur-: (G.)
 'aynına al-: K.4/8, Mrb.10-IV, G.256/4, G.282/2, G.619/4
 'aynına göster-: Ths.4-VI, G.483/6, G.575/2
 'aynına gel-: G.18/3, G.575/3
 'aynına görün-: G.450/3
 'aynında degül: G.465/2
 az şadağa çok belā şavar: G.109/5
 azmağa düşür-: G. 657/5
 bağı taşı: G.297/4
 bağına baş-: Mrb.12-II, G.177/3, G.293/5, G.306/3, G.570/5
 bağına çek-: G.471/5, G.484/2, G.537/4, G.618/3, G.633/2
 bahāne ara-: G.541/3,
 bahtı uyan-: G.43/5, G.375/2
 barmak götürüp ĩmān getir-: G.134/4, G.313/3, G.596/7

baş ber-ā-ber: G.173/3
 baş aç-: G.387/5, G.550/7,
 baş açuk-: Mrb.11-II/3, G.259/2, G.374/6, G.616/5, Kt.8/1
 baş açuk yalıñ ayak: Mrb.11-IV
 baş eg-: G.54/6, G.115/4, G.171/2, G.257/5, G.263/4, G.305/2, G.351/5, G.363/4, G.435/2, G.448/1, G.496/6, G.508/2, G.510/8, G.512/2, G.624/2
 baş kaldur-: G.456/2, G.630/9
 baş ko-: K.2/37, G.499/5
 baş koş-: G.496/9
 baş üzre: G.340/1
 baş üzre ko-: G.158/2
 başa gelen olur: G.384/3
 başa çık-: G.371/5
 başa varamamak: G.528/1
 başdan ayağa: Trc.1-II, G.298/1, G.398/1, G.482/4, G.634/2
 başdan başa: Ths.2-V/1, G.380/2
 başdan çık-: G.64/6, G.157/7, G.521/2, G.604/4,
 başdan el yu-: G.641/5
 başdan şav: G.109/2
 başı göge ir-: G.239/8, G.464/2
 başı yular tutmaz: G.216/5
 başına and iç-: G.607/4
 başına āzāde ol-: G.48/5
 başına dar kıl-: K.2/33, G.104/5,
 başına gün toğ-: G.258/7, G.435/3
 başına şu koy-: G.294/4

başına sultân ol-: K.7/16, G.440/5,
G.581/7,
başına teng ol-: G.37/4
başına toprak: G.323/4
başında devleti yok: G.326/2
başında od yan-: G.46/3, G.550/6,
G.608/5
başını ortay at-: G.436/3
başını taşlara döğ-: G.207/5, G.528/4
başını taşlara ur-: G.71/9, G.605/2
bel bağla-: G.519/1, G.519/2, G.519/3,
G.519/4, G.519/5, G.519/6, G.519/7,
belâ çek-: Mrb.12-I/3
beñzüñi bozma: G.214/3
ber-â-berlik şat- (G.323/4)
bilmeze olur meşeldür ebr-i gevher-
bār bār: G.77/3
biñ biñ: G.433/3
biñ paradan: G.439/5
bir elden ol şikār al-: G.446/5
bir koyundan iki deri yüzilmez:
G.270/2
bir bir: G.255/3
bir iken on eyle: G.331/4
bir kadem yol: G.485/2
bir koyundan iki deri yüzilmez:
G.271/2
bir pula biñ baş: G.293/3
birebir: G.166/1, G.658/2
bir nefes: G.130/6
bir oğ atım yir: G.596/2
bir ucu çıkmaz yol: G.322/2

bir güzel: G.641/1
bir yirden: G.442/6
bir yüzden ol-: G.252/4
bî-sitäre: Ths.3-IV, G.147/5
boğazı iplü: G.115/5
boynı bağı: Trc.2-II, G.624/3,
G.631/4,
boynuña: G.208/4
boynına al-: Mrb.12-I, G.207/6
boynına çek- G.504/2
boynına olsun: G.282/5
boyun eg-: K.2/33, G.304/2, G.495/4,
G.499/5,
boyun ol-: G.344/7, G.563/1
boyun ur-: G.324/3, G.534/2, G.624/5,
G.667/7
bu cihāndur: G.385/5
bulutdan nem kap-: G.67/3, G.487/4
burnı yili var: G.87/4
cān andan cihān: G.449/2
cān borcu: Ths.4-VII
cān cāna ol-: G.640/3
cān çek- G.537/4
cān göziyle bağ: G.125/1
cān revān it-: G.135/2, G.157/9,
G.593/1
cān revān ol-: G.672/2
cāna başa kal-: Ths.3-III, G.528/5,
cāna cān kat-: G.467/1
cāna geç-: G.645/1
cānı ağzına gel-: G.356/1, G.578/2,
G.580/2,

cānı mı var: G.568/3
 cānı yirine gel-: G.658/1
 cānına od yak-: Mrb.1-VII
 cān u gönül al-: Mrb.2-IX, G.424/2
 cān u dil vir: G.593/4
 cebe şat-: G.546/5
 cefā çek-: Mrb.12-I/4
 cerr it-: G.365/2, G.548/3,
 cerre çek-: G.128/1
 cihānı terkiye aşmaz: G.317/3
 cilve it-: G.289/2
 cūr'aya say-: G.260/5
 çok başlu: Ths.5-II, G.262/2
 çeküp çevür-: G.340/3
 çenber çek-: G.71/5
 çın seher: G.289/3
 dağ üsti bağ ol-: G.568/9, G.642/6,
 dağdağaya düşür-: G.49/1
 dāra çek-: G.155/1
 da'vāya ma'nā 'aşka nişān gerek:
 G.47/6
 dā'ire çek-: G.316/6
 dāyireñ aña: G.13/5
 dā'ireñ ma'lūm: G.347/1, G.375/4
 dāyiresin bil-: G.13/5, G.155/1,
 G.273/6
 degmez bahā: G.426/6
 defterini dūr-: G.219/2, G.413/6
 defter it-: G.280/3
 dem kadem: G. 529/7
 dem ur-: G.157/7
 dest-gīr ol: G.322/4, G.393/4, G.654/6

deşne içür-: G.437/4
 devletlü sultānum: G.318/5
 dik gel-: G.26/4, G.131/2, G.200/4,
 G.223/1, G.223/2, G.223/3, G.223/4,
 G.223/5, G.313/6, G.499/5, G.508/2,
 G.512/2, G.542/6, G.596/8, G.639/3,
 Kt.1/3,
 dil al-: Mhs.1-VI, G.147/3, G.173/6,
 G.174/3, G.386/3, G.444/1
 dil ü cān al-: G.588/4
 dil bağı: G.263/5, G.646/1
 dil dök-: G.10/5
 dile düş-: G.88/4, G.497/7
 dil koşıl-: G.607/4
 dil şal-: K.3/14
 dil uzat-: G.348/3, G.363/7, G.403/8
 dil vir-: G.357/4, G.403/8, G.436/2,
 Kt.12/2
 dilden geçür-: G.130/6
 dilleş-: G.175/5, G.588/8, G.611/4
 defterini dūr-: Ths.4-VII, G.6/4
 dış bile-: Mrb.12-II, G.16/4, G.294/5,
 G.333/5
 dīvān gözet-: K.7/9
 döne döne: G.340/5, G.475/2,
 G.519/3, G.522/2, G.676/3
 döne döne inle-: G.283/4
 ebkem mütehayyir olur: G.180/5
 eksük düşür-: G.630/4
 el oyunu: G.625/4
 el al-: G.40/4, G.437/6, G.550/4
 el altından: G.65/4

- el arkası yirde: G.448/6
 el çek-: G.416/1, G.540/4,
 el el üstindedür: G.332/9
 el götür-: G.468/4, G.585/2
 el-‘ilmü nokṭatün: G.675/4
 eli gölgesinde: G.649/6
 elüm varmaz: G.344/4
 elüm yaḳaṇda: G.567/3
 elif çek-: G.331/4, G.517/4
 el-veledü sırr-ı ebîh: G.573/4
 ehl-i perde: G.35/4
 el bir eyle-: G.555/5, G.622/1
 el çek-: Mhs.1-IV, G.337/3, G.435/5,
 G.458/2, G.472/7, G.475/4, (G:490/5),
 G.491/6
 el ḳar-: G.285/1
 el kes-: G.681/4
 el şun-: Mhs.1-VII, G.164/4, G.357/5,
 G.360/1, G.365/2, G.371/1
 el ur-: G.153/3, G.215/4, G.245/5,
 G.321/2, G.461/4, G.598/3
 el uzat-: G.284/7, G.437/5, G.633/4
 el vir-: G.13/4, G.86/6, G.284/1,
 G.284/2, G.284/3, G.284/4, G.284/5,
 G.284/6, G.284/7, G.301/3, G.359/2,
 G.437/6, G.555/5
 el yu-: G.358/2, G.363/5, G.425/1,
 G.425/2, G.425/3, G.425/4, G.425/5,
 G.425/6, G.425/7, G.456/4, G.623/5,
 Kt.22/2
 elden çık-: K.5/9, G.446/1
 elden ele: Mrb.12-V, G.117/4,
 G.166/4, G.254/4, G.351/5, G.357/5,
 G.613/2, G.666/1, G.679/3
 elden git-: G.244/1, G.244/2, G.244/3,
 G.244/4, G.244/5,
 el kiri: G.425/5
 eli açuḳ: G.448/3, G.519/4
 eli uz: G.251/3
 elüm yaḳaṇda: G.567/3
 elüñ degmiş iken: G.123/4
 elüñe şu ḳoymaḡa degmez: G.27/2
 er oḒlı er: G.146/7
 etegi uzun aḳlı ḳısa: G.659/7
 etegi yaḳaya dikil-: G.276/5
 eylük it şuya at balık bilmesē Ḥālḳ
 bilür: G.235/1
 ezeli āşinā: G.426/1
 ferdāya şal-: G.336/3, G.639/5
 fitne ḳop-: G.627/4
 ḡam çek-: K.3/9, G.44/7, G.572/7
 ḡam yi-: G.47/4, G.262/1, G.262/2,
 G.262/3, G.262/4, G.262/5, G.262/6,
 G.262/7, G.295/5
 geçenden geç-: G.423/3
 geñez olur ḳişiye ālet oñarmak
 ḳaradan: G.439/2
 gice gündüz: G.514/3
 ḡiñ yaḳadan: G.344/6, G.429/3
 göḒe aḒ-: G.346/1
 göḒüs ger-: G.422/6, G.529/2
 göḒüs ḳaḳ-: G.652/4

göñül akıt-: G.48/2, G.113/3, G.452/5,
G.633/1, G.638/1
göñül al-: G.265/5, G.294/1,
göñül bir eyle-: G.623/1
göñülünden göñüle yol vardur: G.442/3
görür gözi tırar eli: G.117/3
göz bağcı: G.60/4
göz göre (göre): K.4/12, G.637/1,
G.657/4,
göz it-: G.596/6
göz kulağ ol-: G.568/3
göz yum-: G.117/1, G.433/2, G.540/4,
göz terāzūsına ur-: G.171/4
göz ucuyla merhabā: G.359/2
gözden çık-: G.243/7
gözden geçür-: G.249/3
gözü karar-: Ths.3-II
gözi aç: Kt.33/3
gözi açuk: G.601/4
gözi arkada kal-: G.649/6
gözü dört ol-: G.123/3, G.670/3
gözün aydın: Kt.26/2
gözine diken ol-: G.603/3
gözine kül: G.323/4
ğurābuñ adına bülbul dimekle ‘andelīb
olmaz: Kt.5/4
gūşe gūşe: G.153/4
gün gibi: G.346/1, G.427/2, G.487/1,
G.515/1, G.678/1
güni toğ-: G.375/2
gününü göster-: G.363/4
güvler düşer: G.57/3

haber çek-: G.379/5
haclete var-: G.126/1
hākden götür-: G.18/4
hākden kaldur-: G.550/4
hākden ref it-: G.524/5
hāna hān gerek: G.467/2
harāba müşrif ol-: G.387/2
harf at-: G.146/7, G.232/4, G.250/2,
G.266/1, G.343/4
havāle kıl-: 133/2
hamāma giren terler: G.140/1
hançer çek-: G.71/3
havāle eyle-: G.297/5
hayrān eyle-: G.82/5
hayrān ol-: G.152/3, G.498/1, G.498/2,
G.498/3, G.498/4, G.498/5, G.498/6,
G.498/7, G.498/8, G.498/9, G.684/3
hayru’l-umūr evsaṭuhā: G.491/7,
Kt.7/5
hāzır-bāş: G.118/7
hem-sāye: G.178/3
her işün bir kapısı var fetḥine fırsat
gerek: G.332/7
her kişi göregeldüğün diler: G.107/7
her kişi sevdügiyle haşr olur: G.386/4
her kişinün ‘aḳīdesin ancak Hudā
bilür: G.52/7
her kişiye kendü şureti ḥüsnā görünür:
G.125/3
her kişverün sultānı bir olur: G.170/6
her koyun kendü bacağından aşılar:
G.435/4

her müşkil iş ehline āsān olur: G.302/4
 her nesne aşlına çeker: G.71/1
 her edviye cem' eyleyen ṭabīb olmaz:
 Kt.5/3
 herkesün ḥāl-i cibiliyyesin kıyāfet
 gösterür: G.121/5
 hevā ile hebā ol-: G.3/3
 hevāya yilten-: G.604/4
 ḥil'at şāhibinün şerefi deñlü fer bulur:
 G.25/1
 ḥor ol-: G.255/3
 ḥurde geç-: G.415/7
 'ibret nazarı: G.93/5
 iḥsān it-: G.333/4
 ikide bir: G.86/2, G.86/2, G.86/3,
 G.86/4, G.86/5, G.86/6, G.86/7,
 G.222/4, G.596/1
 igneden iplige: G.70/4
 iki arada ḳal-: G. 522/4
 iki başdan: G.123/5, G.549/3,
 iki dillü: G.269/2, G.367/6
 iki gözle bakamaz ol-: G.587/1
 iki şāhidle bir ḥişar al-: G.581/5,
 Kt.13/2
 ilerü çek-: Mrb.12-I, Mrb.12-II,
 Mrb.12-III, Mrb.12-IV, Mrb.12-V,
 Mrb.12-VI, Mrb.12-VII, G.184/3,
 G.194/1,
 iş başa düş-: G.520/3
 iş bitür-: G.254/3, G.279/4
 işidenden ırağ olsun: G.568/8
 işin başa ilet-: G.10/7, G.432/4

iş altun ol-: G.167/3, G.360/3,
 G.519/3, Nz.1/3
 işi bitmiş: Nz.4/4
 işi Ḥudāya ḳal-: G.650/1
 it ürür kervān geçer: G.135/4
 pāyına düş-: K.2/38)
 ḳadem baş: G.37/2, G.319/3, G.348/3,
 G.401/5, G.572/5
 ḳadem-rence ḳıl-: G.30/5
 ḳadeḥ cerr eyle-: Mhs.1-VI
 ḳalb ile bāzār eyle-: G.574/3
 ḳan ağla-: Mrb.1-I, G.331/3, G.517/4,
 G.518/3, G.535/3, G.549/4,
 ḳan bağı: G.646/2
 ḳan bahāsı: G.326/3
 ḳan iç-: G.263/6, G.378/7, G.539/4,
 ḳan olur ḳan üstine : Mrb.1-I,
 Mrb.1-II, Mrb.1-III, Mrb.1-IV, Mrb.1-
 V, Mrb.1-VI, Mrb.1-VII, G.411/2
 ḳan tut-: G.602/4
 ḳan yalaş-: G.667/1, Kt.9/2
 ḳan yaş aḳıt-: G.93/1, G.484/1
 ḳan yut-: G.2/8, G.71/4, G.268/5,
 G.314/3, G.555/4,
 ḳana boya-: G.367/5, G.471/3
 ḳana gir-: G.164/1, G.552/5
 ḳana ḳan: G.467/1, G.469/3
 ḳana ḳana iç-: G.273/4, G.598/1,
 G.603/5
 ḳanı bir ol-: G.170/2, G.170/3
 ḳanına el ḳar-: Mrb.1-V, Mrb.6-V,

anına gir-: Mrb.1-VII, G.33/1, G.333/5
 anı uru-: G.392/4, G.557/4, G.571/2
 anını urıt-: G.188/4
 apdı açdı: Mrb.11-VI/2
 apu ge-: G.42/4
 apuyı d v r eyle-: G.680/3
 araya o-: G. 643/3
 k r it-: G.211/5
 ara baş: G.55/7
 ara bağrum: G.379/7
 ara boyun: G.259/3
 ara k fir: G.134/4
 ara ul: G.122/3
 ara yazu: G.66/2, G.510/4
 ara yazulu: Ths.4-VII
 ara y zl : G.543/6
 aş at-: G.340/3
 at at: G.126/4, G.187/7, G.190/1
 atreye şay-: G.538/7
 az ya al-: G.650/4
 keş ge-: G.117/2
 kelle sağ olsun cih nda bir k l h
 eks k deg l: Mrb.11-I, Mrb.11-II, Mrb.11-III, Mrb.11-IV, Mrb.11-V/4, Mrb.11-VI, Mrb.11-VII
 kendü başına im met ıl-: G.550/5
 kendü eliyle başına bel  al-: G.364/1
 kendü anıyla vuz   it-: G.328/5, G.573/5
 kendini şat-: G.10/4, G.149/2, G.370/2
 kendini yit r-: G.588/5

kendinden ge-: G.133/6, G.681/6
 ıpızıl d v ne: G.604/3
 ızıl an eyle-: G.605/2
 ıya ba-: G.16/5, G.331/2, G.361/2
 ulağına inc  gibi diz: G.256/1
 ıy ma gel-: G.96/4
 ızlı al-: G.465/5
 ol tut-: G.449/4
 oyunu bi  ol-: G.357/3
 kölesi olduğum: G.358/1
 ula ek-: G.54/1, G.54/2, G.54/2, G.54/2, G.54/2, G.54/2, G.54/2, G.54/2
 uladan ‘ şık ol-: G.238/4, G.354/3
 uru l f: G.209/2
 uru sevd : G.511/6
 uru tesell : G.258/3
 uruda yaşda: G.287/4
 utlu baş: G.294/1
 utlu gün toğışından bell d r: Mrb.4-VI
 küfr olmaz mem lik zulm ile v r n olur: G.185/2
 k fr  ezberden ou-: G.612/4
 k l hını göge at-: G.655/2
 külli d h lin yenfa : G.312/4
 k p d ş-: Trc.2-III, G.74/7
 l -ğayra ill  fi’l-vasat: G.311/5
 lerzeye düşür-: G.328/4
 ma mil bağla-: G.605/3
 m t eyle-: Kt.2/1
 m tem dut-: G.497/6
 mez d it-: G.166/5

mezāda gir-: G.267/5	parmak ile göster-: G.611/2
mezāda ko-: G.264/5	pergāra çek-: G.155/1
minneti geç-: G.570/5	peşşeye şay-: G.327/6
mūmla ara-: G.531/3	peşīze şaymaz: G.655/3
murād al-: G.70/2	pusudan kenāt it-: G.211/1
mü'essir eşerinde meşhūr olur: G.479/6	reng al-: G.19/6, G.212/2
müstagnī geç-: G.260/5	şābit-ka-dem: G.286/7
naķş geç-: G.303/4, G.303/6, G.305/1	şaf şaf: G.200/5
nabız tut: G.99/3, G.608/4	şadra geç-: G.95/4, G.193/1, G.285/3, G.459/2, G.486/2, G.543/5, G.567/2,
naķlūñ naķli: G.308/3	şaf çek-: G.596/3
naẓar bağla-: G.60/4	şafā çek-: Mrb.12-I
ne cānı var: G.513/1	şancaķ çek-: 423/2
ne vechi var: G.182/1, G.255/2, G.551/3,	sāye şal-: Trc.1-II, G.28/5, G.28/6
ne vücūdı var: G.11/1	sem'ine al-: K.7/8, G.341/5
nokta dök-: G.20/4	serden geç-: G.133/2
nūş-ı cān olsun: G.529/7, G.561/3	sikke ko-: G.533/1
oda yak-: G.91/3, G.323/3	sikkeyi mermerde ka-zı-: G.105/2, G.305/7
oda yanup kül ol-: G.212/3	sikke-şüret kıl-: G.282/3, G.305/5, G.615/4
oğlan gönüllü: G.115/7	siyeh-rū: Ths.5-II
oğul güyegi olmaz: G.659/4	şovuk baķ-: G.186/5
olan olmuş: G.231/3	söylemek sīm söylememek zerdür: G.149/5
oñmaduķ baş: G.213/2	söyleyeni ko söyledeni gör: G.93/2
oyunuñ şakalı bit-: G.675/1, G.676/1	şu koy-: G.499/4
öge öge göge çıkar-: G.349/3, G.474/3, G.627/1,	şüret bul-: G.303/7
öp başuñā ko: G.520/4	şüret şat-: G.676/6
özge temāşā: G.125/1, G.539/6	şuya iltüp şusız getürür: G.312/2
özin abāya vir-: G.281/3	şuyı şoğulmuş āsiyāba dön-: G.640/4
özine 'ilācı yok: G.321/4	şāha şāh gerekdür: G.566/1
pāye pāye: G.329/5	

şecī^c olan kişi cömerd olur: G.90/5

şey degül: G.575/2

tağa düş-: K.2/25, G.290/2, G.610/1, G.657/2

tağlar duman ol-: G.231/3

tālib geç-: G.495/4

tarh ur-: G.187/1

tarh vir-: G.38/5

tatlu dil: Trc.2-V, G.341/2

taş bağırlu: G.323/3

taş dökülme: Trc.2-IV

taş yatur: G.96/1

taşa çal-: G.262/5

taşa dut-: G.622/2

temāşā bundadır: G.68/1, G.680/5

ter düş-: Trc.2-IV, G.57/5, G.67/3, Kt.15/1, Kt.15/2

ter oğlanı: G.19/1

teşrīf it-: G.134/6

tolu bahāsı: G.206/6

toprağa düşür-: G.657/1

toz kondur-: G.567/6, G.671/2

toz kıpar-: Trc.1-II, G.350/5

tūbı göklere ağ-: Trc.1-III

tut ki: G.96/3

tüyince şığa-: G.634/4

ucuz düşür-: G.465/5

ulu sermāye: G.178/1

uyup ulaş-: G.454/3, Kt.9/3

uzun uzak endīşe: G.106/7

üstine dön-: G.7/3, G.608/5

üstüme ağlar: G.318/3

üstine ditre-: G.369/2

vakt-i zarūret kāfire hāci beşe: G.528/6

vechi var: K.1/17, G.5/4, G.57/7, G.82/3, G.103/5, G.275/5, G.298/4, G.300/2, G.449/4, G.492/5, G.516/4, G.550/3, G.561/5, G.583/3, G.621/3, G.642/7

vechi var mı: G.556/2

vechi mi var: K.5/10, G.484/6, G.487/4

vechi yok: G.19/1, G.496/9, G.566/1, G.653/4

vücūd vir: G.125/7

vücūdı var mıdır: G.195/2

yā Rab: G.550/7

ya sen ya ben: G.432/5

ya toprağın (ya) şuyun: G.97/4

yabāna at-: G.314/6, G.473/2

yabānda ko-: G.426/5

yab yab: G.18/1

yaka yırt-: G.429/3

yalın ayak başı kabā: G.334/7

yalın yüzlü: G.79/4, G.545/1, G.658/10

yan baş-: G.439/4, G.611/4

yana yana ara-: G.91/3

yanup yakıl-: G.7/6, G.17/4, G.103/3, G.157/7, G.200/2, G.229/4, G.417/7, G.545/5, G.548/7, G.569/3, G.601/2, G.608/2, G.624/3

yakası açılmadık söz: G.344/5

yakup yandır-: K.7/17
 yarar yoldaş: G.665/1
 yarıncı gelmez: G.472/2
 yarıcuñ Allāh: G.391/1
 yayın yaş-: G.598/3
 yazuklar olsun: G.6/4
 yuvalak taş yapu olmaz: G.293/1
 yılduz şay-: G.70/3
 yılduzı düşkün: G.208/5, G.318/2, G.597/6
 yıl gibi yıl-: Ths.5-III, G.681/2
 yile vir-: G.3/3, G.253/2
 yiler oñmaz: G.359/3
 yiñi başdan: G.82/1
 yiñi yağa: G.344/7
 yirden göge: G.472/5
 yirden götür-: Kt.2/3
 yok bahāya: G.57/6
 yok yire: G.560/3, G.596/1, G.657/1
 yol degüldür: G.311/2
 yol midur: G.384/1, G.670/4
 yol yol it-: G.143/3
 yoluña fedā olsun: G.472/1
 yüzine karşı karşı vir- G.179/4
 yirden göge: Mrb.6-I, Mrb.6-II, Mrb.6-III, Mrb.6-IV, Mrb.6-V, G.18/4, G.66/1
 yirden götür-: K.3/10, Mrb.6-IV, G.124/4
 yire çal-: G.584/5
 yire geçsün: G.50/4

yügrük at kendü yemin arturur: G.616/4
 yügrük atıñ başına urmağ va'de idüp öñdüli virmemekdür: Kt.11/3
 yüz bul-: G.258/2, G.281/4, G.281/5, G.454/3, G.680/2
 yüz çevür-: G.475/1, G.475/3
 yüz karasıyla: G.337/4
 yüz sür-: G.294/1, G.294/6, G.574/5, G.595/4, G.671/3, G.673/3
 yüz tut- : G.203/4, G.223/3
 yüz ur-: G.379/2, G.464/2, G.561/5, yüz yire ur-: G.424/1
 yüz yumaz: G.305/5
 yüz vir-: G.281/1, G.281/2, G.281/3, G.281/4, G.281/5, G.283/1, G.283/2, G.283/3, G.283/4, G.283/5, G.467/3, G.528/1
 yüze yüz: G.517/2, G.547/3
 yüzi ağ: G.425/5
 yüzi ağ ola: G.568/5
 yüzi kara: G.164/2, G.378/3
 yüzi kara köpek: G.683/1
 yüzi şuyı: G.396/1, G.404/3, G.507/5, G.613/5, G.658/9, G.679/2
 yüzi yok: G.484/6
 yüzler karası ol-: G.641/3
 zamān-ı milket-i dünyā bir ān: G.403/6

3.3.2. Aynı Formda Yazılmış Benzeşen Matlalar

Şairin gazellerinde görülen özelliklerden birisi birbirine çok benzer şekilde yazılmış matlalardır. *Dîvân*'da aynı redifle yazılmış gazeller de bulunmaktadır ancak bu gazellerde bu matlalardaki benzeşiklik bu derece dikkat çekmemektedir. Özellikle çok yazan şairlerin şiirlerinde kendi içinde tekrara düştükleri bilinir. Bu yapıdaki şiirlerin çoğunun *Dîvân*'daki tertip sırasının arka arkaya oluşu da dikkat çekmiştir. Tespit edilen bu yapıdaki şiirlerden bazıları şunlardır:

Gösterüp şeklini mănend-i Mesîhâ sâ'id
Niçe biñ mürde-dili eyledi ihyâ sâ'id G.39/1

Gösterüp münkire i'câz-ı Mesîhâ sâ'id
Kıldı Mūsâ gibi 'arz-ı yed-i beyzâ sâ'id G.40/1

Ey gonçe-i handānum hüsniñ çü güler güldür
Ağlatma firākuñla ben bülbulüñi güldür G.111/1

Ey gonçe-i handānum hüsniñ çü güler güldür
Güş eyleyüp efgānum ben bülbulüñi güldür G.112/1

Leb-i cānānede cān sırrı dilâ muzmerdür
Herkes idrāk idemez haylice nāzük yerdür G.146/1

Haṭ-ı la'lüñ ki mu'ammā-yı leb-i kevserdür
Her kişi feth idemez haylice müşkil yerdür G.149/1

Şāhā sitem-i çeşmüñe Rüstem müteḥayyir
Cām-ı leb-i la'lüñ demine Cem müteḥayyir G.180/1

Hüsniñ günine mihr-i dıraḥşān müteḥayyir
La'lüñ demine çeşme-i hayvān müteḥayyir G.181/1

*Yok şanurdum bāğda şeftālūden zībā yimiş
Būse-i la'lūñ meger şeftālūden zībā imiş* G.302/1

*Bāğ-ı hūsninde o servüñ çok durur ra'nā yimiş
Ġālibā bu cümleden şeftālūsi a'lā imiş* G.304/1

*Ey serv-i ser-firāz leb-i cūy-bāra gel
Seyl-i sirişk-i dīde-i gevher-nişāra gel* G.304/1

*Ey serv-i nāz seyre leb-i cūy-bāra gel
Raḥm it ġarīķ-i seyl-i sirişke kenāra gel* G.305/1

*Sālik odur ki sırrını aġyāra açmaya
Derd-i derūn-ı sīnesini yāra açmaya* G.569/1

*'Ārif budur ki sırrını aġyāra açmaya
Şarrāf odur ki gevheri yabāna saçmaya* G.570/1

*Ḥaṭṭı çoġaldı ol şehüñ āz oldu nāzişi
'Aşk oyununuñ şakalı bitüp oldu nāz işi* G.675/1

*Şoḥbeti bozdı ġam-ı ḥaṭṭuñ yiter kıl nāzişi
'Aşk oyununuñ şakalı bitdi oldu nāz işi* G.676/1

3.3.3. Çağrışım ve Hayal Zenginliği, Kelime ve Harf Oyunları

“Harf oyunları, klasik şairlerin anlam ve biçim bakımından şiirde gösterdikleri titizliği ortaya koyarlar. Geliştirilen hayâle zenginlik katan bir dekor durumundadırlar. Okuyucunun kolayca sezebileceği biçimde yapılmalarıyla zihinde şiirin güzelliğini artırıcı çağrışımlar yaratırlar.”¹⁴⁷

Yalnızca Celâl Bey’e has bir özellik olmamakla birlikte şair yer yer çeşitli kullanımlarla kelime oyunları yapmaktadır. Özellikle 16. yüzyıl klasik Türk şiirinin en dikkat çeken özelliklerinden olan, deyimler ve kelime oyunları aracılığıyla, çağrışım zenginliği sağlayarak sanat göstermek, Celâl Bey’in şiirlerinde de göze çarpan özellikler arasındadır. Bu konuda Prof. Dr. Mehmed ÇAVUŞOĞLU şunları söyler: “On altıncı yüzyıl şiirinin en önemli hususiyeti Türkçe kelime ve deyimlerin üzerinde oynayarak edebî sanatlar göstermektir. Herhalde Türkçemizin ifade ve mânâ bakımından en zengin örneklerini bu yüzyılın mahsûllerinde buluruz.”¹⁴⁸ Şairin *Dîvân*’da bunun bazı örnekler şu şekildedir:

Baluñ mürekkebinde müşâhid dilâ belâ

Mâluñ çü kalbine bakasın görinür elem

G.400/4

‘Ârif nice zevk alsun bu lezzet-i dünyâdan

Mâhında elem muzmer balında belâ müdğam

G.408/2

Aydın, Tire, Germiyan gibi yer adlarıyla kullanılan kelimelerin her iki anlamlarını da çağrıştırır şekilde şu tarzda kullanımlar bulunur:

¹⁴⁷

ZÜLFE, Ömer, “Emrî Dîvânında Harf Oyunları” *Kültür Tarihinde Gizli Diller ve Şifreler*, Picus Yayıncılık, İstanbul, 2008, s.175.

¹⁴⁸

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Dîvânlar Arasında*, Umran Yayınları, Ankara, 1981, s.31.

Aydın ruḥuñla tîre ḥaṭuñdan çekerdüm el
‘Âlemde zîr-destüm olabilse ger miyân G.491/6

Seyr-i ḥüsnüñle ne var aydın olursa tîre-dil
Girdi rü’yāsında mihr-i ‘âlem-ārā koynına G.535/2

Dilâ Aydın diyârında hemânâ Tîre şehridür
Bi-lâ-teşbîh ḥâl-i dilber yâruñ yañağında G.551/2

Aşağıdaki örneklerde boya benzetilen *elif*; kâkül ve bükülmüş bele benzetilen *dâl* harfleriyle, *elif* ve *dâl* ile yazılan *ad* kelimesi de verilerek kelime oyunu yapılmıştır:

Elif-ḳaddüñ görüp cân vormeyem ger dâl-i zülfüñde
Cihānda ‘âşıkuñ adı hemân bir ad imiş dirler G.187/2

Himmetüñle ḳāmetüm toğrulsa mānend-i elif
Dâl idüp ḳaddin ḥaşūduñ bir eyü ad eyleseñ G.341/3

“Dîvân şiiirinde âşığın vücudunda bulunan uzunlamasına yaralar şerha, yuvarlak göz göz olan yaralar da dâğ adıyla anılmaktadır”¹⁴⁹ Beyitlerde bu tanıma uygun olarak on ve âh kelimelerinin yazılışıyla ilgili kelime ve harf oyunları bulunmaktadır:

Sîneme çekdüñ elif şoñra ḳoduñ bir şıfr-ı dâğ
Sen benüm derdüm efendüm bir iken on eyledüñ G.331/4

Eliyle ḳolına bir dâğ yakmış bir elif çekmiş
Kime ḥālüm yanam ḳan ağlayam anuñ elinden âh G.517/4

Diğer bir beyitte *buçağ* kelimesi, *delükanlu* kelimesiyle zaman ilgisiyle çağrışım yaptığından *bu çağ* olarak da değerlendirilebilir:

*Ben anı gördüm **delükanlularuñ** ölmelüsi*
*Gel Celālī bendeñi öldür **buçağın** sevdüğüm* G.411/7

Bilindiği üzere Orta Asya coğrafyasında yaşayan bir ceylanın göbeğinde oluşarak düşen kese, çeşitli aşamalardan geçirilerek güzel misk kokusu imal edilir. Bu beyitte aynı zamanda bir gramer terimi olan ma‘mûl kelimesiyle, kokuyu işleyerek ma‘mûl hale getirmek işi aynı beyitte kullanılarak çağrışım zenginliği sağlanmıştır. Beyitteki ad-ma‘mûl-şedd bağlantısı hatırlanmalıdır:

*Hüsn-i bāzārında kılsa zülfinüñ **şeddin** güşād*
*Nāfe-i Tātāruñ ol dem **adını ma‘mûl** ider* G.143/4

Bu örneklerle sınırlı olmayan, bu gibi kullanımlardan bazıları da şöyledir:

Bükdüñ bilümi toğru eyü olduğum için
*Şimdi beni kapuñda görenler **kem er** şanur* G.62/3

Dilā Manşūr-veş ber-dār-ı ‘aşk olmağı benden şor
*Gem-i hālāt-ı şevk-ı mihri **başından geçenden** şor* G.70/1

*Şehā cismümle gamzeñ arasından her ne **geçdiyse***
*Şorarsañ **igneden iplige** bir bir anı benden şor* G.70/4

***Dār-ı** dünyāda Celālī sırruñ ifşā eyleme*
*Kıldı Manşūruñ bu hālet başına dünyāyı **dar*** G.104/5

Mū-miyānuñ kucmak isterse Celālī kılma redd
*Sen **kem er** şanma anı ser virür itmez sırrını fāş* G.294/7

***Zāhirde** olan nokta durur resm-i vücūduñ*
*Bu noktayı hāzf eylemeyen olmadı **tāhir*** G.176/4

***Pusudan** seyr idüp kaddüñi göñlüm şu gibi akdı*
***Bu sūya** benüm serv-i hırāmānum Muhammed Şāh* G.518/2

- Ḳanda** bulurdı bu ‘ıtrı ‘acebā nāfe-i müşg
Çīne iletmeze zülfüñ haberin bād-ı şabā G.3/4
- Lebüñden** tatalum **ḵanum** sorılmamış bugün şer‘ā
Yarın da‘vā-yı ḵaḵ itdükdē ḵor mı dādumı Gerger G.80/2
- Māyil olalı cān u cinān **ān**-ı ḵüsnine
Anı dile getürmeye bir **ān** olur mı hīç G.32/3
- Erre-i ḵasret ile durmadı **dildi dilümi**
Şöyle beñzer o perī-şān saçına **şāne diler** G.92/4
- Eliñ degmiş iken sākī **ayaḵlandur** beni **başdan**
Şurāḫī gibi bezmüñde ne başum ne **ayaḡum** var G.123/5
- Ululansam** ‘aceb midür Celālī akrān arasında
Seg-i kūy-ı nigār içre benüm de başḵa yirüm var G.124/5
- Nicesi **ḡirre** olur çarḫ-ı mehüñ ḡurresine
Ḡurreden ḵaşı hilālī daḡı **ḡarrā** görünür G.125/3
- Cāhil** aḫvālını tamām añlar
Cehli **cīm** ile **hī** vü **lām** añlar G.144/1
- Tār-**mār** olduğında zülfüñi dil
Münḵalib olmaḡ ile **rām** añlar G.144/4
- Şīt u şadā-yı ‘aşḵına nālem vesīledür
Ney **zāra** gelse **rāz**-ı nihāndan ḵaber virür G.199/2
- Dünye vü ‘uḵbā **bugün yarınca** gelmez ‘āşıḵa
Ola ‘uḵbā yoluña **yarın fedā dünyā bugün** G.472/2

3.3.4. Gazellerde İlk Beyitte Cinasa Düşkünlük

Celâl Bey'in edebî kişiliğinde dikkat çeken noktalardan birisi de gazellerde ilk beyitte cinas sanatına sıklıkla yer vermesidir. Cinas sanatının çeşitli şekilleriyle oluşturulmuş, *Dîvân*'da çokça örneğini gördüğümüz bu matlalardan bazıları şöyledir:

*Didüm cihānda pādişehüm **bi-bahā nedür**
La'lîn lebüñ durur didüğüm **bî-bahānedür*** G.61

*Bu dil-i mazlūma bugün itmez iseñ **dād ger**
Alıbilür haqqımı yarın lebüñden **dād-ger*** G.65

*Her demde tîr-i gamzeñ işi **kār-ı zārdur**
Ser-keşlerüñ ol **ucdan** olan **kārı zārdur*** G.110

*Sitem-i cevr ü cefā beglere '**ādet bu mıdur**
İrgüren kūyuña 'uşşākı **sa'ādet bu mıdur*** G.114

*Şād olur ol kişi kim kan ile tîği **şuvarur**
Güler ol bāğçe kim her tarafına **şu varur*** G.131

*'Ākıl iseñ tut sözüm ey dil yüri **dīvāne-vār**
'Acz ile şekvāya geldüñse yüri **dīvāna var*** G.169

*Göñül ey kaşı kemān gamzeñi **cānına çeker**
Eli irince göreydüñ aña **cānı ne çeker*** G.177

*Dağıdan her lahza 'aqlum kākül-i **cānānedür**
Göñlümi ben bilmezem meftün iden **cānā nedür*** G.246

*Dilā dīvāneler hālin **perīşān olmayan bilmez**
Gam-ı zülf-i perīşānı **perī-şān olmayan bilmez*** G.269

*Cūd u seḥā vü 'adl olalıdan **se 'ādetüñ**
Gün gibi ağdı göklere kūy-ı **sa'ādetüñ*** G.346

*Dünyāda dil çeker elemin her **gün āhumuñ**
Āh anda ger cezāsı ola her **günāhumuñ*** G.348

- Cām-ı mey nūş eylesün ol yār elinden sākīnūñ*
Ol gül-i zībāyı siz aġyār elinden şakīnuñ G.349
- Dünyāyı ayaġına akıdur şarāb-ı āl*
Dünyāyı alma virseler ey dil şarābı al G. 355
- Yār tīrin çeküp aldı yüregümde yaradan*
Görmeden bu acıġı cānum alaydı Yaradan G.439
- Va‘de itdi gelmege ġamhāneme ol yār-ı cān*
Haġ bilür bu şevġ ile ġalmadı tende yarı cān G.449
- Dir iseñ murg-ı dili ey yüzi gül şen göreyin*
Aç nikābın yüzüñüñ ey yüzi gülşen göreyin G.474
- Ėıldurur baña her ġün āh Hüseyn*
Seni sevmek midür ġünāh Hüseyn G.480
- Bende olmak dilesek meyl-i dil-ārām olana*
Emr-i mār-ı ser-i zülfine dilā rām olana G.512
- Şād-mān iken perī-rūlarla ey dil bir ġama*
Vechi var dirsek bizi uğratma ey dilber ġama G.557
- Sālik odur ki sırrını aġyāra açmaya*
Derd-i derūn-ı sīnesini yāra açmaya G.569
- Ėsitānuñdan sürersin her ġün āhumdan beni*
Odlara yakma yazuġdur her ġün āhumdan beni G.617
- Bir çeşmede bugün elini bir ġüzel yudı*
Reşk ile aġlamakdan özinden ġöz el yudı G.641
- İhtiyār itme ġazā diyü dilā zārlıġı*
Hañçerinüñ ne ġadar olsa dil-āzārlıġı G.651
- Haġı çoġaldı ol şehüñ āz oldu nāzişi*
‘Aşk oyununuñ şakalı bitüp oldu nāz işi G.675
- Cūş idüp ey eşk-i çeşmüm dem-be-dem aġ şu gibi*
Yüz sürem dirseñ o servüñ pāyına aġ şu gibi G.679
- Şol dem ki ehl-i bezme o şeh nāza başladı*
Ėüyendeler terennüm-i şeh-nāza başladı G.682

3.3.5. Sanatlı Manzumeler

Şairin *Dîvân*'ında yer yer sanatlı manzumelere de rastlamak mümkündür. Aşağıya alınan ilk gazelde leff ü neşr sanatıyla üçer kelime birbiriyle irtibatlanmıştır. “*Tenâsüplü kelimelerin belli bir düzene göre sıralanmasıyla leffüneşir (leff ü neşr) sanatı ortaya çıkar. Leff ‘sarma’, ‘toplama’; neşr ‘yayma’, ‘dağıtma’ anlamındadır. Bir ifade veya mısrada zükredilen en az iki kavramın her biriyle ilgili olarak bir sonraki ifade veya mısrada birer kavramın kullanılmasına leffüneşir denir.*”¹⁵⁰ Bilindiği üzere leff ü neşr sanatının dört kelimeyle şiirin tümüne *nizâm-ı kelâm* ile uygulanması şeklinde oluşturulan manzumelere *çâr-ender-çâr* denilmektedir.¹⁵¹ Leff ü neşrin uygulanması hakkında şu bilgiler de hatırlanmalıdır: “*Bu sanatı yaparken dikkat edilmesi gereken husus leff ü neşir yapma gâyesiyle lafzı ön plana çıkararak haşv’e, müretteb olmayan leff ü neşirde de unsurlar arasında zihnî intikâlinin kolayca sağlanamamasından dolayı ta’kîd’e düşülmemesidir. Bu şartlar gözetilerek yapılan leff ü neşirler söze güzellik katan lafzî sanatlardan sayılır ve ayrıca söze icâz vasfı da kazandırır.*”¹⁵²

- 1 ***Cûd u seḥā*** vü ***‘adl*** olalıdan ***se ‘âdetüñ***
Gün gibi ağdı göklere kūy-ı sa‘âdetüñ
- 2 ***‘Ayne’l-yaḳîn*** görür ***kerem ü ‘ilm ü ḥilm*** ile
Ehl-i şerī‘at ehl-i ṭarīḳat ḥaḳīḳatüñ
- 3 ***Bilmezken ideni dil ü cān u teni*** helāk
Ġamzeñ lebüñ dehānuñ idüpdür *şehâdetüñ*
- 4 ***Yollarda naḳş-ı na‘l ü na‘alçeñle kebkebüñ***
Mihr ile māh kevkebe satmaḳda *şevketüñ*

¹⁵⁰

COŞKUN, Menderes, *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2007, s.147.

¹⁵¹

KUTLAR, Fatma Sabiha, “Klasik Türk Edebiyatında Çâr-ender-çâr ve Kara Fazlî’nin Kasidesi”, *Türkbilig*, S.17, Ankara, 2009, s.95.

¹⁵²

SARAÇ, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi -Belâgat-*, Gökubbe Yayınları, İstanbul, 2010, s.180.

- 5 *Nāz u cefā vü cevrine mu'tādsın göñül*
Ebrū vü çeşm ü ğamzesi tāk itdi tākātüñ
- 6 *Maqbūldür namāz u niyāz u du'ā dilā*
Şabr u rızā vü şükr ile olsun taḥiyyetüñ
- 7 *Esmā bilinmezindi mevālīd ile Celāl*
Ger ḥarf ü ism ü fi'l ile olmasa ḥılkatüñ G.346

Yine bu gazelle aynı özellikte olan aynı zamanda mütekerrir gazel¹⁵³ özelliği gösteren bir manzume daha bulunmaktadır:

- 1 *[Yüzüñde] ruḥlaruñ günden muḳarrer*
Münevverdür münevverdür münevver
- 2 *Ḥaṭ-ı la'lüñe cinn ü Cān u insān*
Müsaḥḥardur müsaḥḥardur müsaḥḥar
- 3 *Lebüñle ruḥlaruñ ḥaṭṭı efendüm*
Müzevverdür müzevverdür müzevver
- 4 *Ġamuñla baḥr-ı cān u dīde vü dil*
Mükedderdür mükedderdür mükedder
- 5 *Figān u āh u zār ehline lutfuñ*
Müyesserdür müyesserdür müyesser
- 6 *Göñülde zaḥm-ı tīg u tīr ü nīzeñ*
Muḳarrerdür muḳarrerdür muḳarrer
- 7 *Celālī lebleri ḳandine medḥüm*
Mükerrerdür mükerrerdür mükerrer G.142

Bir diğerk sanatlı Manzume özelliğı gösteren şiir *iâde* sanatıyla yazılmış bir gazeldir. İâde sanatıyla yazılmış şiirler üzerine yapılmış bir incelemede bu sanatın çeşitli şekillerdeki uygulamaları tespit edilmiş ve incelenmiştir.¹⁵⁴ Bu araştırmaya göre bu sanatın gazelerde bazı uygulanış şekilleri şu özelliklerdedir:

1. Beyitlerin son kelimelerinin bir sonraki beytin ilk kelimesi olması.
2. Son kelimelerin mısra başlarında aynen tekrarlanması, bu yapıdaki şiirlerin *reddü'l-'acüz 'ale's-sadr* sanatı çerçevesinde de değerlendirilebileceğı belirtilmekte.
3. Beyitlerin son kelimelerinin bir sonraki beytin ilk kelimesi olması yanında beyitlerin ilk mısralarının son kelimelerinin bir sonraki mısraın da ilk kelimesi olması.
4. Birinci beytin son kelimesinin diğerk beyitlerin ilk (bazen de ikinci) mısralarında da tekrarlanması suretiyle kurulan şiirler.
5. Tekrarlanan kelimelerin bir önceki beytin son kelimesinde harf olarak verildiğı şiirler.

Şairin gazelinde birinci mısraların son kelimeleri, ikinci mısranın başında tekrarlanmakta; beytin son kelimesi de sonraki beytin ilk kelimesi yapılmakta; en son beyitte de beytin son kelimesi mısra içerisinde tekrar edilerek bütünlük sağlanmaktadır. Bu gazel, beyitteki son kelimelerinin mısra başında aynen tekrarlanmış olması özelliğıyle *reddü'l-'acüz 'ale's-sadr* sanatına da örnektir:

- 1 *Tîr-i ğamzeñ dile olmaya şanurdum **żararı***
Żararı** cānuma geçdi bu kez aldum **ħaberi
- 2 ***Ĥaberi** yok dimeñüz āhum oķından **çarħuñ***
Çarħuñ** ey māh deler bağrını āh-ı **seħerî
- 3 ***Seħerî** bir yüzi gün peyke gönül düşdi **becid***
Becid** umar ki meh-i nev ola rüşen **teberi

- 4 *Teber-i yāra tutan sīne degüldür ‘āşık*
‘*Āşık* oldur okına tutmaya karşı *siperi*
- 5 *Siperi* mihr ile mehden yapunurmuş *rûz u şeb*
Rûz u şeb âhum okından gibi çarhuñ *hazeri*
- 6 *Hazeri* var gözümüñ hāk-i rehüñden ola *dûr*
Dûr olursa nereden kesb ide nûr-ı *başarı*
- 7 *Başarı* yok ne seçer hāk-i rehüñle *kuhlı*
Kuhlı kim görse bedîhî görür anı *nazarı*
- 8 *Nazarı* pāk olana hāk-i rehüñdür *cevher*
Cevhere mâlik olur kim ki bilürse *haceri*
- 9 *Haceri* hāci tavāf ide mi görse *işigüñ*
İşigüñ taşınıñ ey şeh katı zāhir *eşeri*
- 10 *Eşeri* mihr-i ruhuñdan umaram ben *zerre*
Zerre bulmadı vücūd olmasa mihrüñ *nazarı*
- 11 *Nazarı* şöhrete şalmadı Celālî ‘*ārîf*
‘*Ārif* oldur ki *hüner* şaymaya ‘arz-ı *hüneri*

G.645

Diğer bir gazel *iâde* sanatıyla benzerliği bulunan *reddü'l-‘acüz* ‘*ale's-sadr* sanatına örnektir. Gazelde ikinci mısranın acüz bölümündeki kelime bir sonraki beytin sadrında tekrarlılır. Aynı zamanda birinci beytin arûz bölümündeki kelime, son beytin sadrıyla bağlantılıdır:

- 1 *Redd* itme şehā kapuña bir *hācete* geldüm
Teslîm-i revān eylemege *minnete* geldüm
- 2 *Minnetle* kilāb-ı ser-i kûyuña yanaşdum
Devlet şınayup ululara *hıdmete* geldüm
- 3 *Hıdmetle* kul olmakdur işigüñde murādum
Şanma çü meges rāyiha-i *nî‘mete* geldüm

- 4 *Ni'met* bilüben seng-i ğam-ı 'aşkuñı şehā
Ser-kāsesin alup elüme **hācete** geldüm
- 5 **Hācet** kapısı karşıma açıldı Celālī
İrdüm şeb-i kadre çü der-i devlete geldüm G.388

Diğer bir sanatlı manzume özelliği gösteren şiir, *akis* sanatıyla oluşturulmuştur. Aynı zamanda *iâde* ve *reddü'l-'acüz* 'ale's-sadr sanatlarıyla da benzerliği bulunan *akis*: “Bir mısra veya cümlelerin yahut cümle içinde bir *ibârenin* sonunu başa, başını sona alarak yeni bir *ibâre* ve *tamlama* meydana getirmektir.”¹⁵⁵ Gazelde birinci ve ikinci mısra da ilgili kelimelerden başka olumsuzluk ilişkisiyle paralel yapılar da kullanılmaktadır:

- 1 Gözlerüm yaşı ağıldan **inkisārum oldı** fāş
İnkisārum olmasa dilde gözüm dökmezdi yaş
- 2 Bağrumuñ başın görür **tığın çıkarur** katlūme
Tığını çıkarmasa bağrumda hōd çıkmazdı baş
- 3 Söz açup sır-ı dehānum **fāş idersin** dir baña
Gelmese nuṭka dehānı sırrı hōd [itmezdi] fāş
- 4 Taş olaldan kalbi yāruñ **seyl-i eşküm degmedi**
Seyl-i eşküm degse ammā olmaz idi bağı taş
- 5 Āh ider diyü havāle eyledi **kaşın gözün**
Āh ider miydüm havāle olmasa ol göz ü kaş
- 6 Az durur 'aql-ı ma'āşı diyü **kesme dirlügüm**
Dirlügüm kesdüñ başumda kalmadı 'aql-ı ma'āş
7. Fāş ider 'aşkum diyü kılma anı **giryān u zār**
Zār u giryān olmasa kılmaz Celālī 'aşkı fāş G.297

Dîvân'da cinas sanatının çeşitli türleriyle oluşturulmuş gazeller bulunmaktadır. Bu tür sanatlı gazellerden birisi *cinas-ı mükerrerle* oluşturulmuştur. Cinas-ı mükerrer: “*Cinaslı sözcüklerden birinin, ötekinin son hecesiyle ses ve yazılış bakımından aynı olan cinastır.*”¹⁵⁶ Yine yukarıda da değinilen, Dr. Dursun Ali TÖKEL'in ilgili çalışmasında bu sanatın gazellere bazı uygulanış şekilleri tespit edilerek incelenmiştir.¹⁵⁷ Bu incelemenin sonuçlarına göre bu sanat şairlerce çeşitli şekillerde uygulanmaktadır. *Dîvân*'da bulunan örnekler şu şekildedir:

- 1 *Gül yüzüñ yâdıyla dil murgın ider gülzâr zâr*
Görinür çeşmüme müjgân-ı büt-i Ferhâr hâr
- 2 *Zülf ü had ü la'lüñ ümmîdiyle varsam gülşene*
Şekl-i sünbül mâr güller hâr olur gül-nâr nâr
- 3 *Kākülüñ sevdâsını zâhid götürmezse n'ola*
Bilmeze olur meşeldür ebr-i gevher-bâr bâr
- 4 *‘Ömrüm oldukça baña yâr ola şandum bilmedüm*
İki gün bir kimseye olmazmış ol ‘ayyâr yâr
- 5 *İ’tikâdum bu Celâlî mahzeninde tab‘uñuñ*
Beglere lâyıķ niçe biñ lülû-i şehvâr var

G.77

Yine cinas-ı mükerrerle yazılmış bir başka gazel de şöyledir:

- 1 *Cânâ lebüñde haţtuñı kılmış raķam ķalem*
Ne sır durur ki eyleye sehv-i ķalem ķalem
- 2 *Bir harfine kimesne anuñ nokta koyamaz*
Hâl ü haţtuñı ser-te-ser itse raķam ķalem
- 3 *Her sergüzeşti Kâtib-i Kudret durur yazan*
Hikmet nedür ki ola yine müttehem ķalem

156

DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 1995, s.477.

157

TÖKEL, Dursun Ali, *Deneyisel Edebiyat Yönüyle Dîvân Şiiri*, Hece Yayınları, Ankara, 2010, s.149.

- 4 *Ma‘nā cünûdı meymene vü meysere ٲolar*
Çekse ne dem ki mülk-i varağda ‘alem  alem
- 5 *İndi ayağına  ara şu intizār ile*
Ç nkim  ar  -i ‘aşku a başdı  adem  alem
- 6 *Olmaz efendi  ul ı  asen bed- ıy fet  *
Ma‘l mdur ki yazmaz ey  yazu kem  alem
- 7 *ş retde olduğı i  n eng şt  ne şeb h*
Her dem  onulmaz elden alup mu terem kalem
- 8 *Olmaz Cel   şer -i ma  l ile kesb-i   l*
Fikrüm budur ki lev a-i nu  a  ekem  alem G.401

Cinas-ı m kerrerin bu iki örneğinden farklı şekilde de bir örnek bulunmaktadır:

- 1 *Her ne dem s z-ı der n n ‘arz ider c n na n y*
  let-i ‘aş ile ey dil k r ider  a  c na n y
- 2 *Baş eger g gsin d ger   l ta varur  eng   def*
Her ser- g z eyledükçe n le v  e   na n y
- 3 *Boynı ba lu ‘aş ile bağrı delinmiş hecr ile*
Niçe dem yanmış ya ılm ş  teş-i s z na n y
- 4 *Hem-nefes oldukça ‘uşş  a o şeh n z itmesün*
Bezm-i ‘aş ında degüldür  od bilür b   ne n y
- 5 *Ehl-i ‘ir  na açar r z n zeb n-ı   l ile*
Boynın ursan  sırrın f ş eylemez n -d na n y
- 6 *D  glardur s nesi üzre del kler şanma uz*
  n  h-ı ‘aş u n abd lı geçer ferz ne n y
- 7 *Bir hev -     ndur ağzı var dili yok d st m*
Bezm-i ışından rev  görme gide yab na n y

- 8 *Heft-bend ile miyān-beste kuluñdur müstaķīm*
Hıdmetüñde gice gün kāyım durur merdāne nāy
- 9 *Cām u mey ağız bir idüp öpse la‘lūñ āl ile*
Şem‘ gibi meclis içre göz kıpar yārāna nāy
- 10 *Zāhid-i efsürde gūş itmez Celālī nālişūñ*
Sūz-ı ‘aşkı görmeyen cāna gelür efsāne nāy

G.624

Şair şu örnekte hem kendi mahlasıyla hem de çeşitli şairlerin mahlaslarıyla çağrışım oluşturarak şairnâme özelliğinde bir gazel oluşturmuştur:

- 1 *O serve olalı mahlaş Zülālī*
Akıtmış pāyına āb-ı zülālī
- 2 *Kamu nazmıdır anuñ dürr-i meknūn*
Bulınur her sözünüñ bir Hayālī
- 3 *Olupdur kābiliyyet aña Zātī*
Kelām u mantıka var yüz Su‘ālī
- 4 *Hicābından kızardur Mihri Hüsni*
Çoğ eksük düşürür kaşı Hilālī
- 5 *Anuñ çok şāh-ı hüsn olmuş ‘Ubeydī*
Kimi Hecrī düşüp kimi Vişālī
- 6 *Nüfūz eyler o şāhuñ Emri Fevrī*
Çün izhār ola tuğrā-yı Cemālī
- 7 *Çıkup Mecnūn mişālī tağa düşdi*
Görenler ol güzel gözlü Gazālī
- 8 *Firākına düşen kalmaz mü’ebbid*
Ki her bir cevrinüñ var bir Me‘ālī
- 9 *Biri birine girmiş Çin-i zülfi*
Yine baş kaldura gibi Celālī

G.630

“Manzumenin bütün beyitlerinde aynı konu işlenirse, şiirde kendisini açıkça hissettirir bir konu bütünlüğü varsa, böyle şiirler yek-âhenk sıfatıyla anılırlar.”¹⁵⁸

Aşağıdaki 7 beyitlik gazelin tümünde Hz. Yûsuf ile ilgili bir bağlantı bulunmaktadır ve şiir bu özelliğiyle tanıma uygun bir gazel özelliğindedir. Birinci beyitte kardeşleri ve ayrılık, ikinci beyitte kuyu ve güzellik ilişkisi, üçüncü beyitte Mısır’a sultan oluşu, dördüncü beyitte iftiraya uğrayışı, beşinci beyitte babası Hz. Yakûb, altıncı beyitte Züleyha ile olan aşkın hikâyelere konu oluşu, yedinci beyitte de zindan ilgi ve bağlantılarıyla gazein tümünde konu bütünlüğü sağlanmıştır:

- 1 *İdeli hecrüñ beni giryân benüm Yūsufcuğum*
Raḥm iderler ḥālūme iḥvân benüm Yūsufcuğum
- 2 *Mā-ḥaşal ‘aks-i ḥayāl-i mihr-i ḥüsnüñle senüñ*
Dīdem olmuşdur çeh-i Ken‘ân benüm Yūsufcuğum
- 3 *Âşinâ iken beni yâd itmedüñ yâd eyledüñ*
Mısr-ı ḥüsne olalı sulṭân benüm Yūsufcuğum
- 4 *Yaşumı kanlu çıkardı rûz-ı hecrüñde rakīb*
Eyledi bir merdüme bühtân benüm Yūsufcuğum
- 5 *Ağlamakdan gözlerüm Ya‘kûb-veş oldı sefīd*
Ḥālūme ağlar gören insân benüm Yūsufcuğum
- 6 *Sa‘yüm oldur ‘aşkuñı ağıyardan iḥfâ idem*
Eyleme ḥalka beni destân benüm Yūsufcuğum
- 7 *Dûr olalıdan cemâlüñden Celālî çâkerüñ*
Oldı cismi cānına zindân benüm Yūsufcuğum

G.399

Sanatlı manzume özelliği gösteren bir diğer şiir de bir kasidedir. Gül ü Benefşe kasidesinde şair her mısırda gül ve benefşe kelimeleriyle oyun yapmaktadır. Tamamı 48 beyit olan kasideden bazı örnek beyitler şunlardır:

- 1 *Ey **gül**-‘izār haṭṭ-ı siyāhuñ **benefşe**-zār
Āşüfte **gül** yüzüñe haṭuña **benefşe** zār*
- 2 ***Gül** ruḥlaruñ **benefşe** haṭuñ olalı ‘ayān
Būy-ı **gül** ü **benefşe** ile ṭoldı her diyār*
- 3 ***Gül** ruḥlaruñ **benefşe** haṭuñdur ḥayāt-baḥş
Zāhir **gül** ü **benefşe** dirisi durur bahār*
- 4 *Olmaḵ **benefşe** haṭṭuña **gül** ḥaddüñe şebīh
Gül ḥaddüñe **benefşeyi** ḥadd ü haṭuñ figār*
- 5 *Vaz‘ın görür **benefşe** ile **güllerüñ** kılur
Ḥaddüñ **güli** **benefşeyi** haṭṭuñ nizār zār*
- 6 *[**Gül** umsa] **benefşe** ki ire ḥadd ü haṭṭuña
Eyler **gül** ü **benefşeyi** efkārı şermsār*
- 7 *Döksün ḵo **gül** yüzüñle **benefşe** haṭuñ ‘araḵ
Zāhir **gül** ü **benefşe** şarābın sever ḥumār*
- 8 *Evrākını **benefşe** vü **gül** kıldı der-miyān
Gül ḥaddüñi **benefşe** haṭuñ kıлмаға kenār*
- 9 ***Gül** ruḥlaruñ **benefşe** haṭuñ seyri zevḵına
Ṭoldı **gül** ü **benefşe** ile bāğ u kūhsār*
- 10 ***Gül** ḥaddüñe **benefşe** haṭuña şebīh iken
Lāyık **gül** ü **benefşeye** baş egse şāh-sār*
- 11 *Seyr-i **gül** ü **benefşe** diyüp şeb nücūm u māh
Zeyn olalı **gül** ile **benefşeyle** sebze-zār*

K.2

Diğer bir sanatlı manzume sayılabilecek tarzda şu şiir bulunmaktadır:

- 1 *Olduḵça tīr-i ḡamzeñe şaşt-ı **kemān kemīn**
Olmaz bedende cān u dil ey bī-**emān emīn***

- 2 *Ser-cümle halk hırz-ı yemāna yemîn ider*
*Ta'vîz-i seyfüne yine hırz-ı **yemān yemîn***
- 3 *Haṭṭuñ terāş idüp ser-i müyuñ düşürme kim*
*Ṭolar bir anda fitne-i āḥir **zamān zemîn***
- 4 *Dil mülkinüñ taşarrufına el ururdı ğam*
*Olur iltizāmına lāzım **zamān zamîn***
- 5 *Bir gice şubḥa dek durup aḥşamlamaz o māh*
*Bir sâ'at olur olduğı dem **mihmān mehîn***
- 6 *Erbāb-ı 'aql u 'aşk yemîn ü yesār iken*
*Yahşı yesār olup ne var olsa **yemān yemîn***
- 7 *Maḥbūb odur egerçi cemālinde ān ola*
*Anda Celālî kılma ki lāzım **hem ān hem îñ*** G.461

3.4. Celâl(î) Mahlaslı Diğer Şairler

Tespit edebildiğimiz kadarıyla klasik Türk şiiri geleneğinde Celâlî mahlaslı şairlerin kısa biyografileri ve eserleri hakkında ulaşabildiğimiz bilgiler şöyledir:

3.4.1. Kimliği Bilinmeyen Celâl: Cāmi 'ü'n-Nezâir'¹⁵⁹ de 10 adet gazeli bulunan şaire dair tezkire ve benzeri kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır. İlgili mecmuanın derleniş tarihine göre (1512) 16. yüzyıldan önce yaşamış bir şairdir.

3.4.2. İstanbullu Celâl Çelebi: Latîfî tezkiresinde hakkında bilgi bulunan şair İstanbulludur. Babası sahn müderrislerinden olan şairin kendisi de ilim ehli

MORKOÇ ERTEK, Yasemin, *Eğridirli Hacı Kemâl'in Cāmi 'ü'n-Nezâir'i (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, 3 Cilt, Doktora Tezi, İzmir, 2003.

bir kimsedir. Şiirlerini güzel bulan Latîfî, şairlikte şöhret bulmadığını bildirerek iki adet matlasını tezkiresine almıştır.¹⁶⁰

3.4.3. Ebûbekir Celâlî: Doğum tarihi kesin olarak bilinmeyen şairin 18. yüzyılın ortalarında bir tarihte doğduğu tahmin edilmektedir. Şiirlerinde Celâlî, Seyyid Celâlî ve Hevâyî mahlaslarını kullanmıştır. Aydın, Sivas ve Tokat'ta çeşitli memuriyetlerde bulunduğu tespit edilen şair 1818'de İstanbul'da vefat etmiştir. Edebî kişiliğinde Nâbî, Adanalı Sürûrî ve Sünbülzâde Vehbî'nin etkili olduğu tespit edilen şairin tek eseri olan *Dîvân*'ı üzerine bir yüksek lisans çalışması yapılmıştır.¹⁶¹ Bu bilgilerin de özetlendiği ilgili çalışmaya göre *Dîvân*'ında 186 tarih manzumesi, 2 şarkı, 103 gazel, 158 müfred, 2 lugaz, 1 küçük methiye, 1 adet boya yapımın dair talimi manzume bulunmaktadır.

3.4.4. Süleyman Celâleddin: Mutasavvıf şair. 1838'de İstanbul'da doğmuştur. Babası devrin âlimlerinden Ömer Efendizâde Salih Efendi, kayınpederi Şeyhülislam Uryanîzâde Ahmed Esad Efendi'dir. Tahsilinden sonra Babîâlî Meclis-i Vâlâ Mazbata Odası'nda ve bir müddet de Kastamonu Evkaf Musahabeciliği görevinde bulundu. Genç yaşta felç geçiren ve vefat edene kadar yirmi beş yıl yatalak kalan Süleyman Celâleddin, 1890'da 52 yaşında vefat etmiştir. Kadirî şeyhi Osman Şems Efendi'nin muhibbi olan şairin eserlerinde Mevlânâ ve Mevlevîlik övgüsünde manzumeler bulunduğu da tespit edilmiştir.

Kaynaklarda varlığından bahsedilen ancak henüz ele geçmemiş *Dîvân*'ından başka, *Sâkînâme*, *Devirnâme* ve *Mevlid-i Cenâb-ı Alî* adlı

160

Latîfî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, (Hazırlayan: CANIM, Rıdvan), AKMB Yayınları, Ankara, 2000. s.215.

161

SARIKAYA, Erdem, *Ebûbekir Celâlî Dîvânı, Karşılaştırmalı Metin-İnceleme*, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

eserleri Prof. Dr. Mehmet ARSLAN tarafından, bu bilgileri aldığımız incelemede tetkik edilerek yayınlanmıştır.¹⁶²

3.4.5. Abdullah Celâleddin Paşa: Mevlevî şair. 1847’de Siroz’da doğmuş, dönemin devlet adamlarından Mahmud Nedîm Paşa’ya intisab ederek Halep, Girit ve Trablusgarp’ta çeşitli memuriyetlerde bulunmuş, 1871’de Mahmud Nedim Paşa’nın bahriye nazırı olmasından sonra meclis-i bahriye baş katibi olmuştur. Daha sonra birçok yerde mutasarrıflık görevinde bulunan şaire Rumeli beylerbeyiliği görevi verilmiş, 1903’te gırtlak iltihabından vefat etmiştir. Sadeddin Nüzhet ERGUN tasavvufî tarzda şiirleri olan kıymetli bir şair olduğunu belirterek *Dîvân*’ının basılmadığı bilgisini verir.¹⁶³

3.4.6. Çağatay Sahasından Mahdum Celâl: 19. yüzyıl şairlerinden. Kendisi hakkında bilgi Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey’in tezkiresinde bulunmaktadır. Ârif Hikmet Bey Buharalı olduğunu, Mahdum Celâl olarak bilindiğini ve Mîr Haydar’ın öğrencilerinden ilim ehli bir kimse olduğunu bildirmektedir.¹⁶⁴

3.4.7. Mahmud Celâleddin Paşa: Son dönem divan şairlerinden. 1840’ta İstanbul’da doğan şair, Sadrazam Çorlulu Ali Paşa’nın beşinci kuşak torunlarından olduğu için Çorluluzade lakabıyla da anılmaktadır. Öğreniminden sonra çeşitli memuriyetlerde bulunan şaire 1881’de vezirlik verilmiştir. Daha sonra Girit’te başlayan ayaklanmaları bastırmak için görevlendirilen paşa yaralanarak İstanbul’a döner, Maliye nazırlığı ve çeşitli memuriyetlerden sonra 18 Ocak 1899’da İstanbul’da ölür.

162

ARSLAN, Mehmet, “Süleyman Celâleddîn ve Üç Eseri: Sâkînâme, Mevlid-i Cenâb-ı Alî, Devirnâme”, *Osmanlı Edebiyât-Tarih-Kültür Makâleleri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2000, s.153-236.

163

ERGUN, Sadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri*, C.2, s.929.

164

ÇINARCI, M. Nuri, *Şeyhülislâm Ârif Hikmet Bey’in Tezkiretü’ş-Şu’ârâsı ve Transkripsiyonlu Metni*, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2007. s.38.

Çok sayıda eseri bulunan Mahmud Celâleddin Paşa'nı en meşhur eseri Tanzimat ve Birinci Meşrutiyet sırasında şahit olduğu olayları aktardığı *Mir'ât-ı Hakikat*'tır.¹⁶⁵

Âsâr-ı Manzume adıyla 1894'te Girit'te basılmış küçük bir *Dîvân*'ı; 1703'te Sultan İkinci Mustafa'nın tahtan indirilerek yerine Üçüncü Ahmed'in getirildiği Edirne Vakası'nın anlatıldığı, Mehmed Şefik Efendi'nin *Şefîknâme* adlı eserinin şerhi olan *Ravzatü'l-Kâmilîn* ve muhtelif tarihlerde basılmış şu eserleri tespit edilmiştir: *Girit İhtilâli Tarihi*, *Münşe'ât-ı Mahmud Celâleddin Paşa*, *Miftahü'l-Esrâr*, *Ahlâk*, *Mecmua-i Eşâr*.

İçerisinde 1 mesnevi, 1 terci-bend, 31'i Fuzûlî'ye nazire olmak üzere 65 gazel, 44 şarkı, 3 kıta, 3 nazm, 63 tarih manzumesi bulunan *Dîvân*'ı üzerine bir yüksek lisans tezi yapılmıştır. Burada özetlenen bilgiler bu çalışmaya dayanmaktadır.¹⁶⁶

3.4.8. Ara Nesil Şairi Mehmed Celâl: 1867'de İstanbul'da doğmuş, çocukluk yılları babasının görevi icabı gittiği Şam, Beyrut, Sofya, Erzurum, Erzincan, Antakya, Halep ve Adana'da geçmiştir. Yazı hayatının ilk yıllarında Muallim Nâcî'nin etkisinde olduğu tespit edilen şair, işret ve bohem hayatına mübtela olduğundan 1912'de İstanbul'da ölmüştür. Eski şiir hakkında tartışmaların yaşandığı bir dönemde Muallim Nacî'ye olan yakınlığının da etkisiyle eski tarz şiirler yazan Mehmed Celâl'in müşterek gazelleri Prof. Dr. İsmail Hakkı AKSOYAK tarafından yayınlanmıştır.¹⁶⁷

165

Mahmûd Celâleddîn Paşa, *Mir'ât-ı Hakikat, Târihi Hakikatların Aynası*, (Hazırlayan: Doç. Dr. İsmet MİROĞLU), Bereket Yayınevi, 3 Cilt, İstanbul, 1983.

166

KOÇVER, Ayten, *Mahmûd Celâleddîn Paşa Dîvânı, İnceleme-Metin*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2008.

167

AKSOYAK, İ. Hakkı, "Ara Nesil Şairi Mehmet Celâl'in Müşterek Şiirleri", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.3, 2005.

III. DÎVÂN'IN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

1. NAZIM ŞEKİLLERİ

Oluşturulan *Dîvân* metninde 7 kaside, 13 Murabba, 2 Muhammes, 5 Tahmis, 2 Terci-bent, 684 Gazel, 48 Kıta, 5 Nazm olmak üzere 766 manzume bulunmaktadır. Manzumelerin toplam beyit sayısı 5065'tir.

1.1. Kasideler

Dîvân'da 7 adet kaside bulunmaktadır. Bu kasidelerden 5 tanesi BN nüshasında bulunurken, 2 kaside şiir mecmualarından (K.2: SK₂ ▪ K.7: NK₂, AK₂) eklenmiştir. Birinci kaside 32 beyittir ve sevgilinin güzellik unsurları hakkında yazılmıştır. Aynı zamanda *Hüsn-i Yûsuf* mesnevisinde de bulunmaktadır. Mecmuadan eklenen “Kasîde-i Gül ü Benefşe” başlığını taşıyan ikinci kaside 48 beyittir ve II. Selim adına yazılmıştır. 15 beyitlik üçüncü kasidede şair kişisel isteklerini dile getirerek himaye edilmeyi istemektedir. 13 beyitlik dördüncü ve beşinci kasideler övgü amaçlı yazılmıştır, dördüncü kasidede mahlas kullanılmamıştır. Altıncı kaside 14 beyittir ve şitâiyye türündedir, bu kasidede de mahlas kullanılmamıştır. Son kaside olan yedinci kaside 21 beyittir, ikinci kaside gibi şiir mecmuasından eklenen bu kasidenin bulunduğu iki mecmuada başlıklar şu şekildedir: NK₂'de “Kasîde-i Merhûm Celâl Beg iltifât-ı şehenşâhîden dūr olduklarında kasîde-i merkûm dinilmiştir.”, AK₂'de “Merhûm Celâl Çelebi hünkâr müşâhibliğinden def' olduğda dimişdür.” Bu kasidede şair ayrılığın etkisiyle şahsi duygularını dile getirmektedir.

1.2. Musammatlar

Dîvân'da 13 Murabba, 2 Muhammes, 5 Tahmis, 2 Terci-bent olmak üzere 22 musammat bulunmaktadır.

1.2.1. Murabbalar

Dîvân'da 13 Murabba bulunmaktadır. 12 murabba BN nüshasında bulunurken 1 murabba şiir mecmuasından (SK₁₃) eklenmiştir. 13 murabbadan 12'si mütekerrir murabba, 1 murabba da (Mrb.8) müzdeviç murabba özelliğindedir. Bent sayıları şu şekildedir:

4 Bentli: 1 (Mrb.5)

5 Bentli: 2 (Mrb.6, Mrb.8)

6 Bentli: 2 (Mrb.4, Mrb.11)

7 Bentli: 5 (Mrb.3, Mrb.7, Mrb.10, Mrb.12, Mrb.13)

9 Bentli: 2 (Mrb.4, Mrb.11)

1.2.2. Muhammesler

Dîvân'da 2 muhammes vardır. İlk muhammes 8 bent, ikinci muhammes 7 bent haldedir.

1.2.3. Tahmisler

Dîvân'da 5 adet tahmis bulunmaktadır. Bu tahmislerden ikisi Muhibbî (Muhibbî, *Dîvân*, G.962, G.1922)¹⁶⁸, üçü de Necâtî Bey'in gazellerinden (Necâtî Bey, *Dîvân*, G.3, G.356, G.443)¹⁶⁹ hareketle oluşturulmuştur. Bu tahmislerden 4'ü 5 bent, 1'i (Ths.4) 7 benttir.

1.2.4. Terci-bentler

Dîvân'da bulunan terci-bentlerin ikisi de BN nüshasında bulunmamaktadır. Her iki şiir de mecmualardan (Trc.1: MM₁, NK₂, TK₂ ▪ Trc.2: NK₂) eklenmiştir. 5 bentlik birinci terci-bentin 4. bendi, muhtemelen mecmua derleyicisinin

¹⁶⁸

AK, Coşkun, *Muhibbî Dîvânı*, KTB Yayınları, Ankara, 1989.

¹⁶⁹

TARLAN, Ali Nihat, *Necâtî Beg Dîvânı*, MEB Yayınları, İstanbul, 1963.

dalgınlığından kaynaklı olarak 7 beyit, diğer 4 bendi 8 beyittir. Bu terci-bent, İnebahtı Deniz Savaşı'nda (7 Ekim 1571) alınan yenilgiden dolayı çok üzülen II. Selim'i teselli etmek amacıyla yazılmıştır. Vasıta beyti şöyledir:

*Ḳalb-i Selīme fitne-i Ye'cūc ararsa yol
Sen 'izzet ü vakār ile sedd-i Sikender ol*

İkinci terci-bent de 5 bent olarak yazılmıştır, her bendi 11 beyittir. Şiirlerin TK₂'deki sıra ve başlıklarına göre bu terci-bent, Fevrî'nin Sahbânâme-i Fevrî olarak da bilinen, içki muhtevalı, ilgili şiirine naziredir.¹⁷⁰ Vasıta beyti şöyledir:

*Āb-ı hayvān mısın nesin ey mey
La'l-i cānān mısın nesin ey mey*

1.3. Gazeller

Oluşturulan *Dîvân* metninde 684 adet gazel bulunmaktadır. *Dîvân*'ın elimizdeki en hacimli nüshası olan BN (Paris) nüshasında 611 adet gazel bulunmaktadır. Bu gazellerden 2'si Farsça'dır (G.4, G.41). Çalışmada kullandığımız baştan ve sondan eksik, ortasında da kopukluklar bulunan MG (Ankara) nüshasında 119 adet gazel bulunmaktadır. MG'de bulunan bu 119 gazelden 66'sı BN ile ortakken, 53 şiir BN'de yoktur. Bu iki nüshanın toplam gazel sayısı 664'tür. *Hüsn-i Yûsuf* mesnevisinde *Dîvân* ile ortak 29 gazel bulunmaktadır. Taradığımız şiir mecmualarından ve kaynaklardan şairin 134 adet gazeli tespit edilmiştir. Bu gazellerden 20'si BN ve MG nüshalarında bulunmamaktadır. BN ile ortak MG'de 66, HY'de 29 ve taranılan şiir mecmuaları ve kaynaklarda 112 olmak üzere toplam 207 ortak gazel, metin kurulurken karşılaştırılmada kullanılmıştır. *Dîvân*'a mecmualardan eklenen gazellerin alındığı mecmualar¹⁷¹ ve metindeki sıra numaraları şu şekildedir:

¹⁷⁰

Fevrî, *Dîvân*, Edirne İl Halk Ktp. 473. 77^a.

¹⁷¹

Mecmualardan eklenen bu ve diğer şiirlerin hangi kıstaslar çerçevesinde eklendiği için bu çalışmanın şu bölümüne bakılabilir → ŞİİR MECMUALARININ KATKISI, s.217.

♦ G.11: TK ₁	♦ G.244: AE ₈	♦ G.245: SK ₂
♦ G.246: DY ₁	♦ G.247: MK ₁	♦ G.248: MK ₁
♦ G.286: İÜ ₁	♦ G.306: YK ₁	♦ G.310: AE ₉ -ŞD
♦ G.330: İÜ ₂ -MK ₂ -YK ₁	♦ G.375: İÜ ₁	♦ G.374: AK ₃ -İÜ ₁ -SK ₈
♦ G.376: TK ₁	♦ G.426: SK ₅	♦ G.503: SK ₂
♦ G.511: NK ₁	♦ G.600: AE ₃	♦ G.681: İÜ ₁ -SK ₅
♦ G.682: MK ₇	♦ G.683: SK ₂	

Dîvân'da en fazla 5 beyitli gazel bulunmaktadır. Bu rakamı 7 ve 9 beyitli gazeller izler. 16. yüzyılda gazelin uzunluğu üzerine yapılan bir incelemeye göre şairlerin sırasıyla en fazla 5, 7 ve 9 beyitli gazel yazdıkları tespit edilmiştir.¹⁷² Şairin gazellerdeki tercihi 16. yüzyıl şairlerinin genel anlayışına uygun özelliktedir. Metne MG'den dâhil edilen gazellerin 2'si nüshadaki varak kopukluğundan dolayı zayi olmuştur. Bu gazellerden birisinden 2, diğerinden de 3 beyit elimizdedir. Böylelikle *Dîvân*'daki gazellerin beyit sayıları şu şekildedir:

♦ 2 Beyitli: 1 Gazel	♦ 3 Beyitli: 1 Gazel	♦ 4 Beyitli: 2 Gazel
♦ 5 Beyitli: 399 Gazel	♦ 6 Beyitli: 13 Gazel	♦ 7 Beyitli: 215 Gazel
♦ 8 Beyitli: 5 Gazel	♦ 9 Beyitli: 42 Gazel	♦ 10 Beyitli: 3 Gazel
♦ 11Beyitli: 2 Gazel	♦ 12 Beyitli: 1 Gazel	

Gayın harfi haricinde çim ve je harfleri de dâhil olmak üzere 29 harften gazel bulunan *Dîvân*'da en fazla “rı” harfinden gazel bulunur. Bilindiği üzere genellikle şairler harf tercihlerini en fazla “rı” harfinden yana kullanmışlardır.¹⁷³ Şairin gazellerinde bu sırayı “he” ve “ye” harfleri izlemektedir. Gazellerin bu harflere göre dağılımı şöyledir:

¹⁷²

AMBROS, Edith Gülçin, “Osmanlı Gazelinin Uzunluğunda Görülen Gelişmeler: 16. Yüzyılda Durum”, *Osmanlı Dîvân Şiiri Üzerine Metinler*, (Hazırlayan: KALPAKLI, Mehmet), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s.391.

¹⁷³

AKKAYA, Mehmet, “Divan Şairlerinin Gazellerinde Harf Tercihleri ve Redif Hususu”, *İlmi Araştırmalar*, İstanbul, 1996, S.3, s.20.

♦ Elif: 11	♦ Be: 11	♦ Te: 6	♦ Se: 2	♦ Cim: 1
♦ Çim: 1	♦ Ha: 2	♦ Hı: 4	♦ Dal: 11	♦ Zel: 1
♦ Rı: 250	♦ Ze: 35	♦ Sin: 3	♦ Şın: 17	♦ Şad: 1
♦ Dad: 3	♦ Tı: 1	♦ Zı: 2	♦ ‘Ayn: 3	♦ Fe: 1
♦ Kaf: 14	♦ Kef: 23	♦ Lam: 23	♦ Mim: 50	♦ Nun: 77
	♦ Vav: 8	♦ He: 89	♦ Ye: 8	

1.4. Kıtalar

Metinde toplam 48 adet kıta nazım şekliyle yazılmış şiir bulunmaktadır. Bu kıtalardan 46’sı *Divân*’ın BN nüshasında bulunurken, BN’de olmayan 2 kıtadan birisi (Kt.48) TK₂’den, diğeri de (Kt.47) Tayyârzâde Atâ’nın bir kısmı şairler tezkiresi olma özelliği taşıyan *Tarih-i Enderûn*¹⁷⁴ adlı eserinden eklenmiştir. Ayrıca şiir mecmualarına ve kaynaklara yansımış 9 şiir de karşılaştırmada kullanılmıştır. Toplam 48 kıtadan 11’i Farsça’dır. Kıtalarından 22’si tarih manzumesidir. Tarih manzumesi türündeki kıtaların içerikleri şu şekildedir:

Kt.3: [956/1549-50] tarihli bu kıta Şehzade Selim’in Manisa’da yaptırdığı veya tamir ettirdiği bir kasrın imarına.

Kt.23: [5 Cemâziyelevvel 953/4 Temmuz 1546] Şehzade Selim’im Saruhan sancakbeyliği sırasında Manisa’da doğan oğlu Murad’ın (3.Murad) doğumuna.

Kt.24: [952/1545/46] yılında meydana gelen çok soğuk geçen bir mevsime.

Kt.25: [966/1558/59] bu tarihte dünyaya gelen kendi oğlunun doğumuna.

¹⁷⁴

Tayyârzâde Atâ, *Târih-i Enderûn*, C.4, s.241.

Kt.26: [966/1558/59] kendi oğlunun doğumuna.

Kt.27: [966/1558/59] yine kendi oğlunun doğumuna.

Kt.28: [966/1559] Şehzade Selim ile Şehzade Bayezid'in Konya önlerinde yaptıkları savaş ve sonrasında Şehzade Selim'in Kütahya'ya nakline.

Kt.29: [969/1561-62] Tek beyitlik Farsça olan bu manzumenin hangi konuda söylendiği hakkında ipucu yoktur.

Kt.30: [969/1561-62] 16. yüzyıl şair ve devlet adamlarından Cenâbî Paşa'nın vefatına.

Kt.31: [969/1562] Farsça olarak yine 16. yüzyıl şair ve devlet adamlarından Şemsî Ahmet Paşa'nın Üngürü'de getirildiği bir vazifeye.

Kt.32: [966/1558-59] Farsça bu kıta da II. Selim ile ilgilidir.

Kt.33: [969/1561-62] Nihânî Turak Çelebi'nin defterdarlığa getirilişine eleştiri olarak.

Kt.34, Kt.35, Kt.36 [970/1562-63] Nihânî Turak Çelebi'nin öldürülmesine. Kt.35 Farsça'dır.

Kt.37: [970/1562-63] Çok soğuk geçen bir mevsime.

Kt.38, Kt.39: [970/1562-63] Farsça olarak çok soğuk geçen bir mevsime.

Kt.40: [970/1562-63] Farsça olarak Celep namında biri hakkında.

Kt.43, Kt.44, Kt.45: [972/1564-65] Büyük ihtimalle şairin Recep ayında dünyaya gelen diğer bir çocuğu hakkında doğum tarihi. Kt.44 Farsça'dır.

1.5. Nazmlar

Dîvân'da 5 adet nazm formunda şiir bulunur. 1'i 11 beyit tutarında (Nz.4), 2 tanesi 5 beyitli (Nz.2, Nz.3), 1'i 4 (Nz.1), 1'i de 3 (Nz.5) beyitlidir.

2. KULLANILAN VEZİNLER

Dîvân'da bulunan toplam 766 manzumede 15 farklı arûz kalıbı kullanılmıştır. Manzumelere göre kullanım sıklıkları şu şekildedir:

1. *Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*: 190 Gazel, 1 Kaside, 5 Murabba, 1 Muhammes, 2 Tahmis, 4 Kıtada olmak üzere 205 manzumede kullanılmıştır.

2. *Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*: 144 Gazel, 1 Kaside, 1 Terci-bent, 5 Kıtada, 1 Nazmda olmak üzere 152 manzumede.

3. *Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*: 130 Gazel, 1 Kaside, 5 Murabba, 1 Tahmis, 1 Muhammes, 5 Kıtada olmak üzere 143 manzumede.

4. *Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*: 88 Gazel, 1 Kaside, 2 Murabba, 1 Muhammes, 3 Kıtada olmak üzere 95 manzumede.

5. *Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün*: 43 Gazel, 1 Kaside, 1 Murabba, 1 Tahmis, 1 Kıtada olmak üzere 47 manzumede.

6. *Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*: 28 Gazel, 1 Kaside, 1 Terci-bent, 14 Kıtada olmak üzere 44 manzumede.

7. *Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün*: 18 Gazel, 7 Kıtada, 1 Nazmda olmak üzere 26 manzumede.

8. *Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün*: 17 Gazel, 1 Tahmis, , 3 Kıtada olmak üzere 21 manzumede.

9. *Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*: 9 Gazelde.

10. *Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülü Mefā'ilün*: 8 Gazel, 1 Kıtada.

11. *Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*: 7 Gazel, 3 Kıtada, 1 Nazmda.

12. *Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün*: 1 Gazelde.

13. *Müfte'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün*: 1 Kaside, 1 Kıtada.

14. *Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül*: 1 Kıtada.

15. *Müstef'ilātün Müstef'ilātün*: 1 Gazelde.

IV. SÖZ VARLIĞI VE MUHTEVADA DİKKAT ÇEKEN BAZI HUSUSLAR

Klasik Türk edebiyatı metinlerinde bulunan zengin malzeme, inceleme söz konusu olduğunda birçok imkân sağlamaktadır. Klasik Türk şiiri araştırmalarında oluşturulan metinler, farklı bakış açılarıyla incelenegelmiş ve bu incelemelerden her birisi metni daha iyi anlamaya yardımcı olduğu gibi sahada yapılan araştırmalara da katkı sağlamıştır. Kurulan metinler üzerine yapılan bu incelemelerden en çok uygulananı metnin benzetme sisteminin tespiti üzerinedir. Yani metin içerisinde kullanılan kavramların neye benzetildiği, kelimelerin hangi bağlantılarla kullanıldığı, metinde adı geçen kişiliklerin hangi ilgiyle kullanıldığı tespit edilir. Prof. Dr. Ali Nihat TARLAN'ın *Şeyhî Dîvân'ını Tetkîk* ile başlayıp inceleme ve kapsam bakımından genişletilerek yapılmış Necâtî Bey, Ahmet Paşa, Nev'î ve Hayâlî Bey *Dîvân*'larının tahlilleri¹⁷⁵, Prof. Dr. Ahmet Atillâ ŞENTÜRK'ün bu konuyla bağlantılı, mesnevilerdeki edebî tasvirlerle ilgili kapsamlı doktora tezi¹⁷⁶ sahada yapılmış ve sonraki dönemde yapılan metin incelemelerine örnek teşkil etmiş çalışmalardır.

Son yıllarda yapılan araştırmalarda, dönemin sosyal hayatının yansımalarını aksettiren yapılar gerek metin içerisinde gerekse de müstakil araştırma olarak birçok incelemeye konu olmaktadır.¹⁷⁷ Yine son dönemde yapılan metin incelemelerinde farklı inceleme yöntemleri de kullanılır. Örneğin *Mihri Hâtun Dîvân*'ında metin içerisindeki sanatlı manzume özelliğindeki şiirler açıklanmış, âşık-sevgili-rakip

¹⁷⁵

Bu hususta detaylı bilgi için, özellikle yapılan tahlil çalışmalarının ve araştırmacıların bu konudaki görüşlerinin ayrıntılı olarak değerlendirildiği bir çalışma → ASLAN, Üzeyir, “Klasik Türk Edebiyatında Tahlil Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, İstanbul, 2007, C.5, S.10, s.77-94.

¹⁷⁶

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ, XVI. *Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevîlerinde Edebî Tasvirler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2002.

¹⁷⁷

Bu konuyu çeşitli yönlerden inceleyen bir çalışma → ŞEN, Fatma Meliha, “Eski Türk Edebiyatında Sosyal Hayat Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.5, S.9, İstanbul, 2007.

ilişkisi kadın bir şairin gözünden değerlendirilmiştir.¹⁷⁸ Bu yıllarda yapılan farklı inceleme metotlarından birisi de metin içerisinde, söz varlığı ve muhtevada dikkat çeken başlıkların, ilgili kaynaklara başvurularak açıklanması; kaynakların yetersiz kaldığı durumlarda da açıklanmak istenen madde hakkında, aynı dönemde yazılmış benzer şiirlerden destekleyici örnekler bularak karşılaştırma neticesinde bir sonuca ulaşılmasıdır. Aşkî, Hecrî, Selikî ve Vusûlî'nin *Dîvân*'ları bu yönden incelenen metinlerdir.¹⁷⁹ Kurulan metinden hareketle yapılan farklı bir araştırma da eserdeki anlatıcı kimliğinin tespiti üzerinedir. Ahmed-i Rıdvân'ın *Dîvân*'ında metin içerisinde anlatıcı rolünde bulunan, genellikle âşık ve sevgilinin hangi anlatıcı tipiyle metinde rol aldığı tespit edilmiştir.¹⁸⁰

Dîvân metninden hareketle bu çalışmaya böyle bir başlık açmak hususunda, daha işin başında, birçok şeyden habersiz ve yetersiz bir kimse olarak kararsız kaldığımı belirtmeliyim. Ancak hocamın da metin kurarken zaman zaman değerli görüşleriyle dikkatimi çektiği bu özellikleri de metnin muhtevası adına vurgulamak gerekiyordu. Burada açılan başlıklar böyle değerlendirilmelidir ve buraya alınan kelime ve kavramları kesinlikle tam olarak açıkladığım iddiasında değilim. Bu başlıklara yeni örnekler, kaynaklardan daha destekleyici bilgiler bulundukça ve farklı bakış açılarıyla çeşitli şekillerde katkılar yapılarak başlıkların adı daha sağlıklı şekilde ortaya konacaktır. Açılan başlıklar yukarıda belirtilen örnek çalışmalarda uygulanan yöntem ışığında, metnin söz varlığı ve muhtevasından belirlenen bazı kavram, terim, arkaik yapı; dönemdeki bazı telakkiler ve günlük hayattaki uygulamalara örnektir. Elden geldiğince kaynaklara başvurulmuş, ilgili kavram ve kelimeler diğer şairlerdeki kullanımlarla desteklenerek sonuç elde edilmeye çalışılmıştır.

¹⁷⁸

ARSLAN, Mehmet, *Mihri Hâtun Dîvânı*, Amasya Valiliği Yayınları, Ankara, 2007.

¹⁷⁹

ŞENTÜRK, Ahmet Atilla - BOŞDURMAZ, Nurcan, *Molla Aşkî, Dîvân*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012; TAŞ, Hakan, *Vusûlî, Dîvân*, [*İnceleme-Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin*], Gençlik Kitabevi, Konya, 2010; ZÜLFE, Ömer, *On Altıncı Yüzyıl Şairi Selikî ve Şiirleri*, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 2006; ZÜLFE, Ömer, *Hecrî, Kara Çelebi Muhyiddin Mehmed, Dîvân*, [*İnceleme-Metin ve Çeviri-Açıklamalar-Dizin*], Yayınevi, İstanbul, 2009.

¹⁸⁰

ÇELTİK, Halil, *Ahmed-i Rıdvân Dîvânı*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2011.

Burada şu hususu da belirtmek gerekir ki metinde kullanım yerine göre bir kitap adı, aynı zamanda İskender-hazine bağlantısıyla sıklıkla kullanılan Feth-i Metâlib hakkında bilgi bulunamamıştır. Kimyagerlerin ateşte ruh düğümlemelerinin izlerini bulduğumuz beyitle ilgili kaynaklarda destekleyici bilgiye rastlanamamıştır. *Vakt-i zarûret kâfire hâci beşe* olarak zaruret halinde, hacının kâfire başkanlık yapabileceğı anlamındaki sözün de dayanağı tespit edilememiştir. Bu örnekler de başlıklarda değerlendirilmiştir.

1. Ad Eksükligi: Elimizdeki tek örneğe göre bu ifade “*adı kötüye çıkmak, kötü bir iş yapmak sonucunda adının kötü anılması*” şeklinde kullanılmaktadır.

Şakın ad eksükliginden kimsede aḥşamlama

Düşmesün māhum sirişküm yoluña ülker gibi

Dîvân, G.614/2

[Ey ay gibi parlak sevgilim. Adının kötüye çıkmasından kork ve sakın kimsede akşamlama ki gözyaşlarım yoluna ülker gibi/zarar verecek şekilde düşmesin.]

2. Adam Öldüreni Kan Tutar: “*Kan: suç, cinâyet, cezâ, cereme, diyet*”, “*Kan Tutmak: Yaptığı cinâyetten dolayı şaşkınlığa uğramak*”¹⁸¹; “*Kan Tutmak: Sibât, bayılmak, cezâ-yı amele giriftâr olmak*”¹⁸²; “*Kan Tutmak: Haksız yere kan dökenlerin, öldürdüğü adamın başından ayırlamadığı ya da bir şekilde cinâyet mahalline döndüğü yolundaki halk inancını ifade eden bir deyimdir. Deyimin aynı zamanda kan görmeye dayanamama ve ansızın ölme anlamları da vardır.*”¹⁸³ Tuhfe-i Murâdî’de kehrübânın faydalarından bahsedilirken kan tutmasına iyi geldiği bildirilmektedir¹⁸⁴. Günümüzde de halk arasında adam öldüren kimsenin o anda bayıldığı, olduğu yerde dönüp durduğu, cinayet işlediği yere tekrar tekrar gittiği bilinmektedir. Elimizdeki örneklerde kan-öldürmek-kana girmek-kan içmek bağlantılarıyla katili kan tuttuğu inancının izlerini veren kullanımlar mevcuttur:

Lebüñi öpüp öldürmüş gibi bir kimseyi bāde

Döner meclisde şaşmış ayağı beñzer ki kan tutdı

Dîvân, G.602/4

[Şarap, dudağını öpüp/öptüğünden bir kimseyi öldürmüş gibi mecliste dengesini kaybetmiş şekilde döner, kan tutmuşa benzer.]

¹⁸¹

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983, s.123-124.

¹⁸²

Ahmet Vefik Paşa, *Lehce-i Osmânî*, (Hazırlayan: TOPARLI, Recep), TDK Yayınları, Ankara, 2000, s.207.

¹⁸³

CEYLAN, Ömür, “Kan Tutmak”, *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, AKMB Yayınları, Ankara, 2004, C.4, s.36.

¹⁸⁴

Muhammed b. Mahmûd-ı Şîrvânî, *Tuhfe-i Murâdî, İnceleme-Metin-Dizin*, (Hazırlayan: ARGUNŞAH, Mustafa), TDK Yayınları, Ankara, 1999, s.196.

*Harāmî çeşmini yārūñ şarāb-ı ergavān tutdı
Hemān ol merdüm-i hūn-h^vāra dönmişdür ki kan tutdı*

Derzîzâde Ulvî, *Dîvân*, G.654/1¹⁸⁵

[Yârin harami gözünü erguvan renkli şarap tuttu. Sanki gözü kan dökücü adamın gözüne dönmüştür ki kan tuttu.]

*Şāh-bāz-ı nāvek-i dilber ki murğ-ı cān tutar
Girmesün kanına halkūñ yohsa anı kan tutar*

Zâtî, *Dîvân*, 162/1¹⁸⁶

[Can kuşunu yakalayan sevgilinin (avcı) doğana benzeyen kirpiği halkın kanına girmesin yoksa onu kan tutar.]

*Ṭāb-ı tebden surḥ olur şanmañ ‘izār-ı dilberi
Nice nice kan içüpdür dem dem anı kan tutar*

Zâtî, *Dîvân*, 172/2¹⁸⁷

[Sevgilinin yanağını sıtmanın hararetinden dolayı kızardığını sanmayın, (geçmişte) çokça kan içmişti, şimdi zaman zaman onu (içtiği) kan tutar.]

Katil ve öldürmekle kullanılmamakla birlikte, bayılmak ve çeşitli ilgilerle kan tutmakla ilgili farklı tarzda şu örnekler de bulunmaktadır:

*Yār eline nişter almış turur faşşād-vār
Beñzer olmuş kan tutub dil-ḥaste vü bīmār gül*

Lâmi‘î, *Dîvân*, K.16/27¹⁸⁸

185

ÇETİN, İsmail, *Derzîzâde Ulvî Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânının Tenkitli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1993.

186

TARLAN, Ali Nihat, *Zâtî Dîvânı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, Gazeller Kısmı: 1. Cilt, İstanbul, 1968.

187

TARLAN, Ali Nihat, *Zâtî Dîvânı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, Gazeller Kısmı: 1. Cilt, İstanbul, 1968.

188

BURMAOĞLU, Hamit Bilen, *Lâmi‘î Çelebi Dîvânı, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, Erzurum, 1983.

[Sevgili kan alıcı gibi eline neşter almış; kan tutmuş gül gibi gönül hastası ve sayrıya benzer.]

*Ğan mı tıtdı ğonca-i ĥamrāyı bu dem ki tıtar
Şāh-ı ğülden faşd içün pīrūzeden neşter ĥemen*

Emrî, *Dîvân*, K.2/8¹⁸⁹

[Şimdi o kırmızı goncayı kan mı tuttu ki ĥemen gül dalından hacamat yapmak için firûz taşından yapılmış neşter tutar.]

*İñlemez bülbül açılmazsa ğül olmaz rengîn
Birisin ĥan tıtar ammā birisi ĥan dirisi*

Gelibolulu Âlî, *Dîvân*, G.1403/3¹⁹⁰

[Eğer gül rengarenk açılmazsa bülbül inlemez. Birisi (bu olaydan) bayılır ama birisi kan dirisidir/kan tutmaz.]

3. Ağzına Dil Sokmak: Bu ifade özellikle 16. yüzyıl şairlerinde çokça kullanılmaktadır. Dil kelimesinin anlam çoğulluğundan faydalanan şairler, ağzına dil sokmak ifadesini çeşitli şekillerde kullanarak şiirlerinde çağrışım zenginliği sağlamaktadırlar. Dil, yaygın olarak bilinen anlamlarının dışında: “1. Anahtar, 2. Kilidin içindeki diltik, 3. Kapı mandalı, 4. Koyun ve sığırlara takılan ĥanın içindeki parĥa, 5. Yazı kaleminin ucu, 6. Zar içindeki sazan balığı yumurtaları, 7. Tekerleklerin ĝeçirildiğı eksenin, mazinin ileri geri oynamasına engel olan ağaĥ kazık¹⁹¹, 8. Nefesli ĥalgı, kilit, anahtar, terazi gibi aletlerdeki ince, yassı ve genellikle hareketli kısım, uzun ĥıkıntılı kısım, ĥıkıntı şeklindeki uzantı, 9. Makaraların ve bastıkların kanalları içine yerleştirilmiş olan, ĥevreleri oluklu demir pirinĥ veya ağaĥtan tekerlek, 10. Denize uzanmış engebesiz, düz, dar kara parĥası¹⁹², 11.

¹⁸⁹

SARAĥ, M. A. Yekta, *Emrî Dîvânı*, Eren Yayıncılık, 2002.

¹⁹⁰

AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânlarının Tenkitli Metni*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 1999.

¹⁹¹

Derleme Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 1993, C.4, s.1490.

¹⁹²

AYVERDİ, İlhan, *Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkĥe Sözlük, Kubbealtı Lugatı*, Kubbealtı Neşriyat, İstanbul, 2011. s.283.

Sözleşme, 12. Düşmanın durumunu söyletmek için alınan tutsak¹⁹³, 13. Orta ve vasat manasına da gelir. Ters, makûs ve maklûb manasına da gelir¹⁹⁴” gibi çok farklı anlamlara gelmektedir.

Dîvân’da dil kelimesi yukarıda verilen bazı anlamlara uygun şekilde de kullanılmaktadır. Örneğin bir nesnenin ucu (dili) kastedilerek hançer, tarak, ok gibi kelimelerle şu gibi kullanımlar bulunur:

Deşneñle teşne-dil nice dilleşsün ey perî

Zahmumdan özge hançerüñüñ kim dilin bilür

Dîvân, G.175/5

[Ey peri gibi sevgilim! Senin hançerinle susamış gönül nasıl konuşsun/tartışsın, benim yaramdan başka senin hançerinin dilini/ucunu kim bilebilir?]

Ey dil haqîkat ehline her kim gönüllenenür

Her dem diline dil uzadur hançer-i Celâl

Dîvân, G.363/7

[Ey gönül! Hakikat ehline her kim ki gönüllenirse Celâl’in hançeri her zaman ona kötü konuşur/kasteder.]

Kim tîrûñe dir ağzı var anuñ dili yokdur

Dilde ne arar çün müjeñüñ dili degüldür

Dîvân, G.119/3

[Kim senin okuna onun ağzı var dili yoktur der. Kirpiğinin dili yoksa gönülde ne arar, ne işi var?]

Devr-i ruḥında erre-i miḥnetle kākūli

Mānend-i şāne dil mi ḳalupdur ki dilmedi

Dîvân, G.685/5

[Sevgilinin yuvarlak yanağındaki kakülünün mihnet testeresiyle bir tarak gibi dilim dilim etmediği gönül kalmış mıdır?]

¹⁹³

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983, s.67.

¹⁹⁴

Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı*, (Hazırlayanlar: ÖZTÜRK, Mürsel - ÖRS, Derya), TDK Yayınları, Ankara, 2009, s.180.

Elimizdeki örneklere göre çoğunlukla ok, kılıç, hançer ile yaranın üstüne bu aletlerin ucunu değdirerek rahatsız etmek/acısını artırmak, dil sokmak-deşmek-kaşımak-aramak-söyleşmek-dilleşmek bağlantılarıyla; yer yer de sürahi ve kadeh kelimeleriyle, yine aramak-sözleşmek-dilleşmek bağlantısı içerisinde kullanılan *ağzına dil sokmak* deyimini için “*laf atmak, ağzına laf vermek, ağzından laf almak için kışkırtıcı söz söylemek, kışkırtmak*” denilebilir. Deyimin kullanıldığı bazı örnekler şöyledir:

Peykân-ı tîri dil şoğar ağzına zağmumuñ

Bîçâre ağzı var dili yok derd-mend iken

Dîvân, G.473/4

[Kirpiğinin temreni çaresiz, ağzı var dili yok bir haldeyken yaramın ağzına dil sokup/laf atıp, ağzını arar.]

Dil şokdı tîrûñ ağzına ey kaşları kemân

Peykânlaruñla anuñ için dilleştir dilüm

Hayâlî Bey, Dîvân, G.338/2¹⁹⁵

[Ey keman kaşlı sevgili! Ok gibi kirpiklerin gönlümün ağzına dil soktu/laf attı, gönlümün senin oklarının temrenleriyle dilleşmesinin/tartışmasının sebebi budur.]

Şerh idüp sūz-ı dili açmazdı ağzın yaralar

Dil sokup söyletmese ağzına peykānuñ senüñ

İbni Kemâl, Dîvân, G.205/2¹⁹⁶

[Sevgili! Eğer senin okunun temreni yaralarımın ağzına dil sokup/laf verip onu söyletmeseydi, yaralar ağzını açıp gönlümdeki ateşi açıklamazdı.]

Pāre-i yāremi yār eyledügin bilmek için

Dil şoğar ağzına cerrāh anuñ ağzın arar

Sürûrî, Dîvân, G.103/2¹⁹⁷

¹⁹⁵

TARLAN, Ali Nihat, *Hayâlî Bey Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1945.

¹⁹⁶

SARAÇ, M. Ali Yekta, *Kemâl Paşazâde Dîvânı*, Basılmamış Kitap Projesi.

¹⁹⁷

OKATAN, Halil İbrahim, *Sürûrî Dîvânı*, Engin Matbaacılık, Ankara, 2010.

[Cerrah yaramın parçasını sevgilinin yaptığını bilmek için onun ağzına dil sokar/laf verip konuşturmak ister, ağzını arar.]

*Yāremüñ var mı cerāhat diyü kalbinde ‘aceb
Dil sokup ağzına peykān-ı müjeñ ağzın arar*

Derzîzâde Ulvî, *Dîvân*, G.128/2¹⁹⁸

[Yaramın ortasında cerahat var mı diye, kirpiğinin temreni yaramın ağzına dil sokup/laf verip ağzını arar.]

*Yāremüñ ağzına tîguñ dil şoqar ikide bir
Ben anuñla gamzeden himmet bulursam söyleşem*

Kütahyalı Rahîmî, *Dîvân*, G.223/3¹⁹⁹

[Yaramın ağzına kirpiğinin kılıcı ikide bir dil sokar/laf atar. Gamzeden himmet bulursam onunla konuşayım.]

*Şerhe gelse yāreler derd-i derūnumdan n'ola
Ağzına dil şokdı geldi nāvek-i tîrūñ senüñ*

Lâmi‘î Çelebi, *Dîvân*, G.260/5²⁰⁰

[Yaralarım içimdeki dertlerimi açıklasa bunda şaşılacak ne var? Çünkü senin kirpiğinin okunun temreni yaramın ağzına dil soktu/laf attı.]

*Sırruñı fāş eylemezdim zahmum ey kaşı kemān
Ağzına dil şokmasa her dem varup peykān aña*

Gelibolulu Âlî, *Dîvân*, G.35/5²⁰¹

198

ÇETİN, İsmail, *Derzîzâde Ulvî Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânının Tenkitli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1993.

199

MERMER, Ahmet, *Kütahyalı Rahîmî Dîvânı*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2004.

200

BURMAOĞLU, Hamit Bilen, *Lâmi‘î Çelebi Dîvânı, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, Erzurum, 1983.

201

AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânlarının Tenkitli Metni*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 1999.

[Ey keman kaşlı! Ok her an yaramın varıp ağzına dil sokmasaydı/kışkırtıp laf atmasaydı, sırrını açıklamazdım.]

*Yāruñ dehen-i pākine dil şokmada agyār
Yā Rabbī anuñ yirini künc-i ‘adem eyle*

Süheylî, *Dîvân*, G.311/3²⁰²

[Rakip, sevgilinin tertemiz ağzına dil sokuyor/laf atıyor. Ey Allahım onun yerini yokluk köşesi eyle.]

Bu örneklerden başka sürahi ve kadehle birlikte de çeşitli kullanımlar bulunmaktadır. Bu örneklerde laf atmak anlamı çok belirgin değildir.

*Cāmuñ şurāhi ağzına dil şokdı sākīyā
Mestāne būs-ı la‘lūne peymāne kaşd ider* *Dîvân*, G.223/3

[Ey saki! Sürahi kadehin ağzına dil soktu/laf attı. Kadeh sarhoş halde dudağını öpmeye kasteder.]

*Ağzına dil şokar egilüp şīşe sāğaruñ
Şakın öper lebüñi cihān bî-hayāsıdır*

Necâtî Bey, *Dîvân*, G.171/5²⁰³

[Sürahi eğilip kadehin ağzına dil sokar/laf atar. Aman dikkat et dudağını öper, âlemin utanmazıdır.]

4. Ahmed-i Bûnî: “*Muhyiddîn Ebu'l-Abbâs Ahmed bin Alî El-Bûnî (?-1225), Bona şehrinden olup ulûm-ı gaybiye ile iştiğâl etmiş Arap müelliflerinin en mühimlerinden biridir. 622/1225'te ölmüştür. Sırru'l-Hikâm gibi, kehânet ve tefâ'ule dair bir kitap ve besmele ile esmâ-i hüsnânın ve ebced harflerinin hassaları hakkında*

202

HARMANCI, M. Esat, *Süheylî Ahmed bin Hemdem Kethudâ, Dîvân*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

203

TARLAN, Ali Nihat, *Necâtî Beg Dîvânı*, MEB Yayınları, İstanbul, 1963.

birkaç risalesi vardır. Bu risalelerde sihirli murabba ve nûrânî harfler ile diğer tılsımlardan bahisler vardır.”²⁰⁴

“Ebü'l-Abbâs Ahmed b. Alî b. Yûsuf El-Kureşî El-Bûnî (ö.622/1225) Cezayir sahilinde Konstantin vilâyetine bağlı Bûne kasabasında doğdu. Mısır’da yaşadığı, Kâhire’de vafât ettiği ve Karâfe Mezarlığı’na defnedildiği dışında hakkında bilgi yoktur. Mesleme b. Ahmed el-Mecrîti’den (ö.398/1008) sonra “garib ilimler” veya “gayb ilimleri” denilen simyâ, hurûf, tılsım ve sihir konularında en geniş bilgiye sahip olan müelliflerden biri olan Bûnî’nin bu konuda kaleme aldığı eserlerin sayısı kırktan fazladır. Onun eserleri İslâm âleminde sihir, havas ve muskacılık konusunda en çok başvurulmuş kaynaklardır. Bu eserlerdeki bilgilerin kaynağı geniş ölçüde Süryânî tesirleriyle ortaya çıkan ananevî telakkiler, sözlü rivâyetler ve daha önce bu konuya dair yazılan çeşitli eserlerdir... İbn Haldûn’un işaret ettiği gibi Bûnî harf ve sayılardaki esrarlı münasebetlerin ve bunlardan hâsıl olan manevi tesirin aklın gücüyle değil sadece keşf ve İlâhî yardımla bilineceğine inanır. Başlıca eserleri Şemsü'l-Ma‘ârifî'l-Kübrâ, Letâ'ifü'l-İşârât Fî Esrârî'l-Hurûfî'l-'Ulviyyât, El-Lûma‘atü'n-Nûrâniyye’dir.”²⁰⁵

Abdülkadir İNAN da Ahmed-i Bûnî’nin eserlerinden Şemsü'l-Ma‘ârifî'l-Kübrâ’da dört yüze yakın tılsım ve şeklin bulunduğunu, bunları dini bütün bir müminin yazmış olduğuna inanmanın zor olduğunu, Bûnî’nin İspanya kabalistleriyle münasebetinin olabileceğini, efsunlu kelimelerinin çoğunda “il” ile biten isimlerin bulunmasından hareketle, bunların kabalist Yahudî hahamlarından alınmış olabileceğini düşünmektedir.²⁰⁶

²⁰⁴

CARRA DE VAUX, Bernard, “Bûnî”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979, C.2, s.804.

²⁰⁵

ULUDAĞ, Süleyman, “Bûnî, Ahmed b. Alî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1992, C.6, s.416.

²⁰⁶

İNAN, Abdülkadir, *Hurâfeler ve Menşeleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1962, s.50-59.

Ahmed-i Bûnî'nin diğer bir özelliği de Hurûfilikle olan bağlantısıdır. “*El-Bûnî, harfleri varlığın merkezine koyan diğer bir filozoftur. O, elif'i ilk tecellî, tüm varlığın tohumu olarak görür. Elif, be'yi doğurmuş; elif ile be arasındaki ilişkiyle lam ve diğer harfler ortaya çıkmıştır. El-Bûnî, Allah'ın bâtinî isimlerini (mukattaat harfleridir) şöyle tanımlar: Bu dünyada ve öte dünyadaki her şeyin temeli, Allah'ın sır ve ilminin hazinesi. Tüm zâhirî isimlerin kendilerinden türediği. Her şeyi belirleyen Allah'ın kendilerinden Ümmü'l-Kitâb'ı yaptığı.*”²⁰⁷

Dîvân'da ve elimizdeki örnekte fal-kahve, buhûr-tılsım ilişkisiyle kullanımlar bulunmaktadır:

*N'ola alduğça ele kâse-i fincânı Celâl
Ahmed-i Bûnîye ser-cümle olursañ şânî* *Dîvân, G.658/12*

[Ey Celâl! Kahve fincanını eline aldığı anda, Ahmed-i Bûnî'ye benzersen bunda şaşılacak ne var?]

*N'olurdu bâ'ış-i cem'iyet artuk olmasa kahve
Ne gökçek himmet itmiş ehl-i keyfe Ahmed-i Bûnî* *Dîvân, G.665/3*

[Kahve artık toplantı sebebi olmasa ne olur sanki? Ahmed-i Bûnî keyif ehline ne yüce himmet eylemiş.]

*Buhûr-ı nüshâ-i teşhîre şarf eylerdi maqdûrın
Mukarrer görmüş olsa Ahmed-i Bûnî eğer bunu*

Gelibolulu Âlî, *Dîvân*, G.1480/5²⁰⁸

[Ahmed-i Bûnî eğer bunu görseydi, gücünü kuvvetini sihir nüshasının buhuruna verirdi/yapmaya çalışırdı.]

²⁰⁷

USLUER, Fatih, *İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibâren Hurûfilik*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2009, s.111.

²⁰⁸

AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânlarının Tenkitli Metni*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 1999.

5. Akarsuya İnanma Yile Tayanma: Elimizdeki örneğe göre bu ifade için “*akan su gibi temelsiz ve esen yel gibi dayanaksız geçici şeylere inanma*” denilebilir:

Âhumla yaşumdan saña bir nef' ola şanma

Akarşuya inanma dilâ yile tayanma Dîvân, G.576/1

[Âh ettiğimden ve gözyaşı dökmemden dolayı sana bir fayda geleceğini düşünme. Temelsiz ve dayanağı olmayan boş lafları dikkate alma.]

6. Alur Göz ile Bakmak: “*Dikkatli bakmak, inceleyerek bakmak.*” Elimizde bulunan örneklerde şu şekilde kullanımlar mevcuttur:

Sen şāha bende itdi beni Hākīm-i ezel

Alur göz ile bak kölesi olduğum güzel Dîvân, G.358/1

[Allah beni sen şaha bende eyledi. (Uğrunda) köle olduğum güzel, (bana) dikkatli bir gözle bak.]

Virme gönül zahârif-i dünyaya ey ‘azîz

Alur göz ile eyle nazar hep hebâ-yimiş

Ca‘fer Çelebi, *Dîvân*, Terkib-bent, 31/I-4²⁰⁹

[Ey aziz! Bu dünyanın yalancı gösterişlerine gönül verme, dikkatli bir gözle bak ki bu süsler hep gelip geçiciymiş.]

7. Âşinâ - Dalgıç: Âşinâ bilinen anlamının dışında “*dalgıç, yüzücü*”²¹⁰ anlamlarına da geldiğinden *Dîvân*’da ve diğer şairlerde bu anlamını da çağrıştıran şekilde kullanımlar bulunmaktadır:

Hayâl-i hûb-rûlar dîdede eglencem olmuşdur

Hayâlümde deñiz mâlikleriyle âşinâ oldum Dîvân, G.419/5

[Güzel yüzlü güzeller gözümde eğlencem olmuştur. Hayalimde deniz kızlarıyla âşinâ oldum/yüzdüm.]

²⁰⁹

ERÜNSAL, İsmail E., *The Life and Works of Tâcî-zâde Ca‘fer Çelebi With a Critical Edition of his Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1983.

²¹⁰

STEINGASS, F. J., *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005, s.66.

Ey gözüm merdümü seyyāh olasin ‘ālemde

Âşinā olmayasın baħra seyāhat bu mıdur

Dîvân, G.114/2

[Ey gözümün gözbebeği! Âlemde seyyah olacaksın/geçineceksin ama denize âşinâ/dalgıç olmazsan bu nasıl seyahattir?]

Âşinā-yı ‘aşk olan görmez karasını ‘aqlınuñ

Bî-kenār imiş bu baħr-ı bî-kerānı añladum

Dîvân, G.403/3

[Aşk denizinde yüzen aklının karasını görmez. Bildim ki bu aşk denizi kenarsız ve uçsuz bucaksızmış.]

Helāk oldı vücūdum zevraķı girdāba düşdi āh

Ne gündən kim senüñ baħr-ı ğamuña āşinā oldum

Sebzî, Dîvân, G.549/2²¹¹

[Âh! Senin gam denizine dalgıç olduğumdan beri vücut gemim helāk olup girdaba düştü.]

Niçe demdür baħr-ı ‘aşkuñda gezer ğavvāş-ı dil

Kuluñı bîġāne şanma āşinā oldum saña

Derzîzâde Ulvî, Dîvân, G.549/2²¹²

[Gönül dalgıcı senin aşkının denizinde nice zamandır gezmektedir. Kulunu bîġāne zannetme, âşinâ oldum sana.]

8. Aşka Nişân Davâya Manâ Gerek: “Nişân: Nihân vezninde. Dört manası var: 1.Alâmet manasınadır 2.Hisse, nasip manasınadır 3. Nişânden’den ism-i masdardır. Fi’l-i emr ve ism-i fâil olur. Vâsf-ı terkîbi cihetiyle. 4.Pota, hedef manasınadır ki ok ve tüfek nişânesidir.”²¹³ Nişân kelimesinin bu anlamları doğrultusunda bu ifade için “aşka alâmet/sebep, davaya manâ/neden gerek”

²¹¹

YEKBAŞ, Hakan, *Sebzî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Sivas, 2011.

²¹²

ÇETİN, İsmail, *Derzîzâde Ulvî Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânının Tenkitli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1993.

²¹³

Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı* (Hazırlayanlar: ÖZTÜRK, Mürsel - ÖRS, Derya), TDK Yayınları, Ankara, 2009, s.564.

denilebilir. Rastlanılan örnekler çerçevesinde bu ifade, mesel özelliğinde bir kalıp yapı olarak kullanılmaktadır:

Ey diyenler da'viye ma'nā gerek 'aşka nişān
'Āşıka şāhid yiter bu eşk-i sūrḥ u rūy-ı zerd Dîvân, G.47/6

[Ey aşka alâmet, davaya mana gerek diyenler! Âşığa bu kanlı gözü ve sararmış yüzü belge ve tanık olarak yeter.]

Lâmi'îyā itme lāf çün sözüñdür güzāf
'İşka nişān istenür da'viye ma'nā gerek
Lâmi'î, Dîvân, G.6/7²¹⁴

[Ey Lâmi'î! Boş yere konuşma çünkü (ne kadar desen de) sözün boştur. Aşka alâmet/sebep, davaya da mana/neden istenir.]

9. At Oynağı: “*At oynatılan yer.*”²¹⁵ Şairlerce çokça kullanılan bu ifade genellikle övülen kişi söz konusu olduğunda felek bağlantısıyla; âşık ile kullanıldığında da âşığın vücudunda nala benzeyen yuvarlak dağ şeklindeki yara ile birlikte kullanılmaktadır. Beyitlerden anlaşıldığına göre bir yerde at oynatmak, varlık göstermek anlamına gelmektedir. Ayrıca daha farklı ve her iki bağlantıyla beraber de kullanımlar mevcuttur:

Felekde māh ile ḥurşîd naḡş-ı na'l-i esbūñdür
Atuñ oynağı olmışdur zemîn ü āsumān Hüsrev Dîvân, G.504/4

[Ey Hüsrev! Gökyüzündeki ay ve güneş, senin atının nalından nakıştır. Yeryüzü ve gökyüzü atını oynattığın yerdir.]

Ezelden atuñ oynağı durur ey cān ten-i ḥākī
Nişān-ı na'l-i esbūñdür bu yir yir sīnemüñ dāğı Dîvân, G.646/3

[Ey cân! Topraktan ten senin ezelden beri at oynattığın yerdir. Sinemdeki yer yer dağ şeklindeki yuvarlak yaram, senin atının nalının izidir.]

²¹⁴

BURMAOĞLU, Hamit Bilen, *Lâmi'î Çelebi Dîvânı, Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, Erzurum, 1983.

²¹⁵

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983, s.16.

*Evvelden atıñ oynadıdır ay [u nüh] felek
Mihr ile meh didükleridür anda naqş-ı süm*

Dîvân, G.396/3

[Ay ve dokuz felek senin evvelden beri at oynattığın yerdir. Güneş ve ay dedikleri (atının) ayak izi.]

*Na'l-i zerrîn-i hilâli yolda bulmuşdur felek
Kim bu şahrâ ol şehüñ dāyim atı oynadıdır*

Revânî, Dîvân, G.48/5²¹⁶

[Felek nal şeklindeki altın hilâli yolda bulmuştur. Çünkü bu alan o şâhın at oynattığı yerdir.]

*Atuñ oynadı olursa n'ola iklîm-i 'Acem
'Âşıka Bâgdâd ırağ olmaz meşeldür bî-gümân*

Yahyâ Bey, Dîvân, K.2/36²¹⁷

[Acem ülkesi at oynattığın yer olsa bunda şaşacak ne var. Meseldir âşığa Bağdat irak olmaz, şüphesiz.]

*Fezâ-yı 'ışk olup ol şeh-süvâruñ atı oynadı
Urur her bir şerâr-ı na'l-i esbi cāna biñ dāğı*

Azmîzâde Hâletî, Dîvân, G.861/1²¹⁸

[Aşk meydanı o şehsüvârın atını oynattığı yer olup, atının nalından çıkan kıvılcım cana bin yara açar.]

*'Arşa-i nazm Ziyâ'inüñ atı oynadıdır
Her kimüñ kim hüneri var ise meydân alsun*

Mostarlı Ziyâ'î, Dîvân, 359/5²¹⁹

²¹⁶

AVŞAR, Ziyâ, *Revânî Dîvânı*, KTB Yayınları, Ankara, 2009.

²¹⁷

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Yahyâ Bey, Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977.

²¹⁸

KAYA, Bayram Ali, *Azmîzâde Hâletî Dîvânı*, Harvard Üniversitesi, Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Cambridge, 2003.

²¹⁹

GÜRGENDERELİ, Müberra, *Hasan Ziyâ'î, Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

[Şiir meydanı Ziyâî'nin atını oynattığı/varlık gösterdiği yerdir. Bu meydana kimin hüneri varsa meydan alsın.]

*Şimdi geldi şanma gönülüm şehrine sultân-ı 'aşk
Eskiden ol şeh-süvârûñ ol atı oynadıdır*

Sehî Bey, *Dîvân*, G.56/2²²⁰

[Aşk sultanının gönül şehrine şimdi geldiğini zannetme. Gönül eskiden beri o şehsüvârın atını oynattığı/bulunduğu yerdir.]

10. At Salmak: Beyitlerdeki kullanıma göre “*meydan okumak, üstünlük iddiasında bulunmak, yiğitlik göstermek, kast etmek*” anlamındadır:

*Meydân-ı feşâhatde Celâlî şu'arânuñ
Fikrüm budur alayına bir at şalayın*

Dîvân, G.437/7

[Ey Celâlî! Düşüncem budur ki fesahat meydanında şairlerin tümüne meydan okuyayım.]

*Şöhret vireyin nāmum ile 'āleme 'Ulvî
Meydân-ı suhanda yine bir at şalayın*

Derzîzâde Ulvî, *Dîvân*, G.480/5²²¹

[Ey Ulvî! Ünüm ile âleme şöhret verip, söz meydanında yine meydan okuyayım/üstünlüğümü göstereyim.]

*Bırakdı yazıya Şebdîz-i hāmesin 'Âlî
Semend-i tab' ile meydân-ı nazma at şaldı*

Gelibolulu Âlî, *Dîvân*, G.1346/5²²²

220

YEKBAŞ, Hakan, *Sehî Bey Dîvânı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.

221

ÇETİN, İsmail, *Derzîzâde Ulvî Hayatı, Edebi Şahsiyeti ve Dîvânının Tenkitli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1993.

222

AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânlarının Tenkitli Metni*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 1999.

[Âlî, Şebdîz'e benzeyen kalemini yazıya/ovaya bıraktı. At gibi çevik tabiatıyla şiir meydanına at saldı/yiğitlik gösterdi.]

*Meydân-ı ışkâ at şalan bir dilâverüz
Gamzeñ okına sîne geçer bir sipâhiyüz*

Cenâbî Paşa, *Dîvân*, G.142/3²²³

[Aşk meydanın(da) meydan okuyan/yiğitlik gösteren bir yiğidiz. Gamzenin attığı oka sineyi siper eden bir sipahiyiz.]

*Dil kişverine at şaluben 'asker-i belâ
Zevk u şafâ alayını kılmışdı târ u mâr*

Hayretî, *Dîvân*, K.14/9²²⁴

[Belâ askeri gönül ülkesine at salıp/kast edip, zevk ve safa alayını dağıtmıştı.]

Ayrıca atın satrançta taşların üstünden atlama özelliğine sahip tek taş ve kale ile mat etmede çok kullanılan bir taş olmasından dolayı²²⁵ aynı anlamda, satranç terimleriyle de çeşitli şekillerde kullanımlar bulunmaktadır:

Ruğların açup kaçan at şalsa çok şeh mât olur

N'eylesün Leclâc olursa iki yüzden gelse kiş *Dîvân*, G.214/2

[Ne zaman ki yüzünü/kalelerini açıp at salsa/kast etse çok şah mat olur. İki yönden tehdit gelirse Leclâc ne yapsın.]

Ğâfil olma gey şakın şāhum bu lü'bet-bāz-ı çarh

At şalup mât itdi dehrüñ nice biñ ferzānesin

Süheylî, *Dîvân*, G.264/2²²⁶

223

CİHAN, Selim, *Cenâbî Paşa ve Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1996.

224

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed - TANYERİ, M. Ali, *Hayretî, Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981.

225

ARSLAN, Mehmet, "Dîvân Şiirinde Satranç ve Satranç İstilahları", *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makâleleri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2000. s.16.

226

HARMANCI, M. Esat, *Süheylî Ahmed bin Hemdem Kethudâ, Dîvân*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

[Şahım! Gafil olma ki bu hileci felek, at salıp/kast edip bu dehrin nice vezirini mat etti.]

11. Azmağa Düşmek: “Azmağ/Azmağ: 1.Akarsu kenarlarında yağmurdan sonra tarlalarda yollarda görülen su birikintisi, gölcük, su toplanan çukurcuk, 2.Bataklık, sazlık, büyük su birikintisi, 3.Akarsuyun denize döküldüğü yer, 4.Ekşimek, tadı bozulmak, 5.Oyun, eğlence amacıyla boğuşmak, 6.Yolunu kaybetmek, şaşırarak kaybolmak.”²²⁷ “Ark, su kanalı, bir sudan ayrılan kol, yapışkan çamurlu bataklık”²²⁸ Beyitte, ırmağın denize döküldüğü yerde/ağızda meydana gelen değişim de düşünülerek, ırmak gibi denize göre daha küçük bir sudan çekinirken, daha kötü bir durum, bataklık gibi olan azmağa düşüldüğü söylenmektedir:

Irmağdan ibā eyler iken dil kademinde

Ol şāh Celālī benī azmağa düşürdi

Dîvân, G.657/5

[Ey Celâlî! Gönül kademinde ırmaktan korkarken, o şah benî azmağa/ağıza düşürdü.]

Vādi-i cürm ü günāha şaçarak göz yaşını

Azğun olduk yolumuz göz göre oldı azmağ

*Gelibolulu Âlî, Dîvân, 660/6*²²⁹

[Suç ve günah vadisine gözyaşını saçıp, sapkın olarak göz göre göre yolumuz azmak oldu.]

12. Bahr - Acımak: Denizin genişlik, ferahlık özelliğiyle birlikte suyundaki acılık da kastedilerek, beyitlerde bahr ve acımak kelimesi birlikte kullanılmaktadır. Âşık öyle bir durumdadır ki susamak bilmeyen deniz bile onun haline acır ve ağlar:

²²⁷

Derleme Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 1993, C.1, s.441.

²²⁸

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983, s.21.

²²⁹

AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânlarının Tenkitli Metni*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 1999.

Fürkatüñde dūd-ı āhumla sirişküm seyr idüp

Baħr acur yanar yaķılur āteş-i sūzān baña

Dīvān, G. 7/6

[Ayrılığında ahımım dumanıyla gözyaşıma bakıp, (halime) deniz (bile) acır, çok hararetli bir şekilde yanan ateş (bile) üzüdür.]

Fürkatüñde dīde-i giryānuma raħm eyleyüb

Acıyub yaşlar döker deryā-yı ‘ummān ağladı

Zâtî, Dīvān, G.1520/6²³⁰

[Ayrılığında gözyaşları içindeki gözüme merhamet edip, Umman denizi acıyıp yaşlar döker (o bile halime) ağladı.]

Cür‘aveş hāk olduğın seyr eyledükçe eşküme

Raħm idüp enhār ü baħr-i bikerān ağlar acur

Süheyli, Dīvān, G.80/3²³¹

[Gözyaşımın damla gibi toprağa düştüğünü görüp, (bu halime) merhamet edip nehirler ağlar ve uçsuz bucaksız denizler acır.]

Hey yazuk üftāde hālūñ n'oldı diyü Sebziyā

Baħr-i Kulzüm acıdı deryā-yı ‘ummān ağladı

Sebzî, Dīvān, G.884/5²³²

[Ey Sebzî! (Haline) vay yazık, hey düşkün, sana ne oldu diye Kızıldeniz acıdı, Umman denizi ağladı.]

13. Başına Toprak: “Eski Türk ve İran geleneğinde başa toprak saçmak bir şeye aşırı üzülmeye sonucu başvurulmuş bir davranış ve üzüntüyü ifade etme biçimi olup bu davranış “eyvahlar olsun!” anlamında “başa toprak!” şeklinde deyimlere

²³⁰

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed - TANYERİ, M.Ali, *Zâtî Dīvânı 3.Cild*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1987.

²³¹

HARMANCI, M. Esat, *Süheyli Ahmed bin Hemdem Kethudâ, Dīvân*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

²³²

YEKBAŞ, Hakan, *Sebzî Dīvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Sivas, 2011.

geçmiştir.”²³³ Bu bilgi doğrultusunda *Dîvân*’da ve elimizdeki örneklerde “başına toprak dökülsün” gibi bir çağrışımla beddua ifadesi olarak kullanılmaktadır:

*Ğam-ı hecrüñe nâr öykünmek istemiş gözine kül
Ber-â-berlik şatar kıddüñe ‘ar‘ar başına toprak* *Dîvân, G.323/4*

[Ayrılığının gamına ateş kendini benzetmek istemiş, (onun) gözüne kül; boyuna arar ağacı benzemeye çalışmış (onun da) başına toprak.]

*Cem‘ idüp harc itmedüñ toprak başuñ gencüñi
‘Ayş u nûş itmek durur ey h‘âce dünyâdan ğaraž*

*Sebzî, Dîvân, G.331/4*²³⁴

[Ey zâhit! Dünyadan amaç zevk ve işrettir. Dünyanın malını topladın ama dağıtmadın senin başına toprak (dökülsün/saçılsın).]

*Başuñ toprak senüñ hâk-i mezelletdür yirüñ
Tâlib iseñ mâl-i dünyâ cem‘ine Kârün gibi*

*Gelibolulu Âlî, Dîvân, G.1314/6*²³⁵

[Karun gibi dünya malını toplamaya talip isen eğer, başına toprak, senin yerin düşkünlük yeridir.]

*Zehî üstâd-ı kâmil kim tamâm itmiş bu nakşî hûb
Bunı eksük görenlerüñ gözine başına toprak*

*Rumelili Za‘îfî, Dîvân, G.172/3*²³⁶

[Büyük üstat bu nakşî ne güzel tamamlamış. Bunu eksik görenlerin gözüne başına toprak!]

²³³

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999, s.383.

²³⁴

YEKBAŞ, Hakan, *Sebzî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Sivas, 2011.

²³⁵

AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânlarının Tenkitli Metni*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 1999.

²³⁶

AKARSU, Kâmil, *Rumelili Za‘îfî Dîvânı, (Tenkidli Metin)*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011.

14. Bayılanın Yüzüne Gül Suyu Serpmek: Klasik Türk şiiri metinlerine yansımış şekliyle gül ve gül suyundan imal edilen maddelerin çeşitli şekillerde tedavi amaçlı olarak kullanıldığı bilinmektedir.²³⁷ Bu bilgiyle ilişkili bir örnek olarak *Dîvân*'da, bayılan ve sarhoş kimsenin yüzüne gülsuyu serpilerek ayıltıldığıyla ilgili bir uygulamaya ışık tutan şu beyit bulunmaktadır:

Mest olur seyr-i cemālūñden Celālūñ sāķiyā
‘Aklı gelmezdi yüzine saçmasa cür‘añ gül-āb *Dîvân, G.22/5*

[Ey saki! Celâl'in yüzünü seyretmekten mest olur/bayılır. Damlan yüzüne gül suyu saçmasaydı akli yerine gelmezdi.]

15. Boyun Olmak: “*Boyun: Kefil; Boyun Olmak: Kefil olmak, üzerine almak*”²³⁸. Örneklerde çeşitli çağrışımlar da bulunmaktadır:

Mekre aldanup boyun olmazdı düzd-i zülfüñe
Olmasaydı dōstum yiñi yaķa düşmenlerüñ *Dîvân, G.344/7*

[Sevgilim! Düşmanların tecrübesiz olmasalardı, hileye gelip saçının tuzağına kefil olmazlardı.]

Zülfünüñ dil boyun olmuşdur belāsın çekmege
Ārzū-yı tūl-ı ‘ömr eyler cefāsın çekmege *Dîvân, G.563/1*

[Gönül saçının belâsını çekmeye kefil olmuştur. Cefasını çekmeye (de) ömür uzunluğu istemektedir.]

Gerdenüñ kākül-i hōş-būyuña boyun olmuş
Bize bend itdi anı isteyelüm boyından

*Zâtî, Dîvân, G.1095/4*²³⁹

²³⁷

ÖZKAN, Ömer, “Bir Tedâvi Bitkisi Olarak Gül’ün Dîvân Şiirindeki Görünümleri” *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Afyon, 2005. C.VII, S.2.

²³⁸

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983, s.38.

²³⁹

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed - TANYERİ, M.Ali, *Zâtî Dîvânı 3.Cild*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1987.

[Boynun güzel kokulu saçına kefil olmuş/saçını üstüne almış, onu bize o bağladı, onu boyundan/kefilden isteyelim.]

*Boyun oldu boyı öpmege boynun
Alam gibi vefâyı ben boyundan*

Sürûrî, *Dîvân*, G.359/4²⁴⁰

[Boyu boynunu öpmeye kefil oldu/üstüne aldı; ben vefayı boyundan alam gibi.]

16. Bulut - Peleng: *Hayâtü'l-Hayevân*²⁴¹ ve *Menâzirü'l-Avâlim*'de²⁴² kaplanın fiziksel özelliklerinden başka aşırı hırslı, avlanmadıkça başkasının artığını yemeyen, hastalandığında kendini fare yiyerek tedavi eden, ödü aşırı zehirli, başının gömüldüğü yere fare üşüşen, bununla birlikte pençesinin gömüldüğü yere farelerin yaklaşmadığı gibi hakkında birçok telakki ve inanıştan bahsedilmektedir. Yine Peygamberimizin (s.a.v.), yanlarında veya üzerlerinde kaplan derisi bulunanlara kaplanın yaklaşmadığını; Aristotalis'in de kaplanın, insanın kafa kemiğini gördüğünde ondan kaçtığını bildirdiği belirtilir. Bu bilgilerden anlaşılacağına göre hakkında çokça inanış bulunan kaplanın, kaynaklarda bahsedilmeyen ancak *Dîvân*'da ve elimizdeki bu örneği destekleyen beyitlerde, açık bir şekilde buluttan olumsuz olarak etkilendiğine dair bir inanışın izleri görülmektedir:

*Qalması dilüñ fikret-i zülfüñle qarârı
Meşhûr peleng olduğı âvâre bulutdan*

Dîvân, G.487/5

[Saçını düşünmekten gönlün kararı kalmadı. Kaplanın bulutun etkisiyle dellendiğı meşhur bir durumdur.]

²⁴⁰

OKATAN, Halil İbrahim, *Sürûrî Dîvânı*, Engin Matbaacılık, Ankara, 2010.

²⁴¹

Kemâleddîn Demîrî, *Hayâtü'l-Hayevân, Havâs ve Esrârı*, (Hazırlayan: SERİN, Rahmi), Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 2001. s.357.

²⁴²

Âşık Mehmed, *Menâzirü'l-Avâlim*, (Hazırlayan: AK, Mahmut), TTK Yayınları, Ankara, 2007, C.2, s.1421.

Bu örnekle aynı şekilde Figânî'nin eserinde de şu beyit bulunmaktadır:

*Cândan ümîd kesdi görüp berķ-i tîġuñı
Gökde bulutla ceng ü cidāl eyleyen peleng gibi*

Figânî, *Dîvân*, K.1/11²⁴³

[Kılıcının şimşegini görüp, gökteki bulutla savaşılan/çekişen kaplan gibi canından ümidini kesti.]

Yine Gelibolulu Âlî'nin *Dîvân*'ında da aynı tarzda şu beyit bulunmaktadır:

*'Uryân-tenem ki dāġ-ı siyehlerle reng olur
Âh itsem ebr ile şavaşur bir peleng olur*

Gelibolulu Âlî, *Dîvân*, G.461/1²⁴⁴

[Çıplak tenliyim ama siyah yaralarla (tenim) renklenir. Ah etsem (ahım) bulutla savaşılan bir kaplan olur.]

17. Cam - Pamuk - Ateş: Güneş ışığının cam benzeri bir şeye yansımanın sonucu akseden ışığın yansıdığı yeri yaktığı bilinir. *Dîvân*'da ve şiirlerde cam-pamuk-ateş ile birlikte şairlerin çeşitli şekillerde oyunlar yaptıkları kullanımlar bulunmaktadır. Bazı örnekler:

*Didüm kıl imtiḥān gör e yakmaz mı penbeyi
Billūr-ı şafveti ile şemsüñ harāreti*

Dîvân, G.662/5

[Dedim ki istersen dene ve gör. Güneşin harareti cam gibi parlak ışığıyla pamuğu yakmaz mı?]

243

KARAHAN, Abdülkâdir, *Kânûnî Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figânî ve Dîvânçesi*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1966.

244

AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânlarının Tenkitli Metni*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 1999.

*Gösterme mihre yüzüñi cānum göyinmesün
Panbugı yakar āyīneyi tutma āteşe*

Emrî, *Dîvân*, G.424/2²⁴⁵

[Sevgilim! Güneşe (ayna gibi olan) yüzünü gösterme ki yanmasın; aynayı ateşe tutma (ki) pamuğu yakar.]

*Gel girme âhum ile sipihriñ arasına
Od ile penbenüñ oyunu yokdur ey sehâb*

Emrî, *Dîvân*, G.32/3²⁴⁶

[Ey bulut! Ahım ile semanın arasına girme ki ateş ile pamuğun oyunu yoktur.]

*Gözüm çün ‘ārız u haddüñ göre yanar gönül oda
Alur billür u penbeyle güneşden merdümân āteş*

Sabâyî, *Dîvân*, G.54/4²⁴⁷

[Gözüm yüzünü ve yanağını görse, gönlüm yanar. Gözbebeğim, kristal ve pamukla güneşten ateş alır.]

18. Can Bostanda Bitmez: Elimizdeki örneklere göre “*can değerlidir, ucuz değildir*” anlamlarında, mesel özelliğinde bir kalıp ifadedir:

*Bir bir işin bitürdüñ kūyuñda ehl-i ‘aşkuñ
Āgāh ol ey gül-i ter cān būstānda bitmez*

Dîvân, G.254/3

[Ey taze gül! Aşk ehlinin mahallende bir bir işini bitirdin. (Biraz) akıllı ol, can bostanda bitmez.]

²⁴⁵

SARAÇ, M. A. Yekta, *Emrî Dîvânı*, Eren Yayıncılık, 2002.

²⁴⁶

SARAÇ, M. A. Yekta, *Emrî Dîvânı*, Eren Yayıncılık, 2002.

²⁴⁷

KAVAKLIK, Rüstem, *On Beşinci Yüzyıl Şairi Sabâyî ve Dîvânçesi (Transkripsiyonlu Metin-Açıklamalar-Dizin)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

*Ey serv-i sîm-ten cân bostānda gerçi bitmez
Bu turfe bāğ-ı dilden haddüñ hayālî gitmez*

Tâcîzâde Ca'fer Çelebi, *Dîvân*, G.69/1²⁴⁸

[Ey gümüş bedenli, servi boylu. Gerçi can bostanda bitmez ama şaşılacak şey gönül bahçesinden yanağının hayali gitmez.]

*‘İşk ehlinüñ kökin keserüm ‘ākıbet dime
Cân bûstānda bitmez eyā serv-i ser-firāz*

Azmîzâde Hâletî, *Dîvân*, G.298/4²⁴⁹

[Ey uzun boylu sevgili! Aşk ehlinin sonunda kökünü kazırım deme sakın ki can bostanda bitmez.]

19. Cinlerin Atası Cân: “*Cân: Genellikle cinlerin atası veya cin türü anlamında kullanılan terim.*”²⁵⁰ Bu bilgileri aldığımız incelemeye göre *Kur’ân-ı Kerîm*’de yedi yerde geçen cân kelimesinin cinlerin atası Cân (Hicr, 15/27; Rahmân, 55/15), cin türü (Rahmân, 55/56, 57) ve yılan (Neml, 27/10; Kasas, 28/31) manasında üç farklı anlama geldiği tespit edilmiştir. Cân anlamında kullanıldığı yerde (Hicr, 15/27; Rahmân, 55/15) “Hz. Âdem’in kuru balçıktan, Cân’ın ise ısı derecesi yüksek, dumansız ve saf ateş alevinden yaratıldığı” belirtilmektedir. İlgili çalışmada daha farklı malumatlar da bulunmaktadır. *Dîvân*’daki örneklerde cân ile genellikle ins ü cân-Süleyman bağlantılı beyitler bulunmakla birlikte şu örnekte Cân adıyla bağlantılı özel bir kullanım bulunmaktadır:

*Haṭ-ı la’lûñe cinn ü Cân u insân
Müsaḥḥardur müsaḥḥardur müsaḥḥar*

Dîvân, G.142/2

[Dudağının hatlarına cin, Cân ve insân tutkundur tutkundur tutkun.]

²⁴⁸

ERÜNSAL, İsmail E., *The Life and Works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi With a Critical Edition of his Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1983.

²⁴⁹

KAYA, Bayram Ali, *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı*, Harvard Üniversitesi, Yakınoğlu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Cambridge, 2003.

²⁵⁰

KILAVUZ, Ahmet Saim, “Cân”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1993, C.7, s.139.

Diğer bir beyitte de kavim adı olarak kullanılmaktadır:

Ağzuñı arar fitnelik ile haṭ-ı la'lüñ
Cân kavmi gibi mühr-i Süleymāna ṭolaşur Dîvân, 64/3
 [Dudağındaki hatlar fitnelikle ağzını arar. Cân kavmi gibi Süleyman'ın
 mührüne ilişir.]

20. Delilere Günah Yazılmaz: Hadîs-i şerîfe göre: “Üç kişiden kalem kaldırılmıştır: 1.İyileşinceye kadar akıl hastasından, 2.Bülûğa erinceye kadar çocuktan, 3.Uyanıncaya kadar uyuyan kimseden (Buhârî: Talak 11, Hudûd 12; Ebû Dâvûd: Hudûd 17; Nesâî: Talak 21; İbni Mâce: Talak 15).” Dîvân’da, meleklerin delilerin günahını yazmadığına dair geçen telakkinin bu hadîse dayandığı düşünülebilir:

Gelme celāle cürm-i Celāle bakıp şehā
Dîvānenüñ melā’ike yazmaz günāhını Dîvân, G.655/5
 [Ey şâh! Celâlin hatalarına bakıp sinirlenme. Melekler delinin günahını
 yazmazlar.]

21. Dôst-kâmî: “Dûst-kâm: Hayr-hâh olan ahibbâ murâdı üzere olan kimsedir. Mukâbili duşmen-kâmdır ki bed-hâh olan a’dâ murâdı üzre olandır. yârânlarla ve mahbûb civânlarla şarap içmek ve meclisde filânın aşkına diye bâde içmeye dahi denir. Dûst-kâmî: Dûst-kâm mânâsınadır. Dûst-kân: Nûnla dûst-kâm mânâsınadır. Meclis-i ‘işretde kendi nöbetini ve dolusunu yârâna aşk ve hediye eylemek ve bu şîvede hediye ve îsâr olunan doluya dahi denir. Dûst-kânî: Dûst-kân mânâsınadır.”²⁵¹

“Dûstkâm: İyiliğini isteyen ahibbâpların istekleri gibi yaşayan kimse. Karşılığı dûstkâm. İşret meclisinde arkadaş ve sevgililerle yâhut onları anarak aşklarına içilen şarap. Dûst-kâmî de denir. Dûstkân: Dûstkâm; çünkü Farsça’da (m) bazan (n) ile değiştirilir, bâm=bân gibi. Sevgili. Dûstkânî=arkadaşlar ve sevgililerle içilen şarap mânâsına geldiği gibi işret meclisinde kendi nöbetini ve dolusunu başkalarına

vermek yahut o meclisten arkadaşına şarap göndermek mânâsına da gelir. Dilimizde dolu; şarap ile dolu bardaktır. Dolu çevirmek, işret meclisinde bulunanların kadeh döndürmeleridir. *Dûst-kân, dûst-kânî büyük kadeh mânâsına da kullanılır.*"²⁵²

*Ey Celālî konuşup gözleri mestânlar ile
Hālümüz 'arz idelüm anlara dîvânlar ile
Dōst-kāmîler içüp muṭrīb-ı ḥōṣ-ı^vânlar ile*

Mest-i lâ-ya'kil olalum yaqalar çāk idelüm Dîvân, Mrb.9-IX

[Ey Celâlî! Mest gözlüler ile konuşup, divanlarda halimizi onlara arz edip, güzel sesli çalgıcılar ile dostça kadehler içip, akılsız sarhoş olalım, yakalarımızı yırtalım.]

*Piste-leb bu gözleri bādām ola bezm içre nuḳl
Dōst-kāmîler içüp 'uṣṣāḳı ide kām-kār*

Sebzî, *Dîvân*, K.1/10²⁵³

[Bu fıstık gibi küçük dudaklı, badem güzlü meclis içinde meze olsun. Dostlara yaraşır/büyük kadehler içip âşıkları mutlu etsin.]

*Çarḥa girmişdi feraḥdan şevk ile mihr-i felek
Devr ider şoḥbetde cām-ı dōst-kāmum var idi*

Üsküplü İshak Çelebi, *Dîvân*, G.300/7²⁵⁴

[Güneş sevinçten şevk ile dönmeye başlamıştı. Sohbette döner büyük kadehim vardı.]

252

ŞÜKÛN, Ziyâ, *Farsça-Türkçe Lûgat, Gencine-i Güftar, Ferheng-i Ziyâ*, MEB Yayınları, İstanbul, 1984. C.2, s.955.

253

YEKBAŞ, Hakan, *Sebzî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Sivas, 2011.

254

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed - TANYERİ, M.Ali, *Üsküplü İshak Çelebi, Dîvân, Tenkidli Basım*, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1989.

Tolu sür 'ışk ehline içülsün dōst-kāmīler
Cihānda sākiyā sürülmedin mey gibi devrānuñ

Âşık Çelebi, *Dîvân*, G.23/3²⁵⁵

[Ey saki! Cihanda mey gibi devranın sürülmeden, aşk ehline şarap sun içilsin dost kadehleri.]

Görinen anda şafağ sanma dökülmüş mey-i āl
Dost-kâmî demidür diyü çü devr itdi Kāvūs

Süheylî, *Dîvân*, K.27/3²⁵⁶

[Orada görüneni şafak sanma ki kıpkırmızı şarap dökülmüş. Çünkü dostlarla şarap içme zamanıydı diye orada Kāvūs şarap içti.]

Niyāz eyle yār nāz eyledükçe
Çeke lebleri şevkine dōst-kānı

Azmîzâde Hâletî, *Dîvân*, K.38/12²⁵⁷

[Yâr naz eyledikçe sen dua eyle ki lebleri aşkına dostça/büyük kadehle şarap içe.]

22. Ebû Yahyâ: “*Azrâil (a.s.)*”²⁵⁸ *Dîvân*’da kullanılan bu ifade hakkında sadece sözlüklerde bilgi bulabildik. Beyitteki *fîhi-şifâ*, Nahl Sûresi 69. âyet: “*Onların karınlarından renkleri çeşitli bir şerbet (bal) çıkar ki, onda insanlar için şifâ vardır.*”²⁵⁹

255

KILIÇ, Filiz, *Âşık Çelebi Dîvânı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988.

256

HARMANCI, M. Esat, *Süheylî Ahmed bin Hemdem Kethudâ, Dîvân*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

257

KAYA, Bayram Ali, *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı*, Harvard Üniversitesi, Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Cambridge, 2003.

258

STEINGASS, F. J., *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005, s.209.

259

Kur’ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Me’âli, TDV Yayınları, Ankara, 2009. s.273.

Haṭṭ-ı la'l-i dil-peṣṣirüñ sūre-i Kevser midür

Āyet-i fīhi şifā midur ya Bū-Yahyā midur

Dîvân, K.1/14

[Dudağının üzerindeki gönül alan tüyler Kevser suresi mi, şifâ ayeti mi yoksa Azrâil midir?]

23. Feth-i Metâlib: *Dîvân*'da sıklıkla kullanılan bu ifadenin tam olarak ne olduğu anlaşılamamıştır. Kullanımlardan bazılarında İskender-hazine-define-tılsım şeklinde paralellikler bulunmaktadır. *Kenz-i Mahfî* ile birlikte de kullanılan ifade, bir kitap adı olabilir. *Dîvân*'da bulunan örneklerden birinde Feth-i Metâlib'in adının olduğu ancak kendisinden eser bulunmadığına dair de bir bilgi bulunmaktadır:

Feth-i Meṭâlibüñ adı var kendü bî-nişân

Besdür bize meṭâtiḥ-i gencîne ḥançerüñ

Dîvân, Trc.2-III/2

[Feth-i Metâlib'in adı var ama kendinden eser yok. Bize hazinenin kilidi olarak senin hançerin yeter.]

Gönül Feth-i Meṭâlib gibi gūyâ gence irmişdür

Dem olur kim ider İskender ü Dārâya istiğnâ

Dîvân, G.5/3

[Gönül adeta Feth-i Metâlib gibi hazineye erişmiştir. Bazen olur ki İskender ve Dârâ'ya istiğna eder.]

Kılsañ nigâh bu dil-i Feth-i Meṭâlibe

Gizlü defîneler saña hep âşikâr olur

Dîvân, G.84/4

[Bu Feth-i Metâlib gibi olan gönüle baksan, saklı defineler sana hep açılır.]

Sikender-fer durur ḥālün kara zülfün çihil-pâdur

Deḥānuñ Kenz-i Mahfîdür ḥaṭuñ Feth-i Meṭâlibdür

Dîvân, G.154/2

[Benin İskender kuvvetinde, kara saçın kırkayak gibidir. Dudağın *Kenz-i Mahfî*'dir ayva tüylerin Feth-i Metâlib'tir.]

Yüzün bir Kenz-i Mahfîdür lebün Feth-i Meṭâlibdür

Çihil-pâ kara zülfündür tılsım-ı genc-i māl ebrû

Dîvân, G.510/2

[Yüzün bir *Kenz-i Mahfî*'dir dudağın Feth-i Metâlib'tir. Kara saçın kırkayaktır, kaşın hazinenin tılsımıdır.]

Dünyāda nedür bilmez iseñ Feth-i Meṭālib

İskender iseñ feth ola şanma bu defîne

Dîvân, G.514/4

[Dünyada eğer Feth-i Metâlib'in ne olduğunu bilmez isen İskender olsan da bu definenin açılacağını sanma.]

Nice fāş olmaya her genc-i ḥafī faşl-ı bahār

Her şecer Feth-i Meṭālib gibi söyler oldı

Dîvân, G.667/6

[Bahar mevsiminde gizli hazineler nasıl açığa çıkmasın. Her ağaç Feth-i Metâlib gibi konuşur oldu.]

Genc-i vuşlatda iken Feth-i Meṭālib gibi dil

İltifāt eylemez İskender ü Dārā gelse

Dîvân, G.599/3

[Gönül Feth-i Metâlib gibi vuslat hazinesindeyken, İskender ve Dârâ bile gelse onlara iltifat eylemez.]

Genc-i 'ışkı dil-i dîvāne saña bildürdi

Sen Sikendersin ü ol feth-i meṭālib gibidür

Me'âlî, Dîvân, G.260/3²⁶⁰

[Aşk hazinesini deli gönül sana bildirdi. Sen İskendersin o Feth-i Metâlib gibidir.]

Olup baḥr-ı fûnûn-ı 'ilme ṭālib

İderdüm sa'y idüp feth-i meṭālib

Cinânî, Dîvân, Dîbâce²⁶¹

[İlm fenlerinin denizine talip olup, çalışıp Feth-i Metâlib ederdim.]

24. Gözüne Kül: *Dîvân*'da kullanılan şekliyle bu ifade de “başına toprak” gibi bir beddua ifadesidir. Göze kül kaçtığında gözü yakıp acı vermesi de düşünülerek “gözü kör olsun” gibi bir anlama da geldiği söylenebilir:

²⁶⁰

AMBROS, Edith, *Candid Penstrokes The Lyrics of Me'âlî and Ottoman Poet of The 16th Century*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin, 1982.

²⁶¹

OKUYUCU, Cihan, *Cinânî, Hayâtı, Eserleri, Dîvânının Tenkidli Metni*, TDK Yayınları, Ankara, 1994.

Ġam-ı hecrüñe nâr öykünmek istermiş gözine kül

Ber-â-berlik şatar kıddüñe ‘ar‘ar başına toprak Dîvân, G.323/4

[Ayrılığının gamına ateş kendini benzetmek istermiş, (onun) gözü kör olsun; boyuna arar ağacı benzemeye çalışmış (onun da) başına toprak (dökülsün).]

Tam olarak bağlantılı olmamakla birlikte tespit edilebilen şu örnekte de olumsuzluk yönünden aynı paralelde bir kullanım bulunmaktadır:

Görüp saçında çeşmini yandı kül oldu ten

Uğrı gözine ‘ârif olan gice kül döker

Mostarlı Ziyâ’î, Dîvân, G.145/5²⁶²

[Ten (hırsız rakibin) senin saçına baktığını gördü ve yandı kül oldu. Arif olan hırsız gözüne gece kül döker.]

25. Güvleye Düşmek: “*Güvleye Düşmek: Bir şeyin üzerine aşırı bir istekle atılmak*”²⁶³ Dîvân’da ve ilgili örneklerde bu anlama uygun şekilde kullanılmaktadır:

Ol sehî-kad eşkümi kûyından ırmağ eylese

Cû gibi bî-ihtiyâr ayağına güvler düşer Dîvân, G.57/3

[O düzgün boylu sevgili gözyaşımı mahallesinden (doğdurup) ırmak haline getirmeyi dilesen; gözyaşlarım ayağına akarsu gibi çağlayarak akar.]

Ġüsn-i dilberden yakar diyü çerâğı her gice

Şem‘-i bezmüñ güvler üstüne düşer pervâneler

Helâkî, Dîvân, G.37/2²⁶⁴

[Meclisin mumu fitilini dilberin güzelliğinden yakar diye, her gece pervaneler üstüne aşırı bir iştiyakla düşerler.]

²⁶²

GÜRGENDERELİ, Müberra, *Hasan Ziyâ’î, Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

²⁶³

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983, s.104.

²⁶⁴

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Helâkî, Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982.

Güvleyüp düşdi şabā bāğda āb-ı cūya
Beñzemiş ‘aks-i ruḥuñ gördi bir içim şuya

Bâkî, *Dîvân*, G.479/1²⁶⁵

[Yanağının aksi suyun üzerinde bir içim suya benzemiş/çok güzel yansımış; (bundan dolayı) bahçede sabah rüzgârı akarsuyun üstüne aşırı bir istekle atıldı.]

Māh-rûlar şevkine güvler düşer cān ile dil
Nitekim pervāneler şem‘-i şebistān üstine

Me‘âlî, *Dîvân*, G.77/3²⁶⁶

[Pervanelerin gece yanan mumun üstüne atladıkları/kül oldukları gibi ay yüzlülerin aşkına da can ve gönül istekli olarak atılır.]

26. Harâba Müşrif Olmak: “*Müşrif-i harâb*”²⁶⁷ ve *müşrif-i harâb* olmak şekli de bulunan bu ifade “*yılmaya yüz tutmak*” anlamındadır:

Bu gönüm Ka‘besi ḥaḳ bu ḥarāba müşrif olmuşdur
Nazar kıl luṭf ile ta‘mîr it iḥsān eyle İbrāhîm *Dîvân*, G.387/2

[İşin gerçeği bu gönüm Kabesi yıkılmaya yüz tutmuştur. Ey İbrahim! İhsan eyle, halime bak, lutf ile tamir eyle.]

Çünkü olmuşdı bu şahrınç ḥarāba müşrif
İtdi tecdîd anı ol şāḥib-i ḥayrāt-ı şevāb

Antepli Aynî, *Dîvân*, Tarih 333/7²⁶⁸

[Bu sarnıç yıkılmaya yüz tutmuştu. Hayır ve sevap sahibi onu yeniledi.]

265

KÜÇÜK, Sabahattin, *Bâkî Dîvânı, Tenkitli Basım*, TDK Yayınları, Ankara, 1994.

266

AMBROS, Edith, *Candid Penstrokes The Lyrics of Me‘âlî and Ottoman Poet of The 16th Century*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin, 1982.

267

AYVERDİ, İlhan, *Asırlar Boyu Târihi Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugatı*, Kubbealtı Neşriyât, İstanbul, 2011. s.893.

268

ARSLAN, Mehmet, *Antepli Aynî Dîvânı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2004.

*‘Adlinüñ mi‘mārı ma‘mūr u müşerref eylesün
Müşrif olmışdur harāb olmağa bünyān-ı şeref*

Âşık Çelebi, *Dîvân*, K.8/16²⁶⁹

[Şeref binası yıkılmaya yüz tutmuş haldedir. Adaletinin mimarı onu mamur ve itibarlı yapsın.]

27. Hâsılı Harcına Vefa İtmez - Yitmez - Degmez: “Bir iş için elde olanın yetmemesi, yaptığı işte istediği sonuca ulaşamamak, çalıştığı halde başarılı olmayıp boş yere uğraşmak, işi istediği gibi rast gitmemek” denilebilecek anlamlarda kullanımlar bulunmaktadır:

Hâsılı harcına biñ sa‘y eyleseñ itmez vefā

Ben hele bu manşib-ı gamzeñ huzûrın görmedüm *Dîvân*, G.381/2

[Binlerce çalışsan çalıştığın vefa etmez. Ben bu gamzenin makamının bir huzurunu görmedim.]

Haṭṭuñ erkāmına defter-dār olup ‘Âlî kuluñ

Hâsılı harcına yitmez yok yire dîvân ider

Gelibolulu Âlî, *Dîvân*, G.335/7²⁷⁰

[Âlî kulun ayva tüylerinin rakamlarına defterdar olmuştur. (Ama) boş yere çalışır, yok yere divan eder/yazar.]

Nakd-i cān harc itdüm ancak derdi tahşîl eyledüm

Bāğ-ı ümmîd-i vişâlüñ harca degmez hâsılı

Mostarlı Ziyâ’î, *Dîvân*, G.467/2²⁷¹

[Can nakdini verdim ancak dert aldım. Kavuşmak ümidinde olduğun bahçesine çalıştığın yetmez.]

269

KILIÇ, Filiz, *Âşık Çelebi Dîvânı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988.

270

AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânlarının Tenkitli Metni*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 1999.

271

GÜRGENDERELİ, Müberra, *Hasan Ziyâ’î, Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

*Hâşılı yitişmez olur harcına
Bir kişi kim katı düşe şöhrete*

Edirneli Nazmî, *Dîvân*, G.5953/2²⁷²

[Bir kişi şöhrete düşerse elinde olan harcadığına yetişmez/işi iyi gitmez.]

28. Hatt - Vech: Hurûfilikle ilgili bir kullanım olan ifadeden vech ile ilgili şu bilgiler bulunmaktadır: “*İnsan vücûdunun en fazîletli uzvu yüzdür. Çünkü zâhir ve bâtın tüm duyu organları yüzde bulunur. Kur’ân’da birçok âyet yüzden bahseder ki Hurûfîler bunları hatlar ve harfler aracılığıyla tevîl etmişlerdir. Yüzde bulunan duyu organlarının taksîmi 2 göz, 2 kulak, 2 burun, 1 ağız olmak üzere 7’dir. Her biri 4’er unsurdan oluşması hasebiyle 28 ilâhî kelimeye işâret eder. Dilin altındaki istivâ hattı hesâba katılırsa 8 kısım ortaya çıkar ve dört unsur üzerinden hesaplandığında 32 İlâhî kelime hizâsında 32 alâmet elde edilir.*”²⁷³ Bu konuda çok daha teferruatlı bilgi bulunan ilgili eserde hatlarla ilgili de şu bilgiler verilmektedir: “*İnsanoğlu anne karnındayken yüzünde hatlar belirir ve bunlara anne karnındayken yazıldıkları için ümmî hatlar denir. 7 tane olan ümmî hatlar şunlardır: saç, dört kiprik, iki kaş... Ergenlik çağına giren erkekte 7 tane daha hat çıkar; 2 sakal, 2 bıyık ve 1 anfeke (dudak altı). Bu 7 hatta da hutût-ı ebî, babaya ait hatlar denir. Dolayısıyla erkeklerde toplam 14 siyah hat, kadınlarda ise 7 hat vardır; ama erkekteki bu hat fazlalığı, erkeğin üstün olduğu anlamına gelmez. Esas ve üstün olan ümmî hatlardır. Çünkü Havvâ’nın vechindeki hatlar sâyesinde biz Âdem’in hatlarına ulaşırız.*”²⁷⁴ Bu bilgiler ışığında Hurûfilikte önemli bir uzuv olan yüze çok çeşitli anlamların yüklenmesi, Hurûfliğe meyilli olduğunu bildiğimiz şairin *Dîvân*’ına da bu doğrultuda yansımıştır:

²⁷²

DOĞAN, Güler, *Edirneli Nazmî Dîvânı*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora, Tezi, İstanbul, 2010.

²⁷³

USLUER, Fatih, *İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibâren Hurûfilik*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2009, s.277.

²⁷⁴

USLUER, Fatih, *İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibâren Hurûfilik*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2009, s.280.

Haft-ı vechüñ şerh ider cennât u havrâ bundadur

Halkı ferdâya şalar vâ'iz temâşâ bundadur

Dîvân, G.68/1

[Vaiz yüzündeki tüyleri/hatları açıklar, cennet ve huriler bunlardadır. İşin garip tarafı (bunlar cennet gibiyken hâlâ) vaiz halkı yarına salar/erteler/(cennetin âhirette olduğunu der).]

Vaşf-ı hüsnüñdür şehâ esmâ-i hüsnâdan ğarâz

Haft-ı vechüñden 'ayân Allâhü Rahmânü'r-Rahîm

Dîvân, G.420/2

[Ey şah! Esmâ-i hüsnâdan kasıt yüzünün vasıflarıdır. Rahmân ve Rahîm olan Allâh yüzündeki hatlardan anlaşılmaktadır.]

Kimse tahkîk itmemiş seb'a'l-meşânî remzini

Haft-ı vechüñ okıyan tefsîrin aňlar âyetüñ

Dîvân, G.347/3

[Fâtîha-i şerîfenin/seb'a'l-mesânînin hiç kimse sırlarını anlayamamış. Yüzündeki tüyleri/hatları okuyan ayetin tefsirini (bile) anlar.]

Haft-ı vechüñ çeşmesinden nûş idüp âb-ı hayât

Hızr-ı vaktem zulmet içre âb-ı hayvân bulmuşam

Arşî, Dîvân, G.200/2²⁷⁵

[Yüzündeki hatların çeşmesinden âb-ı hayat içip zamanın Hızır'ıyım, zulmet içinde âb-ı hayat bulmuşum.]

İstivâ sırrını ger bildüñ ise 'ayne'l-yakîn

Hatt-ı vechüñde şigâf itti sırât-ı müstakîm

Nesîmî, Dîvân, G.259/8²⁷⁶

[Kendi gözünle istivâ sırrını anladıysan, yüzündeki hatlarda sırât-ı müstakîm açtı.]

275

KAHRAMAN, Bahattin, *Arşî Dîvânının Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2 Cilt, Konya, 1989.

276

AYAN, Hüseyin, *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânının Tenkidli Metni*, TDK Yayınları, Ankara, 2002.

Haft-ı vechüñdür kitāb-ı āsumāniden ğaraž
Zülf-i hālūñdür kelām-ı Cāvidāniden ğaraž

Muhîti, *Dîvân*, G.93/1²⁷⁷

[Asuman kitabından kasıt yüzündeki hatlardır. Cāvidân'ın sözünden kasıt kara saçındır.]

29. Heykel - Muska - Suret: Heykel kelimesinin bilinen anlamlarının dışında, klasik Türk şiirinde muska anlamıyla kullanıldığına dair yapılan bir incelemede²⁷⁸ daha birçok farklı anlamda da kullanıldığı tespit edilmiştir. Aynı incelemede *Dîvân*'da kullanılan *yedi heykel* ifadesinin de “*heft heykel: yedi gök, yedi sema, yedi cennet, yedi dünya, yedi cihan, yedi iklim*” anlamlarına geldiği belirtilmektedir.

Zülf ü turre kākül ü ebrū yidi heykeldür
Vechüñi gören hamâyıldür diyü sevgend ider *Dîvân*, G.216/4

[Saç, lüle, perçem, kaş yedi muskadır/yedi iklimdir. Yüzünü gören muskadır diye yemin eder.]

Küyına varduñ Celālî heykel-i maḥsūs ile
Göñline girseñ iderdüñ sikkeyi mermerde naḳş *Dîvân*, G.305/7

[Ey Celâlî! Sevgilinin mahallesine kendine has bir suretle/muskayla vardın. Eğer gönlüne girebilseydin çok zor bir iş başarmış olurdun.]

30. Hindistan Acayıpler Ülkesidir: Klasik Türk şiirinde Hint/Hindû/Hindistan'ın, halkının siyah yüzlü olmasıyla sevgilinin saçına, ayva tüylerine benzetildiği; ticaret, baharat, yağmacı, çapulcu, asker, sultan, hırsız, köle, ateşperest gibi ilgilerle kullanıldığı bilinmektedir.²⁷⁹ *Dîvân*'da bulunan örnekte bu

²⁷⁷

TATAROĞLU, Abdullah, *Muhîti Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği Dîvânının Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1995.

²⁷⁸

ÖBEK, Ali İhsan, “Bir Tür Muska Olarak Heykel Üzerine”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, İstanbul, 2002, S.7, s.163-184.

²⁷⁹

YENİTERZİ, Emine, “Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Ordu, 2010. C.3, S.15, s.301-334.

kullanımlardan farklı olarak, Hintlilerin acayip/tuhaf özellikte olduğu hakkında bir telakkiyi yansıtan şu beyit bulunmaktadır:

*‘Ârif iseñ gel Sevâd-ı A‘zama eyle karar
Görmek isterseñ ‘acâyib mülk-i Hindüstâna var* *Dîvân, G.169/3*

[Arif isen gel görkemli şehir Mekke’de karar kıl (Mekke’de otur/Mekke’ye git). Tuhaf insanlar/şeyler (de) görmek istersen Hindistan’a git.]

Uzak bir çağrışımla Ahmedî’de de şöyle bir örnek bulunmaktadır:

*Yüzünde hâlûñi gördi ‘acablayı gönül eydür
Ki Yâ-Rab bu gülistâna ne vaktin girdi bu Hindû*
Ahmedî, Dîvân, G.542/5²⁸⁰

[Gönül yüzündeki beni görüp şaşırıp Ey Allahım! Acaba bu Hintli bu bahçeye ne zaman girdi, dedi.]

31. İlerü Çekmek: “İlerletmek, yükseltmek”²⁸¹ ve değer vermek anlamlarında kullanılmaktadır. Bazı beyitlerde çekmek-asmak-Mansur çağrışımı da bulunmakta:

*Zülfüñ kimi ki ilerü çekse emîr ider
Bu cāzibeyle mîr u gedāyı esîr ider* *Dîvân, K.194/1*

[Saçın her kimi yüceltse/saçına kim ki asılsa (gönül verse) onu emir yapar. Bu cazibeyle emir ve gedayı esir eder.]

*Kākülün ilerü çekdi niçe biñ Mañşûr
Dār-ı dünyāda anı görmişüz ādem bitürür* *Dîvân, G.184/3*

[Kâkülün binlerce Mansuru/(âşığı) yüceltti/astı. Dünya evinde biz onu gördük insan öldürür.]

280

AKDOĞAN, Yaşar, *Ahmedî, Dîvân*, KTB Yayınları, Ankara, 2009.

281

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983, s.38.

*Devlet-i şāh-ı cevān-bahta du‘ā kıl ki seni
Kimse çekmez ilerü himmet-i şāhāne çeker*

Bâkî, *Dîvân*, K.12/4²⁸²

[Devletin bahtı açık padişahına dua eyle ki, o yüce himmetten başka seni hiç kimse yüceltemez.]

*Fazîlet ehlini hiç çekmez oldılar ilerü
Ekābiri ‘ulemā şimdi kendüsine çeker*

Azmîzâde Hâletî, *Dîvân*, K.28/42²⁸³

[Fazilet sahiplerine hiç değer verilmez oldu. Ulema şimdi kibirlileri yüceltir.]

Yine *Dîvân*’da *ilerü çekmek* deyiminin bulunduğu mütekerrir murabba, Gelibolulu Âlî’nin bildirdiğine göre, Celâl Bey’in değer vererek himaye ettiği şair Nihânî ile araları bozulduğunda söylenmiştir:

Kimi kim ilerü çekdümse cefāsın çekdüm

Dîvân, Mrb.12

[Her kimin elinden tutup yücelttiysen (vefasızlık gördüm) cefasını çektim.]

32. İlet ile Dirilen Mihnet ile Can Verir: Bu söz mesel özelliğinde bir ifadedir.²⁸⁴ Bu ifade için dirilmek kelimesinin *yaşamak*²⁸⁵ anlamı da düşünülerek “*Dert çekerek hayat süren, aynı zorlukla can verir*” denilebilir. Aynı zamanda elimizde beddua ifadesi olarak da kullanımlar bulunmaktadır:

*Müdde‘î ‘illet ider la‘lühne cān virmemege
‘İlet ile dirilen miḥnet ile cān virsün*

Dîvân, G.463/4

²⁸²

KÜÇÜK, Sabahattin, *Bâkî Dîvânı, Tenkitli Basım*, TDK Yayınları, Ankara, 1994.

²⁸³

KAYA, Bayram Ali, *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı*, Harvard Üniversitesi, Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Cambridge, 2003.

²⁸⁴

EYÜBOĞLU, E. Kemâl, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, Doğan Kardeş Matbaacılık, İstanbul, 1973. C.1, s.136.

²⁸⁵

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983, s.69

[İnatçı, dudağına can vermemeye illet/dert eder. Dert ile yaşayan zorlukla can versin.]

*Yāruñ elinden çıkar şunma tama‘ destini
‘İllet ile dirilen miḥnet ile cān virür*

Zâtî, *Dîvân*, G.292/2²⁸⁶

[Sevgilin elinden gider, açgözlülük elini sunma. Dert ile ömür süren zorlukla can verir.]

*İtmeyen la‘lûñ için cānını cānıyla fedā
İllet ile dirilüp miḥnet ile cān virsün*

Kütahyalı Rahîmî, *Dîvân*, G.251/4²⁸⁷

[Dudağın için canını samimi olarak fedi etmeyen, dert çekerek yaşayıp, zorlukla can versin.]

*Ten-i zerdümde görüp ‘illet-i ‘aşkı didi yār
‘İllet ile dirilen miḥnet ile cān virür*

Mostarlı Ziyâ’î, *Dîvân*, G.70/2²⁸⁸

[Sevgili (hastalıktan) sararmış tenimde aşk derdini görüp, dert ile yaşayan zorlukla can verir dedi.]

33. Îsâ’nın (a.s.) Eşeği: Peygamberler arasında eşeği ile birlikte genellikle Üzeyir’in (a.s.) anıldığı bilinir. Bununla birlikte *İncil*’e göre Îsâ (a.s.) Kudüs’e bir eşeğin sırtında girer ve halk tarafından hurma dalları sallanarak karşılanır.²⁸⁹ Bu bilgiden hareketle, Îsâ (a.s.) şiirlerde eşeği ile beraber kullanılmaktadır:

²⁸⁶

TARLAN, Ali Nihat, *Zâtî Dîvânı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*, *Gazeller Kısmı: 1. Cilt*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1968.

²⁸⁷

MERMER, Ahmet, *Kütahyalı Rahîmî Dîvânı*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2004.

²⁸⁸

GÜRGENDERELİ, Müberra, *Hasan Ziyâ’î, Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

²⁸⁹

KALKIŞIM, Muhsin - OKUMUŞ, Ömer, “Klasik Türk Şiirinde Hazret-i Îsâ Kavramı” *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Ordu, 2008, C.1, S.5 s.534-546.

Varma kapuñā rūḥ-ı revānum rakīb ile

Zîrâ ki çıkmadı göge 'Îsâ ile harî

Dîvân, G.629/4

[Ey sevgilim! Rakip ile beraber evine gitme ki (o rakip eşektir) Îsâ (a.s.) göge eşeğiyle birlikte çıkmamıştır.]

34. Îsâ Suyu: Hristiyanlarca Îsâ (a.s.)'ın kanı şarap, eti de ekmek olarak kabul edilmekte ve kiliselerde ekmek-şarap ayini olarak da bir uygulama yapılmaktadır. Hristiyanların Yahudilik'ten tevarüs ettikleri bir uygulama olduğu ve muharref *İncil*'lerde farklı şekillerde yansımaları tespit edilen bu ayin ile ilgili bazı bilgiler şöyledir: “Ekmek-Şarap ayini, Hristiyanlıkta önemli sakramentlerden ikincisidir ve evharistiya kelimesiyle ifade ifade edilir. Evharistiya, Yunanca bir kelimedir. Tanrı'ya şükür etme işi anlamına gelir. Terim olarak ise, Hz. Îsâ'nın son akşam yemeği hatırasına Hristiyanlarca kutlanılan bir ayini ifade eder. Snotik *İncilerden*, Matta *İncilinde* Îsâ'nın son akşam yemeği şöyle anlatılır: Onlar yemek yerlerken, Îsâ ekmek aldı, şükran duâsı edip parçaladı ve şakirtlerine verdi ve dedi: Alın, yiyin, bu benim bedenimdir. Ve bir kâse alıp şükretti ve onlara vererek dedi: Bundan için. Çünkü bu benim kanım, günahların bağışlanması için birçokları uğrunda dökülen ahdin kanıdır... Snotik *İncillerde*, Îsâ'nın bedenine ve kanına iştirak etme şeklinde olan bu olay Yuhanna *İncilinde* daha geniş bir anlam ifade eder. Yuhanna, Îsâ'nın şahsında hayat ekmegi, Yahudiler'in çöldeki yiyeceklerinden (manne) daha üstün bir yiyecek olduğunu açıklar; Îsâ'nın eti ve kanı ebedî hayatı sağlayan ve devam ettiren rûhi bir yiyecektir. Yuhanna *İncilinde* bu husus şöyle anlatılır: Doğrusu ve doğrusu size derim: İnsanoğlunun etini yiyip kanını içmedikçe, kendinizde hayat yoktur. Benim etimi yiyip kanımı içenin ebedî hayatı vardır; ben de onu son günde kıyam ettireceğim. Çünkü benim etim hakiki yiyecek ve kanım hakiki içecektir.”²⁹⁰

Yine muharref *İncil*'lerden sadece Yuhanna'ya göre Îsâ (a.s.) Kana şehrinde bir düğüne davet edilir. Düğün sahibinin şarabının bitmesi üzerine Îsâ (a.s.) küplere

su doldurulmasını söyler ve bir mucizeyle bu suları bir anda şaraba çevirir.²⁹¹ Bu mucize aynı zamanda Îsâ'nın(a.s.) *İncil*'de bildirilen 36 mucizesinden birisidir.²⁹²

Şarabın Îsâ (a.s.) ile Hristiyanlıkta bu gibi bağlantıları bulunmaktadır. Bizim şairlerimizin Îsâ suyu ifadesiyle şarap arasındaki kurdukları ilişkinin tam kaynağını tespit edememekle birlikte, beyitlerde şarap-dem-kan bağlantısıyla bu bilgileri de hatırlamak gerekir. Özellikle ilgili şiirin *Dîvân*'da dem (kan)-Îsâ bağlantısı; Sebzî'nin beytinde geçen Yorgi; Nev'î'de geçen Galata ve Zâtî'de yine din dışı bir unsur olan sanemle olan birlikte kullanımlar, Hristiyanlıkla olan bağlantıya dair destekleyici tarzda bir ipucu olarak değerlendirilmelidir.

Îsâ suyu ifadesinin *Dîvân*'da kullanıldığı şiir, vasıta beyti:

Âb-ı hayvân mısın nesin ey mey
La'l-i cānān mısın nesin ey mey

olan, aynı zamanda Fevrî'nin Sahbânâme-i Fevrî başlıklı şiirine naziredir. Vasıta beytinden de anlaşılacağına göre bu terci-bent içki muhtevalı bir manzumedir. Şiirde Îsâ suyu ifadesinden başka yukarıdaki bilgileri destekler tarzda şu beyitler de bulunmaktadır:

. *Hem-dem olan saña hayât bulur*
Maḥrem-i 'Îsî İbni Meryemsin *Dîvân*, Trc.1-IV/10
[(Ey şarap!) Sana arkadaş olan hayat bulur. (Çünkü) Meryem oğlu Îsâ'nın mahremisin.]

Bizi teşrîf idüp ayağınla
Cānda cān itdüñ ey dem-i 'Îsā *Dîvân*, Trc.1-I/6
[Ey Îsâ'nın kanı-nefesi (olan) şarap! Bizi kadehinle şerefendirip, cana can kattın.]

²⁹¹

KUZGUN, Şaban, *Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri*, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2008. s.227.

²⁹²

HANÇERLİOĞLU, Orhan, *İslam İnançları Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984, s.352.

Rastlanılan örneklerde Îsâ suyu ifadesi bazen âb-ı Mesîhâ olarak da geçmektedir. Elimizdeki örnekler şu şekildedir:

N'ola 'Îsî şuyı dinilse saña

Ki demüñ niçe mürde zinde ider

Dîvân, Trc.2-II/10

[(Ey şarap!) Sana Îsâ suyu denilse bunda şaşılması ne var. Çünkü nefesin/yudumun/kanın nice ölmüşleri diriltir.]

İrerdî gün gibi başum göge meyhānesi içre

Şunaydı pür idüp 'Îsâ şuyını ger baña Yorgi

Sebzî, Dîvân, G.821/2²⁹³

[Yorgi bana Îsâ suyunu doldurup sunsaydı, meyhanede başım gün gibi göge ererdi.]

Gel berü 'Îsî şuyından idüben nûş ey şanem

İdelüm zehr-i gamın devriñ ferâmuş ey şanem

Zâtî, Dîvân, G.976/1²⁹⁴

[Ey put (gibi tapılası sevgili). Gel Îsâ suyundan içerek zehir gibi olan gam devrini susturalım.]

Özge meyden zevk alur erbāb-ı hālet Nev'iyā

Gerçi kim Kevser olur āb-ı Mesîhādan lezîz

Nev'î, Dîvân, G.51/5²⁹⁵

[Ey Nev'î! Hal ehli olan kimseler sadece şaraptan tad alırlar. Gerçi Kevser suyu Mesih suyundan tatlı olur.]

293

YEKBAŞ, Hakan, *Sebzî Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Sivas, 2011.

294

TARLAN, Ali Nihat, *Zâtî Dîvânı, (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*, 2. Cild, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1970.

295

TULUM, Mertol - TANYERİ, M.Ali, *Nev'î, Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977.

*Geçürmezler boğazdan kaıraca āb-ı Mesihāyı
Yasağı ādem öldürmez mi hey şūfī Kālātānuñ*

Nev'î, *Dīvān*, G.257/2²⁹⁶

[Hey sofu! Galata'nın yasağında Mesih'in suyunu katrece boğazdan geçirmezler (bu) insanı öldürmez mi?]

Ayrıca Ca'fer Çelebi'nin şu beyti de bu bilgileri destekler tarzda bir örnek olarak değerlendirilebilir:

*Harāmī çeşmüne kan içmege lebūñ fetvā
Virürse tañ mı k'idüpdür meyi helāl Mesih*

Ca'fer Çelebi, *Dīvān*, G.17/2²⁹⁷

[Dudağın harami gözüne kan içmek için fetva verirse şaşılır mı? Çünkü Mesih şarabı helal etmiştir.]

35. Kadeh (Kedû) Üzerine Resim Yapmak, Şiir Yazmak: “*Câm-ı Cem*’de muhtemelen yedi yatay çizgi bulunduğu, kadehin dudağın değdiği kısmına yakın olan çizgiye hatt-ı cevri (eziyet çizgisi) dendiği, bu çizgiye kadar içilen şarabın insanı yere yıktığı söylenir. Daha sonra sırasıyla hatt-ı Bağdad, hatt-ı Basra, hatt-ı ezrak, hatt-ı eşk (veya hatt-ı Vereşker), hatt-ı kâseger, hatt-ı Furudine gelir. Birçok sözlükte ismi geçen bu terkiplerin nereden kaynaklandığı ve ne anlama geldiği bilinmemektedir.”²⁹⁸

“*Câm-ı Cem* bütün evrendeki durumu, yedi feleğin sırrını açık ve ayrıntılı bir biçimde gösteren bir kadeh sayılır. *Hüdâyînâmelerde* astronomik şekiller, yıldızlar ve gezegenlerin resimleri, yeryüzünün yedi kıtasının şekilleri onun üzerine

²⁹⁶

TULUM, Mertol - TANYERİ, M.Ali, *Nev'î, Dīvān*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977.

²⁹⁷

ERÜNSAL, İsmail E., *The Life and Works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi With a Critical Edition of his Dīvān*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1983.

²⁹⁸

YAZICI, Tahsin, “Câm-ı Cem”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, İstanbul, 1993, C.7, s. 42.

işlenmiştir. Gizemli özellikler taşıyan câm-ı Cem'de yerkürenin en uzak noktalarında gerçekleşen olaylar bile yansır.”²⁹⁹

“*Kabaka Nakş: Şarap kadehi üzerine nice eşkâl çizmek âdettir. Meselâ servi gibi, gemi gibi. Ol kabağa çemâne derler [Sûdî, Hâfız Şerhi, I, 143] Çemâne: Kadeh ve piyâle mânâsınadır ve bir nevi kadehe denir ki, kabağı elvân ile münakkaş edip şarap içerler [Burhân-ı Katı Tercümesi]*”³⁰⁰

“*Hatt-ı Sâğar: Hatt-ı sâğardan bunda murâd şırça kadehüñ eṭrâfına altun suyla beyt yazarlar oldur. Ve kitâbet-i eş‘âr buyurduğı da bunda karînedür.*”³⁰¹

Bu bilgiler ışığında elimizdeki örneklerde çeşitli hayallerle oluşturulmuş; kabaktan yapılan şarap kadehinin üzerine şiir, ayet yazıldığı ve üzerine çeşitli şekiller yapıldığına dair beyitler bulunmaktadır:

Yazsak kedûya resm-i çelîpâ-yı zülfüñi

Ey mûğbeçe misket olurdu şarābumuz

Dîvân, G.252/3

[Ey meyhaneci çırağı (olan sevgili)! Kabaktan kadeh üzerine haça benzeyen saçının şeklini işleseydik, şarabımız(ın kalitesi artar), misket şarabı olurdu.]

Sākiden şorsak ne hikmetdür ḥaṭ-ı Yākūt ile

Sāğar-ı billūra yazmış sūre-i Kevşer lebi

Dîvân, G.669/2

[Sakiden sorsak bunun hikmeti nedir, dudağı kristal kadehin üzerine Yakut hat ile Kevser suresi yazmış.]

299

YILDIRIM, Nimet, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2008, s.190.

300

ONAY, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, MEB Yayınları, İstanbul, 2004, s.290.

301

ÖZER, Sibel, *Sûdî-i Bosnavî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ının Bilgi Dökümü ve İspata Dayandırılması*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

*Mün'akis olsa meye rengin düşer haft-ı lebün
Maftla'-ı Câmî münāsibdür k'ola sāğarda naş*

Dîvân, 305/3

[Dudağının üzerindeki ayva tüyleri şaraba güzel yansır. Câmî'nin matlasının kadehte yazılması güzel bir şeydir.]

*Pertev-i mişkâtı beyt-i Enverîden muhtebes
Câminuñ mısra'ları Dîvân-ı Câmîden nişân*

Nev'î, Dîvân, K.37/8³⁰²

[Duvarındaki mumunun oyuğundan yansıyan parlaklık Enverî'nin beytinden alıntı. Kadehinin mısraları Câmî'nin *Dîvân*'ından alâmet.]

*Kâtib-i kudret ezel bezminde haft-ı la'lini
Bir muhayyel şi'rdür yazmış kenâr-ı câmda*

Hayretî, Dîvân, G.411/3³⁰³

[Allah, ezel meclisinde bir muhayyel şiire benzeyen dudağının üzerindeki ayva tüylerini, (sanki) kadehin kenarında yazmış.]

*Naş idelden cânına 'aks-i leb ü dendānuñ
Oldı çarh-āyîn cevāhir birle pür-zîver kadeh*

Lâmi'î, Dîvân, G.61/4³⁰⁴

[Canına dudağının ve dişlerinin aksini işlediğinden beri, kadeh cevherlerle iyice süslenip feleği gösterir oldu.]

302

TULUM, Mertol - TANYERİ, M.Ali, *Nev'î, Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977.

303

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed - TANYERİ, M. Ali, *Hayretî, Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981.

304

BURMAOĞLU, Hamit Bilen, *Lâmi'î Çelebi Dîvânı, Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, Erzurum, 1983.

*Bu dīde hayāl-i haṭ u la'liñle dönüpdür
Bir cāma ki anda yazıla Sûre-i Kevşer*

Emrî, *Dîvân*, G.176/3³⁰⁵

[(Ey Sevgili) Ayva tütünün ve dudağının hayaliyle bu göz, bir kadehe benzemiştir ki, (sanki) onda Kevser suresi yazıla.]

*La'lden bir cāmdur la'liñ ki etrāfında haṭ
Kışsa-i cām-ı Cem-i devrānı yazmışdur tamām*

Emrî, *Dîvân*, G.325/3³⁰⁶

[Dudağın lal taşından yapılmış bir kadehtir ki etrafına tamamen Cem'in kadehinin macerasını yazmışlar.]

*Sebze haṭtuñla görenler didi meygün lebüñi
Lāciverd ile münakkaşca ne sāğarcık olur*

Revânî, *Dîvân*, G.58/3³⁰⁷

[Yeşil/taze ayva tütünle kıpkırmızı/şarap gibi dudağını görenler lacivert ile münakkaş gibi/münakkaşca süslenirse, küçücük kadeh olur dediler.]

*Mestüz ol cām-ı fenādan ki kenārındaki haṭṭ
Nā'ilî nice Şenâyî nice 'Aṭṭār okudur*

Nâ'ilî-i Kadîm, *Dîvân*, G.98/9³⁰⁸

[Ey Nâilî! Mest olduğumuz fenâ kadehinini kenarındaki yazı, nice Senâyî ve Attâr (şii) okutur.]

305

SARAÇ, M. A. Yekta, *Emrî Dîvânı*, Eren Yayıncılık, 2002.

306

SARAÇ, M. A. Yekta, *Emrî Dîvânı*, Eren Yayıncılık, 2002.

307

AVŞAR, Ziya, *Revânî Dîvânı*, KTB Yayınları, Ankara, 2009.

308

İPEKTEN, Haluk, *Nâ'ilî-i Kadîm Dîvânı, -Edisyon Kritik-*, MEB Yayınları, İstanbul, 1970.

*Haft-ı devr-i cām kim zīb-i kitāb-ı şevkdür
Şanki kânunnāme-i Cem der-kenār olmuş aña*

Sabrî, *Dîvân*, G.7/3³⁰⁹

[Kadehi dolanan hatlar ki keyif kitabının süsüdür. Sanasın Cem'in kanunları ona derkenar olmuş/yazılmış.]

36. Kan Uğut: “*Ugut: Baygın, kendinden geçmiş*”³¹⁰ *Tarama Sözlüğü*'nde kesin olmadığı belirtilerek “*kana boyanmış*”³¹¹ anlamı da verilmiştir. Elimizdeki ve *Dîvân*'daki örneklere göre kelimenin boyanmış anlamı da anlaşılacakla birlikte baygın anlamı daha uygun gözükmetedir:

*Nice hayrānlıkdur ey dil şol leb-i dilber 'aceb
Ehl-i 'aşkı ağzına almadan eyler kan uğud*

Dîvân, G.46/4

[Ey gönül! O yarin dudağı nasıl bir uyuşturucudur/esrardır ki, aşk ehlini ağzına almadan kan baygını yapar.]

*Bağlamalu kan uğut bir kıbkızıl dîvānedür
Avuc avuc za'firān yer çün müdām ey yār gül*

Lâmi'î, *Dîvân*, K.16/14³¹²

[Ey sevgili! Gül, sürekli avuç avuç safran yer. Bağlanması gereken kan baygını/gözünü kana boyamış bir zır delidir.]

309

KASIR, Hasan, *Sabrî Mehmed Şerîf Dîvânı (İnceleme-Karşılaştırmalı Metin)*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1990.

310

PAÇACIOĞLU, Burhan, *VII-XVI Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2006. s.607.

311

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983, s.124.

312

BURMAOĞLU, Hamit Bilen, *Lâmi'î Çelebi Dîvânı, Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, Erzurum, 1983.

*Niçe bir esrār-ı gāmla olalum hayrān uğut
İçelüm cām-ı mey-i gülfām olalum kan uğut*

Âşık Çelebi, *Dîvân*, G.115/1³¹³

[Gam esrarıyla niçin hayran baygını olalım. Gül renkli şarabı kadehten içelim kan baygını olalım.]

*Serv uğut şimşād hayrān lāle kanzil gonca mest
Olmasun mı ey yüzi gül bülbul-i dil mey-perest*

Lâmi‘î, *Dîvân*, G.32/1³¹⁴

[Serv baygın, şimşat hayran, lale zilzurna sarhoş, gonca mest. Ey gül yüzlü, (herkes bu haldeyken) gönül bülbulü nasıl içki düşkünü olmasın?]

*Lāle vü nergisle servi bāğda gördüm seher
Biri kanzil biri kör bengi biri hayrān uğut*

Âşık Çelebi, *Dîvân*, G.115/3³¹⁵

[Seher vakti bahçede lale, nergis ve serviyi gördüm. Biri zilzurna sarhoş, biri beng tiryakisi, biri esrar baygını.]

37. Karaman - Yalan: Karamanoğulları’nın Osmanoğulları’na verdikleri sözlerde durmamalarından dolayı klasik Türk şiirinde Karaman, yalanla birlikte kullanılmaktadır.³¹⁶ *Dîvân*’da da bu doğrultuda şu örnek bulunmaktadır:

³¹³

KILIÇ, Filiz, *Âşık Çelebi Dîvânı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988.

³¹⁴

BURMAOĞLU, Hamit Bilen, *Lâmi‘î Çelebi Dîvânı, Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, Erzurum, 1983.

³¹⁵

KILIÇ, Filiz, *Âşık Çelebi Dîvânı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988.

³¹⁶

YENİTERZİ, Emine, “Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klâsik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı - Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı-*, Ordu, 2010. C.3, S.15, s.318.

*Katlûme va‘desi var diyü gurûr itme dilâ
Rağbet itmez Karamânî gibi peymâna müje*

Dîvân, G.596/5

[Ey dil! Beni öldürmeye sözü var diye gururlanma. Kirpiği Karamanlı gibi sözünde durmaz.]

38. Karı Tul: *Hüsrev ü Şîrîn* mesnevilerinde hilekar, kara haberci ve yalancı gibi olumsuz özellikleriyle işlenen bir karakter olan dul, acuze kadın³¹⁷ *Dîvân*’da şu örnekte kullanılmaktadır:

*Egerçi nev-‘arûs añlar gören Şîrînlüğün dehrüñ
Niçe biñ Husrev ü Ferhâdı öldürmiş karı tuldur*

Dîvân, G.122/4

[Dünyanın şirinliklerini gören onu yeni bir gelin sanar. Hâlbuki binlerce Hüsrev ve Ferhâdı öldürmüş bir dul kadındır.]

39. Kefene Ayet-Dua Yazmak: Örneklerden hareketle günlük hayatta böyle bir uygulama olduğu düşünülebilir:

*Ölürseñ hazz-ı hüsninden Celâlî
Du‘â-yı nûrî hîç yazma kefende*

Dîvân, G.549/5

[Ey Celâlî! Onun güzelliğinin aşkıyla ölürsen, Nur duasını kefene hiç yazma.]

*Tende kılıcı zaḥmına cānān müteḥayyir
Âyet yazulu şimdi mi gördi kefen üzre*

Dîvân, G.554/4

[Sevgili tende açtığı kılıç yarasına şaşırmış. Kefene ayet yazılması (meşhurdur) yeni mi gördü bunu.]

317

AYAN, Elif, *Sâlim Efendi’nin Husrev ü Şîrîn Mesnevîsi ve Türk Edebiyatında Husrev ü Şîrîn Mesnevîleri*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2 Cilt, Ankara, 2010. s.234.

*Lā-cerem lāyık-ı firdevs ola rūh-ı Mecnūn
Ki aña sūre-i ve'l-Leyl ile yazılsa kefen*

Mostarlı Ziyâ'î, *Dîvân*, G.328/5³¹⁸

[Kefenin üzerinde Leyl suresi yazılmışsa, Mecnun'un ruhu elbette ki cennete layıktır .]

*Lâmi'î'nün yazıñuz hırz-ı kadeh ekfânına
Virse cān ger leblerinden şunmadan dilber kadeh*

Lâmi'î, *Dîvân*, G.61/8³¹⁹

[Sevgili eğer dudaklarından kadeh sunmaksızın (Lâmi'î) can verirse, (bari) Lâmi'î'nin kefeninin üzerine kadeh duası yazın.]

40. Kızlık: “Kızlık: Kıtık, kaht.”³²⁰ Bazı beyitlerde kelimenin bilinen anlamıyla da zaman ilgisiyle çağrışım zenginliği sağlanmaktadır:

*Ucuz düşürüp kızlık alan duhter-i rezden
Devr içre şurāhî gibi merdāne şalınsun*

Dîvân, G.465/5

[Asma kızından ucuz düşürüp kızlık alan/kıtık alan, devr içinde surahi gibi yiğitçe salınsın.]

*Şu kim biñ cān virüp zevkini sürdi
Bu kızlık da anı ucuz düşürdi*

Mesîhî, *Dîvân*, *Edirne Şehrengîzi*, 81.³²¹

[Şu ki can verip binlerce zevkini sürdü, bu kıtlık da onu ucuz düşürdü.]

318

GÜRGENDERELİ, Müberra, *Hasan Ziyâ'î, Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

319

BURMAOĞLU, Hamit Bilen, *Lâmi'î Çelebi Dîvânı, Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, Erzurum, 1983.

320

TULUM, Mertol, *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, TDK Yayınları, Ankara, 2011. s.1133.

321

MENGİ, Mine, *Mesîhî Dîvânı*, AKM Yayınları, Ankara, 1995.

*Ey Yûsuf-ı zamân bize kızlıkda kıl meded
Mâhî gibi cihân biri birin yemek umar*

Yahyâ Bey, *Dîvân*, K.25/8³²²

[Ey zamanın Yûsuf'u. Cihan balık gibi birbirini yemeyi umar oldu, bize bu kıtlıkta yardım et.]

*Avrat u oğlanı bu kızlık perîşân eyledi
Göge çıkdı da'vet-i pîr ü cüvânı arpanuñ*

Kütahyalı Rahîmî, *Dîvân*, K.6/26³²³

[Bu kıtlık avrat ve oğlanı perişan eyledi. Gencin yaşlının arpa (diye) feryadı göge çıktı.]

41. Melekler Kilise Resimlerinden Kaçar: Bir inanış biçimi olarak *Dîvân*'da şu örnek bulunmaktadır:

*Hubb-ı dünyâ ile gelmez hâtıra idrâk-i pâk
Kim melâ'ik şûret ü resm-i kelîsâdan kaçar*

Dîvân, G.554/4

[Dünya sevgisiyle hatıra temiz düşünce gelmez. Nitekim melekler kiliselerdeki resimlerden kaçarlardı.]

42. Meymene Meysere: “*Meymene: Savaş durumunda olan bir ordunun sağ kanadı, sağ cenahı; Meysere: Savaş durumunda olan bir ordunun sol kanadı, sol cenahı.*³²⁴

*Ma'nâ cünûdı meymene vü meysere tolar
Çekse ne dem ki mülk-i varakda 'alem kalem*

Dîvân, G.401/4

[Varak/yazı ülkesinde, ne zaman ki kalem/sancak çekse, mana askerleri sağdan ve soldan doluşurlardı.]

³²²

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Yahyâ Bey, Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977.

³²³

MERMER, Ahmet, *Kütahyalı Rahîmî Dîvânı*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2004.

³²⁴

AYVERDİ, İlhan, *Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugatı*, Kubbealtı Neşriyât, İstanbul, 2011. s.817.

*Mey ile meymene vü meysereni tıldurma
Ne revâdur ki meye Ka‘be-i dil menzil ola*

Yahyâ Bey, *Dîvân*, G.432/4³²⁵

[Sağını solunu şarapla doldurma. Gönül Ka‘besine şarabın menzil olması revâ mıdır?]

43. Mısır-ı Câmî’: Hurûfilikle ilgili bir kavramdır. Bu ifade hakkında şu bilgiler bulunmaktadır: “Cuma namazı yaşanan beldenin en büyük câmiinde, yani mısır câmiinde topluca eda edilir. Hurûfilere göre mısır câmii insan vücudundan kinayedir. Orda Cuma namazı kılmak ise 28 ve 32 harfin alametlerini kendi vücudunda müşahede etmektir. Dolayısıyla bir kişi kendi vücudunda Âdem’in ve Hâtem’in kelimelerini müşahede etmezse mısır câmi olmaz ve kıldığı Cuma namazı da câiz olmaz, çünkü Cuma namazı sadece mısır câmide kılınır. Fazlullâh Muhabbetname’sinde mısır câmii, 28 hattan istiva hattı geçtikten sonra ortaya çıkan 32 hattan kinaye olarak değerlendirmiştir. Cuma namazının, diğerlerinden farklı olarak güneş tam tepedeyken kılınması da istiva hattından kinayedir.”³²⁶

*Mısır-ı cāmî’ veyâ ħod cāmî’-i Mısır oldı yüzi
Tut ki tûb âyinedür anda müdevver ğabğab*

Dîvân, G.21/4

[Yüzü Mısır-ı câmi veya da câmi-i Mısır oldu, farzet ki gerden (câmi içinde) dönen top aynadır.]

*Vechüñde şol zenaĥdân ħandîl-i Mısır-ı cāmî’
Bâĥ-ı İremde beñzer sîmîn sûtûna gerden*

Dîvân, G.500/3

[Yüzündeki o çene Mısır-ı câmi kandili. Boynun İrem bağındaki gümüş sütuna benzer.]

³²⁵

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Yahyâ Bey, Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977.

³²⁶

USLUER, Fatih, *İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibâren Hurûfilik*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2009, s.470.

*Şem‘iyem hem ‘âlemüñ şem‘ina hem pervāneyem
Mısr-ı cāmi‘ uş menem hem ma‘bed ile Sumenāt*

Nesîmî, *Dîvân*, G.26/6³²⁷

[Âlemin hem mumuyum hem de mumuna pervaneyim. İşte mısır cāmii benim hem mabedim hem de Sumnat puthanesiyim.]

*Ey Mişālî Mısr-ı cāmi‘de bugün cem‘ olmayan
Sünbül-i dilber gibi yarın perişân üzredür*

Misâlî, *Dîvân*, G.155/7³²⁸

[Ey Misâlî! Bugün Mısır-ı cāmide toplanmayan, sevgilinin sünbüle benzeyen saçı gibi yarın perişanlık üzeredir.]

*Kılmışam vech-i sevād-ı a‘zamında cum‘ayı
Mısr-ı cāmi‘dür yüzi te‘vîl-i burhân bulmuşam*

Arşî, *Dîvân*, G.200/5³²⁹

[Cuma namazını sevād-ı azam/Mekke/görkemli şehir/Fatiha olan yüzünde kılmışım. Yüzü Mısır cāmidir, delile mana bulmuşum.]

44. Misket Şarabı: Güzel kokulu misket üzümünden yapılan³³⁰, 16. yüzyılda en kaliteli bir cinsinin Midilli adasından getirildiği, fiyatı 4-5 akçe arasında değişen, dört yıldan yaşlı³³¹ kaliteli bir şarap çeşididir. *Dîvân*’da ve rastlanılan örnekte kalitesine de vurgu yapılmaktadır:

327

AYAN, Hüseyin, *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânının Tenkidli Metni*, TDK Yayınları, Ankara, 2002.

328

GÜNEŞ, Deva, *Misâlî Dîvânı, (İnceleme-Metin)*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2011.

329

KAHRAMAN, Bahattin, *Arşî Dîvânının Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2 Cilt, Konya, 1989.

330

ARSLAN, Mehmet, *Sâkinâmeler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2012, s.42.

331

AND, Metin, *16. Yüzyılda İstanbul, Kent-Saray-Günlük Yaşam*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012, s.171.

Yazsak kedūya resm-i çelîpā-yı zülfüñi

Ey muğbeçe misket olurdu şarābumuz

Dîvân, G.252/3

[Ey meyhaneci çırağı (olan sevgili)! Kabaktan kadeh üzerine haça benzeyen saçının şeklini işleseydik, şarabımız(ın kalitesi artar), misket şarabı olurdu.]

Fikr-i hattı ağladur bizi benefşe olmasun

Kākūliyle başumuz hoşdur şarāb-ı misket al

Dîvân, G.366/4

[(Sevgilinin) Ayva tüylerinin efkarı bizi ağlatır, bundan dolayı menekşe şarabı olmasın, kakülüyle başımız iyidir misket şarabını al.]

Müşgîn hatı belürdüğü'çün la'l-i nābına

Cān virür oldu her kişi misket şarābına

*Enverî, Dîvân, G.132/1*³³²

[Misk kokulu tüyleri geldiği için misket şarabı gibi olan kırmızı dudağına herkes can verir oldu.]

45. Nûş-ı Can Olsun: “Nûş: *Lezîz, hoş-meze, muvâfık-ı mezâk manasınadır. Âfiyet olsun, şifâ ve nûş-ı cān olsun mevkiinde irat olunur.*”³³³ Kalıp şeklinde bir ifade olarak “*âfiyet olsun, canına değsin, can içkisi olsun, yarasın*” denilebilecek anlamlarla kullanılmaktadır:

Dir imişsin Celālîniñ varam kanın içem bir gün

İçerseñ nûş-ı cān olsun efendüm dem kadem birle

Dîvân, G.529/7

[(Sevgilim!) Bir gün varayım da Celâlî'nin kanını içeyim dermişsin. (Gelip) içersen şerefle, (kanım sana) âfiyet olsun.]

³³²

KURNAZ, Cemal - TATÇI, Mustafa, *Ümmî Dîvân Şairleri ve Enverî Dîvânı*, MEB Yayınları, Ankara, 2001.

³³³

Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı* (Hazırlayanlar: ÖZTÜRK, Mürsel - ÖRS, Derya), TDK Yayınları, Ankara, 2009, s.570.

Dem-â-dem nûş-ı cān olsun içerseñ hûn-ı ‘uşşâkı

Du‘âmuz bu durur şāhā müdām ol ‘ayş u ‘işretde *Dîvân, G.561/3*

[Ey şah! İşret meclisinde âşıklarının kanın içersen, duamız budur (sana) can içkisi olsun/yarasın.]

Bezm-i şafāda ol şanem bāde yirine dem-be-dem

Şunsa hezār kāse semm ‘āşika nûş-ı cān ola

*Süheylî, Dîvân, G.291/3*³³⁴

[Safa meclisinde o put (kadar tapılası/güzel sevgili) âşığa şarap yerine bin kâse zehir sunsa (ne var), âşığa afiyet olsun.]

Alursa cānumı ğamzeñ n'ola ‘ömrüm revān olsun

İçerse leblerüñ kanum efendüm nûş-ı cān olsun

*Şem‘î, Dîvân, G.122/1*³³⁵

[Gamzen canımı alırsa ne var ömrüm (sana) feda olsun, efendim dudakların kanımı içerse afiyet olsun.]

Şarāb-ı ergavān içsem lebüñsüz baña kan olsun

İçerseñ sen benüm kanum efendi nûş-ı cān olsun

*Âhî, Dîvân, G.86/1*³³⁶

[Erguvan renkli şarabı dudağın olmadan içersen bana kan olsun. Efendim sen benim kanım içersen canına değsin/afiyet olsun.]

334

HARMANCI, M. Esat, *Süheylî Ahmed bin Hemdem Kethudâ, Dîvân*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

335

KARAVELİOĞLU, Murat Ali, *On Altıncı Yüzyıl Şairlerinden Prizrenli Şem‘î'nin Divanı'nın Edisyon Kritiği ve İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2 Cilt, İstanbul, 2005.

336

SUNGUR, Necati, *Âhî Dîvânı*, KTB Yayınları, Ankara, 1994.

*Günde biñ kez her şeker-lebden alursın kām-ı dil
Nüş-ı cān olsun saña vü ‘āfiyetler kapluca*

Lâmi‘î, *Dîvân*, K.29/22³³⁷

[Kaplıca! Her şeker dudaklıdan günde bin defa haz alırsın. Sana afiyetler olsun canına değsin.]

*Nüş-ı cān olsun leb-ā-leb cām ile şöhetin
Eylemişsin sākıyā bensüz harām olsun saña*

Rumelili Za‘îfî, *Dîvân*, G.5/4³³⁸

[Ey saki! Kadehle dudak dudağa olan sohbetin canına değsin/afiyet olsun. Bensiz eylemişsin haram olsun.]

46. Oğlan Gönüllü: Elimizdeki örneklere göre “çocuk gönüllü, genç gönüllü, tecrübesiz, ayran gönüllü” anlamlarına gelecek şekilde kullanılmaktadır:

*Giryān olur Celāli hemān cüz’i cevri ile
Pîrledüğine bakmañuz oğlan gönüllüdür*

Dîvân, G.115/7

[Celālî’nin büyüklendiğine bakmayın, çocuk gönüllüdür, küçücük bir zulüm ile (hemen) ağlamaklı olur.]

*Gördügi hūba gönül virmezdi böyle dāyimā
Şevkiyā oğlan gönüllü olmasa pîrūñ senūñ*

Edirneli Şevkî, *Dîvân*, G.98/7³³⁹

[Ey Şevkî! Senin üstadın eğer genç gönüllü olmasaydı, böyle her gördüğü güzele gönül vermezdi.]

337

BURMAOĞLU, Hamit Bilen, *Lâmi‘î Çelebi Dîvânı, Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, Erzurum, 1983.

338

AKARSU, Kâmil, *Rumelili Za‘îfî Dîvânı, (Tenkidli Metin)*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011.

339

YAKAR, Halil İbrahim, *Edirneli Şevkî Dîvânı*, Palet Yayınları, Konya, 2010.

Bazı beyitlerde oğlan-gönül bağlantısıyla da kullanımlar bulunmaktadır:

*Gördüğüne meyl idüp akmağ diler
Ey Sehî incinme oğlandur göñül*

Sehî Bey, *Dîvân*, G.155/7³⁴⁰

[Ey Sehî! Gördüğüne meyl edip gönül verdiği bakma, gönül gençtir/tecrübesizdir.]

*Ey gözi bādām şeftālū-yi la‘l-i nābuñı
Luṭf u iḥsān it kerem kıl göñlüm oğlandur umar*

Zâtî, *Dîvân*, G.350/3³⁴¹

[Ey badem gözlü! Şeftali kırmızılığındaki dudağını lütufla ihsan eyle ki gönlüm oğlandır, canı çeker.]

47. Öñmek: “Öñmek: *İntizâr etmek, beklemek, karşısına çıkmak.*”³⁴²

*Ey hūr-çihre ‘arz-ı cemāl it ki rûz u şeb
Şems ü kamer yoluñı öñer bir selām için*

Dîvân, 457/3

[Ey huri yüzlü! Yüzünü göster ki Güneş ve Ay gece gündüz bir selam için yolunu bekler.]

*Yollar öñmekde selām olsun baña
Merḥabāsuzlarda ‘ışk olsun saña*

Zâtî, *Dîvân*, G.20/3³⁴³

[Yollar beklemekte bana selam olsun, Selamsızlarda sana aşk olsun.]

³⁴⁰

YEKBAŞ, Hakan, *Sehî Bey Dîvânı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.

³⁴¹

TARLAN, Ali Nihat, *Zâtî Dîvânı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, Gazeller Kısmı: 1. Cilt, İstanbul, 1968.

³⁴²

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983, s.169.

³⁴³

TARLAN, Ali Nihat, *Zâtî Dîvânı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, Gazeller Kısmı: 1. Cilt, İstanbul, 1968.

48. Parmağa Kamış Yürütmek: “Bir işkence türü olan kamış yürütmek, turnaklara ince kamışlar sokarak kan akıtmak anlamına gelmektedir.”³⁴⁴

Nice ikrār itmesün esrārını bî-çāre ney

Bāgbān zecr ile barmağına yürütdi kamış

Dîvân, G.302/6

[Çaresiz ney nasıl sırlarını açıklamasın? Bahçıvan parmağına eziyetle kamış yürüttü.]

Çün lebûnden şeker uğruladı şîrînlîk anuñ

Zecr içün dehr eli parmağına yürütdi kamış

*Ca‘fer Çelebi, Dîvân, G.77/6*³⁴⁵

[Muska onun dudağından tatlılık çaldığından dünya eli eziyet için parmağına kamış yürüttü.]

Toğruldı elif kaddüñe öykünmege ey serv

Barmağına yüritdi kalem ehli kamışlar

*Zâtî, Dîvân, G.238/2*³⁴⁶

[Ey servi boylum! Servi elif gibi düz olan boyuna benzemek için ayağa kalktığından kalem ehli parmağına kamışlar yürüttü.]

49. Ruh Dügümleme: *Dîvân*’da bulunan örnekte, açık bir ifadeyle, kimyacıların ateşte zehirle birlikte ruh düğümledikleri belirtilmektedir. Kaynaklarda bu hususta dayanak olarak bilgiye rastlanamamıştır.

Nigāruñ sâbit itdüm ‘aşkıñı gönümde gam birle

Ki ‘ağd-i rûh ider iksîriler âteşde sem birle

Dîvân, G.115/7

[Sevgilinin aşkını gönlümde gam ile birlikte sabitledim. Nitekim kimyacılar ateşte zehirle birlikte ruh düğümlerler.]

³⁴⁴

SERDAROĞLU, Vildan, *Sosyal Hayat Işığında Zâtî Dîvânı*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2006.

³⁴⁵

ERÜNSAL, İsmail E., *The Life and Works of Tâcî-zâde Cafer Çelebi With a Critical Edition of his Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1983.

³⁴⁶

TARLAN, Ali Nihat, *Zâtî Dîvânı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, Gazeller Kısmı: 1. Cilt, İstanbul, 1968.

50. Seb‘a'l-Mesânî: “Seb‘u'l-mesânî, 7 ayetten oluşan ve namazın her rekâtında okunan Fâtiha suresini tanımlar. Hurûfîler tekrarlanan yedi anlamına gelen sebul-mesânî kelimesini aynı zamanda 14 mukattaat (Elif-Lâm-Râ-Kef-He-Ye-‘Ayn-Şad-Ṭâ-Sin-Ḥâ-Mim-Kâf-Nun) için de kullanmışlardır.”, “14 mukattat harfî Âdem’in yüzündeki 14 hat karşılığındadır ki, Seb‘u'l-mesânî’ye işaret eder.”³⁴⁷ Hem Fâtiha suresi hem de Hurûfilik terimi olarak çok daha detaylı anlamları olan bu yapı *Dîvân*’da ve örneklerde, Hurûfilik remzi olarak genellikle yüz ve hat ile birlikte kullanılmaktadır.

Muḥkemât-ı ḥaṭṭ-ı vechüñ ser-be-ser âyât-ı Ḥaḳ

Nükte-i seb‘a'l-meşânî sırr-ı Ṭâhâ bundadır

Dîvân, G.68/3

[Yüzündeki tüylerin hükmü baştan başa Hak ayeti. Fâtiha’nın nüktesi, Ṭâhâ’nın sırrı bundadır.]

Kimse taḥkîk itmemiş seb‘a'l-meşânî remzini

Ḥaṭṭ-ı vechüñ okıyan tefsîrin añlar âyetüñ

Dîvân, G.347/3

[Fâtiha-i şerîfenin/seb‘a'l-mesânînin hiç kimse sırlarını anlayamamış. Yüzündeki tüyleri/hatları okuyan ayetin tefsirini (bile) anlar.]

Şûret-i Rahmâna inkâr eyleyendür dūzahî

Vechüñi seb‘a'l-meşânî bilmeyen oldu recîm

Dîvân, G.420/3

[Rahman(ın tecellisi olan) yüzüne inkâr eyleyen cehennemliktir. Yüzünü seb‘a'l-mesânî bilmeyen taşlananlardan oldu.]

Celâlî cümle eşyâ mazhar-ı seb‘a'l-meşânîdür

Geçürmez vâkıf-ı esrâr olan ğaḫletle eyyâmın

Dîvân, G.488/5

[Ey Celâlî. Bütün şeyler seb‘a'l-mesânînin yansımasıdır. (Bu) sırlara vakıf olan vaktini gaḫletle geçirmez.]

347

USLUER, Fatih, *İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibâren Hurûfilik*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2009, s.381.

Seb‘a'l-meşânî sırrını keşf itme münkire

Mü'min gerek ki muşhafı küffâra açmaya

Dîvân, G.569/4

[Seb‘a'l-meşânînin sırrını münkire açıklama. Mümin olan mushafı kâfirlere açmasa gerektir.]

Yoğ iken kılca haber te'vîl-i haţtından Celâl

Bu ğazel seb‘a'l-meşânî sırrın izhâr eyledi

Dîvân, G.680/7

[Celâl! (Sevgilinin) tüylerinin bilgisinden azıcık bilgi yokken bu gazel seb‘a'l-meşânînin sırrını açıkladı.]

Vechinüñ Seb‘a'l-meşânî okınan günden beri

Gör ki ne dîvâne düşmüş 'âşıkun dîvânesi

Nesîmî, Dîvân, G.424/2³⁴⁸

[Yüzü Fâtîha olarak okunduğu günden beri âşığın delisi gör ki nasıl divane düşmüş.]

Muḳaṭṭa‘ zülf ü kaş u kirpigünden

Yüzünde yazılı seb‘a'l-meşânî

Muhîṭî, Dîvân, G.200/2³⁴⁹

[Yüzündeki seb‘a'l-meşânî saç, kaş ve kirpiğindeki mukatta harflerinden yazılı.]

Kelāmullāh-ı hüsnünde haţtuñ seb‘a'l-meşânîdür

Ki nâzil oldu bir kerre daḥî Kur‘ân-ı şanîdür

Misâlî, Dîvân, G.92/1³⁵⁰

[Allah'ın kelâmı olan yüzünde ayva tüylerin seb‘a'l-meşânîdir ki bir defa daha nazil olan ikinci Kur‘ân'dır.]

348

AYAN, Hüseyin, *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânının Tenkidli Metni*, TDK Yayınları, Ankara, 2002.

349

TATAROĞLU, Abdullah, *Muhîṭî Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği Dîvânının Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1995.

350

GÜNEŞ, Deva, *Misâlî Dîvânı, (İnceleme-Metin)*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2011.

51. Sevâd-ı A'zam: “Sevâdü'l-A'zam'ın sözlük anlamı büyük siyahlıktır. Fırka-i Nâciye'yle ilgili hadîsin rivâyetlerinde Fırka-i Nâciye yerine sevâdü'l-a'zam terkîbi kullanılmıştır. Diğer bir hadîste de Müslümanların çoğunluğunun sapkınlık üzerinde birleşmelerinin imkânsızlığından dolayı olsa gerek sevâdü'l-a'zamı takip tavsiye edilmiştir. Hurûfîler sevâdü'l-a'zamın sözlük anlamı üzerinden yorumlarını yapmışlar ve kendilerinin sevâdü'l-a'zam ehli olduklarını göstermeye çalışmışlardır. Bir kısmı sevâdü'l-a'zamı insan yüzündeki hatlar olarak kabul etmişlerdir. Bu hatlar Allah tarafından yazıldığı ve Allah'ın kelâmının mazharı olduğu için a'zam sıfatı ve renklerinden dolayı da sevâd ismiyle isimlendirilir. Diğer bir yaklaşıma göre de sevâdü'l-a'zam Havvâ'ya göre daha fazla hattın mazharı olduğu için Âdem'in hatlarından kinâye olarak kabul edilmiştir.”³⁵¹ Bu bilgilerde görüldüğü gibi Hurûfîlikle ilgili bir remiz olan bu kavram, aynı zamanda “1.Büyük görünüşlü şehir [Mekke için kullanılır], 2.Büyük insan topluluğu, bilhassa İslâm cemâati müslümanlar, 3.tasavvuf. Cenâb-ı Hakk'ın isim ve sıfatlarına mazhar olup hakiki fakra, yokluğa erişmiş kâmil insan.”³⁵² anlamlarına da geldiğinden, elimizdeki beyitlerde hem Hurûfîlik remzi hem şehir hem de tasavvufî bir terim olarak kullanılmaktadır:

Göge çıksa fitne-i Deccâlden bulmaz halâş

Bilmeyen kimse sevâd-ı a'zamı hışn-ı haşîn

Dîvân, G.492/2

[Sevâd-ı a'zamı güvenilir bir yer olarak bilmeyen kimse, göge çıksa da Deccâl'in fitnesinden kurtulamaz.]

‘Ârif iseñ gel Sevâd-ı A'zama eyle qarâr

Görmek isterseñ ‘acâyib mülk-i Hindüstâna var

Dîvân, G.169/3

[Ârif isen gel görkemli şehir Mekke'de karar kıl (Mekke'de otur/Mekke'ye git). Tuhaf insanlar/şeyler (de) görmek istersen Hindistan'a git.]

351

USLUER, Fatih, *İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibâren Hurûfîlik*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2009, s.143-144.

352

AYVERDİ, İlhan, *Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük*, Kubbealtı Lugatı, Kubbealtı Neşriyât, İstanbul, 2011. s.1094.

*Yār için her güşede biñ dīv olur düşmen maña
Ey sevād-ı a‘zam u muhkem hışārım handasan*

Nesîmî, *Dîvân*, G.312/12³⁵³

[Her köşede sevgili için bin cin bana düşman olur. Ey sevād-ı a‘zamım/güvenilir mekânım muhkem hisarım nerdesin.]

*Sevād-ı a‘zam hüsniñ kelām-ı lem-yezeli
Ne muşhaf ü ne cemāl u ne hāl u haṭṭ-ı siyāh*

Misâlî, *Dîvân*, G.92/1³⁵⁴

[Güzelliğin sevād-ı a‘zam. Zeval bulmayan keliması ise ne mushaf ne yüz ne ben ne siyah tüy.]

*Kılmışam vech-i sevād-ı a‘zamında cum‘ayı
Mısr-ı cāmi‘dür yüzi te‘vîl-i burhān bulmuşam*

Arşî, *Dîvân*, G.200/5³⁵⁵

[Cuma namâzını sevād-ı azam (Mekke-görkemli şehir)/Fâtîha olan yüzünde kılmışım. Yüzü Mısır câmidir, delile mânâ bulmuşum.]

Hurûflikle ilgisi bulunmayan şairlerde de tasavvufî bir terim ve şehir anlamında şu tarz kullanımlar bulunmaktadır:

*Cismümi çün dāğ-ı hasret kıldı ser-tā-ser kıra
Oldı sevdāya sevād-ı a‘zam anda her kıra*

İbni Kemâl, *Dîvân*, G.3/1³⁵⁶

353

AYAN, Hüseyin, *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânının Tenkidli Metni*, TDK Yayınları, Ankara, 2002.

354

GÜNEŞ, Deva, *Misâlî Dîvânı, (İnceleme-Metin)*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2011.

355

KAHRAMAN, Bahattin, *Arşî Dîvânının Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2 Cilt, Konya, 1989.

356

SARAÇ, M. Ali Yekta, *Kemâl Paşazâde Dîvânı*, Basılmamış Kitap Projesi.

[Ayrılığın yarası cismimi baştan başa kararttı, her karalık sevdaya görkemli şehir oldu.]

*Sevâd-ı a‘zamı nazmuñ kalem-revümdür hep
Benem hükümet iden şimdi mülk-i ma‘nāya*

Azmîzâde Hâletî, *Dîvân*, K.2/29³⁵⁷

[Şiirin görkemli şehri hükmümü yürüttüğüm yerdir hep. Şimdi mana ülkesine padişah olan benim.]

52. Sikke Komak: *Dîvân*’da ve elimizdeki örneklerden hareketle bu ifade “*nâm salmak, ad bırakmak*” denilebilecek anlamlarda kullanılmaktadır. Ayrıca Mecnûn ve Ferhat gibi aşk kahramanlarıyla da birlikte kullanılan ifade, onların yaptıkları âşıklık işine nâm vermek, âşıklığı onlardan daha iyi yapmak, onlara üstünlük iddiasında bulunmak bağlantılarıyla da kullanılmaktadır:

*Yine dil sikke kodı şan‘at-ı Ferhâda yine
Vâcib olmuş durur aña kim gele üstâda yine* *Dîvân*, G.553/1

[Gönül yine Ferhat’ın sanatına nam verdi(/bu işte onu geçti.) Ona (ben) üstada gelmek (artık) vacip olmuştur.]

*Dâğ-ı ‘ışkuñla revân cān virüp ey Leylî-hırām
Sikke kodum ‘ışk ile ‘âlemde Mecnûn üstine*

Edirneli Nazmî, *Dîvân*, G.5723/4³⁵⁸

[Ey nazlı yürüyüşlü Leylâ! Aşk yarasıyla can verip, âlemde Mecnûn’un (âşıklığının) üstüne nam verdim.]

357

KAYA, Bayram Ali, *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı*, Harvard Üniversitesi, Yakınoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Cambridge, 2003.

358

DOĞAN, Güler, *Edirneli Nazmî Dîvânı*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora, Tezi, İstanbul, 2010.

*Sehā mührin urup bir sikke kōmıř ‘āleme Hātem
Şoñında herkesüñ bāķī kalan bir ad imiş bildüm*

Süheylî, *Dîvân*, G.214/6³⁵⁹

[Hâtem, âleme cömertlik mührünü vurarak ad komuş/nâm salmış. (Bu dünyada) sonunda herkesten kalacak bir ad imiş, bildim.]

*Şāh-ı nazmām n'ola ter sikke kōsam ‘ālemde
Giderin Hāletiyā ben kalacak adumdur*

Azmîzâde Hâletî, *Dîvân*, G.259/5³⁶⁰

[Şiirin şâhiyım. (Bu işte) âleme yeni bir ün salsam bunca şaşılacak ne var? Ey Hâletî! Gittiğimden benden kalacak adımdır.]

53. Sikkeyi Mermerde Kazımak: “*Sikkeler dökmekten ziyâde darp suretiyle vücûda getirilmiştir. Bir hakkâk sikkenin üzerindeki tasvir ve yazıları demir yahut tunç kalıplar üzerine ters olarak yazardı. Ön tarafın kalıbı bir örs içine gömülü, arka tarafına bir sap yapılırdı. Kânûnen tayin edilmiş terkipte yazılan sikke madeninden dökmek yahut kesmek suretiylei sikke taslağı dediğimiz düz yahut yuvarlak bir maden parçası vücûda getirilirdi. Bu taslak kızdırıldıktan sonra iki kalıbın arasında konur ve üstteki kalıbın sapına bir çekiçle vurularak her iki kalıbın üzerindeki resim ve yazılar taslağa basılırdı. Bu eski usulde tersin resmini taşıyan üst kalıp alt kalıptan çok daha çabuk eskirdi. 300 çekiç darbesinden fazlasına herhalde hiçbir kalıp tahammül edememiştir. Bundan dolayı bilhassa tersin kalıpları sık sık yenilenir ve bu suretle her defasında kalıbın üzerindeki resim ve yazılar tamamen değişmese de herhalde ufak farklar vücûda gelirdi. Eski paraların resimlerindeki (tip) zenginlik ve tenevvüün sebebi işte budur (Eski Sikkeler Rehberi, 1.Bölüm Yunan ve Avrupa Sikkeleri) ”³⁶¹Elimizdeki beyitlerdeki kullanımlara göre bu ifade için sikkelerin*

359

HARMANCI, M. Esat, *Süheylî Ahmed bin Hemdem Kethudâ, Dîvân*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

360

KAYA, Bayram Ali, *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı*, Harvard Üniversitesi, Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Cambridge, 2003.

361

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul, 1971, C.3, s.215.

yapılışındaki bu zorluklar da düşünülerek “*zor bir iş yapmak, zor bir iş başarmak, yaptığı işi sağlam yapmak*” gibi anlamlara geldiği söylenebilir:

*Nāmın ey Şîrîn-leb itmişdür dilüñde müntekîş
Sikkeyi mermerde kazımış dilde bir Ferhâddur* Dîvân, G.105/2

[Ey Şîrîn dudaklı! Senin adını gönlünde nakşetmiştir. (Bu haliyle zor bir iş yapmış) sikkeyi gönülde mermer üzerinde kazımış bir Ferhat’tır.]

*Küyına varduñ Celâlî heykel-i maḥsûs ile
Göñline girseñ iderdüñ sikkeyi mermerde nakş* Dîvân, G.305/7

[Ey Celâlî! Sevgilinin mahallesine kendine has bir suretle/muskayla vardın. Eğer gönlüne girebilseydin çok zor bir iş başarmış olurdun.]

*Ḳalbüñde nām-ı ‘âşıkı nakş eylemek hemân
Mermerde sikke kazmağa beñzer Ḳayacığum*

Nâkî, *Mecmua-i Nezâyir*, 56-21³⁶²

[Kayacığım! Senin kalbinde âşığın adını yazmak, mermer üzerinde sikke kazmaya benzer (çok zor bir iştir).]

*Sen seng-dilüñ şol ki derûnında yir eyler
‘Âlemde hemân sikke qazar mermere cānā*

Bâkî, *Dîvân*, G.1/4³⁶³

[Ey cân! O kişi ki, sen taş kalplinin dünyada gönlünde yer eder, sanasın mermere sikke kazar (çok zor bir başarır).]

362

GÜLTEKİN, Hasan, *Mecmua-i Nezâyir, Transkripsiyonlu Metin*, Pamukkale Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2000.

363

KÜÇÜK, Sabahattin, *Bâkî Dîvânı, Tenkitli Basım*, TDK Yayınları, Ankara, 1994.

*Taşda otlar bitürdüğün bahāruñ dir gören
Yine mermerde kalemle sikkeyi kıazar çemen*

Bâlî Çelebi, *Dîvân*, K.7/7³⁶⁴

[Baharın taşta otlar bitirdiğini gören, çimen yine kalemle sikkeyi mermerde kazıyor/zor bir iş yapıyor der.]

*Sikkeyi mermerde kıazduñ Bî-sütûn-ı ‘ışkıda
İtdüğüñ kârı Fiğânî degme üstâd idemez*

Fiğânî, *Dîvân*, G.34/5³⁶⁵

[Aşk dağında sikkeyi mermerde kazdın (çok zor bir iş başardın). Ey Fiğânî! Yaptığın işi (küçük sanma ki öyle) sıradan usta yapamaz.]

54. Sikke-sûret: “Yüzünü gözünü boyama, para gibi kendini parlak gösterme yerinde kullanılan bir tabirdir.”³⁶⁶ “Kerli ferli, yapma ağırlık, âlâyişli anlamlarınadır.”³⁶⁷ Açıklamalara olumsuzluk yönünden bağlantılı olarak, “kötü yüzlü; yüzünü bozdu, şeklini, görüntüsünü değiştirdi” anlamlarında; ayrıca “nâm-unvan” bağlantısıyla da kullanımlar mevcuttur:

*Sikke-şûret kıldı ‘aks-i kebkeb-i keşşüñ bizi
Sâyir eşhâşa şehâ gâlib durur ‘unvânumuz*

Dîvân, G.282/3

[(Sevgili) Ayakkabının bağının aksi bizim yüzümüzün şeklini değiştirdi/bozdu. Bizim unvanımız diğer kişilerininkinden üstündür.]

³⁶⁴

SİNAN, Betül, *Bâlî Çelebi ve Dîvânı İnceleme-Metin*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

³⁶⁵

KARAHAN, Abdülkâdir, *Kânûnî Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Fiğânî ve Dîvânçesi*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1966.

³⁶⁶

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları, İstanbul, 1971, C.3, s.221.

³⁶⁷

KUŞOĞLU, Mehmet Zeki, *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006, s.202.

Sikke-şüret eyledi ‘uşşāķı resm-i na‘lçeñ

Yüz yumaz bāzārda olmasa sīm ü zerde naķş *Dîvân, G.305/5*

[Ayağının izi âşıkların yüzünü bozdu/âşıklara nâm verdi. Altında gümüşte nakış olmasa pazarda yüz yumaz/değer görmez.]

Süreyyā şanma naķş itdi girüben kebkebüñ şeklin

Felek haylice ‘ālemde nigārā sikke-şüretdür

Bursalı Rahmî, *Dîvân*, G.66/2³⁶⁸

[Ey resim gibi sevgili! Süreyya ayakkabının şekline girip nakşettiğini sanma; felek âlemde bayağı yüzü bozuktur.]

Mihr-i ‘ālem hük-m-i zer-tuğrañ-ile ‘unvān bulur

Sikke-şüretdür cihān nāmuñla sīm ü zer gibi

Bâlî Çelebi, *Dîvân*, K.9/16³⁶⁹

[Güneş altınla tuğranın hükmü ile namlanır. Cihan senin ününden/nâmının yanında yüzü bozuk altın ve gümüş gibidir.]

Gerçi kim bir sikke-şüret kimsedür cānā raķīb

İtmedi ta‘yīn-i kıymet līk bir şarrāf aña

Edincikli Ravzî, *Dîvân*, G.5/2³⁷⁰

[Ey sevgili! Rakip yüzü bozuk bir kimsedir ki hiçbir sarraf ona değer vermedi.]

³⁶⁸

ERDOĞAN, Mustafa, *Bursalı Rahmî ve Dîvânı*, Dergâh Yayınları, 2011, İstanbul.

³⁶⁹

SİNAN, Betül, *Bâlî Çelebi ve Dîvânı İnceleme-Metin*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

³⁷⁰

AYDEMİR, Yaşar, *Edincikli Ravzî Dîvânı*, Birleşik Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007.

*Ehl-i dil añlamañuz bu görinen eşhâsı
Ekseri nāsere bir kâleb-i sikke-şûret*

Beyânî, *Dîvân*, G.59/3³⁷¹

[Bu görünen kimseleri hal ehli sanmayın. Çoğu ayarı bozuk bir para gibi yüzü bozuktur.]

*Sikke-şûret o girân-cân münâfık bilseñ
Nice münfık geçinür vermeyicek Hâk yolına*

Beyânî, *Dîvân*, G.675/4³⁷²

[O yüzü bozuk can sıkıcı münafığı bir bilsen, Hak yolunda vermese de nasıl infak edici geçinir.]

55. Su İşkencesi: Su işkencesi ile ilgili bilgi bulduğumuz, bu işkence türünün Ortaçağ Avrupa ülkelerindeki uygulanış şekilleri hakkında bilgi veren kaynakta su işkencesinin birden fazla şekli olduğu belirtilerek şu bilgiler verilmektedir: “Tezgâhta işkenceyle birlikte su işkencesi de sıkça uygulanırdı. Tezgâhın tek başına yararsız olduğu durumlarda genellikle buna başvurulurdu. Kurban tezgâhta bağlıken ağzına konmuş ince bir bez parçası üstünden yavaşça damlatılan suyu içmeye zorlanırdı. Bu kumaş suyun baskısıyla giderek boğaza iner ve insana suda boğuluyormuş duygusu verirdi. Su işkencesinin bir diğer türünde yüze örtülen ince bir bezin üzerine su yavaşça dökülür, kumaş ağza ve burun deliklerine girip nefes almayı engellediğinden kurbanı neredeyse boğulma noktasına getirirdi. Bir diğer türünde burun, ya tıkaç tıkanarak ya da parmakla kapatılır ve su yavaş ve düzenli olarak açık ağza akıtılırdı. Kurbanın nefes almak için gösterdiği umutsuz çaba çoğu zaman bir kan damarını çatlatırdı. Genelde, kurbanı dökülen suyun miktarı ne kadar artarsa işkence de o kadar eziyet verici olurdu... Su işkencesine Engizisyon’da hiçbir anlamda sınırlama getirilmemişti. Diğer işkence yöntemleriyle birlikte ve değişik

371

BAŞPINAR, Fatih, *17. Yüzyıl Şairlerinden Beyânî’nin Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2008.

372

BAŞPINAR, Fatih, *17. Yüzyıl Şairlerinden Beyânî’nin Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2008.

*biçimlerde, yakın zamanlara değin çoğu ülkede kullanıldı.*³⁷³ Bununla birlikte Çin işkencesi olarak, suçlunun kafasına yüksekten su damlatılarak delirtildiği bir şekli de bilinmektedir. Elimizde bulunan örnekteki kullanım oruç-bayramla ilgili olduğundan bu işkencenin hangi yöntemle yapıldığına dair bir ipucu bulunmamaktadır:

Cürmümüz bilsek nedür bize bu şu işkencesi

Çāre yok mı ‘afv ile ihsāna bayrām irtesi

Dîvân, G.640/6

[Bize bu (yapılan) su işkencesi, nedendir, suçumuzu bilsek. Bayram ertesinde bağışlama ve ihsana çare yok mu?]

56. Süreyya (Ülker) Canlılara Olumsuz Tesir Yapar: *“Ülker takım yıldızının doğuşunun ve batışının müspet ve menfi birtakım tesirler yaptığına inanılır. Doğuşu kutlu, batışı kutsuzdur.”*³⁷⁴ Tespit edilen bu bilgiye ek olarak halk arasında hayvanlara olan zararı sebebiyle “koyuna ülger değmesi”, “kuzuyu ülger vurması”; bitkilere ve mahsule yaptığı zarardan dolayı da “ülger çalgını” gibi tabirler de kullanılmaktadır. Bu bilgileri aldığımız kaynak kişiler³⁷⁵ ülker yıldızının doğuşunu yıldızlara bakarak bildiklerini, bu yıldızın doğduğu dönemde hayvanları hastalandırdığını, hayvanlara özellikle uyurken tesir ettiğini, bundan dolayı bu zamanlarda hayvanları gündüz dinlendirip, örüme (örüm: sürünün gece otlaması³⁷⁶, gece yayılımı) kaldırarak gece uyanık tutup bu yıldızın etkisinden korumaya çalıştıklarını; yine bu yıldızın doğduğu ve etkili olduğu günlerde hayvanların özellikle su içmelerine her zamankinden daha fazla özen gösterdiklerini, bu dönemde hayvanları geceleri az da olsa yatırdıkları yeri de değiştirerek daha kuytu bir yere naklettiklerini bildirmektedirler. Bu yıldızın etkisiyle meydana gelen hastalığa “ağrı”

³⁷³

SCOTT, George Ryler, *İşkencenin Târîhi*, Dost Kitabevi Yayınları, (Türkçesi: Hamide KOYUKAN), Ankara, 2001, s.185.

³⁷⁴

ZÜLFE, Ömer, *Şiirin İzinde Söziün Gölgesinde Osmanlı Şiirinden Kelimeler, Deyimler, Kavramlar*, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2011, s.188.

³⁷⁵

Derviş ÖZTÜRK, Yaş:91 (Doğum Tarihi:1922), Kayseri, Bünyan.
Dürdane KILIÇ, Yaş:48 (Doğum Tarihi:1965), Malatya, Kuluncak.

³⁷⁶

Derleme Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara, 1993, C. 9, s.3353.

denilmektedir. Ayrıca ülker çarpması sonucu hasta olan hayvanın aşırı hararetlendiği, yüzündeki tüylerin diken diken haline geldiği, kan işediği ve hayvana hastalığın ilk anında, dağlardaki karın sulanmış en temiz yerinden şırıngaya çekilerek, sadece koltuk altından etiyle derisi arasından bir ilaç vurulduğu; bu hastalık için piyasadan alınan ilacın da başka bir yerden vurulması halinde bir gramının bile hayvanı aniden öldürdüğü belirtilmektedir. Bu hastalığın etkisiyle ölen hayvanın etinin iltihap renginde sararmış olduğu ve çok pis koktuğu da verilen bilgiler arasındadır. Bu dönemde esen rüzgârın da olumsuz tesir yaptığına inanılmaktadır. Bu rüzgârın çarptığı hububatın zayi olduğu, örneğin ülkerin çarptığı buğday başağının çok dolu taneli gözükmemesine rağmen içi boş çıktığı belirtilmektedir.

Halk arasında günümüzde de varlığını sürdüren bu inanışın/olayın çeşitli şekillerdeki yansımalarının örneklerine *Dîvân*'da ve diğer şairlerde rastlanmaktadır:

Vechi var i'râz iderse eşk-i çeşmümden rakîb

Vech-i hayvâna zarar eyler kaçan ülker düşer

Dîvân, G.57/7

[Rakip gözyaşından korkarsa yüzü var/hakkı var. (Çünkü) ne zaman ki ülker düşse hayvanın yüzüne zarar verir.]

Beñlerüñden i'tirâz itse n'ola tab'-ı fakîh

Cins-i hayvândur ki te'sîr-i süreyyâdan kaçar

Dîvân, G.196/5

[Fakihin kişiliği benlerinden uzak duruyorsa bunda şaşılacak ne var? (Çünkü) o hayvan yaradılışlıdır (ve) süreyyanın tesirinden kaçır.]

Şakın ad eksükliginden kimsede aḥşamlama

Düşmesün mâhum sirişküm yoluña ülker gibi

Dîvân, G.614/2

[Ey ay gibi parlak sevgilim. Adının kötüye çıkmasından kork ve sakın kimsede akşamlama ki gözyaşlarım yoluna ülker gibi/zarar verecek şekilde düşmesin.]

*Ey meh itmezsin h  zer gördükçe eşküm   lkerin
B   -ı h  sn  ne zarar eyler ben a  a a  ların*

*Z  t  , D  v  n, G.1121/1*³⁷⁷

[Ey ay gibi parlak sevgilim!   lkere benzeyen gözyaşımı gördüğünde kork ki güzelliğinin bahçesine zarar verir, ben ona ağlarım.]

*Serd-r   gösterdi dil-ber d       nce gözyaşı
L  -cerem artar bur  det her kaçan   lker düşer*

*B  l  , D  v  n, G.43/3*³⁷⁸

[Gözyaşı d        sevgili sert surat gösterdi. Elbette ki   lker d       nde soğukluk artar.]

57. Ta   Dökülme: *D  v  n*'da ve rastladığımız örneklerde bu ifade “*ziy  de ol, zayi olma, bereketlen, ta  , dökülüp ziy  n olma; mutlu ol, ferah ol*” denilebilecek anlamlarında kalıp şeklinde kullanılmaktadır:

*Artup eksilme ta   dökülme y  ri
Mey degülsin sen   b-ı zemzemzin*

D  v  n, Trc.2-IV/4

[Artup eksilme, dol ta   (aman) ziyan olma! Şarap değilsin sen, zemzem suyusun.]

*Bizi h     tutdu   ey c  m-ı mu  aff  
Cih  n bezminde d  'im ta   dökülme*

*Z  t  , D  v  n, G.1469/4*³⁷⁹

[Ey parlak kadeh! Sen bizi hoş tuttun, cihan meclisinde her daim dol-ta  , dökülüp ziyan olma.]

³⁷⁷

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed - TANYER  , M.Ali, *Z  t   D  v  n  *, 3.Cild,   stanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları,   stanbul, 1987.

³⁷⁸

S  NAN, Betül, *B  l     elebi ve D  v  n   İnceleme-Metin*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Tezi,   stanbul, 2004.

³⁷⁹

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed - TANYER  , M.Ali, *Z  t   D  v  n   3.Cild*,   stanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları,   stanbul, 1987.

*Didüm yaşuma alkış idüp taş dökilme hîç
Çeşmüimde yaş kalmadı tağıla tağıla*

Mesîhî, *Dîvân*, G.209/3³⁸⁰

[Dedim gözyaşıma alkış edip taş dökülme (sevinme) hiç, gözümde dağıla dağıla hiç yaş kalmadı.]

58. Terkiye Asmaz: “*Fitrâk*: At eyerinin terkisine ve bu terkiye torba ve heybe bağlanan kayış veya örme ipe de denir... Çok defa avlanan hayvanlar ayaklarından terki bağlarıyla sarılarak atın sağ ve sol tarafından oyluğu hizasına salıverilir ki herkes görür. Eskiden sarayın emriyle kesilen kelleleri de terkiye asarak götürürler; halka teşhir ederlermiş.”³⁸¹ Buradaki bilgiler de düşünülerek sevgili uğrunda ölmek âşık için bir şereftir hele onun atının terkisine asılmak çok itibarlı bir makamdır. Elimizdeki örneklerle göre “beğenmez, dikkate almaz, değer vermez, layık görmez” gibi anlamlarında kullanılmaktadır:

*Aşmaz cihānı terkiye aşlā o şehsüvār
Meydān-ı hüsn içinde bilür hem-‘inānı yok*

Dîvân, G.317/3

[O iyi at binicisi asla cihanı beğenip dikkate almaz. Bilir ki güzellik meydanında ona at başı beraber bir güzel yok.]

*Begenmez terkiye aşmaz dil-i murtāzı ol dilber ammā
‘Aceb bilsem niçün şalındurur yanınca fitrāki*

Gelibolulu Âlî, *Dîvân*, G.1418/5³⁸²

[Sevgili bu uysal gönlü beğenip dikkate almaz/atının terkine asmaz ama fitraki yanında niye (boş yere) sallandırır, bir bilsem.]

380

MENGİ, Mine, *Mesîhî Dîvânı*, AKM Yayınları, Ankara, 1995.

381

ONAY, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, MEB Yayınları, İstanbul, 2004, s.197.

382

AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânlarının Tenkitli Metni*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 1999.

*Terkiye aşmaz sipihr üzre hilâli zerrece
Her kaçan öpse rikâb-ı mîr-i 'Osmânî güneş*

Mostarlı Ziyâ'î, *Dîvân*, K.4/27³⁸³

[Güneş Osmanlı'nın emirlerinin üzengisini ne zaman öpse, gökyüzündeki hilâli beğenmez.]

*Fenâ deştinde ey 'Âşık bekā şaydına kaşd eyle
Şakın terkiye aşma yalıñuz kevn ü mekân terkin*

Âşık Çelebi, *Dîvân*, G. 58/5³⁸⁴

[Ey Âşık! Yokluk çölünde kalıcılık avına çalış, sadece varlığı/kâinatı terk etmeyi sakın dikkate alma.]

59. Ümmü'l-kitâb: Hurûfilikte Hz. Muhammed (s.a.v), Fazlullah'ın kızlarından birinin adı, 14 mukattaat harfî ve Fâtîha-i Şerîfe yerine kullanılan bir tabirdir. “*Feriştehoğlu'na göre Ümmü'l-Kitâb, Havva'nın vechinde gelmeyen 7 ebî hattan kinayedir. Fazlullah ise Ümmü'l-Kitâb'ın, Havva'nın yüzündeki hatlar sayısınca harften oluşan Fâtîha suresi olduğunu söyler ve Ümmü'l-Kitâb'ın sahibi Hz. Muhammed'dir. Dolayısıyla Hz. Muhammed'e ümmî denmesinin diğer bir nedeni olarak, onun Ümmü'l-Kitâb'ın sahibi olmasını, yani Ümmü'l-Kitâb olan hatların sırrına ulaşmasını zikredebiliriz.*”³⁸⁵ Aynı zamanda “*1. Ana kitap, 2. Akl-ı evvel, Zât'ın künhünün mahiyeti, hakikatlerin mahiyetleri, mutlak varlık.*”³⁸⁶

*Zülfeynüñ arasında seyr eyledüm cemâlün
Rahleyle mescid içre Ümmü'l-Kitâba beñzer*

Dîvân, G.73/2

[Yüzünü kâkülünün arasında seyrettim. Mescitte rahleyle oturmuş ümmü'l-kitâba benzer.]

383

GÜRGENDERELİ, Müberra, *Hasan Ziyâ'î, Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

384

KILIÇ, Filiz, *Âşık Çelebi Dîvânı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988.

385

USLUER, Fatih, *İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibâren Hurûfilik*, Kabcacı Yayınevi, İstanbul, 2009, s.379.

386

ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabcacı Yayınları, 2005, s.368.

*Kirpügüñ kaşuñ ile zülfüñ baña Ümmü'l-Kitāb
Kim kabûl olmaz şalāt ansuz dimişdür Muştafā*

Nesîmî, *Dîvân*, G.3/4³⁸⁷

[Kirpiğin, kaşın, saçın bana ümmü'l-kitâbtır ki Mustafâ onsuz namaz kabul olmaz demiştir.]

*Zülf ü kaş u kirpügüñden okudum Ümmü'l-Kitāb
Cennet-i hüsninde ben hür ile gılmān bulmuşam*

Arşî, *Dîvân*, G.200/5³⁸⁸

[Saç, kaş ve kirpiğinden ümmü'l-kitâb okudum. Ben cennet yüzünde huri ve hizmetçiler bulmuşum.]

*Ey yüzüñ ümmü'l-kitāb u şûre-i seb'a'l-meşān
Bunda buldum bā-i bismillāhir'r-raḥmāni'r-raḥīm*

Misālî, *Dîvân*, G.358/2³⁸⁹

[Ey yüzü ümmü'l-kitâb ve Fâtiha suresi, besmelenin be'sini bunda buldum.]

*Zülf ü kaş u kirpiğüñden 'āleme
Zāhir oldı ma'ni-i Ümmü'l-Kitāb*

Muhîtî, *Dîvân*, G.13/6³⁹⁰

[Saç, kaş ve kirpiğinden âleme ümmü'l-kitâbın manası ortaya çıktı.]

387

AYAN, Hüseyin, *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânının Tenkidli Metni*, TDK Yayınları, Ankara, 2002.

388

KAHRAMAN, Bahattin, *Arşî Dîvânının Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2 Cilt, Konya, 1989.

389

GÜNEŞ, Deva, *Misālî Dîvânı, (İnceleme-Metin)*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2011.

390

TATAROĞLU, Abdullah, *Muhîtî Hayatı, Eserleri ve Edebî Kişiliği Dîvânının Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 1995.

60. Üzilmek: “*Kopmak, koparılmak, kırılmak, kopup dağılmak, bozulmak, kesilmek, sökülme, uzaklaşmak, yüzülmek, ilişkiyi kesmek, iyileşmeye yüz tuttuğu halde yeniden hastalanmak.*”³⁹¹

Dil kākūli ucından nāleyle nāla döndi

Ġam çekme hîç Celālî incelür üzilmez

Dîvân, G.270/5

[Gönül kākülünün ucundan inleyerek nala benzedi. Celâlî hiç gam çekme incelse de kopmaz.]

Rakîbüñ boynu üzölsün komadı

Habîbüm dün ‘aceb tenhâyimişsin

*Lâmi‘î, Dîvân, G.6/7*³⁹²

[Sevgilim dün yalnızmışsın. Rakîbin boynu kopsun, yaklaştırmadı.]

61. Vakt-i Zarûret Kâfire Hâci Beşe: “*Beşe: Başkan, emir, ileri gelen, ağabey.*”³⁹³ Zaruret halinde hacının kâfire başkanlık edebileceği anlamına gelen bu ifade, bir fikhî kavram olarak düşünülebilir. Ancak dayanağı tespit edilemedi.

İderem dil-dârı şordukça rakîbe ihtirām

Dinilür vaqt-i zarûret kâfire hâci beşe

Dîvân, G.528/6

[Sevgiliyi rakîbe sordukça (mecburen-istemedenden de olsa) saygı gösteririm. Denilir ki zaruret halinde kâfire hacı başkanlık edebilir.]

³⁹¹

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983, s.226.

³⁹²

BURMAOĞLU, Hamit Bilen, *Lâmi‘î Çelebi Dîvânı, Hayâtı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, Erzurum, 1983.

³⁹³

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983, s.31.

62. Yakası Açılmaduk Söz: “Hiç duyulmamış (küfür, açık saçık söz)”³⁹⁴.

Yakası açılmaduk sözler çıkar efvâhdan

Kimseye açılmasa igen şehā pīrāhenüñ

Dîvân, G.344/5

[Ey şah! Gömleğin/yakan hiç kimseye açılmazsa ağızdan hiç duyulmamış sözler çıkar.]

Ey Ziyâ’î yakası açılmaduk sözdür bu kim

Başa çıkmaz gül gibi çāk-ı girîbân itmeyen

*Mostarlı Ziyâ’î, Dîvân, G.338/5*³⁹⁵

[Ey Ziyâî! Bu hiç söylenmemiş bir sözdür ki (yakasını) gül gibi yırtmayanın (iş) başa çıkmaz.]

Leblerüñle gonceler bilsem ne nisbet itdiler

Yakası açılmaduk sözler çıkar efvâhdan

*Âhî, Dîvân, G.90/3*³⁹⁶

[Dudaklarınla goncalar nasıl bir alaka kurdular, bir bilsem, ağızımdan hiç söylenmemiş sözler çıkar.]

Yakası açılmaduk bir söz işitdüm dün gece

Gerdenüñ tavkına öykünmek dilermiş haleler

*Âşık Çelebi, Dîvân, G.185*³⁹⁷

[Dün gece hiç duyulmadık bir söz işittim. Ayın etrafındaki parlaklıklar boynundaki gerdanlığa benzemek istermiş.]

394

AYVERDİ, İlhan, *Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugatı*, Kubbealtı Neşriyât, İstanbul, 2011. s.1327.

395

GÜRGENDERELİ, Müberra, *Hasan Ziyâ’î, Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

396

SUNGUR, Necati, *Âhî Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1994.

397

KILIÇ, Filiz, *Âşık Çelebi Dîvânı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988.

63. Yügrük At Kendü Yemin Arturur: Elimizdeki örneklerde mesel özelliğinde bir kalıp ifade olarak kullanılmaktadır:

Kendü yemin arturur meşhurdur her yügrük at

Yoludur umsa teraqqîler guzâtuñ yügrügi

Dîvân, G.616/4

[Gazilerin terakkiler umarsa yeridir (ki) meşhurdur her hızlı (koşan) at kendi yemini artırır.]

Çok zamāndur bilürem hîdmet yolunda nâ-murād

Kendü yemin arturur dirler egerçi yügrük at

Sehî Bey, Dîvân, G.14/20³⁹⁸

[Biliyorum uzun süredir hizmet yolunda muradına erememiş. Gerçi atın hızlısı kendi yemini artırır derler.]

V. METİN KURULUŞU VE DÎVÂN METNİ

1. NÜSHA TAVSİFLERİ

1.1. *Dîvân Fransa Paris Bibliothèque Nationale Supplement Turc 597*

Paris Bibliothèque Nationale Kütüphanesi'nde, Supplement Turc 597 numarayla kayıtlı bulunan nüshanın, elimize ulaşan fotoğraflarına göre salbekli şemseli, miklepsz, iç kapağı ebru kaplı, şirazesı sağlam durumdadır. Özellikle ilk varaklarda bazı sayfalarda küçük hasarlar ve rütubet lekeleri hemen fark edilmektedir. Bazı yerlerde mürekkepler dağılmış, birkaç yerde de mürekkep damlaması sebebiyle bazı şiirler zarar görmüştür.

Sırtında ve ön kapakta bulunan ebru kap üzerinde kütüphanenin katalog numarası, ilk ve son varakta Bibliothèque Nationale'nin mührü, yine değişik yerlerde gelişigüzel basılmış ve okunamayan mühürler bulunmaktadır. Nüshanın üst kenarında büyükçe *Dîvân-ı Celâl Beg* yazılıdır. Yaprakları numaralandırılmış halde olan nüshanın 1^a varağında, numaralandırmada kullanılan aynı kalemle yazıldığı anlaşılan Fransızca 1 Août (Ağustos) 1884 tarihi bulunmaktadır.

Cetvelsiz, 13 satır halinde, gayet okunaklı nestalik hatla yazılmış nüshada reddadeler her varakta yazılmamıştır. 1^b varağında temellük kaydı olduğunu düşündüren yerin mürekkebinin sonradan dağıtıldığı anlaşılmaktadır. Nüsha muhtemelen el değiştirmiş ve dağılmış mürekkebin altına '*Alî* mührü vurulmuştur. 1^b varağında ilk gazelin üstünde, *Dîvân-ı Merhûm Celâl Bey* kaydı bulunmaktadır. Ne zaman ve kim tarafından istinsâh edildiğine dair herhangi bir kayıt bulunmamaktadır.

Nüsha tertip hususiyetleri açısından mükemmel özellikte değildir. 184 varak tutarında olan nüshada, 1^a'da *Dîvân-ı Celâl Beg*, çeşitli şairlerden beyitler ve hat karalamaları, tarih ve mühürler bulunmakta ve nüsha 1^b varağından itibaren gazel nazım şekliyle başlamaktadır. 1^b-158^b varakları arasında je harfindeki 1 gazel hariç harf sırasına göre gazeller; ardından düzensiz olarak 159^a-162^a arasında ve 164^a-164^b'de tahmisler; 162^b-164^a aralığında muhammesler; 164^b-171^a arasında

murabbalar; 171^b-174^b aralığında kasideler; 175^a-183^a varaklar arasında da kıtalar bulunmaktadır. 183^b-184^a'da da Ebussuûd Efendi ile Celâl Bey'in karşılıklı yazdıkları manzumeler bulunmaktadır.

Nüşhada toplam 5 Kaside, 2'si Farsça 611 Gazel, 2 Muhammes, 5 Tahmis, 12 Murabba, 11'i Farsça 46 Kıta, 5 Nazm mevcuttur.

Kenarlarda daha sonradan farklı bir yazıyla şiirler eklenildiği anlaşılan nüshada 3 gazel ve 1 kıta mükerrer olarak kaydedilmiş, kıtanın üzeri karalanmıştır. 2^a'da kenarda Muhibbî'nin "gibi" redifli gazeli; 58^a'da kenarda Selimî'nin Celâl Bey'in "kalur mı" redifli gazeline, "kalmaz" redifli cevabi gazeli; 101^a kenarda da Makâlî'nin Celâl Bey'e nazire olarak yazdığı gazeli bulunmaktadır. 161^b-162^a'da tahmisler arasında Makâlî'nin Celâl Bey'in gazelinden yaptığı tahmis bulunmaktadır. Yanlışlıkla kaydedilmiş olabilecek bu şiir *Dîvân*'da 33^b'de (G.129) bulunan şekliyle farklılık göstermektedir. *Dîvân*'daki şiir bu tahmisle karşılaştırılmış ve yeniden değerlendirilerek metne alınmıştır.

Nüşhanın imlasında dikkat çeken bazı özellikler şöyledir:

1. Nüşhanın imlasında dikkat çeken en önemli özellik çok sayıda ikilik barındırmasıdır. Bu ikiliklerden en dikkat çeken -lu ekinin -lı olarak ikili olarak yazılmasıdır. Müstensih aynı gazel içerisinde bile bu ikiliğe düşmektedir (G.115). -lu eki çoğunlukla yuvarlak şekliyle imlâ edilmekle beraber düz şekliyle de deñli (G.269/2, G.304/5, G.319/4), göñüllü (G.115), kanlı (G.252/1), ölmeli (G.302/3), sevdükli (G.529/4), yummalı (G.433/2) şeklinde yazılmaktadır. Burada düz şekilleri belirtilen bu ikiliklerden metinde yuvarlak şekiller tercih edilmiştir.

2. Yine yukarıdaki gibi metinde kendü/kendi (309/1); berü/beri (G.533/1) şeklinde düzlük yuvarlaklık ikiliği bulunmaktadır.

3. Özel isim olarak Hâtem kelimesi bazı yerlerde Hâtim olarak harekelidir. Harekeli şekli tercih edilmiştir.

4. Hı harfiyle yazılan Hızır, Hâtım, hod gibi kelimeler bazı yerlerde ha harfiyle imla edilmiştir. Saç kelimesi bazen şad harfiyle, maḥzûn kelimesi yer yer hı harfiyle yazılmıştır.

5. Nüshada yer yer takdim tehirler mevcuttur. İmaleler çok zaman gösterilmiştir.

6. Nice/Niçe sayısal ifadelerde niçe; durum belirten ifadelerde nice şeklinde tercih edilmiştir.

7. Akuzatif eki yer yer hemzeyle yazılmıştır.

8. Vâv-ı madûleler bazı yerlerde yazılmamıştır.

9. Atıf vâvı kimi yerlerde yazılmamıştır.

1.2. *Gazeliyât* Ankara Milli Kütüphane 06 Mil YZ FB 273

215x145-140x95 ölçülerinde, kahverengi bez kaplı mukavva bir cilt içerisinde, birleşik harf filigranlı kağıda, reddadeli olarak, kırmızı cetveller arasına 15 satır halinde yazılmıştır.

Baş ve sondan eksik olan nüsha Paris nüshasıyla ortak olan gazellerle başlamaktadır. Reddadelere de anlaşıldığına göre nüshanın ortasında da iki farklı yerde kopukluk bulunmaktadır. 1^a'da Bakanlar Kurulu Kararı'nın Fahri Bilge'nin vârislerinden satın alındığını belirten damgası ve Fahri Bilge Kütüphanesinin mührü bulunmaktadır. Yine 1^a ve 7a'da Milli Kütüphane'nin mührü, 1^a ve 27^b'de 10 Eylül 1976 damgası bulunmaktadır. 21^a'da da bir mühür basılı olan nüshanın müstensihî ve istinsah tarihi hakkında bir kayıt yoktur.

Büyük oranda zayi olarak geriye elimizde 27 yaprak kalan nüshada 1'i mükerrer olarak kaydedilmiş rı harfinde 119 gazel bulunmaktadır. Bu gazellerden 7 tanesi kopuk varaklardan önce veya sonra gelen şiirlerdir ve 5 tanesi Paris nüshasında da bulunmaktadır. Ancak birisinden 3 beyit diğerinden de 2 beyit kalmış olan 2 şiir eksiktir. Gazel olan bu şiirler *Dîvân* tertibinde rı harfinin sonuna eklenmiştir.

Yer yer yıllardan yıpratıcılığından kaynaklı hasarlar bulunan nüshada kenarlara kaydedilmiş şairin de iki şiiriyle, 8^a'da Semâî-i Vehbî, 9^b'de Semâî-i Lezîzî, 9^a'da Kalenderî-i Dervîşî, 10^b'de Gazel-i Vehbî, 20^a'da Makâlî'nin Celâl Bey'e eksik bir naziresi bulunmaktadır.

119 gazel bulunan nüshada 66 gazel Paris nüshasıyla ortakken 53 gazel Paris nüshasında bulunmamaktadır. 66 gazeli tenkitli metin olarak karşılaştırdığımız nüsha, *Dîvân*'da bulunmayan 53 şiirle oluşturulan metne sayısal anlamda katkı sağladığı gibi Paris nüshasının imla hatalarını görmemizde de sağlayıcı olmuştur.

1.3. *Hüsn-i Yûsuf* İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Yazmaları 1872

Nüsha kahverengi bez ciltli, iç kapağı ebru kaplı, aynı zamanda kapağın her iki dış yüzü de ebruyla kaplı ve miklepsizdir. 62 varak tutarında, talik yazıyla, cetveller içerisine 7 satır halinde yazılmıştır. Serlevhasında *Celâlî Hüsn-i Yûsuf* yazılıdır. Şiirlerin başlıkları kırmızı yazılmış, mahlasların üzeri yeşille çizilerek belirtilmiştir. Cildin üzerine kaplanan ebrunun üzerinde 1147 kaydı bulunmaktadır. 1^a'da küçük bir yanlışlıkla *Mîr Hüseyin Celâl-i Manasturî Sultân Selim-i Evvel devri ricâlındendür* yazılıdır. Yine aynı varakta Rızâ Paşa Kütüphanesi'nin ve İstanbul Dârülfünûn'unun mührü bulunmaktadır.

Nüshada Paris nüshasıyla ortak 29 Gazel, 1 Kaside bulunmaktadır. Çok fark olmamakla birlikte şiirler karşılaştırmak suretiyle kullanılmıştır.

1.4. *Hüsn-i Yûsuf* Amerika Mıchigan Üniversitesi Yazmaları 405

Amerika Mıchigan Üniversitesi Türkçe Yazmaları arasında, yanlışlıkla *Celâlî Divân*'ı olarak kayıtlı bulunan nüsha, kahverengi deri ciltli, salbekli şemseli, köşebentli, miklepli ve miklebi de düz şemselidir. Sayfalarda delikler ve hasarlar bulunan nüshada 2^a'da *Kitâb-ı Hüsn-i Yûsuf-ı Celâlî Fermâyed* yazılı ve Mıchigan Üniversitesi'nin 405 numaralı katalog mührü bulunmaktadır. 26 varak tutarında olan nüshada şiirler 2^b'den başlamakta 22^b varağında bitmektedir. 23^a-25^b arasında Paris nüshasında ve bazı mecmualarda da bulunan Celâl Bey'in Ebussuûd Efendi'ye yazdığı cevabi manzumesi bulunmaktadır. Şiirler nestalik hatla, cetveller arasına 13 satır şeklinde yazılıdır. Şiirlerde İstanbul Üniversitesi nüshasında olan başlıklar kullanılmamıştır ancak cetveller arasında boş bırakılmış başlık yerleri bulunmaktadır. Serlevhasında *yâ kâsımu'l-erzâk bi'l-istihkâk* yazılıdır. Eserin sonundaki Celâl Bey'in Şeyhülislam'a yazdığı cevabi manzumenin başında ve sonunda da levha bulunmaktadır.

İstanbul nüshasıyla şiirlerde kullanılan başlıklar dışında genel olarak aynı olan nüshada Paris nüshasıyla ortak 29 Gazel, 1 Kaside bulunmaktadır. İstanbul nüshasıyla beraber metin oluşturmada karşılaştırmak suretiyle kullanılmıştır.

2. ŞİİR MECMUALARININ KATKISI

Fiziksel nitelikleriyle tam bir *Dîvân* nüshası görünümünde olan Paris nüshasından, Ankara nüshasında bulunan 53 gazelin farklı olmasından dolayı, şairin şiir mecmualarında yansımış şiirleri de olabileceği düşüncesiyle ulaşılabildiği kadar şiir mecmualarına başvurularak Celâl Bey'in şiirleri tespit edilmiştir. Eseri *Türk Şairleri*'nde kaynaklardan hareketle Celâl Bey maddesini yazan Sadettin Nüzhet ERGUN, o tarihte *Dîvân*'ını göremediğini belirterek şiir mecmuaları ve tezkirelerden hareketle 30 parça şiirini yayınlamıştır.³⁹⁹ Kullanılan hiçbir nüshada olmayan şiirlerin de bulunduğu bu maddeden hareketle öncelikle Sadettin Nüzhet ERGUN'un bu şiirleri aldığı mecmuaların metnini elde ederek yeniden taradık ve alınmayan şiirler de olduğunu tespit ederek bu şiirleri de değerlendirmeye aldık. Daha sonra ulaşılabildiği kadar şiir mecmualarına başvuruldu ve hem *Dîvân* ile ortak bulunan hem de *Dîvân*'da olmayan şiirler tespit edilerek çalışmada kullanıldı.

Burada şu hususu özellikle belirtmek gerekir ki, elimizdeki bilgilere göre kaynaklarda kimliği hakkında bilgi bulunmayan, *Câmi'ü'n-Nezâ'ir*'de 10 adet gazeli bulunan 16. yüzyıldan önce yaşamış Celâlî mahlaslı bir şairi biliyoruz. Bu dönemde bu şairden başka, *Latîfî Tezkiresi*'nde hakkında bilgi bulunan ve Latîfî'nin şairlikte tanınmadığı bildirdiği İstanbullu Hasan olarak bilinen Celâl mahlaslı bir şair daha bulunmaktadır. 16. yüzyıl öncesinde ve aynı yüzyılda Celâl Bey ile aynı mahlası kullanmış iki şairin daha bulunmasından dolayı, böyle bir durumda şiir mecmualarına başvurarak şiir eklemek ilk bakışta haklı olarak tehlikeli bir iş olarak değerlendirilebilir. Ancak şairin *Dîvân*'ının elimizde bulunan iki nüshası da eksiktir. Bununla birlikte nüshalarda ortak bulunan şiirlerle birlikte mecmualara beraber yansıyan şiirlerden bazıları *Dîvân* nüshalarında yoktur. Yukarıda değinildiği gibi Sadettin Nüzhet ERGUN'un tespit ettiği *Dîvân*'da olmayan şiirlerdeki başlıklar, bu şiirlerin kesin olarak şaire ait olduğunu kanıtlamakla birlikte dışarıda kalmış şiirlerinin varlığına da diğer bir delildir. Yine bu noktada diğer bir dayanak Celâlî mahlaslı bu şairlerden biri hakkında elimizde hiçbir biyografik bilgi bulunmaması, diğerinin de tanınmadan vefat etmesi ve kaynakların bu şairlerin *Dîvân*'ından

³⁹⁹

ERGUN, Sadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri*, C.2, s.925.

bahsetmemeleri olmuştur. 16. yüzyıl tezkirelerinden sadece Latîfî tezkiresinde Celâl Bey'den başka Celâl mahlaslı bir şair bulunmaktadır. Bu yüzyılda yazılmış diğer tezkirelerde ve 17. yüzyılda yazılmakla birlikte 16. yüzyıl şairlerinin biyografileriyle muhtevî Riyâzî ve Fâizî tezkirlerinde de Celâl mahlaslı başka bir şaire tesadüf edilmemektedir.⁴⁰⁰ Tezkire yazarlarının Celâl Bey hakkında uzunca malumat vermeleri, şöhretli bir kişilik oluşu; aynı zamanda Ebussuûd Efendi ve Müftü Nûreddinzâde ile olan manzumelerinin de çokça mecmuaya yansımış olması da burada belirtilmesi gereken diğer bir bilgidir.

Bu bilgilerle birlikte dışarıdan metne eklediğimiz şiirlerin ve mecmuaların özelliklerini belirterek metne dâhil edilen şiirlerin hangi kriterlere dayandığını belirtmek uygun olacaktır:

1. Tespit edebildiğimiz kadarıyla, Celâl Bey'in Şeyhülislam Ebussuûd Efendi ve Müftü Nûreddinzâde ile karşılıklı yazıştıkları manzumelerden başka, bazıları tezkirelere ve benzer kaynaklara, bazıları da aynı şiirin farklı mecmuaya yansımış şekli olarak, taradığımız şiir mecmualarından ve kaynaklardan 2 kaside, 5 tahmis, 1 murabba, 4 terci-bent, 9 kıta ve 134 adet gazeli tespit edilmiştir. Bu şiirlerden 2 kaside, 2 terci-bent, 1 murabba, 20 gazel, 2 kıta metin kurulurken başvuru nûshalarda bulunmamaktadır. Şairin gazelinden hareketle tahmis yapılan Fevrî'nin şiiri *Dîvân*'da (BN) bulunurken; Şâhî ve Selimî'nin şairin gazelinden yaptıkları tahmis ve Hayrî mahlaslı şairin tahmisi *Dîvân*'da bulunmamaktadır. Bu şiirlerden Fevrî'ninki karşılaştırma suretiyle kullanılmış, diğer iki şiir de tahmisten çıkarılarak metne dâhil edilmiştir.

2. Kullanılan nûshalarda bulunmayan ve metne dâhil edilen 2 kasideden 1'i *Türk Şairleri*'ne NK₂ numaralı mecmuadan hareketle alınmıştır. İki mecmuaya daha yansımış olan bu kasidenin (K.7) bulunduğu mecmualardaki başlıklar NK₂'de "Kasîde-i Merhûm Celâl Beg iltifât-ı şehensâhîden dūr olduklarında kasîde-i merkûm

400

Şair Tezkireleri, (Editör: İSEN, Mustafa), Grafiker Yayınları, Ankara, 2011. İlgili tezkirelerin içerikleri.

dinilmişdür.”, AK₂’de “Merhûm Celâl Çelebi hünkâr muşâhibliğinden def’ olduğda dimişdür.” Bu kayda göre şiir kesin olarak Celâl Bey’indir. Metne dâhil edilen diğer kaside (K.2) SK₂’de bulunmaktadır. 16. yüzyılda derlendiği ve içeriğiyle çok nitelikli bir mecmua olduğu izlenimi veren kaynakta, şairin BN nüshası ile de ortak olan 1 tahmis, 4 gazeliyle birlikte; Müftü Nûreddinzâde’ye yazdığı cevabi manzumesi, metinde olmayan 3 gazeli ve bu kasidesi bulunmaktadır. Kasidede bulunan başlıkta “Kaşîde-i Gül ü Benefşe Celâl Beg Gofî” kaydı da bu şiirin şaire ait olduğuna dair şüphe bırakmamaktadır. Hatta şairin ölmeden önce Manastır’dan II. Selim’e gönderdiği, bütün biyografik kaynaklara sadece matla beyti yansımış, kullanılan *Dîvân* nüshalarında bulunmayan “ideyin” redifli gazeli de bu mecmuada hasarlı olarak bulunmaktadır. Bu özellikleriyle mecmuayı derleyen şairi yakından takip ettiği anlaşılmaktadır.

3. Metne dâhil edilen 2 terci-bent de *Türk Şairleri*’nde bulunmaktadır. İlk terci-bendin bulunduğu mecmuadaki başlıkta “Tercî‘-bend-i Celâl Beg Berây-ı Sultân Selîm Hân” kaydı şüphe bırakmaz derecede açıktır. İkinci terci-bendin varlığı hakkında diğer bir bilgi Abdûlbaki GÖLPINARLI’nın makalesindeki⁴⁰¹ kayıttan öğrenilmiş, taradığımız 2 mecmuaya daha yansıyan bu şiir 3 mecmua üzerinden değerlendirilmiştir. Bu mecmualardan ikisinde bulunan (NK₂ ▪ MM₁) “Tercî‘-bend-i Merhûm Celâl Beg” başlığı da şiirin şaire ait olduğunu kesinleştirmektedir. Bu şiir aynı zamanda 16. yüzyıldan diğer bir şair Fevrî’nin Sahbânâme-i Fevrî⁴⁰² başlıklı şiirine naziredir.

4. Metne dâhil edilen murabba SK₁₃ numaralı mecmua içerisinde 16. yüzyıla ait çokça şiirin bulunduğu kaynakdan alınmıştır.

401

GÖLPINARLI, Abdûlbaki, “Hurûfluk ve Mîr-i ‘Alem Celâl Bik’in Bir Mektubu”, *Türkiyat Mecmuası*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1964, C.14, s.93-110.

402

Fevrî, *Dîvân*, Edirne İl Halk Ktp. 473. 77^a.

5. Kullanılan nüshalarda olmadığı halde metne dâhil edilen 20 gazelden 13'ü şairin kullandığımız nüshalarla ortak manzumelerinin de bulunduğu mecmualarda olan şiirlerdir. Bu bakımdan güvenilir kabul edilerek eklenmiştir. Metne dışarıdan eklenen gazellerin yansıdığı mecmuaları ve şiirleri eklemede elde edilen ipucu mahiyetinde olan bilgileri şöyle değerlendirebiliriz:

♦ **G.11: TK₁ ▪ G.376: TK₁:** Bu iki gazel Pervane Bey Nazire Mecmuasında bulunmaktadır. Bu mecmuada Celâl Bey'in bu şiirlerinden başka *Dîvân* ile ortak 7 şiiri daha bulunmaktadır.

♦ **G.244: AE₈:** Bu şiirin alındığı mecmuada, aynı zamanda şairin Ebussuûd Efendi ile olan yazışmaları da bulunmaktadır.

♦ **G.246: DY₁:** *Dîvân*'da ortak şiir bulunmayan bir mecmuadan eklenen bu gazeli eklemede şairin edebî kişiliğini incelerken de değinilen, edebî kişiliğinde dikkat çekici bir nokta olan ilk beyitte cinasa düşkünlüğü, eklememizde destekleyici ipucu olmuştur.

♦ **G.247: MK₁ ▪ G.248: MK₁:** Bu iki şiirin alındığı mecmuada *Dîvân*'da ortak olan 1 şiir de bulunmaktadır ve 3 şiir mecmuada aynı varakta sıralı şekildedir.

♦ **G.286: İÜ₁ ▪ G.374: AK₃-İÜ₁-SK₈ ▪ G.375: İÜ₁ ▪ G.681: İÜ₁-SK₅:** Bu şiirlerin alındığı mecmualardan İÜ₁'de şairin 10 şiiri bulunmakta, 6'sı *Dîvân* ile ortakken, 4 şiir *Dîvân*'da bulunmamaktadır. Kısaltmalarda görüldüğü gibi bu 4 şiirden bazıları birden çok mecmuaya da yansımıştır. G.374'ün AK₃'teki başlığı: "Celâl Beg Gof", SK₈'deki başlığı "Celâl Beg" şeklindedir. G.681'in eklendiği SK₅'te şairin bu şiirinden başka *Dîvân*'da ortak olan 4 şiiri daha bulunmaktadır.

♦ **G.306: YK₂:** Bu şiir *Dîvân*'da ortak şiir bulunmayan, mecmuada tek olan şiirlerdendir. Aynı varakta yine Hurûfî şair Nesîmî, şairle aynı yüzyıldan Bâkî, Ümîdî ve Kâmî'nin şiirleri bulunmaktadır.

♦ **G.310: AE₉ ▪ ŞD:** Bu şiir Selimî (2. Selim) ve Şâhî'nin (Şehzade Bayezid) Celâl Bey'in gazelinden yaptıkları tahmistir. Müstakil gazel olarak mecmualarda rastlanamamış, bu tahmislerden karşılaştırılarak çıkarılmıştır.

♦ **G.330: İÜ₂-MK₂-YK₁:** Şiirin eklendiği mecmualardan İÜ₂'de şairin bu gazelinden başka *Dîvân* ile ortak 1 tahmisi, *Dîvân*'ının ve *Hüsn-i Yûsuf* mesnevisinin sonunda bulunan Ebussuûd Efendi'ye yazdığı manzumesi, Ebussuûd Efendi'nin şaire cevabi manzumesi ve yine şairin şeyhülislama yönelik yazdığı bir manzumesi daha bulunmaktadır.

♦ **G.426: SK₅:** Şiirin eklendiği mecmuada şairin bu şiirinden başka *Dîvân*'ında bulunmayan 1, ortak bulunan 4 gazeli daha bulunmaktadır.

♦ **G.245: SK₂** ♦ **G.503: SK₂** ♦ **G.683: SK₂:** Bu gazellerin eklendiği mecmuada şairin *Dîvân*'ı ile ortak 1 tahmisi, 4 gazeli, Müftü Nûreddinzâde'ye yönelik yazdığı manzumesi de bulunmaktadır. Metne *Dîvân*'da bulunmayan bu 3 gazelle birlikte 1 kaside de bu mecmuadan eklenmiştir.

♦ **G.511: NK₁:** Şiirin başlığında “Muşâhib Celâl Beg” kaydı bulunmaktadır.

♦ **G.600: AE₃:** Bu şiirin varlığı *Türk Şairleri*'nden öğrenilmiştir. Şiir Hayrî mahlaslı şairin Celâl Bey'in gazelinden yaptığı tahmistir. Tahmisten çıkarılarak metne dâhil edilmiştir. Aynı zamanda bu mecmuada *Dîvân* ile ortak 1 gazel daha bulunmaktadır.

♦ **G.682: MK₇:** *Dîvân*'da ortak şiir bulunmayan mecmuadan eklenen 3 gazelden (G.306, G.246) birisi olan bu şiirin eklendiği mecmua yoğunlukla 16. yüzyıl şairlerine aittir.

6. Metne dışardan eklenen kıtalar'dan birisi (Kt.47) Tayyârzâde Atâ'nın bir kısmı Enderûn ile münasebeti olan şairler hakkında bilgi veren tezkire özelliğindeki *Târih-i Enderûn* adlı eserindeki Celâl Bey maddesinden eklenmiştir.⁴⁰³ Metne dâhil edilen diğer kıta (Kt.48) TK₂ kısaltmalı mecmuadan eklenmiştir. Bu mecmuada şairin bu şiirden başka 1 terci-bent, 13 gazel ve Ebussuûd Efendi ile olan yazışmaları bulunmaktadır. Bu kıta ilgili mecmuada şairin gazelleri arasında yer almaktadır.

403

Tayyârzâde Atâ, *Târih-i Enderûn*, (Hazırlayan: ARSLAN, Mehmet), Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010. C.4, s.242.

3. METİN KURULUŞUNDA GÖZETİLEN ESASLAR

1. Oluşturulan *Dîvân* metni, fiziksel nitelikleriyle şairin *Dîvân*'ının tam bir nüshası görünümünde, ancak eksik bir nüsha olan Paris (BN); büyük oranda zayı şekilde yine eksik ve sadece gazellerden oluşan Ankara (MG); 1 kaside ve 29 gazelin *Dîvân* ile ortak olduğu *Hüsn-i Yûsuf* mesnevisinin İstanbul (Hİ) ve Michigan (HM) nüshaları; şiir mecmuaları ve kaynaklardaki şiirlerin katkısıyla oluşturulmuştur.

2. Kurulan metnin temelini oluşturan BN nüshasında 611 gazel, 5 kaside, 5 tahmis, 2 muhammes, 12 murabba, 46 kıta ve 5 nazm bulunmaktadır. Sadece gazellerden oluşan MG nüshasında 119 gazel bulunmaktadır. Bu gazellerden 66'sı BN ile ortakken 53 gazel BN'de bulunmamaktadır. Bundan dolayı şairin çeşitli şiir mecmualarına yansımış şiirlerinin olabileceği ve bu şiirleri dışarda bırakmamak düşüncesiyle elden geldiği kadarıyla şiir mecmuaları taranmış 2 kaside, 2 terci-bent, 1 murabba, 20 gazel, 2 kıta metne dâhil edilmiştir. Kıtalaran biri *Tayyârzâde Atâ Tarihi*'nden eklenmiştir. Mecmualar ve kaynaklarda nüshalarla ortak olan şiirler de karşılaştırmak suretiyle tenkitli metin oluşturmada kullanılmıştır.

3. Metnin temeli eksik bir nüsha da olsa BN nüshasına dayanmaktadır. Ancak elde edilen nüshalardan hiçbirisi metin kurulurken esas alınmamış, ortak bulunan şiirler tenkitli metin oluşturmada kullanılarak şiirin en uygun şekline ulaşılmaya çalışılmıştır.

4. BN nüshası gazellerle başladığından ve gazeller dışındaki şiirlerin sıralı olmayışından dolayı, oluşturulan metin klasik dîvân tertibine göre kasideler, musammatlar, gazeller, kıtalar ve nazmlar olarak yeniden sıralanmıştır. Nüshada gazeller 1 harf (je) dışında sıralı olduğundan gazellerin tertibi bozulmamış, eklenen şiirler ilgili harfin sonuna yerleştirilmiştir.

5. Şiirlerin sıra ve beyit numaraları gösterilmiş; parantez içerisinde, kullanılan nüshaların kısaltmaları yazılmış, nüshaların yaprak numaraları, şiirin varak kısaltmasının yanında üst simge şeklinde belirtilmiştir. Musammatlarda bentler

romen rakamıyla numaralandırılmış, tahmislerde tahmis yapılan şairin şiiri italik olarak vurgulanmıştır. Dipnot numaralarında üst simge ^a beytin birinci mısrasına, ^b ikinci mısrasına karşılıktır.

6. Metinde geçen âyet, hadîs, Arapça ve Farsça iktibas ve ifadeler italik olarak yazılmıştır.

7. Kullanılan nüshalarda zayi olan ve boş bırakılıp yazılmayan birkaç kelime [] şeklinde gösterilmiştir.

8. Metinde vezin ve anlam gereği yapılan müdahaleler [] içerisinde belirtilerek elden geldiğince düzeltilmeye çalışılmıştır. Düzeltilemeyen yerler dipnotta belirtilmiştir.

9. Āsmān, āftāb, ḥānmān, pādšāh gibi kelimeler ses türemeleriyle imla edilmiştir.

10. Āy, āz, bāğ, yanār, vār gibi Türkçe kelimelerle yapılan medler böylece imla edilmiştir.

11. Āyine, Celāli, ḥāli, sāḳi, Leyli tūti gibi vezin gereği kısa okunması gereken yerlerde uzun ünlüler kısa şekilde imla edilmiştir.

11. Farsça şiirler yazmadaki yerlerine göre Türkçe şiirlerle beraber değerlendirilerek metin içerisinde asli imlalarıyla yazılarak verilmiştir.

12. Arapça lâm-ı ta‘rîfle kurulmuş birleşik yapılar ' - işaretleriyle ayrılmış (eşeddü'l-mevt, āḫirü'l-emr, zū'l-ḥumār gibi); Lafzatullah ile birleşen kelimeler hiçbir işaret kullanılmadan imla edilmiştir (ḥamdülillāh, vallāh, vechullāh gibi).

13. Kullanılan nüshalarda ve özellikle BN nüshasında müstensih hatası olduğu çok açık olan hatalar köşeli paranteze alınmamış ve bu yerler dipnotta gösterilmemiştir.

14. Metnin yazımında, metin araştırmalarında genel olarak kabul gören çeviri yazı sistemine uyulmuştur.

4. TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

أ, ء	ˁ
ا	ā, a, e, ı, i
آ	Ā, ā
ب	B, b, P, p
پ	P, p
ة, ت	T, t
ث	Ṣ, ṣ
ج	C, c, Ç, ç
چ	Ç, ç
ح	H, h
خ	H, h
د	D, d
ذ	Z, z
ر	R, r
ز	Z, z
ژ	J, j
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ş, ş
ض	Ž, ž, Đ, đ
ط	T, t
ظ	Z, z
ع	‘
غ	Ğ, ğ
ف	F, f
ق	K, k

ك	G, g, K, k, ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v, O, o, ō, Ö, ö, U, u, ū, ū
ه , ة	H, h, t
ی	Y, y, I, ı, İ, i, ĩ
خوا , خوی	H ^v , h ^v

DÎVÂN

TRANSKRİPSİYONLU METİN

Dīvān-ı Merhūm Celāl Beg Raḥmetullāhi ‘Aleyhi Raḥmeten Vāsi‘a*

[KASİDELER]

1 (BN: 171^b ▪ Hİ: 53^a ▪ HM: 20^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Kākül-i ra‘nā mı bu ya sünbül-i zībā mıdur
Zülf-i misk-āsā mıdur ya ‘anber-i sārā mıdur
- 2 Rişte-i ‘ömr-i fenā mıdur yaḥod ḥablü’l-metīn
Ya cemālün Ka‘besinde ‘urvetü’l-vüşkā mıdur
- 3 Mirvaḥ-ı ṭāvūsdur ya şeh-per-i rūḥu’l-emīn
Yoḥsa şu‘bān-ı ‘aşā-yı mu‘ciz-i Mūsā mıdur
- 4 Ġālibā sīmurğdur pervāza açmış perr ü bāl
Ḥıfz için gencīne-i ḥüsnünde ejderhā mıdur
- 5 Dār olur ṭarrār olur geh murğ gāhī dām olur
Fi‘li siḥr-i Sāmīrī cādū-yı mekr-inşā mıdur
- 6 Cebhe mi şol berķ uran yāḥod meh-i bedr-i münīr
Şūret-i māhiyyet-i mihr-i cihān-ārā mıdur
- 7 Levḥa-i sīmīne vü saṭḥ-ı bilūra müştebih
Hedye-i Cibrīl olan āyīne-i beyzā mıdur
- 8 Gāhi sāde görünür şāfī gehī pūr-çın olur
Yoḥsa cebheñ mevc urur bir nūrdan deryā mıdur
- 9 Fehm olan cām-ı Sikenderdür yaḥod mir’āt-ı cān
Bāğ-ı cennetde yaḥod āyīne-i ḥavrā mıdur

* Başlık BN’dedir.

K.1 Başlık: Der-Teşbihāt-ı Dil-Pezīr Maḥāsīn-i Maḥbūb-ı Bī-Nazīr Hİ.

5^b - cādū / cāzū BN.

- 10 Resm-i harf-i rā-yı rüyuñ mı cebīnünde kaşuñ
Ay başında görinen ya gurre-i garrā mıdur
- 11 Medd-i bāb-ı şehir-i cennetdür veyā nūr üzre nūn
Ya berāt-ı hüsnüñ üzre nakş olan tuğrā mıdur
- 12 Kaşlaruñ zāhir maķām-ı *kābe kavseyn* olduğı
Gözlerüñ ‘ayne’l-yakīn olmaķda *ev ednā* mıdur
- 13 Yā kaşuñ kavs-i kazādur kirpügüñ tīr-i kader
Gözlerüñ ‘ayn-ı ‘anā gamzeñ gam-ı şeddā mıdur
- 14 Haṭṭ-ı la‘l-i dil-peziñ sūre-i Kevşer midür
Āyet-i *fīhi şifā* mıdur ya Bū-Yahyā mıdur
- 15 Kıl kalem destinde Şāpūr-ı zamāndur kākülüñ
Leblerüñ Şīrīn gibi hāl-i ruḥuñ kisrā mıdur
- 16 Gülşen-i hüsnünde haṭṭuñ yāsemendür ya semen
Hāl-i haddüñ ‘aks-i dāğ-ı lāle-i hamrā mıdur
- 17 Vechi var dirsek yüzüne cāmi‘-i şehir-i Dımışk
Mürdeler ihyā ider la‘lūñ hele ‘İsā mıdur
- 18 Bir nümūnedür yüzünden gülşen-i cennāt-ı ‘adn
Heşt cennet didüğüñ çaķ böyle bī-hemtā mıdur
- 19 Şūret-i Raḥmānda bir nūr-ı muşavverdür yüzüñ
Leblerüñ rūḥ-ı mücessemdür Mesīḥ-āsā mıdur
- 20 Ḥande kılsañ berķ uran ağızunda dendānuñ mıdur
Ḥokķa-i la‘līn içinde lū‘lū-i lālā mıdur
- 21 Kevkeb-i nuṭķa menāzildür semā-yı hüsnde
Bilmezüz ammā müsem mā mı yaḥod esmā mıdur

10^b - görinen / görünür Hİ.

15^b - hāl-i ruḥuñ / hāl ü ruḥuñ HM.

19^b - nūr-ı muşavverdür / rūḥ-ı muşavverdür BN.

- 22 Her biri dendānuñuñ bir қаtre-i cāndur hemān
Қаtre-i gevher midür bilmez görenler mā mıdur
- 23 Ğabğabuña meyl iden ‘ömri geçer eyvāy ile
İllere elma diyü ‘arz itdügüñ eyvā mıdur
- 24 Sīb ü bih midür ya destenbüye midür ğabğabuñ
Beyza-i řāvūs-ı bāğ-ı cennetü’l-me’vā mıdur
- 25 Gerdenüñ mirķāt-ı cāndur cennete ‘azm itmede
Ya’ni bu veche ğarānīkü’l-ulā bālā mıdur
- 26 Gülşen-i cennet durur sīneñ yağod bāğ-ı İrem
Yohsa cānā mağşer-i ervāh olan şahrā mıdur
- 27 Bir nihāl-i serv-i ‘izzetdür sehī ķaddüñ tamām
Mīvesidür şīve bildük bergi istignā mıdur
- 28 Toğru söyle ey melek Hāķķı severseñ ķāmetüñ
Nārven mi serv midür sidre mi řubā mıdur
- 29 Meclisünde halka sāķī böyle hālet-bağş olan
Rāh-ı rūh-efzā mıdur ya şol yed-i beyzā mıdur
- 30 Hāzıuñ olmaz dīde-i bīnā ile yüz sürmeden
Hāk-i pāyuñ tūtiyā-yı çeşm-i nā-bīnā mıdur
- 31 İremez efķāruñuñ ğavvās-ı ma’nā ğavrına
Tab’-ı zehķhāruñ Celālī lūcce-i deryā mıdur
- 32 Rūha rāhatlar virür ğüftār-ı řab’uñ bilmezüz
Būlbūl-i ğüyā mıdur bebgā-yı şekker-ķā mıdur

2 (SK₂: 180^a)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Ey gül-‘izār haṭṭ-ı siyāhuñ benefşe-zār
Āşüfte gül yüzüne haṭuña benefşe zār
- 2 Gül ruḥlaruñ benefşe haṭuñ olalı ‘ayān
Büy-ı gül ü benefşe ile ṭoldı her diyār
- 3 Gül ruḥlaruñ benefşe haṭuñdur hayāt-baḥş
Zāhir gül ü benefşe dirisi durur bahār
- 4 Olmak benefşe haṭṭuña gül ḥaddüne şebīh
Gül ḥaddüne benefşeyi ḥadd ü haṭuñ figār
- 5 Vaz‘ın görür benefşe ile güllerüñ kılur
Ḥaddüñ güli benefşeyi haṭṭuñ nizār zār
- 6 [Gül umsa] benefşe ki ire ḥadd ü haṭṭuña
Eyler gül ü benefşeyi efkārı şermsār
- 7 Döksün қо gül yüzüñle benefşe haṭuñ ‘arak
Zāhir gül ü benefşe şarābın sever ḥumār
- 8 Evrākını benefşe vü gül kıldı der-miyān
Gül ḥaddüñi benefşe haṭuñ kılmağa kenār
- 9 Gül ruḥlaruñ benefşe haṭuñ seyri zevkına
Ṭoldı gül ü benefşe ile bāğ u kühsār
- 10 Gül ḥaddüne benefşe haṭuña şebīh iken
Lāyık gül ü benefşeye baş egse şāḥ-sār
- 11 Seyr-i gül ü benefşe diyüp şeb nücüm u māh
Zeyn olalı gül ile benefşeyle sebze-zār

- 12 Hazz yok gül ü benefşeden artuk şüküfede
Zâhir gül ü benefşe durur mefhar-ı bahâr
- 13 Şem‘ ü mül ü benefşe degüldür nizâm-ı bezm
Büy-ı gül ü benefşe durur hubb-ı çâr-yâr
- 14 ‘Uşşâka bî-benefşe vü gül bâğ u râğ olur
Seyr-i gül ü benefşe durur hatt-ı merğ-zâr
- 15 Şebnem degül gül üzre sirişk-i benefşedür
Takmış benefşe güş-ı güle dürr-i şâhvâr
- 16 İlden gül ü benefşenüñ evşâfın işidüp
Faşl u gül ü benefşeye reşk itdi lâle-zâr
- 17 Bî-perde gül ruhuñla benefşe haţuñ gören
Dîvânedür benefşe vü gül iden ihtiyâr
- 18 Medhüm benüm egerçi gül ile benefşedür
Şanmañ dile benefşe vü güldür olan medâr
- 19 Gül-i Selîm Hân murâdı benefşedür
Hak ol benefşeyi bu güli ide ber-çarâr
- 20 Gülzâr-ı deyr râhibi bütdür benefşe gül
Ey meh semen benefşe gül-i sürhdür nigâr
- 21 Hâşâ gül ü benefşe Muhammed ‘Alî durur
Şeş-per benefşe gül siper ü hâr Zü'l-fekâr
- 22 Gül ruhlaruñ benefşe haţuñı düşürdi pest
Şaldı benefşeyi ayağa güldügi vakâr
- 23 Kılmağ revâ degül güle nisbet benefşeyi
Ferrâşdur benefşe vü gül mîr-i tâc-dâr
- 24 Hem-sâye-i gül olsa benefşe ‘azîz olur
Güldür benefşeye bu kadar viren iştiâr

- 25 Gül vehmi tağlara düşürürken benefşeyi
 Kıldı benefşe nāvek-i hār ile gül şikār
- 26 Olmaz idi benefşeye gül cevri kār-ger
 Ger hār-ı gül benefşeyi kılmasa dil-figār
- 27 Taʿrīf olınsa gül ne kararur benefşeler
 Şāh-ı gülün katında benefşe kara bekār
- 28 Yüz karasıyla gülşene gelse benefşeler
 Eyler benefşe güllere ızhār-ı iʿtizār
- 29 Açılsa faşl-ı gülde benefşe şahīhdür
 Bulmaz benefşe gül gibi gülşende iʿtibār
- 30 Pāy-ı nihāl-i gülde benefşe sürinmese
 Olmaz benefşe gül gibi gülşende pāy-dār
- 31 Gülmez gülün yüzine benefşe []
 Cürm-i benefşe güllere olmışdur āşikār
- 32 Yüz bulımaz benefşe yüzine güle gülün
 Gülzāra geldi gitdi benefşe hezār-bār
- 33 Geldi benefşe bezm-i güle şeb-külāh ile
 Güller benefşe başına tēcını kıldı dar
- 34 Faşl-ı gül ü benefşede olurdı ittifāk
 Varagele benefşeden aḥz itmese gubār
- 35 Ey gül benefşe ekmedüğün yirde bitmese
 Gülzārda benefşeyi añmazdı cūy-bār
- 36 Boynın eger benefşe niyāz ile gül güler
 Zāhir gülün benefşeye bir iltifātı var
- 37 Gül maḳdeminde baş koduğınca benefşeler
 Gül açılur benefşeye iḥsān ider hezār

- 38 Sā'il-şıfat benefşe düşer pāyma gülüñ
Güller şaçar benefşeye dīnār-ı bī-şümār
- 39 Güller benefşeye gülebaksa 'aceb midür
Gül yüzine benefşe olur ise şehriyār
- 40 Ey bāgbān benefşe vü gül cevri çok degül
Seyr-i gül ü benefşeye aldanma zīnhār
- 41 Gül haddüñe benefşe haţuñā inanma kim
Gülşende ne benefşe ne gül қor bu rūzgār
- 42 Hāşā gül ü benefşede ümmīd-vār ola
Gül ruḥlaruñ benefşe haţuñdan ümīdi var
- 43 Gül ruḥlaruñla görse benefşe haţuñ Celāl
Baқmaz gül ü benefşeye ey şāh-ı şehriyār
- 44 Haţtuñ yiter benefşe vü gül ruḥlaruñ aña
Eyler gül ü benefşeyi yoluñda ḥāksār
- 45 Besdür benefşe kebkeb-i keşüñ benefşe gül
Sensüz gül ü benefşe қatında ḥakīr ü ḥ^vār
- 46 Gül ruḥlaruñ benefşe haţuñ seyri var iken
Hāşā gül ü benefşeye meyl ide ḥūşyār
- 47 Havrā gül ü benefşe ki dirsün dem-i seḥer
Sen ol benefşe-zārda gül gibi kām-kār
- 48 Ey gül benefşe-vār 'adūñ ola ḥāksār
Sen gül benefşe gibi ḥasūd ola eşk-bār

3 (BN: 173^b)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Sefer 'azmidür idinmiş şıgār ile kibār üştür
Sa'adet ehlidür bī-şekk ü şübhe kimde var üştür

- 2 N'ola bir yirde olmasa qararum baña 'ayb itme
Reh-i kūyuñda kılmışdur fakiri bî-qarar üstür
- 3 Tavāf-ı Ka'be-i kūyuña sa'y ile irişince
Ceres mănendi inletdi dilümi zār zār üstür
- 4 Tarîk-i Ka'bede ansuz olandur bî-ser ü sāmān
Kişinüñ māl u mülki hānümānıdur yarar üstür
- 5 Göñül sîm ü zeri yokdur ki üstür iştirā itsün
Bu sîm-âb eşk ü rüy-ı zerd ile vir kimde var üstür
- 6 'Acebdür iltiyām ile götürür 'ālemüñ yükin
Kamuya bār-ber olurken olur baña bār üstür
- 7 Emîn olmağ için cünd-i belādan şah-rāh üzre
Kaṭār ile olupdur niçe miskine hisār üstür
- 8 Murādāt arkasında bulunurken her tarîk üzre
Muḥakkaḫdur yine virür kişiye iştihār üstür
- 9 Dilā ger i'tibarı hürmetüñ olmasa ğam çekme
Degül a'lāya ednāya virür 'izz ü vaḫār üstür
- 10 Meded Sultān-ı Süleymān-zamānum gel götür yirden
Beni mūrîçe-āsā koma kılsun ḫāk-sār üstür
- 11 Piyāde kalmasun pā-der-gil ey sultān-ı 'ālem kim
Niçe atdan kaṭırdan çıkdı durmayup arar üstür
- 12 Benüm şahum egerçi adı büyükdür 'avām içre
Yem-i cūduñda bir kaṭre degüldür yüz kaṭār üstür
- 13 Huzūr-ı şahda uvaḫ dög esbāba meyl itme
Bülend it himmet-i ṭab'uh Celālî iste var üstür
- 14 Yüri bir niçe dil şal şahbāz-ı şî'r-i pervāza
Olursa pâdişahuñ himmeti eyler şikār üstür

- 15 Kabûl ü rûy birle sîm ü zer seng ü meder olur
Ne minnet lutf u kahrı birle olur mûr u mâr üstür

4 (BN: 172^b)

Müfte'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün

- 1 Zāt-ı şerîfi olup mazhar-ı lutf u kerem
Cezb-i kûlûb eyledi ol şeh-i vâlâ-himem
- 2 İşigine rûy-mâl eyleyen oldu ğanî
Pâyına yüz sürmeden şems ü kamer muğtenem
- 3 Bâb-ı semâ rif'ati kıble-i hâcâtdur
Kûy-ı şafâ kısmeti Ka'be-i kalb-i ümem
- 4 Hizmeti nevvâbıdur cümle kuzât-ı cihân
Mehter-i dergâhıdur şâhib-i tabl u 'alem
- 5 Çünkü elinde göre himmeti şehbâzını
Düşmeni 'ankâ ise ola vücûdî 'adem
- 6 Kanķı gedānuñ ola hâline ol muṭṭalî
Dünye ğamından aña mülk-i cihānda ne ğam
- 7 Bendesiyem çün anuñ 'arz idem ahvālümü
Kimse revâdur dimez deyn eli ala yakam
- 8 Gözyaşı diyü anı 'aynuma almaz idüm
Gitmez olupdur bu dem iki gözümde direm
- 9 Hârc-ı levâzım beni eyledi ğam-ġîn velî
Mücib-i şādî durur himmet olunursa ğam
- 10 Hurrem olursa n'ola ğam gelicek hâṭıra
Kim feraḥ ardıncadur göñlüme gelse ne dem
- 11 Kanda ki 'azm eylesem yanuma düşer yürür
Hîç ne virüp alıma baña belâ vü elem

12 Ağladuğum bu durur yokdur aña kudretüm
Nem var ise göz göre yolına dökem saçam

13 Rûz-ı ezelden dilâ hâl-i cibillî durur
Bendedür ‘arz-ı hüner anda nişâr-ı kerem

5 (BN: 173^a)

Mef‘ûlü Mefā‘îlü Mefā‘îlü Fe‘ûlün

- 1 Zilletde idüm menba‘-ı irfāna yitişdüm
Bir kaçre iken lücce-i ‘ummāna yitişdüm
- 2 Dem-beste olup güm-reh iken dil şeb-i gamda
Tālî‘ açılup ol meh-i tábāna yitişdüm
- 3 Tañ mı per ü bāl-i dili odlara yakarsam
Pervāne gibi şem‘-i şebistāna yitişdüm
- 4 Zülmetde kalan kaldı Sikender gibi ey dil
Ben Hızır-şifat çeşme-i hayvāna yitişdüm
- 5 Tā rûz-ı kıyāmet umaram zinde olam kim
İhyā-yı memāt eyleyici cāna yitişdüm
- 6 Sen şāh ile bir süfreye şunmak olup āsān
Mūrîçe gibi h^vān-ı Süleymāna yitişdüm
- 7 Şekvāda iken cān u gönül hecr eleminden
‘Arz eylemege hālūmi sulṭāna yitişdüm
- 8 Gördüm yüzini sāye-i nisyānda yaturken
Bir zerre gibi mihr-i dıraḥşāna yitişdüm
- 9 Ya‘kūb gibi dīdemi elden çıkarurdum
Hak yāri kılup Yūsuf-ı Ken‘āna yitişdüm
- 10 Zār olmağa hıç vechi mi var ḥār-ı cefādan
Bülbül gibi çün ol gül-i ḥandāna yitişdüm

- 11 Kūyuñda baña mihr ü meh alçaķ kosa tañ mı
Rif'atde ben evc-i ser-i keyvāna yitişdüm
- 12 Virmez elem-i derdüñi dermāna senüñ dil
Zīrā ki ben ol derd ile dermāna yitişdüm
- 13 Besdür bu tefāhur baña dünyāda Celālī
Bir kez diye bir bī-ser ü sāmāna yitişdüm

6 (BN: 174^a)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Ey dil-i 'andelīb-i hōş-elhān
Gül-i maķşūd umarken emn ü emān
- 2 Nāgehānī irişdi faşl-ı şitā
Esdi bāğ-ı cihānda bād-ı hāzān
- 3 Yād yağı gibi girüp bāğa
Naķd-i evrākı eyledi tālān
- 4 Ser-te-ser niçe urdı eşcāra
İrdi hālince her birine ziyān
- 5 Giricek gülşene bürüdetle
Oldı evrāk havfdan lerzān
- 6 Tolaşup ol nihāl-i iķbāle
Bāğ-ı iclāli eyledi devrān
- 7 Gelmedi hīç vücūd-ı pākine bāk
Kıldı bir berg-i hādişine ziyān
- 8 Zāhir egerçi kim ziyān görünür
Līk ma'nāda kuvvetine nişān
- 9 Bir şecer yok durur zamānede kim
Yılda bir kerre kalmasa 'uryān

- 10 Gönçeler bu cefâ ile dil-teng
Bülbül-i bâğ her zamân nālân
- 11 İnķibâz-ı kazāya yok tedbîr
Şerbet-i şabrdur aña dermân
- 12 Zāyi‘ olan cihānda berg olsun
Şemrine irişmesün nokşân
- 13 Eylesün Hâk nihālini bākî
Olduğınca bekāda bâğ-ı cihân
- 14 Şecer-i rif‘atin idüp sâbit
Kıla mäh-ı murādını tābân

7 (NK₂: 127^b ▪ AK₂: 17^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Gön̄lüm ister ki perîler gibi pinhân olayın
Zulmet-i hecre düşüp çeşme-i hayvân olayın
- 2 Atılup kavs-i kazādan nazar-ı himmetle
Tîr-i Vakķāş-şifat bir yaña perrân olayın
- 3 Nefs-i emmāre şifātından idüp istibrā
Nārdan āb u hevā gibi gürîzân olayın
- 4 Per ü bālüm yakayın odlara pervāne-şifat
Çıkarup cübbe vü destārumı ‘uryân olayın
- 5 Bir zamân seyr ideyin ‘ālemüñ āzādelerin
Şem‘-veş her gice bir tekyede mihmân olayın
- 6 Tā-seher şevķ ile encüm gibi göz yummayayın
Giceler şubha degin çün meh-i tābân olayın

K.7 Başlıklar: Kāsīde-i Merhūm Celāl Beg iltifāt-ı şehenşāhīden dūr olduklarında kāsīde-i merķūm dinilmişdür NK₂. Merhūm Celāl Çelebi hünkār muşāhibliğinden def‘ olduğda dimişdür AK₂.

- 7 Terk-i cāh ile fenā silkine sālīk olayın
Pāyeler kaṭ' idüben şöhre-i aḳrān olayın
- 8 Sem'üme almayayın dīv ü dedüñ gulğulesin
Terk-i 'unvān ideyin tālīb-i 'irfān olayın
- 9 'Ālemi bir zaman āzāde düşüp geşt ideyin
Nice dīvān gözedüp suhre-i dīvān olayın
- 10 Ne revādur ki fenā silsilesin kaṭ' idüben
Nefs-i şūma uyuban tālīb-i 'unvān olayın
- 11 Ser-fürü itmeyeyin minnet-i gerdūna daḥı
Varayın ḥazret-i Ādem gibi dihkān olayın
- 12 Nefsüm ervāḥ-ı laṭīf ile muḳārin kılayın
Eyleyüp kesb-i leṭāfet ten iken cān olayın
- 13 Nice bir ḳahr ile dīl-teng olayın gonçe-mişāl
Faşl-ı güldür açılup gül gibi ḥandān olayın
- 14 Cām-ı mey gibi girüp bezm-i gama rakş urayın
Güleyin oynayayın gül gibi ḥandān olayın
- 15 Çağıdur çaḳ aḳayın aḡlayayın seyl gibi
Mevc-i deryā gibi cüşān u ḥurūşān olayın
- 16 Nice bir bendelik emriyle muḳayyed olayın
Varayın bir niçe gün başuma sultān olayın
- 17 İttibā' itmeyeyin merd-i cüvāna hergiz
Baş çeküp bir niçe gün bī-ser ü sāmān olayın

10^a - fenā / Ḥudā NK₂.

13^a - gonçe-mişāl / gonçe-sıfat AK₂.

14^b - gül gibi ḥandān / ney gibi nālān NK₂.

17^a - hergiz / min ba'd AK₂.

- 18 Yağayın yandurayın ‘ālemi efgānum ile
 Āh-ı pūr-sūzum ile āteş-i sūzān olayın
- 19 Dūd-ı āhumla mu‘aṭṭar kılayın āfākı
 Aḥker-i micmere-i ğamda sipendān olayın
- 20 Her ne kahr eyledilerse baña luṭf oldı Celāl
 Dōsta düşmene ‘ömrümce şenā-h^vān olayın
- 21 Fehm-i nuṭṭ itmeyen Etrāke teberrā ideyin
 Sözlerüm aňlayanuñ yolına kurbān olayın

18^a - Yağayın yandurayın / Yağayum yandurayum AK₂.

[MUSAMMATLAR]

[MURABBALAR]

1 (BN: 164^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

I

- 1 Degmedi 'aşkuñda bir dem çeşm-i giryānum benüm
- 2 Qanlar aqlar tīg-ı hecrüñden dil ü cānum benüm
- 3 Bir gözi yaşlu ğarībem dökmeğil qanum benüm
- 4 Qan olur qan üstine ey verd-i ħandānum benüm

II

- 1 Tāze tāze yāreler açduñ ten-i şad-pāreme
- 2 Qıyma zaħm urduñ yiter yārā dil-i bī-çāreme
- 3 Eşk-i ħünñüm akıtma sīne-i pür-yāreme
- 4 Qan olur qan üstine ey şūh-ı fettānum benüm

III

- 1 Ayaguña düşüp öpdükçe elüñ cām-ı şarāb
- 2 Döne döne nār-ı reşk ile olur bağrum kebāb
- 3 Ādem öldürür mi ālūd olıcaq ol la'l-i nāb
- 4 Qan olur qan üstine ey şāh-ı devrānum benüm

IV

- 1 Yüregi pür-ħün olur bezmüñ gören ayıklarauñ
- 2 Kāse kāse nüş ider ħün-ı ciger şādıklarauñ
- 3 La'lüñi öpdükçe cām-ı mey ölür 'aşıklarauñ
- 4 Qan olur qan üstine ey mäh-ı tābānum benüm

V

- 1 Destüñe ħınnā yakup 'uşşākı medhüş eyleme
- 2 Mekk ü āle yiltenüp Haqqı ferāmüş eyleme
- 3 Qanuma el qarma düşmenler sözün güş eyleme
- 4 Qan olur qan üstine ey şāh-ı ħübānum benüm

VI

- 1 La'lüñe cānā revān itdüm dil-i nālānumı
- 2 Tîğ-ı hūn-ālūduña borcum ne ister cānumı
- 3 Koma sürsün yüzine alup bir avuç kanımı
- 4 Kan olur kan üstine ey yüzi gülzārum benüm

VII

- 1 Āllar geyüp taķılursın rakībūñ yanına
- 2 'Aşıķuñ biñ nāz ile odlar yaķarsın cānına
- 3 Öldürüp girme Celālī derd-mendūñ kanına
- 4 Kan olur kan üstine devletlü sulṭānum benüm

2 (BN: 165^b)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

I

- 1 Nice geşt eylemişem milket-i Rūm u 'Arabı
- 2 Gūşe gūşe gezüben gülşen-i Şām u Halebi
- 3 Görmedüm sencileyin bir yüzi gül gönçe lebi
- 4 Gelmemişdür bedelūñ 'āleme Şeyḫī Çelebi

II

- 1 Çoğ irer reşk-i cebīnūñle meh-i bedre melāl
- 2 Görüp ebrūlaruñ eksüklüğini bildi hilāl
- 3 Ruḫuñ oldukça muķābil görünür şemse zevāl
- 4 Gelmemişdür bedelūñ 'āleme Şeyḫī Çelebi

III

- 1 Kirpügüñ sehm-i kader kara kaşuñ kavı-i każā
- 2 Melekü'l-mevt ḫaṭuñ rūḫ-ı lebūñdür cānā
- 3 Levḫ-i maḫfūzı cemālūñde 'ayān itdi Hudā
- 4 Gelmemişdür bedelūñ 'āleme Şeyḫī Çelebi

IV

- 1 Hūbdur gerdenüñe dirler ise Dār-ı selām
- 2 Sīneñe gülşen-i firdevsde var nisbet-i tām
- 3 Beñzedüp nāfeñe 'adni idelüm ḫatm-i kelām
- 4 Gelmemişdür bedelūñ 'āleme Şeyḫī Çelebi

V

- 1 Dem-i vaşluñda şehā şemme degül bāğ-ı na‘īm
- 2 Olımaz nisbet-i hecrüñle şerer nār-ı caḥīm
- 3 Eylemiş kudret-i Ḥaḳ cismüñi bir nūr-ı ‘amīm
- 4 Gelmemişdür bedelüñ ‘āleme Şeyḥī Çelebi

VI

- 1 Bu leṭāfet bu kıyāfet bu cemāl ü bu kemāl
- 2 Bu zarāfet bu nezāket bu maḳāl ü bu ḥıṣāl
- 3 Şamt u lāl itdi gül ü bülbüli bu ğunc u delāl
- 4 Gelmemişdür bedelüñ ‘āleme Şeyḥī Çelebi

VII

- 1 Nisbeti yok durur egnüñde libāsı kühenüñ
- 2 Hulle vü sündüse lāyıkdur o nāzük bedenüñ
- 3 Berg-i gülden yarar ey ğonçe ola pīrehenüñ
- 4 Gelmemişdür bedelüñ ‘āleme Şeyḥī Çelebi

VIII

- 1 Hānḳāh içre ruḥuñ zıḳrı ile hū dirler
- 2 Leblerüñ şevkıyla meyḥānede yā hū dirler
- 3 Saña şol ğamzesi cādū gözi āhū dirler
- 4 Gelmemişdür bedelüñ ‘āleme Şeyḥī Çelebi

IX

- 1 Çeşm-i bīmāruñ idelden gözine ḥ‘ābı ḥarām
- 2 Çāresüz oldı Celālī elem-i ‘aşḳuña rām
- 3 ‘İşve vü nāz ile cān u göñül almaḳda tamām
- 4 Gelmemişdür bedelüñ ‘āleme Şeyḥī Çelebi

3 (BN: 166^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

I

- 1 Şu dil kim ejder-i zülfüñle şāhā hem-ser olmuşdur
- 2 Ḳamu ‘uşşāḳa mülk-i ‘aşḳ içinde server olmuşdur
- 3 Kime pervāne-veş şem‘-i cemālüñ manzar olmuşdur
- 4 Şeb-i ḳadre irüp her günü ‘īd-i ekber olmuşdur

II

- 1 Ne cān kim rûze-i rûz-ı cefâña i'tirâf eyler
- 2 Gice gün cāmî'-i kûyuñda ey şeh i'tikâf eyler
- 3 Çü da'vâ-yı velâyet eyleye şanmañ hilâf eyler
- 4 Şeb-i kadre irüp her günü 'îd-i ekber olmışdur

III

- 1 Gözüm kapuña aylarla meh-i nev gibi nâzırdur
- 2 Maḥalleñde seherden şama dek gün gibi hâzırdur
- 3 Ḥalîlüm Ka'be-i kûyuñda dil çokdan mücâvirdür
- 4 Şeb-i kadre irüp her günü 'îd-i ekber olmışdur

IV

- 1 Kapuñda bende olmağa degülken her kişi lâyıķ
- 2 Rikābuñ öpmege yüz bulmaz iken degme bir şadıķ
- 3 Seherden gün gibi ḥüsnüñ temâşâ eyleyen 'âşıķ
- 4 Şeb-i kadre irüp her günü 'îd-i ekber olmışdur

V

- 1 Dil-i Mecnûn tutilmaz nâşılhuñ hîç bend-i pendine
- 2 Muḳayyeddür hemân Laylâ-yı zülfüñ bend-i bendine
- 3 Görüp dîdāruñı dil bağlayan zülfüñ kemendine
- 4 Şeb-i kadre irüp her günü 'îd-i ekber olmışdur

VI

- 1 Gedâ-yı 'aķl-ı mûnis olalı şāh-ı ḥayālünle
- 2 Tesellî üzredür cān fikret-i rûz-ı vişālünle
- 3 Dil-i pervâne her gice yanar şem'-i cemālünle
- 4 Şeb-i kadre irüp her günü 'îd-i ekber olmışdur

VII

- 1 Şafâsın bilene fakr u fenâ 'izz ü sa'âdetdür
- 2 Celālî kenz-i lā-yüfnâ hemân şabr u kanâ'atdür
- 3 Kimüñ kim zādı miḥnet meskeni künc-i ferâgatdür
- 4 Şeb-i kadre irüp her günü 'îd-i ekber olmışdur

4 (BN: 166^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

I

- 1 Kāyim olsun rüz u şeb şāhā hümā-yı rif'atūñ
- 2 Şubḥa dek tābende olsun necm-i 'izz ü şevketūñ
- 3 Bedr olup nokşān-pezīr olmaya māh-ı 'izzetūñ
- 4 Tuta āfākı zıyā-yı āfitāb-ı devletūñ

II

- 1 Bende kılduñ 'ālemi kendüñe 'adl ü dād ile
- 2 Niçe demdür eyleduñ ceddüñi iḥyā ād ile
- 3 Evliyā sırrı kemāle irgürüp irşād ile
- 4 Tuta āfākı zıyā-yı āfitāb-ı devletūñ

III

- 1 Pertev-i luṭfuñ cihānda gün gibi bulup şühūd
- 2 Sāye-i nisyānda kalmış zerreler bulsun vüçüd
- 3 Rüz-ı rüşen görmeye ḥuffāş-mānendi ḥasūd
- 4 Tuta āfākı zıyā-yı āfitāb-ı devletūñ

IV

- 1 Niçe demdür pāy-māl olmuş durur şāḥib-kemāl
- 2 Ol cihetden zāhir itmez kendüzin her ehl-i ḥāl
- 3 Cümlesi şimdi tesellīde virürler ihtimāl
- 4 Tuta āfākı zıyā-yı āfitāb-ı devletūñ

V

- 1 Her denī ḥōş-ṭab'a kılsun kâdir olduḡın n'ola
- 2 Bir dem ol nīk ü bed her kişi itdüḡin [bula]
- 3 Pādişāhum zāyi' olursak görevüz gün ola
- 4 Tuta āfākı zıyā-yı āfitāb-ı devletūñ

VI

- 1 Ser-firāz olduḡuñı umar Celālī dün ü gün
- 2 Mātem-i a'dā ile kılmak diler beñzer düḡün
- 3 Bellü durur bu meşeldür toḡuşından kutlu gün
- 4 Tuta āfākı zıyā-yı āfitāb-ı devletūñ

5 (BN: 167^a)*Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün***I**

- 1 Şehā 'aşkuñ oñılmaz derd iken ehline dermāndur
- 2 Kapuñda kıble-i 'uşşāk-ı vechüñ nūr-ı Yezdāndur
- 3 Cemālūñ seyr idüp cān virmeyen hāşā ki insāndur
- 4 Cebīnūñ 'īd-i aḍḥādur cemālūñ māh-ı kurbāndur

II

- 1 Fenā ihrāmın aldum egnüme dürlü du'ālarla
- 2 Tavāf-ı Ka'be-i kūyuña sa'yüm var şafālarla
- 3 Varup karşıñda cān virsem n'ola yüz biñ rızālarla
- 4 Cebīnūñ 'īd-i aḍḥādur cemālūñ māh-ı kurbāndur

III

- 1 Beşāretler günidür ehl-i 'aşka cān nidā itsün
- 2 Mübārek-bāda gelsün cümlesi medḥ ü şenā itsün
- 3 Dil ey kaşı kemān tīr-i müjeñle merḥabā itsün
- 4 Cebīnūñ 'īd-i aḍḥādur cemālūñ māh-ı kurbāndur

IV

- 1 Cemālūñden Celālī luṭf umar ḥüsñüñden iḥsānuñ
- 2 Haber al kıl ü kālinden nazar kıl ḥāline anuñ
- 3 Ne deñlü luṭf u iḥsān eyleseñ lāyık durur şānuñ
- 4 Cebīnūñ 'īd-i aḍḥādur cemālūñ māh-ı kurbāndur

6 (BN: 167^b)*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün***I**

- 1 Mihr-i ḥüsñin baña göstermedi hıç zülfi şebi
- 2 Gücüm öldür ki nedür bilmezem anuñ sebebi
- 3 Sevmesün 'ākil olan kimsene 'ālī nesebi
- 4 Baña yirden göge ḥayf eyledi 'İsā Çelebi

II

- 1 Dirdüm irem reh-i tecrîd ile ser-menzilüme
- 2 Sūzen-i ğamzesini eyledi māni‘ dilüme
- 3 Söyledüm hayli komadı beni kendü bilüme
- 4 Baña yirden göge hayf eyledi ‘İsā Çelebi

III

- 1 Bir nefesde niçe biñ mürde ider iken ihyā
- 2 Didüm öldüm baña kılmadı cevāb ile devā
- 3 Yiri eşküm gögi āhum dolanur şubḥ u mesā
- 4 Baña yirden göge hayf eyledi ‘İsā Çelebi

IV

- 1 Berg-i keh gibi yapışdum işigi pā-būsına
- 2 Secde kıldum ayağına yüz urup tapusına
- 3 Beni iletmedi yirden götürüp kapusına
- 4 Baña yirden göge hayf eyledi ‘İsā Çelebi

V

- 1 Beni rāhib gibi hecr ile siyeh-püş itdi
- 2 Xanuma el xaruban bāde gibi nüş itdi
- 3 Ey Celālī niçe demdür ki ferāmüş itdi
- 4 Baña yirden göge hayf eyledi ‘İsā Çelebi

7 (BN: 168^a)

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

I

- 1 Bir cānibe ‘azm eylese ol serv-i hırāmān
- 2 Ardınca aķar sey-i sirişküm gibi insān
- 3 Cānlar virür olmağa perīler aña yārān
- 4 ‘İsāya sezādur diseler serv-i hırāmān

II

- 1 Āzādesidür kāmetiñüñ serv çemende
- 2 Sünbül o gülüñ kākül-i hüsnine figende
- 3 Her dilber umar ola mücerred aña bende
- 4 ‘İsāya sezādur diseler serv-i hırāmān

III

- 1 Dilberler alayında ‘ayān olsa o cānān
- 2 Şanur gören encüm arasında meh-i tābān
- 3 Hübān-ı cihān olmuş aña tābi‘-i fermān
- 4 ‘İsāya sezādur diseler serv-i hırāmān

IV

- 1 Nice dimeyem ben aña nām ile Mesīhā
- 2 Bir demde ider lebleri biñ mürdeyi ihyā
- 3 Nakşın göricek secde ider her büt-i tersā
- 4 ‘İsāya sezādur diseler serv-i hırāmān

V

- 1 Zāhid unudur cenneti dīdārına baksa
- 2 Serv añlar idi haddini reftārına baksa
- 3 Tersā büte tapmazdı çü güftārına baksa
- 4 ‘İsāya sezādur diseler serv-i hırāmān

VI

- 1 Gencīne durur hüsni görünmez veli mārı
- 2 Cennet gülidür ‘arızı olmaz has u hārı
- 3 Kühsārı hacīl eyledi nāmūs u vaķārı
- 4 ‘İsāya sezādur diseler serv-i hırāmān

VII

- 1 Gördi ki anuñ mezhebine eyledüm iķrār
- 2 Bend itdi Celālī bilüme kāküli zünnār
- 3 Dünyāda Yehūdādur idenler aña inkār
- 4 ‘İsāya sezādur diseler serv-i hırāmān

8 (BN: 168^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

I

- 1 Niçe gündür görmedüm ey yār-ı cānum қandasın
- 2 ‘Ālemi gavgāya virmişdür figānum қandasın
- 3 Fürkatüñde қalmamışdur [yarı] cānum қandasın
- 4 Қandasın ey tūṭi-i şīrīn-zebānum қandasın

II

- 1 Gün gibi ‘azm-i sefer kılduñ seher ey meh-likā
- 2 Baña kılmaduñ şeb-i hecrüñde luţfuñ reh-nümā
- 3 Farq olunmaz oldu yanumda benüm şubḥ u mesā
- 4 andasın bileydüm ey nā-mihribānum andasın

III

- 1 Olduğuñ cānā müşāhiddür baña benden yaķın
- 2 Līk gözden ğāyib olsañ cān u dil olmaz emīn
- 3 Arayığitdi apuñı fīkr ü şabr u ‘aql u dīn
- 4 andasın bilinmez ey rūḥ-ı revānum andasın

IV

- 1 Hālūme şem‘uñ özi göyindi zār oldu rebāb
- 2 Döne döne eşk-i ḥūnīnüm akıtmışdur lebāb
- 3 Meclis içre cüst ü cūdan ıkdı ayakdan şarāb
- 4 andasın gel gizlenme şāh-ı zebānum andasın

V

- 1 Cism-i bī-cān olmağa niçe ki olmuşdur muḥāl
- 2 Cān daḥı sensüz bir ān olmağa yokdur iḥtimāl
- 3 Ölür olmazsa Celālī bendeñe ‘arz-ı cemāl
- 4 andasın bildür baña ārām-ı cānum andasın

9 (BN: 169^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

I

- 1 Sāķiyā dūzaḥ-ı ğamdan niçe bir bāk idelüm
- 2 Bāde şun ḥāṭır-ı maḥzūnı feraḥ-nāk idelüm
- 3 Zehr-i ahrı yudalum ef‘īyi tiryāk idelüm
- 4 Mest-i lā-ya‘ķil olalum yaķalar āk idelüm

II

- 1 Bāde-i ğamdur işigüñde şehā āyidemüz
- 2 Menn ü selvā gibi hep gökden iner māyidemüz
- 3 Bizi ayakda omaz keyfiyet-i zāyidemüz
- 4 Mest-i lā-ya‘ķil olalum yaķalar āk idelüm

III

- 1 Teni pür-dāğ idelüm şāh-benek cāme gibi
- 2 Dilümüze ne gelürse yazalum hāme gibi
- 3 Sergüzeşt ile tolu yāra varan nāme gibi
- 4 Mest-i lā-ya‘kıl olalum yaqalar çāk idelüm

IV

- 1 Pendini çeng ü neyin lāyık odur gūş idelüm
- 2 Şubh-ı şādıkla şabūhī meyini nūş idelüm
- 3 Gün yüzüñ şevkına yiri gögi serhōş idelüm
- 4 Mest-i lā-ya‘kıl olalum yaqalar çāk idelüm

V

- 1 Niçe bir ebr-i bahārī gibi giryān olalum
- 2 Hār-ı ğamdan niçe bülbül gibi nālān olalum
- 3 Bezm-i mülde günidür gül gibi handān olalum
- 4 Mest-i lā-ya‘kıl olalum yaqalar çāk idelüm

VI

- 1 ‘Aqlumuz başda iken tāt u kabāyı şatalum
- 2 Mey-i cān-bahş alalum cānumuza cān kıatalum
- 3 Baħr u kühsār gibi ğāyeti bī-hod yatalum
- 4 Mest-i lā-ya‘kıl olalum yaqalar çāk idelüm

VII

- 1 Dotalum göñlümüzi dāyim açuķ sīne-mişāl
- 2 Görinüp rüz-ı kıyāmetdeki gencīne-mişāl
- 3 ‘Aks-i la‘lūñe münevver olan āyīne-mişāl
- 4 Mest-i lā-ya‘kıl olalum yaqalar çāk idelüm

VIII

- 1 Bezm-i gülşende unutturmadı nām-ı Cemi cām
- 2 Sen de elden kıoma zerrīn-kadehi şāķi müdām
- 3 Serv-kāmetler ile eyleyelüm ‘işret-i tām
- 4 Mest-i lā-ya‘kıl olalum yaqalar çāk idelüm

IX

- 1 Ey Celālî konuşup gözleri mestānlar ile
- 2 Hālümüz ‘arz idelüm anlara dīvānlar ile
- 3 Dōst-kāmīler içüp muṭrīb-ı hōş-h^vānlar ile
- 4 Mest-i lā-ya‘kıl olalum yaḳalar ḳāk idelüm

10 (BN: 169^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

I

- 1 ‘İzzet umsam ḳarḥ-ı keḳ-rev baña zillet gösterür
- 2 Ṭālī‘üm burc-ı şerefdeyken nuḥūset gösterür
- 3 Gāh zarūret ehline olur ki vūs‘at gösterür
- 4 Bu cihān āyīnesi çok dürlü şūret gösterür

II

- 1 Vuşlata irdüm diyenler göñlini şād itmesün
- 2 Mübtelā-yı hecr olanlar āh u feryād itmesün
- 3 ‘Ārif olan ‘izzete kendüyi mu‘tad itmesün
- 4 Bu cihān āyīnesi çok dürlü şūret gösterür

III

- 1 Yūsufi ḥasretle ḡaltān-ı şeh-i Ken‘ān ider
- 2 Gāh ber-ā-ber miske ṭartar gāh der-zindān ider
- 3 ‘Abd-i Memlūk eyleyüp Mısra döner sulṭān ider
- 4 Bu cihān āyīnesi çok dürlü şūret gösterür

IV

- 1 Görmek isterseñ eger ‘ayne’l-yaḳīn ol dilberi
- 2 Aç göñül mir’ātını gör ‘aks-i mihr-i enveri
- 3 ‘Aynuña alma şaḳın cām-ı Cem-i İskenderi
- 4 Bu cihān āyīnesi çok dürlü şūret gösterür

V

- 1 Ancaḳ insānuñ degül aşlı ‘anāşır ey nigār
- 2 Āb u ḥāk ü bād u āteşdür cihānda ne ki var
- 3 Geh ḥarīf ü geh şitā gāh şayf olur gāhī bahār
- 4 Bu cihān āyīnesi çok dürlü şūret gösterür

VI

- 1 Döne döne inledür devrân beni şubḥ u mesâ
- 2 İnkisâr irgürdi âhum darb-ı dest âḥir aña
- 3 İstimâ‘ itdükçe efgânum bu yüzdendür baña
- 4 Bu cihân âyînesi çok dürlü şûret gösterür

VII

- 1 Ey Celâlî bu fenâ dünyâda fehm iden beḳâ
- 2 Ḥâl-i Maḥmûd u Ayâs olur aña ‘ibret-nümâ
- 3 Pâdişâh eyler gedâyı gâh gedâyı pâdişâh
- 4 Bu cihân âyînesi çok dürlü şûret gösterür

11 (BN: 170^a)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

I

- 1 Rûz u şeb başdan şerâr-ı nâr-ı âh eksük degül
- 2 Farḳ-ı serden bir nefes dūd-ı siyâh eksük degül
- 3 Başı sağ olan gedâdan ‘izz ü câh eksük degül
- 4 Kelle sağ olsun cihânda bir külâh eksük degül

II

- 1 Leşker-i hicrân-ı cānân üstüme kıldı gulû
- 2 Cübbe vü destâr ‘aql u şabrumı aldı kamu
- 3 Olmuşam Mecnûn mişâli baş açuk jülîde-mû
- 4 Kelle sağ olsun cihânda bir külâh eksük degül

III

- 1 İrişür cān u dile iḥsân-ı nîzeñ sînede
- 2 Naşş-ı kâtı‘dur şehâ fermân-ı nîzeñ sînede
- 3 Çekmesün gam kaldısa peykân-ı nîzeñ sînede
- 4 Kelle sağ olsun cihânda bir külâh eksük degül

IV

- 1 Şoyınup sevdâ-yı Leylâ ile Mecnûn bir zamân
- 2 Baş açuk yalıñ ayak şahrâlara oldı revân
- 3 Yaptılar ‘uryân görüp kuşlar başında âşiyân
- 4 Kelle sağ olsun cihânda bir külâh eksük degül

V

- 1 Tâc-ı zerrînin kazâ ile hevâya virdi şem‘
- 2 Bir muşîbetdür görüp işitmesün ‘ayn ile sem‘
- 3 Dütünüñ çıkdı depeñden sūz ile ey şem‘-i cem‘
- 4 Kelle sağ olsun cihānda bir külāh eksük degül

VI

- 1 ‘İd-i nevrūzuñ sürūr ile iderken merhabā
- 2 Kıpıdı kaçdı yāsemenüñ tācını peyk-i şabā
- 3 Dil perîşān olmuş iken geldi hātifden nidā
- 4 Kelle sağ olsun cihānda bir külāh eksük degül

VII

- 1 Āğ tākiyye geyer ekşer şitāda kühsār
- 2 Görinür yaşıl ‘arağ-çîn ile faşl-ı nev-bahār
- 3 Dir zebān-ı hāl ile her dem Celālî sebze-zār
- 4 Kelle sağ olsun cihānda bir külāh eksük degül

12 (BN: 170^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

I

- 1 Mülk-i ‘aşkuñ niçe gün tūğ u livāsın çekdüm
- 2 Niçe dem bezm-i ğamuñ cām-ı şafāsın çekdüm
- 3 Zülfüñi boynuma aldumsa belāsın çekdüm
- 4 Kimi kim ilerü çekdümse cefāsın çekdüm

II

- 1 Aş yirür kanuma hemşîre iken şîr-i ğamuñ
- 2 Diş biler katlūme yüz hışım ile şemşîr-i ğamuñ
- 3 Bağruma başmış idüm deldi dili tîr-i ğamuñ
- 4 Kimi kim ilerü çekdümse cefāsın çekdüm

Mrb.12

| kimi kim | ifadesi *Künhü'l-Ahbâr*'da | her kimi | şeklindedir.

III

- 1 Hürmet itdüm dimedüm sāķi yaramaz ğam ile
- 2 Bāde-i sādeyi ayaķda iken aldum ele
- 3 Ehl-i ‘aķl ile düşürdi beni āķir cedele
- 4 Kimi kim ilerü çekdümse cefāsın çekdüm

IV

- 1 Eşküme yol yol idüp çihremi kūy-ı yāra
- 2 Hele bu vech ile irgürdüm anı dīdāra
- 3 Āķirü’l-emr ğarīķ itdi beni enhāra
- 4 Kimi kim ilerü çekdümse cefāsın çekdüm

V

- 1 H^vāb-ı ğafletde iken göñlümi bī-dār itdüm
- 2 Anı Manşūr-şıfat zülfüñe ber-dār itdüm
- 3 Müdde‘ī oldı müjeñ soñra ben inkār itdüm
- 4 Kimi kim ilerü çekdümse cefāsın çekdüm

VI

- 1 Nīze şundı baña ol şūķ-ı sitem-kār yine
- 2 Nīzesin sīneye çekdi dil-i peykār yine
- 3 Şıdkımı gördi beni itdi dil-efkār yine
- 4 Kimi kim ilerü çekdümse cefāsın çekdüm

VII

- 1 Dest-ġır olma dilā gilde görürseñ niçe ten
- 2 Ehl-i dünyāya yaramaz kişi olursa ḥasen
- 3 Hāķ budur dār-ı fenā içre Celālī hele ben
- 4 Kimi kim ilerü çekdümse cefāsın çekdüm

13 (SK₁₂: 360^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

I

- 1 Ḥubb-ı cāh ile nice vaz‘-ı vaķār eyleyelüm
- 2 Şeş-cihetden geçelüm bir daķı kār eyleyelüm
- 3 Ferd olup ‘ālem-i ‘irfāna ğüzār eyleyelüm
- 4 Gel ķalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

II

- 1 Çıkarup cübbe vü destârı geyüp şâl-ı ‘abā
- 2 Kayd-ı dām oldı bize çünki bu tâc ile kabā
- 3 Dāğ-ı ‘aşk ile yakup kendü özin ser-tā-pā
- 4 Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

III

- 1 Kerbelā üstine varup yaqalar çāk idelüm
- 2 Meşhed-i āl-i Resūle yüzümüz hāk idelüm
- 3 Tīğ-ı miḥnetler ile cānı feraḥ-nāk idelüm
- 4 Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

IV

- 1 Mısr ile Şāma geçüp Ka‘be tavāfın idelüm
- 2 Nakdümüz bu yola ḥarc eylemeyüp pes n’idelüm
- 3 Milket-i Rūmı koyup Hinde vü Sīne gidelüm
- 4 Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

V

- 1 ‘Ālemi geşt idelüm mihr-i vech-i tāb gibi
- 2 Tırmayup seyr idelüm yiryüzini āb gibi
- 3 Gidelüm elden ele cām-ı mey-i nāb gibi
- 4 Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

VI

- 1 Jeng-i gamdan açılup āyine-veş pāk olalum
- 2 Ğam beyābānları içre düşelüm hāk olalum
- 3 Terk-i tecrīd oluban ‘āşık-ı bī-pāk olalum
- 4 Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

VII

- 1 Ey Celālī berü gel kibr ü riyādan geçelüm
- 2 Zühd ü taḫvāyı koyalum bu riyādan geçelüm
- 3 Dili şāfī kılalum cām-ı şafādan geçelüm
- 4 Gel kalender olalum terk-i diyār eyleyelüm

[MUHAMMESLER]

1 (BN: 162^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

I

- 1 Seyre çıkdum 'āleme bakdum bahār olmış yine
- 2 Her nebāt u her şecer 'anber-nişār olmış yine
- 3 Kūhsāruñ eşk-i çeşmi cūy-bār olmış yine
- 4 Güller açılmış çemenler lāle-zār olmış yine
- 5 Gūşe gūşe bāğda bülbul hezār olmış yine

II

- 1 Gülşene beñzer ki varduñ ol had-i dil-süz ile
- 2 Yüzi gülmiş güllerüñ o hūsn-i şem'-efrūz ile
- 3 Sünbülüñ bahtı açılmış t̄ālī'-i pīrūz ile
- 4 Sebz-pūş olmış donanur şādi [hem] nevrūz ile
- 5 Şalınur serv-i şanevber 'işve-kār olmış yine

III

- 1 Gül-sitānuñ şabr ile telh olmış idi şıḥḥati
- 2 Bir dırahtuñ yoğ iken bir berg ü bāra kudreti
- 3 Hızır irişdi sebzeye şāh-ı bahāruñ himmeti
- 4 Var imiş eşcār u ezhāruñ başında devleti
- 5 Feyz-i Hākla genc-i medfūn āşikār olmış yine

IV

- 1 Degme meclisde şafā-yı 'ayş u 'işret yoğ iken
- 2 Ehl-i 'aşka bir şanem yanında rağbet yoğ iken
- 3 Gülebakdı halka dünyāda ḥakīkat yoğ iken
- 4 Hīç ḥakīkat ehline mescidde şūret yoğ iken
- 5 Ḥamdülillāh deyr-i dünyā pūr-nigār olmış yine

V

- 1 Görinenler şahn-ı şahrā içre lāle şanmañuz
- 2 Meclis-i gülşende ezhārı piyāle şanmañuz
- 3 Sebzeye ḥayrān olup düşdi ḥayāle şanmañuz
- 4 Keşf-i ḥāl olur her ehl-i kıl ü kāle şanmañuz
- 5 Yād idüp Leylāyı Mecnūn āşikār olmış yine

VI

- 1 Ger kadeh cerr eylese münkir çoğ olmasun diyü
- 2 Tarf-ı cem'-i şem'e pervâne çoğalmasun diyü
- 3 Vākıf-ı sırr olmağa pervā ne kalmasun diyü
- 4 Devr-i bezm-i cām-ı aşkuñda dil almasun diyü
- 5 Ehl-i dil burc-ı bedenden bir hişār olmış yine

VII

- 1 Zülfüñe el şunmak olmadı müyesser hiç kes
- 2 Şāneden ğayra naşīb olmadı kaṭ'ā dest-res
- 3 Mümteni' şanup sürūra kimse kılmazken heves
- 4 Mürde-diller bezmine olup ferah 'İsī-nefes
- 5 Ğam mişāl-i genc-i Kārūn hāk-sār olmış yine

VIII

- 1 Pür-beşāret bir işāretle olup fermān-berūñ
- 2 Seyre vardı taraf-ı gülzāra Celālī çākerūñ
- 3 Bāğda kaddin temāşā kıldı serv ü 'ar'aruñ
- 4 Kadd-i hoş-reftārını yād itdi sen sīmīn-berūñ
- 5 Ey boyı servüm şu gibi bī-karār olmış yine

2 (BN: 163^a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

I

- 1 Ğinā-yı kalbdür benden su'al idūñ Ğinā semtin
- 2 Faķīrū'l-hāldür sultān olan tutsa recā semtin
- 3 Niçe biñ şāhiye sultāniye virmez gedā semtin
- 4 Dilā rāh-ı fenāya 'azm it isterseñ beķā semtin
- 5 İrersin genc-i lā-yüfnāya tut ehl-i fenā semtin

II

- 1 Tabīb-i aşkdan özge özin kim āşinā eyler
- 2 Oñılmaz derde düşer derdine şanur devā eyler
- 3 Ayağı toprağın ehl-i Şifāhān tütüyā eyler
- 4 Dilā sevdā-yı zülfiyle varan Çīne haṭā eyler
- 5 Alan bū çīn-i zülfinden kabūl itmez Hıṭā semtin

III

- 1 Tulusın hānümānuñ dök seyāhat cāmını taldur
- 2 Er iseñ yola tenhā git ki senden gayrı hep güldür
- 3 Cihānı görme hālī her ne yaña baķasın oldur
- 4 Göñül bīgānelikle āşınalık bir ķadem yoldur
- 5 Düşüp kühsāra Mecnūn gibi terk it āşınā semtin

IV

- 1 Dil-i abdāla diñ hāmmāma girse çıkısa külhenden
- 2 Yanınca şalınup sürinmese el çekse dāmenden
- 3 Muķarrer ey tabīb-i cān ki dermān yok baña senden
- 4 Yiridür ‘azm-i kūyuñla çıkarsa cān u dil tenden
- 5 Vaţandan hoş görür dil-ķasteler dārū’ş-şifā semtin

V

- 1 Nice zār olmasun ehl-i fenā pervā-yı zülfüñden
- 2 Kesilür başlar ķanlar dökülür pā-yı zülfüñden
- 3 Havāricden ne ķanlar yutdılar ğavġā-yı zülfüñden
- 4 Dil-i ‘uşşāķa ta’n itme görüp sevdā-yı zülfüñden
- 5 Ziyāret ķılmayan abdāl olur mı Kerbelā semtin

VI

- 1 ‘Aceb ğavġāya şalmışdur seni bu keşret ey vā’iz
- 2 Bilinmez bu keşāfetle şühūd-ı vahdet ey vā’iz
- 3 Bu maḥsūsāt ile olmaz ḥaķīķī vuşlat ey vā’iz
- 4 Ne lāzım ehl-i ‘irfāna beyān-ı cennet ey vā’iz
- 5 Gel eblehlügi ķo anuñ sen öġretme baña semtin

VII

- 1 Çok ehl-i tab‘ olur gerçi ki fenn-i şi‘rde māhir
- 2 Kimi teşbīh dir kimi ḥayāle mu‘teber zāhir
- 3 Kimisi vezn-i eş‘āra nizām-ı nazmadur ķādir
- 4 Nizāmī gibi nazmında selāset isteyen şā‘ir
- 5 Celālūñ tarz-ı eş‘arından aḥz itsün edā semtin

[TAHMİSLER]

1 (BN: 159^a)

Mef'ülü Mefā'îlü Mefā'îlü Fe'ülün

I

- 1 Ey dil saña yār ister iseñ nefsüñe ol yār
- 2 Yār añladuğñ ekşer olur kim olur ağyār
- 3 Giryem işidür çok veli yokdur bilenüm var
- 4 *Çoklar yaşasun rahm kılur yaşuma her bār*
- 5 *Ağlar bile yanumca benüm dīde-i hūn-bār*

II

- 1 Ğamer ne görinsün gözüme zerrece 'ālem
- 2 Tenhā olımaz 'ālemi bezl eyleseñ ādem
- 3 Bir ehl-i dile şād u feraḥ olmadı maḥrem
- 4 *Her kıanda isem derd ü gamıdur baña hem-dem*
- 5 *Āhum yili her demde olur baña hevā-dār*

III

- 1 Kılma dimezin zümre-i 'uşşāka şehā kīn
- 2 Havfum bu güzeller arasında ola āyīn
- 3 Zann itme şehā yād olına dinile pūr-kīn
- 4 *Hışm ile nazār kılma idüp kaşlaruñı çīn*
- 5 *Kim didi saña kim gözüñ üstinde kaşuñ var*

IV

- 1 Nā-geh görünüp bu felek-i atlas-ı tāhir
- 2 Şeş-derde idüp mühre-i mihr ü mehi zāhir
- 3 Zār itmede zann eyler iken kendümi māhir
- 4 *Şer-geşte kılup naṭ'-ı zemīn üstine āḥir*
- 5 *Nerrād-ı felek oynaduban kıldı beni zār*

V

- 1 Yüz def'a Celālî idüp ümmîd-i tekellüm
- 2 Kılduñ bilürüz dilbere şad bār tazallüm
- 3 Yörenmedi kalbine anuñ nev'-i te'ellüm
- 4 *Şāyed ki Muhibbî ide bu def'a teraḥḥum*
- 5 *Araya düşüp gözlerüñüñ yaşını yalvar*

2 (BN: 164^a • İÜ₂: 168^a)

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

I

- 1 İḥfāya kâdir olsam kūyuñ ziyâret itsem
- 2 Karşuñda ḥāzır olsam 'arz-ı velâyet itsem
- 3 Şāfî cevābuñ alsam def'-i ḥarâret itsem
- 4 *Cānā derün-ı derdüm bir bir ḥikâyet itsem*
- 5 *Hicrân şebinde ḥālüm saña şikâyet itsem*

II

- 1 Kıldı baña eṭibbā yüz dürlü ḥüsn-i tedbîr
- 2 Mânend-i pend-i vā'iz kılmadı zerre te'sîr
- 3 Ser-keşlik itmez artuḡ fitrâke düşse naḥcîr
- 4 *Leylî saçuñ nigārā boynuma olsa zencîr*
- 5 *Mecnûn gibi cihāna kendüm melâmet itsem*

III

- 1 Yir yir otaḡ idinsem nüh āsumānı düpdüz
- 2 Tîḡ-ı suhenle dutsam kevn ü mekânı düpdüz
- 3 Cümle müsahḥar itsem ḥalk-ı zamânı düpdüz
- 4 *Çeksem sipāh-ı eşki tutsam cihānı düpdüz*
- 5 *Diksem livā-yı āhı ya'ni 'alâmet itsem*

IV

- 1 Ḥār-ı ḡamı hezārı iñletdi zārı zārı
- 2 Tahrîk iden şabâdur ol serv-i gül-'izārı
- 3 Gonçe lebinden ayru yok gön'lümüñ qarārı
- 4 *Açılsa bâḡ-ı maḡşûd görsem cemâl-ı yārı*
- 5 *Olsa hemîşe ḥurrem cāy-ı iḡâmet itsem*

V

- 1 Başdan başa Celālî fermân-ı ‘aşkı gördüm
- 2 Sînem mişâli pür-hûn meydân-ı ‘aşkı gördüm
- 3 ‘Aklum gibi perîşân dîvân-ı ‘aşkı gördüm
- 4 *Göñlüm gibi harâbe eyvân-ı ‘aşkı gördüm*
- 5 *Mi‘mâr olup Muhibbî anı ‘imâret itsem*

3 (BN: 159^b)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

I

- 1 Pâdişâh-ı miñnetem dil reh-nümûmumdur benüm
- 2 Derd ü ğam iki Hâkîm-i zû-fünûnumdur benüm
- 3 ‘Âlemi ğarķ iden eşk-i nîl-gûnumdur benüm
- 4 *Hırmen-i mâhı yakan âh-ı derûnumdur benüm*
- 5 *Çarķ-ı ser-keş dōstlar şimdi zebûnumdur benüm*

II

- 1 Câme-h^vâbuñda seher sîneñ açılmış gül gibi
- 2 Gözlerüm karardı kâfûruñ görüp fûlfûl gibi
- 3 ‘Aklumı zûlfûñ perîşân eyledi sünbül gibi
- 4 *Gül yüzüñ tağıtdı şabrum nakdini bûlbûl gibi*
- 5 *Nev-bahâr eyyâmı hengâm-ı cünûnumdur benüm*

III

- 1 Ol şeh-i hüsnüñ nişâr itdüm yolında yaşımı
- 2 Hâk ile yeksân görüp bu la‘l-i gevher-pâşımı
- 3 Câna başa kalmamaķda bulmadum yoldaşımı
- 4 *‘Aşķı meydânında yâruñ yuvalañuz başımı*
- 5 *Zûlfî çevġânına tûb itmek oyunumdur benüm*

IV

- 1 Dutar ebrin hüsne göre beni ol âfîtab
- 2 Ya'ni kim ben bî-sitâre zerreden eyler hicâb
- 3 Ğayrıdan bu vech ile kılmaz o meh-rû ictinâb
- 4 *Şem'-i ruhsârına iden zülf-i şeb-rengin niķâb*
- 5 *Bilürem baht-ı siyâh-ı ser-nigûmundur benüm*

V

- 1 Bir perî-rûdur Celâlî baña efsûn eyleyen
- 2 Bir saçı Leylî durur adımı Mecnûn eyleyen
- 3 Ol gözi âhû gamıdur bağrumı hûn eyleyen
- 4 *Ey Necâtî 'aşk şahrâsını gül-gûn eyleyen*
- 5 *Bilmiş olasın ki eşk-i nîl-gûnumdur benüm*

4 (BN: 160^a ▪ MK₃: 66^b)

Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün

I

- 1 Nev-bahâr irdi bezendi bâğ u şahrâ bir yaña
- 2 Seyre iķdâm itdiler a'lâ vü ednâ bir yaña
- 3 Çekmedi sensüz göñül ey serv-i bālâ bir yaña
- 4 *Cümle 'âlem bir yaña bî-çâre tenhâ bir yaña*
- 5 *Cennet-i kûyuñı komazam olsa dünyâ bir yaña*

II

- 1 Gör ne yüzden şan'at ızhâr itdi Hâķ Celle Celâl
- 2 Eyledi saña müyesser bir cemâl-i bî-mişâl
- 3 Zerrece nokşanı yokdur hüsnuññ bulmış kemâl
- 4 *İrmesün dirseñ cemâl-i ber-kemâle bir zevâl*
- 5 *Gün gibi ey şâh-ı 'âlem gitme tenhâ bir yaña*

III

- 1 Gülşene ‘arz eyledüñ ey lāle-ḥaṭ dīdāruñu
- 2 Yakasın çāk itdi gonçe gördi gül ruhsāruñı
- 3 Bülbülüñ şıklığı dindi işidüp güftāruñı
- 4 *Bulımadılar arayup şīve-i refīāruñı*
- 5 *Gitdi tūbā bir yaña serv-i dil-ārā bir yaña*

IV

- 1 Şāh-ı ‘aşkam gam sipāhumdur belā ser-‘askerüm
- 2 Pāy-ı tahtum mülk-i gam Ferhād u Mecnūn beglerüm
- 3 Her ne dem çeksem livā-yı āh-ı ejder-peykerüm
- 4 *Devlet-i ‘aşkuñda andan artuḡ olup leşkerüm*
- 5 *Bir yaña tursa za‘īf olan tüvānā bir yaña*

V

- 1 Seyl-i eşküm akıdursam dem durur ben derd-mend
- 2 Çün ser-i kūyından ırmaḡ ister ol serv-i bülend
- 3 Vahşet eyler eyledükçe bu dil-i şeydāya pend
- 4 *‘Aşka māni‘ ola mı nāşih kelām-ı hūş-mend*
- 5 *Kimse qarşu dura mı ger akşa deryā bir yaña*

VI

- 1 Kāhbe dehrüñ merd iseñ hōş görmegil iḳbālını
- 2 Ol kalendar kimsenüñ gūş itme kıl ü kālını
- 3 Öl diril ‘aynuña gösterme bu dünyā mālını
- 4 *Māl-ı dünyā ile şerḡ eyler tecerrüd hālını*
- 5 *Yirde Kārūn bir yaña gökde Mesīhā bir yaña*

VII

- 1 Ben kara yazulu umarken Celālī vaşl-ı yār
- 2 Dürmek ister defter-i ‘ömrini ol ḥaṭṭ-ı ‘izār
- 3 ‘Āşıkuñ bu yolda ancaḡ yāra bir cān borcı var
- 4 *Cānına oldı Necātīnūñ havāle çeşm-i yār*
- 5 *Ey ecel sen de gelüp itme teḡāzā bir yaña*

5 (BN: 161^a ▪ MC₁: 93^a ▪ SK₂: 125^b ▪ SK₄: 13^b ▪ TD₁: 86^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

I

- 1 Zülfe yüz virme ki bir āfet-i dil-cūdur bu
- 2 Serv-i nāzum katı çok başlu siyeh-rūdur bu
- 3 Dimesünler aña kākül ü yaḥod mūdur bu
- 4 *Nice kākül nice mū sünbül-i ḥōṣ-būdur bu*
- 5 *Dil-i ‘uṣṣākı perīṣān idici budur bu*

II

- 1 Ḥaṭṭuñ ister dili ol ḥüsn-i ḥasenden ayura
- 2 Ṭolaşur zülf-i siyāhuñ beni senden ayura
- 3 Çalışur tîğ-ı müjeñ cānumı tenden ayura
- 4 *Gözüñüñ sa‘yi bu kim cānı bedenden ayura*
- 5 *Ġamze-i şūḥ u cefā-pīşeden ayrudur bu*

III

- 1 Nice Mecnūn gibi şahrāyı gözetmeñ ġāfil
- 2 Zülf-i Leylāya el uzatmaḵ umarsañ müşkil
- 3 Ṭotalum bir nefes eglenme esen yıl gibi yıl
- 4 *‘Ömrüñ olduḡça yilerseñ yitemezsin ey dil*
- 5 *Ġāfil olma ki perī-şīvelü āhūdur bu*

IV

- 1 Dolanur kāküli ruḥsār u ‘izārın her bār
- 2 Dil-i ‘uṣṣākı şikār itmededür leyl ü nehār
- 3 Dīdeyi kendüye döndürdi dili kıldı figār
- 4 *Ne göñül ḳodı ne göz zülf ü ruḥ-ı ‘ārız-ı yār*
- 5 *Oda yanmaz şuya batmaz nice cādūdur bu*

Ths.5 Necâtî Bey, *Dîvân* → G.443, TARLAN, Ali Nihat, *Necâtî Beg Dîvânı*, MEB Yayınları, İstanbul, 1963.

II/1 - Ḥaṭṭuñ / Zülfüñ SK₂.

II/2 - beni senden / seni benden SK₄ ▪ TD₁.

II/3 - cānumı / ḳanumı BN.

II/3 - cānumı tenden / cānı bedenden TD₁.

III/1 - ġāfil / ḳābil SK₄.

IV/1 - Dolanur / Ṭolaşur MC₁.

IV/3 - figār / şikār TD₁.

V

- 1 Ey Celālî xanı bu şî'r-i revān-bahşā bedel
- 2 Ki leṭāfetde meger āb-ı ḥayāt ola meşel
- 3 Teşne-dil olsa ne var diñlemege niçe güzel
- 4 *Yine sihr itdi Necātî nice söz nice ğazel*
- 5 *Leb-i dilber şıfatında bir içim şudur bu*

[TERCİ-BENTLER]

1 (NK₂: 221^b)

Mef'ulü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

I

- 1 Ey şehriyâr 'âleme rûh-ı muşavver ol
Âfâk-ı çarha şu'le şalup mihr-i enver ol
- 2 Rûm u 'Arab egerçi ki taht-ı yedüñdedür
Tîguñla feth idüp yidi iklîme dâver ol
- 3 Kanda giderseñ ola zahirüñ ricâl-i gayb
Ne cânibe 'azîmet iderseñ muzaffer ol
- 4 Ke'n-nehr cāri kıl yidi iklîme hükümüñi
Hıfz eyle gencini yidi başlu bir ejder ol
- 5 Emründe şābit olmağa kıl cidd ü ihtimām
İmān-ı ehl-i Hāk gibi devlet muḳarrer ol
- 6 Būy-ı 'adāletüñ ola sa'y eyle kūt-ı rûh
Başdan ayağa ğāliye vü müşg ü 'anber ol
- 7 Feyzüñ cihānda dirseñ ola cāzib-i ḳulüb
Dilde şu'ā'-ı mihr ile ḥurşid-i enver ol
- 8 Ḳalb-i Selîme fitne-i Ye'cūc ararsa yol
Sen 'izzet ü vakār ile sedd-i Sikender ol

II

- 1 'Azm-i sefer cenābuña şāhā revā gibi
Peykān öñüñce ḥalkı kıla çihlpā gibi
- 2 Tozlar ḳopara sümm-i semendüñ şalābeti
Gözler ḳamaşa ḥāk-i rehüñ tūtiyā gibi

Trc.1 Başlık: Tercî'-bend-i Celāl Beg Berāy-ı Sultān Selīm Ḥān NK₂. *Dīvān* nüshalarda bulunmayan 8'er beyitli 5 bentlik bu şiirin 4. Bendi 7 beyittir.

- 3 Küffār ‘azm-i cünd-i zafer rehberüñ görüp
Pây-ı semendüñe döşesünler giyâ gibi
- 4 Zıll-i hümayunuñda geçinsün ganî fakîr
Bu cümlesine sâye şalasın hüma gibi
- 5 Cünd-i melâ’ike gele yanuñca fevc fevc
Bâlâya tûblaruñ çekile ejdehâ gibi
- 6 Kâlb-i ‘adûya şâm u seherden sihâm-ı emr
Kavs-i kuzehten atıla tîr-i kazâ gibi
- 7 Nâm u nişâna mâ’il olan pâdişehlere
‘Âlemde ‘izz ü şevket olur mı gazâ gibi
- 8 Kâlb-i Selîme fitne-i Ye’cûc ararsa yol
Sen ‘izzet ü vakâr ile sedd-i Sikender ol

III

- 1 ‘Azm eyleseñ yola ola İlyâs rehberüñ
Bâd-ı zaferle mevc ura deryâ-yı ‘askerüñ
- 2 Feth-i Meṭâlibüñ adı var kendü bî-nişân
Besdür bize mefâtiḥ-i gencîne ḥançerüñ
- 3 Her gün rikâb-ı bûs-ı sa‘âdet-nümân ile
Rif‘at bula merâtib-i serdâr-ı serverüñ
- 4 Miğferler ile kapukulı tola her taraf
Teşbih ola ḥabâbına deryâ-yı aḥḍaruñ
- 5 İrişmeseydi evcine dāmân-ı şa‘şa‘ân
Ağmazdı tûbı göklere ḥurşîd ü ḥâverüñ
- 6 Ğafletle irdi geldi tonanmaya çün ḥalel
Başdı Fireng kuyruğın oyar ejderüñ

7 A'dā-yı bed-fi'āl Benī-[Leys] olursa ger
Şaf şaf тұrup muķābele olduķda 'askerüñ

8 ǰalb-i Selīme fitne-i Ye'cūc ararsa yol
Sen 'izzet ü vaķār ile sedd-i Sikender ol

IV

1 Teskīn-i hātır idemedügi ne hāl ola
Mābeynümüzde ülfetümüz mäh u sāl ola

2 Muħliş kadīmi bendeñi bir niçe bed-fi'āl
Dūr ideler қапуñdan o daķı Celāl ola

3 Cān tenden ayrıla dir idüm hīç umar mıdum
Mābeyne fūrķat irişe bu iħtimāl ola

4 A'dā söziyle bende-i muħliş ola ba'īd
Gāhī gelür bu hātıra ğunc u delāl ola

5 Şāhā beşāret oldı baña *ba'de 'usri yūsri*
Bu infişālümüz sebep-i ittişāl ola

6 Men' ola 'an-ķarīb Celālī cidālden
Ol cümleye ħuşūmet iden Zū'l-Celāl ola

7 ǰalb-i Selīme fitne-i Ye'cūc ararsa yol
Sen 'izzet ü vaķār ile sedd-i Sikender ol

V

1 Ħurşīd olursa zerrece bulan saña vuşūl
Varsun zevāle eylemeyen ħıdmetüñ qabūl

2 Veķķād-ı zihn-i pāk ile olduķda müstemi'
Yanuñda 'arż-ı fażl idemez degme bir fużūl

3 Vaşşāf midħat-i yem-i luţfuñda lāldür
Vaşf ide tab'-ı pāküñi qāşır durur 'uķūl

- 4 Āsān varur idi ki maḵṣūda ehl-i derd
Derdā ki seyl-i eşk ile yir yir bozıldı yol
- 5 Zann itme ihtiyāri Celālī fütādeñi
Kendüligiyle olmadı sen şehriyāra ḵul
- 6 La‘lūñ deminde ḵan alıcıdan ne bāki var
Teslīm idüp durur dil ü cānın Hudāya ol
- 7 Bir kimsenūñ ki Hızr ola hem-rāh u rehberi
İdlāl ider mi hīç anı degme yirde gül
- 8 Ḳalb-i Selīme fitne-i Ye‘cūc ararsa yol
Sen ‘izzet ü vaḵār ile sedd-i Sikender ol

2 (NK₂: 220^b ▪ MM₁:12^a ▪ TK₂:76^a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- I
- 1 Ḥabbezā ey müdāme-i ḥamrā
Ey gül-i gül-sitān-ı zevḵ u şafā
- 2 Toğar ay gibi cām-ı pür-nūruñ
Dil-i tārīke virdi şevḵ u zıyā
- 3 ‘İd-i ḥüsnūñ nihādı şād itdi
Merḥabā ey piyāle-i zībā
- 4 Ayaguña şu dökmeli olduk
Çokdan umarduk ey büt-i tersā
- 5 Ayağın ṭurma fāḥir-i şadr ol
Başdadur yirin ey gül-i ḥamrā

Trc.2 Başlık: Tercī‘-bend-i Merḥūm Celāl Beg NK₂ ▪ MM₁. Manzumenin bulunduğu TK₂’deki sıradan anlaşıldığına göre bu şiir Fevrî’nin *Dîvân*’ında da bulunan Sahbânâme-i Fevrî başlıklı şiirine naziredir. → Fevrî, *Dîvân*, Edirne İl Halk Ktp. 473. 77^a.

I-1^a - ḥamrā / şahbā TK₂.

I-3^b - zībā / şahbā TK₂.

- 6 Bizi teşrîf idüp ayağıñla
Cānda cān itdūñ ey dem-i ‘İsā
- 7 Seni elden düşürmek olmaz ebed
Pāy-būsuñ durur çü rûḥ-efzā
- 8 Şoḥbetüñdür şafā-yı cān-ı cüvān
Himmetüñdür ‘aşā-yı pîr-i dü-tā
- 9 Kışsa-i Gül-sitān-ı ḥüsnüñden
Ḥişşedür dāstān-ı Mihr ü Vefā
- 10 Dem-i ‘İsī mişāli la‘l-i lebüñ
Kıldı çok mürde-dilleri iḥyā
- 11 Āb-ı ḥayvān mısın nesin ey mey
La‘l-i cānān mısın nesin ey mey
- II
- 1 Ey emîr-i mükeyyifāt-ı beşer
Vey şehîr-i müferriḥāt-ı başar
- 2 Bir kuluñdur piyāle ḥalka-be-güş
Boynı bağlu şurāḥi ḥod çāker
- 3 Meclisüñ gül-sitān-ı ‘işretdür
Reng-i rūyuñla sen gül-i aḥmer
- 4 Leb-i la‘lūñ müferriḥ-i yāḳūt
Dehenüñ reşk-i menba‘-ı kevşer
- 5 Zihn-i yādum durur ğam-ı çeşmüñ
Ki kıomaz āb-ı dilde zerre keder
- 6 Yüz yumaz şoḥbetüñde şîr-i laṭîf
Himmet itmez yanuñda gül-be-şeker

- 7 Gel ʔulū^c eyle gün gibi ey mey
Haddini tā bile meh-i enver
- 8 Çoğ acı dil döker şurāḥi aña
‘Aşkuñı zehr ise yudar sāğar
- 9 Şîr-i şîr olsa aşlı var nāmuñ
Cür‘añı nūş iden olur ejder
- 10 N’ola ‘İsî şuyı dinilse saña
Ki demüñ niçe mürde zinde ider
- 11 Āb-ı ḥayvān mısın nesin ey mey
La‘l-i cānān mısın nesin ey mey

III

- 1 Mül degül dir idüm gül-i ḥandān
Gül degül böyle gün gibi raḥşān
- 2 Āb iseñ kandan olduñ âteş-reng
Āteş iseñ nedür ya bu cereyān
- 3 Nürsın reng-i nāra beñzersin
Rūḥsın rāḥ okur seni nādān
- 4 Bir ʔolu cāmuña eli irenüñ
Çöpçe gelmez gözine kevn ü mekān
- 5 Cür‘a dökülse yire cāmuñdan
Ditrer üstine mihr-i nūr-efşān
- 6 Hîç degülsin şarāb-ı kevşersin
Küp düşer ayağuña ḥūr-ı cinān

II-7^b - tā bile / bile tā TK₂.

III-1^b - degül böyle / degül bil ki TK₂.

III-4^a - Bir / Her TK₂.

- 7 Şāh dervīş olur reşāduñla
Himmetüñle gedā olur sultān
- 8 Bezm-i hāşuñda feyz-i cūduñla
Bilki şāh u gedā kamu yeksān
- 9 Senden öğrendi ‘adli Nūşirevān
Senden aḥz itdi ḥikmeti Loḳmān
- 10 Bir cevābuñ ölümlüsidür ḥalk
La‘l-i nābuñ dirisidür insān
- 11 Āb-ı ḥayvān mısın nesin ey mey
La‘l-i cānān mısın nesin ey mey
- IV
- 1 Dāyim ey mey cihānda bī-ḡamsın
Bir güler yüzlü ḥūb u ḥurremsin
- 2 Zāhirüm bāṭınüm senüñle ḡanī
Nūr-ı dīdem sürūr-ı sīnemsin
- 3 Elde cāmuñ senüñ teḥī olmaz
İ‘tiḳādum budur ki sen Cemsin
- 4 Artup eksilme taş dökülme yūri
Mey degülsin sen āb-ı zemzemsin
- 5 Ḥūn-ı dīdem ‘aḳīḳin aḳıtdum
La‘l-i yār ile bil ki hem-demsin
- 6 Seni acı didümse ter düşdüñ
Eşk-i çeşmüm mişāli pūr-nemsin
- 7 Devrūñ āḥir olunca bir yıl olur
Şanma sen kim meh-i muḥarremsin
- 8 Baş eger ins ü cān şurāḥi-mişāl
Şöyle beñzer nigīn-i ḥātemsın

9 Gerçi keyfiyyetüñ var envā‘ı
Cümleden sen bugün müsellemsin

10 Hem-dem olan saña hayāt bulur
Maḥrem-i ‘İsī İbni Meryemsin

11 Āb-ı hayvān mısın nesin ey mey
La‘l-i cānān mısın nesin ey mey

V

1 ‘İzzetüñ hürmetüñ müdām olsun
Devr-i ‘adlūñ ‘ale’d-devām olsun

2 Ehl-i bezmüñ muṣaffer ü manşūr
Ḳalb-i cünd-i ğam inhizām olsun

3 Ey Celālī dilerseñ ol ser-keş
Ki murāduñca saña rām olsun

4 Sāġar-ı meyden eyleyüp dāne
Ḥalka-i şoḥbet aña dām olsun

5 Āl ile ‘aqlını uğurlar anuñ
Ne kadar ḥüsn ile be-nām olsun

6 Tatlu dille esīr ider ḥalkı
Ḥüsn ile ḥulḳuña selām olsun

7 Niçe kez gördük anuñ iḥsānın
Bezm-i behcetde müstedām olsun

8 Şerbeti hürmetini bilmez isem
Baña her ḳaṭresi ḥarām olsun

9 Ol mehūñ vuşlatına ḳādir olan
İster anı ki şubḥ u şām olsun

10 Menşe-i aşl u faşlını şoralum
Mā-ḥaşal şübhemüz tamām olsun

- 11 Āb-ı ḥayvān mısın nesin ey mey
 La‘l-i cānān mısın nesin ey mey

[GAZELLER]

[*Harfû'l-Elif*]1 (BN: 1^b)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Mir'ât-ı kalbi şevk-ı ruhuñ kıldı pür-şafâ
Hurşîd-i devletüñ bula günden güne zıyâ
- 2 Şem'-i sa'âdetüñ dura günden güne 'âkıbet
Mişkât-ı zât-ı pāküñe irişmeye haṭâ
- 3 Ey serv-i ser-firâz beḳâña çenâr-vâr
Leyl ü nehâr el götürüp iderüz du'â
- 4 Dil iremez vişâlüñe hecrüñde olımaz
Kaldı mu'allak arada *keṭ-tayrı fi'l-hevâ*
- 5 Hâlüñ ğamıyla lâle gibi yak tenümde dâğ
Muhtâc-ı keydür ey yüzi gül dâ-i bî-devâ
- 6 Kıldum hayâl taraf-ı cebinüñde kaşlaruñ
Mâha muḳâbil olmış iki şeh-per-i hüma
- 7 Dür itme dîdesin ḳademüñden Celâlinüñ
Ey ḥâk-i pâyı dîde-i 'uşşâḳa tütüyâ

2 (BN: 1^b)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Cāna revâ mı olmaya cānāna āşinā
Bîḡāne āşinā ola bîḡāne āşinā
- 2 Şevk ile bāl ü per yakup olmazdı nârı nūr
Olmasa şem'-i 'aşḳ ile pervāne āşinā
- 3 Cān-ı belâ-keşem dile uymaz muḥâldür
Birbirile ola iki dîvāne āşinā

- 4 Ağız bir itmesün mey-i la'lüñ anuñla hîç
Bir kimse yokdur olmaya peymāna āşinā
- 5 Yaş dökmek ile buldı gözüm merdümü 'anā
Dürr mi dururdı olmasa 'ummāna āşinā
- 6 Derc itdi dürc-i dīdede zāhid niçe durur
Bulmadı baħr-ı 'aşk ile bir dāne āşinā
- 7 Dīdem ğubār-ı kūyuñı virmez cevāhire
Cevāhir odur k'ola kefi mīzāna āşinā
- 8 Kānlar yudar irişmez aña nāfe-i Huten
Ne yüzden oldı kākülüne şāne āşinā
- 9 Dahl itme hatt-ı sebzi qarīb olsa la'line
Hızr olmasun mı çeşme-i hayvāna āşinā
- 10 Devr-i lebūñde nuṭkuña cān vermeyen Celāl
Olmaz o kimse çeşme-i hayvāna āşinā

3 (BN: 2^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Penbe-i dāğ yiter bu ten-i 'uryāna kabā
Ki fenā ehline ser-bār durur kayd-ı 'abā
- 2 Gün yüzüñ şevkına bezm ehli şehā tañ mı durur
Şubh-ı şādık gibi eylerse 'abāsını kabā
- 3 Hırmen-i ömrümi cānā yile virdi gam-ı 'aşk
Niçenüñ hāşılı oldı bu hevā ile hebā
- 4 Kanda bulurdı bu 'ıtrı 'acebā nāfe-i müşğ
Çīne iletmeze zülfüñ haberin bād-ı şabā
- 5 Ey Celālī bugün ol cān ile haşr olımaduk
İrte mahşerde dahı gaybet ider mi 'acebā

4 (BN: 2^b)

Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilātūn Fā'ilūn

- 1 هر باده فرح ساز و غم بیکار را
طرح میکردم بسی یک قطره اش قنطرا
- 2 سیل اشکم پای بوست خواهد ای سرو روان
از سر کویت هران این عاشق دیدار را
- 3 چشم خونخوارت کر اییدکنندم هلاک
ای طیب جان نظر افکن دل بیمار را
- 4 می شناسد کسی اسرار کفر کاکلت
بی تردد در میان بنده سر زرار را
- 5 چون برنر پرده سر شد مرد یقین
ای جلالی سر برده افشامکن اسرار را

5 (BN: 2^b)

Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

- 1 Geçüp dükān-ı 'aşka kıldı dil dünyāya istignā
Gedā-yı bī-nevāya bes durur sermāye istignā
- 2 Hākīkat hāldür āvāre-dil kāf-ı kanā'atde
Niçe şehbāza pervāz ögredür 'anķāya istignā
- 3 Göñül Feth-i Meṭālib gibi gūyā gence irmişdür
Dem olur kim ider İskender ü Dārāya istignā
- 4 Müşāhid añlanur āyīnesinde şūret-i Mevlā
Dil-i Mecnūn iderse vechi var Leylāya istignā
- 5 Celālī 'izzet-i şadr-ı ferāğa olmağıl mağrūr
Hākīkatde fenā ehlinedür kem pāye istignā

6 (BN: 3^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Yādlarla şöhet eylermiş müdām ol dil-rübā
Dōstlar anuñla olmalı degülmüş āşinā
- 2 Zaḥme-i tığıyla dirdi 'ūd gibi inledüm
Çala çala ezgiye döndürdi ol zühre-liḳā
- 3 İreli ḥaṭṭuñ seni bilmez olupdur murğ-ı dil
Şimdi evvelki gibi göregelür mi oḳıya
- 4 Geldi ḥaṭuñ dürdi ḥüsnüñle ḥayātum defterin
Ḥayflar olsun efendüm baña yazuḳlar saña
- 5 Yār gönliyle Celālī cān çekişür görelüm
Ḳankısı ḡālib gelür bir yire geldi taş kaya

7 (BN: 3^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Hecrini kıldı ḥavāle ol ṭabīb-i cān baña
Ṭutdı nabżum bildüğüm ölmek durur dermān baña
- 2 Āl ile şordum beni öldürmek istermiş lebün
Ḥaḳḳı yād itmez şanasın ol virüpdür cān baña
- 3 Dūd-ı āhum üstüme döner şaḳın ey pür-sitem
Bī-günāh itdürme her dem nāle vü efḡān baña
- 4 Cānuma 'ömrüm cüdā düşmek ṭapuñdan güç gelür
Yoḥsa yoluñda senün ölmek durur āsān baña
- 5 Sözlerine eyleme ehl-i mecāzuñ i'timād
Rāh-ı 'aşḳ içre ḥaḳīḳat şādıḳam inan baña
- 6 Fūrḳatünde dūd-ı āhumla sirişküm seyr idüp
Baḥr acur yanar yakılur āteş-i sūzān baña

- 7 Ey Celālī nice a'dā gülmesün aḥvālūme
O perī kılmaz teraḥḥum ağlar ins ü cān baña

8 (BN: 3^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Külhen-i ğam mesken olmışdur baña
Kendü ḥücrem külhen olmışdur baña
- 2 İşigüñden dūr olaldan dōstum
Cümle 'ālem düşmen olmışdur baña
- 3 ẖanda varsam bir belāya uğrarın
Āsitānuñ me'men olmışdur baña
- 4 Zaḥm-ı tîrūñden nice ḥazḥ itmeyem
Her biri bir revzen olmışdur baña
- 5 Nice şekvā ideyin andan aña
Hep Celālī benden olmışdur baña

9 (BN: 3^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Zaḥm-ı ğamzeñ olalı revzen baña
Mihr-i ḥüsnüñ görünür rüşen baña
- 2 Ben niyāz itdükçe sen nāz eyle kim
Yaraşur şīve saña şīven baña
- 3 Menzil-i maḥşūdı kaṭ' itmişdi dil
Tîğ-ı ğamzeñ olmasa rehzen baña
- 4 Sögdügüñce ben alayın buseñi
Sögebildügüñ kadar söğ sen baña
- 5 Nār-ı hicrāndan Celāl oldı emīn
Āsitānuñ olalı me'men baña

10 (BN: 3^b ▪ Hİ: 50^b ▪ HM: 18^b)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Der-āgūş eylemekde cāme kıdd-i yārı ser-tā-pā
Öpüp kıcmaķda pīrāhen ten-i dil-dārı ser-tā-pā
- 2 Te'essüf çekmezem kıtlüme ancak bu durur kıvfum
Kızıl kına boyana tıĝ-ı gevher-bārı ser-tā-pā
- 3 Nedür başdan murādı kelle-i 'uşşāk ile bilsem
Müzeyyen olmış ol şāhuñ der ü dīvārı ser-tā-pā
- 4 Baķup mir'āta kendin şatduĝıyçün Yūsuf ey meh-rū
Tolandurdı Züleyhā çārsū bāzārı ser-tā-pā
- 5 Cihān ser-cümle olmışdur elinden şānenüñ 'āciz
Varur dil döker eller zülf-i 'anber-bārı ser-tā-pā
- 6 Yolında küşte-i 'aşkın görüp mātem tutar ya'nı
Ala kınlara yunmış nīze-i hūn-bārı ser-tā-pā
- 7 İşin başa iletmişken Celālī pāy-māl itdi
Anuñçün medķ ider ol serv-i hōş-reftārı ser-tā-pā

11 (TK₁: 24^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Ser-te-ser oldı müsaķķar kıf-ı istıgnā baña
Ne vücūdı var cihānda öyküne 'anķā baña
- 2 Serv-kıddüñ sāyesinde hōş geçindüm zerre-vār
Reşk iderse yiridür mihr-i cihān-ārā baña
- 3 Aşlumı şorsañ cihānuñ rūķ-ı müşteşnāsıyam
Diyemezler ehl-i tahķıķ arasında lā baña

- 4 Kūyuñ ümmīdiyle cennetden görüp el çekdügüm
Pāy-būsum kaçdına baş indürür tūbā baña
- 5 Ey Celālī lū'lü-i şehvār-ı nazmum gūş idüp
Yüz yire kor iltiyām eyler dūr-i deryā baña

[Harfū'l-Bā]

12 (BN: 4^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Zerre-i mihr-i ruḥuñ yanında ey ālī-cenāb
Ḥāk-i pāyuñ ḥaqqıçün zerre degüldür āfītāb
- 2 Şanma kapuñda şehā bir gayrı maşşūdum ola
Tapuña kul olana yitmez mi faḥr-ı intisāb
- 3 Kayd idinmez dil vefāñ ile cefāñı kendüye
Dōstum 'uşşāka cennetle cehennemdür ḥicāb
- 4 Oklarına düzdi bir bir bu dil-i şad-pāremi
Ol kemān-ebrū meger kim özlemişdür şiş kebāb
- 5 Bu fenā mülkinde şāhā yıkma göñlüm ḥānesin
Gel Celālī bendeñi kılma ḥarāb-ender-ḥarāb

13 (BN: 4^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Pāye-i rif'at dilerseñ pāy-ı luṭf-āşşārın öp
Ser-firāz olmak dilerseñ var ser-i zünnārın öp
- 2 Selsebīl ümmīd iderseñ 'arızından al ḥaber
Āb-ı ḥayvān istedükçe la'l-i kevşer-bārın öp
- 3 Cümleden birbirine ey dīde taḥşiş eyleme
Birbirinden yig görüp a'zāsını var varın öp
- 4 Bulmadum bād-ı ḥazāna bir varak el virmeye
Āferīnler eyleyüp ey dil o gül ruḥsārın öp

- 5 Dest-büsiyla olımazsā Celālī muğtenem
Dāyireñ aña güneş gibi der ü dīvārın öp

14 (BN: 4^b ▪ TK₂: 141^b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Egerçi 'izz ü devletle sürûrum yok durur yâ Rab
Bu devlet baña kâfidür gurûrum yok durur yâ Rab
- 2 Bu dünyâ ehli 'uqbâda kuşûrın eylemiş ihzâr
Benüm mülk-i fenâ içre kuşûrum yok durur yâ Rab
- 3 Cihân nûruñla memlûdur gözümde niye gâyibsin
Meger kim merdüm-i dîdemde nûrum yok durur yâ Rab
- 4 Bu 'âlem şayd-gâhında 'avâmuñ hûy u hâyından
Başum gavgâya varmışdur huzûrum yok durur yâ Rab
- 5 Şu'â'-ı mihr-i hüsnüñden cüdâ bir zerredür cismüm
Celālîdür egerç'adum zuhûrum yok durur yâ Rab

15 (BN: 4^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Bu ne hikmetdür hilâl-i 'îd olup rây-ı receb
Dür ola meclisde devr-i cām-ı şahbâ-yı receb
- 2 Muhteremdür şehr-i şa'bân ile gerçi mäh-ı 'îd
Bu ikisinden dahı a'lâ durur cây-ı receb
- 3 Sâkinüñ ditrer eli döner şurâhîñüñ başı
Meclis ehlinüñ şaşurdu ayağın pây-ı receb
- 4 Gerçi bâde mücib-i şöhet durur efvâhda
Bezm-i rindâna leb-i dilberle durur ây-ı receb
- 5 Ey Celālî mäh-ı şa'bâna cevâb olsun diyü
Göñlüm ister kim olam mestâne rüsvâ-yı receb

16 (BN: 5^a)*Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün*

- 1 Zühd ehli ider ol haṭ-ı ruḥsāra ta'aşşub
Mü'min o durur itmeye küffāra ta'aşşub
- 2 Zār olma dilā dökdüğine ḵanuñ o ḥunī
Ebleh durur ol kim ide ḥün-kāra ta'aşşub
- 3 Öz ḥilkatini añlamayup 'anber-i eşheb
Zülfüñe idermiş o yüzi ḵara ta'aşşub
- 4 Bilmezlik ile diş bilemiş la'l-i nigāra
İtse demidür lebleri gül-nāra ta'aşşub
- 5 Gördükde ḵıya bakdı Celālī baña çeşmi
Bīmār 'acebdür ide bīmāra ta'aşşub

17 (BN: 5^a)*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

- 1 Tīḡuñ özler olıcaḵ dilde maḥabbet ḡālib
Ḥ'ābda şu görünür olsa ḥarāret ḡālib
- 2 Bu dil-i şāfa teḡayyür vire ḥāşā ki ḡamuñ
Mümteni'dür ki ola baḥra küdüret ḡālib
- 3 Ülfete irmedi cānum o perī-çihre ile
N'eylesün 'āciz ü bī-dil beşerıyyet ḡālib
- 4 N'ola pervāneye yanup yakılup aḡlasa şem'
Kim olur sūḥte-dil olana rıḵḵat ḡālib
- 5 Āsitānuñda Celālī ṭolanur leyl ü nehār
Beñdesi olmaḵ umar 'izz ü sa'ādet ḡālib

18 (BN: 5^b ▪ AK₁: 25^a ▪ SK₃: 16^a ▪ TK₁: 61^a)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Dil hānesin harāmi gözüñ eyledi harāb
Ta'mīre başla seng-i cefā ile yāb yāb
- 2 Şevkuñ şeb-i firākuñı döndürdi gündüze
‘Aynuma gelmez ey yüzi hurşid düzd-i h^vāb
- 3 Dil murgı havf ider varımağ bağ-ı hüsnüñe
Aşalı nahl-i qaddüñe zülfüñ per-i gurāb
- 4 İltür işigüñe götürüp hākden beni
Taḥşil idem diyen kişi yirden göge şevāb
- 5 Başladı ululanmağa görüñ Celāliyi
Yāruñ kilāb-ı kūyına itdiyse intisāb

19 (BN: 5^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Vechi yokdur öyküne sen āfitāba māh-tāb
Bir ter oğlanı iken ey meh kapuñda āfitāb
- 2 Reng ü būyına tayanup öykünürdi haddüñe
La'l-i gül-fāmuñ görüp oldı hicābından gül āb
- 3 Leblerüñ ölmelüsiyüz ey ṭabīb-i cān u dil
İki rahmetden biridür bize bir şāfī cevāb
- 4 Bu dil-i nālān kesilmez nāleden tevbīḥ ile
Güş-māl itdükçe efğānın ziyād eyler rebāb

G.18 2. beyit BN nüshasında 3. beytin yerinde.

3^a - hüsnüñe / vaşluña BN.

3^b - Aşalı / Aşdı çü BN.

4^a - İltür / İlte BN.

5^a - Celāliyi / Celālını SK₃.

- 5 Havf ider var ise şehbâz-ı hayâlünden şehâ
Çeşme-sâr-ı çeşmüme çigzinmez oldu kebg-i h^vâb
- 6 Cāmdan reng alduğun inkār iderken gül gibi
Sākinüñ meclisde rengin yüzine urdı şarāb
- 7 Yolına cān virmeyen işbāt-ı ‘aşk itmez Celāl
Bildüğüm budur benüm *vallāhu a‘lem bi‘ş-şavāb*

20 (BN: 6^a ▪ Hİ: 38^a ▪ HM: 14^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Sebz hıl‘atler geyer faşl-ı bahār ol gonçe-leb
Kor mı gül-geşt itmeye bir gül-‘izār ol gonçe-leb
- 2 Gül budagından kemān idüp sihām-ı hār ile
Dāyimā dil bülbülin eyler şikār ol gonçe-leb
- 3 Bezm-i ğamda nālişüm görüp dehānından baña
Yok dimez bir buse virürse ne var ol gonçe-leb
- 4 Nokta dökmekle dil-i remmāl bulmazdı vukūf
Kılmasa sırr-ı dehānın āşikār ol gonçe-leb
- 5 Sen seni şanma Celālī ya‘ni kim bir cān mı var
Hār-ı ğamla kılmamışdur dil-figār ol gonçe-leb

21 (BN: 6^a ▪ Hİ: 42^a ▪ HM: 15^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Deyr-i hüsünde ne dem gezdüre micmer ğabğab
Cān meşāmını ider anda mu‘atтар ğabğab
- 2 Hadd-i hüsn olmağ ile çāh-ı zenağ hāliydi
Toldı cān u dil ile olalı manzar ğabğab

- 3 Zülfi Çîn milketi haṭṭı karalar memleketi
Aḳdeñizdür yüzi mir'āt-ı Sikender ğabğab
- 4 Mısr-ı cāmi' veya ḥod cāmi'-i Mısr oldı yüzi
Ṭut ki ṭüb āyinedür anda müdevver ğabğab
- 5 Böyle şūrīde olur mıydı Celālūñ göñli
Ḳılmasa da'vet ile anı müsahḥar ğabğab

22 (BN: 6^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Taḥt-ı 'işretdür bu meclis şāh sākī kām-yāb
Desti Ḥātım cāmı ḥātem bādedür la'l-i müzāb
- 2 Şoḥbet-i nādānı nādāndur ki 'ālem zann ider
'Ālem oldur mīr-i meclis ola şāh-ı kām-yāb
- 3 'Aks-i ḥüsnūñ şemsdür deryā-yı maşrıḳdur ḳadeḥ
Bādbān açmış gelür fülk-i feraḥdur her ḥabāb
- 4 Sākīyā lāyık mıdur bezm-i ğamuñda şem'a-veş
Gözlerüm yaşı şarāb-ı nāb ola bağrum şiş kebāb
- 5 Mest olur seyr-i cemālūñden Celālūñ sākīyā
'Aḳlı gelmezdi yüzine saçmasa cür'añ gül-āb

[Ḥarfü't-Tā]

23 (BN: 6^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Derd-i hecrūñ ben ğarībi kıldı cānā dil-şikest
Dest-gīr olmazsañ aña ḳaldı pā-der-gil şikest
- 2 Şerbet-i vaşluñdur ancak ārzū-yı ḥāṭırum
Olımaz şıḥḥatden özge ni'mete mā'il şikest

- 3 Yiridür kūyuñda dil derdine dermān istese
Ey ṭabīb-i cān degüldür hıdmete kâbil şikest
- 4 İctināb itse olur zāhid şarāb-ı ‘aşqdan
Zahmet eyler kendüzine olıcaḳ kanzil şikest
- 5 Şehsüvārā ḥākden ref‘ it Celāl üftādeñi
Kim piyāde olıcaḳ kaṭ‘ idemez menzil şikest

24 (BN: 7^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Cām-ı vaḥdet eyleyelden bu dil-i şeydāyı mest
Oldı yeksān i‘tibār-ı pīş ü pes bālā vü pest
- 2 Olmayınca mest-i lā-ya‘kıl şarāb-ı ‘aşḳ ile
Gitmedi başdan ḥumār-ı bāde-i cām-ı elest
- 3 Keşf-i ‘aşḳı nice idrāk eylesünler cān u dil
Kendünün keyfiyyetinde beng ḥayrān bāde mest
- 4 Ey dil i‘rāz itmek olmaz gūş-māl-i pīrden
Sāz-kār olur mı kânün olmayınca zīr-dest
- 5 Vaḥdet isterseñ Celālī eyle def‘-i ḥāṭıra
Vāşıl-ı Hāḳ olmağa kâbil degüldür büt-perest

25 (BN: 7^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Alıcaḳ egnüñe zī-kıymet olur her ḥil‘at
Şāḥibinün şerefi deñlü bulur fer ḥil‘at
- 2 Tağlarum tende hemān şāh-benek cāme durur
Kimse görmiş mi durur hīç buña beñzer ḥil‘at
- 3 Lāleler cümle ṭonandı göriceḳ nevrüzı
Aña beñzer ağalar geydi ser-ā-ser ḥil‘at

- 4 Tenüm ālūde kıłursa gil-i rāhıyla ne ğam
Geydürür kime ki ‘izzet kıla dāver ħil‘at
- 5 Sālike ħātıra-i külli durur kayd-ı libās
Būriyā naqşı Celālī saña yiter ħil‘at

26 (BN: 7^b)

Mef‘ūlü Mefā‘īlü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

- 1 Şanmañ dil-i bī-çāre umar cānuma şıḥḥat
Ḳānī‘ durur ol derd ile cānānuma şıḥḥat
- 2 Maḥzūn ider bād-ı ḥazān-ı ğam-ı hicrān
Dil-şād ider ol serv-i ḥırāmānuma şıḥḥat
- 3 Ya‘qūb-şıfat dīde remed-dīde olupdur
Ḥāk-i ḳadem-i Yūsuf-ı Ken‘ānuma şıḥḥat
- 4 Dik geldügiçün na‘l-i semendüñe meh ü mihr
Ṭutıldılar ol pāyede sulṭānuma şıḥḥat
- 5 Düşnām-ı lebi emsem olur baña zarūrī
Döndükçe felek ‘İsi-i devrānuma şıḥḥat
- 6 Aḥcār-şıfat muḥterik olsun kamu eşyā
Ol lebleri yāḳūt-ı dūr-efşānuma şıḥḥat
- 7 Yārān-ı şafā idüñüz isterse Celālī
Dil-ḥastedür ol Ḥıẓr-ı du‘ā-ḥānuma şıḥḥat

27 (BN: 7^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 N’ola cān virse zülāl-i lebüñe āb-ı ḥayāt
Kim anuñ çeşme-i ḥayvāna virür ābı ḥayāt
- 2 Nice teşbīh olına çeşme-i ḥayvāna lebüñ
Sāḳi şu ḳoymağa degmez elüñe āb-ı ḥayāt

- 3 Teşne-dil kanmasa kand-i lebüñe kılma su'âl
Varmaz ağızum leb-i la'lüñe diyem kandi nebât
- 4 Farz idüñ resm ide bir reng ile nakkâş lebin
Nakş-ı Mânide bulunur mı bu şîrîn harekât
- 5 Naţ'-ı hecrüñde yiter şanma Celâlî şâhum
Ruḥuñ aç ister iseñ kılmağa fi'l-hâl anı mât

28 (BN: 8^a ▪ Hİ: 51^b ▪ HM: 19^a)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Ser-nigün eyledi tûbâyı ol âfet kâmet
Toğrusı ancılayın var mı kıyâmet kâmet
- 2 Müntehâ olduğına sidreden oldı zâhir
Buldı cem'iyet-i ḥüsn içre meziyyet kâmet
- 3 Zümre-i ḥüsne nazar mertebesi 'âli iken
Rütbeti kat kat olur çün geye ḥil'at kâmet
- 4 Murğ-ı cânüñ iki şayyâdı durur ḥüsn ile ḥulḳ
Dâm-keş zülf ü ḥaṭı ehl-i delâlet kâmet
- 5 Tâbiş-i nâr-ı gamı bizi helâk itmişdi
Şalmasa üstümüze sāye-i şefkât kâmet
- 6 Gördi 'uşşâkı helâk itmededür tâbiş-i hecr
Luṭf ile sāye şalup kıldı ḥimāyet kâmet
- 7 Münhezim gibi perâkende olurlardı Celâl
Olmasa 'asker-i 'uşşâka 'alâmet kâmet

[Harfû's-Şā]

29 (BN: 8^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şevkuñı sīnemde setr itmek dilermiş ten 'abeş
Hāyil olmak kaşd idermiş şem'a pīrāhen 'abeş
- 2 Mihr-i hüsnuñ nārına māni' degül kevn ü mekân
Nefy-i ma'nā-yı vücūd itmek diler gevden 'abeş
- 3 Nuṭkumuñ aḥkāmı olmaz olmasa luṭfuñ qarīn
Ḥançer-i pūlād ise bī-āb olan āhen 'abeş
- 4 'Aşkuña daḥı ışınmamışdur ol efsürde-dil
Taht-ı şāhīden şu kimse kim diye küllhen 'abeş
- 5 İhtirāz eyle Celālī sözlerüñ cerb olmasun
Ba'zı ḥulviyyâtı eyler keşret-i revḡan 'abeş

30 (BN: 8^b)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Hıdmetdür işigüñde şehā devlete bā'ış
Olduğı gibi ḥusn-i edeb 'izzete bā'ış
- 2 Ahlāk ile 'irfāndur olan bā'ış-i cennet
Nādān 'amelin ola şanur cennete bā'ış
- 3 Keşretiden ider zāhid-i ḥar ḥalveti tercīḥ
Bilmez anı kim keşret olur vaḥdete bā'ış
- 4 'Uşşākuñı katl eylemege kılmış ikāmet
Yā Rab ne ola bunca şafā himmete bā'ış
- 5 Peykānı ḳadem-rence ḳılup zaḥmuma geldi
Bīḡāne iken n'oldı ki bu zaḥmete bā'ış

- 6 Elden komasā sāki ayağı ‘aceb olmaz
Başdan kanı bir bāde gibi şöhbete bā‘iş
- 7 Hod-rālīg ile feyz ola zann itme Celālī
Teslīm ü rızādur nazar-ı himmete bā‘iş

[Harfū'l-Cim]

31 (BN: 8^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Nev-bahār irdi pür oldı bāğ ile kühsār genc
Şankim itdi Mehdi-i şāhib-zamān ızhār genc
- 2 Cānib-i hüsnüñden ašlā kıl ü kāl itmez saçuñ
Vāşılıñ başın keserseñ eylemez ikrār genc
- 3 Nakd-i eşküm harc idüp tālīb olurdum vaşluña
Līk göstermez gözine ‘āşık-ı dīdār genc
- 4 ‘Āşıkā seyr itmek içün zülfüñ açmış hüsnüñi
Şanasın bir Mağribīdür eylemiş ızhār genc
- 5 Tār-mār olsa ne var zülfüñ yüzüñde gice gün
Bu muḳarrer ḫāldür ey şeh olur pür-mār genc
- 6 Gevher-i eşküñle yüz yumazsın ey çeşmüm yaḳın
Güne güne ol şehüñ kūymda yüz biñ vār genc
- 7 Ey Celālī ol perī açmış niḳāb-ı hüsnini
Ben gedāya eylemiş iḥsān içün ızhār genc

[Harfū'l-Çim]

32 (BN: 9^a ▪ AE₄: 21^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 La'lüñ şarābın içmege imkân olur mı hîç
Bīmār-ı derd-i hecrüñe dermân olur mı hîç
- 2 Genc-i sürür-ı 'aşk ile ma'mûr olan gönül
'Âlem harāba varsa o vîrân olur mı hîç
- 3 Mâyil olalı cān u cinān ān-ı hüsne
Anı dile getürmeye bir ān olur mı hîç
- 4 Cānā alan metā'-ı ğamuñ naqd-i cān ile
Bāzār-ı 'aşk içinde peşimān olur mı hîç
- 5 Ey şehsüvār-ı hüsn ü bahā nîze oynına
Sînem gibi bu 'arşada meydān olur mı hîç
- 6 'Ayb-ı rakîbi setr ide hāşā ki terbiye
Hayvān libās-ı fahr ile insān olur mı hîç
- 7 Görse cemāl-i dilberi bî-hod olur Celāl
Hod-bîn olan kimesnede 'irfān olur mı hîç

[Harfū'l-Hā]

33 (BN: 9^b ▪ SK₂: 65^b ▪ TK₂: 141^a)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Kesme selāmı girme benüm kanuma naşūh
Dil-ḥasteye cevāb-ı lebüñdür ğidā-yı rūh
- 2 Kılma kitāb-ı hüsnüñe taḥrîr ḥattūñı
Metn-i mübeyyen olana lâzım degül şürūh

G.32 4. ve 6. beyitler AE₄ nüshasında yoktur.

1^a - şarābın / meyini AE₄.

- 3 Luṭfuñ var ise la‘lũñi şun sākīyā baña
Maḥmūr olana lerze virürmiş mey-i şabūh
- 4 Tūfān-ı hecre düşdi dilā keşti-i vücūd
İrmek kenār-ı vuşlata mevķūf-ı ‘ömr-i Nūh
- 5 Mey içmesün Celālī ğamum def ine dimiş
Aĝzuma artuķ almayayın tevbe-i naşūh

34 (BN: 9^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Eşk-i çeşmüm niçe demdür aķıdur hicrān-ı Nūh
Ĝarķa virmişdür vücūdum zevraķın tūfān-ı Nūh
- 2 Merhem-i Dāvūdi olursa müfid olmaz baña
Hak bilür kār eylemişdür cānuma peykān-ı Nūh
- 3 Kimisi Mihr ü Vefā dir kimisi Şāh u Gedā
Mācerā-yı baħr-ı eşkümdür benüm destān-ı Nūh
- 4 Pāyına düşen bulur ğālib selāmet yaķasın
Mürşid-i rāh-ı necāt olmuş durur dāmān-ı Nūh
- 5 İşiginde iti olmuşdur raķīb-i rū-siyeh
‘İd-i vaşlında Celālī sen de ol ķurbān-ı Nūh

G.33

3^b - olana / eline BN.

5^b - tevbe-i naşūh / tevbete’n-naşūh BN ▪ TK₂.

[Harfî'l-Hı]

35 (BN: 10^a ▪ İÜ₁: 30^b ▪ NK₂: 269^a)

Mef'ûlî Fā'ilātî Mefā'ilü Fā'ilîn

- 1 Ey şehsüvār gün gibi geyseñ şiyāb-ı sürh
İster hilāl pāyuña olmak rikāb-ı sürh
- 2 Çeşmüm şeh-i hayālüne mā'î otāğdur
Hün'n müjem taraf taraf olmış tınāb-ı sürh
- 3 Sā'il varursa kūyuña kanlar yudar ne hōş
Dārü'-ş-şifāda gördüğümüz yok cevāb-ı sürh
- 4 Bir ehl-i perde iken o dahı açılmağuk
Kim şundi gonçe destine cām-ı şarāb-ı sürh
- 5 Deryā mişāli cūş ideli hün-ı küşte-gān
Ser-tā-ser oldı kelleler anda habāb-ı sürh
- 6 Hün'n yaşumla dīdem olup 'ayn-ı Kerbelā
Destümde sübham olsa 'aceb mi türāb-ı sürh
- 7 Bağrum Celāli tañ mıdur olursa kara kan
Seyl-i sirişküm eyledi sürh-ābı āb-ı sürh

36 (BN: 10^a)

Mef'ûlî Fā'ilātî Mefā'ilü Fā'ilîn

- 1 Sen sidre-kāmete yaraşur gey kabā-yı sürh
Kaddüñ gönül hişārına diksün livā-yı sürh
- 2 Arturđı rūy-ı zerdümi 'aşkuñ harāreti
Girdükçe nāra reng alur artar cilā-yı sürh

G.35 BN nüshasında 6, İÜ₁ nüshasında 7, NK₂ nüshasında 5 beyit şeklindedir. 4. beyit NK₂ nüshasında 2. beytin yerindedir. BN nüshasında 5. beytin ikinci mısrasıyla 6. beytin birinci mısrasının yerleri farklıdır.

- 3 Peykānı zahm-ı sīnede reng alsa ʔaṅ midur
Virmez mi levn-i mā-yetegayyūr inā-yı sürḥ
- 4 Şemşīr-i kātīlūmden olan ʔanum ey Hudā
Rūz-ı cezāda gerdenüme ʔıl ridā-yı sürḥ
- 5 Peykān-ı tīri gāyet-i baḥrına dāldür
Olur müşīr-i sāḥil-i deryā çü pā-yı sürḥ
- 6 Saḥḳ itmege revā dimezin cevher-i ḡamın
Ser-deste seng ü sīnem olursa şalā-yı sürḥ
- 7 Yanup yakılsa dāḡ-ı ḡamuñçün ne var Celāl
ʔalbinde olmaya bulunur mı recā-yı sürḥ

37 (BN: 10^b)

Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilūn

- 1 Oldı nevrūz geyüp cümle şecer cāme-i nāḥ
ʔonanup aldı ele naḥl-i müzeyyen her şāḥ
- 2 Pā-bürehne ʔaçan ol serv başa ḥāke ʔadem
Meskenet birle ola ḥāke ber-ā-ber her kāḥ
- 3 Teşne-dil deşneḥ meyl itse aña ḥışm itme
Bendeñi pādişehüm luṭfuñ idüpdür güstāḥ
- 4 Yār çevḡān ile ṭūb urduḡını seyr idicek
Reşk ile başuma teng oldı bu meydān-ı ferāḥ
- 5 Tīr-i hecriyle dili delse gider şevḳ-ı lebi
Bāde hep bāda varur olsa şurāḥī sūrāḥ
- 6 Naḳş-ı ḥüsninden o māhuñ olıma ʔaks-peḡīr
ʔalb-i şāfī gibi olmazsa mücellā-yı nūsāḥ
- 7 Rūz-ı maḥşerde Celāl oḳına çün bu ḡazelūñ
Ḥūr u Rıdvān-ı behişt eyleyeler istinsāḥ

38 (BN: 10^b ▪ Hİ: 35^b ▪ HM: 13^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Gün gibi 'arz eyle şāhum şevk ile her yaña ruḥ
Görelüm kor mı muḳābil meh ruḥ-ı zībāña ruḥ
- 2 Naṭ' -ı tende ḳāyim olmak mümteni' 'aşḳuñla cān
Kim gören şeh māt olur 'arz eyleseñ ne yaña ruḥ
- 3 Şāhlar anuñ ḥicāb ile gelürken yüzine
Meh yüzüñ gördükde aḡzın açdı ḳaldı taña ruḥ
- 4 Naṭ' -ı 'aşḳuñda ne var ferz itmege dil beydaḳın
Ger ḥavāle itmeseñ iki yañadan baña ruḥ
- 5 Niçe Leclāca Celālī ḡālib-i şatranc iken
Lu'b ile ol şāhbāzı tarḥ virür aña ruḥ

*[Harfū'd-Dāl]***39 (BN: 11^a ▪ Hİ: 48^a ▪ HM: 17^b)***Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

- 1 Gösterüp şeklini mānend-i Mesīḥā sā'id
Niçe biñ mürde-dili eyledi iḥyā sā'id
- 2 Ehl-i inkārı görüp da'vet için īmāna
Ḳıldı Mūsā gibi 'arz-ı yed-i beyzā sā'id
- 3 Beñzedür cennet-i me'vāya yüzün ehl-i ḥired
Naḥl-i ṭūbāya müṣābihdür o zībā sā'id
- 4 Bādeden añlamazuz bunca şafāyı sāḳī
Cezmüm oldur olur ancaḳ feraḥ-efzā sā'id

G.38 Başlık: Der-Vaşf-ı Ruḥ Hİ.**G.39** Başlık: Der-Vaşf-ı Sā'id Hİ.

- 5 Pāy-būsina Celālī yüzi varmaz kişinüñ
Kimüñ ağızına düşer k'ola temennā sā'id

40 (BN: 11^a ▪ Hİ: 48^b ▪ HM: 18^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Gösterüp münkire i'cāz-ı Mesîhā sā'id
Kıldı Mūsā gibi 'arz-ı yed-i beyzā sā'id
- 2 Nîzesin kılsa havāle bu dil-i pür-zāra
Şan şunar Vāmık-ı dil-dādeye 'Azrā sā'id
- 3 Sîm-i hām ola ya billūr durur hüküm idemem
Görmedüm dünyede böyle hele zîbā sā'id
- 4 Tağıdup aqlumuzı sâki ayaklardı bizi
Elümüz almasa ger lutf ile nev'ā sā'id
- 5 Hūblar zû-ciheteyn olduğıdur hūsn-i Celāl
Ahsen olur olıcağ sâk ile hem-tā sā'id

41 (BN: 11^b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 زهجر روی او چون دیده‌ام خونبار میکرد د
ره کویش زاشک لاله‌گون کلزار میکرد د
- 2 زصیت آه من نکشاد یارب چشم مخمورش
عجب آن شه زخواب ناز کی بیدار میکرد د
- 3 نمی بینم کران خرشید را ای دل عجب بنور
زدود آه من چون شب که عالم تار میکرد د
- 4 دلم را سوخت از روز ازل چون شمع از ان حالت
چو فانوس خیال این قبه دوار میکرد د

- 5 دهانش مرکز اسرار و قطب عالم غیب است
از ان رو کردار آن زلف چون پرکار میکرد د
- 6 نباشد از دلم خالی خیال زلف میکنش
بلی کنجینه را کویند دایم مار میکرد د
- 7 جلالی شه عالم چراغ افروز راز خسرو
از ان اشعار او پر سوز و آتش باز میکرد د

42 (BN: 11^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Cān muḳīm-i kūyuñ iken kılmaduñ vaşluñla şād
Hīç münāsib mi kişi cennetde olmaḵ nā-murād
- 2 Leblerüñ cān almaḵ ister bilmedük 'illet nedür
Pādişāhum vay eger senden baña irmezse dād
- 3 Sīnemi ta'līmḥāne itdün ey ḵaşı kemān
Tīr-i cevruñle göñülde eyleyüp zaḥmum ziyād
- 4 Bir oyunla ḵapu geçdi baña nerrād-ı felek
Şeş-der-i ğamda beni zār eyleyüp virmez güşād
- 5 Dir imişsin ben Celālīyi ferāmūş eyledüm
Pādişāhum bendeñi yād itme eyle Ḥaḵḵı yād

43 (BN: 12^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Kendüye yiñi ḵul itdi beni bir şāh-ı cedīd
Biñ iken bir daḥı kesb itdi hevā-ḥ^vāh-ı cedīd
- 2 Dürüşür ḵaşlaruña kendüyi teşbīh idemez
Ayda bir ğāh düzilür bozılur māh-ı cedīd
- 3 Semtine toĝru mıdur ğamzeñi gönder görsin
Açdı tīrūñ yine dil kişverine rāh-ı cedīd

- 4 Fıkr-i zülfüñ baña yiter ğam-ı haṭṭuñ ne belā
Şübheden ḥālī degül sālīke hem-rāh-ı cedīd
- 5 Nāzır oldum ser-i kūyma gice seyrümde
Baḥtum uyandı Celālī görünür cāh-ı cedīd

44 (BN: 12^a)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Hecr-i nigār rūze vişālī vişāl-i 'īd
Şem'-i berāt kāmēti kaşı hilāl-i 'īd
- 2 Vaşluñ tezekkür itse n'ola şā'im-i lebūñ
Zikri müdām bāde-perestūñ ḥayāl-i 'īd
- 3 'Āşık ümīd-i vaşl ile hicrāndan ağlamaz
[Rūzedür ay ki] kāni' ider ihtimāl-i 'īd
- 4 Furşat ğanīmet olduğın añlarsañ iç müdām
Zirā ki 'ayş u 'işret olupdur me'āl-i 'īd
- 5 Lāyıkdur ey cebīn ü ruḥı eşhūr-i ḥurum
Ḥaddūñ ki berg-i kadr ola kaddūñ nihāl-i 'īd
- 6 Kurbān iderdi cānını 'āşıklarūñ o gün
'Arz-ı cemāl kılsa vişālūñ mişāl-i 'īd
- 7 Bayrāma iştiyākı 'aceb mi Celālinūñ
Rūze-güşā-yı bāde-keşāndur cemāl-i 'īd

45 (BN: 12^a)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Cān olmaz idi çāh-ı zenaḥdan ḥalāş ebed
Olmasa zülfüñüñ reseninden aña meded

G.44

3^b - Vezin gereği değiştirilen yer metinde | kim rūzedür ay | şeklindedir.

- 2 Mey-gün lebün dirisi iken biz ölür miyüz
 Âb-ı hayât içen kişi hod zindedür ebed
- 3 Biz ol emîr-i milket-i ‘aşkuz zamānede
 Hengām-ı şebde çetr-i hümâyūnumuz nemed
- 4 Devrinde halka öpmege virmezdi cāmı Cem
 Destümde sâkı şimdi ayağı yedā-ye-bed
- 5 ‘Âlem-nümā bir âyinedür şüret-i Celāl
 Eyler özin müşāhede her kişi nîk ü bed

46 (BN: 12^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 İhtiyār it bā‘iş-i rif‘at durur ey dil-ḥasūd
 Kim muḳarrerdür bu ḥālet *el-ḥaşūdu lā-yesūd*
- 2 Gāh vücūdum mün‘adim eyler gehī ihyā ider
 İmtihān itmekden uşanmadı ol şāhib-vücūd
- 3 Od yanar fikr-i şeb-i zülfünle başumda benüm
 Şem‘-i sūzān gibi ey meh-rū depemden çıkdı dūd
- 4 Nice ḥayrānlıkdur ey dil şol leb-i dilber ‘aceb
 Ehl-i ‘aşkı ağzına almadan eyler kan uğud
- 5 Gaybetinde ğıybet olınsa Celālī tañ degül
 Fehm ider ancaḳ anuñ güftārını ehl-i şühūd

47 (BN: 12^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Hāk-sār itme yoluñda āh iderken ehl-i derd
 Gird-bād ile mebādā dāmenüñe kona gerd
- 2 Gel sözüm tüt eyle her bārid nefesden ihtirāz
 Mefḥar-ı ‘ālem dimişdür kim ‘adūdur dünyē berd

- 3 Merdüm-i dîdem hayâl-i haţtuña meşgûldür
Şanasın Mânî durur kim kâsede yur lâceverd
- 4 Cüfte cüfte beñlerüñdür ‘aql u şabrum tağıdan
Gam yimezdi cân u dil meydâna çıkısa ferd ferd
- 5 Karşu qor çeşmüm hayâl-i kâkül-i cânâneye
Nev‘-i insân itmemiş biñ başlu ejderle neberd
- 6 Ey diyenler da‘viye ma‘nâ gerek ‘aşka nişân
‘Âşıka şâhid yiter bu eşk-i sürh u rüy-ı zerd
- 7 Cilvesin görüp Celâlîñ semend-i tab‘ ile
Kim durur meydân-ı nazm içre kılan da‘vâ-yı merd

48 (BN: 13^a)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Deyr-i hüsñin göricek cân o bütüñ itdi pesend
Micmer-i tende revân ‘ûd-ı dili kıldı sipend
- 2 Kûh-veş ‘âlem-i ‘uzletde sükûn üzre iken
Şu gibi göñlüm ağıtdı benüm ol serv-i bülend
- 3 Nuţka gelse n’ola gördükçe anı tûti-i cân
Yüzi mir’ât-ı mu‘allimdür anuñ lebleri kıand
- 4 Bâdeden geç diyü çok söyledüñ alınmadı dil
Zâhidâ ‘âşıkı tutmaz gibi keyfiyyet-i pend
- 5 Ey Celâlî başuma olmuş iken âzâde
Yiñi başdan beni kul eyledi bir şâh-levend

49 (BN: 13^a)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Leb ü gamzeñ koma virsün haber-i va‘d ü va‘îd
Düşürür âdemi çok dağdağaya tûrs-i ümîd

- 2 Gitdi la'lüñ emeli geldi miyānuñ fikri
Aña bir çäre bulunmadı bu hod emr-i ba'îd
- 3 Şekl-i ebrûñı hilāle nice teşbîh ideyin
Ğurre-i rûze ile bir mi durur ğurre-i 'îd
- 4 Yig idi la'l-i lebüñ zülfüñe taqlîd itse
Şadaķāt ile olur redd-i belā 'ömr-i mezîd
- 5 Āsitānuñda şehā gerçi ki çok ehl-i kemāl
Bulıvir baña Celālî gibi fenninde ferîd

[Harfû'z-Zel]

50 (BN: 13^b)

Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ûlün

- 1 Hadeng-i ğamzeñ oldı cānı nāfız
Kazā sehmi gibi peykānı nāfız
- 2 Su'ālūñden senüñ ey cān-ı mecrūh
Cevāb-ı hañçer-i bürrānı nāfız
- 3 Haţuñda ğak yiri vardur bu yüzden
Degüldür ğuccet ü burhānı nāfız
- 4 Yire geğsün firāķuñla sirişķüm
Güz ayı mişlidür bārānı nāfız
- 5 Çekinme tîr-i cevrenden Celālî
K'olur 'ādillerüñ fermānı nāfız

[Harfû'r-Rı]

51 (BN: 13^b)

Mef'ûlû Fā'ilātü Mefā'îlû Fā'ilün

- 1 Havrā görürse ğüsnüñi ğayrān olur ğalur
Gülzār-ı kūyuñ içre nıgeh-bān olur ğalur

- 2 Deyr-i cihānda ey lebi ʿİsī ne hāldür
Naḫṣuñ gören şanem gibi bî-cān olur ʔalur
- 3 Vechüñde sırr-ı şüret-i Raḥmānı görmeyen
Milk-i beḳāda şüreti ḫayvān olur ʔalur
- 4 Def gibi sille-i eleme rāzı olmayan
Bezm-i ḡamuñda ney gibi nālān olur ʔalur
- 5 İrmezse göñlümüñ resen-i zülfüñe eli
Maḥbūs-ı ʔaʿr-ı ḫāh-ı zenaḫdān olur ʔalur
- 6 Aḳıtma eşkümi dūr-i dendānuñ añdurup
Şaḳın feẓā-yı kūyuñı ʿummān olur ʔalur
- 7 Kūyuñda cān virürse Celālī ʿaceb midür
Şehler ʔapuñda bende-i fermān olur ʔalur

52 (BN: 14^a)

Mefʿūlū Fāʿilātū Mefāʿilū Fāʿilūn

- 1 Tīr-i belāyı cūd ile herkes şavabilür
ʿAşḳuñ ne pādişāya baḳar ne gedā bilür
- 2 Gāh zerre gibi zāhir olur gāh olur ḫafī
İḫfāda var ise dehenüñ bir duʿā bilür
- 3 Dārüʿş-şifāda nʿeyler ola şol kimesne kim
Zaḫmuñ şifā görür dile derdüñ devā bilür
- 4 Vaşf-ı ruḫuñla zülfüñi fehmi idemez ḫasūd
Aʿmā gelen cihāna ne aḳ ne ʔara bilür
- 5 Māhiyyetin kemāhi ne bilsün anuñ beşer
İnşāf idüñ ki gün yüzine kim baḳabilür
- 6 Lāzım mı zaḫm-ı tīri ḡamın şerḫe ihtiyāc
Bir bir ne çekdügüm benüm ol ʔaşı yā bilür

- 7 Hāl-i Celāle zann ile hükm itmesün fakīh
Her kişinüñ ‘aķīdesin ancak Hudā bilür

53 (BN: 14^a ▪ MG: 12^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Redd-i rakīb ehl-i dile hazz-ı gāyedür
Ferhād mevti Husreve Şīrīn hikāyedür
- 2 Vechüñdedür menāsik-i haccuñ emāreti
Kıblem harīm-i Ka‘be yüzüñden kināyedür
- 3 Vācib mi zülf-i dil-keşe cumhūra dest-res
Manşurı dāra çekmesi farz-ı kifāyedür
- 4 Pāyına yüz süren irişür āsitānına
Pā-būsı nakl-i pāye-i ‘ulyāya pāyedür
- 5 Hāk-i rehinde kıldı beni şöyle bī-vücūd
Ol serv-ķad yanınca gören dir ki sāyedür
- 6 Bir tıfl-ı şīr-h^vāre durur zaķm-ı dil-figār
Peykān-ı sehm-i miķneti pistān-ı dāyedür
- 7 Metn-i bidāye maţla‘-ı şī‘ri Celālinüñ
Güm-rāh-ı ‘aşķa maķlaşı beyti hidāyedür

54 (BN: 14^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Aķkāmuña Sikender ü Dārā kulaķ çeker
Tevķī‘-i Çīn-i zülfüñe tuğrā kulaķ çeker
- 2 Biñ ser-firāz olursa başar bir ayağ ile
La‘lün meyine sāğar-ı şahbā kulaķ çeker
- 3 Bir gezden atar ādeme yüz tır-i ğamzeyi
Kaşuñ kemānına niçe yüz yā kulaķ çeker

- 4 Mengüş şanma güşe-i güşında ol mehûñ
Envâr-ı hüsnine yed-i beyzâ kulağ çeker
- 5 Oldı medâr halka der-i âsitân-ı yâr
Bu fethe halka-i der-i Dârâ kulağ çeker
- 6 Hecrinde ebr-i âhuma kühsâr baş eger
Cüş u hurûş-ı eşküme deryâ kulağ çeker
- 7 Feryâda gelse ol şanemüñ şevkına Celâl
Efgânuma derâ-yı kelîsâ kulağ çeker

55 (BN: 14^b)

Fe‘ilâlün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 Halka kapuñda cā mı eksük olur
Ka‘beden hîç Şafâ mı eksük olur
- 2 Münteşir olsa ‘âleme feyzüñ
Şemsden hîç zıyâ mı eksük olur
- 3 ‘Adl ü dād ile Cem-şıfat olana
Cām-ı ‘âlem-nümâ mı eksük olur
- 4 Ya‘ni katl eylemekle ‘uşşâkı
Bâb-ı şehden gedâ mı eksük olur
- 5 Zülfüñe dil tolaşmamış tütalum
Mübtelâya belâ mı eksük olur
- 6 Zülf-i ser-keşden inleme ey dil
Gencden ejdehâ mı eksük olur
- 7 Tütalum hasteye devâ olmuş
Kara başdan kazâ mı eksük olur
- 8 Şunsa bir kaçre feyz-i cūdından
Bağr-ı Kûlzümde mâ mı eksük olur

- 9 Seni şanma Celāli müstağnī
Bendeden hīç recā mı eksük olur

56 (BN: 15^a)

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

- 1 Sözüüm haḳdur disem ey şöhre-i hūr
Ḳapuñ Ka'be cemālūñ Beyt-i Ma'mūr
- 2 Ḳayurmaz olsa dil ebrūña nāzır
Hilāl-i 'īd olur elbette manzūr
- 3 Müjeñle ittiḥādum yok şanursın
Degül mi emr āmir vaşf me'mūr
- 4 Dilā esrāruñı fāş itme ḥalka
Münāsibdür k'ola gencīne mestūr
- 5 Ne ḥoş nuṭḳumdan olmaz zinde zāhid
Cemādı eyler iḥyā nefḥa-i şūr
- 6 Ayağūñ toprağıdur nūr-ı dīdem
Cemālūñ şevḳı ḥod *nūrun 'alā nūr*
- 7 Tolaşmak zūlf-i dil-dāra Celālī
Ḥaṭādur līk *el-me'mūr ma'zūr*

57 (BN: 15^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Göñlüme gāhī ḥayāl-i kāmet-i dilber düşer
Beñzer ol cūya ki her gün sāye-i 'ar'ar düşer
- 2 Dil degül ancak hevā-dārı o serv-i kāmetūñ
Pāyına berg-i ḥazān gibi gören dıtrrer düşer
- 3 Ol sehī-ḳad eşkümi kūyından ırmağ eylese
Cū gibi bī-iḥtiyār ayağına güvler düşer
- 4 Deyre varsa ol şanem bu şūret-i zībā ile
Ḥaḳ budur yüzi ḳoyın yire büt-i Āzer düşer

- 5 İşidürse sākiyā āl ile buseñ alduğın
Hĩç tereddüt yok mey-i yāķūta la‘lün ter düşer
- 6 Dem olur bāzār-ı ‘aşķuñda bakılmaz eşķüme
Çoğ olur kim yok bahāya kıymet-i gevher düşer
- 7 Vechi var i‘rāz iderse eşķ-i çeşmümden rakīb
Vech-i hayvāna zarar eyler kaçan ülker düşer

58 (BN: 15^b)

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Meftün-ı vişāl olanı çün bülbul-i gūlzār
Ya‘ķub ise ol Yūsuf-ı gül-çihre kıılır zār
- 2 Kāküllerine başdan olunur mı taħammül
Oldı ğam-ı ruhsārı belā vü ğama ser-bār
- 3 Şan hokķa-i la‘line yazılmış ĥat-ı Yāķūt
Ol la‘l-i şeker-pārede ol ĥat-ı güher-bār
- 4 Ĥat-ı ruķı bir dā’iredür ĥadd-i ĥadinde
Gūyā ki ĥayāl-i deheni nokķa-i pergār
- 5 Şüretde Fireng elmasıdur reng-i ruķıyla
Ĝonçe lebi saķız gūlidür bī-ķas ü bī-ķār
- 6 Ĥat-ı Leh ü Çeh illeridür kākülidür pīç
La‘līn lebi saķız kıızıl elmadur o ruhsār
- 7 Pūlād ise yüz döndüre zann itme Celālī
Bir tīĝ-ı Firengī durur ol ğamze-i ĥün-ķ^vār

59 (BN: 16^a ▪ MG: 9^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 ‘Aks-i hālũñ ne yire kim düşe fũlfũl bitürür
Kākũlũñ sāye şala gülşene sũnbũl bitürür
- 2 Hār hār olur o yir kim tũkına dest-i raķĩb
Başuma pāy-ı seg-i kũyı başar gül bitürür
- 3 Yiridür sũmm-i semendinde sipend olsa göñũl
Hayder-āsā ne yire kim başa harmel bitürür
- 4 Zāhir olsa n’ola göñlũmde hayāl-i hālĩ
Bir vilāyet ki yübũset bula fũlfũl bitürür
- 5 Dīdede neşv ü nemā buldı hayāl-i turreñ
Bāğbāndur ki sifāl içre karanfũl bitürür
- 6 Merhemikle bite zann itme şehā zaħm-ı Celāl
Fuķārānuñ işini şabr u taħammũl bitürür

60 (BN: 16^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Kılmaduñ baña didũm hĩç bugũn ey yār nażar
Didi yarın daħı olmaķda nażar var nażar
- 2 Dil belāsına beni uğradur ol her laħza
Şāhidũm sensin aña idemez inkār nażar
- 3 Dem-be-dem yaşlar aķıdurmıdı seyl-āb gibi
Ey perĩ olmasa ger ‘aşık-ı dīdār nażar

G.59 BN nüshasında 49^b’de beş beyit olarak mükerrer bulunmaktadır.

4^a - olsa n’ola göñlũmde / oldu giderek dilde MG.

- 4 Ādeme kākūli geh mār görünür geh mūr
Şanki göz bāğcıdur sihr ile bağlar nazar
- 5 Bu yıkuğ gönümüz olurdu Celālī ma‘mūr
Gelse bir kerre hemān kılsa o mi‘mār nazar

61 (BN: 16^b)

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fe‘ūlün

- 1 Didüm cihānda pādişehüm bi-bahā nedür
La‘līn lebūñ durur didüğüm bī-bahānedür
- 2 Çeşm-i meh ile mihr aña görmiş degül nazır
Ol mäh-çihre devr-i felekde yegānedür
- 3 Bir dem cevābın işiden anuñ esīr olur
Merdānedür özi vü sözi ‘āşıkānedür
- 4 Ğam çekme hecr-i yār ile şabr eyle hālūñe
Hep böyle qalmaz ey dil-i pür-ğam zamānedür
- 5 Şāhā Celālinūñ sözini vāridāt bil
Düşmen sözini diñler iseñ hep fesānedür

62 (BN: 16^b)

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

- 1 Cennātı dil yüzinden o şāhuñ eşer şanur
Nār-ı caḥīmi hecrine nisbet şerer şanur
- 2 Dilber cefāsı baña vefā gelse tañ mı kim
İ‘rāz-ı Leyliyi dahı Mecnūn nazar şanur
- 3 Bükdūñ bilümi toğru eyü olduğum için
Şimdi beni kapuñda görenler kem er şanur
- 4 Ağlar rakīb eşküme meylitse ol perī
Göz boncuğın incü gibi mu‘teber şanur

- 5 Şol deñlü var arāretüm imdi Celāli kim
Kankı güzelle söyleşür isem sever şanur

63 (BN: 17^a)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Ālām-ı derdüñ ile şu kim nā-tüvān olur
Cism-i nizārı kendüye bār-ı girān olur
- 2 Zaḥmumla girdi tīr-i müjeñ biribirine
Ḥavfum benüm budur ki ara yirde an olur
- 3 Kō çāk-i sīnem üzre dura sūzen-i müjeñ
İdrise cennete varıcaḳ armağan olur
- 4 Dökem saçam bilüñ yolına naḳd-i eşkümi
'Āşıqlaruñ ki mā-meleki der-miyān olur
- 5 Gencīne-i cemāli zamānında eyle şarf
Dünyāya kim baḳar kaçan āḫir zamān olur
- 6 Düşnām-ı telḫi şehd ü şekerden lezīzdür
Ol tūti-i kelām ne şīrīn-zebān olur
- 7 Tamdukça cāma cūr'a-i mey la'l-i yārdan
Reşk ile ey Celāli gözüm tolu an olur

64 (BN: 17^a)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Ol ḥaṭṭ-ı siyeh kim leb-i cānāna tolaşur
Şan kim melekü'l-mevt durur cāna tolaşur
- 2 Beñzetdügiçün kendülerin zülf ü ḥaṭuñā
Dil rişte gibi sünbül ü reyḥāna tolaşur
- 3 Ağzuñı arar fitnelik ile ḥaṭ-ı la'lüñ
Cān avmi gibi mühr-i Süleymāna tolaşur

- 4 Kucduklarını kimsene görmüş degül anı
Bilsem ki kemer bilüñe cānā ne tolaşur
- 5 Ayırd olımazlar meh ile mihr şeb ü rüz
Ey şāh-ı zamān kūyuñı haşmāne tolaşur
- 6 Başdan çıkar ey eşk hāzer eyle gözüñ aç
Şu gibi kim ol serv-i hırāmāna tolaşur
- 7 Nāleyle diler hālını añlada Celālī
Bülbül gibi ol yüzi gülistāna tolaşur

65 (BN: 17^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Bu dil-i maẓlūma bugün itmez iseñ dād ger
Alıbilür haqqumı yarın lebüñden dād-ger
- 2 Göñlümi zülfüñ başından aşurı urdı yire
Kıldı ol miskīni yoluñda senüñ zīr ü zeber
- 3 Şubaşı mı oldu çeşmümde hayāl-i kākülüñ
Yaşlarum kanlu çıkarur bend ü zencīre düşer
- 4 Yüzün örter yār eliyle kimse görüp ölmesün
Ġamzesin bilmez el altından niçe başlar keser
- 5 'Avret itdüñ cebr ile dehri 'aceb varduñ bugün
Kimseler iqdāmına döymez Celālī ersin er

66 (BN: 17^b)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Gün yüziyle o şehüñ bir ola mı māh-ı münīr
Farkı yirden göge anuñla anuñ Tañrısı bir
- 2 Haṭ degül 'aksi durur āyine-i hüsnüñde
Kara yazularuñ alnuma ki yazmış taḡdīr

- 3 Nedür eksükligi kūyuñda tutıldı gice mäh
Yüzine qara sürüp itdiler anı teşhîr
- 4 Āfitābum gice seyrine heves eyleme kim
Şeb-rev olduğı getürdi kamerüñ yüzine kîr
- 5 Bugün itdüñse Celālîye cefālar biñ biñ
Ġāfil olma ki alur haqqını yarın bir bir

67 (BN: 18^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Göñlini 'āşıqlaruñ ol perçem-i pür-ḥam qapar
Şanasın sîmurğdur kim bāl açup ādem qapar
- 2 Geh niqābın tutınur nāz ile gāhî ref^c ider
Tıfla beñzer kim kitābını hem açar hem qapar
- 3 Yüzine zülfin muqārın görse çeşmüm ter düşer
Nice nāzükdür görüñ anı bulutdan nem qapar
- 4 Nuṭqa geldükçe bilür kim açılır göñlüm benüm
Ağzını bu vech ile ol gönçe-leb her dem qapar
- 5 N'itdüm ol tıfla Celālî görse kūyında beni
İçerü kaçup qapusın qarşuma muhkem qapar

68 (BN: 18^a ▪ AE₃: 129^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ḥaṭṭ-ı vechüñ şerḥ ider cennāt u havrā bundadur
Ḥalkı ferdāya şalar vā'iz temāşā bundadur
- 2 Ben nice cān virmeyem la'l-i leb-i cān-baḥşuñ
Şîve-i i'cāz-ı enfās-ı Mesîḥā bundadur
- 3 Muhkemāt-ı ḥaṭṭ-ı vechüñ ser-be-ser āyāt-ı Ḥaḳ
Nükte-i seb'a'l-meşānî sırr-ı Tāhā bundadur

- 4 Varılır sırr-ı dehānından kelām-ı nefise
La‘line şormak gerek kenz-i ḥabāyā bundadur
- 5 Hīç dehānuñla lebūñ tevḥīd odur fark olmaya
İştibāh itmeñ ki sırr-ı *lā* vü *illā* bundadur
- 6 İkide bir cān u dil peykānuñ inkār itmesün
İkiden ḥālī degül ya andadur ya bundadur
- 7 Ḥāk-sār olsañ unutturmaz seni şî‘rūñ Celāl
Bir eşer koyup gidenler kendü gūyā bundadur

69 (BN: 18^b)

Mef‘ūlü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Çeşmüme ğınā viren anuñ ḥāk-i deridür
Nem var ise ḥarc itsem işiginde yeridür
- 2 Gözyaşı degül yoluña ḥarc itdügi çeşmüm
Biñ derd ile kesb eyledügi alnı teridür
- 3 Çeşmüm izi tozını temīz itdi kuḥulden
Gördi ki bedīhī biri perī naziridür
- 4 Tīr gele ‘adem mülkine pervāz ider ervāḥ
Ey kaşı kemān anlaruñ ol bāl ü peridür
- 5 Yüz döndüre şanma kılıcuñdan bu Celālī
Sen şöyle bil anı ol anuñ derd-i seridür

70 (BN: 18^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Dilā Manşūr-veş ber-dār-ı ‘aşk olmağı benden sor
Gem-i ḥālāt-ı şevk-ı mihri başından geçenden sor
- 2 Murād almak dilerseñ umma ey dil Çīn-i zülfinden
Bu sevdāda ne kanlar yutduğın misk-i Ḥutenden sor

- 3 Gözüm yaşlar döküp yılduz şayar bil şubha dek her şeb
İnanmazsañ baña ey şems şem'-i encümenden şor
- 4 Şehā cismümle ğamzeñ arasından her ne geçdiyse
Şorarsañ igneden iplige bir bir anı benden şor
- 5 Celālī nice bir bülbül gibi efgān u zār itmek
Hele bir bûy-ı şefkat var mı ol ğonçe-dehenden şor

71 (BN: 19^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Dil kapuñda hāk-sār olmağa derd-i ser çeker
Döstüm her nesne āhır aşlına dirler çeker
- 2 Pādişāhum şems der-bānuñ olaldan kapuña
Bī-tekellūf varanuñ üstine çüb-ı zer çeker
- 3 Ben fakīründe nuķūd-ı 'aql umarlar var ise
Üstüme her dem hārāmī gözlerüñ hañçer çeker
- 4 Tīġ-ı hecrüñden ne kanlar yutduğum yazmağ için
Reglerümden levha-i sīnemde ğam mıştar çeker
- 5 Bükdi hecrüñ kadüm ey zühre-cebīnüm ya'ni kim
Bezm-i ğamda sīnemi def kılmaga çenber çeker
- 6 Başum üzre dūd-ı āh-ı pür-şerārum dir gören
Bende-i şehbāzıdur şāhuñ ki zerrīn-per çeker
- 7 Yüzümi ol şeh başageldükçe çeşmüm merdümü
Bunca kafr ile öñine niçe biñ gevher çeker
- 8 Ey gönül bir dem karīb olma o zülf-i dil-keşe
K'ādemi dirler demiyle kendüye ejder çeker
- 9 Katı gönlüñden Celālī başın urur taşlara
Şefkat it yıllar durur yoluñda derd-i ser çeker

72 (BN: 19^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mef'ülü Fā'ilün*

- 1 Dünyā қatumda қadr ile pūsīde mīvedür
Dār-ı kanā'atümde felek çār-bīvedür
- 2 A'dā ğamında kūyuña cān iltür ilticā
Eyyām-ı fitne arz-ı muқaddes girīvedür
- 3 Қaddūñ efendi toĝrusı bu serv-i nāzdur
Haṭṭ-ı ruḥuñ benefşe-i büstān-ı şīvedür
- 4 Gel pādişāhum olma qarīb eşk-i çeşmüme
Cezb eyler ādemi hāzer it baḥr-ı cīvedür
- 5 Şāhā Celāli kıldısa yoluñda terk-i cān
Şanma bu ḥālī cünbiş-i [merşaha] līvedür

73 (BN: 19^b ▪ AK₄: 15^a ▪ SK₃: 22^a ▪ TK₁: 163^a)*Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün*

- 1 Çihreñde şol 'izārı kim dir ki āba beñzer
Gülzār-ı cennet içre cūy-ı gül-āba beñzer
- 2 Zülfeynüñ arasında seyr eyledüm cemālūñ
Raḥleyle mescid içre Ümmü'l-Kitāba beñzer
- 3 Nāzük lebüñde cānā tebḥāleler belürmiş
Cām-ı şarāb içinde bir kaç ḥabāba beñzer
- 4 Gūş-ı laṭīfūñ üzre şol gevher-i muşaffā
Gül yaprağı ucında bir kaṭre āba beñzer

G.73 AK₄ nüshasında 5. ve 6. beyit bulunmamaktadır.

1^a - Çihreñde / Şöhreñde BN, Çihreñde şol / Çihre göre SK₃.

- 5 Mîzân kaşuñ kûrılmış maḥşerde niçe yüz cān
Bu ‘arşa-i cemālūñ yevmü’l-ḥisāba beñzer
- 6 Tenhā çü bâğa varsam baña olur cehennem
Her verd-i aḥmer ansuz nār-ı ‘azāba beñzer
- 7 Hecr ile bu Celālî bir ḥālete irüpdür
Kim mevt aña nisbet bir ḥüb ḥ^vāba beñzer

74 (BN: 20^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Fūrkatūñle āḥir ifnā-yı beden lāzım gelür
‘Āşık-ı bî-çāreye terk-i vaṭan lāzım gelür
- 2 Zer kılup rüyuñ dilā sîm-āb akıtsañ dîdeden
Mā’il olmak eşküñe ol sîm-ten lāzım gelür
- 3 Bildi kim ğayra ‘alākayla irişmez zülfüñe
Kaṭ-ı raḥm itmek şehā misk-i Ḥuten lāzım gelür
- 4 Va‘desinde çün vefā-yı merḥabādan el çeker
Kesr ide peymānum ol peymān-şiken lāzım gelür
- 5 Baḳsa dil mir’ātına ‘aksin temāşā eylese
Söylemeñ ol tūṭi-i şîrîn-suḥen lāzım gelür
- 6 Dāmeni çāk olmadan ol Yūsuf-ı gül-çihrenüñ
‘Āşık-ı pür-zāra şanmañ sū-i zan lāzım gelür
- 7 Cām-ı la‘linden mükeyyif olunabilsem Celāl
Meykede küncinde küp düşmek neden lāzım gelür

G.73

6^a - varsam / varsa SK₃.

7^a - Hecr ile bu Celālî bir ḥālete irüpdür / Hecrūñle bu Celālî bir ḥāle vardı cānā BN.

7^b - ḥüb / tatlu TK₁ ▪ SK₃.

75 (BN: 20^a ▪ TK₁: 155^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kāni'em 'anḳā-yı ḳalbüm ḳāf-ı istignādadur
Terk idüp ḳayd-ı vücūdı ḳurb-ı ev-ednādadur
- 2 Şevḳ-ı ḥüsnüñdür ḥayātum kim vücūdı zerrenüñ
Nāzır olsañ pertev-i mihr-i cihān-ārādadur
- 3 Dime her yirde biter mercān-ı eşk-i çeşümü
Menşe-i aşlı anuñ bir ḳa'rı yok deryādadur
- 4 Devr-i turreñdür berāt-ı ḥüsnüñe 'unvān viren
Her ne ḥikmet var ise 'ālemde ol tuḡrādadur
- 5 Bed-güher şanma şehā dürr-i yetīm-i eşkümi
Gerçi düşküñdür velīkin ḥayli merzüm-zādedür
- 6 Sā'id-i sīmīn-i sāḳīdür bizi mest eyleyen
Bādeden şanmañ kerāmet ol yed-i beyzādadur
- 7 Būy-ı zülfüñle Celālī bendeñ ey şāḥib-cemāl
Nāfe-veş āvāre düşmişdür 'aceb sevdādadur

G.75

1^a - ḳalbüm / gönüm TK₁.

7^a - şāḥib-cemāl / şāḥib-i ḥāl TK₁.

7^b - düşmişdür / olmuşdur TK₁.

76 (BN: 20^b ▪ AK₂: 121^b)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Nigārā mihr-i 'aşkuñ pertevi cismümde cānumdur
Başumda kākülün sevdāsı 'ömr-i cāvidānumdur
- 2 Tereşsuḥ eylemiş nā-geh lebūñe ḵanum içdükde
Dehānuñ sırrını fāş iden ol bir ḵatre ḵanumdur
- 3 Tutişdum bir güneş yüzlü perīnün nār-ı şevkıyla
Boyayan āsumānı göklere her dem duḫānumdur
- 4 Ḳad-i bālā vü 'işveyle ser-āmed añılan şimdi
Leṭāfet sebze-zārında benüm serv-i revānumdur
- 5 Celālī ğayr-ı maḵşūdum ümīdüm yokdur ol şehden
Hemān ḵulluġına lāyık görüp disün fülānumdur

77 (BN: 20^b ▪ AÇ: 64^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Gül yüzün yādıyla dil murgın ider gülzār zār
Görinür çeşmüme müjgān-ı büt-i Ferḫār ḫār
- 2 Zülf ü ḥad ü la'lün ümmīdiyle varsam gülşene
Şekl-i sünbül mār güller ḫār olur gül-nār nār
- 3 Kākülün sevdāsını zāhid götürmezse n'ola
Bilmeze olur meşeldür ebr-i gevher-bār bār

G.76 Başlık: Celālī Beg AK₂, AK₂ nüshasında 2. ve 4. beytin yerleri farklıdır.

1^b - Başumda / Serümde AK₂.

3^a - perīnün / ḥabībün AK₂.

4^b - Leṭāfet sebze-zārında / Güzellik büstānında AK₂.

5^a - ümīdüm / nihānī AK₂.

G.77

2^a - ḥad / ḥaṭ AÇ.

3^a - Kākülün / Kāküli AÇ.

- 4 'Ömrüm olduğça baña yār ola şandum bilmedüm
İki gün bir kimseye olmazmış ol 'ayyār yār
- 5 İ'tikādum bu Celālī mahzeninde tab'uñuñ
Beglere lāyık niçe biñ lü'lü-i şehvār var

78 (BN: 21^a • FD: 100^b)

Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülü Mefā'ilün

- 1 Hecründe dil ü cānı ümmīd-i vişāl egler
Sevdā-zedeler göñlin efkār-ı muḥāl egler
- 2 Her kişi naşīb ile bir yirde ider ārām
Göñlümü benüm daḥı hecründe melāl egler
- 3 Biz mālīk olımaduḡ eglençeye 'ālemde
Ey ḥ^vāce seni bāri şol māl ü menāl egler
- 4 Bu bāḡ-ı fenā içre bir şeyi gözüm tutmaz
Ancaḡ beni 'ālemde ol tāze nihāl egler
- 5 Ḥalkuñ kimin evlādı kimisini māl egler
Göñlini Celālīnūñ bir ḥūb cemāl egler

79 (BN: 21^a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Didi dir 'aşḡuma 'aḡluñdan özge cānuñı ser-ber
Didüm tek minnete geḡsün dil ü cān yoluña ber-ser
- 2 Sürerse n'ola kūyından beni ol saçları Leylī
Dilā Mecnūna 'ālemde mekān mesken yiter kerder

G.78

2^a - ider / kılur FD.

2^b - hecründe / 'aşḡuñda FD.

4^b - Ancaḡ beni 'ālemde / 'Ālemde beni ancaḡ FD.

3 Dilā dirler haṭ u ḥālūñ miṣālī çok durur ammā
Bulınmaz milket-i ḥüsnünde zülfüñ gibi bir server

4 Celālī mücrimüñ ḥavfin işidüp nār-ı dūzaḥdan
Yakup kül eylediler anı yalıñ yüzlü dilberler

80 (BN: 21^b)

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

1 Qarīb olma didüm serd-i raḳībe ey boyı 'ar'ar
Şaḳın bād-ı muḥālīfdür nihāl-i tāzeñi şarşar

2 Lebünden tūtalum ḳanum şorılmamış bugün şer'ā
Yarın da'vā-yı ḥaḳ itdükde ḳor mı dādumı Gerger

3 Feleklerde görinen her gice encüm degül māhum
Şerār-ı nār-ı āhumdur ki te'sīr eylemiş yer yer

4 Budur āh itmeden ḳaşdum ki yāruñ yumşadam göñlin
Velī hīç dūd-ı āteş ile mülāyim ola mı mermer

5 Celālī tāc u ḥırḳayla müselleme şeyḥ-i şöhr iken
Terāş itdi ḳalender-veş beni bir şīve-ger berber

81 (BN: 21^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Görse 'uşşāḳı o meh-rū ḳaşların pür-ḳīn ider
Nice zālīmdür ki kendü ḳullarına kīn ider

2 Ol sitem-kārı dilā bilseñ ne mezheb ḳullanur
Cevr ü zulmi ḳatl-i nefsi kendüye āyīn ider

3 Ḥaşr olur āşüfte-dil āyīneye ḳılsañ nazar
İ'tikādı budur ey meh-rū seni ḥod-bīn ider

4 Göñlümi zülf ü zenaḥdānuñ n'ola ḳılsa zebün
Bend ile zindān niçe ser-keşleri miskīn ider

- 5 Sükkeri başdı halāvetde Celālī sözlerüñ
Zevkî olan kişı luṭf-ı ṭab‘uña taḥsîn ider

82 (BN: 22^a • Hİ: 52^b • HM: 19^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Boynuma zülf-i siyāhuñ şarılur āgūş ider
Ḥavfum oldur kim yiñi başdan belāya ṭuş ider
- 2 Nürdan bir baḥrdur şankim cebīnüñ mevc urur
Seyr iden diller revān bādī nazarda cūş ider
- 3 Vechi vardur ḥüsnüñe dirlerse cānā mekr-i Ḥaḳ
Gözlerüñ deng eyler insānı ḳaşuñ medhūş ider
- 4 Şol ṭabīb-i ḡamzeñ ey ḥünī ne ḥikmetdür bu kim
Şaḡ olanı öldürür bīmār olanı ḥōş ider
- 5 Seyrin itdürmez kemāhī aḡzuñuñ ḥaṭṭ u lebüñ
Bu cihān ḥaḳkını ḥayrān eyler ol serḥōş ider
- 6 Gūşuña ey meh ṭaḳılur fitneler ta‘līm ider
Ḥaḳḳa zulmi şol bünāḡūşuñdaki mengūş ider
- 7 Ğabḡabuñ üstine fettāndur zenaḥdānuñ şehā
Yüz şikāyetle yanına varanı ḥāmūş ider
- 8 Hūşber dārūya beñzer ḥabb-i ḥāl-i ‘ārızuñ
Nükheti ḳaḳkı meşāma kim ire bī-hūş ider
- 9 Ey Celālī gevher-i güftārını pinhān ḳılur
Ḳaḳkı şā‘ir kim bu şī‘r-i dil-peżīri gūş ider

83 (BN: 22^a)*Mef'ûlî Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 Şekvâ idüp dime o şehüñ işi nâzdur
‘Aşkuñ dilâ kavâ‘idi nâz u niyâzdur
- 2 Sultânı bendeye kul iden ‘aşk-ı pâkdür
Şüretde ‘abd ma‘nâda Maḥmûd Ayâzdur
- 3 Çok sevdügiçün eyler imiş baña çok cefâ
Ḥaḥḥum durur ne deñlü cefâ itse âzdur
- 4 Mestâne gözlerin şanasın ḥ^vâb-ı nâzda
Başında üsküfi var iki şâhbâzdur
- 5 Luṭfuñ koyup ‘ikâbuña çok mâyl olduğu
Şâhâ Celâlinüñ ğarażı imtiyâzdur

84 (BN: 22^b • MG: 21^a)*Mef'ûlî Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 Baksañ dıraḥt-ı ḥuşka şehâ pür-bahâr olur
Her seng-sâra kim başasın sebze-zâr olur
- 2 Her ḳanḳı semte kim şalasın bâz-ı himmetüñ
‘Anḳâ olursa bâl ü per açmaz şikâr olur
- 3 Her kim mücerred işigüñe rûy-mâl ide
Evc-i felekde ‘Îsi ile hem-civâr olur
- 4 Ḳılsañ nigâh bu dil-i Feth-i Meṭâlibe
Gizlü defîneler saña hep âşikâr olur
- 5 Ben bād-ı âh ile tozudurdum cihânı lîk
Âyîne-i zamîr-i münîrüñ ğubâr olur
- 6 Oynatdı eşkümi dem-i hecrüñde bād-ı âh
Ḳış günleri deñizde ḳatı rûzgâr olur

- 7 Bilmez ne şüret ile vara karşı murg-ı dil
‘Azm-i şikāra her kaçan ol şeh süvār olur
- 8 Dime Celālî hıdmetine yok liyākatüm
Himmet olunca her kişide iktidār olur

85 (BN: 23^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Şemşîr-i hecr-i yâr ile dil pâre pâredür
Tîr-i ğam-ı nigâr ile toptolu yâredür
- 2 Dilde nice nihân idelüm şevk-ı hüsnüñi
Zerrât-ı dehre gün gibi ol âşikâredür
- 3 Âhum odıyla olmadı zâyil bürüdeti
Var ise imdi göñli anuñ seng-i hâredür
- 4 Vā‘iz ne cenneti dilerüz ne cehennemi
Zîrâ tarîķi pîrümüzüñ istihâredür
- 5 Şal ka‘r-ı baħr-ı ‘aşķa Celālî vücûduñı
Sâhilde zāyi‘ olma ki çıkmaz kenâredür

86 (BN: 23^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Luţf idüp kılma baña cevır ü cefâ ikide bir
Râzıyuz aña da tek eyle vefâ ikide bir
- 2 Cāna geçdi elem-i hecr ile vuşlat hevesi
Budur âh eyledüğüm şubh u mesâ ikide bir
- 3 Birebirdür lebüñüñ şerbeti çün hastelere
Dil ü cān tañ mıdur umarsa devâ ikide bir
- 4 Vechi yok cüfte tolular içesin aġyāra
Alalar büseñi meclisde şehâ ikide bir

- 5 Tolu başına öper hüd lebüñi cām-ı şarāb
Nāz idersin hemi geldükçe baña ikide bir
- 6 El irişdürmez iken iller aña bu ne ‘aceb
Şāneye el vire ol zülf-i dü-tā ikide bir
- 7 Dü cihān terkin uraldan bu Celālī bendeñ
Kālbine lāyih olur zıkr-i Hūdā ikide bir

87 (BN: 23^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

- 1 Dilā kendüñde hüd himmet eli var
Süvār ol düldül-i ‘aşka ‘Alī-vār
- 2 Haber yok hāl-i ‘aşkuñ āhirinden
Şehā dillerde ancağ evveli var
- 3 Ne yüzle öykünür sen āfitāba
Meh-i enver ki başında keli var
- 4 Uyamaz nāleme ney bezm-i gāmda
Hevāyīdür dahı burnı yili var
- 5 ‘Abāda isteme sırrı Celālī
Kābāda gizlenür anca velī-vār

88 (BN: 23^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Didiler peykān-ı tīri kanda didüm cāndadur
Baña ol demden berü peykānı hātır-māndedür
- 2 ‘Aşk-ı yārı dilde yāhūd cānda taḥşış eylemeñ
Her ne yirde zann-ı gālib olsa gālib andadur
- 3 Haṭṭ-ı ruḥsārında kıl ü kālī çokdur göñlümün
Bülbülüñ ekşer maḳālātı bahāristāndadur

- 4 Dīdeden gitse dile düşer hayāli ol şehūñ
Yūsuf-āsā geh çeh-i Ken‘ānda geh zindādadur
- 5 ‘Aşkdan hālī kıyās itmeñ Celālūñ göñlini
Bu muḳarrerdür ki genc-i şāygān vīrādadur

89 (BN: 23^b ▪ MG: 22^b)

Mef‘ūlū Fāilā‘tū Mefā‘ilū Fā‘ilūn

- 1 Şanmañ murādumuz anuñ ancaḳ vefāsıdur
Maḳşūd-ı ehl-i ‘aşḳ ḥabībūñ rızāsıdur
- 2 ‘Uşşāḳa hışm u kīni ḳamu iltifātdur
Mihr ü vefā anuñ bize cevır ü cefāsıdur
- 3 ‘Aşḳı yolında ölmege cān virdüğüm budur
Zīrā helāk-i ‘āşıḳ anuñ muḳtezāsıdur
- 4 Dil ḳışver-i belāda ḡamınuñ dirisidür
‘Uşşāḳa ḳūt-ı rūḥ ḥabībūñ ezāsıdur
- 5 Dimiş Celālī rūz-ı ezel ‘aşḳına belī
Hep cebr-i şarfa düşdügi anuñ belāsıdur

90 (BN: 24^a ▪ MG: 22^a)

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

- 1 Merd olan ‘ālemde şāḥib-derd olur
Derdi olmayan ḳişi nā-merd olur
- 2 Taḡ-ı dil bir vādi-i bī-ḥaṭṭ iken
Dāḡ-ı ḡamla ḡulşen-i pūr-verd olur
- 3 Da‘vi-i ‘aşḳ idene lā-būd güvāḥ
Çeşm-i nem-ḡīn ile rūy-ı zerd olur

- 4 Birbiriyle kılmağ olmaz imtizāc
‘Āşık u ma‘şūk germ ü serd olur
- 5 N’ola maḳdūrın Celālī kılsa bezl
Kim şeci‘ olan kişi cömerd olur

91 (BN: 24^b ▪ MG: 22^a)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Didüm ki la‘line şorsam o şeh bahā ne arar
Çü cānum almağa gördüm anı bahāne arar
- 2 Hediyye virmege ol şāha ‘ār ider cānı
Dil-i faḳīr bileydük daḫı sezā ne arar
- 3 Dilā yaḳ odlara pervāne-vār bāl ü peri
O şem‘i gör ki seni nice yana yana arar
- 4 Felekde gözlerümüñ degme yıldıza tañı yok
Yüzi gün alnı kamer server-i yegāne arar
- 5 Bu gezde sīnemi yār ide gibi şandūka
Kemānı elde oḳın atmağa nişāne arar
- 6 Didüm ki sūzen-i müjgānuñı diler göñlüm
Didi ki hīç degül İdrīse armağana arar
- 7 Girür mesācide tırmaz çıkar varur deyre
Celālī ol büt-i Ferḫārı ḫāne ḫāne arar

92 (BN: 24^b ▪ MG: 23^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Kimi halkuñ zer umar kimisi cānāne diler
Sāḳiyā dīde vü dil bāde vü peymāne diler
- 2 Yüz yumaz mescide vardukda göñül anı bilür
Yüzi şuyın şaḳınup gūşe-i meyḥāne diler
- 3 Hāli olmadı gamuñ dilden eyā kebg-i derī
Büm-ı gālib dilemez şenligi vīrāne diler
- 4 Erre-i ḥasret ile tırmadı dildi dilümi
Şöyle beñzer o perī-şān saçına şāne diler
- 5 Çünki pervāne degül şem‘-i cemāline Celāl
Āsitānında tolanur giceler yana diler

93 (BN: 24^b ▪ MK₆: 69^b)*Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün*

- 1 Ağyārı ḳo ey Yūsuf-ı gül-çihre beni gör
Ḳan yaş aḳıdan ‘ākif-i beytü’l-ḥazeni gör
- 2 Hep zaḥme-i tīḡuñdur olan naḡmeme bā‘ış
Ḳo söyleyeni pādişehüm söyledeni gör
- 3 Dür olmaḡ ile şanma raḳībā beni mehcūr
Ġaybetde iken vuşlat-ı Veyse’l-Ḳareni gör
- 4 Merḡüb-ı naḡar olsa ne zar gevher-i eşküm
Altun ile pehlūya gelen sīm-teni gör
- 5 ‘İbret naḡarıyla naḡar it ḥalka Celālī
Bir ferdi faḳīr añlama ḥālince ḡanī gör

G.922^a - vardukda / vardukça BN.4^a - tırmadı / durmadı BN.

94 (BN: 25^a ▪ MG: 23^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Zillet-i hıdmet-i kūyuñ dile ‘izzet görünür
Dīdeye hāk-i rehūñ kuhl-i başiret görünür
- 2 Dil-i güm-rāhuñ izūñden gözi gitmezse n’ola
Kebkebūñ naqşı aña necm-i hidāyet görünür
- 3 Degme meczūbı dilā mürşid-i kāmīl şanma
Lā-cerem ehl-i sa‘ādetde se ‘ādet görünür
- 4 Bilmezem gayrı dil-āşüftelere nice gelür
O perī-rū hele baña katı āfet görünür
- 5 Ey Celālī sözüñi kimseden alçaq komaduñ
Āsitānuñda o şāhuñ saña rif‘at görünür

95 (BN: 25^a ▪ MG: 23^a)*Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

- 1 ‘Āşıkuñ biñ nāz ile göñlin alan dilber budur
Dīn ü ĩmāndan bizi dūr iden ol kāfer budur
- 2 Kebkebūñle na‘lçeñ resmiyle fāhirdür göñül
Ehl-i derdūñ cismine cānā zer ü zīver budur
- 3 Söze uyup tār-mār itme ruhuñda zūlfüñi
Hāfız-ı gencīne-i hüsnuñ olan ejder budur
- 4 Her kişi peykānuñı şadra geçürse yiridür
Sālik-i rāh-ı ‘adem olanlara rehber budur
- 5 Tālib-i iksīr iseñ hāk-i rehinden olma dūr
Ey Celālī gāfil olma gözüñ aç cevher budur

96 (BN: 25^b ▪ MG: 23^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 O şehüñ her kademinde niçe yüz baş yatur
Reh-i şaydında haṭā ile dimeñ taş yatur
- 2 Beni bī-kār diyü komadı kūyında rakīb
Āsitānında anuñ hod niçe evbāş yatur
- 3 Olmasun keşret-i ‘uşşāk işigüñde saña kayd
Hākde tut ki niçe dāne-i haşhāş yatur
- 4 Çün kıyāma gele kapuñda yaşumla āhum
Ne kadar var ise sakḳā ile ferrāş yatur
- 5 Minnet itme yolına başuñı koduñsa Celāl
Kim anuñ her kademinde niçe yüz baş yatur

97 (BN: 25^b ▪ MG: 23^a ▪ ÇR₁: 30^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Servi āzāde iden kāmēt-i dil-cūyuñdur
Sünbülü bende kılan kākül-i hōş-būyuñdur
- 2 Bülbülü zār idüben gonçeyi dem-beste kılan
Bāğ-ı hüsnuñdeki cānā gül-i hod-rūyuñdur
- 3 Kāt-i nefis itme saña diyemezüz kim bilürüz
Anı terk eyleyemezsin ezeli hūyuñdur
- 4 Kūy-ı yāra çekinürsin idüp ümmīd-i vişāl
Toprağıñdur çeken ey dil seni ya şuyuñdur
- 5 Degme zencīre Celālī kuluñ el virmez iken
Bend iden cebr ile zülfüñdeki bir müyuñdur

G.971^a - iden / kılan ÇR₁.1^b - kılan / iden ÇR₁.5^a - el virmez / el virmiş ÇR₁.

98 (BN: 26^a ▪ MG: 24^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mef'ülü Fā'ilün*

- 1 Şāhib-i nefsle hem-dem olup kalma der-suṭūr
Gūş it dilā bu nükteyi *el-'ilmü fi's-şudūr*
- 2 Feyz-i Hudāda buhl ola zann itme zāhidā
Meclā olur mı āyinede olıcaḡ kuşūr
- 3 *Lā-ḥavl* kenzine seni gel vāşıl ideyin
Esbāb-ı 'āriyetle münāsib degül gūrūr
- 4 Hırş u hıyānet ile bugün olma muttaşıl
Yarın ayakda kalmayasın mişl-i mār u mūr
- 5 *Lādan* Celāli geçmedin aḡz itmedi celā
İllā maḡāmına iricek eyledi zuhūr

99 (BN: 26^a ▪ MG: 24^b)*Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün*

- 1 Müjgān-ı yārı yā Rab umac-ı cāna irgūr
Ol kaşları kemānuñ tīrin nişāna irgūr
- 2 Tīḡuñ revāna cānā şunmadı bir içim şu
Bir teşne-lebdür anı āb-ı revāna irgūr
- 3 Nabzum tut al ṭabībā benden cevāb-ı şāfī
Uşbu şikeste-ḡalbi ol mū-miyāna irgūr
- 4 Dikḡatle ol miyāna irmez kişi tehī-dest
Yā Rab dil-i faḡīri genc-i nihāna irgūr
- 5 İki gözüñ olursa şat tūtiyā yirine
Ey bād ḡāk-i rāhın çaḡ İşfahāna irgūr
- 6 Yā kaşları dilermiş 'īd-i vişāle kurbān
Ey tīr-i ḡamze cāna tīz müjde-gāne irgūr

- 7 Bebgā-yı hōş-nevāsı ta‘līm ile Celālī
Var sükkerīn kelāmuñ Hindüstāna ırgür

100 (BN: 26^b ▪ AE₄: 16^a)

Mefā‘ilün Mefā‘illün Fe‘ülün

- 1 Baña hırşıdden ol şāh yigdür
Belī kim dir güneşden māh yigdür
- 2 Muqayyed olmayup dünyā gamıyla
Tevekkül idelüm Allāh yigdür
- 3 Gel āh it yüz yumaduñ ağlamakla
Senüñ haqquña ey dil āh yigdür
- 4 Dilā ayrılma hecrinde gamından
Ki tenhā olmadan hem-rāh yigdür
- 5 Celālī kendüñe gel nīk-h^vāh ol
Zamāne halkına bed-h^vāh yigdür

101 (BN: 26^b ▪ MG: 24^a ▪ AE₄: 21^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Görüp üftādelerüñ eyleme eflāke nazar
Burc-ı rif‘atde iken gün gibi kıl hāke nazar
- 2 Ehl-i ṭab‘a nazar it tā ki hüner-perver ola
Ne biter eylemeden hār ile hāşāke nazar
- 3 Biz anuñ her gamını mücib-i şādī bilürüz
Luṭf idüp kılsa ‘aceb mi dil-i gam-nāke nazar

G.99

7^b - sükkerīn / şekkerīn MG.

G.100

4^a - ayrılma hecrinde / hecrinde ayrılma AE₄.

5^a - kendüñe gel / nefşüñe var BN.

G.101

2^a - hār ile hāşāke / hār u hāşāke BN.

- 4 Kılma kisvetde dilā taşfiye-i kılbe dūriş
Eylemez ‘ārif olan tāk ile misvāke nazar
- 5 Kimsenūñ ‘aybın açup olma Celālī ma‘yūb
Nazarı pāk olan eyler eşer-i pāke nazar

102 (BN: 27^a ▪ MG: 24^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Fehm ider itmedüğüñ bu dil-i maḥzūna nazar
Eyleyen vākı‘a-i Leyli vü Mecnūna nazar
- 2 Kuhl-ı ḥāk-i kademüñdür didiler baña ‘ilāc
Ey gözüm nūrı kılan dīde-i pūr-ḥūna nazar
- 3 Zühde meyl itmedi dil ḥālet-i ‘aşkı görelī
Bāde keyfiyyeti itdürmedi ma‘cūna nazar
- 4 Ḥāne-i dīdededür Leyli-i maḥşūd ey dil
Gözün aç eyleme Mecnūn gibi hāmūna nazar
- 5 Ey Celālī dir iseñ himmet ü ‘ibret bulasın
Gāh mā-fevka gerekdür gehī mā-dūna nazar

103 (BN: 27^a ▪ MG: 25^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Nevāl-i ḡam mişāli kani bir ḥ^vān-ı ḡdā-güster
Ya sırr-ı ‘aşka beñzer genc-i medfūn-ı ḡnā-güster
- 2 Kıyurmaz dil ser-i kūyuñda çıkısa kāse-i serden
Kim añlar şīve-i Leylāyı Mecnūn-ı rızā-güster
- 3 Yoluñda ḥāk-sār olmış semendün na‘li reşkinden
Yanup yakılma tañ mı mihr-i gerdün-ı zıyā-güster

- 4 Günidür dāver-i ḥüsnüñ şalā-yı ins ü cān itse
 Demidür olsa la'lüñ ḥātem-i ḥ^vān-ı şehā-güster
- 5 Celālī şī'rüñe gūş ursa ol şeh vechi var k'anuñ
 Nizām-ı nazmıdur lü'lü-i meknün-ı şafā-güster

104 (BN: 27^b ▪ MG: 25^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün Fā'ilün

- 1 Çıkmaya dilden ğam u sevdā-yı zülf ü ḥatt-ı yār
 Bilem anı kim öliceğ tōla kabrüm mūr u mār
- 2 Çār-yārı görmek isterseñ o çār-ebrüya bak
 Mescid-i Akşāda farz it cem' olupdur çār-yār
- 3 Tār-mār olmış yatur āb-ı 'izāruñda saçuñ
 Bu sebebdendür şehā olmış anuñ her tārı mār
- 4 İnkisār irse şehā seng-i kazādan aĝlama
 Devr elinden cām-ı Cemşīde irüpdür inkisār
- 5 Dār-ı dünyāda Celālī sırruñ ifşā eyleme
 Kıldı Manşūruñ bu ḥālet başına dünyāyı dār

105 (BN: 27^b ▪ MG: 25^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün Fā'ilün

- 1 Pādişāhum şeh-i ḥüsnüñ 'aşıka Bağdāddur
 Kim lebüñle ğamzeñ anda dād ile bī-dāddur
- 2 Nāmin ey Şīrīn-leb itmişdür dilüñde müntekış
 Sikkeyi mermerde kazımış dilde bir Ferhāddur
- 3 'Aks-i la'lüñle müzeyyen bu 'anāşırda gönül
 Çār-sūda aşılı bir şīşe-i kannaḍdur

- 4 Mūcib-i şādī durur gam bā'is-i gamdur ferah
Fūrkatünde hamdülillāh gönümüz nā-şāddur
- 5 Yād olup yād olmasa tañ mı Celālī kim aña
Yādlar hep āşinādur aşınalar yāddur

106 (BN: 28^a ▪ MG: 25^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün Fā'ilün

- 1 Tīg-ı hecrüñ dāyimā dahli bu ben dil-rīşedür
Cāzim oldum aña kadaysa kazā dervīşedür
- 2 Hālet-i Manşūr-ı Hallāca ta'accüp eylemeñ
Baş u cān virmek bu yolda 'āşıkā kim pīşedür
- 3 Herkesüñ kendü elinden irişür ey dil belā
Şoñ ucu başına Ferhāduñ toķınan tīşedür
- 4 Görelī zülfi çelīpāsın ne mekre uğradum
Ārzū-yı hātīrum ol kāfir-i bed-kīşedür
- 5 Şimdilik ma'zūr tut vā'iz vuzūya degmez el
Bir elümde dest-i sākī bir elümde şīşedür
- 6 Her cihetde şāhib-istiḥkākı gözler ehl-i dil
Bed-nijāduñ nisbeti vü meyli kavm ü ḥ^vişedür
- 7 Aķla uyup zülf-i dilberden Celālī fāriğ ol
Ādeme sevdā viren uzun uzak endīşedür

107 (BN: 28^a ▪ MG: 25^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün Fā'ilün

- 1 Şerbet-i la'l-i lebüñ dil derdine dermān umar
Ağzına düşmez anuñ ammā ne çāre cān umar

- 2 Degme bir cevrüñle dil cānā tesellī bulımar
Hüsn-i ahlākuñ mişālī luṭf-ı bī-pāyān umar
- 3 Ey kemān-ebrū dirīġ itme sihām-ı ġamzeñi
Mezra‘-ı dil teşne-i raḥmet durur bārān umar
- 4 Hürmetin şorsam şarāb-ı la‘lūññ incinme kim
‘Ākıl olan i‘tikād itse yine burhān umar
- 5 H‘ān-ı ġamuñ ārzū eyler müjeñ tīrin göñül
Aç olursa loḡmasın tenhā yimez mihmān umar
- 6 Tekye-i ‘aşka göñülsüz ‘azm iden ḡayr eylemez
Def‘-i zar itmeklige abdāl-ı ġam kurbān umar
- 7 Göregeldüġin diler her kişi dirler dōstum
Vechi budur ḡüsnüñi görse Celālī iḡsān umar

108 (BN: 28^b ▪ MG: 26^a ▪ SK₅: 128^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün Fā‘ilün

- 1 Her nice dem-beste olsa ādemi zer söyledür
Gül-sitānda ‘andelībi verd-i aḡmer söyledür
- 2 Tūṭi-i ḡōş-ṭab‘a karşı gösterürler āyīne
Bā‘iş-i ta‘līm olur illā ki sükker söyledür
- 3 Şevḡ-ı la‘lūñdür dehānuñ sırrını fāş itdüren
Kişinüñ ḡalbindekin bāde muḡarrer söyledür
- 4 Cebr ü ḡahr ile ḡadīmī yār bed-ġüftār olur
Düşmene luṭf u seḡā medḡ ü şenālar söyledür
- 5 Halk-ı ‘ālem göz ḡulaġ ursa ‘aceb mi şi‘rūñe
İltifāt-ı şeh Celālī dürr ü gevher söyledür

G.108

2^b - sükker / şekker SK₅.

3^a - itdüren / eyleyen SK₅.

4^a - yār / yāra SK₅.

109 (BN: 28^b ▪ MG: 27^b ▪ SK₁₀: 53^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Ey kām-kār şanma ki devlet kazā şavar
Ancak kazā sihāmını dest-i du'ā şavar
- 2 Sa'y eyle tīg-ı cevri-i nigāra sa'id iseñ
Oñmaz şu kim mühimmini başdan dilā şavar
- 3 Kılmañ hadeng-i āha tayanup muķābele
Yüz tiri bir eliyle o zūlf-i dü-tā şavar
- 4 Vācib durur nigāra görünmek ikide bir
Zirā raķibi görse beni bir yaña şavar
- 5 Bir buse vir Celāliye irişmedin haţuñ
Ey şāh-ı hüsn az şadaķa çok belā şavar

110 (BN: 29^a ▪ MG: 27^b)*Mef'ülü Fāilā'tü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Her demde tır-i ğamzeñ işi kār-ı zārdur
Ser-keşlerüñ ol ucdan olan kārı zārdur
- 2 Hecr-i ruķıyla ağladalı ben belā-keşi
Her kanda baksa çevre yanı lāle-zārdur
- 3 Dil 'andelibi başlamasun mı fiġāna kim
Nevrüz u mevsim-i gül ü faşl-ı bahārdur
- 4 Mir'āt-ı hüsnüñe nazar idelden ey melek
Meh gün yüzüñ katında 'aceb şerm-sārdur
- 5 Geçdüm dime Celāli kamu i'tibārdan
'Ārif katında bu daķı bir i'tibārdur

111 (BN: 29^a ▪ MG: 27^b ▪ SK₁₀: 53^b ▪ İÜ₈: 26^a)

Mef'ûlû Mefā'îlün Mef'ûlû Mefā'îlün

- 1 Ey gonçe-i handānum hüsñüñ çü güler güldür
Ağlatma firākuñla ben bülbülüñi güldür
- 2 Ölü diri kapuñdan ayrılmağa imkân yok
Luţfuñla gerek dirgür hecrüñle gerek öldür
- 3 Cān fikret-i hālūñle cismümde qarār eyler
Kāfûrî kılan şābit hāşıyyet-i fülfüldür
- 4 Firdevsi öger vā'iz selb eylemezüz ammā
Kūyuñdaki 'uşşāka ol hayli tenezzüldür
- 5 Kūyuñda Celālīnūñ efgānına incinme
Gülzāra şeref viren āvāze-i bülbüldür

112 (BN: 29^b)

Mef'ûlû Mefā'îlün Mef'ûlû Mefā'îlün

- 1 Ey gonçe-i handānum hüsñüñ çü güler güldür
Güş eyleyüp efgānum ben bülbülüñi güldür
- 2 Ümmīd ü vişālūñle ālām-ı firākuñla
Uş çıkmaludur cānum dirgür veya hod öldür
- 3 Hālūñ gamıdur tende cānumı kılan şābit
Şan ikisi sultānum kāfûr ile fülfüldür
- 4 La'lūñ beni kılmışdur ser-mest-i şarāb-ı aşk
Ey gözleri mestānum dime eşer-i müldür
- 5 Her lahza Celālīnūñ efgānda dil ü cānı
Ey gonçe-i handānum gūyā iki bülbüldür

G.111 MG nüshasında varak kopukluğundan dolayı sadece ilk üç beyit mevcut.
3^a - fikret-i hālūñle / fikret-i la'lūñle İÜ₈.

113 (BN: 29^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Cānā gamuñ neşâtını nā-şād olan bilür
Zevk [u] şafā-yı 'aşkuñı mu'tād olan bilür
- 2 Husrev mezāk-ı 'aşkı ne bilsün vişâlde
Şîrîn gamın firāk ile Ferhād olan bilür
- 3 Akıtdı göñlümüz şu gibi serv-kāmetüñ
Āzādeler ri'āyetin āzād olan bilür
- 4 Rūz-ı ezelden itmişüz anuñla ittiḥād
Biz bilmezüz firāk-ı gamın yād olan bilür
- 5 Biz şāhidüz Celāli leb-i la'li dādına
Zulmini var ise yine bī-dād olan bilür

114 (BN: 29^b)*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün Fe'ilün*

- 1 Sitem-i cevri ü cefā beglere 'ādet bu mıdur
İrgüren kūyuña 'uşşākı sa'ādet bu mıdur
- 2 Ey gözüm merdümü seyyāḥ olasin 'ālemde
Āşinā olmayasın bahra seyāḥat bu mıdur
- 3 Devlet oldur ki fenāya viresin salṭanatı
Āḫiri āḫire naql eyleye devlet bu mıdur
- 4 Vā'izüñ cāmesi ṭāhir daḫı ahlākı kerīh
Andan ol şir'ada gördügi ṭahāret bu mıdur
- 5 Ehl-i ĩmān geçesin zümre-i İslāmda Celāl
Sidre ḳaddine elüñ irmeye himmet bu mıdur

115 (BN: 30^a)*Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 Cümle güzeller içre o cānān göñüllüdür
Ebrûsı kīnlü gözleri mestān göñüllüdür
- 2 Gül gibi hāra virmedi şakladı dāmenin
Bu hālet ile gonçe-i handān göñüllüdür
- 3 Bādī nazarda biñ dile mālīk olur yine
Çeşmüñe göre zülf-i perīşān göñüllüdür
- 4 Tübā baş egse almaya dirler selāmını
Toğrusı bu o serv-i hīrāmān göñüllüdür
- 5 'Uşşākı görse vahşet ider tevsen-i rakīb
Āh ol boğazı iplü ne hayvān göñüllüdür
- 6 Bendeñ kapuñdan özgeye teb'ıyyet idemez
Gerçi gedā durur veli sultān göñüllüdür
- 7 Giryān olur Celāli hemān cüz'i cevır ile
Pırledüğine bakmañuz oğlan göñüllüdür

116 (BN: 30^a)*Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 Seyr-i bahār şimdilik āteş kenārıdur
Hak bu durur ki bāğ-ı şitā lāle-zārıdur
- 2 Şalşak 'aceb mi zevrak-ı cāmı yem-i meye
Mısr-ı neşāta 'azm idenüñ rüz-gārıdur
- 3 Cünd-i riyādan olmağ için zāhidā emīn
Meyhāneler haqīkat erenler hışārıdur
- 4 Cām-ı Cemi düşürmesek elden 'aceb mi kim
Pır-i muğānuñ ol bize bir yādigārıdur

- 5 İ'raz ider Celāli-i bī-dilden ol hümā
Hîç yüksek uçmasun anuñ āhîr şikārıdur

117 (BN: 30^b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Görüpdür hadd ü hālūñden vefā senden nazar sāgar
Ki bezmūñde gözün yummaz döner şām u seher sāgar
- 2 Leb-i mey-gūnuñuñ keyfiyyeti bī-hūş ider halkı
Çoğ olur meclisūñde ağızın açup keş geçer sāgar
- 3 Şehā görür gözi tutar elidür ehl-i 'irfānuñ
Hemānā bezm içinde bir güzeller şive-ger sāgar
- 4 Ayagūñ toprağıyla olmasa hākī eger tahmīr
Düşüp elden ele olmazdı böyle mu'teber sāgar
- 5 Ağız bir eyleme sākī şurāhī gibi sāgarla
Anuñ āl ile görseñ şakarın nice çeker sāgar
- 6 Tehī-deste vefā-yı merhabā yok bezm-i hüsnuñde
Eli toludur anuñ için müdām ağızın oper sāgar
- 7 Celālī ğam yime pür-hūn olursa kāse-i çeşmüm
İrince la'line içir niçe hūn-ı ciger sāgar

118 (BN: 31^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Yine 'īd irdi şehā behcet ü şükrān gūnidür
'īd-i kurbān ayıdur 'āşık-ı nālān gūnidür
- 2 Niçe dil-hasteye işrāb olunur bunda cevāb
Ehl-i derdūñ gūni toğdı yine dermān gūnidür
- 3 Şerbeti kendü mizācınca virilür kişinūñ
Ġafil olmalı degül hikmet-i Loğmān gūnidür

- 4 Ka'be-i kūyī tavāfında dilā sa'y eyle
Men' yok ehl-i şafāya bugün ihsān gūnidūr
- 5 'Īd-i huccāc beş on gūn durur ancak bunu gör
Receb ayına degin vālih ü hayrān gūnidūr
- 6 Gerçi kim sağ olanuñ her gūni bayrām durur
Rūz-ı 'Īd olsa firāk ehline hırmān gūnidūr
- 7 Dimiş ol şāh Celālīye diñüz hāzır-bāş
'Īd-i vaşlumdadur añlar mı ki qurbān gūnidūr

119 (BN: 31^a ▪ MG: 1^b)

Mef'ūlū Mefā'īlū Mefā'īlū Fe'ūlūn

- 1 Muşhaf diseler hūsnūñe te'vīli degūldūr
Maḥşūş bilenler bilesi bili degūldūr
- 2 Sehl añlamasun derd-i ğam-ı 'aşkı eṭıbbā
Cānā būdelā meşrebi teshīli degūldūr
- 3 Kim tīrūñe dir ağızı var anuñ dili yokdur
Dilde ne arar çūn müjeñüñ dili degūldūr
- 4 Teşbīh idimez gūn yüzine māhı melekler
Kim cāmī'-i hūsninüñ o qandīli degūldūr
- 5 Ruḥsārını fark itse didüm hār-ı ḥatından
Ol ğonçe didi güllerümüñ yili degūldūr
- 6 Fetḥ eyleyemez kimse mu'ammā-yı dehānuñ
Bu şan'at-ı terkībi vū taḥlīli degūldūr
- 7 Ta'līm iderin şanma ğam-ı 'aşkı Celālī
Kim cezbe-i Ḥaḳ ḥālet-i taḥşīli degūldūr

120 (BN: 31^b ▪ MG: 1^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Şād ol ey dil ki bugün hazz u beşāret gūnidür
Gam ile guşşayı terk eyle meserret gūnidür
- 2 H^vāb-ı gāfletde dilā kalma demidür gözün aç
İrdi hicrān gicesi gāyete vuşlat gūnidür
- 3 Kahr-ı dehr ile dil-efkār idūñ ey dil niçe gün
Hakka şükr eyle bugün luṭf u mürüvvet gūnidür
- 4 Sa‘y idüp Ka‘be-i kūyını tavāf eyleyelüm
Cem‘ oluñ şıdk u şafā ehli ziyāret gūnidür
- 5 Ey Celālī ne dilerseñ dile maḳbūl durur
‘Arz-ı hācet demidür şefkat ü himmet gūnidür

121 (BN: 31^b ▪ MG: 1^a)*Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

- 1 Her kaçan biñ nāz ile ol serv kāmēt gösterür
Rāsti rüz-ı kıyāmetden ‘alāmet gösterür
- 2 Kūyına vardukça ol meh-rū ‘itāb eyler baña
Ṭālī‘üm burc-ı şerefdeyken nuḥūset gösterür
- 3 Devr-i hūsnin eyledüm pergār-ı zülfinden su’āl
Ne bidāyetden ḥaber virür ne gāyet gösterür
- 4 İnkisār-ı ḳalbūñe olma dilā gel münkesir
Āyine kesr olsa bir kaç dürlü şūret gösterür
- 5 Müdde‘ī ‘uşşāka da‘vā-yı meveddet kılmasun
Herkesūñ ḥāl-i cibiliyyesin kıyāfet gösterür

G.120 Varak kopukluğundan dolayı MG nüshasında sadece son iki beyit bulunmaktadır.

4^a - sa‘y idüp / sa‘y ile BN.

- 6 Vartaya atsa Celālī kendüyi kılmañ ‘aceb
Er durur münkirlere gāhi kerāmet gösterür

122 (BN: 31^b ▪ MG: 2^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Nigārā milket-i hüsnüñde turreñ Şāh Tuğruldur
İki yanında zülfeynüñ yasağ üzre yasavuldur
- 2 Şehā lāzım durur gird-i ruḥuñda ḥaṭṭ-ı şebḥizüñ
‘Adūdan ‘asker-i hüsnüñi ḥıfz eyler qaravuldur
- 3 Ne şübhe kişver-i ḥaddüñde ḥālüñ bir güzel begdür
Ḥabeş sultānı şāhum aña nisbet bir kara kuldur
- 4 Egerçi nev-‘arūs añlar gören Şīrīnlügin dehrüñ
Niçe biñ Ḥusrev ü Ferhādı öldürmiş karı tuldur
- 5 Celālī n’ola tercīḥ eylese kūyuñ Sitanbūldan
Mezākı olana anuñ Qalatası Sitanbūldur

123 (BN: 32^a ▪ MG: 2^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Niçe eyyāmdur kim şem‘-i meclisden ferāğum var
Şu‘ā‘-ı şemsi aındurmaz benüm bir şeb-çerāğum var
- 2 Benümle tutışanlardan baña pervā ne var māhum
Elümde şem‘-i bezm-ārā gibi yalıñ yarāğum var
- 3 Ümīd-i ḥāk-i pāyuñla gözüm dört olsa ger tañ mı
Semendüñ na‘li resminden başumda iki dāğum var
- 4 Elüñ degmiş iken sāķī ayaklandur beni başdan
Şurāḥī gibi bezmüñde ne başum ne ayağum var
- 5 Celālī Zü’l-fekārumdur benüm her maṭla‘-ı şi‘rüm
‘Aliy-yi Murtażā ḥakķı iki başdan kulağum var

124 (BN: 32^a ▪ MG: 2^b)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Ne ğam dünyā ğamından ol perī gibi zahīrüm var
Anuñ begler paşalar kullarıdır bir emīrüm var
- 2 Dil-i āzādeyi zülfüñe didüm bende kıl bir gün
Didi her tār-ı zülfümde niçe yüz biñ esīrüm var
- 3 Dil ü cān ile müstağnī olurdum iki 'ālemde
Diyeydün müsteħak-ı luṭf u himmet bir faḳīrüm var
- 4 Beni yirden götür zīrā ayakda kalduğum görüp
İnanmaz müdde'ī şāhum didükçe dest-gīrüm var
- 5 Ululansam 'aceb midür Celālī akrān arasında
Seg-i kūy-ı nigār içre benüm de başka yirüm var

125 (BN: 32^b)*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

- 1 Nāzır olsam yüzüñe dünye vü 'uqbā görünür
Cān göziyle bakıcaḳ özge temāşā görünür
- 2 'Aḳl u his ile kaçan görse beni ğaybet ider
'Ādetidür o perī-rū baña tenhā görünür
- 3 Yüzün āyīnesine baksa görür kendüyi mihr
Kendüye her kişinün şüreti ḥüsna görünür
- 4 Nicesi ğırre olur çarḫ-ı mehün ğurresine
Ġurreden kaşı hilāli daḫı ğarrā görünür
- 5 Dem gelür kim gözüme kaṭrece gelmez deryā
Ġāh olur çeşmüme her kaṭresi deryā görünür
- 6 İşigünnden beni redd itme kaçup āhumdan
Şu'le-i āteş irāḳdan daḫı ra'nā görünür

- 7 Hased ehli n'ola virmezse Celālīye vücūd
Kāf-ı kurbetde görür gözine 'ankā görünür

126 (BN: 32^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Her ne gün ol mihr-i enver cāme-i dībā geyer
Haclete varup kamer māhiyyet-i uhrā geyer
- 2 Sīne-i pür-dāgumı çāk eylesem āyine-veş
Zann iderler şāh-benek bir hıl'at-i zībā geyer
- 3 Olıcağ mir'ātda haṭṭuñ ile ḥaddüñ mün'akis
Şüretā bir gül yañaqlu hūb olur hārā geyer
- 4 Gülşene varsa o şeh kat kat tonanur gül gibi
Lāle-veş şahrāya çıksa cāmesin yektā geyer
- 5 Ārzū eyler Celālī rūy-ı zerdin sürmege
Başına tēc-ı sıfāl-i kūyuñı Dārā geyer

127 (BN: 33^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Şi'rdür haṭṭ-ı ruḥı maṭla'ı ebrūlarıdur
'Ārızeyni iki cānibde gümiş şularıdur
- 2 Kıl kalemdür ola yañılmaz isem turreleri
Hele pergār ile cedvel iki gīsularıdur
- 3 Sebze-zār-ı Hutun ü Çīne müşābih ḥaddüñ
Beñlerüñ nāfeleri gözlerüñ āhūlarıdur
- 4 Baña Fir'avn ile Mūsā görünür haṭṭ u müjeñ
Kākülün her yañadan Sāhire cādularıdur
- 5 Tahta-i sīne Celālī şanasın şeş-derdür
Dāğlar ile yaralar pulları kapularıdur

128 (BN: 33^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Cerre çekdüm la'lini şundi baña gül-nār 'Ömer
Olsun ol serv-i revān 'ālemde ber-ḥurdār 'Ömer
- 2 Ḥ^vāba varmaz gözlerüm sevdā-yı zülf-i yār ile
Ḳadre irmek mümteni'dür olmayan bī-dār 'Ömer
- 3 'Ahd idüp öldürdügüñçün çok yaşar 'aşıklarūñ
Ḳavlūñ ü fi'lūñ durur var ise berg ü bār 'Ömer
- 4 Gonçe la'lūñ gül yüzūñ sünbül saçūñ nergis gözūñ
Sensin ey cān-ı cihān bu ḥüsn ile gülzār 'Ömer
- 5 Luṭf ile yapduñ Celālīnūñ yıkılmış göñlini
Çekmesün ḳaşr-ı vücūduñdan elin 'ammār 'Ömer

129 (BN: 33^b ▪ MG: 10^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Sulṭān olursa şayd ider ol çeşm-i ğamze-kār
Şehbāz odur ki her nazar eyler hümā şikār
- 2 Cān virene şafālar ile cān virür lebūñ
La'lūñ deminde yoluña cān virmege ne var
- 3 Ḥ^vān-ı ğamın şekerdi leṭāfetle mā-ḥaşal
Mānend-i bāde var mı ki bir āb-ı ḥōş-güvār
- 4 Başum yolına ṭüb ola tek göstere Ḥudā
Olduğı günü esb-i murāda o şeh süvār
- 5 Kūyuñda ğayrılar umar āzād ola Celāl
Ḳapuñda bende olmağ ile eyler iftiḥār

130 (BN: 33^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Sākiyā bezm-i şafā içre çü peymāne döner
Ayağı başduğı yir bāğ u gülistāna döner
- 2 Gün olur pertev-i hüsnüñ tokınur cām-ı meye
Delv burcında ‘ayān mihr-i dıraḥşāna döner
- 3 Zaḥm-ı seng ile yoluñda beden-i ‘uryānum
Çevresi bir niçe yüz kubbелü bir ḥāna döner
- 4 Nice teşbīh ideyin zümre-i nā-sāzı aña
Eline def alıcak bir meh-i tābāna döner
- 5 Ta‘n u daḥl itme semā‘ ile şafāya vā‘iz
Şem‘-i cem‘ olmayıcak şanma ki pervāne döner
- 6 Bir nefes şöyle ki dilden geçürem nām-ı lebüñ
Eşkümünḥ katreleri sübhā-i mercāna döner
- 7 Lebi vaşfiyla çü ḥatm ola Celālī şi‘rün
Mürdeler zinde ider çeşme-i ḥayvāna döner

131 (BN: 34^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Şād olur ol kişi kim kan ile tıḡı şuvarur
Güler ol bāğçe kim her tarafına şu varur
- 2 Rif‘atün ḥāline bakup baña dik gelme felek
‘Āşıkuñ tīr-i du‘āsı daḥı yukaru varur
- 3 Āsitānında n’olur keşret-i ‘uşşāka melül
Gün olur dār-ı şifāya niçe yüz sayru varur
- 4 Olmaduk bezl-i ḥadenginde ‘umūma dāḥıl
‘Ādetā sehmi ḥavāşşuñ varıcak ayru varur
- 5 Ekşer ayakda kalur ser-keş olan kimse Celāl
Taḫılur silsile-i zülfine dil uşlu varur

132 (BN: 34^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Şanmañuz ehl-i fenā ḥālin kitābīler bilür
Cādde-i ḥumḥāne-i 'aşkı ḥarābīler bilür
- 2 Biz bu fānī tekyenüñ ādābınuñ ḥayrānıyuz
Maşraf u ĩrāduñ aḥvālını cābīler bilür
- 3 Bāğ-ı cennetdür maḳām-ı cevri hicrān ehline
Ḳadrini dūzaḥda a'rafuñ 'azābīler bilür
- 4 Cīfedür dünyā 'arūsı diyü meyl itmez göñül
Bu ḥuzūrı māyil-i kışm-ı gül-ābīler bilür
- 5 Çenber-i sīnemde cānum kılca ḳalmışdur Celāl
Nār-ı ğamda nāliş ü zārum rebābīler bilür

133 (BN: 34^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Tīr-i müjgānuñ dili peykānuña ekşer geçer
Ey kemān-ebrū anuñla cānuma işler geçer
- 2 Ger ḥavāle kılsalar yalın kılıçlar göñlüme
Şem' gibi sırrın açmaz serden ol server geçer
- 3 Mülk-i cānda tīguñ ey şeh server ü serdār iken
Aña teklīf itmeyüp şadra ne ḥōş ḥançer geçer
- 4 Sebz-i ḥaṭṭuñdan leb-i la'lüñ 'alāmet gösterür
Aşlını şordum nigāra āl-i peygamber geçer
- 5 Eşk-i gül-gūnum revān olsa aḳar şudur hemān
Āh-ı Şebdīz ey lebi Şīrīn yine yiter geçer
- 6 Görse meclisde ne dem yāruñ leb-i mey-gūnını
Ḳarşusunda ağızın açup kendüden sāğar geçer

- 7 Nakd-i cān ile harīdār-ı metā‘-ı vuşlat ol
Mülk-i ‘aşk içre Celālī şanma sīm ü zer geçer

134 (BN: 35^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Pîş-keş zāviye-i ‘aşka dil ü cān getürür
Adağa günleridür tekyeye kurbān getürür
- 2 Şöyle nūrāni görünür haṭ-ı sebzūñ gūyā
Bir melekdür beşere şüre-i Raḥmān getürür
- 3 Nazar it ‘arşa-i ḥüsñünde gözünle kaşuña
Şayd-gāha iki kavvās iki ceyrān getürür
- 4 Bir kara kāfir iken haṭ-ı ruḥuñ seyr idicek
Götürüp barmağını kākülün ĩmān getürür
- 5 İdeli cānı dil ol kalb-i selīme teslīm
‘Aczi yok her ne cefā eylese şükrān getürür
- 6 Ser-i kabrüm kademiyile n’ola teşrīf itse
Baş u cān terkin uran sıḥḥatine cān getürür
- 7 Hîç ‘ayb itme gönül virse Celālī gamuña
Pîre abdāl-ı fenā tuḥfe nemek-dān getürür

135 (BN: 35^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Ğamzeñ ḥayālî ḥaste gönülden nihān geçer
Bir gün bu intizār ile ol nā-tüvān geçer
- 2 Cānān yolında şevk ile cānın revān ider
Berķ-i cehān mişālî şırātı revān geçer
- 3 ‘Ahde vefā ider o şeh itse vefāya ‘ahd
Beyninde lîk ‘ahd ü vefānuñ zamān geçer

- 4 Gūş itse āh ider ceres-i nālemüz haşūd
Dilde meşel durur it ürür kārīvān geçer
- 5 Şāhā Celāli çākerüñ aḥvāl-i şîrde
‘Allāme-i zamāne ferīd-i cihān geçer

136 (BN: 35^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Gerçi kim fūrkat-i dil-dār ser-ā-ser gamdur
Vuşlat ümmīdi olursa bu da bir ‘ālemdür
- 2 Kuḥl-ı ḥāk-i ḳademüñ açdı gözüñ aḡyāruñ
Bu taḥassürle dem-ā-dem gözüñüz pür-nemdür
- 3 Rū-be-rū olmaḡa yār ile perīnūñ yūzi yok
Fehm ider anı ki mescūd-ı melek ādemdür
- 4 Hūb-ı mestūredür ey pīr-i muḡan duḡter-i rez
Zāhide ‘arz-ı cemāl itmese nā-maḡremdür
- 5 Şāhum aḡyāra ḳıyās itme Celālūñ sözini
Ḡayrīnuñ gibi durur ḳavli anuñ mülhemdür

137 (BN: 35^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

- 1 La‘lūñ şarābı cānā derd ehline mededdür
Şerbet diyü ṭabībūñ şatduḡı şīr-i beddür
- 2 Tecrīde şuḡl idelden ḥaḳ bu ḳatumda dilā
Şoḳrāt ile Aristō ḡilmān-ı ebb [ü] ceddür
- 3 Sīnemde dāḡ-ı mihrūñ ḳankı birin idem şerḥ
Ol pādīşāh-ı ḡüsnūñ iḡsānı bī-‘adeddür
- 4 Çihreñ fezāsı üzre ḳaşuñ gözüñle cānā
Şayd-ı ḡazāle ḳılmış şeklā iki eseddür

- 5 Āsāruña Celālī olmaz ḥasūd nāzır
Bū-Cehle mu‘cizātı göstermeyen ḥaseddür

138 (BN: 35^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Dili şevk-ı lebūñle pür gören peymānedür dirler
O şem‘üñ bezm-i ḥüsniinde döner pervānedür dirler
- 2 Dil-i miskīn per ü bālin yaḳupdur nār-ı ‘aşkuñda
Denīler aña pervāne degüldür ya nedür dirler
- 3 Nice kim sīne dāğınuñ cihānda beñdeşi yoḳdur
Melāḥat kişverinde ḥālūñe bir dānedür dirler
- 4 Ğaraż dünyādan ehl-i ḥāle şāhā genc-i ‘aşkuñdur
Ḥaḳīḳat milket-i dünyāyı bir vīrānedür dirler
- 5 Görüp sevdā-yı ḥaṭṭuñla dili bend eyledi zülfüñ
Belī āḫır zamāndur ‘āḳile dīvānedür dirler
- 6 Seg-i kūyıyla ey dil āşınālık baḥşin eylersin
Su’āl itsem seni anlara bir bīgānedür dirler
- 7 Celāl ey şeh ḥaṭuñ esrārınuñ ḥayrānıdır ammā
Lebūñ vaşfına gelse sözleri mestānedür dirler

139 (BN: 36^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘Ūd u çengi şanmañuz kim birbiriyle yāddur
Ḥusrev [ü] Şīrīn durur meclisde ney Ferhāddur
- 2 Çākeri berbaṭ nedīmi meclisüñ ṭanbūrdur
Ḥıdmetüñde bendedür biri biri āzāddur
- 3 Nāzenīn zānū-nişīn maḥbūbedür ḳānūn-ı çeng
Ehl-i bezme ḳuculup oḥşanmağa mu‘tāddur
- 4 Def muḳallid maşḥara şeş-tār güyende rebāb
Bunlaruñla pür-ferahdur ‘aḳl u cān dil-şāddur

- 5 Gerçi kim bunlar Celālī meclisüñ erkānidur
Bī-mey ü maḥbūb ola bir bezm bī-bünyāddur

140 (BN: 36^b)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Düſenler 'aſkuña sīm-i siriſkin ḥarc ider dirler
Meſeldür pādiſāhum bu ki ḥammāma giren derler
- 2 Ser-i zülfüñe göñlüm kaç baş ile karşı varsun kim
Anuñ bir tārına karşı muḳābil olmaz ejderler
- 3 Müſābihdür lebüñ cānā leṭāfet birle ſīrīne
İki hemſīredür ſeklā biri birine beñzerler
- 4 'Itāb ile dilā karşıñda dil-dāruñ didügin ḳo
Senüñ ḥaḳḳuñda dil-dāra bileydüñ kim neler dirler
- 5 Su'al olınsa meclisde Celālī var mı inkāruñ
Senüñçün vāḳı'ā gördügi maḥbūbı sever dirler

141 (BN: 36^b)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

- 1 Şehā zann eyleme tīg-ı ḳazādan ihtirāzum var
Ḳapuñda ölmege dergāhuña ḳoḳdan niyāzum var
- 2 Beni ekſer cüdā iden ḡamuñdan tīg-ı ḡamzeñdür
Ne deñlü derd-mend isem ḳayurmaz çāre-sāzum var
- 3 Uyaraldan çerāḡın necm-i 'aſḳum mihr-i ḥüsnüñden
Dilümde ſem'-veſ ey meh 'aceb sūz u güdāzum var
- 4 Tenüm ſandūḳa sīnem taḥta evtār eſk-i rengīnüm
Nigārā meclis-i ḡamda benüm de başḳa sāzum var
- 5 Baña fetḥ eyledi Yāsīn sırrın sırr-ı dehānuñ
Dehānuñ iſtiḥārında lebüñle gizlü rāzum var

- 6 Tefahhuş itseler yokdur nazîri bâğ-ı ‘âlemde
Leţâfet sebze-zârında benüm bir serv-i nâzum var
- 7 Tenezzül eylemez kaç‘â Celâlî kebg ü tîhûya
Göñül murğın şikâr eyler benüm bir şâhbâzum var

142 (BN: 36^b)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Fe‘ülün

- 1 [Yüzüñde] ruhlaruñ günden muḳarrer
Münevverdür münevverdür münevver
- 2 Hıḳ-ı la‘lûñe cinn ü Cân u insân
Müsaḥḥardur müsaḥḥardur müsaḥḥar
- 3 Lebûñle ruhlaruñ ḥaṭṭı efendüm
Müzevverdür müzevverdür müzevver
- 4 Ğamuñla baḥr-ı cân u dîde vü dil
Mükedderdür mükedderdür mükedder
- 5 Fiğân u âh u zâr ehline luṭfuñ
Müyesserdür müyesserdür müyesser
- 6 Göñülde zaḥm-ı tîğ u tîr ü nîzeñ
Muḳarrerdür muḳarrerdür muḳarrer
- 7 Celâlî lebleri ḳandine medḥüm
Mükerrerdür mükerrerdür mükerrer

143 (BN: 37^a)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Cevr-i hecrüñ manşıbından begleri ma‘zül ider
Ḥüsn-i ḥulkuñ şehleri ḳapuñda cānâ ḳul ider
- 2 Fâriğ itmişdür ğam-ı ḥaṭṭ-ı ğubâruñ göñlümi
Âdemi keyfiyyet-i esrâr ḥod meşğül ider
- 3 Seyr-i şaḥrâya revân oldukça ol serv-i revân
Seyl-i eşküm kühsâr-ı sînemi yol yol ider

- 4 Hüsni-bāzārında kılsa zülfinüñ şeddin güşād
Nāfe-i Tātāruñ ol dem adını ma‘mül ider
- 5 Şuçumı bildüm kapuñda bendeñi redd eyleme
İ‘tizār ehlin kirāmü’n-nās olan maqbül ider
- 6 Meyl ider dīvāne-veş zencīr-i ‘aşk-ı yāra dil
Ey Celālī gerçi bir ‘ākıl dimez ma‘kūl ider

144 (BN: 37^a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Cāhil ahvālını tamām añlar
Cehli cīm ile hī vü lām añlar
- 2 Zahm-ı sengüñle fahr ider düşmen
Belki bu ni‘meti devām añlar
- 3 Puhteye aldanın kişi zāhid
Cām-ı ‘aşkı hayāl-i hām añlar
- 4 Tār-mār olduğında zülfüñi dil
Münkalib olmağ ile rām añlar
- 5 Munkir-i nuṭkuña alınma Celāl
Şeb-pere vakt-i şubhı şām añlar

145 (BN: 37^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Qalbüñde her kimüñ elemüñle sürür olur
Kāfir olursa şavma‘ada nārı nūr olur
- 2 Mihr-i sipihr bir gice varmaz huzūruña
Görür şerefde tālī‘ümi bī-huzūr olur
- 3 Geh vechüñe geh ayağüña mihr ider sücūd
Leyl ü nehār şanma kapuñdan ki dūr olur

- 4 Mağrūr iken cemāline ırmış kūsūf-ı ھا Ekşer zevāl-i milkete bā'ış gūrūr olur
- 5 Cennāt-ı hūsn-i dilberi ta'rīfe başlasam
Nuṭṭum Celāli 'ayn-ı şarāb-ı ھاūr olur

146 (BN: 37^b)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Leb-i cānānede cān sırrı dilā muzmerdür
Herkes idrāk idemez ھاılice nāzūk yerdür
- 2 Hızra beñzer ھا-ı sebzi lebidür āb-ı ھاıāt
Zulmet-i ğamda dil-i teşne şan İskenderdür
- 3 Høkka-i la'li gibi sem'üme ھاkınmadı hıç
Dür-i dendānı gibi görmedi dīdem terdür
- 4 Sālik-i mülk-i 'adem görse o şāhib-ھاıruñ
Pīşrevdür oķı her dem kılıcı rehberdür
- 5 Kādeminde niçenüñ rüyı zer oldu kederüñ
Ne tereddüt o şehüñ hāk-i rehi cevherdür
- 6 Pādişehler kavlidür kendüzidür müstağnī
Şükrüm oldur ğam-ı dilber ki gedā-perverdür
- 7 Dimeñüz ھاarf atalum nuṭṭ-ı Celāle yārān
Nefesinden şaķınuñ anuñ er oğlı erdür

147 (BN: 37^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Şemşīr-i hecr-i yār ile dil pāre pāredür
Tīg-ı ğam-ı nigār ile ser-cümle yāredür
- 2 Kādir mi dil nihān ide esrār-ı 'aşķuñı
Zerrāt-ı dehre gün gibi ol āşikāredür
- 3 Dil almaz ihtiyār ile alur cefā ile
Meyli o şāh-zādenüñ ekşer şikāredür

- 4 Vā'iz ne cenneti dilerüz ne cehennemi
Zîrâ tarîkı pîrümüzün istihâredür
- 5 Olmaz naşîb kebkebüne yüz süre güneş
Bencileyin Celâl o da bir bî-sitâredür

148 (BN: 38^a)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Cānum huzûr-ı tîrûn ile pür-sürûr olur
Dilden tecāvüz eyleyicek bî-huzûr olur
- 2 Vech-i şanemde şüret-i Raḥmānı seyr iden
Kāfir olursa şavma'ada nārı nūr olur
- 3 Esrār-ı hadd ü ḥālüne inkār iden kişi
Fesh-ı sıfatla neşve-i uḥrāda mūr olur
- 4 Kārûn olursa cevhere irmek muḥāldür
İren ğubār-ı pāyuña şāhib-şüzûr olur
- 5 Zîkr ü sücûd-ı ḥāl ü ruḥuñla Celālinün
A'māl ü nuṭkı şüret-i ḥūr u kuşûr olur

149 (BN: 38^a)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Hıa-ı la'lün ki mu'ammā-yı leb-i kevşerdür
Her kişi feth idemez haylice müşkil yerdür
- 2 Reng ü bûy ile şatar kendülerin her ḥāra
Güle rengin yañağün ğonçeye la'lün terdür
- 3 Serverā mahzen-i gülşende gülün her varaķı
Yazmağa āyide-i ḥüsnünü bir defterdür
- 4 Zîr-i keşüñde degüldür görinenler kebkeb
Rûy-māl eyler ayağün tozına aḥterdür

- 5 Hāle şat kālī Celālī niçe bir güft ü şinīd
Söylemek sīm durur söylememek hod zerdür

150 (BN: 38^a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Dilerüz sāḳiyā şarābuñ vir
Ḥayra gir cām-ı la‘l-i nābuñ vir
- 2 Pāy-būsuñ müyesser olmayıcaḳ
Bāri yüz sürmege rikābuñ vir
- 3 Didüm ey şeh ziyāde kıl zaḥmum
Didi maḥşerde tek ḥisābuñ vir
- 4 Zāhidā añladuñsa ma‘nādan
Nār nūr idelüm kitābuñ vir
- 5 İhtisābuñ Celālī ḳabre ḳoma
Ölmeden evvel öl cevābuñ vir

151 (BN: 38^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Fedā yoluñda bir başumla cism-i ḥāk-sārum var
Bir abdāl-ı nemed-püşem hediye berg ü bārum var
- 2 Semend-i āh-ı reh-vārum ğubār irgürmesün ḳalbe
Şehā zann eyleme elde ‘inān-ı ihtiyārum var
- 3 Dil ü cān ile hem-demdür dile zaḥmumda peykānlar
Bi-ḥamdillāh firāḳūñda niçe yüz yār-ı ğārum var
- 4 Fezā-yı ‘aşḳ-ı cānānda hü mā-yı ğam durur şaydum
Selāṭīn-i cihān mālīk degüldür bir şikārum var
- 5 Gelüñ inşāf idüñ başdan nice teskīn olur nālem
Ḥazāndan yaz u ḳış solmaz benüm bir gül-‘izārum var
- 6 Helāk itme didüm dil bülbülin ḥālī ḳalır kūyuñ
Didi gülzār-ı kūyumda senüñ gibi hezārum var

- 7 Lügazdur ekşer eş‘arum nazîre söylemek kanda
Sözüm fehmi eyleyen merd-i hîred-mende hîşarum var
- 8 Celālî ‘ayb olinmasun gedâlar içre beglensem
Gedâyı kul idinmez bir şeh-i şevket-şî‘arum var

152 (BN: 39^a)

Mef‘ûlû Fâ‘ilâtü Mefâ‘ilü Fâ‘ilün

- 1 Derdün kapuñda ‘aşıkâ dermân-ı maḥẓ olur
Dermân bulan bu derde o Loḳmân-ı maḥẓ olur
- 2 Gelmez zuhûra çeşme-i ḥayvân mu‘âyene
La‘lûñ deminde çeşme-i ḥayvân-ı maḥẓ olur
- 3 Ḥayrân olursa göñlüm olur pîr-i pîş-rev
Ser-mest [ola] ḥod yine sultân-ı maḥẓ olur
- 4 Ta‘vîẓ ile gider dime Şeytânı zâhidâ
Mağlûb-ı nefis olan kişi Şeytân-ı maḥẓ olur
- 5 Şâhâ Celâli irdi meger kenz-i ḥikmete
Her nuṭṭı kim zuhûr ide ‘irfân-ı maḥẓ olur

153 (BN: 39^a)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Zâhid-i murtâza baḳ bu ‘aḳl ile ‘irfân arar
Şem‘ ile zulmetde a‘mâ çeşme-i ḥayvân arar
- 2 Gâh lebûñ tiryâkin özler geh yudar zehr-i ğamuñ
N’eylesün bî-çâre göñlüm derdine dermân arar
- 3 Nâlişümden raḥm idüp cânâ el ursa zaḥmuma
Tîrûñ ol cerrâḥa beñzer mîl ile peykân arar

G.152

3^b - Vezin gereği değiştirilen yer metinde | olur | şeklindedir.

- 4 Sīnemi peykān-ı ğamzeñ gūşe gūşe tolanur
Bir müsāfirdür şanasın kim nüzüle hān arar
- 5 ‘Ömrini harc itse lāyıkdur Celālī ‘aşkuña
Harc ider eksilmeye bir genc-i bī-pāyān arar

154 (BN: 39^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Kemend-endāz dur zülfün haṭuñ bir düzd-i kâzıbdür
Birinüñ ref‘i lāzımdur birinüñ hazfı vâcibdür
- 2 Sikender-fer durur hālün kara zülfün çihil-pādur
Dehānuñ Kenz-i Maḥfidür haṭuñ Feth-i Meṭālibdür
- 3 O hurşīd-i cihān-tābuñ cemāli mehden aḥsendür
Cefā vü ‘işvesi ammā biribirine gālibdür
- 4 Yüzümde kebkeb-i keşşinden ol māhuñ eşer görse
Ḥakīm-i Feylesōf eydür ki te’şīr-i kevākıbdür
- 5 Gözinde cevher-i ḥāk-i reh-i cānānı ḥall itse
Celālī ‘abdüñi ‘ālem şanur iksīre tālibdür

155 (BN: 39^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Niçeler göñlini Mañşūr-şıfat dāra çeker
Bilimez dāyiresin kendüyi pergāra çeker
- 2 Ḥaḥ bilür ben bilürem kim ne geçer göñlümde
Her kaçan tīrini zih-gīr o kemān-dāra çeker
- 3 Pāye kaṭ‘ itse işiginde n’ola cūy-ı sirişk
Dāyimā pīş-keşin ol yüzi gülzāra çeker
- 4 Çekme tek benden elüñ şevk-ı lebünle sākī
Cām-ı pūr-zehr ise ger bu dil-i bī-çāre çeker

- 5 İrişüp menzil-i vaşluña sebük-bār olsağ
Bār-ı hecrüñ niçe bir bu dil-i āvāre çeker
- 6 Görinen şanma şihāb añar elif-kāmetüñi
Bu taşavvur ile felek sīnesin yāre çeker
- 7 İ'timād itme Celālī dile bāzāruñda
Sa'y yokdur bu yaña hep o sitem-kāra çeker

156 (BN: 40^a • İÜ₆: 80^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 'Aql u dil birbirini geh şola geh şağa çeker
Birisi bāğa çekinür birisi tağa çeker
- 2 İttiḥād itmege mümkün mi durur zühd ile 'aşk
Biri dīdār-ı nigāra biri uçmağa çeker
- 3 Kayd-ı şaydına düşüp keyd ile bu murğ-ı dil
Beñlerüñ dāneye zülf-i siyehüñ ağa çeker
- 4 Kızdurur gāh üşüdü görür teb-i gam
Ruhlaruñ nāra şalar 'arızuñ ırmağa çeker
- 5 Tīr-i dil-düzına meylitse Celāl ol kaşı yā
Dem olur merḥamet eyler dem olur lāğa çeker

157 (BN: 40^a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Nişār-ı naḳd-i cān itmekde dil bir nev-cüvān ister
Ne fikr ider 'aceb bī-çāre genci rāygān ister
- 2 Ser-i zülf-i girih-gīrūñden özge yire bāl açmaz
Göñül murğı nihāl-i sidrede bir aşıyān ister

G.156

3^a - keyd ile bu murğ-ı dil / gideli bu murğ-ı dilüñ İÜ₆.

3^a - görür teb-i gam / gör bu teb-i 'aşk İÜ₆.

- 3 Yaturken küştelerden püşteler meydān-ı ‘aşkuñda
Ne cān ile varur bir kimse tīguñdan emān ister
- 4 Vefāsı ‘ākıbet olmaz degül ‘uşşāka ol mihrüñ
Vefā vü ‘ahdi mā-beyninde ammā çok zamān ister
- 5 Olinsa hecrümüñ cāyız beyān icmāl-i tafşīli
Velī tafşīl-i icmālinde çok şerh ü beyān ister
- 6 N’ola ğayet sürür itse kaşuñla kirpügüñden dil
Ki tıfl-ı nā-resīde ibtidā tīr ü kemān ister
- 7 Dem urur şöhet-i aġyārda başdan çıkar her şem‘
Yanup yakılmaġa bī-çāre dil bir hem-zebān ister
- 8 Dil-i dīvāne kūyuñda bir avuç topraġa rāzī
Anı zann itme kim māl ü menāl ü hānümān ister
- 9 Celālī cān revān itse ‘aceb mi la‘l-i cānāna
Nefāhtü fīhi min rūhī deminden özge cān ister

158 (BN: 40^b)

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘īlü Fā‘ilün

- 1 Tīr-i ġamuñ müşīr-i beşāret degül midür
Zahmuñ kulūba ‘ayn-ı ‘ināyet degül midür
- 2 Baş üzre korsa el n’ola kūyuñ sifālını
Tāc-ı şeh-i serīr-i sa‘ādet degül midür
- 3 Ey dil vişāl odur ki rızāsı rızāñ ola
Pīrūñ mūrīde sevki irādet degül midür
- 4 Mir’āta baġ o mihre dilā olma rū-be-rū
Bu vech ile nigāra zarāfet degül midür
- 5 Ey bahr u kān-ı cūd u mürüvvet Celālinüñ
Her nuţkı pür-şafā dūr-i hıkmēt degül midür

159 (BN: 40^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 'Aks-i cemālün āyinede kim ki kılsa seyr
Ne 'ayn diyebilür aña şüretā ne ğayr
- 2 İnkār iderse la'lüñüñ ihyāsına rakīb
Yiter güvāh 'azm-i remīm-i ħar-ı 'Üzeyr
- 3 Rüz-ı veġāda rāhber-i ħānedān iken
Me'yūs-ı rahmet olsa n'ola kātıl-i Zübeyr
- 4 Kūy-ı nigāra varduġuma ta'n ider fakīh
Nefy itmez i'tikād-ı müselmānı seyr-i deyr
- 5 Men' itme buse-i dehenüñden Celāliyi
Herkes görür ne k'eylese *mişkāl-i zerre* ħayr

160 (BN: 40^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Tā kim o serv-ķāmete hem-sāyedür nazār
Şayyād-ı murġ-ı zülf-i hümā-sāyedür nazār
- 2 Minnetdedür egerçi ki meşşāta-i cemāl
Ey şah-ı ħüsn mücib-i pīrāyedür nazār
- 3 Ĥāk-i rehüñ egerçi seçer bir nazarda dil
Ehl-i başiret olana kem pāyedür nazār
- 4 Aĥkām-ı cevır ü luţfını ebrūsı remz ider
Ĥüküm-i şıyām u 'ide dilā āyedür nazār
- 5 Her ne cefā iderse bugün rāzı ol Celāl
'İrfān erenlerinde çü ferdāyadur nazār

161 (BN: 41^a ▪ MG: 2^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 'Ayb itmeñüz dil itmese ızhār-ı 'aşka şabr
Ğālib durur ḥaḳīḳat-i ḥāl iḥtiyāra cebr
- 2 Dilde gözüñle kaşuñı naḳḳāş-ı fikretüñ
Naḳş eylemiş şikār ide āhūyı bir hizebr
- 3 Zülfüñ dem-ā-dem aḡladur ey meh didüm beni
Bilmez misin didi ne durur iḳtizā-yı ebr
- 4 Ḳorḳutmasun 'azāb ile 'uşşāḳı ehl-i zühd
Zāhir budur ki zindeye olmaz azāb-ı ḳabr
- 5 'Aşkuñ yolında didüm o şāha nedür kemāl
Didi Celāli cevre rızādur belāya şabr

162 (BN: 41^a ▪ MG: 2^a)*Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*

- 1 Hālet-i 'aşḳ ḥōşça ḥāletdür
Bilmemek anı ḥōş cehāletdür
- 2 Şıfatın zātdan cüdā bilmeñ
Yine hādī olan hidāyetdür
- 3 Cāna sehm-i każā durur ḳaderi
Çāre n'itmek gerek irādetdür
- 4 Dile cevr ü cefāsı vü sitemi
Devlet ü 'izzet ü sa'ādetdür
- 5 İzṭırāb-ı firāḳa göre Celāl
Sene-i mevt istirāhatdür

163 (BN: 41^b ▪ MG: 2^a)*Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün*

- 1 Dehānuñ nokṭadur dirsem murādum sīn-i mübhemdür
Kemāliyle kelāmullāha mazḥar nokṭa-i femdür
- 2 Tefahḥuş eylemeñ 'aşkı kelām u mantık ehlerinden
Ne ḥarfe ne 'ibārāta şıgar bu özge 'ālemdür
- 3 Benüm fehmi itdügüm cennet cehennem vaşl u hecrüñdür
Ḥaḳīkat ehline dünyā vü 'uḳbā sūr u mātemdür
- 4 Saña bu 'aḳl ile vā'iz nice teşrīḥ idem ḥaşrı
Ki iḥyā eylemek 'azm-i remīmi kār-ı mu'azzamdur
- 5 Celālī nükte-i nuṭḳuñ irişmez sem' -i ḥayvāna
Rumūz-ı 'alleme'l-esmāya mazḥar olan ādemdür

164 (BN: 41^b ▪ MG: 3^b ▪ GŞ: 123^s)*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

- 1 Ğamzeñe ḥaḳḳ şehādet iderüz kātildür
Bir nazarda niçe yüz kana gire Ḳābildür
- 2 Vech-i eşyāda ḥaṭ-ı nāmuñ okur 'ārif olan
Ḥilḳatin ańlamayan yüzi ḳara cāhildür
- 3 Zāhidi şanma ḥavāşş-ı ğam-ı 'aşḳuña emīn
Deynini daḥı edā idememiş 'āmildür
- 4 Mekre el şunma demek zülfüñe inkār degül
Siḥr ḥaḳdur veli ammā 'ameli bātıldur
- 5 Şimdi bu şi'r diyenlerde bulunmaz mişlün
Dir dimez saña Celālī fuşaḥā ḳāyildür

165 (BN: 41^b ▪ MG: 3^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Görmez güneş yüzüñ gibi bir iftiḥār dehr
Her yılda mihr ü meh ṭolanurlar on iki şehir
- 2 Āh içre zıkr iderse ne var nāmuñı gönül
Lāzım degül mürīd-i hevā-dāra zıkr-i cehr
- 3 Ṭa'n-ı rakīb cānuma kār itmese n'ola
Nüş-ı gamuñla 'āşıka te'sīr ider mi zehr
- 4 Bī'l-ḥāşşa ser-i teberi dār-ı çīnidür
Nezle izāle eylemede çübı 'ūd-ı kahr
- 5 Cūş itdi seyl-i eşk-i Celālī dimez misin
Müstağraḫ ola ṭā'ife-i māverā-yı nehr

166 (BN: 42^a ▪ MG: 3^b)*Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün*

- 1 Her derde görür şerbet-i la'lüñ birebirdür
Dil-ḥastelerüñ kesmez ümīdin gerek öldür
- 2 Yeksān görünür ḥaste-dile luṭf ile ḫahruñ
Ḥikmetde yazar *maḥż-ı şifā ḫulv-i devā mür*
- 3 Bir cür'asına mālīk olınsa mey-i la'lüñ
Ḳalmazdı daḫı kevsere dünyāda taḥassür
- 4 Düşer ayağa bezmine kim varsa tehī-dest
Cām elden ele düşdi dilā olmağ ile pür
- 5 Yūsuf gibi gönlini mezād itdi Celālī
Zindān ara olmaz kişi 'abd olmayıcak hür

167 (BN: 42^a ▪ MG: 3^a)*Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün Müstef'ilün*

- 1 Tūfān-ı ğamdur fūrkatūñ vaşluñ necāt-ı Nūhdur
Düşnām-ı la'lūñ 'āşıka cānā ğidā-yı rūhdur
- 2 Hāk-i rehūñden dīdemüz rāzī bir avuç toprağa
Luţf it şehā kim luţf ile Maḥmūd olan memdūhdur
- 3 Altun ola dirseñ işūñ yār ol tarīkat ehline
Maṭlūb-ı 'ālem olanı esvāka gör maṭrūhdur
- 4 Evkāṭ-i tā'ātüm ne var zāhid kazāya kalmadan
Ye's itmek olmak nitekim bāb-ı kazā meftūhdur
- 5 Her dem beni ḥūnī müjeñ seyr-i ruḥūñdan men' ider
Cānā Celālī çākerūñ andan qatı mecrūhdur

168 (BN: 42^b ▪ MG: 3^a)*Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*

- 1 Dehenūñ luţf-ı cūd ile Cemdür
Cām-ı la'lūñ nigīn-i ḥātemdür
- 2 Hāl-i ḥaddūñ ḥab-ı karanfüldür
Ḥaṭ-ı sebzūñ buḥūr-ı Meryemdür
- 3 Tīġuñ ardık kader midür başdan
Tīr-ı ğamzeñ kazā-yı mübremdür
- 4 Var mı yok mı bilinmedi deheni
Var ise leblerinde müdġamdur
- 5 Yüzi mescūd iken melā'ikeye
Aña kim dir melekdür Ādemdür
- 6 Ehl-i ḥāl olmayanlara ḥālüm
Qāle gelmez bu özge 'ālemdür
- 7 Münkir olmañ Celālinūñ sözine
Kime kesb itse aña mülhemdür

169 (BN: 42^b ▪ MG: 4^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 'Ākil iseñ tüt sözüm ey dil yüri dīvāne-vār
'Acz ile şekvāya geldünse yüri dīvāna var
- 2 Hāşıl olur şanma maḥzā kesr-i nefis ile şafā
Gencden 'ārī düşüpdür niçe biñ vîrāne var
- 3 'Ārif iseñ gel Sevād-ı A'zama eyle karar
Görmek isterseñ 'acāyib mülk-i Hindüstāna var
- 4 Fehm ider ḥālī faḳīh itmez semā'ı istimā'
Şem' ḥod rüşendür ol şöḥbetde kim pervāne var
- 5 Āb-ı ḥayvāndur sözüm dirse Celālī zāhidā
Çeşme-i ḥayvāna varma çeşme-i ḥayvāna var

170 (BN: 43^a ▪ MG: 4^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Farḳ idüp 'add itmeyen cānāne birle cānı bir
Rüz-ı maḥşer cānı birle olmaya cānānı bir
- 2 Leblerinüñ kanı bir olsa dilā görme ba'īd
Dīde-i zī-rūḥa baḳ cismi ikidür cānı bir
- 3 Kan alur faşşād Leylīden aḳar Mecnūndan
İntihāda 'āşık u ma'sūkuñ olur kanı bir
- 4 Zülmete düşme dilā gel çeşme-i ḥayvān diyü
Ol Mesīḥā-demle görme çeşme-i ḥayvānı bir
- 5 Kimi zülfine kimi ḥaddine olmuş mu'tekid
İttifāḳīdür ki olmaz herkesüñ ĩmānı bir
- 6 Ğam gönül tahtın taşarruf idicek n'itsün feraḥ
Bu muḳannendür olur her kişverüñ sulṭānı bir

- 7 Gūşe-i dilde muķīm olmış ğam-ı hāl ü haţuñ
İki Hindūdur metā‘ı ayrudur dükkānı bir
- 8 Zūlm gördüm dise inanmañ raķīb-i a‘vere
Kim degül da‘vāsı mesmū‘ olanuñ burhānı bir
- 9 Şerha-i sīnem Celālī yāra şerh itsem dirin
Biñde birin dirdüm olsa derdümüñ oranı bir

171 (BN: 43^b ▪ MG: 5^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Gerçi dirler o şehüñ kavsi kazā tīri kader
Tīr-i per-tāv idemez kavs-i kazā tīri kadar
- 2 Darb-ı dest egdürür anuñ başını egmez ise
Serv-i ser-keş kad-i bālāsını görse baş eger
- 3 Hānde kılsa o lebi gönçe göreydüñ n’eyler
Güllerüñ bād-ı şabā defter-i hūsnini durer
- 4 Göz terāzūsına ursak ikisin kıymetde
Cevher-i hāk-i kudūmın görürüz kuhl-ı başar
- 5 Āhumuz şu‘lelenür da‘vet-i aġyār itse
Korkaruz vara düşe hırmen-i hūsnine şerer
- 6 Erre-i miḥnet ile tırmadı deldi dilümi
Şöyle beñzer o perī-şān saçına şāne diler
- 7 Añmaz aġyāra vişālin o şehüñ ölse Celāl
Hāvfi budur ki tolaşmaya miyānına kemer

172 (BN: 43^b ▪ MG: 4^a)

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Didükleri Yūsuf çeh-i Ken‘āna düşüpdür
Āyīneye ‘aks-i ruḥ-ı cānāne düşüpdür
- 2 Cānān baña dir düşdi şu cānāneye gönüm
Cānum yok aña dimege cānā ne düşüpdür

- 3 ‘Ahdüñde eyā Husrev-i devrān niçe Şîrîn
Alup eline tîguñı yalmana düşüpdür
- 4 Peykân-ı hadengüñle şehā sînede zaḥmum
Derdüñe biri ata biri ana düşüpdür
- 5 Ol dürr-i girān-māye düşürdi dili derde
Hîç şormañ anuñ ḥālını ‘ummāna düşüpdür
- 6 Bir kerre elin öpmek içün sâki-i meclis
Yüz def’a var ayağına peymāne düşüpdür
- 7 Sābıkda Celālî añılurken seg-i kūyı
Şüret mi değışdürdi ki bîgāne düşüpdür

173 (BN: 44^a ▪ MG: 5^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Haṭuñ Nemrūd u ḥaddüñ ol gülistān olan āzerdür
Saçuñ ḥod mancınukdur ḥālüñ İbrāhîm-i Āzerdür
- 2 Yoluñda bu dil-i āvāre-veş pāmālüñ olmaḳda
Ḳıyās itdüm bugün sāyeñle zülfüñ baş ber-ā-berdür
- 3 Dil-i abdālî şanma cāme-i zîbāda ḳalmışdur
Çemen-zār-ı ser-i kūyuñ aña dîbā-yı aḥḍardur
- 4 Su’āl eylerse ol meh-pāre tāze tāze dāğumdan
Diñüz kim saḳfa penbeyle yapışmış verd-i aḥmerdür
- 5 Ne deñlü müntehā nāmın ḳazansa sidre vü ṭübā
Ḳad-i dil-dāra nisbet sāye-i serv ü şanevberdür
- 6 Dil almaḳdur hüner ey dil helāk-ı ‘āşık āsāndur
Ne deñlü gamzesi ḳattāl ise zülfî dil-āverdür

- 7 Celālî şafha-i rüyuñ zer itdi eşk-i hünînum
İnā-yı dilde hall olmuş meger kibrîti aħmerdür

174 (BN: 44^b ▪ MG: 4^a)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Her kim o perî-çihreye dīvāne düşüpdür
Mecnün gibi 'ālemlere bîgāne düşüpdür
- 2 İnşāf idicek kıssa-i Ferhād ile Mecnün
Destānuma nisbet katı efsāne düşüpdür
- 3 Her kime kıya baksa içer mey gibi kanın
Göñlüm benüm ol gözleri mestāna düşüpdür
- 4 Göñlümi tehî görme eyā şah-ı cihān-baht
Kim genc-i ğam-ı 'aşkuña vîrāne düşüpdür
- 5 Ol māh-ruhuñ āyinede pertev-i 'aksin
Gören didi Yūsuf çeh-i Ken'āna düşüpdür
- 6 Hālūñ per ü bāli n'ola yanup kararursa
Kim şem'-i ruhuñ şevkına pervāne düşüpdür
- 7 La'l-i lebüñi cām öpe mi diyü Celālūñ
Bezmünde iki gözleri peymāna düşüpdür

175 (BN: 44^b ▪ MG: 5^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Baħr-ı muhîttüñ eşk-i başîtüm dilin bilür
Deryā-yı 'aşkuñ olmaya bir sâhilin bilür
- 2 Dil mezra'ın ğamuñ n'ola eylerse iltizām
Ehl-i vukūf karyesinüñ hāşılın bilür

G.174 Bu gazelin beşinci beyti BN nüshasında yoktur.

6^a - per ü bāli / per ü bālin BN.

7^a - öpe mi / öpeli BN.

- 3 Zülfüñ hayālin ister iseñ dilden it su'āl
Mecnūna şor ki Leylinüñ ol maḥfilin bilür
- 4 Dil pūtesinden özge yire eylemez nüzūl
Tīr-i ḥadengüñ ey kaşı yā menzilin bilür
- 5 Deşneñle teşne-dil nice dilleşsün ey perī
Zaḥmumdan özge ḥançerüñüñ kim dilin bilür
- 6 Fehm eylese 'aceb mi gönülde ğam-ı ḥatın
Gördükde herkesüñ dimeden müşkilin bilür
- 7 İqbāl ider Celāle müjeñ ey kaşı kemān
Şāḥib-başıret ehl-i dilüñ muḥbilin bilür

176 (BN: 45^a ▪ MG: 5^a)

Mef'ūlü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ilün

- 1 Ḥālīkdur olan nefs-i mazāhirde mü'eşşir
Lā-büd yine māḥlūk olan olur müte'eşşir
- 2 Ḥaḳkuñ şıfatıdur görinen kuvvet-i eşyā
'Āriyetidür herkese didükleri kādir
- 3 Taḳdīr-i Ḥudādur iden esbābı müheyyā
Tertībine kādir olur olursa müdebbir
- 4 Zāhirde olan nokṭa durur resm-i vücūduñ
Bu nokṭayı ḥazf eylemeyen olmadı ṭāhir
- 5 Keşf olmayıcaḳ bir kişiyē çeşm-i ma'anī
Biñ diḳḳat iderse göremez bātını zāhir
- 6 Müskir aña dirler ki ola mūcib-i ğaflet
'İrfānı olanlar dimez ancaḳ meye müskir
- 7 Bīgānelere nuṭkuñı ḥarc itme Celālī
Ḥaḳḳı nice fehm itsün olan kendüye mūnkir

177 (BN: 45^a ▪ MG: 6^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Göñül ey kaşı kemān ğamzeñi cānına çeker
Eli irince göreydüñ aña cānı ne çeker
- 2 Naqd-i cān virdi göñül gördi miyānuñ zararın
Yok durur fāyidesi çünki ziyānı ne çeker
- 3 Heves-i ğamzesi eylerse n’ola kaddümi ham
Tīrini bağına başınca kemānı ne çeker
- 4 Kaşları ruḥları ahkāmına tuğrā çekmiş
Kim anuñ redd ider emrini nişānı ne çeker
- 5 Çünki ‘azm eylemedi kahr ile dil milketine
Cünd-i hecri ‘alem-i āh u fiğānı ne çeker
- 6 Kerem ü luṭf ile herkes anı vuşlatda şanur
Görseñ elden kemer-i müy-miyānı ne çeker
- 7 Daḥl ider şoḥbet-i rindāna Celālī vā‘iz
Ḥaḳḳı setr eylesün kendü nihānī ne çeker

178 (BN: 45^b ▪ MG: 6^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Şanmañ ancak ruḥınuñ kāküli pīrāyesidür
Başdan ol ḥ^vāce-i ḥüsnüñ ulu sermāyesidür
- 2 Ḥaṭ degüldür görinen şafḥa-i ruḥsārında
Kaşr-ı ḥüsninde olan turreşinüñ sāyesidür
- 3 Ebr-i zülfi ḥaṭ-ı sebzine hevā-dār ancak
Vākı‘ā birbirinüñ sevgülü hem-sāyesidür
- 4 Dīdeme tıfl-ı sirişküm n’ola māyıl olsa
Besleyen ḥün-ı cigerlerle anı dāyesidür
- 5 Kaṭre-i eşkümi göz boncuğı zann itme raḳīb
‘Aşk şarrāfinuñ ol dürr-i girān-māyesidür

- 6 Dimesün baħr-ı ‘anā ‘aşkuña sevdā-zede dil
Lücce-i baħr-ı ‘anā fikret-i bî-ğāyesidür
- 7 Şanmañuz ğıbta ider pāye-i Mansūra Celāl
‘Ārif-i vahdet olanlaruñ o kem pāyesidür

179 (BN: 46^a ▪ MG: 7^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Maraž-ı ħasret ile zāyi‘ olurdı dil-i zār
Olmasaydı bedel-i mā-yeteħallel ğam-ı yār
- 2 Cevrüñi cebr şanur idüm ğam-ı ef‘ālüm imiş
İhtiyārumla ħaṭā itmeyem artuķ cebbār
- 3 Ħaž sanur siz ruħı mir’ātına kılduķça nažar
Ħāk-sārından anuñ ħāṭırına kondı ğubār
- 4 Serv-i nāzum saña öyküñitürurken yiridür
Serv-i bāğuñ yüzine karşı karış virse çenār
- 5 Şekl-i pergār Celālī kapuñı dā’ir idi
Yoğ iken devr-i felekde yār olmış deyyār

180 (BN: 46^a ▪ MG: 6^a)

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Şāhā sitem-i çeşmüñe Rüstem müteħayyir
Cām-ı leb-i la‘lün demine Cem müteħayyir
- 2 ‘Āşık geçinen Yūsufa bir nākışatü’l-‘aķl
Ey mäh senüñ ħüsnüñe ‘ālem müteħayyir
- 3 Tāķat mi ķalur ħüsnini gören o perīñüñ
Evşāfin işitse olur ādem müteħayyir
- 4 Ħālūmi nice şerħ ideyin saña ṭabībā
Derdüme devā zaħmuma merhem müteħayyir

- 5 Gül yüzüñi gördükde Celāl olsa n'ola lāl
Meşhūr durur kim olur ebkem mütehayyir

181 (BN: 46^a ▪ MG: 7^b)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Hüsñüñ günine mihr-i dırahşān mütehayyir
La'lüñ demine çeşme-i hayvān mütehayyir
- 2 Āyīnede görseydi ruḥuñ 'aksini Yūsuf
Ḳalurdı Züleyḫā gibi ḫayrān mütehayyir
- 3 Bulmaz dil ü cān cennet ü Rıdvān ile teskīn
Teskīn-i dile cennet ü Rıdvān mütehayyir
- 4 Pervāne per ü bāl oda yakmakda ne añlar
Öz ḫāline ḫod şem'-i şebistān mütehayyir
- 5 Ḳandan umayın ḳalbe tesellāyı Celālī
Şādī ḡamuma derdüme dermān mütehayyir

182 (BN: 46^b ▪ MG: 8^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Hüsñüñ ḳatında zerre degül mihr-i tāb-dār
Öykünmege cebīnūñe māhuñ ne vechi var
- 2 Dāḡlar elifle sīnede olmışdı şad cefā
İn'āmı zaḡm-ı tīrūñ ile oldı şad hezār
- 3 Hicrān deminde ḳāmeti ḫandān ider dili
Zāhir olur elifle ḫaṭ-ı lafz-ı nār enār
- 4 Ne semte döndürilse döner kūyına gözüm
Şanur görenler anı ki ḳıble-nümāsı var
- 5 Bir laḡzada zamīr-i dil olurdı mün'akis
Ḳılsa nigāḡ āyine-i ḳalbine nigār
- 6 Deryāda görmedüm hele mānend-i bād-ı āḫ
Mısr-ı neşāta irgüre bir başlu rūzgār

- 7 Kuṭb-ı medār-ı çarhı Celāl itdüm ihtiyār
Gördüm anı ki sür'at-ı seyr üzre der-kenār

183 (BN: 47^a ▪ MG: 7^a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

- 1 Fetıl-i şem'ün ey dil yandurıgör
Çerāğ-ı dīdeñi uyandurıgör
- 2 Kesādı var metā'-ı ıalbün ey dil
Bulıcağ müşterısın yandurıgör
- 3 Eli ıolu geçer meclisde sākı
Demidür bādeyi ıolandurıgör
- 4 Lebi ıandı dem-i 'uşşāka ey dil
Özüñ ıand-i lebine ıandurıgör
- 5 Felek bākı degül saña meh ü mihr
Bir iki gün hele aylandurıgör
- 6 Yalan gerçek müsāvı oldı şüfı
Ne dirseñ di hemān inandurıgör
- 7 Uşanmadın cihān senden Celālı
Cihāndan sen seni uşandurıgör

184 (BN: 47^a ▪ MG: 7^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Dilde bārān-ı ğamuñ sebze-i ğurrem bitürür
Bir dem içinde yine hem bitürür hem yitürür
- 2 Sebze-zār-ı ğaıuñ aıduğça ğayāl-i zülfün
Kāse-i dīdede her lağza seper ğam bitürür
- 3 Kākülün ilerü çekdi niçe biñ Manşürı
Dār-ı dünyāda anı ğörmişüz ādem bitürür

- 4 Kanda yād olsa lebūñ mürdelere cān irişür
Ne yire düşse saçuñ pençe-i Meryem bitürür
- 5 Yüzüñe kılma muķābil hāzer it kākülūñi
Tābiş-i nār-ı ruḥuñ tārını pür-ḥam bitürür
- 6 Daḥl-i peykānuñ ile şanma şifā bula ḥasūd
Zaḥmı ol zaḥm degüldür k'anı merhem bitürür
- 7 Haṭı biter giceler göz yaşın akıtma Celāl
Bāḡbāndan ḥaber al sebzeyi şebnem bitürür

185 (BN: 47^b ▪ MG: 8^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şevķ-ı ruḥsāruñla şol kim ḥāk ile yeksān olur
Ḥākinūñ her zerresi bir mihr-i nūr-efşān olur
- 2 Kākülūñden yok zarar ḥaṭtuñ gönüller şındurur
Küfr ile olmaz memālik zulm ile vīrān olur
- 3 Dem-be-dem kanlu çıkarur eşkümi bilmez mi ḥalk
Devr-i ḥüsünde o māhuñ günde yüz biñ kan olur
- 4 Rūz-ı fūrkatde ḡamuñ dil-ḥasteñe virdi ḥayāt
Ḥaḳķını yitürmek olmaz ne muşāḥib cān olur
- 5 Çözseler mānend-i kālā-yı ḥaṭā şedd-i ḥaṭın
Zīrā ebrūsında ḥālī kātīb-i mīzān olur
- 6 Ḥāl ma'lūm eylemezseñ ey kemān-ebrū-nigāh
Pīş-rev olursa ḡamzeñ nez'-i rūḥ-āsān olur
- 7 'Aşķ cāmın içeyin toyılmaya şanma Celāl
Cür'asın nūş eyleyen 'ālemlere destān olur

186 (BN: 47^b ▪ MG: 8^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Dür ü mercānı dilā şanma ki ‘ummān bitürür
Eşküm enhārı varur dür ile mercān bitürür
- 2 Eşk-i hūnīnümle ˆolsa seg-i kūyuñ izi
Döner ol gülşene kim lāle-i Nu‘mān bitürür
- 3 Mezra‘-ı dilde ne sihr eyler ola zülf ü ˆaṭuñ
Ĝam ile ĝuşşa eker sünbül ü reyḥān bitürür
- 4 Fikr-i zülfüñle n’ola olsa müşevveş ḥālüm
Ādemüñ ḥaṭṭını sevdā çü perīşān bitürür
- 5 Vāridāt-ı elem-i hecre şovuk bakma dilā
Kışt-zāra nazar it berf-i zemistān bitürür
- 6 Nice da‘vā idem ol pençesi hūnīnümle
Bir iki cüft kelām eylese beş ˆan bitürür
- 7 Tīr-i bārān-ı cefāsından ibā itme Celāl
Bunı her kişi bilür sebzeyi bārān bitürür

187 (BN: 48^a ▪ MG: 8^a)*Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün*

- 1 Belā yolında evvel ser viren Ferḥād imiş dirler
Binā-yı ‘aşka ˆarḥ urmuş ‘aceb üstād imiş dirler
- 2 Elif-ḳaddüñ görüp cān virmeyem ger dāl-i zülfünde
Cihānda ‘āşıkuñ adı hemān bir ad imiş dirler
- 3 Şu kim la‘lūñ görüp geçmez hevā-yı cām-ı naḥvetden
Ḥabāb-ı mey-mişāl anuñ şoñı berbād imiş dirler
- 4 Maḥabbet mülkine bādī olan la‘lūñle ĝamzeñdür
Vesīle Bāĝdāda dād ile bī-dād imiş dirler

- 5 Gelen bu deyr-i ğam-ābāda ger bir lahza şād olsa
Görenler kısmet-i rüz-ı ezelden şād imiş dirler
- 6 Vücūdum naḳdini şarf eyledükçe pür-vücūd oldum
Fenā gencīnesinüñ maşrafı îrād imiş dirler
- 7 Celālî āsitānuñda du‘ā-gūy olalı kat kat
Ḥasūduñ kār u bārı āh ile feryād imiş dirler

188 (BN: 48^b ▪ MG: 9^b)

Mef‘ūlü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Şāhā dimesünler saña cevır ü sitemüñ var
‘Uşşāka nazar eyle disünler keremüñ var
- 2 ‘Ālemleri mest itse n’ola cür‘a-i luṭfuñ
Meclisde müdām elde şehā cām-ı Cemüñ var
- 3 Āşār-ı şehāda nice beñzer saña Ḥātım
Biñ ancılayın şāhib-i ṭabl u ‘alemüñ var
- 4 Xanını kurıtmışdı cihānuñ ğam-ı devrān
Sākî dilerüz ola cihān içre demüñ var
- 5 Bir vech ile ḥalka görünür oldı Celālî
Bir kimse dimez aña ki dünyāda ğamuñ var

189 (BN: 48^b ▪ MG: 9^b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Gerçi beglik defīne bulmaḳdur
Pādişāhlık ḥazāne bulmaḳdur
- 2 Yem-i ğamda ğaraḫ seyāḥatden
Pür-ġanīmet sefīne bulmaḳdur
- 3 Fāni dünyāda var ise ‘ālem
Yitürüp cānı yine bulmaḳdur
- 4 Nār-ı düzaḥdan iden istifsār
Ḳalbde kibr ü kīne bulmaḳdur

- 5 Ma'ni vü ma'rifet Celâli hemân
Dilde Mekke Medîne bulmağdur

190 (BN: 48^b ▪ MG: 9^a ▪ AK₃: 39^b)

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

- 1 Gün yüzüñ gibi ne alnuñ gibi bir mäh bilür
Kat kat eflâki dilâ âh-ı seher-gâh bilür
- 2 Dil ü cân arz u semâdan ideli kat'-ı nazar
Kebkebün kevkeb okur na'lçeñi mäh bilür
- 3 Menzil-i vaşluña ister ki delîl ola faķîh
Vuşlat ol rāh degüldür k'anı güm-rāh bilür
- 4 Bîşe-i 'aşk pelengi olan ey zāhid-i ħar
'Aql şahrāsınuñ ol şîrini rübāh bilür
- 5 Şerħa-i zaĥmını 'āşık n'ola şerħ eylemese
Ki derünındaki esrārın anuñ şāh bilür
- 6 Dimeñüz pāye-i dünyāya kadem başa gönül
Manşib u cāhın anuñ manşûbe vü çāh bilür
- 7 Dil-i bīmār-ı Celālîyi etıbbā bilmez
Dōstum ancak anuñ ħālını Allāh bilür

191 (BN: 49^a ▪ MG: 10^b)

Mefā'îlün Mefā'îlün Fe'ülün

- 1 Kelām-ı Hakkı güş itmek gerekdür
Eger zehr ise nüş itmek gerekdür
- 2 Şafā-yı kalb umarsañ eşk-i çeşmüm
Deñizler gibi cüş itmek gerekdür

G.190

6^b - manşûbe vü çāh / manşibe vü çāh BN, manşibe-i çāh AK₃.

7^a - bilmez / bilimez AK₃.

- 3 Dil-i dīvānenüñ hazzın dilerseñ
Belā-yı ‘aşka düş itmek gerekdür
- 4 Tecellī isteyen mir’āt-ı kalbin
Mücellā-yı nuķüş itmek gerekdür
- 5 Dem-i faşl-ı hazān irdi Celālī
Göñül murgın hamüş itmek gerekdür

192 (BN: 49^a ▪ MG: 9^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Hüsñüñ ol kad-i ra‘nā ile zībālğı var
Kaddüñ ol ruh-ı zībā ile ra‘nālğı var
- 2 Leblerüñçün dehenüñ gibi güm oldı göñlüm
Kimki der-yāft ider ise anı halvālğı var
- 3 Oldı peykān-ı hadengüñle müzeyyen başum
Döndi ol şehre ki fevķında temāşālğı var
- 4 Düşeli şiddet-i germiyyete germābe-i dil
Hālidür hātıradan halveti tenhālğı var
- 5 Zühd ü takvāyı ezel ‘aşka degişmezdi Celāl
Şimdi görseñ anuñ ahvālını rüsvālğı var

193 (MG: 4^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Cühhāl şadra geçdi zamān sükūtdur
Şimdi hayāt u sıhħate bā‘iş şamūtdur
- 2 Kāfī degülse hālūñe küt-ı kanā‘atüñ
Hün-ı derün-ı dil gam-ı cānāna kūtdur
- 3 Fikrūñ hayāt-ı dā’im ise öl diril faķīh
Kim hayy-ı dār-ı mülk-i beķā lā-yemūtdur

- 4 Murtāz iken netīce-i efkārı zāhidüñ
Bengīler iştiḥāsı gibi lūt u pūtdur
- 5 Bu feth-i bāb ümīdine şimdi meşāyīḥuñ
‘Ayn ile çeşmi ḥalka-i bābü’l-büyūtdur
- 6 Mü’minlerüñ mazānnesi müşbit degül midür
İsnādı ḥalka müdde‘inüñ bī-şübūtdur
- 7 Ehl-i niyāza ḥaṭṭ-ı ruḥı nūktedür Celāl
Ḥatm-i namāz ḥatm-i du‘ā-yı künūtdur

194 (MG: 6^a)

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Zülfüñ kimi ki ilerü çekse emīr ider
Bu cāzibeyle mīr ü gedāyı esīr ider
- 2 Kākül görünmedi geleli şūrete ḥaṭuñ
Ḥāşıyyet ile mārı zümürürd ḍarīr ider
- 3 Sünbül midür ya nāfe midür zülfüñ ü ḥaṭuñ
Ne yire sāyesi düşe misk ü ‘abīr ider
- 4 Ḥvān-ı fīrākınuñ berekātını seyr idüñ
Bir loḳmasını ekl iden insānı sīr ider
- 5 Güftāruñ ey Celālī güherdür ya dūr durur
Şehler başında tāc o tāc üzre yir ider

195 (MG: 10^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Dilā nefy itme emr-i bāṭını fi‘linde zāhir gör
Vücūd-ı māsivāya nāzır olma Ḥaḳḳı ḥāzır gör
- 2 Şıfāt-ı nef‘ u zar gerçi mazāhirden olur zāhir
Vücūdı var mıdur ‘aksüñ gel ol mir’āta nāzır gör

- 3 Kenār-ı dīdeye varma koyup dil milketin ey gam
Emīn olur mı deryādan hele kavm-i Cezāyir gör
- 4 Ayurma hāk-i pāyuñdan şaķın kuhl-ı Sıfāhānı
Hele bir fark ider misin biri birinden ayır gör
- 5 Nazīre dinile dirseñ Celālī şî‘rine hānum
Aña mānend ola ‘ālemde bir fenninde māhir gör

196 (MG: 10^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ehl-i dil meh-rūları şanmañ temāşādan kaçır
Fāriğ ü āzādeler elbette gavğādan kaçır
- 2 ‘Ārif olmaz gūş-māl-i gamdan i‘rāz eyleyen
Behre-mend olur mu bu şākird ki üstādan kaçır
- 3 Hıbb-ı dünyā ile gelmez hātıra idrāk-i pāk
Kim melā’ik şūret ü resm-i kelīsādan kaçır
- 4 İçmezem āb-ı hayāt olsa eṭıbbā şerbetin
Mübtelā-yı derd-i ‘aşk olan müdāvādan kaçır
- 5 Beñlerüñden i‘tirāz itse n’ola ṭab‘-ı faķīh
Cins-i hayvāndur ki te’şīr-i şüreyyādan kaçır
- 6 Müdde‘ī fi‘lin nice İblīse teşbīh ideyin
Ancaķ esmādan degül zāhid müsemmādan kaçır
- 7 Kāyinātuñ şūret-i zībāsına bakmaz Celāl
Emr ber-‘aks olıcaķ Yūsuf Züleyhādan kaçır

197 (MG: 10^a)

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Şol ‘āşıķa ki gamzeñi ‘add itmeye beşīr
Olur şihāb-ı şākıb *elem ye’tiküm nezīr*

- 2 Almazsa ʔaʔn mı hāk-i rehūñ ‘aynına faķīh
Kim kuḥluñ intifā‘ına münkir durur ɗarīr
- 3 Ol ḥōş-ḥıṣāl tūṭi-i şīrīn-maķāl iken
Vechine ‘aksi āyinede ola mı nazīr
- 4 Didi faķīr var mı maḥalleñde ol perī
Yüz süren işigüñe ġanīdür didüm faķīr
- 5 Ƙalbe ne gelse yāra Celālī ‘ayān ider
Haķķā ki tīr-i ġamzesidür kāşifü’z-zamīr

198 (MG: 11^a)

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

- 1 ‘Aşķuñı tennūr-ı sīnemde dil u cān ķullanur
Er ocaġında gedālar var ki sulṭān ķullanur
- 2 Bende olmakla gül ü sūnbül saçuñña beglenür
Ƙaddūñe āzād iken serv-i ḥıramān ķullanur
- 3 Āsitānuñda şehā ser-defter-i ‘uşşāk olam
Müdde‘ī dimeñ revā mıdur ki ‘unvān ķullanur
- 4 Hāk-i pāyuñ tūtiyādan imtiyāz eyler gözüm
Merdüm-i sāḥib-naẓar her yirde mīzān ķullanur
- 5 İ‘tirāz olmaz erāzil iḥtilāṭından aña
Ḥıdmete ġüyā Süleymāndur Nerīmān ķullanur
- 6 Niçe yıllardur ki dil zencīr-i zūlfūñde esīr
Şimdi bir devr oldu kim ķāfir müselmān ķullanur
- 7 Ḥayfdur Mecnūn u Ferhāda kıyās itmeñ anı
Āsitānuñda Celāl ādāb u erkān ķullanur

199 (MG: 11^b)*Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 Fermân-ı tîğî çeşme-i cāndan haber virür
Peykân-ı tîrî rûh-ı revāndan haber virür
- 2 Şî't u şadâ-yı 'aşkına nâlem vesîledür
Ney zâra gelse râz-ı nihāndan haber virür
- 3 La'lin lebüñ düşürmez ağızdan ganî fakîr
Bir kimse yok o hoķķa dehāndan haber virür
- 4 Lûlû dişîyle la'l-i lebi aşlı muhtefî
Sarrâf-ı 'aķl baķr ile kāndan haber virür
- 5 Halk ol tabîb-i cāna şifādan su'āl ider
Biñ derd ile helāk ider andan haber virür
- 6 Seyr-i piyāle sür'at-i devr-i kamer gibi
Hüşyār-ı bezme devr ü zamāndan haber virür
- 7 Faşl-ı hazān 'alāmet iken haţţ-ı vechine
Haţţ-ı 'izārı faşl-ı hazāndan haber virür
- 8 Cühhāl içinde olsa tecāhül ider Celāl
Güftāra gelse hür u cināndan haber virür

200 (MG: 11^a)*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*

- 1 La'lüne şekker ezilür gonçe-i ter göz kıpar
Cür'a-i cāmuñ umar cām-ı Sikender göz kıpar
- 2 Bezm-i hāşuñda yanup yaķılmaģa pervāne-veş
Giceler tâ-şubķ şem'-i bezme aķter göz kıpar

- 3 Devr-i hüsünde o mihrüñ iftiḥār-ı şevk ile
Māh-ı bedre göz göre şem‘-i münevver göz kıpar
- 4 Gün yüzine dik gelür ızhār-ı germiyyet kılur
Bu gurūr ile gurūb-ı şemse ‘abher göz kıpar
- 5 Āfitāb-ı hüsnine mihrüñ görür germiyyetin
Meclisi şaf şaf gezüp rindāna micmer göz kıpar
- 6 Gün yüzine perde düşse anı zann itmeñ kūsūf
Māh-rūlar vaż‘ına ḥurşīd-i ḥāver göz kıpar
- 7 Meclis-i va‘zında nāsıḥ eylese ḳadḥ-ı ḳadeḥ
Bezm-i meyde sāḳiyā yārāna sāḡar göz kıpar
- 8 Āteş-i düzaḥla tehdīd itmek ister ‘ālemi
Nāşıḥuñ eşk-i terinden nār-ı aḥḳer göz kıpar
- 9 Tīr-i dil-düzı o laḡza cānuma işler Celāl
Ḳalb-i aḡyāra ne dem kim ol sitem-ger göz kıpar

201 (MG: 12^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Dil ne dem āḥ ide kühsār şadāsın işidür
Seng-sāruñ dil-i ‘uşşak nevāsın işidür
- 2 İstimā‘ eyleyemez nāle-i ‘uşşāḳı raḳīb
Bir dem olur *limeni’l-mülk* nidāsın işidür
- 3 Vechüñ āyātına zāhid n’ola inkār itse
N’eylesün cāhil anuñ aḡ u ḳarasın işidür
- 4 İrtifā‘ itmededür ḳaşrını her merd-i denī
N’olduḡın Ḳayşer ü Şeddād esāsın işidür
- 5 Naḡmeye başlasa bülbul gibi kūyında Celāl
Lāl olur kim ki anuñ ḥüsn-i edāsın işidür

202 (MG: 12^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 İşigünde her kimün rüy-ı türāb-ālūdı var
Kevkeb-i burc-ı şerefde tāli'-i mes'ūdı var
- 2 Bāde şunsa destüne sāķī lebüne göz kıpar
Cām-ı meyle gālībā bir kışsa-ı mev'ūdı var
- 3 Gülmek olmaz hāline koñ aĝlasun bezminde şem'
Hālını yanmaĝa gelmişdür dilinde dūdı var
- 4 Kaçmazuz senden rakībā ehl-i Hākkuñ hükmidür
Ya Ebū Cehli ya Fir'avnı [yaħod] Nemrūdı var
- 5 Sözlerinden zann ider 'ālem Celālī bāde-nüş
Anı bilmezler ki şerh-i bādeden maķşūdı var

203 (MG: 12^b)*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

- 1 Cān leb-i la'lini dil ol kadar 'ınāyi sever
Vāķı'ā ehl-i cinān kevşeri tūbāyı sever
- 2 Cān leb-i la'lüne dil ĝamzeñe meyl itse ne var
Kimi 'İsāyı bu ĝalkuñ kimi Mūsāyı sever
- 3 Hāy-ı hūy-ı ĝam-ı 'aşkuñdan ibā eylemezüz
Göñlümüz milket-i 'Oşmān gibi ĝavĝāyı sever
- 4 Lāle-veş baĝruma dāĝ uralı ol çeşm-i siyāh
Yüz tutup vahşete Mecnūn gibi şahrāyı sever
- 5 Kim durur olmaya dünyāda fedā gözlerine
Kim Hüseyni Haseni şanma teberrāyı sever
- 6 Kaķusı 'āşıkā dīvān-ı Süleymān görünür
Kim ki mazlūm ola dergāh-ı mu'allāyı sever

- 7 Feth-i bāb olmadı kūyında Celālī kılına
Ne kadar ol anı sevdükçe o dünyāyı sever

204 (MG: 12^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Kisvet-i ehl-i fenā şabr u rızā kisvetidür
Dimek olmaz bu şehenşeh bu gedā kisvetidür
- 2 Zīver-i hil‘atadur ehl-i ğınānuñ nazarı
Sīret-i merd-i Hudā fakr u fenā kisvetidür
- 3 Mūy-ı jülīdemüzi bid‘ate haml itme fakīh
Lāy-ı taḥşīş ile başdan būdelā kisvetidür
- 4 Ehl-i şıdk olsa bize olmasa vā‘iz şehri
Vā‘iz-i şöhr olanuñ zerķ ü riyā kisvetidür
- 5 Eşk-i hūnīnūme müstağrak olupdur bedenüm
Ġarķa-i hūn-ı şehādet şühedā kisvetidür
- 6 Dimezüz şān virür ḥaddine ol ḥaṭṭ-ı siyeh
Görmezüz şānına lāyık bu ğazā kisvetidür
- 7 Diñledür oldı sözün ḥüsn-i edā birle Celāl
Nazm u şı‘r ü ğazelūñ ḥüsn-i edā kisvetidür

205 (MG: 12^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Cemālūñ seyrine bülbul ne yüzden lāyık olmışdur
Ruḥuñ ğülzārına güller kulaḳdan ‘āşık olmışdur
- 2 Şaçuñ zencīrine Mecnūn olupdur söylenür Leylā
‘İzāruñ vaşfin işitdükde ‘Azrā Vāmık olmışdur
- 3 Ne var şīrīn-kelām olsa şehā dil vaşf-ı la‘lūñle
Kafesde sükker efkārıyla tūṭī nāṭık olmışdur

- 4 Haṭuñdan ders umar zülfüñ cefâ kılmakda mâhirdür
Vefâ ‘ilminde kâşırdur bu fende fâyık olmışdur
- 5 Eṭıbbâ minnetin çekmez Celâlî haste-hâl olsa
Özine tecribeyle ol ṭabīb-i hâzık olmışdur

206 (MG: 13^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

- 1 Şol zār u nā-tüvân kim ‘aşk ıktizāsın ister
Manşūr-veş semādan kendü kazāsın ister
- 2 ‘Aşk ile ehl-i zühdüñ hōş olmadı mizācı
Haste ‘ilāca kâbil āb u hevāsın ister
- 3 Bî-kār olmasunlar cānā lebüñle ğamzeñ
Kim şehlerüñ ‘asākır tîğ u sehāsın ister
- 4 Ne cān olur ne ḥod dil āşüfte degme ḥüba
Cān rüh-baḥşın özler dil dil-rübāsın ister
- 5 Bir laḥza istemez dil dūr olduĝın nazardan
Yokdur fenāya kâbil herkes beķāsın ister
- 6 Can virmek ile şunmaz sākî ele ayaĝı
Bir merḥabāya gelse ṭolu bahāsın ister
- 7 Halka ḥilāf marazı vaz‘ eyler ol sitem-ger
‘Ārif durur Celâlî cevır ü cefāsın ister

207 (MG: 13^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Ebrūsı maṭla‘ın dimeñüz nazm-ı sâdedür
Mazmūnı müşkilāt nemāsı güşâdedür
- 2 Mihr ü vefâ recāsın idem dir ki ḥaddi yok
Cevr ü cefāsı cānuma ḥadden ziyâdedür

- 3 Kaşuñ kemānı sehmini çekmek durur hüner
Söz müntehāda kıavs-i kıuzeḥ bir kepādedür
- 4 Peykānuñı avurda çeker zaḥm-ı dil-figār
Emniyyeti ifāde degül istifādedür
- 5 Taşlara döğme başuñı şems u kamer gibi
Zāhid ḥulūş-ı kıalbe miḥek cām-ı bādedür
- 6 Boynına eşküm alduğı bu dehr-i nev-‘arūş
Maḥbūbe gerdenine yaraşur kılādedür
- 7 Şāhā ruḥuñda ḥālüne ḥālī dimez Celāl
Leclācı mātā ilten o şeb-gün piyādedür

208 (MG: 13^a)

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Yākūt u la‘l gerçi ki kıadr ü bahādadur
Bāzār-ı ğamda kııymet-i eşküm ziyādedür
- 2 Maḥşūşdur cevāhiri her baḥruñ ey perī
Baḥr-ı neşāt içinde şadeḥ cām-ı bādedür
- 3 Ğavvāsa söyleñüz dūr-i deryāya ba kımasun
Biñ mertebe cevāhir-i nazmum ğuşādedür
- 4 İsrāf-ı eşk boynuña ki ey dehr-i pīre-zen
Didüm didi ‘arūsa yaraşur kılādedür
- 5 Kūyuñdan ırma kı itme sirişkin Celālinüñ
Ḥāk-i rehüñde yılduzı düşkün fütādedür

209 (MG: 14^b • İÜ₁:70^b • YK₃: 24^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Feyz-i ħurşīd cihān ħalkına isrāf mıdur
Gün yüzüñ görmeyevüz bunca gün inşāf mıdur
- 2 Cān fedā kılmamuz olmadı müyesser yoĥsa
İddi‘āmuz reh-i ‘aşkuñda kuru lāf mıdır
- 3 Ĥāķ-i rāhıyla müzeyyen görinüp çeşm ü müjem
Didi dīdeñ kafes-i cevher-i şarrāf mıdur
- 4 Seyr-i dīdāra eger var ise meylüñ zāhid
Nazar it āyine-i ħalbüñi gör şāf mıdur
- 5 Vaşf-ı ĥüsnüñde anuñ her sözi tāriĥ oldı
Ya‘ni Vaşşāf Celālī gibi vaşşāf mıdur

210 (MG: 14^b)*Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün*

- 1 Ağyār gönül şem‘ olıcak ya nelerümdür
Üstüme döner her biri pervānelerümdür
- 2 ‘Ālemde menem pādişeh-i mülk-i ġam-ı ‘aşķ
Ferhād ile Mecnün iki dīvānelerümdür
- 3 Zīr-i ħademüm taĥt-ı selātin-i selefdür
Gencīneleri ġüşe-i virānelerümdür
- 4 Esrār-ı ĥaķ-ı vechüñe k’olmaya vukūfı
Ferzendüm olursa yine bīġānelerümdür
- 5 Fehm idemedi kimsene bu ħubbe-i eflāk
Bezm-i ġam-ı ‘aşķumdaki peymānelerümdür

G.2092^b - kuru / kırı İÜ₁ • YK₃.3^a - görinüp çeşm ü müjem / görinen çeşm-i terüm YK₃.

6 Rāzī degülin kendüme yār olmağa tenhā
Eksem olur ağyārı yire dānelerümdür

7 Güftāruma efsāne disün halk Celālī
Hengāmeye ragbet viren efsānelerümdür

211 (MG: 14^a)

Mef'ūlū Fā'ilātū Mefā'ilū Fā'ilün

1 Dīdem dem-ā-dem eşk-i terin cūy-bār ider
'Aks-i nihāl-i yārı pusudan kenār ider

2 Gülzāra varsa gonçe vü gül ol nihāl-i serv
Dīnār u dirhemın ayağına nişār ider

3 Zühd ehline ifādesi yok ey kaşı kemān
Peykān-ı gamze zindeleri dil-figār ider

4 Ārām-ı cān bu hāle vara āhırü'l-emir
Mānend-i İbni Edhem o terk-i diyār ider

5 Şıgmaz dehānı hoqqasına sözlerüñ Celāl
Elmās seng-i la'l ile yāķūta kār ider

212 (MG: 14^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1 Her ne dem şöhet-i cānānede bezm-i mül olur
Ruħları pertev-i 'aks-i mey ile gül gül olur

2 O şehüñ gül yüzi hāşā gül ü mül den ala reng
'Aks-i cām-ı mey ile devr-i 'izārı gül olur

3 Tavef-i şem' eyler iken görse yüzün pervāne
Bu nedāmetle döner odlara yanar kül olur

- 4 Seyr-i bâtında kazıtma haṭ-ı vechüñ abdāl
Sālike reh-zen olan kayd-ı haṭ u kākül olur
- 5 Lāl olur kāmēt ü zülfeynüñi seyr itse Celāl
Leblerüñ hazzı çü qalbine düşe bülbul olur

213 (MG: 14^a)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Şāhā cünūd-ı haṭṭ-ı lebüñ cāna kaşd ider
Haṭṭ-ı ruḥuñ ḥasāret-i ĩmāna kaşd ider
- 2 Seyr eyleñ oñmaduk başını zaḥm-ı sīnemüñ
Biri birini geçmege peykāna kaşd ider
- 3 Cāmuñ şurāḥi ağzına dil şokdı sākiyā
Mestāne būs-ı la'lüñe peymāne kaşd ider
- 4 Çokdan ğinā-yı qalb ile ma'mūr olurdı dil
Gencīne olmağa dil-i virāna kaşd ider
- 5 Peykān-ı tīr-i ğamzeñi güm kıldı zaḥm-ı dil
O kār biter mi hīç şu ki mihmāna kaşd ider
- 6 Kāfir didükçe zülfine pür-kīn olur baña
Kāfir degül mi şol ki müselmāna kaşd ider
- 7 Dil-dāra sergüzeştüñi şerḥ eyle var Celāl
İnşāfa müsteḥak iseñ iḥsāna kaşd ider

214 (MG: 15^b)

Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Tīr-i ğamzeñ cinān u cāna yarar
İstikāmet iki cihāna yarar
- 2 Gūşvār eyle sözlerüm şāhā
Bir güherdür bu ins ü cāna yarar
- 3 Beñzüñi bozma yaş döküp zāhid
Sīm ü zer şanma her zamāna yarar

4 Eşk ü āhuñ nigāra nef'î nedir
Ne zemîne ne āsumāna yarar

5 İşigüñde Celāl mānendi
Ḳanı bir şādık imtiḥāna yarar

215 (MG: 15^b)

Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün

1 Ḳaşıñdur besmele ḥaṭṭ-ı lebüñ āyāt-ı Kevşerdür
Kelāmullāhı kim inkār iderse şanı ebterdür

2 Güle bakmaz hezāruñ āh u zārın istima' itmez
Faḳīḥüñ ḥālin istifsār idersin kördür [ü] kerdür

3 Gören peykān-ı ḥün-ālūdını sürḥ-āb-ı sīnemde
Ḥayāl eyler ki tācı başlarında sürḥ-serlerdür

4 El ursa bağrumuñ başına sīnemde ḳarār itse
Nigāruñ tīr-i bürrānın gören şanur ki berberdür

5 Sirişküñ düşdügi yirler ser-ā-ser la'l-gün oldu
Celālī eşk-i ḥünīnün meger kibrīt-i aḥmerdür

216 (MG: 15^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Ey kemān-ebrū il anlara ne deñlü pend ider
Cān u dil tīrūñle peykānuñ gibi peyvend ider

2 Şevketüñ virür hevā ehline ṭağlarca sūkūn
İltifāt-ı himmetüñ bir zerreyi elvend ider

3 Niyyet-i 'azm-i sefer kılduḳça ey sultān-ı ḥüsn
'Alemüñ seyl-āb-ı eşki yollaruñ derbend ider

4 Zülf ü ṭurre kākül ü ebrū yidi heykeldür
Vechüñi gören ḥamāyıldür diyü sevgend ider

- 5 Gerçi kim cānā Celālīnūñ yular tutmaz başı
Mūy-ı ʿabʿ-ı zūlfūñ āhīr ana bir pā-bend ider

217 (MG: 15^a)

Feʿilātūn Feʿilātūn Feʿilātūn Feʿilūn

- 1 Zaḥm urur kimde ki bir ʿaşk nişānı görünür
Ben nice setr ideyin zaḥm-ı sinānı görünür
- 2 Mūnkir-i ʿaşk olımaz sırr-ı lebinden aña
Baḳan ol āyineye şūret-i cānı görünür
- 3 Şemʿ-i cemʿ olmayıcak bezm-i şafā-peymāda
Cemʿ-i dūzaḥ bilinür şemʿ-i zebānı görünür
- 4 Öpmege kucmağa meylin görelī ʿuşşākuñ
ʿİffetinden ne dehānı ne miyānı görünür
- 5 Gel e şeftālūlerūñ çağını tazıyīʿ itme
Ber-i naḥl-i ḳaddūñūñ rāst zamānı görünür
- 6 Sūd-mend olmak umar cemʿ-i metaʿ ile faḳīḥ
Beyʿ-i fāsīd kʿola sūdında ziyānı görünür
- 7 Rağbet itmezse nʿola milket-i dünyāya Celāl
Dehr-i dūn ehl-i fenāya ḳatı fānī görünür

218 (MG: 16^b)

Feʿilātūn Feʿilātūn Feʿilātūn Feʿilūn

- 1 Eşk-i dīdem dem olur dīde-i ḥūn-āba döner
Bezm-i ʿaşkuñda gözüm cām-ı mey-i nāba döner
- 2 Nāle vü girye ile dīde vü dil kūyuñda
Gül yüzūñ görmese gülşendeki dūlāba döner
- 3 Görse ebrūsın imām ol melegūñ baʿd-ı selām
El duʿāya götürüp arḳası miḥrāba döner

- 4 Kankı burca o meh ikdām ide sâhib-naẓara
Şûret-i na'l-i süm-i esbi suṭurlāba döner
- 5 Baḥr-ı ḥüsninde zenaḥdānı ańılduḳça Celāl
Dil ü cān mürçe-i ğarkā-i girdāba döner

219 (MG: 16^b)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Dil ḳad ü zülf ü dehānuñ göricek ḥurrem olur
Naẓar-ı 'ayn-ı 'ināyetle elem 'ālem olur
- 2 Dāğ-ı mihr-i dehenüñ resmi dürüp defterümüz
Ruḳ'a-i cān u dile ḥātime-i ḥātem olur
- 3 Telḥ olur ehl-i mezāk olmayana düşnāmuñ
Dil-i bî-çāreye deprense lebüñ emsem olur
- 4 Sāyir a'lām ḥilāfinca binā-yı ğam-ı 'aşḳ
Ĝark ola seyl-i fenāya daḥı müstaḥkem olur
- 5 Ehl-i esrāra Celālī ne 'aceb maḥrem iken
Bāde bezmine varur fāsıḳ-ı nā-maḥrem olur

220 (MG: 16^b)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 'Aḳl u vehm ańlayımaz sâcid ü mescüd nedür
Cān u dil fehmi idemez 'ābid ü ma'būd nedür
- 2 Rüz-ı 'uḳbāda nice derk idebildüñ vā'iz
Ḥişşe-i ecr ü cezā ḳışşa-i mev'ūd nedür
- 3 Taraf-ı şarkā işāret olınan nār nedür
Ḳurb-ı sâ'atde semā ile inen dūd nedür
- 4 Zâkir-i ism olasın vâcib ü mevcüd diyü
Görinen mülk-i 'ademde ya bu mevcüd nedür

- 5 ‘Ākıbet milket-i nā-sūtı fenādur dir iseñ
Zāhirā cilve iden būd ya nā-būd nedür
- 6 Nice fark eylesin dūzaḥ u cennāt ehlin
Daḥı fehm eylemedüñ buḥl nedir cūd nedür
- 7 Ey muḳallid niçe bir gūşış-i ādet niçe bir
Ṭā‘atūñden hele bir fehm ide maḳşūd nedür
- 8 İsti‘āz ile yürürken hiç ider miydi faḳīḥ
Ādeme ḥıḳd u ḥased añlasa merdūd nedür
- 9 Olmadın seyr-i cemālūñle Celāl ehl-i şühūd
Hiç fark idemedi şāhid ü meşhūd nedür

221 (MG: 16^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Her ne dem cebine destin o şeh iḥsāna şunar
Nīze-i ḡamzeleri ḳaşd-ı dil ü cāna şunar
- 2 Ol perīnūñ sitemi cānına kār itdi dilūñ
‘Arż-ı ḥālın göresüz bir gün o dīvāna şunar
- 3 Cevher-i ḥāḳ-i rehin dīde çeker keşşinden
Merd-i ṭarrār elini keffe-i mīzāna şunar
- 4 Ruḥ-ı pūr-tābuña cānā n’ola meyl itse göñül
Ṭıfl-ı nā-bālig elin āteş-i sūzāna şunar
- 5 Ḥançerūñ reşk-i der-āḡūş-ı miyānuñla şehā
Kemere destini merdāne ḥaşīmāne şunar
- 6 Bizi yād itmedügi çifte ṭoludan sāḳī
Ehl-i dil ‘ārife çün gül şuna bir dāne şunar
- 7 Bezm-i gülşende Celālī oḳına çün ḡazelūñ
Gonçeler lālelere gül gibi peymāne şunar

222 (MG: 17^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Dirsem 'aceb mi kākülüne dil-rübā budur
Cān u dili kemende çeken ibtidā budur
- 2 Dilden çıkarmadum ebed ālām-ı zülfüñi
Dilde ara belā-yı haṭuñdur arā budur
- 3 Bir görme ḥāḳ-i rāhuñı kuḥl-ı cilā ile
Düşme ḥayāle iki gözüm tūtiyā budur
- 4 Cān u cināna ikide bir ilte nāmeñi
İki cihānda tīr-i ḡamuñdan recā budur
- 5 Fir'avn sihri ḡann ider aḡyār kākülin
Mūsā yedinde ḡāhir olan ejdehā budur
- 6 Kimdür belā-yı zülfine yāruñ belī dimez
Añlar belā belī didügümce belā budur
- 7 Şavmaḡa çāre olmadı nāleyle ḡamzesin
Redd olmaya du'ā ile tīr-i ḡazā budur
- 8 Yā Rab yüzine ursa ḡaṭ-ı yārı āyine
Ālemde müstecāb olacaḡ bir du'ā budur
- 9 Virme Celāli 'āleme ālām-ı 'aşḡını
Dünyā vü āḡiretde ḡalacaḡ saña budur

223 (MG: 17^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Ehl-i fenā dimeñ yalıñuz ḡāke dik gelür
Dünyāya püşt-i pā urur eflāke dik gelür
- 2 Gül gibi aḡzın arayana açılur diyü
Şemşīri zaḡm-ı sīne-i şad-çāke dik gelür

- 3 Ğonçe-miřāl açılmağa yüz dutmaduñ diyü
Peykân-ı ğamzesi dil-i ğam-nâke dik gelür
- 4 Kākül havāle olsa ‘aceb mi dehānuña
Efî zarûri hoğķa-i tiryāke dik gelür
- 5 ‘Ařķuñdan añlamazdı Celāl aşlı bu durur
Rāh-ı firāz ķāşid-ı ķālāke dik gelür

224 (MG: 17^a)

Mef‘ûlû Fā‘ilātü Mefā‘ilû Fā‘ilün

- 1 Sen āfītāba kem dise kim meh-cebîndür
Mihir-i münîr olursa zevāli yakîndür
- 2 Tātār çîn-i zülfüne kılmaya intisāb
‘Ayn-ı haţādur aña dimek misk-i Çîndür
- 3 Sermāye vü zevādesi tüccār-ı fûrķatüñ
Efgān u zār u nāle vü āh u enîndür
- 4 Cān u cinānda nîze vü tîrûñ şafāsı var
Her nev‘i dāhîl-i haremeynüñ emîndür
- 5 ‘Āķil inanmaz ehl-i şimālûñ yemînine
Kezzābuñ ibtidā-yı cevābı yemîndür
- 6 Zāhid ne yüzden eyler ibā ehl-i kıbleden
Uymaz kitāb u sünnete bu dîn ne dîndür
- 7 Hāķķı haķ añlar ādemi ādem bilür hemān
Ĝüftārı ehl-i hāle Celālûñ hemîndür

225 (MG: 17^a)

Mef‘ûlû Fā‘ilātü Mefā‘ilû Fā‘ilün

- 1 Hāşā ki ehl-i ‘aşķ ola gönlinde bāk olur
Kim nāra girse her cesed elbette pāk olur

- 2 Bāğ-ı beḳāda dīde-i ḥavrāya kuḥl ola
Şol kimse kim rızā ile yoluḡda ḥāk olur
- 3 Gonçe lebūñ çü ğunc ile gördükçe güllerūñ
Ḥār-ı ḥasedle sīneleri çāk çāk olur
- 4 ‘Ahd itdi la‘li mürde-dili zinde eyleye
Aġyār işidicek bu ḥaberden helāk olur
- 5 Olduñ Celāli zühd ile efsürde-dil yiter
Eş‘ārı ehl-i ‘aşk olanuñ sūz-nāk olur

226 (MG: 17^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Tutmaz iken bu dil-i dīvāneyi zencīrler
Rām olur zülf-i girih-ġir ile çün zencīrler
- 2 Ğam degül zār u zebūn itse ser-i zülf-i dili
Pençe-yi bebr-i ġama tāḳat getürmez şīrler
- 3 Hūşyār olmaḳda Mecnūna kıyās eyleñ beni
Niçe niçe oldu ḥaḳḳında anuñ tedbīrler
- 4 Yūsuf-ı cān meyl ide diyü Züleyḥā-yı ḥired
Ḥāne-i dilde ḥayālinden yazar taşvīrler
- 5 Ğamzesi iş‘ār ider ġālib silah-şōr olduġın
Zeyn idüp zeyn-i semend-i nāzına şemşīrler
- 6 Ol perī men‘ eylemez pīr ü cüvāndan luṭfını
Nāmını vird-i zebān eyler cüvānlar pīrler
- 7 Ol kerem-kānına ādem nice ḳul olmaz Celāl
Cürmümüz görse ḳılır iḥsān ile ta‘zīrler

227 (MG: 18^b)*Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün*

- 1 Cāna ‘aşkuñ şehā hazīne yiter
Dilde naqd-i ğamuñ defīne yiter
- 2 Āsitān-ı sa‘ādet-āşāruñ
‘Āşıkā Mekke vü Medīne yiter
- 3 Baħr-ı ‘aşkuñla āşinā geçerüz
Bize Dīvānumuz sefīne yiter
- 4 Haste-i tır-i ğamzeñ olduğuma
Çin-i ebrūlaruñ karīne yiter
- 5 Naqd-i eşküñ Celāl ol şāhuñ
Genc-i Kārūn ise nesine yiter

228 (MG: 18^b)*Müstef‘ilātün Müstef‘ilātün*

- 1 Mīzāna gelse ger seng ü gevher
Fer ü bahāda olmaz ber-ā-ber
- 2 Ey dil revā mı hīç istiḥāre
Ol dil-sitānuñ kaşdı muḳarrer
- 3 Kahr itme cāna setr ile vechüñ
Hüsnuñ kitābın oḳur ol ezber
- 4 ‘Uşşāk-ı bī-dil ‘aşkuñ yolında
Olmasa Manşūr olmaz muḳaffer
- 5 Hāl-i Celāle girmez taşavvur
Nār-ı firāka döymeş semender

229 (MG: 18^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Cān u dilden ğamze-i dil-düzı hıç ilmez geçer
Sūzen-i müjgānınuñ ser-riştesin bilmez geçer
- 2 İki dilmek zü'l-ḥumār-ı zülfüñi mānend-i kilik
Zü'l-feḳārından recāmuz ḥançeri dilmez geçer
- 3 Her nazār dürr-i sirişkünden müzeyyen dāmeni
Ca'l ider aġyāra karşı yaşımı silmez geçer
- 4 Sūz-ı 'aşkından baña pervā ne dir pervāne-dil
Şem'-veş yāra yanup aġyāra yakılmaz geçer
- 5 Merd-i mest-i 'aşka te'sir eylemez nār-ı caḥīm
İ'tikādum bu Celālī artuk ayılmaz geçer

230 (MG: 18^a)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Dilā ālām-ı miḥnetden ne ḥazzuñ ne şu'uruñ var
Müsellemsin iki 'ālemde 'aḳluñ yok ḥuzūruñ var
- 2 Dil-i dīvāne ḥod ḥālī degüldür ğuşşadan 'aşıḳ
Bilinmez mūcibi ḳalbünde zāhir bir sürūruñ var
- 3 Ne zevḳ-ı 'aşkıdan ḥazzuñ ne seyr-i çihreden vā'iz
Ne kel başuñda beynüñ var ne kör gözüñde nūruñ var
- 4 N'olurdu vāḳı'ā ḥālūñ raḳīb ikrār-ı 'aşḳ itseñ
Emīnsin nitekim inkār gibi üstübūruñ var
- 5 Celālī ğirre olmaduñ cihanuñ 'izz ü cāhına
Vaḳāruñdan avāmü'n-nās zann eyler ğurūruñ var

231 (MG: 19^b)*Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülü Mefā'ilün*

- 1 Derdā ğam-ı miḥnetle ḥālüm yaman olmışdur
Artuḡ beni ḳayurmañ baña olan olmışdur
- 2 La'lüñle mey-i nābuñ bahşinde temāşā çok
Ḥaḳḳā ki bu mebhāşda bir niçe ḳan olmışdur
- 3 Bir ḳılca 'alāmet yok ol ḳaşı hilālümnden
Kim düd-ı fīgānumdan tağlar duman olmışdur
- 4 Şükrüm bu ki ağyāruñ dil-dār ḥuzūrında
Gerçek didügi sözler cümle yalan olmışdur
- 5 Sa'y eyle vişāline şabr eyle Celālī gel
Ḳıldıysa eger 'ahdi sebḳat [hemen] olmışdur

232 (MG: 19^b)*Mef'ülü Mefā'ilün Mef'ülü Mefā'ilün*

- 1 Dil midḥat-i la'lüñde şekker-şiken olmışdur
Ṭūṭī gibi ol gūyā şīrīn-suḥen olmışdur
- 2 Zīnet vireli eşküm dāmānına dil-dāruñ
Her ḳatresi ḳıymetde dürr-i 'Aden olmışdur
- 3 Ey māh-ı 'izāruñda bir Hindu iken ḥālüñ
Bu denlü 'Azīz-i Mısr olmak neden olmışdur
- 4 Ḥadd ü lebüñe ḥāşā ḥarf ata gül ü gonçe
Vaşfuñda senüñ belki gūş u dehen olmışdur
- 5 Gūş itmedi esrāruñ bir kimse Celālīden
Aña bu ḳadar miḥnet āh itmeden olmışdur

233 (MG: 19^b)*Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün*

- 1 Hāşā harem-i zātına dahl ide taşavvur
İrişmez iken küh-i şıfâtına tefekkür
- 2 Mīm-i deheni halka-i zülfiyle bilinmez
Keşf idemez ol müşkili ahkām-ı taṭayyur
- 3 Her nîk ü bedüñ zannı budur k'ola muvaḥḥid
Vaḥdet bu durur olmaya ḳalbünde taḡayyür
- 4 Cām-ı Cem ise mişrebe-i sümm-i elemnden
Dil bâdiyesi olmaya tā zevḳ u şafā pür
- 5 Zevḳ eyleyeli derd-i gam-ı 'aşḳını göñlüm
Zevḳum bu durur ḳalmadı bir zerre taḡassür
- 6 Gördüm diyeni öldürür iken o sitem-ger
Ḳābil mi durur vaşf-ı miyānında tevātür
- 7 Mālik olımadı der-i 'irfāna Celālī
Tā k'olmadı müstaḡraḳ-ı deryā-yı taḡayyür

234 (MK: 19^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Gönlümüñ ol cān ḡam-ı zülfiyle bāzārın bilür
Ne ḳadar iḡmāz-ı 'ayn itse ḡarīdārın bilür
- 2 İmtiyāz eyler şanurdum bād-ı āhumdan beni
Kim dir ol serv-i sehī kendü hevā-dārın bilür
- 3 Her ne yüzden eylesem şekvā beni ilzām ider
Ḥüblıḳ āyīninüñ ser-cümle eṭvārın bilür
- 4 Deşnesinden teşne-dil ḳaṭ'ī cevāb almış gibi
Ḥayli nāzūk durur o kendüye çıkar kārın bilür

- 5 Keffe-i mîzâna beñzer şüret-i şî'rûñ Celâl
Keffe-i şânîde herkes kendü miqdârın bilür

235 (MG: 19^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Feyz-i luṭfuñ 'āleme deryādaki balık bilür
Eylük it at şuya balık bilmeşe Hālîk bilür
- 2 Halk añlar mevhibetdür dil-nüvâz olmağ saña
Âsaf-ı dîvân-ı hâkân olmağa lâyıq bilür
- 3 Nâle-i mazlûma vâkıf olımağ mest-i ğurûr
Cānlara te'sîr-i derd-i miḥneti ayık bilür
- 4 Herkesüñ encām-ı kārın yazmasun ehl-i nücüm
Yine maḥlûkātuñ aḥvālın dilâ Hālîk bilür
- 5 Luṭf u ḳahrından ḳaber virmeñ baña lâzım degül
Tek disünler ḥüsnine ol şeh seni 'âşık bilür
- 6 Ḳanum içdüğine dil tîğ-ı müjeñle leblerüñ
Çeşm ü ebrüñ ile ḥâl ü ḥaṭṭuñı dānık bilür
- 7 Söyledürseñ kendüyi arz u semādan bî-ḳaber
Fenn-i 'aşḳ içre Celālî her kişi fāyıq bilür

236 (MG: 20^b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 Göñül hecründe bî-pervā degüldür
Firāḳuñ sükkeri ḫalvā degüldür
- 2 Ne rāḫat var umûr-ı salṭanatda
Bunu kim dir ḳuru ğavġā degüldür
- 3 İzüñ tozını seçmez tütüyādan
O dîde dîde-i bînā degüldür

- 4 Göñülden cān o cāndandur suhen-sāz
Verā-yı perdeden gūyā degüldür
- 5 Kapuña kıbledür dirken cemālūñ
Kim eydür Mescid-i Akşā degüldür
- 6 Ne kāfir ne Yehūdādur diyenler
Müjeñ Mūsā lebūñ ‘İsā degüldür
- 7 Yüzüñ gencine kılmaz kimse inkār
Nedür ya zülfüñ ejderhā degüldür
- 8 Kıyāmet bilmemek kıaddin Celālī
Sezā-yı himmet ü vālā degüldür

237 (MG: 20^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Ruhsār-ı yār ‘āşıkā bāğ-ı berīndür
Ehl-i cināna hāl ü haṭı hūr-ı ‘īndür
- 2 Didüm hayāl-i hüsnine sırça sarāydur
‘Aynıyla merdümek aña bir şeh-nişīndür
- 3 Kuhl-ı cilā ile niçe insān olur đarīr
Hāk-i rehūñ menāfī‘i ‘ayne‘l-yakīndür
- 4 Yāruñ zamān-ı fūrķati bir ān olursa ger
Her ānı ehl-i ‘aşķa şühūr u sinīndür
- 5 Cāna havāle eylesün tīg-ı ğamzesi
Müjgānı mültezim olıcaķ kim emīndür
- 6 Zīr-i nigīne alsa n’ola ehl-i ‘işreti
Cāmı elinde sākīnūñ engüşterīndür
- 7 Bu tarz-ı hāşā hāşılı rağbet gerek Celāl
Tohm-ı ma‘āni kiştine bir nev-zemīndür

238 (MG: 20^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Nükhet-i verd-i ruḥuñ bülbul-i şeydā ne bilür
Lezzet-i kand-i lebüñ tūṭi-i güyā ne bilür
- 2 Tıfl-ı dil māyıl olursa n’ola şehd-i lebüñe
İddi‘ası ya recādur ya temennā ne bilür
- 3 Olımaz taşfiye-i kalb ile ḥāşıl ğam-ı ‘aşk
Bāde keyfiyyetini cām-ı muşaffā ne bilür
- 4 Tütalum ola şadef gibi kulaḳdan ‘āşık
Vaşf-ı dendānın anuñ lü’lü-i lālā ne bilür
- 5 Hālūñ añlanmasa feryād u figān itme Celāl
‘Andelībūñ naġamātın gül-i ra’nā ne bilür

239 (MG: 20^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 ‘Aḳla yār olmayasın ey dil-i şeydā niçe bir
‘Aḳluñı başuñā cem‘ it bu tekāzā niçe bir
- 2 Görmedük nesne mi ḳaldı bu fenā dünyāda
Bir me’āl añlamaduñ seyr ü temāşā niçe bir
- 3 Ḳışşadan ḥişşe murād olduġı zāhir mi degül
Ḳışşa-i vāḳı‘a-i Ādem ü Havvā niçe bir
- 4 İktifā itmedi mi ḳismet-i rüz-ı ezeli
Her denī-ṭab‘a dilā ‘arz-ı temennā niçe bir
- 5 Gün gün üstine fenā bulmadadur mülk-i vücūd
Ḥāṭıra tesliye vü ḳalbe tesellā niçe bir
- 6 Ḳanḳı gülşende dilerse geze āzāde zaġan
Ola maḥbūs-ı ḳafes bülbul-i güyā niçe bir

- 7 Yiter oldı fuṣalā vü cühelā zīr ü zeber
‘Aksine devr ide bu günbed-i mīnā niçe bir
- 8 Başları göge ire rif‘at ile her dūnuñ
Ḥāk-i zilletde ḳala ‘āḳil ü dānā niçe bir
- 9 ‘Acebā ḳadri bilinmez ḳala mı ehl-i dilūñ
Ḥalkı ālūfte ḳıla zīnet-i dūnyā niçe bir
- 10 Bir zamān ola mı kim ‘ārif ü ‘āmı bilene
Şübhe vü şāyibe vü baḥş ile gavḡā niçe bir
- 11 Nice nālān olasın murḡ-ı seḥer gibi Celāl
Geçdi hengām-ı hevā ḥod tene durnā niçe bir

240 (MG: 20^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

- 1 Baña yüz sübḥadan bir cām yigdür
Ki rüz-i rüzeden bayrām yigdür
- 2 Nigāra nīk-i nāmından cihānuñ
Dilā bu ‘āşık-ı bed-nām yigdür
- 3 Ziyān eyler vişālūñden uman nef
Bu yolda merd-i nā-fercām yigdür
- 4 Saçın fikr eyle ḥattın ḳıl irādet
Ḥaṭ-ı tecnīsden īhām yigdür
- 5 Niyāzum ḡann iderler ḡılzetümden
Ḥuşul-ı maḳşada ibrām yigdür
- 6 Yolına sīm-i eşküñ saçma ey dil
Bilürsin furşat-ı hengām yigdür

241 (MG: 22^b ▪ AÇ: 65^a)*Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 Zann itmeñ ancağ ehl-i dili semler öldürür
Demler düşer ki hasteyi emsemler öldürür
- 2 Dirmiş yolumda ölmeyen irmez vişâlüme
Cânâ senüñ bu sözlerüñ âdemler öldürür
- 3 Vaşlını şubh-ı maḥşere ta'lik ider o mihr
Efkâr-ı ḥaşr ile beni bu ğamlar öldürür
- 4 'Āşık mıdur yolumda fedâ olmayan dimiş
'Uşşâkı öldürürse bu verhemler öldürür
- 5 Cevr ü cefâsı 'āşıkâ 'âlem gelür tamām
Halkı elemeler anları 'âlemler öldürür
- 6 Ferhād-ı nâ-murâda degüldür bu hîle bes
Bu Zâl-i pür-sitem niçe Rüstemler öldürür
- 7 Añar kapuñda ḥün-ı sirişkin ağıtduğın
Cânâ Celâli bendeñi ol demler öldürür

242 (MG: 24^a)*Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 'Uşşâk ile zâhid nice kim re's ü zenebdür
Zülfüñ sebebi rif'at-i Mañşûra sebebdür
- 2 Mebde' vü ma'âd oldı dehānuñla miyānuñ
Var olmak iki yoklık arasında 'acebdür
- 3 Cān tîrüne göñlümde teḳaddüm ider ammā
Bu fende ki üstād ola taḳdîmi edebbür

- 4 Alnuñla iki ruḥlaruñ ey mihr-i münevver
Biri ramazān ikisi şa‘bān u recebdür
- 5 Feryād u fiḡān şanma Celālūñ kelimātın
‘İlm ü ‘ameli ehl-i dilūñ ‘ayş u ʔarabdur

243 (MG: 26^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Nār-ı ‘aşka ne kadar ḥālīş ise er mi döyer
Bu kadar kâle gel inşāf idelüm zer mi döyer
- 2 ‘Ademe māyıl olur gāhī vücūdum şeceri
Rūzgār-ı ḡam-ı ‘aşka biri beñzer mi döyer
- 3 Tāb-ı ‘aşkımda didi ‘aḳluña n’oldı ‘ārif
Didüm ey māh bu ıssılara ʔarlar mı döyer
- 4 Nāle kıldukça gider ‘aḳl ʔalur ‘aşk-ı nigār
Nār-ı menfaḥda zer ü sīm ber-ā-ber mi döyer
- 5 Milket-i dilde cefā ‘askerin itdüñ zāyi‘
Pādişāhum gice gün sürmege ‘asker mi döyer
- 6 Dil-i aḡyāra sözüm geçmese ta‘yīb itme
Seng-i ḥārā ola ʔarb itmege ḥançer mi döyer
- 7 Çıkdı gözden güzelüm şarf-ı sirişk ile Celāl
Bu kadar maşrafa hıç kīse-i cevher mi döyer

244 (AE₈: 11^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Destüme cām-ı şarāb alsam kitāb elden gider
La‘l-i nābuñ añıcaḳ cām-ı şarāb elden gider
- 2 İştikā itme dil-i miskīn hıyām-ı ḥüsnine
İricek faşl-ı şitā miskīn tınāb elden gider

- 3 Niçesi uyhu Һarām olmasun ey meh gözüme
Gelse şehbāz-ı Һayālūñ murg-ı Һ^vāb elden gider
- 4 Furşat eldeyken şarāb-ı nābı devr it sākiyā
Dest-māl-i manşıb u vaqt-i şarāb elden gider
- 5 Pendümi tut dāmen-i ‘aşkı koma elden Celāl
Halka-i bāb-ı şeh-i ‘ālī-cenāb elden gider

245 (SK₂: 104^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Tīg-ı Һün-bārınuñ ol şāh ki başın çıkarur
Ğālibā küştelere gide ki yāsın çıkarur
- 2 Dil-i ‘uşşāk ayasında durur ma‘şūkuñ
Ölse Maħmūd dimeñ dilden Ayāsın çıkarur
- 3 Cān umar kim ola ‘aşkuñda bedenden ‘ārī
Girse deryālara ğavvās libāsın çıkarur
- 4 Bir nazarda Һať u Һālī kütüb-i hendesenüñ
Ğalať-ı şūret-i taħmīn ü kıyāsın çıkarur
- 5 Şād-mān olduğı Һāletde Celālī āñıla
Kīş ü kırbāna el urur ok u yāsın çıkarur

246 (DY₁: 18^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Dağıdan her laħza ‘aqlum kākül-i cānānedür
Göñlümi ben bilmezem meftün iden cānā nedür
- 2 Bāde-i ‘aşkı Һaķīkatde beni mest eyleyen
Zāhidā şanma beni ālūde-i meyħānedür

- 3 Hālūñe meyl itdügümçün varabilmem kūyuña
‘Ālemi dūr eyleyen cennetden ol bir dānedür
- 4 Vā‘izā var fāriğ ol benden işitmem pendüñi
Diñlerem ‘aşkuñ hadiñin gayrısı efsānedür
- 5 Gāh mest ü gāh hayrān gāh ‘uryāndur Celāl
‘Aklı yok başında anuñ bir ‘aceb dīvānedür

247 (MK₁: 56^a)

Mef‘ūlū Fā‘ilātū Mefā‘ilū Fā‘ilūn

- 1 Gördüm hezār nāz ile ol meh-likā gelür
Cānlar şikār kıлмаğa ol dil-rübā gelür
- 2 Pāk eyle eşk-i çeşm ile ey dil sarāyuñı
Cānuñı vir özine yine pādişā gelür
- 3 Ülfet dutalı mihrüñ ile cān u dil şehā
‘Ālem şafāsı gözüme bād-ı hevā gelür
- 4 Bār-ı gamuñı çekmişem ol hadde şimdi tā
Añduqça sūz-ı hecrüñi gözüm dola gelür
- 5 Dirmiş Celāli zülf-i nigārı heves kılur
Bilmez anı ki başına andan belā gelür

248 (MK₁: 56^a)

Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilūn

- 1 Müşgini nāfe-i Çīnūñ sere sevdā getürür
Sehmi nāvekini çekmek dile sevdā getürür
- 2 Kõnmasun diyü ğubār ayāguña yollaruñı
Kırpüğüm pāk ider ü dīdelerüm mā getürür
- 3 Dutmağa kişver-i Rūmı hañuñ ey hūb-ı Hıñā
Hind ilinden gelüben hüküm ile tuğrā getürür

- 4 Sefer itdügine [...] her şām u seher
Dil ü cān hastesine bñy-ı Mesīhā getirür
- 5 Haste gönlini Celālī kulinuñ şormağa yār
Pür idüpdür lebini sükkeri hürmā getirür

249 (MG: 13^b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Āl ile gönçe bir kenāra çıkar
Şoñra ne bülbüle ne hāra çıkar
- 2 Tīr-i yāri çıkarmazuz dilden
Korkaruz anı pāre pāre çıkar
- 3 Hāk-i pāyuñ dilā geçür gözden
Medhali şāhibü'l-‘ayāra çıkar

250 (MG: 13^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 4 Gül hattuñ ile la‘lüñe hāşā ki harf ata
Āl-i Resüle zümre-i Mervān olan gelür
- 5 Bīhūde kesr-i nefsüñe hīç ağlama Celāl
Sevdā-yı genc-i ‘aşk ile vīrān olan gelür

[Harfü'z-Zā]

251 (BN: 49^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

- 1 Ruhuñ efkārı kalbümde dil-efrüz
Yürekde kanlu peykānuñ ciger-düz
- 2 Yüzünde ebr-i zülfünden eşer yok
Bugündür var ise sulṭāni nevrüz

- 3 Hōş itdi zaḥmuma bir kez yapışdı
Ṭabībā tīrūññ muḥkem eli uz
- 4 Ğamuñı hecrūñ ey şeh eyledi telḥ
Ṭa‘āma i‘tidāl ile gerek tuz
- 5 Raḳībı gibi iti yok yanında
Celālīññ hemān bir adı yavuz

252 (BN: 50^a)

Mef‘ūlū Fā‘ilātū Mefā‘ilū Fā‘ilūn

- 1 Hāk olmağa kapuñda egerçi ne bābumuz
Ḳomaz mısın efendi çekerse türābumuz
- 2 Her gördüğüñe meylūñ efendi ziyād olur
Ğayrıdan olduğınca bizüm ictinābumuz
- 3 Yazsaḳ kedūya resm-i çelīpā-yı zūlfūñı
Ey mūğbeçe misket olurdı şarābumuz
- 4 Söyleşmege utanur idük gelmeden ḥaṭuñ
Bir yüzden oldı şimdi ḥaḳīkat ḥicābumuz
- 5 Bu dehr-i dūna eylemezüz meyl ü i‘tibār
A‘lāyadur Celālī bizüm intisābumuz

253 (BN: 50^b)

Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn

- 1 Dikendür çeşmüme ey gül benüm bāğ-ı cihān sensüz
Göñül murğına tallāhi ḳafesdür gül-sitān sensüz
- 2 Cihānı bād-ı āhum yile virür bir gün ey meh-rū
Şaḳın bir çöpçe görünmez baña kevn ü mekān sensüz
- 3 Benüm sermāye-i ‘ömrüm ṭapuñdur cānumuñ cānı
Ne dirlik baña ‘ālemde ḳarār itmez çü cān sensüz

4 Dime gözden ırak olmağ ile dilden cüdā düşdük
Ne mümkündür ola rûh-ı revānum dil bir ān sensüz

5 Celālī bendeñüñ hālın şorarsañ künc-i hasretde
Gözinden ağıdur ırmaqlar ey serv-i revān sensüz

**254 (BN: 50^b ▪ İÜ₃: 76^a ▪ İÜ₄: 62^a ▪ MC₁: 175^a ▪ MK₁: 56^a
▪ SK₅: 125^a ▪ SK₉: 10^a ▪ TK₁: 260^a)**

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

1 Haddüñ gibi gül-i ter bir gül-sitānda bitmez
Kaddüñ mişālī 'ar'ar bāğ-ı cinānda bitmez

2 Didüm ki geldi haţtuñ şeftālūden 'atā kıl
Güldi didi ki mīve faşl-ı hazānda bitmez

3 Bir bir işin bitürdüñ kūyuñda ehl-i 'aşkuñ
Āgāh ol ey gül-i ter cān būstānda bitmez

4 Sünbül saçuñ igende elden ele düşürme
Şakla tağıtma anı 'ömrüm yabānda bitmez

5 Dil-dāra sergüzeştüm nice aḡam Celālī
Taḡrīre başlar isem iki cihānda bitmez

255 (BN: 50^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mef'ülü Fā'ilün

1 Diller akıt şu gibi şehā nice kim deñiz
Güftārumı kulağıña gel incü gibi diz

G.254

1^a - bir gül-sitānda / bir būstānda MC₁ ▪ SK₅.

3^a - Bir bir işin bitürdüñ / Kökin kesem dimişsin SK₉ ▪ MK₁.

3^a - ehl-i 'aşkuñ / kullaruñuñ SK₉ ▪ MK₁.

3^b - Āgāh ol ey gül-i ter / Āgāh ol gel ey gül TP₁, Ey tāze gül nihāli SK₉ ▪ MK₁.

4^a - Sünbül saçuñ / Miskīn saçuñ MC₁.

4^a - düşürme / tağıtma MC₁.

4^b - tağıtma / yitürme MC₁.

- 2 Karşuñda mihr ü vefâ nigāhuñ ne vechi var
Bāzār-ı hüsnüñ içredür anlar iki peşîz
- 3 Āşār-ı tab‘-ı pāk ile manzūr-ı şāh iken
Hör olmuşuz ğaraž ne hasūduñ gözine biz
- 4 Fikrüm semendi ‘arşa-i nažma çü ‘azm ide
Berķ olsa ger hayāl idemez bir nažar gürîz
- 5 Yüz yirde deldi sūzen-i ğamzeyle sīnemi
Naķşın göñülde yazmağ içün kıldı hāk-rîz
- 6 Vaşlum ‘atā idem dir imiş haţţum iricek
Mā’il olur mı gence kişi rûz-ı rûst-a-hîz
- 7 Diyüp nažîre şî‘rûñe lâf ursalar eger
Baħş itme sen Celâli kıılır ehl olan temîz

256 (BN: 51^a)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Hāk budur ‘aşkuñı biz cismümüze cān bilürüz
Ey tabīb-i dil ü cān derdüñi dermān bilürüz
- 2 Kimi kevşer diseler n’ola kimi āb-ı hayāt
Leb-i cān-baħşuñı biz cānumuza cān bilürüz
- 3 Kāni‘üz ni‘met-i dünyāya yüzüñ görmek ile
Mışr-ı hüsn içre seni Yūsuf-ı Ken‘ān bilürüz
- 4 Almazuz kuhl-ı Şıfāhānı şehā ‘aynumuza
Ayağūñ toprağını kuhl-ı Şıfāhān bilürüz
- 5 Şey degül ey gül-i ter yüz çevüren dāğūñdan
Başumuzda biz anı lāle-i Nu‘mān bilürüz
- 6 Ey Celālî sebab-i nālişüñi söyleme hîç
Saña raħm eylemez ol āfet-i devrān bilürüz

257 (BN: 51^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Sensüz cinānda şanma ki tūbāya kâ'ilüz
Seyr-i ruḥuñla cennet-i me'vāya kâ'ilüz
- 2 Zann eyleme ki münkirüz i'cāz-ı la'lüñe
İhyā-yı mürde kılmada 'İsāya kâ'ilüz
- 3 Luṭfuñ yoğ ise gözlerümüz yaşına nazar
Cevrūñ şöñinda kırı tesellāya kâ'ilüz
- 4 Çok kimse var ki va'de-i ferdāya incinür
Tek va'de kılsa va'de-i ferdāya kâ'ilüz
- 5 Baş egmezüz zamānede biz ehl-i şürete
Deyr-i cihānda ol büt-i tersāya kâ'ilüz
- 6 Tek himmet olsun olmağa kūy-ı nigārda
Mikdār-ı maḳdem-i segi bir cāya kâ'ilüz
- 7 Eglencemüz Celāli ḥayāl-i cemālidür
Gün toğmaz ise başumuza aya kâ'ilüz

258 (BN: 51^b)*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

- 1 Dem-be-dem eşk ile hem āh-ı seḥer-gāh ileyüz
Rāh-ı aşkuñda şehā hem-dem ü hem-rāh ileyüz
- 2 Yüz bulur her kışi bir mesned ile kapuñda
Umaruz ki bulavuz biz daḥı Allāh ileyüz
- 3 Tañ mıdur şevk ile ḥ^vāb irmez ise dīdemüze
Gice gündüz o güneş yüzlü ruḥı māh ileyüz
- 4 Zāhidüñ zühd ü riyāsı olmaz bize ḥarīf
Biz mey-i āl ile hem sāki-i dil-ḥ^vāh ileyüz
- 5 Ey Celālī geçinür her biri bir mesned ile
Ġālibüz cümleye her yirde biz ol şāh ileyüz

259 (BN: 52^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Şüretde gerçi bir nice abdāl kemterüz
Mülk-i fenāda her birimüz başka serverüz
- 2 Her kıl ü kālî şafha-i dilden terāş idüp
Pāk olmuş ehl-i hāl baş açık kalenderüz
- 3 Takup bu kara boynumuza 'aşk tavkını
Dil tekye-gāhını gözedür Hayderilerüz
- 4 Esrār-ı hayret ile mücerred mükeyyefüz
Envār-ı vahdet ile muhakkaḳ münevverüz
- 5 Germiyyet ile teşnelere āb-ı kevşerüz
Münkirlere bürüdet ile tîḡ u hançerüz
- 6 Manzūrumuzken āhir-i şaf-ı i'tibār ile
Şadr-ı şafāda pādişeh ile ber-ā-berüz
- 7 Ğayretle ölürüz zen-i dünyāya uymazuz
'Ālemde biz Celāli sözine durur erüz

260 (BN: 52^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Pür olur genc-i feraḥla bu dil-i vîrānemüz
Maḳdemüñle muḡtenem olsa eger ḡamḡānemüz
- 2 Pertev-i nūr-ı ruḡuñdur göñlümüz pür-şevḳ iden
Rüşen olmaz şem'-i mihr ü māh ile kāşānemüz
- 3 Şevḳ-ı ḡüsñüñle tolanur bezmümüz peymāneler
Şem'ümüz par par yanar pır pır döner pervānemüz
- 4 Ülfet idelden ḡayāl-i kākülüñle ey perî
Sāyesinden vahşet eyler bu dil-i dīvānemüz

- 5 Cür‘aya saymaz helāl itseñ Celālī kanuñı
Hayli müstağnī geçer ol gözleri mestānemüz

261 (BN: 52^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 ‘Āşık hayāl-i çihre-i zībādan ağlamaz
Vāmık hilāl-i turre-i ‘Azrādan ağlamaz
- 2 Dil-dār yār olinca ğam-ı ‘aşqdan ne ğam
Mellāhı Nūh olan kişi deryādan ağlamaz
- 3 İhyā-yı mürde kılmada nuṭk-ı leb-i nigār
Hak bu durur ki mu‘ciz-i ‘İsādan ağlamaz
- 4 Nāz itmesün bu gönlüme hıç dehr-i nev-‘arūs
Yūsuf firāk-ı rüy-ı Züleyhādan ağlamaz
- 5 Yüz taşa çalsa günde yarar kāse-i serüm
Mecnūn Celālī şīve-i Leylādan ağlamaz

262 (BN: 52^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Kaşlaruñ cevriñ çeken kavş-i kazādan ğam yimez
Zahm-ı peykānuñ gören sehm-i belādan ğam yimez
- 2 Kākülün çok başlu olduĝım bilür gönlüm velī
Ṭālib-i gencīne-i hüsn ejdehādan ğam yimez
- 3 Zülfüñe tolaşmaz ulaşmaz haṭ-ı hüsnüñe dil
Sālik-i meczūb olan sehv ü haṭādan ğam yimez
- 4 Sen saçı leylī yolında pōst-pūş olan kişi
Cübbe vü destār ile tāt u kabādan ğam yimez
- 5 Sālik-i ‘aşka melāmet bābın açma zāhidā
Kim selāmet ehli hıç zerḫ u riyādan ğam yimez

- 6 Ağlamaz hecründe dîdem itlerinden kūyuñuñ
Milket-i ğurbetde merdüm âşinâdan ğam yimez
- 7 Cevrũñ ey kaşı kemānum öğrenüpdür çekmege
Hîç Celālî çākerũñ tîr-i cefādan ğam yimez

263 (BN: 53^a)

Fe‘ilātũn Mefā‘ilũn Fe‘ilũn

- 1 Bî-ğam olan göñülde hāl olmaz
Sîm-i bî-üsrüb olsa kâl olmaz
- 2 ‘İlm ü ‘irfānı olmayan kişinũñ
Sözlerinde igen me’āl olmaz
- 3 Yāra hũn-ı havāşşdan ne haṭā
Ḳatl-i ‘ām eylese vebāl olmaz
- 4 Kaşına baş eger egerçi hilāl
‘Aşka ḳadd-i hamīde dāl olmaz
- 5 Belki dil bağı getürür zülfũñ
Yola iner yürür su’āl olmaz
- 6 İçmesũn ḳanumı ḥarāmi gözüñ
Biñ ḥelāl eylesem ḥelāl olmaz
- 7 Dil-i fāsıde isteme mihrüñ
Her ḥarābe rehĩn-i māl olmaz
- 8 Öldürürdüm raḳĩbi kūyuñda
Harem-i Ka‘bede ḳitāl olmaz
- 9 Cān virigör cemāl-i yāra Celāl
Hālet-i nez‘de mecāl olmaz

264 (BN: 53^a)*Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün*

- 1 ‘Aşk-ı pāk ehlini kabāda kıomaz
Kişiyi ma‘rifet fenāda kıomaz
- 2 Urılursa ayağa Yūsuf-ı dil
Anı dil-dār kem bahāda kıomaz
- 3 Ey dil işbāt-ı vaḥdete irişen
Kendüzin nefy-i māsivāda kıomaz
- 4 Rā kaşuñ görse alınur zāhid
Yine gör kendüyi o rāda kıomaz
- 5 Göñlin alur Celālinüñ hiç yok
Bir gün olmaz anı mezāda kıomaz

265 (BN: 53^b)*Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

- 1 Ehl-i ḥālūñ kāl ile bir kimse ḥālin añlamaz
Ḥarf atar güftārına herkes me‘ālin añlamaz
- 2 Bī-bekādur dimek ister gün yüzüñçün ey melek
Germ olur bu vech ile her gün zevālin añlamaz
- 3 Bir kıl altında miyānuñ şöyle pinhān itdi ‘aşk
Degme ‘aql-ı ḥurde-dān anuñ ḥayālin añlamaz
- 4 Nakş-ı ḥüsn-i yāra bakşam ta‘n ider zāhid baña
Rüstāyī ehl-i ṭab‘uñ intikālin añlamaz
- 5 Bir nazar kim olmaya cānā cemālūñden cüdā
Degme bir ‘ārif Celālīnūñ celālin añlamaz

266 (BN: 53^b ▪ AE₁: 110^b)*Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün*

- 1 'Aşkuñda hasb-i hālüm evrāk-ı cāna şıgmaz
Hecründe sergüzeştüm şerh ü beyāna şıgmaz
- 2 Dil nice 'arza kılsun ahvāl-i pür-melālin
Biñde biri yazılsa biñ dāsītāna şıgmaz
- 3 Mevc-i yem-i muhītüñ bir hadd-i hasrı vardur
Bu mācerā-yı eşküm hadd ü kerāna şıgmaz
- 4 Göñlüm be-nām olupdur dāğ-ı gamuñla ammā
Bu nām u bu nişāna nām u nişāne şıgmaz
- 5 'Aşkuñ huzūrı yokdur kalbinde ehl-i zühdüñ
Sīmurğ-ı kâf cānā her āşiyāna şıgmaz
- 6 Dil nice ola vā'iz hūr u kuşūra kâni'
Dīdār-ı yār añılsa havrā cināna şıgmaz
- 7 Nāşıl kitāb-ı vahdet bī-harf ü bī-şadādur
Fehvāsı terk-i cāndur bunda fesāne şıgmaz
- 8 Cān virmege yolında ey dil bahāne umma
Meydān-ı 'aşk içinde 'özü ü bahāne şıgmaz
- 9 Hālık demin Celālī maḥlūka kılma şāyi'
Bu nükteyi beyāndur kevn ü mekāna şıgmaz

267 (BN: 54^a)*Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*

- 1 Derd-i 'aşkuña dil devā itmez
Bī-günāh olmadan ibā itmez

- 2 Dil yirin beklemez ھاٲا eyler
Gamzeñ atduğı ok ھاٲا itmez
- 3 anuma řāhid olsa cerħum yok
Kimseye la‘lũñ iftirā itmez
- 4 Zādumuz ħ^vān-ı ġam durur řāhum
Hele bu zevķi pādiřā itmez
- 5 Bī-bahādur řehā Celāli uluñ
Çok mezāda girer bahā itmez

268 (BN: 54^b ▪ AE₅: 120^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Dilā dīvāneler ħālin perīřān olmayan bilmez
ġam-ı zūlf-i perīřānı perī-řān olmayan bilmez
- 2 Ne deñlü ħalka añlatsam dil-i ma‘mürenũñ ħālin
ġam-ı gencīne-i ħüsnũñle vīrān olmayan bilmez
- 3 Nigārā āsitānuñda gedālķ pādiřālķdur
Bu zevķi tekye-i ‘aşķuñda ‘uryān olmayan bilmez
- 4 řehā ġüftār-ı ‘uřřāķı nice iz‘ān ider zāhid
Rumūz-ı Mantķu‘t-Ṭayrı Süleymān olmayan bilmez
- 5 Firāķ-ı cām-ı la‘liyle ne anlar yutduğıum yāruñ
Celālī ġonçe-veş bağırı olu an olmayan bilmez

269 (BN: 55^b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Āh kim ħālüm ol perī bilmez
Dem olur eşķ-i çeşmümi silmez

G .268

2^a - Ne deñlü ħalka añlatsam / Cihān ħalkına ‘arz itsem AE₅.

3^b - ‘uryān / ħayrān AE₅.

- 2 İki dillü olanları ne ‘aceb
Tîğ-ı hecrüñ şehā iki dilmez
- 3 Tîğ-ı ğamzeñle tîr-i müjgānuñ
[Olsa çarhî demür siper ilmez]
- 4 Cām-ı Cemdür kef-i yed-i cūduñ
‘Ālemi mest iderseñ eksilmez
- 5 Yaşum āhîr başum alurdı Celāl
Ĥamdülillāh ki aķar irkilmez

270 (BN: 54^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

- 1 Şanma kemend-i zülfüñ dil kaydına çözilmez
Bu vech ile şikāra şāhin dahı süzilmez
- 2 Ğamzeñ murādın aldı dilden müjeñ ne ister
Zāhîr bu bir koyundan iki deri yüzilmez
- 3 Pür-çîn külālesine kim varur el uzadur
Başdan eli ayağı anuñ nice büzilmez
- 4 Bozıldı dest-i ğamda bu çarh-ı sâ‘at-i dil
Soķrāt eline düşse baķşüm budur düzilmez
- 5 Dil kāküli ucından nāleyle nāla döndi
Ğam çekme hîç Celālî incelür üzilmez

271 (BN: 55^a)

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Tîz-āb-ı ğamuñ nüş idegördüm eşer itmez
Zehr içse belî ‘āşıkā dirler zarar itmez

- 2 Vākıf ola mı seyr ü sülûkına dilüñ ‘aql
Küyuña revân olsa kuvāya haber itmez
- 3 Hāk-i rehüñi zāhide añsam ider iğmāz
‘Aşk içre bu yolsızlığı bir bî-başar itmez
- 4 Sa’y eyle dilā himmete olmağa muķārın
Ancak kişiyi faẓl u hūner mu‘teber itmez
- 5 Kimüñ k’irişe sem‘ine eş‘ār-ı Celālī
Cāmid durur ol kimse ki göñlinde yer itmez

272 (BN: 55^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Cemālin aya teşbîh iden ol meh pāyesin bilmez
Cihān mülkinde nā-dān çok elinden ayasın bilmez
- 2 O meh mir’āt-ı ruhsārın şakınur hatt u hālinden
Nice hem-sāyedür hem-sāyesi hem-sāyesin bilmez
- 3 ‘Ayāndur zevk-ı ‘aşkuñla zebānuñ leblerüñ hazzı
Müşelles işidür zāhid nedendür māyesin bilmez
- 4 Dilā hicrānını tūfāna teşbîh eyleyen ‘āşık
Muķarrerdür bu kim baħr-ı ğam-ı bî-ġāyesin bilmez
- 5 Gözinden akmasa yaşı dilüñ zann itme nā-bālig
[Mürāhıkdur] neye şarf eylesün sermāyesin bilmez
- 6 Dem olur kim Celālīnūñ atılmaz zaħmına tīrūñ
Çoğ olur niçe tıfl-i şīr-h^vāre dāyesin bilmez

273 (BN: 55^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Mecnūn gibi Celāliyi dīvāne şanmañuz
Mihmānı yār iken gide yabāna şanmañuz

- 2 Sāyir fesāneye sözümi eylemeñ kıyās
Efsānemi füsün iken efsāne şanmañuz
- 3 Çün Hızra irdi āb-ı hayāta irişmedi
İskender irdi çeşme-i hayvāna şanmañuz
- 4 Mey gibi içse kanumuzu kana kana ger
Kana harāmi gözlerini kana şanmañuz
- 5 N'eyler yabānda Leyli-i maķşūd kendüde
Mecnūn gibi Celāliyi dīvāne şanmañuz

274 (BN: 56^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ol nihāl-i kıdd ile bir pādişehsün ser-firāz
İşigünde tāli'i Maḥmūd olur olan Ayāz
- 2 Sālik-i 'aşķam ne var kılsam feraḥdan ictināb
Rāh-rev bīgāneden vācibdür itmek ihtirāz
- 3 Zāhid-i ḥod-bīn kaşuñ miḥrābına kılmaz sücūd
Bilmemiş mi'rāc-ı mü'min olduğunu her namāz
- 4 Nāz ider itsem niyāz ol nāz iderse ben niyāz
Birbirin müstelzim olmışdur şehā nāz u niyāz
- 5 Faḥr-ı 'ālem şīri terciḥ eylemezdi ḥamrdan
'Aşķdan rāciḥ degülmüşse maķām-ı ehl-i rāz
- 6 Cām-ı la'lüñ nūş iden muṭrib ne çalar añlamaz
Mest-i bī-ḥod olanuñ sem'ine girmez söz ü sāz
- 7 Hīç ḥümā-yı feyzden gayrı şikār almaz Celāl
Şāhlarda görmedüm gönüm gibi bir şāh-bāz

275 (BN: 56^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Olalı şāfī nuḳūş-ı māsivādan sīnemüz
Mazhar-ı dīdār-ı yār olmuş durur āyīnemüz
- 2 Nūr-ı vaḥdetde gōñül Dārū's-selām olmuş durur
Ġayret-i Ḥaḳdur eger var ise nār-ı kīnemüz
- 3 Pür-ferahdur ḳalbümüz biz ḥod feraḥdan fāriğüz
Tā ḡam-ı yār olalı yār-ı ḡam-ı dīrīnemüz
- 4 Kenz-i lā-yüfnāya irdük mülk-i ma'nā şāhıyuz
Ḥaracla noḳşān-peẓīr olmaz bizüm gencīnemüz
- 5 Şi'rümüz olsa yed-i beyzā Celālī vechi var
Nār-ı Mūsādan uyarmışdur çerāḡı sīnemüz

276 (BN: 56^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Bizi nazardan eyledi bīḡāne fāḳamuz
Tīr-i müjeñle ḳanı derūnī 'alāḳamuz
- 2 Żacret virelden āhumuza nār-ı fūrḳati
Āfāḳı güm güm ötdürür oldı terāḳamuz
- 3 Ḳalduḳ ḳapuñda gōñlümüze ittibā' ile
Ol yirde ḳonaruz ne yire ḳökse nāḳamuz
- 4 Rişte mişāli olalı cism-i nizārumuz
Var süzen-i ḡamuñla temāmet 'alāḳamuz
- 5 Ne yire başsa başumuz ol yirdedür Celāl
Güyā dikildi dāmen-i dil-dāra yaḳamuz

277 (BN: 56^b)*Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün*

- 1 Dilā ḥazẓ itme şol ḳavl-i eṣaḥḥdan k'ola şūr-engīz
Pesendīde durur andan dūrūġ-ı maşlaḥat-āmīz
- 2 Leb-i zībāña ta'īm-i niyāz u nāz içün cānā
Revādur k'ola Şīrīn dāye lala Ḥusrev-i Pervīz
- 3 Dil-i bīmārumı la'īn lebūñden men' ider vā'iz
Eşeddü'l-mevtdür sākī şarāb-ı nābdan perhīz
- 4 Güzel oldur ki 'aşḳı ḳalbini nerm ide zühḥaduñ
Belī iksīr-i ḥāliş ola pūlādı ider erzīz
- 5 Celālī ḥālūñe gel şākır ol izḥār-ı 'acz itme
Zamāndur bu ider izḥār-ı i'cāz ideni ta'cīz

278 (BN: 56^b)*Mef'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ūlün*

- 1 Eyyām-ı şuhūr-ı senenüñ ḳadri bilinmez
Ḳadri bilinür kākülünüñ ḳadri bilinmez
- 2 Vaşf eyleme vā'iz bize gel şaf-ı ni'ālī
Kim ehl-i fenā meclisinüñ şadrı bilinmez
- 3 Ḥüsünüñ günine ḳarşu niçe diḳḳat olınsa
Çarḥ-ı felegüñ nūr-ı meh-i bedri bilinmez
- 4 'Uşşāḳuñ alur göñlini bir luṭf ile ġamzeñ
Kendüsi muḳır olmayıcaḳ 'özri bilinmez
- 5 Fürḳatde heves ḳılmasa zülfüñe Celālī
Hīç māh-ı şıyāmuñ çü şeb-i ḳadri bilinmez

279 (BN: 57^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Tālib-i āb-ı hayāt olana biz hay dimezüz
‘Aşk ile zinde-dil olmayana hod şey dimezüz
- 2 Mey odur cür‘asını nüş iden ayılmaya hiç
Devr-i cām-ı Cem-i ‘aşkuñda meye mey dimezüz
- 3 İnbisāt üzre düzer ola bisāt-ı keremüñ
İdelüm Hâtım-i Tay defterini tay dimezüz
- 4 Āsitānuñda çoğ işler bitürüpdür dāguñ
Bize bu derde devā olana biz key dimezüz
- 5 Sem‘ine niçe haber girdi hevāsına göre
Halka fāş itmege esrārumuzı ney dimezüz
- 6 Gün yüzüñ görmese efsürde-dil olur ‘ālem
Fürkatüñ günlerine yanaduruz vey dimezüz
- 7 Baḥş ü da‘vāya şürü‘ itse Celāl ile faḳīh
Meclis olmaz niçe kez biz aña hey hey dimezüz

280 (BN: 57^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Zillet-i hıdmetüñi bā‘ış-i devlet bilürüz
Ayağıñ toprağını kuhl-ı başiret bilürüz
- 2 Cān virürsek elem ile dimezüz gursineyüz
Gam-ı şîrîñüñi zîrā ulu ni‘met bilürüz
- 3 Dār-ı zülfüñden ibā itmedi gönüm ašlā
Bu denî dünyede başdan anı rif‘at bilürüz
- 4 Haṭ-ı hüsnüñ gibi bir hüsn-i haṭa mālîk ola
Kimse yokdur yidi iklîmi temāmet bilürüz

- 5 O Mesîhâ-demûñ ihyâ-yı memâtın göreli
Râh-ı aşkına Celâl ölmegi vuşlat bilürüz

281 (BN: 57^b)

Fe‘ilâtün Mefâ‘ilün Fe‘ilün

- 1 Ol perî şeş cihâta yüz virmez
Bî-cihet kâyinâta yüz virmez
- 2 Çeşmi ‘aynına almaz âfâkı
Ġamzesi mümkünâta yüz virmez
- 3 Özin abâya virdi duġter-i rez
Dem olur ümmehâta yüz virmez
- 4 Yüz bulaydı düşerdi ayaġuña
La‘lün âb-ı hayâta yüz virmez
- 5 Yüz bulam dir ezilmek ile Celâl
Ķand-i la‘l-i nebâta yüz virmez

282 (BN: 57^b)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kevkeb-âsâ yaş döker bu çeşm-i ġün-efşânumuz
Düşse âb-ı ġavza ger ‘aks-i meh-i tâbânumuz
- 2 İ‘tikâdı herkesün bir ġünedür şâhum bizüm
Fikr-i ġaţuñ küfr-i zülfün dînümüz Ġmânumuz
- 3 Sikke-şüret kıldı ‘aks-i kebkeb-i keşşün bizi
Sâyir eşġâşa şehâ ġâlib durur ‘unvânumuz
- 4 Şanma ser virmek yoluñda şimdi oldı ġâtıra
Emrüñe rüz-ı ezeldendür bizüm peymânumuz
- 5 Cân virürsek derd ile irmezden evvel vaşluña
Tîġ-ı hicrânuñ şehâ boynına olsun ġanumuz

- 6 Gerçi kim yokdur kilāb-ı kūyuñ içre adrūmūz
Bu adar var girmez a‘dā destine dāmāmumuz
- 7 Derdūñi dermāna virmek yokdur lürse Celāl
Ey abīb-i cān bizūm derdūñdedür dermānumuz

283 (BN: 58^a)

Fe‘ilātūn Mefā‘ilūn Fe‘ilūn

- 1 O perī-rū niāba yüz virmez
Mihir-i enver seāba yüz virmez
- 2 Şaınur leblerini çeşmūmden
Mey-i hālīş habāba yüz virmez
- 3 lmege cān virürdi halk-ı cihān
Hanerūñ şeyḥ u şāba yüz virmez
- 4 Dōne dōne göreydūñ inlemegi
Seyl-i eşkūm tūlāba yüz virmez
- 5 Pāy-būsın umar Celāl ammā
Pāy-ı cānān rikāba yüz virmez

284 (BN: 58^a)

Fe‘ilātūn Mefā‘ilūn Fe‘ilūn

- 1 Ser-i tīguñ yabāna el virmez
Tīr-i amzeñ kemāna el virmez
- 2 atı ser-keş durur şehā zūlfūñ
Kimseye mālīkāne el virmez
- 3 Pāy-būsūñla olmadı mesrūr
N’eylesün dil zamāne el virmez
- 4 Sāinūñ kim ayaın alıbilür
Degmeye bī-bahāne el virmez
- 5 Şāneden zūlfūñ i‘tiraz eyler
Zūlfūñe şanma şāne el virmez

6 Tîr-i āhum nişāna varımadı
N'eylesün kim nişāne el virmez

7 El uzadup dolaşma aña Celāl
Sünbülü bâğbāna el virmez

285 (İÜ₁: 76^a)

Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlâtün Fe'îlün

1 Zülf meşşâta elinden yaqasın kırtaramaz
Dâmen-i 'ışmetine şâne haţuñ el kıaramaz

2 Emr-i mevķūfdur ibrāma merām-ı 'ālem
Bir gedā pādişhe maţlabını bildüremez

3 Hañcer-i sîne-şikāfuñ geçe her şadra yarar
Ser-i şemşîr ki kim dir yaramazdur yaramaz

4 Mû-miyānuña şarılsam şağılurdum ol ān
Ne şanur bir kııl ile kıalb-i şikestüm şaramaz

5 Nev-cüvānlar demidür cezbe şalan 'uşşāka
Şeyh-i Ekber dil-i āşüftemüzi aqdaramaz

6 Ben nice olmayayın bende o şāh-ı kereme
Raħm ider bende düşen dillere zülfin tıramaz

7 Şeref-i Ka'beyi zıkr itse kināyetle Celāl
Harem-i Ka'be-i maķşūdına herkes varamaz

[Harfû'l-Je]

286 (BN: 49^b)

Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlâtün Fā'îlün

1 Sû-be-sû gûlzār-ı kūyuñdan geçe enhār keş
Nice olsun aña hüşyār olıcaķ refţār keş

2 Bilmemek yig kıaddüñi tıbāya teşbîh itmeden
Cehl efďaldür ne şübhe olmadan pındār keş

- 3 İsterem tîr-i hadengüñ göñlüme toğrulduğın
Kâr-ger olmaz bināya olıcağ mismār kej
- 4 Üstüñ^vānumdan şaķın peykān-ı tîrūñ egmesün
Dāne-çîn olur mı bir murğ olıcağ minķār kej
- 5 Halk-ı ‘ālem bilür oğ gibi yoluñda toğruyuz
Ėālīb ey kaşı kemānum añladur ağıyār kej
- 6 Toğrulıķla hıdmet eyler çok saña mānend-i serv
Bu ne hıkmetdür kim olur yine ber-hur-dār kej
- 7 Pāy-dār ol dāyireñden çıkma ey zülf-i dü-tā
Kim olur şābit-ķadem olmayıcağ pergār kej
- 8 Söyleñüz kim şatmasun sālūsılık zāhid bize
Dün gice gördüm gelür meyhāneden destār kej
- 9 Biñ kez ölürdi Celālī olsa ‘ahdinde vefā
Müşkil oldur k’ola güftār-ı sipeh-sālār kej

[Harfū's-Sîn]

287 (BN: 58^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Bulınurmuş niçe güm-rāha baħr u berde Hızr İlyās
Gel ol ben hāk-sāruña bu çeşm-i terde Hızr İlyās
- 2 Dile gelse hať u hālūñ görünür dīdede dilde
Ne yirde añsalar hāzır durur ol yerde Hızr İlyās
- 3 Leb-i la‘lūñ koyup meyl eyleyelden āb-ı hayvāna
Hicābından olupdur dirler ehl-i perde Hızr İlyās
- 4 Meded kılmaz miyānuñla dehānuñ baña hecrūñde
Kuruda yaşıda hāzır n’eylesün āzürde Hızr İlyās
- 5 Celālī istedüğüm yirde hāzır olsa ger tañ mı
Benümle h^vāce taş olmuş durur bir derde Hızr İlyās

288 (BN: 59^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Tahşîl-i feyz-i 'aşkı münāfî degül libās
Envār-ı zîr-i perdeden eyler meh iktibās
- 2 Cānāna vāşıl olsa n'ola cān vücūd ile
Ehl-i ḥaḳīkat olana mānî' degül libās
- 3 Zāhid ğınāya şaldı seni kisvet-i fenā
Rûz-ı beḳāda 'aybuñı setr ide mi pelās
- 4 Hüküm itme 'aşk kaşrını miḳyās-ı 'aḳl ile
Var ey mühendis işüñe şıgmaz buña kıyās
- 5 Manşūr gibi düşme enā'ıyyete Celāl
Her şeyi ḥaḳ bilen kişidür merd-i Ḥaḳ-şinās

289 (BN: 59^a ▪ AÇ: 64^b)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Cinān-ı kūyuñı ey ḥürî añmışdur meger ṭāvus
Bu ḥāletle dolanup kūyuñı cevlan ider ṭāvus
- 2 Cihānda cılve itmez utanurdı bir nazar görse
Seni bu cāme-i zerrîn ile ey sîm-ber ṭāvus
- 3 Şabā iltür meşāmına şemîm-i zülfüñi her dem
Nigārā nāle eyler bu sebebden çın seher ṭāvus
- 4 Ruḥuñ devrinde altun telleriyle zülfüñi görmüş
Aña taklîd idüp kendüye virmiş zîb ü fer ṭāvus
- 5 Celālî kākül-i cānān cemālî üzre tağılmış
Şanasın bāğ-ı firdevs içre olmuş cılve-ger ṭāvus

G.289 AÇ'de 4 beyit şeklindedir.

1^a - ey ḥürî añmışdur / añmışdur ey ḥürî AÇ.

1^b - dolanup kūyuñı / tolanur gülşeni AÇ.

4^a - altun telleriyle zülfüñi / altun teller ile kendüzin AÇ.

[Harfî'ş-Şîn]

290 (BN: 59^a)

Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün Mefā'îlün

- 1 Gidüp faşl-ı şitā şahrā-yı 'ālem sebze-zār olmuş
Bi-ḥamdillāh yüzi gülmiş cihānuñ nev-bahār olmuş
- 2 'Acebdür ben ki dīvāne olup tağlara düşmezsem
Bu ḥālet birle kim 'ālem bezenmiş lāle-zār olmuş
- 3 Piyāle 'arz ider gülşende güller göz kıpar gönçe
Gözün aç 'ayş u 'işret vaḳtidür ey bî-ḳarār olmuş
- 4 Açılmış lāleler dönmiş peleng ü bebre her vādī
Görinmez oldı āhū-yı şitā beñzer şikār olmuş
- 5 Kıyāmet hūb olup 'ālem açılmış her taraf ezhār
Şanasın yiryüzinüñ gizlü genci āşikār olmuş
- 6 Şabādan gūş idüp 'azmin o servün seyr-i şahrāya
Şükūfe yir yirin ḳarşu çıkup ümmīd-vār olmuş
- 7 Celālī lāleler şanma görinen deşt ü şahrāda
Ki Mecnūn gözi yaşı durur yir yir nişār olmuş

291 (BN: 59^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'îlü Fā'ilün

- 1 Teslīm ü şamt bilimedük ḥōşça ḥāl imiş
Pā-bend olan bu yolda bize ḳîl ü ḳāl imiş
- 2 Küh-i şifātına iremez bahş ile 'uḳûl
Lafz u ḥurūf mağlata virür bir āl imiş
- 3 Cānāna irdi şol kişi kim kıldı terk-i cān
Ḳaṭ'-ı ta'alluḳ eylemek özge kemāl imiş
- 4 İtmez keşîf çünki ḳarābet laṭîf ile
Maḥv olmayınca vuşlata irmek muḥāl imiş

- 5 Yāruñ vufūr-ı şefkati mebzûl-i ‘ām imiş
Ağyāra ihtiyāc Celāl ibtizāl imiş

292 (BN: 60^a)

Mef‘ûlû Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 ‘Uşşāka ol perīnün işi kibr ü kīn imiş
Ehl-i niyāza nāz idici nāzenīn imiş
- 2 Ağyār içinde eyledi ben bī-vücüdı fark
Taḥsīn o şāh-ı ḥüsne ki ḥōş ḥurde-bīn imiş
- 3 Kaṭ‘-ı ‘alāka ile irişdüm işigüñe
Ehl-i tecerrüdün yiri çarḥ-ı berīn imiş
- 4 Buldum ḥalāş ‘aşkuñ ile çāh-ı cāhdan
Bildüm ḥaḳīkat anı ki ḥablü’l-metīn imiş
- 5 ‘Aşkuñla dilde nev‘-i qarābet umar idüm
Duydum henüz aşlını cāndan yaḳīn imiş
- 6 Dünyā şafāsı gitdi naşīb olmadı baña
Rüz-ı ezelde kısmetüm āh u enīn imiş
- 7 Dil ḥānesin Celāli o şeh gülşen eyledi
Viren şeref mekāna ḥuzūr-ı mekīn imiş

293 (BN: 60^a)

Mef‘ûlû Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ûlün

- 1 Bir pāyeye yaḳışmadı hīç bu dil-i evbāş
Meşhūr meşeldür yapu olmaz yuvalaḳ taş
- 2 Gören kişi şāhā ser-i pūr-zaḥmumı ider
Beñzer yine serḥadde deḡin geldi kızılbaş
- 3 Kıldı heves-i dāḡ-ı ḡamuñ sīnemi pūr-derd
Meydān-ı maḥabbetde olur bir pula biñ baş

- 4 Ȧñ mı nazar itmese ruḥ-ı dilbere zāhid
Kim pertev-i mihre dōyimez dīde-i ḥuffāş
- 5 Al baġruña baş işigi taşını Celāl
Dünyāda bulımazsın anuñ gibi ȡarındaş

294 (BN: 60^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Göñlümi aldı benüm nā-geh bugün bir ser-terāş
Tīġına yüz sürmege anuñ gerekdür ȡutlu baş
- 2 Nāmıdur İlyās lākin Hızır olur çok kimseye
Çok ser-i güm-rāhı ȡurtarur dimez hīç kuru yaş
- 3 Her ne vech üzre yed-i beyzāsın izhār eylese
Leşker-i Fir'avn ile Mūsāyı itdürür şavaş
- 4 Çeşümümi ġarȡ eyledi ḥün-ābe tīġ-ı ġamzesi
Niçe merdümler başına şu koyar ol ser-terāş
- 5 Saña tīġ-ı mū-şikāfı diş biler şaȡın dilā
Diyemem ȡayış gibi yanınca var şalın yanaş
- 6 Taşlara ur başuñ ey dil yüzüñi sür yirlere
Yüz terāş abdāldan yigdür aña bir nā-terāş
- 7 Mū-miyānuñ ȡucmaȡ isterse Celālī kılma redd
Sen kem er şanma anı ser virür itmez sırrı fāş

295 (BN: 60^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Cām-ı mey sāķī ağız bir eylemiş
İçmege ȡanımı tedbīr eylemiş
- 2 Ḥaṭṭ-ı ḥüsnüñ gibi yokdur ḥüsn-i ḥaṭ
Dest-i ȡudret anı taḥrīr eylemiş
- 3 Toġrılup gelmekle ey ȡaşı kemān
Göñlümüzde oȡlaruñ yir eylemiş

- 4 Haṭ degüldür görinen cān kavmidür
Hātem-i la‘liyle teşhīr eylemiş
- 5 H^vān-ı qahrından Celālī ğam yime
Haḳ Te‘ālā böyle taḳdīr eylemiş

296 (BN: 61^a)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Olalı levḥa-i dilde ḥaṭ-ı maḥabbet naḳş
Bir āyine göremez k’olmaya bu şūret naḳş
- 2 ‘Aceb mi ol şehüñ emri yazılsa cān üzre
Nigīn-i ḥātem-i la‘lindedür ‘adālet naḳş
- 3 Ümīd ile ṭapuña varduğumca ‘ayb itme
Kitābete der-i kūyuñ durur sehāvet naḳş
- 4 Başumda görinen ey şeh degüldür ebrūlar
Na‘alçeñ itdi cebīnümde dāl-i devlet naḳş
- 5 Celālī seyr-i cemāline zāhir ü bātın
Göñülde gözde gerekdür şafā vü himmet naḳş

297 (BN: 61^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Gözlerüm yaşı aḳaldan inkisārum oldı fāş
İnkisārum olmasa dilde gözüm dökmezdi yaş
- 2 Bağrumuñ başın görür tīğın çıkarur ḳatlüme
Tīğın çıkarırsa bağrumda ḥod çıkmazdı baş
- 3 Söz açup sırr-ı dehānum fāş idersin dir baña
Gelmese nuṭḳa dehānı sırrı ḥod [itmezdi] fāş

G.297

3^b - Sanatlı manzume özelliğinde olan gazelin bu kelimesi metinde | olmazdı | şeklindedir. Şiirin yapısı gereği değiştirilmiştir.

- 4 Taş olaldan kalbi yāruñ seyl-i eşküm degmedi
Seyl-i eşküm degse ammā olmaz idi bağırı taş
- 5 Āh ider diyü havāle eyledi kaçın gözin
Āh ider miydüm havāle olmasa ol göz ü kaç
- 6 Az durur ‘aql-ı ma‘āşı diyü kesme dirlügüm
Dirlügüm kesdüñ başumda kalmadı ‘aql-ı ma‘āş
- 7 Fāş ider ‘aşkum diyü kılma anı giryān u zār
Zār u giryān olmasa kılmaz Celālī ‘aşkı fāş

298 (BN: 61^b ▪ Hİ: 36^b ▪ HM: 14^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Meclisüñde oldı başdan ayağa peymāne gūş
Ākil oldur tuta pend-i şöhet-i pīrāna gūş
- 2 Ol hilāl-ebrū gamından muṭṭali‘ olsun diyü
Zahm-ı tīr-i gamzesin yüz yirden atdı cāna gūş
- 3 Dil belāsın dīdeye isnāduñ ašlā vechi yok
Dīdeden evvel kılupdur göñlümi dīvāne gūş
- 4 Anda maḥzūn olıgelmişdür ma‘ānī Yūsufi
Vechi var teşbīh olunursa çeh-i Ken‘āna gūş
- 5 Sözlerüñ sem‘ine koymazken Celālī sen dahı
Vā‘izā luṭf eyle kılma na‘ra-i mestāne gūş

299 (BN: 61^b ▪ Hİ: 37^b ▪ HM: 14^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Kılmaz fiğān u nāleme ol kām-yāb gūş
Dutmaz gedā kelāmına ‘ālī-cenāb gūş

G.298 Başlık: Der-Vaşf-ı Gūş Hİ.

G.299 Başlık: Diğer Der-Vaşf-ı Gūş Hİ.

- 2 Kerdür kulağı müdde'inüñ diñlemez sözüñ
Harc itme söz cevāhirin ister hitāb gūş
- 3 Ey şehriyār ata süvār olduğıñ umar
Aḥbār-ı pāy-būsuña tutmış rikāb gūş
- 4 Mey-gūn lebüñi görmez idi sāki tutmasa
Pīr-i muğān cevābına cām-ı şarāb gūş
- 5 Fehm itdi neydüğümi Celālī 'aceb midür
Bezm-i belāda nāleme tutsa rebāb gūş

300 (BN: 61^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kanda teşbīh ola dil-dāra büt-i efsürde naķş
Māh-ı bedri dir iseñ bir beñzi şolmış mürde naķş
- 2 Vechi var mir'āt-ı kalbümde olursa mün'akis
Ḥançerüñ bir sāde-rū maḥbūba beñzer ḥurde naķş
- 3 Alıgör bī-çāre dil peyk-i şabādan bir ḥaber
Eyledi faşl-ı ḥazān-ı ğam bizi pejmürde naķş
- 4 Kaṭre-i eşkümde ḥaṭ u ḥālūñ olmuş muntekış
Bü'l-'aceb seyr ü temāşādur muşaffā dürde naķş
- 5 Yüz sitem görse Celāl olmaz celālī-ḥātıra
Şüretā baksañ görinür gerçi kim āzürde naķş

301 (BN: 62^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Pādişāhum āsitānuñ bir ulu dergāh imiş
Āsumānda şu'le-i na'l-i semendüñ māh imiş
- 2 Zıkr-i mescūd itseler zühhād varur Ka'beye
Ḥaḳḳı ḥāzır göremez bildüm anı güm-rāh imiş
- 3 'Aqlumı zülfüñ şebīḥün itdi dil el virmedi
Anı ğāfil zann iderdüm ben o ḥod āgāh imiş

- 4 Mülk-i dünyāya iki gözle bakardum añladum
Manşıbı manşûbe imiş cāhı ḥod bir çāh imiş
- 5 Görinen encüm şanurdum şöñra fehmi itdüm anı
Göge te'shîr eylemiş yir yir şerār-ı āh imiş
- 6 Cilvesin tāvusa teşbîh eyler idüm zāhidüñ
Şimdi bildüm düm-bürîde pür-ḥiyel rübāh imiş
- 7 Āsitān-ı yārda bākî kalam dirdüm Celāl
Āḥirü'l-emr añladum bākî kalan Allāh imiş

302 (BN: 62^b ▪ İÜ₁: 96^a ▪ TK₂: 141^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Yok şanurdum bāğda şeftālüden zībā yimiş
Büse-i la'lüñ meger şeftālüden zībā imiş
- 2 N'ola şîrîn olsa sâyir gül-be-şekerden lebün
Tāb-ı nūr-ı mihr-i ruḥsāruñla bulmuş perveriş
- 3 La'l-i cān-baḥşuñ recāsıyla ölümlü cān u dil
Mehdi-i dil Hızr-ı cān ol ey Mesîḥā-dem yitiş
- 4 Çözilür zülf-i girih-gîrûñ elinde şānenüñ
Ser-firāzum ehline āsān olur her müşkil iş
- 5 Cān virüp derd almak ister 'aşkuña manşûb olan
Manşıbuñ ne dādı var olmayıcaḡ dād u dihiş
- 6 Nice ikrār itmesün esrārını bî-çāre ney
Bāğbān zecr ile barmağına yürütdi ḡamış
- 7 Vuşlat u fūrḡat dimez kesmez Celālî nālişin
Bülbül-i şeydā durur ārāmı yokdur yaz u kış

303 (BN: 62^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Zann ider gördükde ağyāruñ beni dīvāne naķş
Olduğumca āşinālıķdan kaçup bīgāne naķş
- 2 Ğam degül mestāne dil bulmazsa ism ü resmini
Olıcaķ cām-ı muşaffā istemez peymāne naķş
- 3 Münteķış oldı yüzüñ tāk-ı revāk-ı dīdede
Yiñiden olmaķ 'aceb germābe-i vīrāne naķş
- 4 Beydaķ-ı hāliyle göñlüm eyleyelden ferz-bend
Cāna geçdi naţ'-ı hüsniñde 'aceb ferzāne naķş
- 5 Zīb ü fer virür girih-gīr ile zülfüñ şāneye
Naķş ider bu vech ile 'uşşāķa aña şāne naķş
- 6 Havza baksañ in'ikāsuñ aya naķş olmış şanur
Güç midür geçmek nigārā Māni-i nā-dāna naķş
- 7 Haylice şüret bulupdur dil şanemlerle Celāl
Şüretine kim bakardı olmasa büthāne naķş

304 (BN: 63^a • İÜ₁: 97^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Bāğ-ı hüsniñde o servüñ çok durur ra'nā yimiş
Ğālibā bu cümleden şeftālusi a'lā imiş
- 2 Boynın egmiş öykünürken kıddine serv-i sehī
Var ise olmış durur bād-ı hazāndan serzeniş
- 3 Hātıra olmaz ğam-ı zülfiyle hātı 'āşıķa
Bāde-i 'aşķ ādemüñ kalbinde ķor mı ğıll u ğış

G.304 İÜ₁'de 5 beyittir.

1^b - a'lā / ra'nā BN.

2^a - egmiş öykünürken / öykünürken egmiş İÜ₁.

- 4 Kābil-i merhem degüldür zaḥm-ı dil bitmez demek
Gönlümüz ḥōş tūtalum ‘ālemde olmaz bitmez iş
- 5 Öykünürmiş kaşuñ bu deñlü tır-endāz iken
Bu ḥaṭā ile kemānuñ boynına geçdi kiriş
- 6 Ruḥların açup kaçan at şalsa çok şeh māt olur
N’eylesün Leclāc olursa iki yüzden gelse kiş
- 7 Var iken ‘aḳluñ başuñda olmadın mest-i ğurūr
Götür ayağı Celālī bezm-i keşretten siviş

305 (BN: 63^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘Aks-i rūyuñla geçerken āyine her ferde naḳş
Naḳş-ı rūyuñ gösterüp geçdüm ben ol nā-merde naḳş
- 2 Şūret-i bütḥāneye kim baş egerdi ey şanem
İsm ü resmüñ olmasa vech-i büt-i Āzerde naḳş
- 3 Mün‘akis olsa meye rengin düşer ḥaṭṭ-ı lebüñ
Maṭla‘-ı Cāmī münāsibdür k’ola sāğarda naḳş
- 4 Cevr ile öldürdügüñ ‘aşıkları bilinmesün
Lāyık oldur nām-ı pāküñ olmaya ḥançerde naḳş
- 5 Sikke-şūret eyledi ‘uşşāḳı resm-i na‘lçeñ
Yüz yumaz bāzārda olmasa sīm ü zerde naḳş
- 6 Gül-sitānda n’ola nālān olsa miskīn ‘andelīb
Ser-nüviştin görür evrāk-ı gül-i aḥmerde naḳş
- 7 Kūyına varduñ Celālī heykel-i maḥsūs ile
Göñline girseñ iderdüñ sikkeyi mermerde naḳş

G.304

7^a - mest-i ğurūr / mest ü ğurūr İÜ₁.

306 (YK₂: 40^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Bezm-i 'aşkuñda içilsün tolumuz peymāne-veş
Yanalum şem'-i cemālūñ şevkına pervāne-veş
- 2 Ārzū-yı vuşlat-ı gencīne-i hüsñüñle dil
Tolanur vīrāneden vīrāneye dīvāne-veş
- 3 Kenze mālīkdür tehī-dest şanma dil dīvāneyi
Genc-i 'aşkuñ bağına başmış yatur virāne-veş
- 4 Başumı kesseñ kesilmez tīg u tīrūñden senūñ
Ger elüm kesseñ kalur zūlfūñde destüm şāne-veş
- 5 'Ālem-i ervāhdandur āşinālīk dōstum
Sürme kapuñdan Celālī bendeñi bīgāne-veş

[Harfū's-Şād]**307 (BN: 63^b)***Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Şabr kıl hecrinden umarsañ dil-i çāker halās
Oldı teslīm ile āzerden benī-Āzer halās
- 2 Kayd idindüm şayd idem yārı kemend-i āh ile
Oldı kaydumdan ol āhū-yı perī-peyker halās
- 3 Fī'l-meşel 'ayn-ı 'Alīdür çeşm-i fettān şanasın
Zū'l-fekār-ı gamzesinden olmaz ejderler halās
- 4 Haṭṭ-ı yārı kadḥ ider dirlerse medḥ eyle dilā
İftirādan ādemi iḥlāş ider ekşer halās
- 5 İ'tibāra merdüm-i çeşm irdi rüy-ı zerd ile
Kanda bulınsa ider insānı sīm ü zer halās
- 6 Kār-gīr-i kalbūñe 'aşk oldı gālib kār-ger
Bulmadı Hayderden āḥir kal'a-i Hayber halās

- 7 Olmadı mānī^c yaşum ol kaşı yānuñ tīrine
Oldı cānum meclis-i ğamdan Celālī ter ħalāş

[Harfū 'd-Ḍād]

308 (BN: 64^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kāyinātuñ gerdişinden feyz-i cūduñdur ğaraż
Ḥaḳ budur İcād-ı 'ālemden vūcūduñdur ğaraż
- 2 Dest-i ğamdan būdı nā-būd eyleyen buldı ħalāş
Müttehem olduğı yok nā-būd-ı būduñdur ğaraż
- 3 Ādeme te'şīri yok vā'iz çü naḳlūñ naḳlidür
Ḳīl ü ḳālūñden ne keşf olur şühūduñdur ğaraż
- 4 Naḳd-i luṭfuñla metā'-ı nām u neng almak gerek
Biz ziyānuñ isterüz zann itme sūduñdur ğaraż
- 5 Ḥall olup gülşen-i vūcūduñ maḥż-ı rūḥ oldı Celāl
İltihāb-ı nār-ı miḥnetden şu'ūduñdur ğaraż

309 (BN: 64^a • Hİ: 35^a • HM: 13^b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Nigāruñ ḥaṭṭ-ı sebzinden bitürmiş yāsemen 'ārız
Bu yüzden kendü cevher vāḳı' olmışdur semen 'ārız
- 2 Mu'aṭṭar kıldı āfāḳı nesīm-i nāfe-i ḥālī
Ḥıṭā vü Çīne beñzer kākūli mülk-i Ḥuten 'ārız
- 3 Göñül Ya'ḳūbdur ḥāl ü ḥaṭı ihvān-ı pür-fitne
Cemāli Mısr-ı behcet Yūsuf-i gül-pīrehen 'ārız

- 4 Görinmez pertev-i hurşîd gūyā zıll-i zāyıldür
Ne dem ‘arz itse gün gibi o serv-i sîm-ten ‘arız
- 5 Nazîri olmaduğı gün gibi meşhūr olur anuñ
Celālî olmasa kākül gibi peymān-şiken ‘arız

310 (AE₉: 61^b ▪ ŞD: 65^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Seyr-i dilberdür ser-i kūy-ı dil-ārādan ğaraż
Zevk u ‘işretdür şehā firdevs-i a‘lādan ğaraż
- 2 Yaşamı gül gibi her dem çāk çāk itmek neden
Def‘-i ğamdur sākīyā ğod cām-ı şahbādan ğaraż
- 3 Dünya vü ‘uqbā ise maqbūl ü merdūduñ senüñ
‘Āşıka dīdārdur dünyā vü ‘uqbādan ğaraż
- 4 Minber-i şāḥ üzre gülşende dikilseñ ger ḥaṭīb
Yārdan şekvā mı kılmakdur bu ğavġādan ğaraż
- 5 Servde olmaz Celālî sāye ile berg ü bār
Zeyn-i gülzār olmadur serv-i dil-ārādan ğaraż

[Harfū‘t-Tı]

311 (BN: 64^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘Ālemi cezb eyledi vechüñdeki şol ḥüsn-i ḥaṭ
Yūsufuñ ālüftesi olmuş Züleyhādur faḳaṭ

G.310 *Dîvân*-BN’de bulunmayan bu şiire müstakil gazel olarak kaynaklarda rastlanılmadı. Şiir, Selîmî (2. Selîm) ve Şâhî (Şehzâde Bayezid) tarafından tahmis edilmiştir. Şâhî’nin *Dîvân*’ında bulunan şiir Selîmî’nin *Dîvânçe*’sinde bulunmamaktadır. Manzume Şâhî’nin *Dîvân*’ı ve Selîmî’nin şiirinin yansıdığı mecmuadan hareketle metne dâhil edilmiştir.

3^b - dīdārdur / dīdār durur AE₉.

4^a - gülşende / gelmişdür AE₉.

5^a - Servde / Servide AE₉.

- 2 Yol degüldür eşkümi kūyuñdan ırmağ idesin
Bir zamān Bāgdād şehrinden ba‘īd olmuş mı Şat
- 3 La‘l-i nābuñdan kināyeyken senüñ āb-ı hayāt
Fikret-i İskenderi zulmāta şalmışdur ğalať
- 4 İsm-i cān-bağşuñ müsemmādur ben ism-i a‘zamam
Zahm-ı sīnem ser-be-ser i‘rābdur tağlar nuķať
- 5 Kimse görmüş yok vefā illā miyānuñdan kemer
Al Celāliden haber *lā-ḥayra illā fi'l-vasať*

[Harfü'z-Zı]

312 (BN: 64^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Lebüñ şevkıyla eyler dil o zülf-i dil-sitāndan ḥazẓ
Kılur zī-rūḥ olan elbette ‘ömr-i cāvidāndan ḥazẓ
- 2 Per-i tīr-i gamuñla k’ola bir cān tende eglenmez
Ḥaķīķat beççe-i per-rüste kılmaz āşiyāndan ḥazẓ
- 3 Lebüñden buse cerr itdi piyāle şanma ḥazẓ itdi
Şurāḥī kākḥahasından ne kanlar yutdı kandan ḥazẓ
- 4 Ezelden münkir-i ‘aşk idi ḥaťı çıkdı meclisde
Dil-i pīrāne-ser almış gibi bir nev-cüvāndan ḥazẓ
- 5 Dür-i manẓüm olursa sözlerüñ güş eylemez vā‘iz
Alan yāķūt-ı rümmāniden ol ķūt-ı revāndan ḥazẓ
- 6 Yabāna atma kūyuñdan ser-i ‘uşşāk-ı serbāzı
Bilürsin ḥod kilāb-ı kūyuñ eyler üstüḥ^vāndan ḥazẓ
- 7 Kapuñdan dūr olaldan ḥaşā Celālī çākerüñ ḥānum
Ala māl ü menāl ü ‘izz ü cāh u ḥānümāndan ḥazẓ

[*Harfū'l-ʿAyn*]

313 (BN: 64^b)

Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün

- 1 Yüzine turesin ol gün ki eyleye burka^ç
Kamer hemān idinür burc-ı 'akrebi maṭla^ç
- 2 Niçe Sikenderi iltüp şuya şusız getürür
Dehānı çeşme-i hayvāna olalı menba^ç
- 3 Şoraydı sāki-i gül-fāma cām-ı la'linde
Ne ola şol haṭ-ı Yākūt ile iki mısra^ç
- 4 Bu haste göñlüme peykān-ı tīri hōş gelür
Cevābı budur anuñ külli dāḥilin yenfa^ç
- 5 Celāli başın umar işigüñde kaṭ^ç idesin
Ki her zamānda görür maḥlaş olduḡın maḳṭa^ç

314 (BN: 64^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Germ olurmuş bāl ü per yakduḡına pervāne şem^ç
Döymek ister nāra iḥrāk olmadan pervā ne şem^ç
- 2 Kendü nārına ışınmak var semenderler gibi
Düşse bir gice ma bir gün āteş-i hicrāna şem^ç
- 3 İnkiyādı var iken āyīn-i küfr-i zülfüñe
Gördi ḥaddüñ geldi barmaḳ kaldurup īmāna şem^ç
- 4 Pertev-i mihr-i cemālüñdür bedende cānumuz
Mün'akisdür niçe yüz āyīnede bir dāne şem^ç
- 5 İltimās itse n'ola ruḥsār u ḥaddüñ cān u dil
Bu mu'ayyendür ki bülbul gül diler pervāne şem^ç
- 6 Mihr-i ḥüsñüñden ne gün kim iktibās-ı nūr ider
Dik gelür olduḡı meclisde meh-i tābāna şem^ç

- 7 Sūz-ı dil teskīn olursa eşk ü āhumdan n'ola
İdemez ey dil taḥammül bād ile bārāna şem^ç
- 8 Sākiyā meclisde büseñ alduğınca cām-ı mey
Nāzūkāne karañudan göz kıpar yārāna şem^ç
- 9 Zāhid ol meclisde ḥazz itmez müşelleşden Celāl
Sāki-i maḥbūb ola devr ide sāğar yana şem^ç

315 (BN: 65^a ▪ AE₇: 124^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Ğurbete kıldı 'azīmet bu dil ü cāna vedā^ç
Göñlümüz yok dimege dergeh-i cānāna vedā^ç
- 2 Niçe bir hücre-nişīn ola dil-i āşüfte
Vaqt-i güldür kılalum zümre-i yārāna vedā^ç
- 3 Kaṭre-i eşk-i güher olsa görünmez gözüme
Kılmasun genc-i ğamuñ bu dil-i vīrāna vedā^ç
- 4 Kafes-i tenden uçar zevk u şafādan geçmez
Tūṭi-i ṭab'umuz itmez şekeristāna vedā^ç
- 5 Mest-i nāz olsa müjeñ 'āşıka iğmāz eyler
Kaṭı şāhāne görünür baña mestāne vedā^ç
- 6 Şubḥ-ı şādık demi gelse ne tereddüt eyler
Meclis-i şem^ç-i şebistānına pervāne vedā^ç
- 7 Kār-bān-ı reh-i 'aşkında nişār itdi Celāl
Nev-'arūs-ı zen-i dehre hele merdāne vedā^ç

[Harfû'l-Fe]

316 (BN: 65^b ▪ Hİ: 24^b ▪ HM: 10^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Aqlumı sevdāya virdi ca'd-ı 'anber-bār-ı zülf
Hüş-ber dārūya beñzer nāfe-i Tātār-ı zülf
- 2 Tāb-ı teb kıaddın büküp cismi kıararursa n'ola
Āfītāba kıarşı yatup uyumaıdır kār-ı zülf
- 3 Güleşen-i nāz içre meylün kımedür ey gönçe-leb
Ağzuñ arar şakızıñ çekmek diler her tār-ı zülf
- 4 Hızır-ı hatt-ı la'l-i cān-baıuşuñ ne esmā yazdı kim
Muзмаñıl oldu hayāl-i zıll-mişāl eşhār-ı zülf
- 5 Deyr-i aşkıñda miyān-besteñ olurdu ey şanem
Keşf olaydı zāhide sırr-ı ser-i zünnār-ı zülf
- 6 Görinen fem şanmañ olmuş nokta-i merkez 'ayān
Dā'ire çekmek dilerken hüsnüñe pergār-ı zülf
- 7 Kıalmadı bir kııl kıadar cem'ıyyet-i hātır Celāl
Fehm idelden devr-i hüsnüñde nedür eş'ār-ı zülf

[Harfû'l-Kaf]

317 (BN: 65^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Kıanda görem o māhı mu'ayyen mekānı yok
Ol bir hümā durur kim anuñ āşıyānı yok
- 2 Gelmez kenāra sa'y idegördüm o dürr-i pāk
Deryā-yı aşkıñ añlayışum bu kerānı yok

- 3 Aşmaz cihānı terkiye aşlā o şehsüvār
Meydān-ı hüsn içinde bilür hem-‘inānı yok
- 4 Kadrini zevkuñ añlamamışdur zamānede
Kimüñ ki ‘aşkuñ ile ğam-ı cāvidānı yok
- 5 Bir ad ile cihāna gelen kodı bir nişān
Şāhā Celālinüñ gör e nām u nişānı yok

318 (BN: 65^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Bütün ‘ālem bilüñ ol yār-ı cānsuz yār-ı cānum yok
Ölülerle beni ağlañ ki bir rūḥ-ı revānum yok
- 2 Şeb-i fūrkatde her dem şubḥa dek yaşlar döker çeşmüm
Dirīgā yılduzum düşkün o māha iktirānum yok
- 3 Gök altında ğarīb ü bī-kesem ağladuğumca var
Ölürsem üstüme ağlar benüm bir mihribānum yok
- 4 Beni seng-i ğamıyla şöyle ḥired itmişdür ölürsem
Seg-i kūyna lāyık tende bir sağ üstüh^vānum yok
- 5 Görüp cānāne kūyında Celālī didi sen kimsin
Didüm devletlü sultānum ğarībem ad u şanum yok

319 (BN: 65^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Şol kişi kim olmadı Manşūr-veş berdār-ı ‘aşk
Dimesün aşlā ki başumdan geçüpdür kār-ı ‘aşk
- 2 Çeşm-i Mūsāya çü geldi *len terānī*den hicāb
Feyz ile nūr eyledi Tūr-ı vücūdı nār-ı ‘aşk
- 3 Bir kadem başdı süveydā-yı dile rüz-ı ezel
Yirleri vü gökleri devr eyledi pergār-ı ‘aşk

- 4 Nuṭḡ-ı Hāḡ irişmese çāh-ı neyistān-ı dile
Kandan olurdu bu deñlü münteşir esrār-ı ‘aşḡ
- 5 Şüret ü ma‘nî durur büthāne vü mescid Celāl
Nārı nūr itdüñ ne gün kim eyledüñ ikrār-ı ‘aşḡ

320 (BN: 66^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Bilür dehānı bûsesinüñ ihtimāli yok
‘Āşḡklarına va‘deler eyler me’āli yok
- 2 Āb-ı hayāt-ı la‘line taḡlîdüñ aşlı ne
Zulmetden ol özini ḡalāşa mecāli yok
- 3 Beñzetseler olur mı ki tuḡrāyı zülfine
Tuḡrā-yı zülfinüñ nice mişli mişāli yok
- 4 Bu yāl ü bāl ile bu leb-i ḡand-i nāb ile
Ḳaddini serve beñzedeler dādı dalı yok
- 5 Vaz‘-ı Celālî müş‘ir-i ‘izz ü celāldür
Ḡüftāra gelse ancılayın lā’übālî yok

321 (BN: 66^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Añlandı zāhidüñ ki şafā-yı mizācı yok
Zīrā şarāb-ı ‘aşḡ ile hîç imtizācı yok
- 2 ‘Aşḡkuñda ḡam el ursa n’ola bār-ı ‘ömrüme
Bir şāh-rāh var mı k’anuñ resm-i bācı yok
- 3 Lāzım degül bu gözle göre ṭapuñı göñül
Ḳible-nümāya ḡayb erinüñ ihtiyācı yok
- 4 Bu ḡaste-dil ṭabībe hiç itmez mürāca‘at
Dīvānedür ölürse özine ‘ilācı yok

- 5 Açma Celālî vaḳti degül maḥzen-i dili
Kim ma‘rifet metā‘ınuñ aṣlā revācı yok

322 (BN: 66^a ▪ SK₂:67^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 İçilür mescid ü meyḥānede hem bāde-i ‘aşk
Döşenür Ka‘be vü büthānede seccāde-i ‘aşk
- 2 ‘Aḳl u hūş u dil ü cān bir ucı çıkmaz yoldur
Varur āḥir hele mülk-i ‘ademe cāde-i ‘aşk
- 3 Hür olur bende olan bendesine olmayıcaḳ
Olmaz bendesinüñ bendesi āzāde-i ‘aşk
- 4 Dest-gīr olup ayaḳdan beni ref‘ eylemedüñ
Gitti yir bulmadı ḳapuñda bir üftāde-i ‘aşk
- 5 Nāşıḥuñ ḳavline uymazsa n’ola nuṭḳ-ı Celāl
Zāde-i ‘aḳl ile hem-ser mi olur zāde-i ‘aşk

323 (BN: 66^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 İrişe cevher-i ḥāk-i rehūñe degme bir nā-ḥaḳ
Revā mı ṭālib-i çeşmüm ola medyün-ı müstaḡraḳ
- 2 Göñül hem-sāyesi olmışdı ḥod sen serv-i āzāduñ
Ne düşdi bāḡ-ı kūyuñdan anı eşküm gibi ırmaḳ
- 3 Şehā ben taş bağırluyam senüñ pülāddur göñlüñ
Cihānı oda yakmaḳdur beni ey meh saña çaḳmaḳ
- 4 Ğam-ı hecrūñe nār öykünmek istemiş gözine kül
Ber-ā-berlik şatar ḳaddūñe ‘ar‘ar başına ṭopraḳ
- 5 Celālī cān virür terk itse olmaz kūy-ı cānāmı
Aña dünyāda firdevsi yiriyle virseler aylak

324 (BN: 66^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Kendüñi görme dilā Mūsā mişāli Tūra baķ
Bir şecerden nār-veş iden tecellī nūra baķ
- 2 H^vāb-ı ğafletden gözün aç olma ser-mest-i ğurūr
Bezm-i gülzār içre çeşm-i nergis-i maħmūra baķ
- 3 Dir iseñ her encümende kavlün olsun istimā^c
Gūşmāl-i muṭṭibe boyun uran ṭanbūra baķ
- 4 Kendü istiḥkāk-ı zātuñ görme 'ibret-bīn iseñ
Şāḥib-i milket-i Süleymān dirilür mūra baķ
- 5 Pīşekārem diyü gel ızhār-ı kudret eyleme
Ehl-i inşāf ol Celālī san'at-ı zünbūra baķ

325 (BN: 67^a • İÜ₁: 130^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Dilde ibā-yı hecr ya vuşlat recāsı yok
İrdüm bir özge 'āleme şubḥ u mesāsı yok
- 2 Bulınmaz ibtilā-yı ğam-ı hecrüne sebep
Olur mı ibtidāsı anuñ k'intihāsı yok
- 3 Rāciḥ durur ğamuñ baña cānā sürürdan
Ne kadr ü kıymeti var anuñ kim beķāsı yok
- 4 Kāni^c olurdı zikri ile teşne-dil temām
Ağzuma almağa leb-i la'lin rızāsı yok
- 5 Allāh için esirgemelüdür Celāliyi
Düşmiş diyār-ı ğurbete bir aşināsı yok

326 (BN: 67^a)*Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün*

- 1 Kilāb-ı kūyuñ içre 'izzetüm yok
Meger maqbül-i hazret hıdmetüm yok
- 2 Reh-i kūyuñda rif'atler umardum
Anı bildüm başumda devletüm yok
- 3 Dilerdüm leblerüñden kan bahāmı
Velī yanuñda kadrüm kıymetüm yok
- 4 Göñül bıkmaz idi bār-ı gamuñdan
Belā bu hıdmetüñe tākātüm yok
- 5 Celālī ölmege cānlar virürdüm
Velī teslīm-i cāna kudretüm yok

327 (BN: 67^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ülü Fā'ilün*

- 1 Dinmez bu kı̄l ü kı̄l ile zāhid cevāb-ı 'aşk
Bī-nokta vü hurūf u şadādur kitāb-ı 'aşk
- 2 Korkar başını taşra çıkarmağa kim atar
Ta'na taşını çeşme-i hayvāna āb-ı 'aşk
- 3 Şol 'aşk didüğüm saña baħr-ı muħītdür
Kim cümle bu kıbāb-ı felekdür habāb-ı 'aşk
- 4 Mülk-i vücūda gelmedi zerrāt-ı kāyināt
Uyanmayınca meş'ale-i āfītāb-ı 'aşk
- 5 'Aynına āb-ı kevşeri alur mı kime kim
Bir cür'a şuna sāķi-i cām-ı şarāb-ı 'aşk
- 6 Zāhid ne 'aql ile aña itsün muķābele
Sīmurğ-ı kāfi peşşeye şaymaz 'uķāb-ı 'aşk

- 7 Merg-i firāk-ı dilberi şordum Celāliye
Didi kıyās-ı kıl olıcak merg-i h^vāb-ı ‘aşk

328 (BN: 67^b ▪ GŞ: 123^s)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Ey sevād-ı haṭ-ı ruhsārı zalām-ı şeb-i ‘aşk
Nokṭa-i hāl-i lebi güm-şüdeye kevkeb-i ‘aşk
- 2 Zerrece sırr-ı dehānına bulunmazdı vukūf
Dür-feşān olmasa ger bezm-i cinānda leb-i ‘aşk
- 3 Ten-i hākīde şanur ‘aşkı muḳarrer zāhid
Kālbidür kāleb-i cān kāleb-i cān kāleb-i ‘aşk
- 4 Tābiş-i ‘aşka dil-i zerre getürmez tākat
Āfitābı düşürür lertzeye tāb-ı teb-i ‘aşk
- 5 Yazdı fetvā kodı ‘uşşāka Celālī Manşūr
Kendü kanıyla vuzū itmek imiş mezheb-i ‘aşk

329 (BN: 68^a ▪ Hİ: 49^b ▪ HM: 18^b ▪ TK₂: 142^b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Çıkdı gam kaşr-ı cāna ayak ayak
Çıkılur nerdübāna ayak ayak
- 2 Yüz süre süre irdüm işigine
Çıkdı dil āsumāna ayak ayak
- 3 Hedef-i tīrūne ḳosam başum
Varıbilsem nişāna ayak ayak
- 4 Tā ki ‘akluñ başuñda var ey dil
Der-i pīr-i muğāna ayak ayak
- 5 Zülfine pāye pāye vardı göñül
Çıkılur rīsmāna ayak ayak

6 Kendü kendüñden it gönül şekvā
Yürî dīvān-ı hāna ayak ayak

7 Sağ durur nitekim Celāli başuñ
Kūyına ol revāne ayak ayak

330 (İÜ₂: 49^b ▪ MK₂: 93^a ▪ YK₁: 38^a)

Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilātün Fe' ilün

- 1 Görevardum dil-i bīmārumı maḥzūn ancak
Gönçe-veş ḥātır-ı azādesi pür-ḥūn ancak
- 2 Çeşme-sār olmuş aḳar yaşları dīvāne-şıfat
Bir perī şīvelü reftārına meftūn ancak
- 3 Kendüden bī-ḥaber olmuş ḥaberin aldum anuñ
Kışsa-i vākı'a-i Leyli-i Mecnūn ancak
- 4 Söyledüm şandum anı ney gibi zār itdi beni
Perdeden dāyireden kışsası bīrūn ancak
- 5 Ne revādur ki Celālī ola her dūna zebūn
İktizā-yı elem-i gerdiş-i gerdūn ancak

[Ḥarfü'l-Kef]

331 (BN: 68^a)

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

- 1 Bir nazarda 'aḳlumu alduñ ne efsūn eyledüñ
Ey saçı Leylī beni sen şöyle Mecnūn eyledüñ
- 2 Aldayup gönümüz alduñ soñra iḡmāz eyledüñ
Şol kıya bakışlar ile ḥalkı maḡbūn eyledüñ

G.330

1^a - dil-i bīmārumı maḥzūn / dil-i maḥzūnumı maḡbūn MK₂.

1^b - āzādesi / āzāde-i YK₁.

2^a - dīvāne-şıfat / Mecnūn-şıfat YK₁.

2^b - şīvelü reftārına / 'aşıḳ-ı ruḥsārına MK₂.

- 3 Tîğ-ı hecrüñle dilüm biñ pāre olmışdur benüm
Nice kan ağlamayayın bağrumı hūn eyledüñ
- 4 Sīneme çekdüñ elif şöñra koduñ bir sıfr-ı dāğ
Sen benüm derdüm efendüm bir iken on eyledüñ
- 5 Tūb idüp çevgān-ı zūlfüñe Celālīnūñ başın
‘Aşk meydānında aña özge oyun eyledüñ

332 (BN: 68^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Yoluña ser-bāz olan ‘āşıqlara ruḥsat gerek
Pādişāhum da‘vi-i merd idene himmet gerek
- 2 Şāḥib-i ‘izz-i vaḳar oyunu degüldür kār-ı ‘aşḳ
Rīsmān-ı ‘aşḳa cānbāz olmağa ḥiffet gerek
- 3 Ders-i ‘aşḳı nice şerḥ idem faḳīḥ-i ebtere
Fehm olunmaz ḳīl ü ḳāl ile aña ḥālet gerek
- 4 Öldürüp dirgürdügidür la‘line rağbet viren
Yalıñuz keyfiyyet olmaz meyde ḥāşıyyet gerek
- 5 Lebleri dārū’ş-şifāsından aña virmez cevāb
Ol ṭabīb-i cān dimez kim ḥastedür şerbet gerek
- 6 Devlet uman cānını dil-dāra iḥdā eylesün
Rāğıb olan ‘izzete şāḥib-dile ḥıdmet gerek
- 7 Ḳuvvet-i bāzūya luṭf-ı ṭab‘a aldanma gönül
Her işüñ bir ḳapusu var fethine fırsat gerek
- 8 Tālib-i Ḥaḳ iseñ ey dil māsivāyı gözleme
‘Ārife ḥalk ortasından vāḳı‘ā ‘uzlet gerek
- 9 Ey Celālī söylenür gerçi el üstinedür el
Elden alçaḳ ḳoma şaḳın kendüñi ḡayret gerek

333 (BN: 69^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 İstimā‘ itme kelāmını raķīb-i şūmuñ
Nā-sezādur ki hūmā hem-demi olmak būmuñ
- 2 Hem-ķarīn olma raķibe dir isem incinme
Menhidür yanına varmağa kişi meczūmuñ
- 3 Gel e ķatline raķībūñ baña bir fetvā vir
Ne tereddüt yiridür mes’ele ĥod ma‘lūmuñ
- 4 Zehr-i ķahr ile ben öldüm lebūñi iĥsān it
Ĥāş-ı tiryāk gerek şıĥhatine mesmūmuñ
- 5 Diş bilermiş bu Celālīye şehā ĥanķer-i hecr
Bī-güneh ķanına girmek diler ol mazlūmuñ

334 (BN: 69^a)*Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

- 1 Ĥāk-i pāyuñ kılmayınca tūtiyā düşmenlerūñ
Bulmasunlar gözlerine rūşenā düşmenlerūñ
- 2 Şeş-der-i miĥnetde nerrād-ı felek zār eylesün
Feth-i bābı görmesün hergiz şehā düşmenlerūñ
- 3 Dōstlar gülzār-ı behcetde ķo gülsün gül gibi
Ebr-mānend aĥlasunlar dāyimā düşmenlerūñ
- 4 Bu durur me’mülümüz Ĥaķdan ki tīg-ı ĥışm ile
Her dem olsun başları tenden cūdā düşmenlerūñ
- 5 Ķayd idinme kendūñe a’dā helākin şābir ol
Bir dem ola kendü nefsine kıya düşmenlerūñ
- 6 Kendü luţfindan aĥibbāñı Ĥudā yād itmesün
Olmasun fırsatla hergiz āşinā düşmenlerūñ
- 7 İşidür şemşīr ü aĥlāl-i me’āl-i ĥışmuñı
Geldiler yalın ayak başı ķabā düşmenlerūñ

8 Hişşe aldı yaşlar ile tenlerinden baħr u ber
Kaṭ' idicek sözlerin tığ-ı kazā düşmenlerüñ

9 Ey Celālī el götür Haḫdan tazarru' idelüm
Bağrını hūn eylesün tığ-ı du'ā düşmenlerüñ

335 (BN: 69^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

1 Ey gönül 'ālemde dilber şāh-levend olmak gerek
Bir nihāl-i serv gibi ser-bülend olmak gerek

2 Lāyık-ı bezm-i havāş olmak temennā idenüñ
'Üd-ı kalbi micmer-i tende sipend itmek gerek

3 Şıḫhate çıkmaz cihānda derdi olmayan kişi
Kim şifā-yı kalb umarsa derd-mend olmak gerek

4 Nāle itdüdüñ yiter bülbul gibi güldür didüm
Didi kim 'uşşāk zār u müstemend olmak gerek

5 'Aşḫ ādābın Celāliden su'al itdüm didi
'Āşıka her vaz'ı ma'sūkuñ pesend olmak gerek

336 (BN: 69^b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1 Cemālün seyri olmasa me'ālī her temāşānuñ
Kemāl-i naḫşına kim meyl iderdi deyr-i dünyānuñ

2 Elüñde cām-ı mey āyīne-i 'ālem-nümā oldı
Ezelden pertevi sāķī o mihr-i 'ālem-ārānuñ

3 Kesilme 'ayş u 'işretten dilā ferdāya şalınma
Bugün kaydı bu dünyānuñ görilsün irte 'uḫbānuñ

4 Düzensün sâzını muṭrib ele al sāķiyā cāmı
Tolular şun berü nüş idelüm rağmına a'dānuñ

- 5 N'ola şād olsa kıldukça o şeh dil milketin nālān
Celālī beñzemez gayrı şafāya hazzı yağmānuñ

337 (BN: 69^b)

Mef'ūlū Fā'ilātū Mefā'ilū Fā'ilūn

- 1 Zülfüñ hevāsına uyar imiş hevā-yı misk
Taklīdī añladur ki nedür iktizā-yı misk
- 2 'Ömre sürer bu nāfe-i zülfüñ beķāsı var
Aña muķābil olsa muķarrer fenā-yı misk
- 3 Her yirde degme derd ile çözmez yükin saçı
El çek dil-i faķīr-i girāndur bahā-yı misk
- 4 Yüz karasıyla zülfüñe öykünmek istemiş
Bu arada muķarrer olupdur Hıttā-yı misk
- 5 Hālūñ hayāli birle Celālī bulur hayāt
Dil-ħasteler mizācına yarar devā-yı misk

338 (BN: 69^a)

Fe'ilātūn Mefā'ilūn Fe'ilūn

- 1 Gerçi ĥaķdur diyen 'ibādet yig
Sālik-i Ĥaķķa terk-i 'ādet yig
- 2 Nāzır olsañ fenā-yı salţanata
Taĥtdan taĥte-i ķanā'at yig
- 3 Ye's-i luţfuñla ķalmandan nevmīd
Ĥalka ķapuñda istimālet yig
- 4 Büdelāya ta'arruz eyleme faķīh
Emr-i emmāreden baţālet yig
- 5 Ĥaķ budur 'izzet-i emāretiden
İşigūñde Celāle zillet yig

339 (BN: 70^a)*Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün*

- 1 Bezmüne dime kim tama'-ı hām ile geldük
Nüş itmege 'aşkuña tolu cām ile geldük
- 2 'İdiyye tapuñdan umaruz hil'at u ihsān
Sen şahuñ elin öpmege bayrām ile geldük
- 3 Luṭfuñla revādur olavuz hurrem ü dil-şād
Zīrā ki kapuña niçe ālām ile ile geldük
- 4 Şāhā bizi zann eyleme mihmān-ı fuzulī
Toğru heves-i kadd-i dil-ārām ile geldük
- 5 Bezminde Celālī olmayalum diyü tehī-dest
Mānend-i piyāle mey-i gül-fām ile geldük

340 (BN: 70^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Baş üzre her ne deñlü ki gelse belālaruñ
Mihr ü vefā gelür baña cevır ü cefālaruñ
- 2 Gelmez cihānda 'aynına tāt ile saltanat
İksīr-i hāk-i pāyuña vāşıl gedālaruñ
- 3 Yir ü gök ehli kaşuñı çatdukça havf ider
Çekdi çevürdi yiri gögi yaykaralaruñ
- 4 Bir laḫzada senüñle ola yād olan āşinā
Cānā revā mı yād olalar āşinālaruñ
- 5 Dönse Celālī yoluña tañ mı piyāle-vār
Bezmünde döne döne görüpdür 'aṭālaruñ

341 (BN: 70^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Dil ḫarāb oldı şafā bulurdı ābād eyleseñ
Ḥayra sa'y itseñ Ḥalīlüm Ka'be bünyād eyleseñ

- 2 Bir gün açsañ şol müferrih hoşka-i yâkûtuñı
Tatlu dille bu dil-i gam-gînumüz şâd eyleseñ
- 3 Himmetüñle kâmetüm toğrulsa mânend-i elif
Dâl idüp kaddin haşûduñ bir eyü ad eyleseñ
- 4 Ey lebi Şîrîn bir ednâ iltifâtuñla olur
Yüz gedâyı Husrev ü biñ şâhı Ferhâd eyleseñ
- 5 Sem‘ine almaz o gül yüzlü Celâlî nâlişüñ
Her seher bülbül gibi biñ dürlü feryâd eyleseñ

342 (BN: 70^b)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Münteşir olalı hüsnuñle o hatt-ı şebrenç
Şanasın çıkdı tonanma ile deryâya Fireng
- 2 Fikret-i hatt-ı gubâruñ beni gam-h‘âr itdi
Gâlibâ âkil ider âdemi keyfiyyet-i beng
- 3 İnqibâz-ı dili efkâr-ı dehânuñla saña
Nice iş‘âr ide eş‘âr olıcak kâfiye-teng
- 4 Tâğda sen lebi Şîrîni añup âh itsem
Hâk-i Ferhâd işidüp âhuma eyler âheng
- 5 Ey Celâlî ten-i zerdümle gören dâğlarum
Zann ider küh-ı meşakkatde beni bebr ü peleng

343 (BN: 71^a)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Kullaruñ kapuñda şâhâ nâ-murâd olmağ mı yig
İzdiyâd-ı rif‘atüñle yoğsa şâd olmağ mı yig
- 2 İstimâ‘ ile kayurmaz gör ne dir ehl-i vukûf
İllere cevır ü sitem mi ‘adl ü dâd olmağ mı yig

- 3 Āteş-i ‘aşka semender-vār şabr itmek nice
Yohsa pervâne-şîfât yanup remād olmak mı yig
- 4 Hatt-ı la‘li ger siyeh-reng olmasa harf atmañuz
Ser-suhen altunla olmak mı midād olmak mı yig
- 5 Tîğ-ı cevrenden Celālî i‘tirāz itmez göñül
Kişide bed-nāmlık mı yahşî ad olmak mı yig

344 (BN: 71^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Cism-i zîbāñı kucar şubḥ u mesā pîrāhenüñ
Sündüs-i havrāya daḥl itse n’ola pîrāhenüñ
- 2 Hâk budur ey müşterî-ṭal‘at bu reng ü tâb ile
Māhdur cismüñ şafaḥdur muṭlaḳā pîrāhenüñ
- 3 Hîç şeb-i hecrüñde seyr-i sîne-i pür-nûruña
Māni‘ olmaz ey meh-i bedr-i dücā pîrāhenüñ
- 4 Cism-i zîbāñı elüm varmaz benüm keşf itmege
Aça gül gibi meger bād-ı şabā pîrāhenüñ
- 5 Yakası açılmaḍık sözler çıkar efvāhdan
Kimseye açılmasa igen şehā pîrāhenüñ
- 6 Giñ yakadan sen büt-i sîm-ābı kucar qarşuma
Yakamı çāk itdi gayretle baḳ a pîrāhenüñ
- 7 Mekre aldanup boyun olmazdı düzd-i zülfüñe
Olmasaydı dōstum yiñi yaḳa düşmenlerüñ
- 8 Rûz u şeb ditrer üzilürse ne deñlü üstüñe
Hâyil olmaz rûz-ı vuşlatda baña pîrāhenüñ
- 9 Pîrehenden ḥalḳ şekvāda Celālî cümleten
Biz niçe luṭfin görürüz dāyimā pîrāhenüñ

345 (BN: 71^b)*Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*

- 1 'Aceb mi eylesem ey mäh şüretüñ idrāk
Ğubār-ı ğayrdan āyine-i vücūdum pāk
- 2 Zuhūr-ı keşret-i esmā ile benî cüdā kıldı
İzā merertü bihā mā vecedtü fîhi sivāk
- 3 Yedüñde tut ki bir zühal-i kevkeb-āsādur
Kamu 'uķül u nüfūs u 'anāşır u eflāk
- 4 Hızırdur irişen āb-ı hayāta dünyāda
Karasına iremez nūr-ı dīde-i derrāk
- 5 Haber bu k'Ādemi gendüm çıkardı cennetden
Yinür şanur gibi ğālib ma'ārifi Etrāk
- 6 Kō āteşilügi uyma hevāya āb-āsa
Sözüm tut ādem olursın bu yolda hāk ol hāk
- 7 Kō 'aklı cevher-i kalbūñi 'aşķa şal 'aşķa
Celāli şayrafı bilür cilā virür hakkāk

346 (BN: 72^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Cūd u seḥā vü 'adl olalıdan se 'ādetüñ
Gün gibi ağdı göklere kūy-ı sa'ādetüñ
- 2 'Ayne'l-yaķın görür kerem ü 'ilm ü ḥilm ile
Ehl-i şerī'at ehl-i tarīķat ḥaķīķatüñ
- 3 Bilmezken ideni dil ü cān u teni helāk
Ġamzeñ lebüñ dehānuñ idüpdür şehādetüñ

- 4 Yollarda naķş-ı na‘l ü na‘alçeñle kebkebün
Mıhr ile mäh kevkebe şatmaķda şevketün
- 5 Nāz u cefā vü cevrine mu‘tādsın göñül
Ebrū vü çeşm ü ğamzesi tāk itdi tākātün
- 6 Maķbūldür namāz u niyāz u du‘ā dilā
Şabr u rızā vü şükr ile olsun taḥiyyetün
- 7 Esmā bilinmezindi mevālid ile Celāl
Ger ḥarf ü ism ü fī‘l ile olmasa ḥılķātün

347 (BN: 72^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Gün yüzine ey kamer öykünme ol meh-tal‘atuñ
Dā‘ireñ ma‘lūmdur meşhūrdur māhiyyetün
- 2 Kanda beñzersin ‘aceb ey mey leb-i yāķūtına
Anuñ ervāḥa senüñ ecsāmadur ḥāşıyyetün
- 3 Kimse taḥķīķ itmemiş seb‘a‘l-meşānī remzini
Ḥaṭṭ-ı vechüñ okıyan tefsīrin añlar āyetün
- 4 Būse ‘ahd eyle didüğümdeñ degül fikrüm vefā
Nıyyetüm bu kim müşāb itsün seni bu niyyetün
- 5 Nār-ı hecrüñden ibā itmez dil eyler ihtimāl
Tābiş-i ‘aşķuña mānı‘ ola nūr-ı vuşlatuñ
- 6 Vuşlat-ı Ḥaķķı riyyāzetle umarsın zāhidā
Ḥod bilürsin mūcib-i cennet degüldür tākātün
- 7 Da‘vetinden kaçma aldı busemi diyü Celāl
Var du‘āsın al şehā ol müstecābü‘d-da‘vetün

348 (BN: 72^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Dünyāda dil çeker elemin her gün āhumuñ
Āh anda ger cezāsı ola her günāhumuñ
- 2 Ol dem fenā vü fakr ile pā-māl-i merd-i dūn
Kadrini bilmesem hele puşt u penāhumuñ
- 3 Havfūm budur mezāruma nā-geh kadem başa
Ol serv-i nāza dili uzana giyāhumuñ
- 4 Dirmiş o şāh 'adlūm o mi'yāra vardı kim
Gūş itmez in hikāyetini dād-h^vāhumuñ
- 5 Eş'āruma Celālī nezāyir olur mı hīç
Bu deñlü himmeti var iken pādişāhumuñ

349 (BN: 72^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Cām-ı mey nūş eylesün ol yār elinden sākīnūñ
Ol gül-i zībāyı siz ağıyār elinden şakīnuñ
- 2 Çeşme-i hūrşīde beñzer dimege varmaz dilūm
Kim yed-i beyzāya gālibdür zıyāsı sākīnuñ
- 3 Öge öge göklere çıkardılar 'āşık ları
Kulle-i eflāke hem-ser oldı evci tākīnuñ
- 4 Göge çık sa olmaya cebr-i halāyıkdan emīn
Emrine cān ile münkād olmayan Hallākīnuñ
- 5 Dirse cāyız olmadın zāt u şifātından hisāb
Çünki fehm itdi Celālī sırrın istinṭākīnuñ

350 (BN: 73^a)*Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*

- 1 Bakup bu āyine-i dehre vech-i yārı görūñ
Çerāğ-ı dīde-i idrākūñüz uyarı görūñ

- 2 Huṭūṭ-ı la' l ile ebruvān-ı yārı baḳuñ
Ṭavāf-ı Ka'be-i 'ulyāda çār-yārı görüñ
- 3 Delīl-i şüret-i Ḥaḳdur ziyāret-i Ka' be
Varursañuz nazar-ı enbiyāya varıgörüñ
- 4 Kemāl ü fazl ile māh olmuş idi şöhre-i şehir
Anı ne hāle irişdürdi iştihārı görüñ
- 5 Kıyām-ı haṭṭına bādī olursa āhum olur
Ne toz kıpara kıyāmetde rüzgārı görüñ
- 6 Müdām uçurma hevāsı revā degül sākī
Ayağ ile ele gelmiş duran şikārı görüñ
- 7 Nigāh idüñ bu gāzel içre lafz u ma'nāya
Celālî nice görür cebr ü ihtiyārı görüñ

351 (BN: 73^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Çeşm-i şāhīn ile dil murğını şayd itse o beg
Hecre düşmekden ise ölmek elinde çok yeg
- 2 Dāyimā zülf-i nigāruñ çeker adın şāne
Ol aña degmez iken kim dir aña zülfine dek
- 3 Zaḥme-i ḥaṇçeri tokınsa ne dem zaḥmumuza
'Üd evtārı gibi nağmeler eyler pey ü reg
- 4 Zülmdür itlerüñe virme rakīb artuğın
Lāyık-ı şīr-i şehenşāh olımaḫ ḫurde-i seg
- 5 Sa'y iderseñ ki Celālī düşesin elden ele
Var şurāhī gibi sākī ayağına başın eg

352 (BN: 73^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Destüñe sāķī şarāb-ı hōş-güvār almak gerek
Çarh-ı merdüm-h^vārdan kalb-i demār almak gerek
- 2 Bezm-i ğamda bulmak isterseñ tecerrüdden felāh
Pendini pīr-i muġānuñ bī-şümār almak gerek
- 3 Ğirre olma kāyinātuñ devlet ü iķbāline
Kām-kār oldukça pend-i rūzgār almak gerek
- 4 Fāriġ olmasun müjeñ daħl itmek ile göñlüme
Pādişāhum şehre ne minnet hişār almak gerek
- 5 Kār-zār ister raķīb-i zū'l-ħumār eyyāmıdur
Ĥayder-i Kerrār eline Zū'l-fekār almak gerek
- 6 Tā-kıyāmet yād olam dirseñ eger ba'de'l-vefāt
Naķd-i cān virüp metā'-ı yādigār almak gerek
- 7 Ğaflet itme şāhbāz-ı fursat elde iken Celāl
Şayd-ġāh-ı 'āleme geldüñ şikār almak gerek

353 (BN: 73^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Gün yüzüñ zerrāt-ı dehre bir gün ızhār eyleseñ
Yitmiş iki milletüñ kalbin pür-envār eyleseñ
- 2 Ĥānkāh-ı ğamda esrār-ı haţ-ı sebzüñ açup
Cür'a-dān-ı kalb-i 'uşşākı pür-esrār eyleseñ
- 3 İstimā' itseñ sözüm 'aşkuñda haķ nā-haķ diseñ
Tek hemān Manşūr-veş zülfüñe ber-dār eyleseñ
- 4 Neş'e-i cām-ı maħabbetle idüp āfākı mest
Cānı tenden dünyeden dünyāyı bī-zār eyleseñ
- 5 Ĥükm ider ol gün Celālī iki gün toġmış diyü
Her kaçan ey māh-pāre seyr-i kühsār eyleseñ

[Harfū'l-Lām]

354 (BN: 74^a)

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

- 1 Ne ğafletdür dimek yāra baña gül
Olur mı 'andelībe āşinā gül
- 2 Çü benden ğayra nā-geh urasın dāğ
Baña dāğ olur aġyāra şehā gül
- 3 Hayālūñ nergisūñ uçar gözinde
Kulakdan 'āşık olmışdur saña gül
- 4 Elūñden çekmesün mey münkir-i 'aşk
Şunılmaz ehl-i küfre sākiyā gül
- 5 Anı alnuñ teri diyü şatarlar
Bu vech ile bulur kadr ü bahā gül
- 6 Cebīnūñ olmasa ey meh 'araḳ-rīz
Ne mümkindür bula neşv ü nemā gül
- 7 Cemālūñden olur olursa dermān
Celālūñ derdine kılmaz devā gül

355 (BN: 74^a)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'īlü Fā'ilün

- 1 Dünyāyı ayaġına aḳıdur şarāb-ı āl
Dünyāyı alma virseler ey dil şarābı al
- 2 Ey mäh-pāre görmeyeli mihr-i ḥüsnüñi
Evḳāt u rüz u hefte degül geçdi mäh u sāl
- 3 Sen gönçeyi bu ḥüsn ile dem-beste eyle gel
Ben ideyin fiġānum ile 'andelībi lāl

- 4 Sırr-ı dehânına bulunur zerrece vukûf
Yokdur beli beyân-ı miyânında kıl ü kâl
- 5 Her gün yüzini görmege müştâk iken Celâl
Görinür ay başında baña ol kaşı hilâl

356 (BN: 74^a ▪ SK₂:101^b)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Geldi cân ağzuma hecründe şehâ lâf degül
Şoñ nefesdür aña rahm itmemek inşâf degül
- 2 Nice mağrūr olayın midhat-i ihsānuñla
Var mı bir şey şeref-i fazluñı vaşşâf degül
- 3 Cevher-i hâk-i rehûñçün n’ola şarf olsa sirişk
Harca deryâ döyimez kîse-i şarrâf degül
- 4 Nakd-i eşküm dahı ‘aqlum var iken harc itdüm
Harc-ı ma‘kûl şehâvet durur isrâf degül
- 5 Seyrümüzde görürüz seyr-i ricâlü’l-a‘râf
Ehl-i ‘örf añladuğı vâdi-i a‘râf degül
- 6 Zâhide şûret-i Raḥmānı kılurdum taşvîr
Olmaz ‘aks-pezîr âyinesi şâf degül
- 7 Mîhr-i mes‘ûda irişdi yiridür dirse Celâl
Kebkebi nakşı gibi kevkebe şeffâf degül

357 (BN: 74^b)

Fā‘ilâtün Fā‘ilâtün Fā‘ilâtün Fā‘ilün

- 1 Şarf ideydüm bâde-i la‘lûñe girmez deste-mâl
Sâkıyâ ayakda kalmış bir fakîrem destüm al
- 2 Kādadur iki elüñ diyü beni kılma helāk
Silmedin ger eşk-i hūñnüm ölürse destüm al
- 3 Devlet-i ‘aşkuñda biñ olsa ‘aceb mi koynumuz
Kim bugün bezl eyledi sâkî bize bir desti māl

- 4 Dil virüp ihsân umardum kākülünden âh kim
Tâli'üm gibi güşâde olmadı dest-i me'al
- 5 Manşib-ı dünyāya el şunma Celālî key şaķın
Kim nice elden ele varmış durur bu destmāl

358 (BN: 74^b)

Mef'ûlû Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Sen şāha bende itdi beni Hākīm-i ezel
Alur göz ile bak kölesi olduğum güzel
- 2 El yudı gözden elden eliyle gözin gören
‘Ālemde şöyle olsa güzel olıcaķ gür el
- 3 Her gice pāspānlığın eyler şabāha dek
Bī-h^vāblıkla düşdi mehūñ çeşmine zebel
- 4 Dāmān-ı yāra yapışmaz irte dād-h^vāh
Kim sidre-kāmeti yücedür irmez aña el
- 5 Yir bulmaya Celālî maḥalleñde dōstum
Lāyık midur maḥal bula aġyār-ı nā-maḥal

359 (BN: 75^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 ‘Ālemüñ görür beķası yok fenā ister gönül
Olmaya hergiz fenāsi bir ġnā ister gönül
- 2 Kimseye el virmedüğün añladı ol māh-ı ‘īd
Bir göz uciyla ıraķdan merḥabā ister gönül
- 3 ‘Aķla yār olmaz hevā ile şabāya yiltenür
Kendü gibi yiler oñmaz bī-nevā ister gönül
- 4 Fūrķatünde mużtar olmışdur seg-i kūyuñ arar
Cānına kār itdi ġurbet āşinā ister gönül

- 5 Luṭfın umduḳça Celālī ḳahrın arturdı nigār
Mā-ḥaṣal ṣimden girü cevır ü cefâ ister göñül

360 (BN: 75^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Ey ṭabīb-i cān beni tenhā ḳoma luṭf eyle gel
Muḥtemeldür naḳd-i cāna el ṣuna düzd-i ecel
- 2 Göñlüme düşdükde 'aşḳuñ gerçi oldı cān revān
Himmetüñle yirine geldi hele ni'me'l-bedel
- 3 İşini altun idüpdür kim ki 'aşḳuñ cevherin
Nār-ı ğamla 'aḳd idüpdür bâde-i şevḳ ile ḥal
- 4 Dūd-ı āhumdan o meh-rū ictināb itmez velī
Ḥavfım oldur kim ire mir'ât-ı ḥüsnüñe ḥalel
- 5 Tağıdur zülfin zer ü zīverle zeyn idüp dilā
Baḳduğınca gün yüzine şa'şadur fi'l-meşel
- 6 Āsitān-ı yāra ḥıdmet itmek ile irmedüm
Mücib-i cennet degüldür zāhidā bildüm 'amel
- 7 Şi'r aña dırlar Celālī kim ḥayāl-i ḥāş ola
Ma'ni-i ḥā'ide birle kim gereksedür ğazel

361 (BN: 75^b)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Baḥr-ı ğamda elem-i kāküli lenger mi degül
Keşti-i dilde ğam-ı ḥaṭṭı muḳarrer mi degül
- 2 Dir imiş kime kıya baḳdım ise oldı helāk
Kim nizā' eyler aña ğamzesi ḥançer mi degül
- 3 Ḥātem-i la'line bâ'iş ne ki yazdı ḥaṭ-ı mihr
İns ü cān emr-i Süleymāna müsahḥar mı degül

- 4 Zülfi ser-keşlik ider diyü çeküp durma dilā
Gele inşāf ide hüsni iline server mi degül
- 5 Niçe yüz t̄alibi bir demde helāk itse olur
Genc-i hüsniinde saçı heft-ser ejder mi degül
- 6 Beglenürsem kademinde n'ola 'uşşāk içre
Hāk-i pāyı o şehüñ beglere efser mi degül
- 7 N'ola güftār-ı Celālīyi o şeh gūş itse
Rište-i nazma gelen sözleri gevher mi degül

362 (BN: 75^b)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Sākī ele al lāle gibi sāgar-ı pür-mül
Gül devri durur 'ayş idegör itme tegāfül
- 2 Nevruz olup açıldı cihān güldi gülistān
Muṭrib ne çalar nağmeyi ḥatm eyledi bülbul
- 3 Bezm ehlini bülbul kılur ol gonçe-dehānuñ
Tāb-ı mey ile olsa ne dem ruḥları gül gül
- 4 Dil cām-ı meye bāğ-ı cihānda mütesellī
İllerde meşeldür bu yiter 'ārife bir gül
- 5 Mey içmemege şabr idebilür mi Celālī
Meclisde ki sākī ola bir dilber-i şengül

363 (BN: 76^a ▪ TK₂: 142^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Feth ü zaferle oldı gūşāde der-i Celāl
Rif'atle irdi evc-i hümāya ser-i Celāl
- 2 Tūb almış idi qal'a-i qalbi hücüm-ı şüm
'Avn-i 'ināyet eylemese 'asker-i Celāl

- 3 Ser-keşlik itdi niçe ‘adū-yı pelīd-kaḍ
Gösterdi günlerin güneşe şarşar-ı Celāl
- 4 Gördi bu nüh felekde baş egmez kimesneye
İtdi ser-i ‘adūyı siper şeş-per-i Celāl
- 5 Ger himmet-i Cemāl āña nuşretle el vire
Kesr ide bāb-ı Ḥayber ise Ḥayder-i Celāl
- 6 Kevn ü mekānı idiser evvel nazarda bel‘
Āḥir nefesde dem ura çün ejder-i Celāl
- 7 Ey dil ḥaḳīḳat ehline her kim gönüllenür
Her dem diline dil uzadur ḥançer-i Celāl
- 8 Korkutma riḥ-i Āşaf ile keştī-i dili
Ka‘r-ı yem-i muḥīte irer lenger-i Celāl
- 9 Kālbine kim irişdi celāle toḳındı ol
Şāhā Celālī oldı meger mazḥar-ı Celāl

364 (BN: 76^b)

Mef‘ūlū Fā‘ilātū Mefā‘ilū Fā‘ilūn

- 1 Olduñ şikenc-i ṭurresine mübtelā gönül
Kendü elüñle başuña alduñ belā gönül
- 2 Maḡrūr olma da‘vetüñe gelse ol perī
‘Uşşāk içinde diñle nedür müdde‘ā gönül
- 3 Sulṭān-ı ḥüsne gün mi olur dil getürmeye
Baḡlarsa yiri vardur o zülf-i dü-tā gönül
- 4 Tīḡıyla ḥançerinüñ arasına girme hīç
Lāzım gelürse başuñı ḳo ortaya gönül
- 5 Ölmekden özge çāre mi var derd-i hecrine
Dermān bulur bilen kişi derdin devā gönül

6 Mülk-i belā vü miḥnete sultān-ı ‘aşk iken
Bir şāhzāde bendesidür bī-riyā gönül

7 Kaydı Celālinün n’ola te’ḥīr olunmasa
Zülfine bağlayan o durur ibtidā gönül

365 (BN: 76^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Öpüp ağzuñ bilüñi kucmağa yokdur ihtimāl
Bu dil-i dīvānenün fikri muḥāl-ender-muḥāl

2 Cānuma el şunma cerr itsem zekāt-ı la‘lün
Mes’ele ma‘lūmdur ḥod sā’ile olmaz su’āl

3 Bīni vechüñde elifden bir kināyetdür şehā
Bāgdād olduğına vechüñ saçıñdur iki dāl

4 Seyr-i dīdār isteyen baqsun gönül mir’ātına
‘Ārif olan aña hīç ister mi ḥāricde mişāl

5 Genc-i ḥüsnün ṭālibiyle olalı aḥvāl-i ceng
Lām-ı zülfün inkılabā düşüp oldı pāy-māl

6 Yoluma girme yükin tutmuş diyü ey muḥtesib
Deng ü ḥayrānam inanmazsañ yüküñ tut bācuñ al

7 Meh cebīnün çīn-i ebrūñ ile çok şüret bulur
Vechi yok bir laḥza dūr olmak cemālünden Celāl

366 (BN: 77^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Ḥ^vān-ı hecr-i la‘l-i dilberden dilā gel lezzet al
Kıssa-i Ferhād u Şīrīne nazar kıl ‘ibret al

2 ‘Ākıbet ey dil irem dirseñ ḥuzūr u rāḥata
Gel ḥuzūr u rāḥatı terk it belā vü miḥnet al

- 3 Nakd-i eşk elde avuçda var iken ey çeşm-i ter
Pîş-keş ol şāha bir kaç gevher-i zî-kıymet al
- 4 Fikr-i hattı ağladur bizi benefşe olmasun
Kāküliyle başumuz hōşdur şarāb-ı misket al
- 5 Zāhidā ger mazhar-ı ‘aşk olmağ ise himmetüñ
Var elin ayağın öp pîr-i muğāndan himmet al
- 6 Cānum al cānā reh-i kūyuñda hāk eyle beni
Tek bitür erbāb-ı hācātuñ murādın rüşvet al
- 7 Bir ğazel nazm it Celālī k’ola vācib cā’ize
Esb-i tazīdür murād olmazsa bārī hîl’at al

367 (BN: 77^b)

Mefā’ilün Fe’ilātün Mefā’ilün Fe’ilün

- 1 Şafāda cām-ı Cem-āsā olup muşaffā dil
Müdām bāde-i la’lūñ kılp temennā dil
- 2 Olur dilinde muşavver hākāyık-ı eşyā
Şu kimse kim ola āyīne-veş mücellā dil
- 3 Ta’āruz eyleme te’şîr-i cevruñ ile ey gül
Taḥammül ide mi hāra meger ki hārā gül
- 4 Meger ki vaşf-ı ‘izāruñda şî’rdür zülfüñ
Ki aña kāfiye olmuşdur ey dil-ārā dil
- 5 Boyadı kana gözümden kaçurdu peykānuñ
Bu āli kimse baña kılmamışdur illā dil
- 6 Zamānede iki dillü olam diyen kişinüñ
Lisān-ı ḥayye mişāli dilini şāhā dil
- 7 Pür oldı kalb-i Celālī le’āli-i ‘irfān
Nazarda katre velī fi’l-ḥakīka deryā dil

368 (BN: 77^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Lāl olup sırruñı fāş itme Celāl āh ile ol
Nefs-i gūl aldamasun seni dir iseñ Allāh ile ol
- 2 Rūy-māl itmek umarsañ der-i dil-dāra dilā
İrgürür menzilüñe yir dil-i āgāh ile ol
- 3 Çün ‘azīmet idesin ‘aşk-ı gam-ı yār ile ol
Vākı‘ā rāh-ı maḥūf añlana hem-rāh ile ol
- 4 Ma‘ ni-dārem dir ider cāhil olan cāh ile faḥr
Rūz-ı maḥşer neler eyler göresin cāh ile ol
- 5 Remz-i zülfinden anuñ açma şabāya ser-i mū
Lāl olup sırruñı fāş itme Celāl āh ile ol

369 (BN: 78^a ▪ Hİ: 23^b ▪ HM: 9^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Bir nefesde ider āfākı mu‘aṭṭar kākül
Bezm-i ḥüsninde çü devr itdüre micmer kākül
- 2 Lebi ‘İsī gibi cān-baḥş olalı leyl ü nehār
Meryem-āsā düşüben üstine ditrer kākül
- 3 Şübhe yok āb-ı ḥayāt olduğına ḥod leb-i yār
Ḥızr-ı vaḳt olsa n’ola ḥaṭṭı Sikender kākül
- 4 Āşiyān itmez idi āteş-i ruḥsārında
Nefs-i emrde eger olmasa semender kākül
- 5 Gördi bu vech ile yüz bulduğunu ḥaṭṭ-ı nigār
Oldı yüz ḥaclet ile ḥāke ber-ā-ber kākül
- 6 Baḥr-ı dilde niçe müddet ilişüp kıalmaz idi
Fülk-i ḥüsnine eger olmasa lenger kākül

- 7 Çekmek olurdı eger bār-ı belā bir olsa
Bu belādur ki olur haṭṭına ser-ber kākül
- 8 İltiyāmına inanmasa göñül ‘ayb itmeñ
Şüretā aşılacak uğruya beñzer kākül
- 9 Baḳsañ im‘ān-ı nazar birle Celāl ol şāha
‘Aynıdur ‘ayn-ı ‘Alī şüret-i Ḳanber kākül

370 (BN: 78^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Güldükçe gül gibi açılur bī-şümār gül
Ḳılmazsañ i‘timād eger ey gül-‘izār gül
- 2 ‘Uşşāḳa şatdı kendüyi öykündi la‘lüne
Açılduğına şoñra olur şermsār gül
- 3 Gördükçe ḥumret-i mey-i yāḳūt-ı la‘lünü
Oḳur zebān-ı ḥāl ile ānestü nāra gül
- 4 Zülfüñ katında gördi kilābuñ sa‘ādetin
Bu ḡayret ile āteş-i hecre yanār gül
- 5 Baş üzre yir ider aña her mīr-i tāc-dār
Ezhār içinde ḳılsa n’ola iftiḥār gül
- 6 Zeyn oldı cümleten bedenüm ḳanlu dāğ ile
Kim gördi anı bitüre burc-ı ḥişār gül
- 7 Ma‘şūḳ olup mu‘āmele-i ‘aşḳa düşmemiş
Ḥayfā ki naḳd-i ‘ömrini ḳılmış feşār gül
- 8 Dirler nigārı keşret-i ‘uşşāḳa meyli var
Bülbüllerini bulsa ider şad-hezār gül
- 9 Fikr-i ruḥuñla cismini pür dāğ ider Celāl
Faşl-ı bahārda ṭonanur her mezār gül

371 (BN: 78^b ▪ Hİ: 46^a ▪ HM: 17^a)*Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 Sâķī şafâ ile şuna çün merhabāya el
Gören dir açdı Hâtım-i devrân şehāya el
- 2 Zülfî vesîledür bilürüz seyr-i hüsnine
Müşkil budur ki irmez o zülf-i dü-tāya el
- 3 Yār elledükçe zülfini her târı mār olur
Şu'bân olur mı urmasa Mūsā 'aşāya el
- 4 Görse çenār nāz ile reftār-ı kaddini
Sen şakla diyü kıldurur ol dem du'āya el
- 5 Varmasa hōd ele başa çıkmak ba'iddür
Sâķī 'aceb midür ayaga olsa pāye el
- 6 Pā-būsıdur müyesser olan dest-būsı ko
Virür mi pâdişāh olan ey dil gedāya el
- 7 Şunma ayak mu'arız-ı 'aşk olana Celāl
Virür mi pîr-i meykede hîç nā-sezāya el

372 (BN: 79^a ▪ Hİ: 47^a ▪ HM: 17^b)*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*

- 1 Zülf-i dil-dārı yiter elledüñ ey şāne kes el
Sünbül-i bâğa revā mı ki şuna hār u has el
- 2 H^vāba vardukda o şeh çün kona sükker lebine
Şükr-i ni'metle sürer yüzine dāyim meges el
- 3 Dest ü nuṭkuñ şerefîn bil ki behāyimde dilā
Ārzū nuṭk olur idi olur olsa heves el

G.371 Başlık: Der-Vaşf-ı Dest Hİ.

G.372 Başlık: Diğer Der-Vaşf-ı Dest Hİ.

- 4 İlün ey dil eline bakma velî şâhlaruñ
Büse-i la‘line imkân yoğ olur mültemes el
- 5 Şu‘le-i âhuma karşı gelimez guşsa Celâl
Elde fânüsü olan şahşa uzatmaz ‘ases el

373 (BN: 79^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

- 1 Dilā olma cihān bāğına māyil
Kānā‘at vermeyen şeyden ne hāşıl
- 2 Gülebakduğına dehr olma mağrūr
Sürürin ‘ālemüñ başdan belā bil
- 3 Kitāb-ı ‘aşqdan feyz olmayınca
Tesellī virimez kalbe resāyil
- 4 Nice setr eylesüñ dil şevk-ı hüsünüñ
Zücāc olmaz şu‘ā‘-ı şemse hāyil
- 5 ‘İtāb itme su‘āl itsem lebünden
Revā mıdur ki mes‘ül ola sā‘il
- 6 Murād almaz idi tîr-i müjeñden
Göñül olmasa peykānuñla yek-dil
- 7 Merātib kadrini gözle Celālī
Ne haq bil bātılı ne haqqı bātıl

374 (AK₃: 49^b ▪ İÜ₁: 156^a ▪ SK₈: 102^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Ey serv-i ser-firāz leb-i cūy-bāra gel
Seyl-i sirişk-i dīde-i gevher-nişāra gel
- 2 Ey serv-i nāz gayret idüp seyl-i eşkden
Bālā kaduñ miyāna düşürme kenāra gel

- 3 Dil kayd-ı bend-i zülfüne düşdi terahhum it
Döymeş şikeste bestelerün intizāra gel
- 4 Bir çāre eyle ölmelüdür ey ṭabīb-i dil
Raḥm eyle ḥaste-i elem-i rūzgāra gel
- 5 Maḳṣūdı luṭf u ḳahrına ḳılmayup inhişār
Ya ittifāḳ eyleyelüm istiḥāra gel
- 6 Düzdāne varma meclise ey cām-ı la‘l-gün
Bir baş açuḳ ḥarāmi gibi āṣikāre gel
- 7 Cūş u ḥurūş demleri geḫmiş durur Celāl
Baḥr-ı muḫīṭ iseñ yiter aḳduñ kenāra gel

375 (İÜ₁: 156^a)

Mef‘ūlū Fā‘ilātū Mefā‘ilū Fā‘ilūn

- 1 Ey serv-i nāz seyre leb-i cūy-bāra gel
Raḥm it ḡarīḳ-i seyl-i sirişke kenāra gel
- 2 Ref it ebr-i zülfini ey dil o māh-rū
Baḫtuñ uyandı toḡdı günūñ bī-sitāre gel
- 3 Şem‘-i cemāl-i yāra ḳarīn olmadan dilā
Pevāne-vār bāl ü perūñ yaḳma nāra gel
- 4 Ma‘lūm olmaḡ ister iseñ dāyireñ faḳīh
Manşūr-vār pāye-i pergār-ı dāra gel
- 5 Oldı ḳābūl ‘arz-ı ‘ubūdiyyetūñ Celāl
Taḳbīl-i āsitān-ı sa‘ādet-medāra gel

376 (TK₁: 376^b)*Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*

- 1 Tutişdı mäh-ı ruḥın şevkına meger kandîl
Gözini yummadı bu gice tâ-seher kandîl
- 2 Çerâğını meger ol rüşeniden uyardı
Ki buldı taşfiye-i kalb ü nûr u fer kandîl
- 3 Komadı şem'a ola ihtiyâc bezminde
Derûnı revğanını yakdı mâ-ḥazar kandîl
- 4 Bilürken anı cihân halkı 'âbid-i şebḥîz
Karañuda o meh-i ḥüsne göz kıpar kandîl
- 5 Miyân-ı câmi'-i kūyında ey melek yaraşur
Ki mihr-i çarḥ ola tûb âyine kamer kandîl
- 6 Enîsi yok şeb-i ğamda Celâli bîmâruñ
Meger ki ḥâline anuñ ide nazar kandîl

[Ḥarfü'l-Mîm]**377 (BN: 79^b)***Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

- 1 Bâl ü per yakmağa kılsa n'ola pervâne şüm
Yanmağa şevk-ı cemâlünle şehâ her kişi mûm
- 2 Rûzgâr-ı ğam-ı 'aşkuñ ile yaşum cûş eyler
Yidi deryâyı ḥurûş itdürür eyyâm-ı ḥusûm
- 3 Biri Şāvûr biri Ḥusrev iken görme revâ
Dil ḥarîm-i ḥarem-i ḥüsnuñ ola cân maḥrûm
- 4 Ka'beyi kor yüzüne secde iderdi 'âbid
Neyi müstelzim olur añlasa 'ādât u rûsûm
- 5 Açma aġyâra mürüvvetle kitâb-ı ḥüsnuñ
Koma etfâl-i şeyâtîn ideler kesb-i 'ulûm

6 Kāyinātı ˆtolaşup durma dilā vechine baķ
Görmek isterseñ eger vech-i ˆhuşuş içre ‘umūm

7 Nāzım-ı milket-i ˆhüsnüñdür eyā şāh-ı cihān
Āsitānuñda Celāl olsa ne var Ĥāfız-ı Rūm

378 (BN: 79^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Bendeyem sen şeh-i devrāna ‘Alī Bālicuğum
Şanma şaķın beni biğāne ‘Alī Bālicuğum

2 Bir ˆhaţā ile göñüllenme baña pārs-şifat
Gel benüm gözleri şīrāne ‘Alī Bālicuğum

3 Ben yüzi kara güneh-kār yanuçca yürisem
Ĥanberüñ gibi levendāne ‘Alī Bālicuğum

4 Āsitānuñda çü bitdüm yine anda yitürem
Atma ben bendeñi yabāna ‘Alī Bālicuğum

5 Düldül-i nāza süvār ol ki senüñ devründe
Bir güzel çıkmaya meydāna ‘Alī Bālicuğum

6 ‘Ahdüm odur ki öñünde düşüben cān vireyin
Gel çıkarma beni yalana ‘Alī Bālicuğum

7 Bu Celālī ˆkuluñuñ ˆkanını iç mey yirine
Gel benüm gözleri mestāne ‘Alī Bālicuğum

379 (BN: 80^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

1 Yaşumdan pīş-keş ol şāha çok la‘l ü güher çekdüm
Yüzüme gülmedi bārī ne deñlü mu‘teber çekdüm

2 Dü-tā ˆkad ü ten-i zerd ile vardum āsitānına
Yüz urdum berg ü bār ol pādişāha zer kemer çekdüm

3 Yaşarurdı gözüm görmezdi sürdüm ˆhāk-i pāyına
Münevver oldu ol dem şanasın kuĥl-ı başar çekdüm

- 4 Lebine nisbetüñ vardur diyü ok sepdi müjgānı
Bulındum buñ deminde sīnemi cāna siper çekdüm
- 5 Lebüñle cām mābeyninde niçe mācerā geçmiş
Nezāketle bugün mestāne ağzından haber çekdüm
- 6 Anı gördüm hayālūñ geçmez il geçdügi köpriden
İki gözüñ sirişküm üzre kaşumdan kemer çekdüm
- 7 Yiridür ok gibi ger kara bağruma çekem bu gez
Celālī ol kemān-ebrū cefāsını yiter çekdüm

380 (BN: 80^a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Sihāmuñ birle mānend-i gül-i pür-hārdur dāğum
Bu hūnīn kaṭrelerle hırmen-i gül-nārdur dāğum
- 2 Derūn-ı sīnede sūzum tefāvūt eylemez hergiz
Delīl-i rūşenüm başdan başa hemvārdur dāğum
- 3 Belā tahtındaki tennūr-ı sīnem hizb-i cānuñdur
İki şāhid sirişküm dirhem ü dīnārdur dāğum
- 4 Vücūdum hey'et-i keştī durur deryā-yı 'aşkuñda
Resendür reglerüm yir yir ser-i mismārdur dāğum
- 5 Niçe yüzden baña zahm urdı dil-teng eyledi ğamzeñ
Buña dil deng iken bu cümleden ser-bārdur dāğum
- 6 Vefā vü luṭf u mihr ü meyl umarken odlara yaḳduñ
Bu derde çāre eylerdi katı nā-çārdur dāğum
- 7 Çerāğı uyarup bekler dil-i mecrūhı demlerdür
Celālī rüz u şeb yummaz gözin bī-dārdur dāğum

381 (BN: 80^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Āleme geldüm velī bir dem hūbūrın görmedüm
Hāḳ bilür 'işret-geh-i dehrūñ sürūrın görmedüm

- 2 Hāşılı ħarcına biñ sa‘y eyleseñ itmez vefā
Ben hele bu manşıb-ı ğamzeñ ħuzūrın görmedüm
- 3 Şabr ile her derde dirdüm zāhir olur bir devā
Dünyeden bu derd ile gitdüm zuhūrın görmedüm
- 4 ‘Aşk şāhına fenā mülkinde gel ħul olalum
‘Akl-ı ħod-rāyuñ dilā maħbūl umūrın görmedüm
- 5 Devlete iren Celālī lā-cerem maġrūr olur
Devlete irdüm bu dünyānuñ ġurūrın görmedüm

382 (BN: 80^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Dōstlar çok istedüm bir yār-ı şādık bulmadum
Ĥüsn-i zan itdüklerüm ħāle muvāfiħ bulmadum
- 2 Yāra bir tuĥfe aradum naħd-i ‘ömri ħarc idüp
Mā-ĥaşal cānumdan özge aña lāyık bulmadum
- 3 Māyil oldum zūlfine būy-ı ta‘alluħ ‘arz idüp
Ĥılmayınca nāfe-veş ħaħ‘-ı ‘alāyık bulmadum
- 4 Pīr-i Şan‘an gibi Ĥaħħa tālīb oldum istedüm
Olmayınca ol büt-i tersāya ‘āşık bulmadum
- 5 Ey Celālī tarz-ı şī‘r içre müselleme aradum
Şan‘atında sen ħadar mümtāz u fāyık bulmadum

383 (BN: 80^b)

Mef‘ūlü Fā‘ilātün Mef‘ūlü Fā‘ilün

- 1 Tañ mıdur āsumānı tutarsa dūd-ı āhum
Ĥeş bıraħdı mihrüñ dil ħırmenine māhum
- 2 İl gibi olımadum bir yāra ben de mālīk
Bī-devlet olduġuma ħalmadı iştibāhum

- 3 A‘māl-i nā-şavābum dünyāya sığmaz illā
Baħr-ı ‘aţāña nisbet kıatre degül günāhum
- 4 Zıkr-i ħaţuñda her dem ‘ömrüm tebāh olupdur
Ĥālüm n’olur şunıla çün nāme-i siyāhum
- 5 Bir şey degül yanında sultān-ı heft-kışver
Kul olalı Celālī kıapuñda pādişāhum

384 (BN: 81^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Varumı virdüm yoluñda ya‘ ni kim yād olmayam
Fürkıatüñde yol mıdur yıllar geçe yād olmayam
- 2 Mümkün olmadı ğam-ı hecrüñle kıılmaķ i‘tiyād
Bir belā yokdur ki ben anuñla mu‘tād olmayam
- 3 Söylenür dillerde başına gelen olur Ĥakīm
Oldur ol kıavl üzre ger Loķmāndan üstād olmayam
- 4 Yolca görsem ol şehi gülsem ‘itāb eyler raķīb
Dōstlar lāyık mıdur ‘ömrüm geçe şād olmayam
- 5 Ey Celālī ders-i ‘aşkı ser-te-ser tekml̄ idem
Ĥvāce-i ğamdan revā mıdur ki āzād olmayam

385 (BN: 81^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Muştafādur adı bir şūĥ-ı cihāndur sevdüğüm
Ĥaķ budur ser-fitne-i āĥir zamāndur sevdüğüm
- 2 Devr-i ādemden nazīri kıopmamışdur dünyede
Ĥāşılı bir ğonçe-i bāĝ-ı cināndur sevdüğüm
- 3 Tīĝ-ı ğamzeyle kıimesne kıodı mı öldürmedük
Pīr olası bir delūķanlı cūvāndur sevdüğüm
- 4 Kim ki dil āyīnesin ‘arz eylese düşünām ider
Dōstlar bir tūti-i şīrīn-zebāndur sevdüğüm

- 5 ‘Āşık oldıysa Celālī hüsnuñe cevır eyleme
Ġāfil olma böyle kıalmaz bu cihāndur sevdüğüm

386 (BN: 81^b)

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Zārem ġarīb ü bī-kes ü dil-dāde ‘āşıkam
Bir dest-ġır yok mı ki üftāde ‘āşıkam
- 2 Bir nāz ile biñ ādemi dīvāne eyleyen
Şol bir melek şıfatlu perīzāda ‘āşıkam
- 3 Dil almağ ile kıomaya kıaşd ide cānuña
Cān u dil ile ol gözi cellāda ‘āşıkam
- 4 Dirler ki her kışı olısar sevdüğüyle haşır
Ben ol kıyāmete hele dünyāda ‘āşıkam
- 5 Nergis gibi gözüm göge dikilse yiridür
Cān ġülşeninde bir boyı şimşāda ‘āşıkam
- 6 Bāğ-ı vefāda n’ola ger āzād ise o serv
Deşt-i belāda ben dāhı āzāde ‘āşıkam
- 7 Çok zulm ider Celālī benüm cānuma ‘adū
Azdur baña ki ol şeh-i bī-dāda ‘āşıkam

387 (BN: 81^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Ġel ağlatma beni vaşluñla ġandān eyle İbrāhīm
Baña bu nār-ı hicrānı ġülistān eyle İbrāhīm
- 2 Bu ġöñlüm Ka‘besi ġağ bu ġarāba müşrif olmışdur
Nazar kııl lutf ile ta‘mīr it ihsān eyle İbrāhīm
- 3 Kıapuñda olmağā bābum degüldür dāyimā bārī
Seg-i kıuyuñla bir kıaç gice mihmān eyle İbrāhīm

- 4 Tapuñdan gayra secde itmesün küffār-ı bed-kîşüñ
Şıyup putlarını hāk ile yeksān eyle İbrāhīm
- 5 Celālī niçe demlerdür ki baş açup niyāz eyler
Gel e yoluñda ol muhtācı kırbān eyle İbrāhīm

388 (BN: 82^a ▪ TK₂: 141^a)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Redd itme şehā kapuña bir hācete geldüm
Teslīm-i revān eylemege minnete geldüm
- 2 Minnetle kilāb-ı ser-i kūyuña yanaşdum
Devlet şınayup ululara hıdmete geldüm
- 3 Hıdmetle kul olmaqdur işigüñde murādum
Şanma çü meges rāyiha-i ni'mete geldüm
- 4 Nî'met bilüben seng-i ğam-ı 'aşkuñı şāhā
Ser-kāsesin alup elüme hācete geldüm
- 5 Hācet kapusı karşıma açıldı Celālī
İrdüm şeb-i kadre çü der-i devlete geldüm

389 (BN: 82^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Āfitāba hem-ser olurdı ser-i bî-devletüm
Himmetüñ çevgānına tokınsa güy-ı hācetüm
- 2 Mihr-i luţfuñdan ideydüm zerre deñlü iktibās
Māh-ı enver gibi āfākı dutardı şöhetüm
- 3 Şan'at-ı şî'rüm görüp luţfuñ terakķī eyleseñ
Bir bu deñlü dahı her fende olurdı kudretüm
- 4 Bendeñ oldum pādişāh-ı mülk-i istiġnā iken
Umaram kapuñda şāhā arta kadr ü kıymetüm
- 5 Hüsni hülkuñdan ola mı bir gün ey Yūsuf-cemāl
Diyessin oldı Celālī müsteħāk-ı himmetüm

390 (BN: 82^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Deyr-i hüsn içre egerçi çok durur zībā şanem
Şanmañuz bu cümlede ancılayın ra'nā şanem
- 2 Her nigāra bir bahāne bulunur illā aña
Kimsene lā diyemez haqqā ki müsteşnā şanem
- 3 Mürdeler ihyā iderken nuṭṭuñ ey 'İsī-nefes
Cānı yokdur k'ola devründe senüñ güyā şanem
- 4 Bend idüp sürdi yüzi üzre Halīl-i büt-şiken
Gördi kim öykünmek ister tapuña cānā şanem
- 5 Ey Celālī haq budur kim görmedüm işitmedüm
Şüret ü sîretde bir ancılayın ğarrā şanem

391 (BN: 82^b)*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

- 1 Seni bu şevket ile görse şehenşāh begüm
Eli gögsinde diye yarıcuñ Allāh begüm
- 2 Gün yüzüñsüz şeb-i fūrkatde beni zār itme
Yirde kalmaz hāzer it āh-ı seher-gāh begüm
- 3 Reh-i hecründe baña kimseler uymaz ancak
Āh u eşkümdür olan hem-dem ü hem-rāh begüm
- 4 Dünyevī kaydı baña añma ki āzādelere
Çāh ile manşabadur manşıb ile çāh begüm
- 5 Koma ayakda Celālī kuluñı hasret ile
Ele al hātır-ı nā-şādını geh gāh begüm

392 (BN: 83^a)*Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün*

- 1 Dilā iḳbāl ü ‘izz ü cāha nāzır olmadum gitdüm
Cihānda ibtizāl-i nefse kādir olmadum gitdüm
- 2 Kitāb-ı hecrini çoğ okıdum bulmadum isti‘dād
Niçe şugl eyledüm bu fende māhir olmadum gitdüm
- 3 Dimiş gelsün firāka şabr iden bir ay yüzüm görsün
N’olur hālüm ki bir gün aña şābir olmadum gitdüm
- 4 Nice meclisde iḳer mey yirine hūn-ı ‘uşşākı
Kurur kanum ki ol ‘işretde hāzır olmadum gitdüm
- 5 Celālī çok tavāf itdüm o şāhuñ Ka‘be-i kūyn
Taḥassür çekdüğüm bu kim mücāvır olmadum gitdüm

393 (BN: 83^a)*Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

- 1 Da‘vet-i aḡyār idüp arturmaḡıl āhum benüm
Hırmen-i hūsne şerer varur şaḡın māhum benüm
- 2 Āfitābumdan haber vir ḡāfil olma ey felek
Yirde qalmaz āteş-i āh-ı seher-ḡāhum benüm
- 3 Her şecer bir sāye-bāndur baña şāh-ı ‘ālemem
Deşt ü şahrā yok durur k’olmaya ḡargāhum benüm
- 4 Bādeyi sākī elinden alsam ‘aceb eylemeñ
Dest-ḡır olur ayakda qalmışa şāhum benüm
- 5 Ruḡ‘a-i cānı Celālī iltmez idüm menzile
Tīr-i hecr-i dil-figār olmasa hem-rāhum benüm

394 (BN: 83^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Bāğ-ı kūyuñda umarken gül gibi ḥandān olam
Ebr-i bārān gibi lāyık görme kim giryān olam
- 2 Dest-i luṭfuñla şehā ma'mūr iken niçe kulüb
İstemez dil beyt-i Bū-Derdā gibi vīrān olam
- 3 Behre-mend olagele luṭfuñla niçe derd-mend
Ben ne derde mübtelā oldum ki bī-dermān olam
- 4 Kaṭre oldum yüz sürince pāyuña deryā iken
Himmet eyle kaṭre iken ben yine 'ummān olam
- 5 Gerçi kim kem zerreyem yine Celālī umaram
Pertev-i ḥurşīd-i ḥüsniyle meh-i tābān olam

395 (BN: 83^b ▪ İÜ₆: 87^b ▪ SK₁₄: 290^a ▪ TK₁: 404^b)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Reh-i aşkuñda gerçi niçe zaḥmet ihtiyār itdüm
Hele ğamzeñ ḥadengin ey kemān-ebrū kenār itdüm
- 2 Ele girür degülken şāhbāz-ı fikret-i zülfüñ
Göñül murğını beñ virdüm anı bir ḥōş şikār itdüm
- 3 Şehā peykān-ı tīrūñle tolupdur ser-be-ser cismüm
Ne ğam ğamdan ki eṭrāfım demürden bek ḥişār itdüm
- 4 O gün āb-ı 'izāruñ seyr idüp gitmişdi ārāmum
Bugün ḥaṭṭ-ı ğubāruñ nā-gehān gördüm karar itdüm
- 5 Ḥarīdār-ı vefā gördüm bugün ser-cümle 'uşşākı
Celālī ben anuñ cevır ü cefāsın ihtiyār itdüm

G.3952^a - degülken / degülse SK₁₄.2^b - bir ḥōş / cānā BN.3^a - ser-be-ser / ser-te-ser İÜ₆ ▪ SK₁₄.4^a - gitmişdi / gitmişken İÜ₆ ▪ SK₁₄ ▪ TK₁.

396 (BN: 84^a)*Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 Meyhâne gūşesinde yirüm olsa zîr-i hum
Yüzüm şuyın döküp dimeşe kimse baña kum
- 2 Cārîdür emri Cem gibi gam mülkine müdām
Kimüñ nigîni cām ola hem tahtı zîr-i hum
- 3 Evvelden atüñ oynagıdur ay [u nüh] felek
Mihr ile meh didükleridür anda naķş-ı süm
- 4 La'lüne baķamaz gören alnuñla ruħlaruñ
K'olur meye yasağ iricek eşhür-i ħurum
- 5 Kaţl ideyin Celāliyi dimişdüñ itmedüñ
Gelmez mi yoĥsa ĥāţıra *evfü bi-'ahdiküm*

397 (BN: 84^b)*Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilâtün Fâ'ilün*

- 1 Didi Leylā Kaysa dirdüñ 'āşık-ı şeydā benem
Didi Mecnün Leyliye mecnün mısın leylā benem
- 2 Ol Süleymān-ı zamānuñ rāh-ı kūyında müdām
Pāy-māl olmış yatur bir mūr-ı nā-peydā benem
- 3 'Ālem-i vaĥdetde bî-nām u nişānem gerçi kim
Çārsū-yı 'unşur-ı keşretdeki rüsvā benem
- 4 Nār-ı 'aşķa yakmışam bāl ü peri pervāne-veş
Her hevādan geçmişem nā-kām u bî-pervā benem
- 5 Ey Celālî ķahrını luţfinda ayru görmezem
Gözlemez şayf u şitā şol bülbul-i şeydā benem

398 (BN: 84^a)*Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 'Azmüm bu ol ġazālî nezāketle şayd idem
Başdan ayağa rişte-i cismümle ķayd idem

- 2 Gelmez kenāra ʔoğrılığ ile o serv-kaḍ
Cūy-ı sirişkūm ile meger aña keyd idem
- 3 Bāğdād-ı vuşlatuñı müyesser iderse Haḡ
Nezrūm budur ki cānı fedā-yı Cüneyd idem
- 4 Zaḡmumda tīrūñe ne ararsın didüm didi
Geldüm ki sürḡ-serle cidāl-i ‘Ubeyd idem
- 5 Fikrūm Celālī mu‘tekif-i vaḡdet olmadur
Niçe beyān-ı vāḡı‘a-i ‘Amr u Zeyd idem

399 (BN: 84^b)

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

- 1 İdeli hecrūñ beni giryān benüm Yūsufcuğum
Raḡm iderler ḡālūme iḡvān benüm Yūsufcuğum
- 2 Mā-ḡaşal ‘aks-i ḡayāl-i mihr-i ḡüsnūñle senūñ
Dīdem olmışdur ḡeh-i Ken‘ān benüm Yūsufcuğum
- 3 Āşinā iken beni yād itmedūñ yād eyledūñ
Mıṡr-ı ḡüsne olalı sulṡān benüm Yūsufcuğum
- 4 Yaşumı kanlu çıkardı rüz-ı hecrūñde raḡīb
Eyledi bir merdüme bühtān benüm Yūsufcuğum
- 5 Ağlamakdan gözlerüm Ya‘ḡūb-veş oldı seffid
ḡālūme ağlar gören insān benüm Yūsufcuğum
- 6 Sa‘yüm oldur ‘aşḡuñı aḡyārdan iḡfā idem
Eyleme ḡalka beni destān benüm Yūsufcuğum
- 7 Dūr olalıdan cemālūñden Celālī ḡākerūñ
Oldı cismi cānına zindān benüm Yūsufcuğum

400 (BN: 86^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Bir dem gözümde olmadı hālī gamuñla nem
Çeşmüm kabağı oldu şehā şekl-i cām-ı Cem
- 2 Mīr-i livā-yı milket-i 'aşkam 'aceb midür
Ger dūd-ı āh öñümce çekerse benüm 'alem
- 3 Bir şemmesini yazamaya sergüzeştümün
Deryā midād ağaçlar olursa eger kalem
- 4 Baluñ mürekkebinde müşāhid dilā belā
Maluñ çü kalbine bakasın görünür elem
- 5 Kimdür Celāli dir iseñ ey şāh-ı dil-nüvāz
Ser-defter-i belā-zede bī-nām u bī-raşam

401 (BN: 85^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Cānā lebünde haṭṭuñı kılmış raşam kalem
Ne sır durur ki eyleye sehv-i kalem kalem
- 2 Bir harfine kimesne anuñ nokṭa koyamaz
Hāl ü haṭṭuñı ser-te-ser itse raşam kalem
- 3 Her sergüzeşti Kātib-i Kudret durur yazan
Hikmet nedür ki ola yine müttehem kalem
- 4 Ma'nā cünüdü meymene vü meysere tolar
Çekse ne dem ki mülk-i varakda 'alem kalem
- 5 İndi ayağına kara şu intizār ile
Çünküñ tarīk-i 'aşkuña başdı kadem kalem
- 6 Olmaz efendi hulkı hasen bed-kıyāfetün
Ma'lümdür ki yazmaz eyü yazu kem kalem
- 7 Şüretde olduğı için engüştüñe şebīh
Her dem konılmaz elden alup muhterem kalem

- 8 Olmaz Celālî şerh-i maḳāl ile kesb-i ḥāl
Fikrüm budur ki levḥa-i nuṭṭa çekem ḳalem

402 (BN: 85^b)

Mefā'īlün Mefā'īlün Fe'ülün

- 1 Nazar ḳıl göñlümi yap ey dil-ārām
Yaraşmaz bezm-i şāhīde şınuḳ cām
- 2 Faḳīre şām şubḥ iken ḳapuñda
Ḥaşūd itmek dilermiş şubḥumı şām
- 3 Elif-veş müstaḳīm iken revā mı
Ḳılasın il sözile ḳaddümi lām
- 4 Göñül meyl itmeyicek mülk ü mālā
Hümā-yı 'arşa n'itsün dāne vü dām
- 5 Dirīğ itme Celālīden vefāñı
Seḥāvetle gerekdür şöhret-i nām

403 (BN: 85^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Leblerüñden şordum ol ḥoḳka dehānı añladum
Bir cevāb ile rumüz-ı ins ü cānı añladum
- 2 Maḥrem-i cān u cihān maḥrūm-ı cānāndur didüm
Terk idüp cān u cihānı yār-ı cānı añladum
- 3 Āşinā-yı 'aşḳ olan görmez ḳarasın 'aḳlınuñ
Bī-kenār imiş bu baḥr-ı bī-kerānı añladum
- 4 Şāhideyn-i vaḥdet olaldan vüçüd ile 'adem
Bā'ış-i ızḥār-ı emr-i kün-fe-kānı añladum
- 5 'İlmi mümkin 'aḳl ile gözle görilmek mümteni'
Sāyesinden ol hümā-yı lā-mekānı añladum

- 6 Söylenür dilde zamān-ı milket-i dünyā bir ān
Hamdülillāh mālīk olmadın ben anı añladum
- 7 Āsiyā-veş cev-be-cev insānı mahv itmek gibi
İktizā-yı gerdiş-i devr-i zamānı añladum
- 8 Dil virür yāra ‘ivaż dil uzadan peykānına
Böyle bilmezdüm henüz ol dil-sitānı añladum
- 9 Bezm-i hāşında Celālī olımazken cür‘a-nüş
Dime kim keyfiyyet-i pīr-i muğānı añladum

404 (BN: 86^a ▪ AK₃: 17^a ▪ TK₂: 142^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Bezl eyledi egerçi bize h^vānın arz-ı Rūm
Telh itdi ‘ayş u ‘işretümüz ārzū-yı Rūm
- 2 Şāhuñ ne deñlü medh ideler Naḥcūvānını
Rāciḥdür aña nisbet ile āşiyān-ı büm
- 3 Bāgdād iken yüzi suyu A‘cām mülkinüñ
Ġālib anuñ bād-ı şabāsı durur semüm
- 4 Şāhuñ revānı kaşdına olmuş iken revān
Gördük Revānı daḥı kara göñli gibi şüm
- 5 N’itsün Celālī ‘azm-i şehenşāha sürh-ser
Tāḳat ḳalır mı gürbeye şīr idicek hücüm

405 (BN: 86^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Seg-i kūyuñla ḳalmasam ḳapuñda ‘izzet ummazdum
Ayaḡuñ tozına yüz sürmeseydüm devlet ummazdum
- 2 Şehā güstāhlık ‘add itme ‘arz-ı ihtiyāc itsem
‘Ulüvv-i şānuñı fehm itmeseydüm himmet ummazdum

- 3 Göreydüm Yūsufuñ hüsñin geçerdüm hüsñ-i Yūsufdan
Bir istignāya irerdüm ki artuḡ ni‘met ummazdum
- 4 O şehṛāşūbı seyr iden bugün hep dil-fiḡār oldu
Bilürdüm şöhretin ammā bu deñlü āfet ummazdum
- 5 Celālī ‘aşḡ ile cān virmese bilmezdüm aḥvālin
Cevābın ḡīl ü ḡāl añlardum anda ḡālet ummazdum

406 (BN: 86^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Cebīnüm işigüñ taşına sürmekden hırāş itdüm
Yoluñda başumuñ yazuların derdā terāş itdüm
- 2 Ğubār-ı rāh-ı kūyuñ üzre taşvīr eyledüm şeklüm
Şehā ol şūrete resm-i na‘alçeñ iki ḡaş itdüm
- 3 Yolın zeyn eyledüm ol şehsüvāruñ ḡanlu yaşımla
Ser-ā-ser maḡdemīn bu naḡş ile şekl-i ḡumāş itdüm
- 4 Ğubār irdi diyü ol ṭab‘-ı pāke ḡāk-i cismümnden
Bükādan rāh-ı kūyın sū-be-sū eşkümla yaş itdüm
- 5 Benī Mañşūr-veş ber-dār idüñ ḡaḡḡum durur zīrā
Sözüm ḡaḡdur didüm aḡyāra sırr-ı ‘aşḡı fāş itdüm
- 6 Ben irşād eyledüm ehl-i sülūkı vādi-i ‘aşḡa
Yolın Mecnūna açdurdum taşın Ferhāda taşıtđum
- 7 Celālīnūñ diküp başını ol şeh nīze-i ‘aşḡa
Didi başdan anı serdārlar mülkine baş itdüm

407 (BN: 86^b ▪ SK₁₀: 53^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Pehlevān-ı milket-i ‘aşḡam bugün meydān benüm
Destyār-ı fennüm olmaz Rüstem-i Destān benüm
- 2 Oñmaduḡ derdüm benüm dermāna ḡılmaz ibtidāl
Derdümüz teslīm olupdur derdüme dermān benüm

- 3 Küfr-i haṭuñdur dilümde fikr-i kıbleme var ise
Zıkr-i ḥaddüñdur dilümde şübhesüz îman benüm
- 4 Sözüme eş'arum zebân-ı hâl ile iş'ar ider
Nice iz'ân eylesün 'irfânımı nâ-dân benüm
- 5 İnkisâr-ı ḥatırından ḥâlüm aňlanmaz Celâl
Kenzümi ḥıfz eylemişdür bu dil-i vîrân benüm

408 (BN: 87^a)

Mef'ûlü Mefā'ilün Mef'ûlü Mefā'ilün

- 1 Cāna yiridür kılsa sînemde taşaddur ğam
Ḳānūn muḳarrerdür *el-aḳdemü fe'l-aḳdem*
- 2 'Ārif nice zevḳ alsun bu lezzet-i dünyādan
Mālında elem muzmer balında belā müdġam
- 3 Ger 'ālem-i vaşlına imkān yoġ ise ey dil
Geç fikr-i miyānından farz it yoġ imiş 'ālem
- 4 Yıgdür aňıla merḥūm 'aşḳuñdan olan maḥrūm
Cānānına nâ-maḥrem cānına degül maḥrem
- 5 Şi'rini Celālînüñ maḳdūr-ı beşer şanmañ
Kim hātif-i ġaybiden ekşer sözidür mülhem

409 (BN: 87^a ▪ İÜ: 87^b ▪ TK₁: 403^b)

Mef'ûlü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Ey pîr-i mey-furūş ayaġuñ buse-ġāh-ı Cem
Kūyuñ sıfāli olsa yaraşur külāh-ı Cem
- 2 Şanmañ felāket ehli ḥarābāt erenlerin
Anlaruñ atı oynadıdur şāh-rāh-ı Cem
- 3 Cām-ı cihān-nümāya irişmezdi inkisār
Olmasa ger mü'eşşir aña nār-ı āh-ı Cem

- 4 Baksa yüzüme dikkat ile yaş tolar gözüm
Cām-ı tehî olursa pür eyler nigāh-ı Cem
- 5 Sākī Celāli teşneye bir niçe cür'a şun
Gam leşkerini münhezim itsün sipāh-ı Cem

410 (BN: 87^b ▪ TK₂: 72^a)

Mef'ūlū Fā'ilātū Mefā'ilū Fā'ilūn

- 1 Ey taht-ı 'izz ü bahta tapuñ muḳtedā-yı Cem
Bezm-i neşāta cām-ı gamuñ reh-nümā-yı Cem
- 2 Cārū-yı āsitānuñ tūğ itse zī-şeref
Kīrpās-ı köhneñ olsa sa'ādet livā-yı Cem
- 3 Kūyuñ pelāsı olsa yaraşur libās-ı faḥr
İtüñ sıfālī tāc-ı ser-i pādişā-yı Cem
- 4 La'lūñ şarābı şevkı durur nūr-ı çeşm-i cām
Kuhl-ı ğubār-ı ḥāk-i rehūñ tūtiyā-yı Cem
- 5 Cām-ı şarāb-ı la'lūñe cān vīrsler ne var
Bir cür'ası durur niçe biñ ḥūn-bahā-yı Cem
- 6 Elden ḳomasa cām-ı meyi n'ola şeyḥ ü şāb
Sākī nigīn-i Ḥātīm-i Ṭaydur 'aşā-yı Cem
- 7 'Arz-ı mey ile buse-i la'lūñ durur ğaraż
Ḥāşā ki şūrb-i bāde ola müdde'ā-yı Cem
- 8 Ṭolu gerek müdām eli ehl-i mürüvvetūñ
Cāmın leb-ā-leb itdūgidür ḥūsn-i rā-yı Cem
- 9 Yüzün ḳo sürsin ayağuña pīr-i meykede
Olsun ḳudūmuñ ile müşerref sarāy-ı Cem
- 10 Virdi şehā du'ā-yı ḳadehdür Celālinūñ
Zikri müdām bāde-perestūñ şenā-yı Cem

411 (BN: 88^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Ol meh istib'ād ider sīnemde dāğın sevdüğüm
‘Aşkuña rüşen delīlūmdür çerāğın sevdüğüm
- 2 Cān virürler ölmege hūnī görürler ğamzesin
Kān olur kān üstine silmez yarāğın sevdüğüm
- 3 Her kimüñ gülseñ yüzine gül gibi ħandān olur
Būlbūl-i nālānuñam gel gül yañağın sevdüğüm
- 4 Öpeyin buldukça fırsat istedüğüm yirde ben
Sögebildüğün kadar söğ sen tudağın sevdüğüm
- 5 Mest ü hüşyārem diyü Cem başuña and içmesün
Vechi yokdur dimege başdan ayağın sevdüğüm
- 6 Cān u dil murğı esīr olmağa dām-ı zūlfūñe
Kāyd idinmişdür kara zūlfīnūñ ağı sevdüğüm
- 7 Ben anı gördüm delūkanlularuñ ölmelüsi
Gel Celālī bendeñi öldür buçağın sevdüğüm

412 (BN: 88^a)*Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün*

- 1 Ümmīd-i selāmetle Selīm ħānuma geldüm
‘Arz eylemege ħālūmi sulṭānuma geldüm
- 2 Pervā ne diyüp döne döne yanmağa ħālüm
Pervāne-şıfat şem'-i şebistānuma geldüm
- 3 Maḥşerde gelür her kişinūñ kendüye cānı
Şabr idemeyüp maḥşere ben cānuma geldüm
- 4 ‘Arz itmege ħār-ı elem ile dil-i tengi
Būlbūl gibi ol ğonçe-i ħandānuma geldüm

- 5 Zülfinde görüp bendini pend itmege ancak
Dīvāne iken ‘aql-ı perīṣānuma geldüm
- 6 Bī-ḥarf ü şadā nuṭḡ-ı Mesīḥā iken ey dil
Seyrāna sevād-ı ḥaṭ-ı dīvānuma geldüm
- 7 Ḥāk-i rehin añdum gözüm açıldı Celālī
Ya‘kūb-şıfat Yūsuf-ı Ken‘ānuma geldüm

413 (BN: 88^b ▪ SK₁₀: 52^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Gelüñüz ‘āma yarar zevḡ u şafādan geçelüm
Ġarażı müş‘ir olan mihr ü vefādan geçelüm
- 2 ‘Aşḡa ikrār idelüm virmeyselüm ġayra vücūd
Ṭā’ir-i ḡuds olalum arz u semādan geçelüm
- 3 Bir zamān faḡr u fenā ehline serdār olalum
Niçe bir zīr-livā-yı ümerādan geçelüm
- 4 Ḳaṭ‘-ı raḡm itmeyicek nāfe-veş ey bād-ı şabā
Çīn-i zülfine el irmez bu hevādan geçelüm
- 5 Vā‘izā zāhid-i maḡrūra di mādan geçsün
Biz de meclisde mey-i cām-ı şafādan geçelüm
- 6 Niçe bir fikret-i ḡāl ü ḡaṭ u ruḡsār-ı nigār
Dürelüm defterümüz aḡ u ḡaradan geçelüm
- 7 Ḥānkāh-ı ġam u miḡnetde ġüni geldi Celāl
Terk-i tecrīd olalum tāc u ḡabādan geçelüm

414 (BN: 89^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Bezm-i cihānda ḡalmadı bir bāde görmedüm
Kevşer lebüñ mu‘ādili dünyāda görmedüm
- 2 Kim şorsa sāḡiyā dem-i ‘İsā mıdur lebüñ
İḡyā-yı mürde eyleye bir bāde görmedüm

- 3 A‘mādur ol kişi ki diye naḳş-ı ḥüsnüñi
Āyīne-i mazāhir-i eşyāda görmedüm
- 4 Kūl oldı sen sehī-ḳade āzād iken göñül
Sultān-ı ‘ālem olanı āzāde görmedüm
- 5 Şer‘ ile yol bulurdı göñül tır-i ḡamzeñe
Bir kez tarīḳat ehlini da‘vāda görmedüm
- 6 Rūyum zer itdi sā‘id-i sīmīni sāḳınuñ
Ben bu kerāmeti yed-i beyzāda görmedüm
- 7 Uydum imāma mescide vardum seher Celāl
Ālūde-i mey olmaya seccāde görmedüm

415 (BN: 89^a)

Mef‘ūlū Fā‘ilātü Mefā‘ilū Fā‘ilün

- 1 Sen serv-i nāza ḳaşdum odur kim yaḳīn olam
Tā sāye-i nihāl-i ḳadūñde emīn olam
- 2 Cānum diler ki Ka‘be-i kūyuñda yir idem
Ḳuṭb-ı medār-ı çarḥ u zamān u zemīn olam
- 3 Kūyuñdan ayru yirde ḳarāra yemīn idem
Cennetde faḥr-ı zümre-i ehl-i yemīn olam
- 4 Bāḡ-ı cihānda serv-ḳadūñ degmesi iken
Lāyık mıdur ki bād-ı ḥazāndan ḥazīn olam
- 5 İrmek müyesser ola mı hiç çīn-i zülfüñe
Ḳanlar yudup ḡamuñla meger misk-i Çīn olam
- 6 Peykānlaruñla oldı beden bir demür ḥişār
İster ki naḳd-i ‘aşḳuñā ḥışn-ı ḥaşīn olam
- 7 Lāyık mı baña ḥurde geçe degme bī-ḥired
Andan Celāli çaḳ bu ḳadar ḥurde-bīn olam

416 (BN: 89^b ▪ SK₁₀: 52^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Gelüñüz el çekelüm mülk-i fenādan geçelüm
‘Ālem-i ‘aşka düşüp şubḥ u mesādan geçelüm
- 2 Hānkāh-ı ğam-ı ‘aşkuñda olup pōst-nişīn
Terk-i tecrīd olalum tāt u kabādan geçelüm
- 3 Sākiyā aşla nazar bir görelüm mā vü meni
Kaçalum şirk-i hafīden men ü mādan geçelüm
- 4 Çīn-i zülfinden eşer ‘arza kılur oldı şabā
Demidür kim heves-i misk-i Hıttādan geçelüm
- 5 Kerem it söyle bu dil-ḥastelere çāre ṭabīb
Bādeden mi geçelüm yohsa devādan mı geçelüm
- 6 Yoğ ise derdüñe dermān bizi āgāh eyle
Ey ṭabīb-i dil ü cān dār-ı şifādan geçelüm
- 7 Kalb kānī‘ oluban kāf-ı kanā‘atde Celāl
Ser-fürü kılmayalum dūna recādan geçelüm

417 (BN: 89^b)*Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün*

- 1 Dirīgā ol Mesīḥ-enfās cānānumdan ayrıldum
Ölülerle beni ağlañ meded cānumdan ayrıldum
- 2 Kemāhī kılmadum var ise ḥ^vān-ı vuşlatuñ şükürin
Diyār-ı fūrKate düşdüm güzel ḥānumdan ayrıldum
- 3 Deminde dirligüm reşk-i selātīn-i cihān iken
Baña dirlik ḥarām oldı ki sultānumdan ayrıldum
- 4 Güm olsa sāye-i nisyānda tañ mı cism-i nā-būdum
Zıyā-yı pertev-i mihr-i dirahşānumdan ayrıldum
- 5 Teb-i tāb-ı firākından n’ola zār u nizār olsam
Hevā-yı sāye-i serv-i ḥırāmānumdan ayrıldum

- 6 Ğam-ı zülf-i perîşânı beni dīvâne kılmışdur
Nice dīvâne olmayam perî-şānumdan ayrıldum
- 7 Dilā bir hem-zebānum yok ki yanam yakılam hālüm
Yanup pervāne-veş şem'-i şebistānumdan ayrıldum
- 8 Raķīb-i zāğ-ı kūyuñdan göñül murğında ğam gördüm
Çıkup kühsāra 'azm itdüm gülistānumdan ayrıldum
- 9 'Aceb mi her seher giryān u nālān olsa dil murğı
Kazā ile Celāl ol verd-i handānumdan ayrıldum

418 (BN: 90^a ▪ Hİ: 30^a ▪ HM: 11^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Ebrū niyāza gelmiş ider 'izz ü nāz çeşm
Şan oldı şüretā kaşı Maḥmūd Ayāz çeşm
- 2 Yüz nāle kılsa sem'ine girmez niyāz-ı dil
Nergis mişāli 'arz ide çün ḥ'āb-ı nāz çeşm
- 3 Sīmurğa bir nazar şala ger şayd ider hemān
Dil murğın aldı şalmaduñ ol şāh-bāz çeşm
- 4 Devr-i ruḥında zülfi ser-āmed durur velī
Ḥünlüg ile buldı 'aceb imtiyāz çeşm
- 5 Miḥrāb-ı hācibeynüñe dāyım teveccühi
Kānlu iken ne vech ile kıılır namāz çeşm
- 6 Şāhīn ile gözüñi bir āhūda görmedüm
Çok ḥüb gördi görmedi bu dīdem āz çeşm
- 7 Şormağ ile lebūñden alınmaz idi haber
'Aşkuñ deminden eylemese keşf-i rāz çeşm

- 8 Düglense halka gibi kapuñda maḥallidür
Gördi bu yolda niçe neşib ü firāz çeşm
- 9 Esrār-ı nuṭkı kime disem redd ider Celāl
Envārı fī'l-ḥaḳīḳa ne bilsün mecāz çeşm

419 (BN: 90^b ▪ SK₂: 102^a ▪ SK₅: 127^b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Bugün ben bir şeh-i 'ālī-cenāba mübtelā oldum
Gam-ı sevdā-yı zülfīyle giriftār-ı belā oldum
- 2 Niçe demler durur sāḳī hevā-yı la'l-i nābuñla
Ḥabāb-ı mey gibi āvāre düşdüm pür-hevā oldum
- 3 Miyānuñ yādına ser-cümle varum der-miyān itdüm
Dehānuñ fikrine düşdüm fenā-ender-fenā oldum
- 4 Lebüñden nūş-dārūdur murādum ey ṭabīb-i cān
Niçe demler durur ḥ^vān-ı gamuñdan imtilā oldum
- 5 Ḥayāl-i ḥūb-rūlar dīdede eglencem olmışdur
Ḥayālümde deñiz mālikleriyle āşinā oldum
- 6 Reh-i zühd içre oñmaduḳ gedā iken bi-ḥamdillāh
İrişdüm vuşlat-ı iksīr-i 'aşḳa pādişā oldum
- 7 Celālī gördiler rāciḥ kamosı 'aşḳdan 'aḳlı
Ḳomadum 'aşḳı 'ālem bir yaña ben bir yaña oldum

420 (BN: 91^a ▪ AE₂: 192^b)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Ey şıfātuñdur şıfāt-ı zāt-ı Ḥaḳ ismüñ Kerīm
Ḥ^vān-ı ḳahruñ müşrike maḥşüşdur luṭfuñ 'amīm
- 2 Vaşf-ı ḥüsnüñdür şehā esmā-i ḥüsnādan ğaraż
Ḥatt-ı vechüñden 'ayān Allāhü Raḥmānū'r-Raḥīm

- 3 Şüret-i Rahmāna inkār eyleyendür dūzaḥī
Vechüñi seb‘a’l-meṣānī bilmeyen oldı recīm
- 4 Heft dūzaḥdan ḥalāş olmaz kişi t̄a‘at ile
İstivā sırrın bilen buldı şırāt-ı müstaḳīm
- 5 *Küntü kenzüñ iktizāsıyla zuhūr-ı ‘unşura*
Muḳtezā oldı Mürīd ü Ḳādir ü Ḥayy u ‘Alīm
- 6 Fehm ider bevvāb-ı cennet olduḡın t̄āvūs u mār
Zülfüñe bilen ne vech ile dimişler ḥarf-i cīm
- 7 Muḥkemātuñ remzini fehm eyleyen dimiş Celāl
Ümmehātuñ taḥt-ı iḳdāmında cennātü’n-na‘īm

421 (BN: 91^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

- 1 Ḥāk-i rehüñ olaldan şāhā başumda tācum
Her yıl gelür Ḥutenden resm-i ḥarāc u bācum
- 2 Rūyum zer eyleyelden iksīr-i ḥāk-i pāyuñ
Ḳalmadı devletüñde dünyāya ihtiyācum
- 3 ‘Aşkuñ meyin görelden her meşrebe muvāfıḳ
Ma‘cūn-ı zühd ile hıç alışmadı mizācum
- 4 Dermān olurdı olsa la‘lūñ meyinden emsem
Dārū ile ṭabībā mümkün degül ‘ilācum
- 5 ‘Aşḳ āteşi Celālī göñlümi kıldı rüşen
Tā-şubḥ-ı ḥaşr umaram söyınmege sirācum

422 (BN: 91^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Dil bezm-i ḥāşınuñ diyemez mey-fürüşiyem
Keyfıyyet içre dise olur cür‘a-nüşiyem
- 2 N’ola libās-ı fāḥir ile şadr gözlesem
Ehl-i fenā ṭarīḳatinüñ jende-püşiyem

- 3 Künc-i maḳām-ı t̄ale lisāndan ‘ubūr itdüm
Ben genc-i ḥān-kāh-ı ḥaḳīḳat ḥamūşiyem
- 4 Güftārum işiden meleke bulur ey perī
Dirsem ḥaṭā mı ‘ālem-i nuṭṭuñ sürüşiyem
- 5 Andan durur bu naḳş u bu şüret bu ism ü resm
Ben ḥod ḥaḳīḳat āyīne-i bī-nuḳūşiyem
- 6 Gögsüm gerüp görinsem olur dūd-ı āh ile
‘Aşḳuñ emīr-i ṭabl u livā-yı cüyüşiyem
- 7 İrmez mi gūş u çeşmine āhum yaşum Celāl
Ol serv-kāmetüñ ki olur çeşm ü gūşiyem

423 (BN: 91^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Sūzen-āsā gelüñüz cāme-i tenden geçelüm
Pā-bürehne varalum ḳabre kefenden geçelüm
- 2 Başḳa sancaḳ çekelüm āh ile diz-dārıḡı
Deşt ü şahrāya düşüp burc u bedenden geçelüm
- 3 Cāna geçdi müjesi diyü elem çekmeyelüm
Maḥz-ı minnet bilelüm cāna geçenden geçelüm
- 4 ‘Aḳl u ḥisden çıḳalum vādī-i ‘aşḳa düşelüm
İrelüm sāḫil-i deryāya dūdenden geçelüm
- 5 Tār-ı zūlfine tolaşmaḳ ola mı rişte-mişāl
Meger ol zīnet olan dürr-i ‘Adenden geçelüm
- 6 Bezm-i taḫḳīḳa varup mest-i mey-i ‘aşḳ olalum
Niçe bir bāde-i ḥumḥāne-i zandan geçelüm
- 7 Niçe bir böyle Celālī virelüm gayra vücūd
Baḥr-ı tevḥīde düşüp mādan ü menden geçelüm

424 (BN: 92^a ▪ Hİ: 31^a ▪ HM: 12^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Gördi kim küyından ırmağ ister mekkār çeşm
Yüz yire urup akıtdı niçe yüz enhār çeşm
- 2 Halk-ı 'ālemden nice göz göre bîzār olmasun
Kendü cānından idüpdür 'ālemi bîzār çeşm
- 3 Derd-i hecrüñle yumılmaz gözlerüm nergis-mişāl
Hasteler hālın ne hoş fehm itmez ol bîmār çeşm
- 4 Zülf ü ebrü hāl ü hatıñ birbirinden fitnedür
Cān u dil almağda ammā cümleden 'ayyār çeşm
- 5 Ārzü-yı tūtiyā-yı hāk-i pāyuñla şehā
Bunca imsāk üzre iken oldı gevher-bār çeşm
- 6 Şu gibi şāfî durur kalbi ġarağdan pākdür
Şübhe kılmañ olduğına 'aşık-ı dîdār çeşm
- 7 Zāhid-i ħod-bîn ne bilsün kadr-i tār-ı zülfüñi
Leyletü'l-ğadri görür mi olmayan bîdār çeşm
- 8 Yirde qalmaz her kime kim eylese 'ālî-nağar
Ğam degül göñlüm yıkılsa çünk'ola mi'mār çeşm
- 9 Hānümānından cüdā ancak seni şanma Celāl
Ğāret itmişdür niçe dil mülkin ol Tātār çeşm

425 (BN: 92^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Fikr-i 'izār-ı yār ile her mādān el yudum
Enhār-ı bāğ-ı cennet-i me'vādan el yudum
- 2 Dürr ü cevāhirin görelî bağr-ı eşkümün
Yumdum gözüm semādan u deryādan el yudum

- 3 Hāk-i rehūñden ayrılalı ey huceste-fāl
Uydum yaşıma dīde-i bīnādan el yudum
- 4 Düşnām-ı telhi gördüm o hūbuñ lezīzdür
Ümmīd-i la‘l-i yār ile hālvādan el yudum
- 5 Lāyık mı yüzi ağ olana el kirine meyl
Gencīne-i Sikender ü Dārādan el yudum
- 6 Leyl ü nehār yollaruñı şuladı yaşum
Eşküm deminde minnet-i sakḳādan el yudum
- 7 Zann eyleme Celālī hemān mādān el yudum
Ümmīd-i la‘l-i yār ile şaḥbādan el yudum

426 (SK₅: 116^a)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Terahḥum ide dil-i bī-nevāya yalvaralum
Varalum ol ezeli āşināya yalvaralum
- 2 Belā-yı hecrine dermān olur mı zülfinden
Belāmuza ola dāfi‘ belāya yalvaralum
- 3 Ḳubūr okına tokına ḥasūd-ı bed-sīret
Varalum ehl-i ḳubūr-ı fenāya yalvaralum
- 4 İcābetine du‘ā-yı rakībūñ āmīn diñ
Müyesser eyleye ḥayrın Ḥudāya yalvaralum
- 5 Bu rūzgār bizi ḥāksār ider ise eger
Yabānda koymaya bu rūzgāra yalvaralum
- 6 Nāzarda buseñ [öpemçün] nuḳūd-ı cān ḥāzır
Olur mı hīç anı degmez bahāya yalvaralum
- 7 Celālī zümre-i bigāneden vefā umma
Devā bulur yine ol pür-cefāya yalvaralum

G.425

6^a - Vezin gereği değiştirilen yer metinde | öpmek için | şeklindedir.

[*Harfū'n-Nūn*]

427 (BN: 92^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Pāy-māl itmek revā mıdur beni bir mūr iken
Hāṭıra olmaz mı kim nāzır ola manzūr iken
- 2 Hüsnümi aḡyāra şāyi' itmeñüz dir ol melek
Nice mestūr itsün ādem gün gibi meşhūr iken
- 3 Ğamzesi yüz döndürür kaçd eyledükçe katlūme
Niçe demlerdür beni maḡzūn ider mesrūr iken
- 4 Koma kim Tātār-ı çeşmüñ 'aqlumı tālān ide
Hayfdur bir mülki vīrān eylemek ma'mūr iken
- 5 Kimseye bī-lafz ma'nādan ḡaber virme Celāl
'Ārif ol esrāruñı fāş eyleme mestūr iken

428 (BN: 93^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Dāne-i ḡālūñle zeyn olmuş yüzüñ pūr-nūr iken
Fülfül-i Hindūya tābi' levḡa-i kāfūr iken
- 2 Bāde vir buseñ temennāsına sākī vech ola
Müstecāb olmaz du'āsı ādemüñ maḡmūr iken
- 3 Dār-ı zülfinden fiḡān itme dilā Ḥallācı gör
Kavm-i ḡaddāra muḡaffer oldu mı Manşūr iken
- 4 Niçe bir kendü hevāña zāhidā me'mürsın
Himmet oldur kim kişi āmir ola me'mūr iken
- 5 Fikrete düşme Celālī kim ümīd-i genc-i ḡüsñ
Niçe dil mülkini vīrān eyledi ma'mūr iken

429 (BN: 93^a)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Helāk eyler beni hecründe āhir derd ü gam bir gün
Baña bir çäre kıl evvel gel ey kân-ı kerem bir gün
- 2 Bugün bir heftedür ol meh dimişdi dökeyin kanuñ
Niçe yıllar geçe hîç düşmeye ol kütlu dem bir gün
- 3 Kucar gözüme karşı giñ yaqadan pîreher yârı
Aña kaldı varam dād isteyü yırtam yaqam bir gün
- 4 Ne suçum var durur bilsem miyânı gizlenür benden
Dimiş olsa idüm bārī anuñ haqqında kem bir gün
- 5 Celālī bendeñi her gün sürersin āsitānuñdan
Dimezsın vaqt ola kim isteyem ey pür-sitem bir gün

430 (BN: 93^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Seng-i cevır ile göñül mülkini bünyād ideyin
Ben de bir vîrāneyi 'ālemde ābād ideyin
- 2 Murğ-ı cān ten maḥbesinde ḥayliden maḥbūsdur
Gel benüm rûhum senüñ karşıñda āzād ideyin
- 3 Cām-ı la'lin şuna şāyed görüp ol Şîrîn zebān
Kūh-ı miḥnetde dilā adımı Ferhād ideyin
- 4 Ol saçı Leylī kımaz kūyında efğān ideyin
Çıkayın Mecnūn-veş şahrāya feryād ideyin
- 5 Ölmek ile daḥı hicrāndan bulınmazmış necāt
Ey Celālī çāresüz göñlümi mu'tād ideyin

431 (BN: 93^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Sevdı göñlüm dōstlar bir dil-sitānı görmedin
Āh kim ḥālüm n'olur ölürsem anı görmedin

- 2 Geçdi fūrkat cānuma sürmeñ kapusından beni
Ölürin görmek yok ol rūḥ-ı revānı görmedin
- 3 Görmek isterseñ miyānuñ görüben cān vireni
Evvelā teslīm olanları göreni görmedin
- 4 Sen gereksin baña k'evvel cān gerek andan cihān
Gözüm açdum ben seni gördüm cihānı görmedin
- 5 Oğ gibi per-tāb olmuşdur yolına cān u dil
Ey Celālī daḥı ol kaşı kemānı görmedin

432 (BN: 93^b)

Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Terk itmedi bu göñlümi kaldı ğam u ḥazen
Zāhir budur ki her kişiye ḥōş gelür vaṭan
- 2 Virdüñ ḥayāt mürde-dile bŷy-ı zŷlf ile
Ey bād-ı şubḥ sen olasın her nefes esen
- 3 Bir cānibe çözülmek olurdu firāk ile
Bağlamasaydı yolumı ol zŷlf-i pŷr-şiken
- 4 Zŷlfüñde başa iltŷr idŷm işŷmi velī
Şol ğamzeler durur bu benŷm başŷmı kesen
- 5 Sen olmayınca arada yir yok Celāliye
Bu kapuda raḳīb olalum ya sen ŷ ya ben

433 (BN: 94^a)

Mef'ūlü Mefā'ilün Mef'ūlü Mefā'ilün

- 1 Kim bŷy-ı vefā gördi bāguñ gül ŷ ḥārından
Geçdük bu ḥarābātuñ gencinden ŷ mārından
- 2 Luṭfına irişmiş yok ālāmını görmiş çok
Göz yummaludur dehrüñ yoğundan u varından

- 3 Farz it gül ü gülzāruñ bülbülli var biñ biñ
Bir ‘aşıq-ı şādık yig biñ kere hezārından
- 4 Hazz-ı haṭ-ı la‘lūñdür ārām-ı dil ü cānum
Fī’l-cümle vefā gördük şeftālū bahārından
- 5 Güftāruñ işit şāhā bir laḥza Celālīnūñ
Kırtar bu cihān ḥalkın āhumdan u zārumdan

434 (BN: 94^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Gel ey cān bülbüli mihr umma ‘ālem gül-sitānından
Uçurmuşdur senüñ gibi niçe murğ āşiyānından
- 2 Çıkup kaşr-ı semā kadrine ‘aşkuñ bulmaya teskīn
Şu cān kim nerdübān kılmaya yir yir üstüḥ^vānından
- 3 Cihān içre meşeldür bu ölümde yig durur dirlik
Başum giderse gitmek yok ben anuñ āsitānından
- 4 Göñüllenme hāzer kıl āh odından ey lebi Şīrīn
Eşer var taşda Ferhāduñ daḥı sūz-ı nihānından
- 5 Kāpuñda çünki yir yokdur Celālī bendeñe şāhum
Niçün āvāre eylerdūñ anı kendü mekānından

435 (BN: 94^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Şeb-i hecrūñde sensüz ne toğar māhuñ çerāğından
Ne biter serv-ḳadūñsüz cihānuñ bāğ u rāğından
- 2 Boyuñ mevzūnlığıyla dāğ urupdur bağına servüñ
Bu ğamdan başın egmiş münkesir muḥkem budāğından
- 3 Kimüñ başına gün toğar kime pertev şalar yā Rab
Yine gün gibi ol meh-rū ṭulū‘ itdi otāğından
- 4 Benüm peşmīne-pūş olduğumda daḥl eyleme vā‘iz
Meşeldür bu aşılur her ḳoyun kendü bacağından

- 5 Celālī hīç ıñınmaduķ bu dehr-i pīr-i fānīye
Bu ‘ālem tekye-gāhınıñ çün el çekdük ocağından

436 (BN: 94^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

- 1 Bir kimse behre görmedi sen gül-‘izārdan
Bendeñ tevātür ile işitdüm hezārdan
- 2 Kānaydı gelse katlüme cānlar virürdi dil
Kerrāt ile ki yigdür ölem intizārdan
- 3 Eşkümde başum ortaya atdum ḥabāb-veş
Ol serv seyr ider beni karşı kenārdan
- 4 Hecrūñ güninde ğam gidemez dilden ey güneş
Çıkmaz giceyle kimse yaşağdur ḥışārdan
- 5 Ferhād gibi bir lebi Şīrinden oldu dūr
Acuñ Celāliyi kim ırak düşdi yārdan

437 (BN: 95^a)

Mef‘ülü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Gevher gibi ka‘r-ı yem-i ‘aşkına tılayın
Sāḥilde ḥas u ḥār şıfat niçe kılayın
- 2 Cānā müjeñi cāna virürseñ başum üste
Luṭf eyle iki bir dimeyüp gönder alayın
- 3 Her tīr-i kaza kavs-i kaderden ki atılsa
Evvel baña uğrar ki güzere-gāh bulayın
- 4 Ben teşne-dile deşneñi gel bir iki içür
Hecründe meded koma ki şusız buñalayın
- 5 Tığma el uzatma ki başuñ gider ey dil
Şakın dime alup anı yanuma çalayın

- 6 El virmedi gitdi baña ol taze cüvānum
Bir pîr bulup bâri varayın el alayın
- 7 Meydân-ı feşâhatde Celâlî şu‘arānuñ
Fikrüm budur alayına bir at şalayın

438 (BN: 95^a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Gördi la‘lūñ dirisidür insān
Kara-pūş oldu çeşme-i hayvān
- 2 Derd-i hecrüñi kim elümden alur
Vaşluña yoğ ise eger dermān
- 3 Zāhidā gel senüñle şulḥ idelüm
Baña dīdār-ı yār saña cinān
- 4 Sefere niyyet eylemiş dil-dār
Dil-i bīçāre yine mi hicrān
- 5 Öldürürdüm Celālî kendüzümi
Havfüm oldur ki hecre döymeز cān

439 (BN: 95^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Yār tîrin çeküp aldı yüregümde yaradan
Görmeden bu acıgı cānum alaydı Yaradan
- 2 ‘Aşk baḥrında ne çekdügümi bilmez zülfüñ
Geñez olur kişîye âlet oñarmaḵ qaradan
- 3 Görse ‘uşşāḳı çatar kaşlarını ca‘l eyler
Anı bilür delüler ḳorḳar ulur yayḳaradan
- 4 Yan başup ḥançerine çekinme ey cān bu dili
Arḳasuz dilleşür anuñla o çık sen aradan
- 5 Ey Celālî tenümüñ şerḫaların kim ki görür
Beni bir şeyḫ şanur ḥırḳası var biñ paradan

440 (BN: 95^b ▪ TK₂: 72^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 ‘İd-i vaşluña tek irişmege imkân olsun
Bir başum var o dağı yoluña kurbân olsun
- 2 Öliceğ demde vaşıyyet ideyin her sünüküm
İşigün itlerine rāhat-ı dendān olsun
- 3 Ben ölince bu dil ü cāna cefā itmek için
Yā Rab ol pür-sitemün ‘ömri firāvān olsun
- 4 Ebr-i bārān gibi ben dünyede giryān olayın
Dāyim ol gonçe hemān gül gibi handān olsun
- 5 Ey Celālī o şeh-i ‘āleme kul oldu gönül
Çıkıdı elden n’idelüm başına sultān olsun

441 (BN: 96^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Ol sitem-ger diyeli kimseyi incitmeyeyin
Bir gün olmaz hele ben niçe biñ āh itmeyeyin
- 2 Ol şeker leblerine telh cevābı getürür
Hıç dimez kimsenenün cānını acıtmayayın
- 3 Müdde‘ī yoluña ölmez dir imiş bendeñ için
Meded öldür beni bu sözleri işitmeyeyin
- 4 Cān u başum reh-i ‘aşkuñda fedā itmez isem
Dünyeden āhirete sağlğ ile gitmeyeyin
- 5 Bir selām ile Celālī kuluñı añmazsın
Künc-i gurbetde dimezsın ki garibsetmeyeyin

442 (BN: 96^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Kim durur māha müşābih diyen ol vech-i ḥasen
Bir olur mı āfitāb ile çerāğ-ı encümen
- 2 Zinde kıldı bûy-ı zülf-i yār ile ben mürdeyi
Tā-kıyāmet her nefes bād-ı şabā olsun esen
- 3 Ey yüzi kıbleme göñülden göñüle yol var iken
Ḥālūmi bilmezlenüp cevır ü cefā itmek neden
- 4 Ağlasam yüzüñ görüp kūyuñda göñlüm şād olur
Ġam-zidādur hūb-rū āb-ı revān çayır çimen
- 5 Cāna geçdi niçe kez ġamzeñ göñül ister yine
Şimdi bildüm ey kemān-ebrū belürmezmiş geçen
- 6 Alma bir yirden rakīb ile benüm göñlüm ele
Kim revā olmaz şehā bir elde şahīn ü zağan
- 7 İstinād itdi Celālī bir ulu dergāha kim
Maṭbahı olmaya lāyık olımaç çarḥ-ı kühen

443 (BN: 96^b)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Cemālūñ āfitābına şehā her zerre rām olsun
Meh-i bedr ise ser-keş olanuñ işi tamām olsun
- 2 Şu kim fermān-beri olmaya sen şah-ı ülü'l-emrūñ
Şoñı hem dirheminiñ cāhı çāh öz nāmı vām olsun
- 3 Görenler rûz-ı vaşluñdan şeb-i hicrānuñı rāciḥ
Bugün mānend-i ḥuffāş anlaruñ her şubḥı şām olsun
- 4 Şehā her kim ki derdüñden kaçup sa'y ide dermāna
Kapuñda 'ömri oldukça aña dirlik ḥarām olsun
- 5 Vücūd-ı zāt-ı pākūñle cihān kāyim durur şahā
Cihān durdukça devr-iqbāl ü 'ömrüñ müstedām olsun

- 6 Bahār u ‘īd ü nevrüz irdi ‘ayşa başladı her şey
Demidür cām-ı behcet dest-i lūtfuñla müdām olsun
- 7 Şeb-i hecrūñde encüm-veş cihānı tıtdı hayl-i ğam
Meded mihr-i ruḥuñ ‘arz it ki bir bir inhizām olsun
- 8 Ele girmez izüñ tozını ser-tāc itmege bārī
Aña bu dīde-i müştākdan yüz biñ selām olsun
- 9 Celālī bī-nişān iken ‘atā kıl pertev-i lūtfuñ
Cihānda meh gibi meşhūr gün gibi be-nām olsun

444 (BN: 97^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Dil ü aklum alup āl ile cānā ol leb-i mey-gün
Faķīre hayli zūlm itdi ḥilāfū’ş-şer‘-i ve’l-kānūn
- 2 Kemāl ü māl ile bir pādişāh-ı ḥüsn-i behcetsin
Kapuñda iki kemter bendedür Cemşīd ile Kārūn
- 3 Kılup bülbüllerin nālān olursın ḥār u ḥaslarla
Nice ğonçe gibi ey gül yürekler olmasun pür-ḥūn
- 4 Şikenc-i zūlf-i Leylāya el urdukça şehā şāne
Ne ğamlar çekdüğin bilseñ dil-i şad-pāre-i Mecnūn
- 5 Ḥasūdı redd idüp kılduñ Celālī bendeñi muḥtār
Hemīşe dōstuñ şād ola şehā düşmenüñ maḥzūn

445 (BN: 97^a ▪ AE₁: 43^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Tıtmayınca kesr-i nefis idüp melāmet gūşesin
Mümkin olmaz zāhidā bulmaķ selāmet gūşesin
- 2 Faḥr ider faķr ile dil virmez anı dünyālara
Kenz-i lā-yüfnā bilür ‘ārif kanā‘at gūşesin

- 3 Manşib-ı dünyāya rāgıb olmasam kılmañ ‘aceb
Pādişehler ārzū eyler ferāgat gūşesin
- 4 Bulımazsın Hakkı halkuñ girmeyince kalbine
Añladuñ mı dañı sen şūfī ‘ibādet gūşesin
- 5 Geçdi dünyādan Celālī hūb-rūdan geçmedi
Rind olan şeyh olsa terk itmez zarāfet gūşesin

446 (BN: 97^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

- 1 Gözüm kan yaş ağıdur ol güzelden
Yaşum silmezse ger çıkar göz elden
- 2 Tolanurken maħalleñde faķırüñ
Şakın hūsnüñ zekātın nā-maħalden
- 3 Dili ‘add itmegil yiniçeriden
Kuloğlı kul durur ol tā ezelden
- 4 Müderrisler olur fażlına mağrūr
Ne umarlar ki ‘ilm-i bī-‘amelden
- 5 ‘Aceb şāhbāzdur şī‘rūñ Celālī
Şalınsa on şikār alur bir elden

447 (BN: 97^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Būy-ı zūlfüñdür dili yıl gibi çālāk eyleyen
Ārzū-yı pāy-būsuñdur beni hāk eyleyen
- 2 Nakd-i cānın saçmayan görmez metā‘-ı vuşlatuñ
Bu ticāretten ziyān eyler hemān bāk eyleyen
- 3 Cānumuñ cāna gıdāsıdur hayālī la‘lūñuñ
Mey gibi oldur beni her dem ferah-nāk eyleyen
- 4 Kendü zünnārın görür boynında *ħablün-min-mesed*
Şāh-rāhın ‘aşk erinüñ hār u hāşāk eyleyen

- 5 Ey Celālī sözlerüñ fehm idemez nā-dān olan
Şīve-i eş‘āruñ idrāk eyler idrāk eyleyen

448 (BN: 97^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Lebūñe beñzedügin itmeseydi fehm eger mīzān
Şehā şanma ki yāķūt ile la‘le baş eger mīzān
- 2 Kõnılsa keffe-i destine bakmaz bir nażar kuħle
İki gözi kapağıyla izüñ tozın çekerek mīzān
- 3 Eline dünyenüñ malın koyarsañ bir dem eglenmez
Eli açuķ durur destinde dutmaz sīm ü zer mīzān
- 4 Elüñe luťf ile alsañ dil-i hem-vārını cānā
Sürer ayağıña yüz meskenet ‘arz ile ser mīzān
- 5 Nigārā dirhem-i ħāk-i rehüñ ger cāna tartarsañ
Terāzū-vār ‘adl itsün yiter bu çeşm-i ter mīzān
- 6 Gözüm ħāk-i rehüñ kuħl-ı Şıfāhān ile vezn itdi
Görüp el arķası yirde didi evvel nażar mīzān
- 7 Ber-ā-ber gör vefā vü cevvin olma bir yaña māyil
‘Adāletle olupdur ey Celālī mu‘teber mīzān

449 (BN: 98^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün

- 1 Va‘de itdi gelmege ğamħāneme ol yār-ı cān
Ĥaķ bilür bu şevķ ile kalmadı tende yarı cān
- 2 Ey dil-i āzāde cānānsuz cihānı n’eylerüz
Bu meşeldür söylenür dillerde cān andan cihān
- 3 ‘Āşık-ı güm-geşteler hecrüñle irür vuşlata
Sāliki iltür merāma toĝru rāh-ı ‘āşıkān

- 4 Vechi var ol tıtduum peykn-ı tır-i dilbere
‘rıza olsa kişide aldurur faşşada an
- 5 Ha budur cn keml ile cemln alamış
Vaşf-ı hsnnde Cell he ne kim dirse inan

450 (BN: 98^a)

Mef‘iln Mef‘iln Mef‘iln Mef‘iln

- 1 Yine ‘aşıqlarn gçmiş biri ol yr şa olsun
Hezrn ‘andelb lsn gl-i glzr şa olsun
- 2 şaın ey bbn alınma glzrn hznndan
Cihn bında tek ol serv-i hş-reftr şa olsun
- 3 Yolında geri kim eşmm telef kıldı nie ll
Grinmez ‘aynuma h ol dr-i şehvr şa olsun
- 4 Beni derd ile vaşlından cd itmek diler hicrn
Bu zlme tatm yodur benm hn-kr şa olsun
- 5 Dşelden dil seher derdine me’ysem hytmdan
lrsem nic’olur ol gzleri bmr şa olsun
- 6 Tbb minnetnle kesb olan dirlikden lmek yg
Bulur dermnumuz derdn viren dil-dr şa olsun
- 7 Hrba vardı hicrn ile gnlm hnesi geri
Cell hlne gm ekme h m‘mr şa olsun

451 (BN: 98^b)

Fe‘iltn Fe‘iltn Fe‘iltn Fe‘iln

- 1 le gelmez nice iş‘r ideyin hlmden
Hlm ‘rif olan kişi duyar lmden
- 2 l  l ile ihta idemez d‘iremi
Kim ki tafşlm fehm itmeye icmlmden
- 3 Baalı muşhaf-ı hsninde ht-ı dil-keşine
Hb gelmez gzme keşret-i işlmden

- 4 Pendümün pîr olıcağ belki me'âlin göresin
Zeyl-i mecmû'aña şebt it hele aqvâlünden
- 5 Kul olur gördüğü dil-dâra Celâlî 'acebâ
Kime şekvâ ideyin bu dil-i meyyâlünden

452 (BN: 99^a)

Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn

- 1 Cānā bu gönül itmez ibā ḥod sitemünden
Bî-çāreñi geh gāh unutma keremünden
- 2 Hecrūñle şıdı cām-ı şarāb-ı feraḥı dil
Bî'at kılalı tāyib olur pîr-i gamuñdan
- 3 Muḥtāc olup aḡyāra olur anuñ ḡaddi lām
Her kim ki ḡanī olmaya ḡalb-i elemünden
- 4 Açılmayavuz niçeye dek bezm-i ḡamuñda
Ey sāḡi-i gül-ruḡ şoralum cām-ı Cemünden
- 5 Çün kendüñe gönlini Celālīnūñ aḡıtduñ
Ey serv-i revān şu gibi sürme ḡaremünden

453 (BN: 99^a • GŞ: 124^s)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Olmağ isterseñ nigāra cān ile tenden yaḡın
Benligi terk eyledüñ oldu saña senden yaḡın
- 2 Yırde gökde gerçi kim bir şey degül Ḥaḡdan ıraḡ
Gökleri toḡuz dolandum bulmadum benden yaḡın
- 3 Ḳurbını idrāk ider cānān ile cān u tenüñ
Mālik-i mülki bilenler māla maḡzenden yaḡın
- 4 Dāmen-i idrāk ider cānān ile cān u tenüñ
Pāy-būsına vesīle var mı dāmenden yaḡın

- 5 Çeşm-i cān ile Celālī gördi nūr-ı vahdeti
Hüb-rūya şīveden ‘uşşāka şīvenden yakın

454 (BN: 99^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Atılır ekşer yabāna ok gibi toğru olan
Zülf-i tarrāruñ mişālī yüz bulur uğru olan
- 2 Eşküme ğark ola şanurdum raķīb-i nā-ħalef
Şimdi gördüm anı batmazmış şuya cādū olan
- 3 Bī-sebeb vaşfin görüp ma‘ķüle çekme göñlümi
Uyup ulaşmaz saçuñ zencīrine uşlu olan
- 4 Ol kemān-ebrūya ey dil zaħm-ı tīrinden gören
Manzar-ı himmet durur zīrā göze karşı olan
- 5 Raħm idüp dirgür yāħod öldür Celālī ħasteñi
İki raħmetden biridür ħaşılı mercū olan

455 (BN: 99^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Şekl-i kıddüñ görünür dīdelerümde mā-beyn
Beñzer ol serve ki bitmiş ola beyne’n-nehreyn
- 2 Kılma ey ķāmeti tūbā özüñi serve şebīħ
Ki virür nisbet-i ednā kişinüñ şānına şeyn
- 3 ‘Aks-i ħüsnüñdür olursa yine ħüsnüñe nazīr
Ėayr dinmez aña līkin olımaz ol daħı ‘ayn
- 4 Keşşüñüñ kebkebi naķşıyla gögermiş cismüm
Döndi gök yüzine encümle ne dem kim ola zeyn
- 5 Cānı cānāna Celālī gel e teslīm eyle
Ėod bilürsin anı kim kıalmaz eyü günlere deyn

456 (BN: 99^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Yārdan kendüye dil eydün tazallüm eylesün
Luṭf ile ya ḳahr ile dirse tekellüm eylesün
- 2 Zaḥmlar baş ḳaldurupdur ğamzesi peykānına
Söyleñüz taḥt-ı dile geḥsün taḥakküm eylesün
- 3 Ḥün-ı luṭfıyla bisāt-ı ğam bulupdur inbisāt
Her dil-i muḥtāca dīk gelsün tena'um eylesün
- 4 El yusun cāndan namāz-ı 'aşḳa niyyet eyleyen
Yañılup ḥāk-i vücūdından teyemmüm eylesün
- 5 Vaḳtidür ey serv-ḳad meclis ḳurılsun bāğda
Şāh-ı gül sākī olup bülbul terennüm eylesün
- 6 Ḳanḳı mihr ü ḥüsn ile bulmaḳ dilerse iştiḥār
Ḥüblık āyīnini senden ta'allüm eylesün
- 7 İntizār ile Celālī dil-şikest oldı zebün
Ol ṭabīb-i cāna dīñ gelsün teraḥḥum eylesün

457 (BN: 100^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mef'ülü Fā'ilün*

- 1 Dil şem'i yaḳdı cismin o bedr-i tamām için
Terk-i ser eylese n'ola 'ār ehli nām için
- 2 Siñmez yidügi kendüye bī-ḥāre 'āşıḳuñ
Ḥün-ı ğamuñı yimeye hażm-ı ta'ām için
- 3 Ey ḥür-ḥihre 'arz-ı cemāl it ki rüz u şeb
Şems ü ḳamer yoluñı öñer bir selām için
- 4 Cān ḳaşdın itse tīg ile biñ zaḥm urur dile
Te'kīd-i emr ider o nigār ihtimām için

- 5 Çünki Celāli nuṭḡ ile cān cihān geṇer
Lāyık degüldür ālet ola ol nıẓām için

458 (BN: 100^a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Kıyās itme şehā zencīr-i zülfüñde zebūnam ben
Belā-keş 'āşıkam ser-ḡalka-i ehl-i cünūnam ben
- 2 Tolaşdum zülfüñe çāh-ı zenaḡdānuñdan el çekdüm
Ḥabībüm ol zamāndur bu zamāndur ser-nigūnam ben
- 3 Dem ursam 'aşḡdan zīr ü bem olur nāle vü āhum
Mürettep ney durur her üstüḡ^vānum erḡanūnam ben
- 4 Şehā ben mürdeye egnümde pīrāhen kefen besdür
Ki zaḡm-ı tīḡ-ı hecrüñden şehīd-i ḡarḡ-ı ḡūnam ben
- 5 Ayak baş ḡabrūme ey Ḥusrev ü Şīrīn-suḡen bir gün
Yoluñda ser viren Ferḡād-ı kūh-ı bīsütūnam ben
- 6 Didüm ey bī-vefā pīşeñ cefā vü cevr ü nāz ancaḡ
Didi bilmez misin pūr-ḡīle vü mekr ü füsūnam ben
- 7 Celālī her sözüñ taşdıḡ idüñ hengāme-i ḡamda
Ki kendü serḡüzeştin naḡl ider bir kışsa-ḡ^vānam ben

459 (BN: 100^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Beglüge virmez dilā 'uşşāḡ cānān ḡulluḡın
Cümleden mūr-ı za'īf añlar Süleymān ḡulluḡın
- 2 Gel ḡöñül şadra geṇür peykān-ı tīr-i dilberi
Kendüñe maḡz-ı sa'ādet añla miḡmān ḡulluḡın
- 3 Ben de düşdüm zülfine diyü şalınma ey ḡöñül
Ḥayli müşkidür sen anuñ ḡörme āsān ḡulluḡın
- 4 Ḳatl idelden bendeñi ḡamzeñ dolaşur kākülüñ
Ḥıdmetüñden ḡālibā ister gibi ḡan ḡulluḡın

- 5 Kūy-ı cānānda esüp şavurma ey bād-ı şabā
Bāğbāndan ğayrı kim bilür gülistān kulluĝın
- 6 Āsitānuñ dir iseñ olsun perīler mecma‘ı
Pādişāhum bendeñe emr eyle dīvān kulluĝın
- 7 Āsitānuñda Celāl ādāb u erkān kullānır
Müsteḥaḥdur aña fermān ile erkān kulluĝın

460 (BN: 100^b ▪ AE₁: 99^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Zühde yokdur hevesüm ‘āşık-ı cānānam ben
Bendeyem gerçi velī başuma sultānam ben
- 2 Milket-i nazma virüp tīg-ı zebānumla nizām
Merd-i meydān-ı cihān mīr-i suḥen-dānam benem
- 3 Ser-te-ser penbe-i dāğ ile tenüm zeyn olalı
Bezm-i ḥāşuñda hemān naḥl-i gülistānam ben
- 4 Kıldı ḥadinde perīşān o perī-şān zülfin
Bu sebebden gice gün zār u perīşānam ben
- 5 Görmeden ḥaṭṭ-ı ğubārın beni bī-hūş itdi
Ey Celālī o leb-i dilbere ḥayrānam ben

461 (BN: 101^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Oldukça tīr-i ğamzeñe şaşt-ı kemān kemīn
Olmaz bedende cān u dil ey bī-emān emīn

G.460

3^b - naḥl-ı / şaḥn-ı AE₃.

4^b - gice gün / dün ü gün AE₃.

5^a - Görmeden / Görmedin AE₃.

- 2 Ser-cümle halk ırz-ı yemāna yemīn ider
Ta'vīz-i seyfüne yine ırz-ı yemān yemīn
- 3 Haṭṭuñ terāş idüp ser-i müyuñ düşürme kim
Tolar bir anda fitne-i āḥir zamān zemīn
- 4 Dil mülkinüñ taşarrufına el ururdı ğam
Olur iltizāmına lāzım zamān zamīn
- 5 Bir gice şubḥa dek durup aḥşamlamaz o māh
Bir sā'at olur olduğı dem mihmān mehīn
- 6 Erbāb-ı 'aql u 'aşk yemīn ü yesār iken
Yaḥşı yesār olup ne var olsa yemān yemīn
- 7 Maḥbūb odur egerçi cemālinde ān ola
Anda Celālī kılma ki lāzım hem ān hem īn

462 (BN: 101^a)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Şems ü kamerle ey dil o mehtāba ne dirsın
Mişlüñ mi durur şüret-i germābe ne dirsın
- 2 Hıç yok mı şanur gülşen-i kūyında o gülzār
Ya eşk-i ter-i dīde-i dülāba ne dirsın
- 3 Gün görmedi ruḥsārumı dirmiş o perī-ruḥ
Revzenden inen mihr-i cihān-tāba ne dirsın
- 4 Dil cām-ı lebin özler anuñ katlūme meyli
Nāşıḥ bu zarūrī olan ĩcāba ne dirsın
- 5 Reşk itme Celāl encüm ü mehtāba gözün aç
Meh-rūlar ile şoḥbet-i mehtāba ne dirsın

463 (BN: 101^b)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Umaram derdüñi viren baña dermān virsün
İmtidād-ı elem-ı hecrüñe pāyān virsün

- 2 Münkürüñ hatt-ı ruḥuñ gibi ola ‘ömri kaşır
Bende-i zülfüñe Haḳ ‘ömr-i firāvān virsün
- 3 Bāğ-ı firdevse virem ḳadd-i ḥırāmuñ ḥāşā
Baña bir sencileyin serv-i ḥırāmān virsün
- 4 Müdde‘ī ‘illet ider la‘lüñe cān virmemege
‘İlet ile dirilen miḥnet ile cān virsün
- 5 Hañçer-i dilberi redd itme Celālī dilden
Himmet it cānını cānānına āsān virsün

464 (BN: 101^b • YK₅: 102^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 ‘İd-i vaşluña irür hecrüñ ile şāyim olan
Ḳadre irür işigüñde giceler ḳāyim olan
- 2 Mihr-i enver gibi māhum irişür başı göge
Āsitān-ı ḥaremüñe yüz urup ḥādim olan
- 3 Cismini gün gibi rūşen buña bir zerre görür
Şevḳ-ı mihr-i ruḥuña zerre ḳadar cāzim olan
- 4 Dil leb-i la‘line cān virmegi vācib bilicek
Şorşak olmaz mı nedür cānumuza lāzım olan
- 5 Küfr-i zülfüñi ḳabūlem n’ola redd itse faḳīh
Hall ider mes’ele-i müşkilemüz ‘ālim olan
- 6 Ḳadr-i zülfüñ n’ola göstermese zāhid gözine
Vāḳı‘ā leyle-i ḳadri göremez nā’im olan
- 7 Oda yanarsa Celālī n’ola nuṭṭuñla ḥasūd
Bū-Leheb aşlı durur zıdd-ı Benī-Hāşim olan

G.464

5^a - Küfr-i zülfüñi / Küfr-i zülfüñe YK₅.

6^b - leyle-i ḳadri / hīç şeb-i ḳadri YK₅.

465 (BN: 102^a)*Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn*

- 1 Eşküm demidür menzil-i cānāna şalınsun
Eyyāmıdur enhār-ı gülistāna şalınsun
- 2 'Aynında degül nakş-ı Züleyhā-yı zamāne
Dil Yūsufi yüz cāha vü zindāna şalınsun
- 3 Perhîz-i nazar birle yarağını bulupdur
Şehbāz-ı dil ol kebg-i hırāmāna şalınsun
- 4 Serverlik ile hüsni iline oldı ser-āmed
Şāhā yaraşur zülfüñ emirāne şalınsun
- 5 Ucuz düşürüp kızlık alan duhter-i rezden
Devr içre şurāhî gibi merdāne şalınsun
- 6 Teskine düşer bālig olan rûh-ı Celālî
Gehvāre-i tıfl ise tenüñ cāna şalınsun

466 (BN: 102^a)*Mef'ûlû Mefâ'ilû Mefâ'ilû Fe'ûlûn*

- 1 Zülfüñle diler dil ki zenaḥdāna şalınsun
'Āḳil dilemez bend ile zindāna şalınsun
- 2 Nālişler ider zümre-i 'uşşāk nigārā
Seyr eyle derāy-ı der-i bütḥāna şalınsun
- 3 'Avḳ itme kazāsını bugün ehl-i rızānuñ
Emr eyle şikāyetçi ki dīvāna şalınsun
- 4 Naşb eyle birer hıdmete cismümde ḳo eli
Bu tîg-ı metā'-ı ḡam-ı cānāna şalınsun
- 5 Baḳup özine serv-i sehî kesb ide ḥaclet
Nāz ile diñ ol serv-i hırāmāna şalınsun
- 6 Manşūr-şıfat cānını ber-dār ḳılur dil
Zülfüñ resenine ger o dīvāne şalınsun

- 7 Huddām ‘aşā şundı Celālīye kapuñda
Mescidde aña kim didi mestāne şalınsun

467 (BN: 102^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Nuṭṭa gelse leblerüñ cānā qatarlar cāna cān
Tīğ-ı hūn-bāruñ dileyen depretse söyler kana kan
- 2 Mevkib-i kevkeble meh ol mihre karşı varıma
Bu meşel meşhurdur dilde gerekdür hāna han
- 3 Rūz u şeb dökse ‘aceb mi destini dāmānına
Kākülün yüz virmese bulmazdı kaṭ‘ā şāne şān
- 4 Kıldı ‘aşkuñ eşkümi elmās iken yāķūt-ı sürh
Tābiş-i hurşid ile taķlīb olurmış kāne kān
- 5 Bu ribāṭ-ı dehri şanma mesken-i me’lūf ola
Menzilün kaṭ‘ idegör olmaz Celālī hāne hān

468 (BN: 102^b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Hāl-i ḥaddüñle ol leb-i rengin
Biri Husrev durur biri Şirin
- 2 Öykünürmiş cemende gül ruḥuña
Haḳ budur kim laṭīfe-i rengin
- 3 Hāl ü haṭ u leb ü ḥad ü kadüñe
Bendedür ‘aḳl u şabr u cān dil ü dīn
- 4 Rif‘at-i kaddüñe du‘ā kılsam
El götürüp çenār dir āmīn
- 5 Hüsni-i nazmuñ Celālī gördi Hasen
Eyledi luṭf-ı ṭab‘uña taḥsīn

469 (BN: 103^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 La'lüme cânın revân itsün dimiş ol yâr-ı cân
Cân revân itmezden öñ kalmadı tende yarı cân
- 2 Hâk budur dirlik ölüm cennet cehennemdür baña
Bir nazar çeşmümden ol ârâm-ı cân olsa nihân
- 3 La'lüñ öpmiş cām-ı mey iç sen dahı kanın anuñ
Pâdişāhum hükm-i şer'îdür muşarraḥ kana kan
- 4 Būse-i la'l-i lebüñ vir baña naḳd-i cānum al
Bey'ümüz cânā muḥayyer olsun eylerseñ ziyân
- 5 Kābil-i teşbîh olurdu vechüñe bādî nazar
Mā-ḥaşal yüzi çiçeklü olmasaydı gül-sitân
- 6 Sūziş-i ney cūşiş-i meyden ḥaber bilmez fakîh
Kim kelām u mantıka şıgmaz zebân-ı bî-zebân
- 7 Ben Celālî sevdüğüm cânânı kimdür dimezem
Gün gibi meşhūr-ı âfākî bedîhîdür beyân

470 (BN: 103^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Rûz u şeb pehlûya alur ol cüvânı pîreḥen
Cânı gibi şaḳlar ol rûḥ-ı revânı pîreḥen
- 2 Her şeb-i fûrḳatde görsem gökde māh-ı enveri
Şanuram geymişdür ol māh āsumānî pîreḥen
- 3 Dūd-ı āhumla boyadum āsumānı göklere
Nev-'arūs-ı dehre geydürdüm duḥānî pîreḥen
- 4 Gerçi sen hiç göze göstermezsin anı zāhirā
Mû-miyānuñ ey perî kuçar nihānî pîreḥen
- 5 Yakmışam dilde Celālî sūz-ı Ḥusrevden çerāğ
Nuṭṭa gelsem sînede nār olur ānî pîreḥen

471 (BN: 103^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Tañ mıdur sīnem gibi çāk olsa yektā pīrehen
Ol Mesīh-enfāsı kucmış Meryem-āsā pīrehen
- 2 'Ālem-i vuşlatdan aşlı var geçinse muṭṭalı'
Zāt-ı pākūñ cümleten eyler temāřā pīrehen
- 3 Zaḥm-ı sīnemden n'ola kana boyansa ḥaṇçerūñ
Nev-'arūsa geydürürler āl vālā pīrehen
- 4 Sūzen-i ğamzeñle pür-zaḥm eylemiřdür sīnesin
Gör ne naķř ile kucar cismüñi cānā pīrehen
- 5 Bağrına çekmek diler her dem Celālī tīrūñi
Yāra vāřıl olmasa bulur mı tesellā pīrehen

472 (BN: 103^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Hüb-rūlarla pür olsa ser-te-ser dünyā bugün
Yoluña olsun fedā dünyā vü mā-fihā bugün
- 2 Dünya vü 'uķbā bugün yarınca gelmez 'ařıķa
Ola 'uķbā yoluña yarın fedā dünyā bugün
- 3 Düřdi ḥalk içre řüyū'-ı genc-i 'ařķuñdan řikāk
'Ālem içre hep senüñçündür olan ğavgā bugün
- 4 Fürkatünde yiri gögi kılmağa zīr ü zeber
Gözlerüm yaşıyla bir oldu yidi deryā bugün
- 5 Deyr-i kūyına revān olmağa rūḥum ķomadı
Baña yirden göge dek ḥayf eyledi 'İsā bugün
- 6 Bugüni yarına ķomaķ fikret-i 'āķil degül
Ḥātıra olmaķ ne lāzımdur ğam-ı ferdā bugün

- 7 Eyledi tığ-ı cefâ bî-dest ü pâ Manşûr-veş
Dâr-ı zülfinden Celâl el çekmedi aşlâ bugün

473 (BN: 104^a)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

- 1 Bend oldı dām-ı zülfine dil ercemend iken
Kâdir midür cidāle esîr-i kemend iken
- 2 Yanuñda dil pesend iken ey kaşları kemān
Atma yabāna ğamzeñ oğın dil-pesend iken
- 3 Sākî şurāhi bezl-i mey-i la'l-i nāb ile
Düşmek revā mıdur ayağa ser-bülend iken
- 4 Peykân-ı tîri dil şoğar ağzına zahmumuñ
Bîçāre ağzı var dili yok derd-mend iken
- 5 Vā'iz kemend-i pende muqayyed degül Celāl
Diñlerdi ser-figende-i pâ-bend-i pend iken

474 (BN: 104^a ▪ AE₄: 16^a ▪ MK₄: 47^a)

Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün

- 1 Dir iseñ murg-ı dili ey yüzi gül şen göreyin
Aç niğābın yüzüñüñ ey yüzi gülşen göreyin
- 2 Kurtılup haţtı ğamından dir iken şād olavuz
Ser-ber oldı elem-i zülfi dilā şen göreyin
- 3 Cenneti öge öge göge çıkarduñ vā'iz
Ne kadar fehm ideceksin anı sen ben göreyin
- 4 Şekl-i mir'ât-ı dil-i 'āşıkā bakşun dir ise
Hüsni Yūsufdan eger hüsni ahsen göreyin
- 5 Şūfî mescidde Celālî döşedi eski haşîr
Varayın ben dahı meyhānede mesken göreyin

475 (BN: 104^a)*Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün*

- 1 Yüz çevürmem o çeşm-i mestümden
Dönmezem va‘de-i elestümden
- 2 Meyüñ aldum döne döne ayağın
Âl ile yine çıkdı destümden
- 3 Vechüñe sâcid oldu dil kıblem
Yüz çevürme Hudâ-perestümden
- 4 Hâlüm añlar dimez Celâl o tabîb
El çeküñüz o dil-şikestümden

476 (BN: 104^b)*Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün*

- 1 Esrâr-ı ‘aşkı añlayamaz ‘âşık olmayan
Âşâr-ı şıdkı fehm idemez şâdık olmayan
- 2 Yüz biñ kitâb okursa ger esrâr-ı ‘aşkuñı
Bilmez zebân-ı tîguñ ile nâţık olmayan
- 3 Bir dirheme deger mi o mîzân-ı ‘aşkıda
Öz hâline ‘adâlet ile dânik olmayan
- 4 Dirmiş rakîb hıdmetüñe yok liyâkatüm
N’eyler kapuñda hıdmetüñe lâyıık olmayan
- 5 Dönmez Celâlinüñ yüzi bir lahza kıbleden
Meyhânelerde sâkin olup ayık olmayan

477 (BN: 104^b)*Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün*

- 1 Hâl ehlidür netîce-i aqvâlüm añlayan
Hâşâ ki kîl ü kâle düşe hâlüm añlayan
- 2 Cân virür ihtiyâr ile yoldaşı olmağa
Yoluñda râhat-ı ser-i pâmâlüm añlayan

- 3 Ğarķ itmişem ok ādemi seyl-i siriřķ ile
 anlu yařumı aķıda mı ālūm aņlayan
- 4 şaydına ķādir olmaduğum murę-ı vuřlatuņ
 Fehm eyler inkisār-ı per ü bālūm aņlayan
- 5 Hāl-i Celāli ķāl ile ĥall idemez faķīh
 Aņlar benūm sōzūmi gūlūm balum aņlayan

478 (BN: 105^a)

Fe‘ilātūn Mefā‘ilūn Fe‘ilūn

- 1 Āb-ı ĥayvānı ey dil eyleme deyn
 Deyn ile lāzım olur ādeme şeyn
- 2 Dāęlar yaķdı řanmaņ ol āfet
 Gūl ü lāleyle ķıldı sīnem zeyn
- 3 Ya dile ĥūkm it anı ya cāna
 Tīr-i ģamzeņ dūřūp durur mābeyn
- 4 Geh dile gāhi cānadur nażarı
 Ğamzesi oldı nāżıru’l-ĥaremeyn
- 5 Neye teřbīh olur Celāl o nigār
 İki ‘ālemde var ne ģayr u ne ‘ayn

479 (BN: 105^a)

Mef‘ūlū Mefā‘ilū Mefā‘ilū Fe‘ulūn

- 1 řekvā ide zann itme gözüm eřķ-i terinden
 āyildür aña řaķlasun Allāh beterinden
- 2 Ol veche ne yüzden dinilür aĥsen-i taķvīm
 Müftī ne yazar görmelüdür anı yerinden
- 3 Bir zerre görünmez deheni fehmine ‘illet
 Aņlansa olur ķılca miyānı kemerinden

- 4 Kaşı müjesi kavs-i kazā sehm-i kaderdür
Hakka şıgımur halk kazā vü kederinden
- 5 Dil gerçi kemer gibi miyânına dolaşur
Degmezken aña eksüğe ister degerinden
- 6 İksîr idügi hâk-i rehûn gün gibi rûşen
Meşhûr olur ey mâh mü'essîr eşerinden
- 7 Gözyaşı degül masrafı yolunda Celâlûn
Bîñ derd ile kesb itdügüdür alnı derinden

480 (BN: 105^b)

Fe'îlâtün Mefâ'ilün Fe'ilün

- 1 Kıldurur baña her gün âh Hüseyn
Seni sevmek midür günâh Hüseyn
- 2 Nâr-ı 'aşkuñda oldu dil 'Alevî
Kılma hîç bunda ıstibâh Hüseyn
- 3 Dil ü cân kâkülûn belâsından
Düşdi kerb ü belâya şâh Hüseyn
- 4 'Arz-ı kurbâna geldi kapuña
Eyleye hâline nigâh Hüseyn
- 5 Deşneñi teşnelerden itme dirîğ
Yirde bitmez şusuz giyâh Hüseyn
- 6 Āsitānuñda rûy-mâl idemez
Bilmeyen kişi resm ü râh Hüseyn
- 7 Eylemişdür havâricûñ eleme
Leşker-i şabrumı tebâh Hüseyn
- 8 Dil zenaḥdānuña eşîr olalı
Ne durur bildi çâh u câh Hüseyn
- 9 Kahra şalma Celâli çâkerûñi
Nazar it aña geh gâh Hüseyn

481 (BN: 106^a)*Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün*

- 1 Bu hüsñ ile kim dir saña 'āşık bulımazsın
Bir bencileyin 'āşık-ı şādık bulımazsın
- 2 Mest eylemege halkı şehā fikrete düşme
Devründe biñ ādemde bir ayık bulımazsın
- 3 Ger yir ü gögüñ halkını bir yire getürseñ
Akvāline ef'āli muṭābık bulımazsın
- 4 Dünyāda niçe biñ kişi var devlete lāyık
Bir kişi ğam-ı miḥnete lāyık bulımazsın
- 5 Hîç olma şehā keşret-i 'uşşāk ile mağrūr
Vallāhi Celāli gibi şādık bulımazsın

482 (BN: 106^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Gördükde mihr-i hüsñüñi Mecnün-ı zū-fünün
Leylî dimezdi olmasa 'ārız aña cünün
- 2 Bu 'özri kıldı Vāmıkı ta'zīre müsteḥāk
'Azrā 'izārın itdi bahāne o bağrı hūn
- 3 Vaşl-ı nigāra Husrev irüp kaldı zelīl
Ferhāda reh-zen oldı 'aceb kūh-ı bīsütün
- 4 Mihr [ü] Vefā müṭāla'asın eyledüm tamām
Başdan ayağa kışşası efsāne vü füsün
- 5 Sen pādişāha bende iken ey şeh-i cemāl
Olmaz Celālî pīrezen-i dehre hîç zebün

483 (BN: 106^a)*Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün Mefā'īlün*

- 1 'Anāşırdan çıkup dil ihtiyār eyler fenā semtin
Dolanur çār-çard abdāl olanlar Kerbelā semtin
- 2 Yiridür 'azm-i kūyuñla çıkarsa cān u dil tenden
Vaţandan hōş görür dil-ḥasteler dārū'ş-şifā semtin
- 3 Dilā sevdā-yı nāfeyle giden Çīne ḥaṭā eyler
Alan bū çīn-i zūlfūñden kabūl itmez Hıṭā semtin
- 4 Kimisi mihr ider eydür giyāh-ı mihrdür ḥaṭṭı
Olan şīrīnlüğe māyıl tutar mihr-i giyā semtin
- 5 Su'āl itdüm dil ü cānuñ bedende ḥaṭṭı yok kaṭ'ā
Düşenler baḥr-ı 'aşka ārzū itmez kara semtin
- 6 Yiter 'arz eyle şevk-ı mihr-i 'aşkı zāhide 'āşık
Bilürsin 'aynına ḥuffāş göstermez zıyā semtin
- 7 Nizāmī gibi nazmında selāset kaşd isen şā'ir
Celālūñ tarz-ı eş'arından aḥz itsün edā semtin

484 (BN: 106^b)*Mef'ūlü Mefā'īlü Mefā'īlü Fe'ūlün*

- 1 Daḥl eyler ele ğamzesi evvel ecelinden
Çan yaş akıdur el kılıcından ben elinden
- 2 Dil şefkat ile tīgını mānend-i niyāmı
Bağrına çeker ancak olur düşse belinden
- 3 Şevk-ı lebi efkār-ı ruḥıyla o nihālūñ
Gonçeyle gülūñ sāğar-ı mey düşmez elinden
- 4 Müstaḥkem idi ḥayli binā-yı dem-i şabrum
Mi'mār-ı ğam-ı miḥneti yıkdı temelinden

- 5 Mescūdını fark itmedi dünyāda ‘aceb mi
‘Uqbāda faḳīh olsa mu’āhız ‘amelinden
- 6 Meh gün yüzüñe vechi mi var öyküne ki anuñ
Görinmege gündüz yüzi yok başı kelinden
- 7 Manzūm-ı güherdür dil-i şāf ile o dil-cū
Ḥazz itse Celālūñ n’ola tarz-ı gazelinden

485 (BN: 107^a)

Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn

- 1 Dilā rāh-ı fenāya ‘azm it isterseñ beḳā semtin
İrersin kenz-i lā-yüfnāya tut ehl-i fenā semtin
- 2 Göñül bîgānelikle āşinālık bir ḳadem yoldur
Düşüp kühsāra Mecnūn gibi terk it āşinā semtin
- 3 Dil-i ‘uşşāḳa ta’n itme görüp sevdā-yı zülfünde
Ziyāret ḳılmayan abdāl olur mı Kerbelā semtin
- 4 Ne lāzım ehl-i ‘irfāna beyān-ı cennet ey vā‘iz
Gel eblehlügi ḳo anuñ sen öğretme baña semtin
- 5 Semend-i nāz ile şahn-ı cefāda cilveler eyler
Cefā tîḡın çeker kim aña meydān-ı vefā semtin
- 6 Cihān mülkinde cennet var ise şehir-i Sitanbūldur
Cihāna daḡı virmez rind olanlar Ḳalata semtin
- 7 O şeh redd eyleye ḡāṣā gedāyı bāb-ı luṭfindan
Celālī şöyle fehmi itdüm ki bilmezler recā semtin

486 (BN: 107^a)

Mef‘ulū Fā‘ilātū Mefā‘ilū Fā‘ilūn

- 1 Şevḳı muzā‘af oldu dilūñ hecr-i yārdan
Bir şem‘dür ki enver olur nūrı nārdan

- 2 Peykân-ı yârı şadra geçürse ‘aceb mi dil
Bir gonçedür haber virür ol gül-‘izârdan
- 3 Cân ile düşdi pâyına dil lâm-ı zülfinüñ
Manşûr-vâr kalbi murâd aldı dârdan
- 4 Âhumdan iñler ise ‘adû itme istimâ‘
Bir peşşedür şikâyet ider rûzgârdan
- 5 Şâhâ Celâle şânuña lâyıkdur i’tibâr
Geçmiş durur egerçi ki ol i’tibârdan

487 (BN: 107^b)

Mef‘ûlû Mefâ‘îlû Mefâ‘îlû Fe‘ûlûn

- 1 Şekvâda iken bu dil-i bîçâre bulutdan
Gün gibi tûlû‘ itdi o meh kıra bulutdan
- 2 Âhum dütüninden meded umar dil-i maḥzûn
Dermân mı olur teşneye bîçâre bulutdan
- 3 Kıarardı göñûl ‘aks-i niķâbından o mâḥuñ
Kim sâye düşer bir niçe dîvâra bulutdan
- 4 Hîç vechi mi var dîde ḥaṭuñdan ola nem-gîñ
Âyîne gibi nem kıpa bir pâre bulutdan
- 5 Kıalmadı dilüñ fikret-i zülfüñle kıarârı
Meşhûr peleng olduğı âvâre bulutdan
- 6 Sînemde olan dâğlarum penbenden almaz
Vâkı‘da ne sıklet ola tağlara bulutdan
- 7 Güftâruña mâni‘ elem-i hecr Celâlî
Zâhir bu ziyân irişür ezhâra bulutdan

488 (BN: 107^b)

Mefâ‘îlûn Mefâ‘îlûn Mefâ‘îlûn Mefâ‘îlûn

- 1 Cüdâ bilmez Ḥudâ ile Resûli mü’ mim-i muķîñ
Hüve’l-evvel hüve’l-âḥir hüve’z-zâhir hüve’l-bâṭın

- 2 Beyān-ı ittiḥādı zāhid ilḥād ittiḥāz itme
Ne mümkün olısar vācib ne vācib olısar mümkün
- 3 Degüldür şüret-i Raḥmāna sācid ‘ābid ü zāhid
Rumūz-ı ‘alleme’l-esmāya varmaz ḳavm-i cān u cīn
- 4 Ne görür Ka‘beye daḫı varsa merd-i nā-bīnā
Ne yaña baḳsa vechullāhı görür sālīk-i muḥsīn
- 5 Celālī cümle eşyā mazḥar-ı seb‘a’l-meṣānīdür
Geçürmez vāḳıf-ı esrār olan ḡafletle eyyāmın

489 (BN: 108^a)

Mefā‘ilün Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Göñülde naḳş-ı ḡam-ı ḥaṭṭ-ı yārı n’eyleyeyin
Nigāh-ı āyine-i pür-ḡubārı n’eyleyeyin
- 2 Olur mı la‘l-i lebūñ ḥazḳı ḥaṭṭ-ı sebzūñde
Şarāb-ı nāba el irse ḡubārı n’eyleyeyin
- 3 Meṣām-ı cānı külālūñ mu‘aṭṭar itmiş iken
Hevā-yı nāfe-i misk-i Tātārı n’eyleyeyin
- 4 Şafā-yı bāḡ-ı ser-i kūy-ı yāra ḳādir iken
Hevā-yı seyr-i ser-i kūhsārı n’eyleyeyin
- 5 Şuyū‘-ı ‘aşḳı dimeñ ihtiyāra mebnīdür
Çün ihtiyārum olur ıztırārı n’eyleyeyin
- 6 Bu rūy-ı zerdüme ‘illet bulınmak āsāndur
Bu eşki nic’ideyin āh u zārı n’eyleyeyin
- 7 Bilinmemekle Celālī ḳapuñda oldı emīn
Şoñında āfet olan iştiḥārı n’eyleyeyin

490 (BN: 108^a)*Mefā'ilün Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*

- 1 'Aceb bu cām-ı mey-i hōş-güvārı n'eyleyeyin
Tutar isem ramazānı bahārı n'eyleyeyin
- 2 Egerçi zühhd zamānı riya evānidur
Bahārı nic'ideyin lāle-zārı n'eyleyeyin
- 3 Piyāleyi tūtalum almayalum ağzumuza
Ya buse-i leb-i la'l-i nigārı n'eyleyeyin
- 4 Egerçi kim zararı var şabūhinüñ sākī
Başumda derd-i şudā'-ı humārı n'eyleyeyin
- 5 Celālī bādeden el çekdügüm şahīh ammā
Ayağ ile ele gelmiş şikārı n'eyleyeyin

491 (BN: 108^b • Hİ: 44^a • HM: 16^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Nakd-i sirişkin itmiş iken dīde der-miyān
Gözden revā mı gizlene ey sīm-ber miyān
- 2 Hakkında kıl ü kâle şakın kılmañuz heves
Kılmaz taḥammül il sözine kıl kadar miyān
- 3 Ey dil kemer mişāli tolaşma miyānına
Tāliblerüñ kemer gibi bilin büker miyān
- 4 Bilüñ hayāli gözlerüme düşdi mū-mişāl
Nūr-ı başirete vire gibi keder miyān
- 5 Bilinmez idi gelmeşe ḥaṭṭ-ı lebüñ dehān
Görinmez idi kılmasa zāhir kemer miyān
- 6 Aydın ruḥuñla tīre ḥaṭuñdan çekerdüm el
'Ālemde zīr-destüm olabilse ger miyān

G.491 Başlık: Der-Vaşf-ı Miyān Hİ. Hİ ve HM'de dördüncü beyit beşinci beytin yerindedir.
5^b - kılmasa / olmasa Hİ • HM.

- 7 *Hayru'l-umūr evsaṭuhā* rütbeti yiter
Esbāb-ı hüsn içinde k'ola mu'teber miyān
- 8 Ser-tā-kaḍem vücūdumı maḥv itdi şem'-veş
Kıldı yaşımla āhumı zīr ü zeber miyān
- 9 Kucmaḵ ne var Celālī miyānın kemer-mişāl
Sīm-i sirişki yok dimeşe kılsa der-miyān

492 (BN: 109^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kākülündür 'urvetü'l-vüşkā baña ey hūr-ı 'în
Zülf-i Leylā Kaysa olduğı gibi ḥablü'l-metîn
- 2 Göge çıksa fitne-i Deccālden bulmaz ḥalāş
Bilmeyen kimse sevād-ı a'zāmı ḥışn-ı ḥaşîn
- 3 Şanmañuz adı emîn olan kişi olur emîn
Bilmeyen 'arz-ı emānet n'eydüğün olmaz emîn
- 4 Hıdmet-i erkān-ı ma'lüm ile faḥr eyler faḳīh
Vāḳı'ā n'itsün muḳallid fehmi ider āyīni dīn
- 5 Aḥsen-i taḳvīme inkār itse zāhid vechi var
Virmez a'māya Süleymāndan ḥaber mühr-i nigîn
- 6 Sūre-i Yāsīndür cānā ḥaḳīkat şuretün
Kim ḥuṭūṭ-ı vechün olmışdur yidi yirde mübîn
- 7 Ol meh-i bedre Celālī kılsun im'ān-ı nazar
Şūret-i Raḥmānı görmek isteyen 'ayne'l-yakîn

493 (BN: 109^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Didi yir Rūmili gerçeği baña 'aşḵ olsun
Didüm ey gözleri şehbāz saña 'aşḵ olsun

- 2 Bāde-nüş olduğumuzdan bize münkir zāhid
Bir dem ola diye erbāb-ı şafā ‘aşk olsun
- 3 ‘Aşk u meşk eylemege olmadı rāzī dil ü cān
Niçe kez didi devā ile şifā ‘aşk olsun
- 4 Zāhidā da‘viyi қо ‘aşka tekellūf sığmaz
Terk ide zūhd ile taqvāyı aña ‘aşk olsun
- 5 Māsivādan çeküp el kaç‘-ı nazar eyle Celāl
İki ‘ālemde temennā vü recā ‘aşk olsun

494 (BN: 109^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Haddüñe ra‘nā dimiş gül-berg-i handāndur diyen
Kaddüñe a‘lā dimiş serv-i hırāmāndur diyen
- 2 Şüret-i Raḥmān iken vechüñ nigārā kaşuñı
Rāy-ı garrā eylemişdür rā-yı Raḥmāndur diyen
- 3 Haṭṭ u haddüñ küfr ü ĩmāndur disem redd itme kim
Yalıñuz bir ben degül kāfir müselmāndur diyen
- 4 Bir cevāb-ı cān-fezāsı zindesiyyken ins ü cān
Nice hayvāndur lebüñe āb-ı hayvāndur diyen
- 5 Çīn-i zülfüñ bendesiyyken misk-i āhū-yı Hutun
Haṭṭuña kılmış haṭā sünbül ya reyḥāndur diyen
- 6 Kevkeb iken kebkeb-i keşüñ na‘alçeñ māl-ı nev
Kāzib olmaz na‘l-i raḥşuñ mihr-i raḥşāndur diyen
- 7 Nār-ı düzaḥdan Celālī iltihāb-ı hecr-i yār
Daḥı müşkildür kolayın söyler āsāndur diyen

495 (BN: 109^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Şanma kapuñda milket-i İskender isterin
Defn olmağa yoluñda bir adım yer isterin

- 2 Ğamzeñ ħadengi ola dirin cāna pīş-rev
Varmağa milket-i ‘ademe rehber isterin
- 3 Tīrūñ delāletiyile irem gibi kūyuña
Uçmağa bu hevā ile bāl ü per isterin
- 4 İksīr-i ħāk-i pāyuña t̄alib geçer göñül
Zerd ide rūy-ı zerdümi bir cevher isterin
- 5 Şāhā livā-yı ħüsnüñe çok boyun egdügüm
Mūsāyi-meşrebem ‘alem ejder ser isterin
- 6 Kūyuñ sifāli başuma devlet yiter benüm
Zann itme bundan özge ki ben efser isterin
- 7 Herkes vefā vü mihre müheyyā Celālī ben
Bī-rahm u pür-cefā ola bir dilber isterin

496 (BN: 110^a • Hİ: 25^b • HM: 10^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Böyle bī-pervā olup açmazdı māh u ħūr cebīn
Virmeseydi māh ile ħurşīde nūr u fer cebīn
- 2 Vechi yok vechüñle olmak mihr-i enver gibi rū-be-rū
Olduğı şābit durur ħurşīdden enver cebīn
- 3 Olsa mağrib āfitāb-ı ħāveri şanmañ kūsūf
Gördügince āsitānında mehi muğberr cebīn
- 4 Zülfi sancağ-dār ħaṭṭı kara kāfir ‘askeri
Tāğ-ı ebrūsı mu‘anber kaşrdur kayser cebīn
- 5 Cāna kīn itmiş meger ebrūlaruñdan ħışm ile
Cānibeynine taķınmışdur iki ħançer cebīn
- 6 Āsitānın yaşdanur münkir baş egmez vechine
Var iken inkārı ħor mı secdeye kāfer cebīn

- 7 Hâk budur âyîne-i ‘âlem-nümâ olmazdı ger
Ayağına sürmese mir’ât-ı İskender cebîn
- 8 Hatt-ı ‘arız şevket-i cennât-ı hüsni şerh ider
Bu hevâ ile açar uçmağa bâl ü per cebîn
- 9 Kâkül-i zülfiyle baş koşmak Celâlî vechi yok
Mâh-ı bedr-âsâ k’ola düzdân ile hem-ser cebîn

497 (BN: 110^b ▪ Hİ: 39^b ▪ HM: 15^a ▪ GŞ: 122^s)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Mürde ihyâ eyler açsa ol Mesîhâ-dem dehen
Deyr-i hüsniinde lebi ‘İsî durur Meryem dehen
- 2 Bûseler şunsa lebi la‘linden eksilmez müdâm
Bezm-i hüsniinde lebi Cemşîd cām-ı Cem dehen
- 3 ‘İd-i aḫḫādur vişâli âsitânı müdde‘î
Fi’l-ḫaḫîḫa Ka‘bedür hüsni çeh-i zemzem dehen
- 4 Emrine rām u müsahḫar olsa tañ mı ins ü cān
Hatt-ı Yâḫûtı Süleymān mühridür hâtem dehen
- 5 Görinür ḫand-i mükerrer her nazarda lebleri
Anlaruñ beñzer ki mābeynindedür müdḡam dehen
- 6 Hatt degüldür lebleri etrāfını olan muḫîṭ
Küştesiyçün ḫaralar geymiş dutar mātem dehen
- 7 Lebleri ḫün-ḫ^vārılıklarla dile düşdi tamām
Şaḫlasun Hâk ḫaḫḫına açmış durur ‘âlem dehen
- 8 Dil kemer gibi dehānın ḫor tolaşur biline
Ḳılca ḫod müy-ı miyānından degüldür kem dehen
- 9 Varlığı yokluğu bir oldı Celālūñ gördi kim
Mazḫar-ı esmā lebidür noḫṭa-i mübhem dehen

498 (BN: 111^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Şevk-ı mihrüñle meh-i tábân olur hayrân olan
Pâdişāhā mülk-i Hind-sitân olur hayrân olan
- 2 Haṭṭ-ı hüsnünden okur esrār-ı kenz-i 'aşkuñı
Burc-ı pindārın yıkar vîrân olur hayrân olan
- 3 Bezm-i gülzāruñda gül ruhsāruña karşı görür
Mest-i giryân olduĝın ḥandān olur hayrân olan
- 4 Ne kadar kıttāl olursa bezm-i hayretde gubār
Bu ne ḥikmetdür ki maḥż-ı cān olur hayrân olan
- 5 Ayaĝı gence batar gāhi gedā-yı dehr iken
Bir şeh-i 'ālî 'azîmü'ş-şān olur hayrân olan
- 6 Maḥż-ı tã'atdūr çü bir sâ'at tefekkür zāhidā
Bunca yıl tã'atüñe hayrân olur hayrân olan
- 7 Vā'izā dirsın ğazabdur şüret-i nār-ı caḥîm
Gülşen-i cennātda her ān olur hayrân olan
- 8 Va'zuñı vaşf-ı cinānda istima' itmez göñül
Vā'izā öz kendüzi Rıdvān olur hayrân olan
- 9 Ehl-i 'irfāndan degül maḥfî Celāl esrārumuz
Cür'a-dān ḥod der-miyān gelsün hemān hayrân olan

499 (BN: 111^a ▪ Hİ: 41^a ▪ HM: 15^b)*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

- 1 Sîb ü bih 'arz ider oldı yine yārāna zekān
Görelî cünbiş-i 'uşşākuñı mestāne zekān
- 2 Bezm-i ḥāşından anuñ götür ayaĝı sākî
Bes durur bâde-i ḥamrā lebi peymāne zekān

- 3 Gördi kim eşribe-i pend ile hüşyār olmaz
Şaldı dīvāne dili bend ile zindāna zeķan
- 4 Va‘de-i vaşlına ‘ahd eylese germ olma dilā
Şu koyar bāde-i peymāne-i peymāna zeķan
- 5 Hīç degül kendüsine egledi alçaķ nazārın
Karşu ķor dik gelür oldu meh-i tābāna zeķan
- 6 Cüst ü cū eylesem anda n’ola dil Yūsufını
Beñzemez mi nazar eyleñ çeķ-i Ken‘āna zeķan
- 7 Sābıkā hışn-ı haşīn idi Celālūñ göñli
ĖabĖabı tūbı ile eyledi vīrāne zeķan

500 (BN: 111^b ▪ Hİ: 43^a ▪ HM: 16^a)

Mef‘ūlü Fā‘ilātün Mef‘ūlü Fā‘ilātün

- 1 Ey dil revā mı şalmaķ seyfi sūkūna gerden
Yüzin göreydüñ anuñ ger tünbetūne gerden
- 2 Cānuñ derīçesinden girmiş şu‘ā‘-ı Ėurşīd
Kaşdı budur öñüñde tīĖuña şuna gerden
- 3 Vechüñde şol zenaĖdān kandīl-i Mısr-ı cāmī‘
BāĖ-ı İremde beñzer sīmīn sūtūna gerden
- 4 Ey dil Ėalāş-ı zāhid öz başuña belādur
Olmaķ revā degüldür her merd-i dūna gerden
- 5 Gördi Celāli nīzeñ baş ķodı boyun egdi
Bir kaşdı var ki Ėālib egmez zebūna gerden

501 (BN: 111^b)*Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

- 1 Hōş durur ot otlamak halvā umup aç olmadan
Yig durur taş taşımak nā-merde muhtāc olmadan
- 2 Tālib-i dürrāc olurlar pādişehler gerçi kim
Şāhbāz olmaklık evlā gibi dürrāc olmadan
- 3 Ğirre olma şaķın ey şūfī ten-i sīmīnūñe
Mürdenūñ tābūtı nef‘i var midur ‘āc olmadan
- 4 Hāķķa yol a‘dād-ı enfās-ı halāyık kadardur
Görmedi ašlā zarar Manşūr Hallāc olmadan
- 5 Ķomadı dilde Celālī ol perī şabr u ķarār
Hāķ Te‘ālā şaķlasun bu mülki tārāc olmadan

502 (BN: 112^a)*Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün*

- 1 Ahz idenler şafāyı meksebden
Ne alurlar kitāb u mektebden
- 2 Bilürüz anı ahsen-i takvīm
Cānverüz çıkmazuz bu kālebden
- 3 Ayrılır ise benden ayrılmaz
Tūti-i cānum ol şeker lebden
- 4 Burķa-i ebr-i zūlfūñi ref‘ it
Gel tūlū‘ eyle burc-ı ‘aķrebden
- 5 Resen-i zūlfūñ at Celāle göre
Çıkmak ister mi ķāh-ı ğabğabdan

503 (SK₂: 119^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Bunca feryādum işitdün dimedün dād ideyin
Sen ki dād itmeyesin ben kime feryād ideyin
- 2 Buña qaldı ki uram kendü []
Bir perī-çihreye meftün geçinüp ad ideyin
- 3 Ka‘be fikrin qosun itsün []
Dil-i güm-rāhı toğru yola irşād ideyin
- 4 Biti yunmasa dağı baña []
Dise bir kerre bu gam-dīdemi dil-şād ideyin
- 5 Tā-kıyāmet qala mı gūşe-i nisyānda Celāl
Kim ne dirdi ola bir kerre diseñ yād ideyin

*[Harfū‘l-Vāv]***504 (BN: 112^a)***Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün*

- 1 Nażar kıl bu yaña bir kez gel ey qaşı kemān Hüsrev
Müjeñ oqlarına olsun dil ü cānum revān Hüsrev
- 2 Hādeng-i gamzeñi boynuma çekmek intizārından
Bükildi yā gibi sīnemdeki her üstüñvān Hüsrev
- 3 Meger var ise qaddüñe müşābih gördi bāğ içre
K’ayağına gelür servüñ aqar āb-ı revān Hüsrev
- 4 Felekde māh ile hürşīd naqş-ı na‘l-i esbūñdür
Atuñ oynaqı olmışdur zemīn ü āsumān Hüsrev

G.503 Kaynaklara göre bu şiir Celāl Bey’in ölümünden önce İkinci Selim’e gönderdiği son şiiridir. Celāl Bey hakkında bilgi bulunan kaynakların çoğunda matla beyti bulunmaktadır. Metin oluşturulurken kullanılan hiçbir nüshada yoktur. Taranılan şiir mecmualarından sadece birinde rastlandı. Ancak şiirin bulunduğu mecmuanın hasar görmesinden dolayı şiirin son kısımları zayı olmuştur.

- 5 Gırıhler zülfüñ ucında görinen ser-be-ser ‘ömrüm
Göñüller murğına olmış mürettep âşiyân Hüsrev
- 6 Celālî küh-ı miñnetde senüñ Ferhâduñ olmağdan
Ğarağ bir büsedür Şîrîn tudağundan hemân Hüsrev

505 (BN: 112^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Murğ-ı cānı kıldı nālān bir gülistān sīnelü
Ğonçe-veş dil-teng idüp ol verd-i ħandān sīnelü
- 2 Deşt ü şahrāya şalan cān u dili teşhīr ile
Bir perī-peykerdür āhū gözlü aşlan sīnelü
- 3 Pençe-i ‘aşkıñda ‘anķā-diller olmışdur zebūn
Şāhbāzum var benüm kebg-i ħırāmān sīnelü
- 4 Hūblar çokdur felekde gerçi kim encüm-şümār
Bir hilāl-ebrū mı var ol māh-ı tībān sīnelü
- 5 Ey Celālî tīg-ı ‘āşķ-ı yāra karşı gögsüñ aç
Ehl-i ‘aşķ içre çalış olmağa kalkan sīnelü

506 (BN: 112^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Hastedür dil şerbet-i güftāruñ eyler ārzū
Teşnedür cān la‘l-i gevher-bāruñ eyler ārzū
- 2 Seyr-i mir’āt-ı ruĥuñla dīde kānī‘dür velī
Tūti-i cānum şeker güftāruñ eyler ārzū
- 3 ‘Andelībūñ göñline virmez tesellī seyr-i bāğ
[Cānı] lebi ħonçe gül ruĥsāruñ eyler ārzū
- 4 Ehl-i ‘aşķa bilür ayak bağıdur bāğ-ı cinān
Şu gibi çağlar göñül dīdāruñ eyler ārzū
- 5 Şanma cennetde Celālî eglenür tūbā ile
Anda dahı kadd-i ħōş-reftāruñ eyler ārzū

507 (BN: 113^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Hîç sepme dîde meş'ale-i âh u zâra şu
Kuvvet virür haķîķate baksañ şerâra şu
- 2 Sîr-âb ola serâb-ı dil emr-i muhâldür
'Atşân-ı 'aşķ-ı dilbere eyler mi çâre şu
- 3 Kūyuñda gâhi bendeñe âzâdedür gönül
Gülşende tūrmaz ey yüzi gül bir qarâra şu
- 4 Hicrân-ı hecr ile n'ola nālân olursa dil
Artar figân u nâlişi düşdükde nâra şu
- 5 Yüzi şuyını yirlere dökmişdi bād-ı dey
Mânend-i Hızır irmese bâğ u bahâra şu
- 6 Destümde kahve şanma şehâ intizâr ile
Bezmüñde câmuñ ayağına indi kara şu
- 7 Eşķüñ Celâli kalbine te'sîri yok dime
Zâhir bu kâr ider hacere vara vara şu

508 (BN: 113^a)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Yîter peykân-ı tîrûñ bâğ-ı dilde gonçe-i hōş-bū
Demidür murğ-ı cān dirse cihân gülzârına yâ hū
- 2 Çenâra dik gelüp ser-keşlenürken serv-i bālāya
Baş egdürdi çemende darb-ı dest ol kâmet-i dil-cū
- 3 Miyân-ı gül-sitânında seyr iden cūy-ı pür-ezhârı
Şanur Mânî kemer üzre düzilmiş ser-te-ser lülū
- 4 Cihânı mest ider mey gibi būy-ı verd-i ruhsârūñ
Cihân gülzârını geşt eyledüm bir gülde yokdur bū

- 5 Karārı yok ser-i kūyında seyl-i eşkümüñ bir dem
O serv-i ser-firāzı cüst ü cū itmekdedür her sū
- 6 Düşüp āvāre kaṭ'-ı raḥm idüpdür nāfe-i müşgīn
Mu'anber kākülün sevdāsı birle ey gözleri āhū
- 7 Celālī hecr-i yār ile oñılmaz derde düşmişdür
Ṭabībā zaḥmete girme müfīd olmaz aña dārū

509 (BN: 113^b ▪ Hİ: 27^a ▪ HM: 10^b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 Moğolçīn çeşmüne ey şāh-ı ḥüsn olmuş mekān ebrū
Tülek şāhīne beñzer k'aña olmuş āşiyān ebrū
- 2 Naşīb olmadı bir ḥāna bu 'unvān ile ser-nāme
Berāt-ı ḥüsnüne yazılsa vechi var nişān ebrū
- 3 Şeh-i 'aşkuñ otağıdur nigārā ḥayme-i ḥüsnün
Ḥaṭuñ jengārı günlükdür duḥānı sāyebān ebrū
- 4 Ser-ā-ser zīb ü zīverle bezenmiş ebr iken zülfüñ
Meh-i nev gibi olursa yaraşur zer-nişān ebrū
- 5 İkidür şuretā gerçi gören dir ikisi birdür
Hilāl ile bile toğmış şanasın tev'emān ebrū
- 6 Dime vahşet kılur ḥazz-ı şadā-yı nāy-ı tīrūñden
Semā' u raḫş urur şevḳ ile naḥcīr ey kemān ebrū
- 7 Kaşı pür-çīn olur gerçi baña raḥm eylese çeşmi
Ne zehrem var benüm dimeñ ki göz yaḫşı yamān ebrū
- 8 Gözine gelmez uyḫu gözlemekden çeşm-i bīmāruñ
Bükilmiş kāmēti olmuş za'īf ü nā-tüvān ebrū
- 9 Celālī kūyına vardum ser-i 'āşıḳdan at eşmez
Olaldan 'arşa-i ḥüsninde yāruñ şavlecān ebrū

510 (BN: 114^a • Hİ: 28^b • HM: 11^a)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Hārīm-i Ka'be-i hüsñünde kesb itmiş ne hāl ebrū
İrādet ehlini irşād ider bî-kıl ü kāl ebrū
- 2 Yüzüñ bir Kenz-i Maḥfīdūr lebüñ Feth-i Meṭālibdür
Çihil-pā kara zülfüñdür tılısm-ı genc-i māl ebrū
- 3 Ne kara günlere irgüre āḥir gün yüzüñ māhı
Zevāle irgürür ḥurşīdi başdan ol hilāl ebrū
- 4 Kitāb-ı kısmet-i rüz-ı ezelden kara yazudur
Cebīnümde görinen ḥaṭṭı kılmañ ihtimāl ebrū
- 5 Görinen zīr-i keşinde nigāruñ na'alçe şanmañ
Teberrā ile kılmışdur hilālī pāy-māl ebrū
- 6 Lebi dādını şerḥ eyler gibi vechinde ol bīnī
Elif-tek cānibeyninde görünür iki dāl ebrū
- 7 Bilinmez 'illet-i ṭab'ı hilāl-āsā nizār olmuş
Teb-i tāb-ı ruḥuñdan oldu beñzer bī-mecāl ebrū
- 8 Nezāketle hilāl-i 'īde görseñ gūşlar eyler
Cemālūñ Ka'besinden ğayra baş egmek muḥāl ebrū
- 9 Ne hāl olmuş durur bilseñ Celālī medḥüñe bā'ış
Sihām-ı ğamze tīr-i ḳahr iken ḳavs-i celāl ebrū

511 (NK₁: 15^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Baña ayruḳ dime zāhid bāde-i ḥamrāyı ḳo
Buncılayın sözi daḥı söyleme ğavgāyı ḳo

G.510 Başlık: Der-Vaşf-ı Ebrū-yı Diğer Hİ.

8^a - gūşlar / gūşeler BN.

G.511 Başlık: Muşāhib Celāl Beg NK₁.

- 2 ‘Āşıkun yanında küfr ile ber-ā-berdür bu söz
Kim diyesin aña her dem dilber-i ra‘nâyı қо
- 3 Tālibā maṭlūbuñı bugün bulagör cehd idüp
Furşatuñ fevt eyleme bir dem yüri ferdâyı қо
- 4 Kendü cehlün ‘ilme tebdîl eyle sen zāhid yüri
Küfrin ĩmān eylemişdür merdüm-i dānâyı қо
- 5 Gül yüzün şevkına cānā her seher bülbül gibi
Zārılıklar eylesün bu ‘āşık-ı şeydâyı қо
- 6 Zülf-i yāruñ kaydına tolaşma zinhār ey göñül
Başuñ andan kırtarıgör bu kıru sevdâyı қо
- 7 Fakr ile faḥr it Celālī şunma destün nā-kese
Mühmil olma seg gibi gel cīfe-i dünyâyı қо

[Harfū'l-He]

512 (BN: 114^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Bende olmak dilesek meyl-i dil-ārām olana
Emr-i mār-ı ser-i zülfine dilā rām olana
- 2 Kaddine sāye mişālî baş egerken tūbā
Nice dik gelmek ide serv-i gül-endām olana
- 3 Sözlerün ‘ayn-ı ḥaḳīḳat gerek ey dil illā
Çok ḳazā vārid olur mevrid-i peygām olana
- 4 Ḥalvetinde nice ḳanlar döker oldı zāhid
Kimse daḥl eylesün rind-i mey-āşām olana
- 5 Ḥālet-i ‘aşḳ ile maḳbūl olayın dime Celāl
İ‘tibār ola mı hīç vālih ü bed-nām olana

513 (BN: 114^b ▪ Hİ: 43^b ▪ HM: 16^b)*Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün*

- 1 Ne cānı var k'ide reftār bir serv-i semen sîne
Açarsa gül gibi nā-geh o serv ü sîm-ten sîne
- 2 O servüñ hāk-i pāyında dahı neşv ü nemādayken
Kuru sevdā durur olmak hevā-yı yāsemen sîne
- 3 Baқardum nāz-ı gūlzāra gülerdüm bülbul-i zāra
Beni nāişlere düşürdi şol gül-pîrehen sîne
- 4 Bilindi olduğı haṭṭı Hıṭā hāli mu'anberden
İçinde nāfe-vār tek olmasun mülk-i Hutun sîne
- 5 Tamām itdük bugün biz haṭṭ-ı seyr-i nışf-ı dünyāyı
Temāşā eyledük ḥalvetde bir billürdan sîne
- 6 Tesellī almışuz biz va'de-i cennātdan vā'iz
Kināyetdür bu kim cāna ola yarın vaṭan sîne
- 7 Celālī fikr-i zaḥm-ı tīgına sîneñ siper kılma
Ölürseñ de senüñle olmaz ol nāzük beden sîne

514 (BN: 115^a)*Mef'ülü Mefā'ılı Mefā'ılı Fe'ülün*

- 1 Deccāl-i cihān daḥl idemez ḳalb-i emîne
Düşmenden emîn oldı giren hısn-ı ḥaşîne
- 2 Dünyāyı ṭolansa göremez şāh-ı cihānı
Yol bulmasa bir kimsene ger taḥt-ı yakîne
- 3 Meyl iden olur milket-i dünyāya şimālī
Olsun gice gündüz nazaruñ mülk-i yemîne
- 4 Dünyāda nedür bilmez iseñ Feth-i Meṭālib
İskender iseñ feth ola şanma bu defîne

- 5 Ma'nāda yüzüñ resmi durur şüret-i Ka'be
Zāhir görünür ehl-i dile Mekke Medīne
- 6 Deryā-yı 'ademden cereyān itmese emrūñ
Te'sīr-i kevākible ne feyz ola zemīne
- 7 Āyīnede zāhid ḥaṭuñuñ 'aksine baqdı
İnkārı budur şüret-i Qur'ān-ı mübīne
- 8 Hāl umma didüm zāhide ruhbān şıfatından
Da'vetler idegördüm anı gelmedi dīne
- 9 'İrfān bu durur daḥl ide inkāruña münkir
İmān saña yitmez mi Celālī bu qarīne

515 (BN: 115^a)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Kaldı şeb-i fūrkatde göñül āh esirge
Göster yüzüñi gün gibi ey māh esirge
- 2 Başuma belā oldı benüm ḥaste vücūdum
Tīguñla ḥalāş idegel ey şāh esirge
- 3 Bīçāre dili zūlf-i nigār eyledi pā-māl
Miskinlere rahm idici Allāh esirge
- 4 Yitiş reh-i kūyuñ kulağuzla baña Hızır ol
Yabānda kalupdur dil-i güm-rāh esirge
- 5 Hadden aşurı kılma Celālīye cefāyı
Geh cevır ider iseñ n'ola geh gāh esirge

516 (BN: 115^b • TK₂: 74^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Rūz-ı 'īd irse öpüşsek yār ile cām üstine
Şoḥbet oldur ki'desin bayrām bayrām üstine
- 2 Rāst söyle bāğ-ı 'ālemde bugün ey bāğbān
Bir şanevber var mı ol serv-i dil-ārām üstine

- 3 Baķar ebrũña felek ıamından ey mäh āfītāb
Niçe kim ıķar hilāli seyr iden bām ũstine
- 4 H̄asret-i piste-dehānuñla yaŗarduğın grp
Vechi var ŗekker ekilse eŗm-i bādām ũstine
- 5 Adı kalmakđur Celālĩnũñ kapuñda umduğı
Merd olan ‘ālemde sultānum olur nām ũstine

517 (BN: 115^b)

Mefā‘ĩlũn Mefā‘ĩlũn Mefā‘ĩlũn Mefā‘ĩlũn

- 1 Niçe lmiŗleri ihyā ide bir lafz ile ey ŗāh
Mũnāsibdr leb-i cān-baŗŗuñla dirlerse rhllāh
- 2 Ŗikāyet ideyin didm yze yz katı gñlinden
Gñlsz gelmege baŗladı bendeŗāneye ol mäh
- 3 Belā bu derdmi bilr cihānda bir kimesnem yok
Ne āre ol řabīb olmazsa hālmden benm āgāh
- 4 Eliyle şolına bir dāğ yakmıŗ bir elif ekmiŗ
Kime hālm yanam şan āğlayam anuñ elinden āh
- 5 Gelenler bu ġam-ābāda geh āğlar geh gler řāhum
Celālĩ bendeŗe yazuķ degl mi āğlaya her gāh

518 (BN: 116^a)

Mefā‘ĩlũn Mefā‘ĩlũn Mefā‘ĩlũn Mefā‘ĩlũn

- 1 Elmden ıķdı ‘aŗķuñda dil  cānum Muŗammed Ŗāh
Baña bu yolda ok şayf oldu sultānum Muŗammed Ŗāh
- 2 Pusudan seyr idp řaddñi gñlm şu gibi aķdı
Bu sya benm serv-i hırāmānum Muŗammed Ŗāh
- 3 İlñ boynına şalarsın elñi gzme řarŗu
Elñden şanlar āğlar eŗm-i giryānum Muŗammed Ŗāh

- 4 Yezîd ü Râfîzî görse eger sen çâr-ebrûyî
Muhibb-i çâr-yâr olurdu hep hânûm Muḥammed Şâh
- 5 ‘Aliy-yi Murtaẓâ ḥaḳḳı Celālî olmasun âdem
Ḳalursa Zü’l-fekâr-ı ğamzeñe ḳanum Muḥammed Şâh

519 (BN: 116^a)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Dilâ Manşûr-ı ‘aşḳ olmak dilerseñ dâra bel bağla
Giriftâr ol kemend-i kâkül-i dil-dâra bel bağla
- 2 Nigâra her nefes sūz-ı derûnuñ ‘arz idem dirseñ
Delüp ney gibi baĝruñ şoḥbet-i pür-zâra bel bağla
- 3 Elinde döne döne işüñ altun olmak isterseñ
Dilâ mânend-i çarḫ ol şırma-keş zer-kâra bel bağla
- 4 Benüm keff-i terâzû gibi açuḳdur elüm zâhid
Yürî sen kîse-i mümsik gibi dînâra bel bağla
- 5 Mey-i ‘aşḳa dilâ mânend-i sâĝar mazḥar ol yâḥod
Mişâl-i cür‘a-dân-ı ḥân-kâh esrâra bel bağla
- 6 Beliyyât-ı ‘avâyıḳdan mücerred olmak isterseñ
Düşüp pîr-i muĝân ayaĝına zünnâra bel bağla
- 7 Celālî merd-i meydân-ı tarîḳat olmak isterseñ
Yürî cârû mişâli ḥıdmet-i Dâdâra bel bağla

520 (BN: 116^b)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Beni bu gūşe-i ğurbetde bir nâmeyle şâd eyle
Efendüm bendeñi yâd eyleme gel Ḥaḳḳı yâd eyle
- 2 Beni oḳ gibi yabâna ataldan ey kemân-ebrû
Ne yirdeyem ne gökde mü’mîn iseñ i’tikâd eyle
- 3 Egerçi tâĝlar tâḳat getürmez sūziş-i ‘aşḳa
Dilâ çâreñ ne işdür başa düşdi i’tiyâd eyle

- 4 Elinde cān virürsin hecrüñ ey dil hîç ħalāş umma
Kesilmez el durur öp başuña қо inkıyād eyle
- 5 Açılsun dir iseñ bāb-ı sa‘ādet üstüñe dāyım
Celālī bir ulu dergāha yüz sür istinād eyle

521 (BN: 116^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Bir gün ola mı қatlüme ol pür-cefā gele
Unutdı ben қulunı meger kim añagele
- 2 Başdan çıkar қapuma gelen dir imiş ħabīb
Biz bu hevesle çıkduk ayakdan vara gele
- 3 ‘Ahd itdi yār didi varam başuñı kesem
Қāt‘ā dimeñ cihānda güzelden vefā gele
- 4 Şaldum göñül kebüterini kūy-ı dilbere
Қodum yolına başumı ya vara ya gele
- 5 Sen ey Celālī cānuñı teslīme ħāzır it
Şāyed nigār luṭf ile bir gün çıkagele

522 (BN: 117^a ▪ TK₂: 72^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātün Mef‘ülü Fā‘ilātün

- 1 Ta‘līm-i ‘aşq ideydüm Ferhād-ı nā-murāda
Āhıyla bīsütünü ol dem virürdi bāda
- 2 Eş‘ār-ı sūz-nāküm yāra alup giderken
Yanup durur kebüter döne döne hevāda
- 3 Gel bu şikeste-dilde ‘arş-ı Hudāyı gözle
Seyr eyle kāyinātı cām-ı cihān-nümāda
- 4 Vā‘iz añar cinānı zındīķ öger cihānı
Тutmaz dil ĩn ü ānı қaldum iki arada

- 5 Bir ʔolusın içüpdür ‘aşkuñ Celālī ey şeh
Kim cür‘ası şığışmaz bu cām-ı nüh-semāda

523 (BN: 117^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Dilā her bī-vefāya meyl idüp gel mübtelālanma
Nuḳūd-ı ‘aḳlı aldurma elüñden bī-nevālanma
- 2 Bu istignā ile çevgān urur mı degme tūba
Yolında ey ser-i bī-devlet anuñ hīç yuvalanma
- 3 Cinānda yalıñuz ey sidre ḥaddüñ bil büyüklenme
O tūbā-ḳad cihānda var iken sen müntehālanma
- 4 O meh-rū kim işi hep yādlarla āşinālıḳdur
Dilā anuñ gibi bir pür-cefāya āşinālanma
- 5 Kilāb-ı bāb-ı ‘izzetden Celālī ‘add olınuñsa
Muḳallid olup anlara ululanup aḡalanma

524 (BN: 117^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Göñlümi ḥüsnüñe şal zülf-i perīşānda ḳoma
Şubḥ-ı vaşluña irişdür şeb-i hicrānda ḳoma
- 2 Seyl-i eşküm beni ḡarḳ eylemek ister meded it
Keşti-i Nūḥ gibi cismümi tūfānda ḳoma
- 3 Pertev-i mihr-i vefāñ ile cihān rüşen iken
Gel e bu zerre-dili sāye-i nisyānda ḳoma
- 4 Reh-nümā ol dil-i güm-geşteye ey Hızır-likā
Kişver-i luṭfuña şal vādi-i ḥırmānda ḳoma
- 5 Ḳudreti yok ḳapuña vara Celālī bendeñ
Ḥāḳden ref‘ it anı ‘āciz ü dermānde ḳoma

525 (BN: 117^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Cānā tapuñdan ayru cihānda ne fā'ide
Āṣār-ı 'aşkuñ olmasa cāndan ne fā'ide
- 2 Dünyāya virmez ey şanem-i cān belāñı dil
Meczüb-ı 'aşka kevn ü mekāndan ne fā'ide
- 3 Āşüfteñ olduğına dil inkāra yok mecāl
Taḥkīk olan ḥaberdan yalandan ne fā'ide
- 4 Ğam yok kapuñda añmasalar ad u şanımı
Şūrīde-ḥāle nām u nişāndan ne fā'ide
- 5 Mihr ü vefāñ umardı Celālī kemāl ile
Āṣārı zāhir olmadı andan ne fā'ide

526 (BN: 117^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Serve tolanmış görüp bakar ḳalır dil rīşeye
Ḳāmetüñle kākülüñ añup düşer endīşeye
- 2 Leblerüñ 'aksin gören çeşmümde ey şīrīn-suḥen
Beñzedür ol demde ḳand ile bezenmiş şīşeye
- 3 Ḳanlar aḳıdur yürür faşşāda beñzer gözlerüñ
Ğamzeler yanındağı saf saf düzilmiş nişeye
- 4 Aldanılmaz zāhidā keşf-i kerāmetle gönül
'Āşık-ı āzādeler māyil degüldür pīşeye
- 5 Bāğ-ı kūyuñda Celāl ile raḳībi bir görme
Bülbüli ey gonçe-leb beñzetme zāğ-ı mīşeye

527 (BN: 118^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Nev-'arūs-ı dehr zīnet virmedin endāmına
Rāh-ı rūḥ irişmedin ecsād-ı 'ālem cāmına

- 2 Ni‘met-i ğamla revānum olmuş idi muġtenem
Lezzet-i ‘aşkuñ şafā virmiş idi dil kāmına
- 3 Ben belā-yı ‘aşkuñı ezber okurdum bī-ḥurūf
Yazmadın levḥe kalem ālāmı ‘āşık nāmına
- 4 Beñ virüp ḥālūñ beni bend eylemişdi kākülūñ
Şaçmamışken bu każā şayyādı dāne dāmına
- 5 Gördi kim her kişi sa‘y eyler ḥuzūr-ı ‘aşkına
İmtiyāz için Celālī meyl ider ālāmına

528 (BN: 118^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘Aşk ile zühhād budur varımaduġı başa
Kalb olan ecsād zāhirdür bu döymezi ateşe
- 2 Eşküme yüz vireli gitdukçe çoġ olmaḳdadur
Ḥavfum oldur kim fesādı giderek başdan aşā
- 3 Merdüm-i çeşmüm aña teşbīh olınsa kararur
Ġālibā ḥāl-i ruḥuñ kāyıl degüldür beñdeşe
- 4 Tālib-i vaşl olan ol serve irişdi şu gibi
‘Āşık-ı dīdār olan başın döger taşdan taşā
- 5 Ḥāk-i pāyuñda nişār itdūñ nuḳūd-ı eşküñi
Cān u başa ḳalmaduñ ey dīde sen çoḳlar yaşa
- 6 İderem dil-dārı şordukça raḳībe ihtirām
Dinilür vaḳt-i zarūret kāfire ḥacı beşe
- 7 Şubḥ olıncā giceler göz yummazam encüm-mişāl
Nāzır olaldan Celālī ol cemāl-i meh-veşe

529 (BN: 118^b)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Nigāruñ şābit itdüm 'aşkıñı gönümde ğam birle
Ki 'ağd-i rūḥ ider iksīriler āteşde sem birle
- 2 Gerüp gögsüm döğüp āhum livāsın çekdüğüm budur
Emīr-i mülk-i 'aşk oldum bugün ṭabl u 'alem birle
- 3 Gören müjgān-ı ḥūn-ālūdını bādī nazardur kim
Ne ḥōş peyvend idüpdür oğların o şeh baķam birle
- 4 Kōparmış her kişi sevdüklü sevdügiyle maḥşerde
Cehennemden ne pervā ḥaşr olursam ol şanem birle
- 5 Ciger zaḥmını dāğ-ı ğamla bitürse n'ola kıblem
Ölmeden ğayrı cānā bitmez iş olmaz derem birle
- 6 Dilerdüm rūy-māl idem kapuña istiķāmetle
Dirīġā ķāmetüm lām eyledi zūlfüñ elem birle
- 7 Dir imişsin Celālīnūñ varam ķanın içem bir ğün
İçerseñ nūş-ı cān olsun efendüm dem ķadem birle

530 (BN: 119^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Göremez şūfī şafā mir'āt-ı ḥūsn-i yārda
Keşf-i ḥāl olmaz kiřiye şūret-i inkārda
- 2 Zāhidā bir dem tecellī ķılmasa esmā-i zāt
Her büt-i mevcūd nā-peydā olur Ferḥārda
- 3 Bilmedüm cānā ḥaķīķat nefsumūñ keyfiyyetin
Erba'īni görmeyince ḥāne-i ḥammārda
- 4 Çār-'unşurda ḥavāss u 'aql ile yokdur sözüm
Sırr-ı tevḥīd açmak olmaz çārsū bāzārda
- 5 Ḥaṭṭ-ı sebzın la'l-i rengīninden ayurma Celāl
Bādenūñ keyfiyyetin bulmak gerek esrārda

531 (BN: 119^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Kankı cān kim kūy-ı 'aşkında anuñ cā bulmaya
Cennetü'l-me'vāyı 'arz itseñ tesellā bulmaya
- 2 Ğamzesiyle dār-ı zülfinden ger itmezse ħalāş
Bu dil-i Manşūr-veş kaṭ'ā vü aşlā bulmaya
- 3 Haṭṭ-ı deycūrında çün aḥşamlaya māh-ı ruḥı
Mūmlarla araya 'uşşākı ammā bulmaya
- 4 Seyr-i bāğa sen bu ḥüsn ile varursañ bāğbān
Yaķası çāk olmaduķ bir verd-i ra'nā bulmaya
- 5 Ey Celālī ululanma nisbet-i akrān ile
Ululıķ bulan gerek kendüden ednā bulmaya

532 (BN: 119^a)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Delīl-i rāh-ı 'aşķ iken yüzüñ gözden nihān olma
Gel ey meh bu bed-aḥter bendeñe nā-mihribān olma
- 2 Ayaguñ tozına ey āfitābum müşterī iken
Gezüp meclis-be-meclis şem' gibi rāygān olma
- 3 Hevā-yı 'aşķ-ı cānānda hümā-pervāz iken ey cān
Şaķın zāğ u zağan-mānend esīr-i āşiyān olma
- 4 Cüdā ol tiğ-ı hicrān ile tenden ey esīr-i pür-ğam
Esirge ben za'īfi boynuma bār-ı girān olma
- 5 Dime teslīm-i cān idem gönül kūyında cānānuñ
İrādet gösterüp emre fużulī mehyemān olma
- 6 Düşersin ğāfıl olma mācerā-yı sūziş-i 'aşķa
Dil-i 'uşşāk ile ey ḥāme kaṭ'ā hem-zebān olma

- 7 Çemende zāğlar āzāde vü sen maḥbeş-i ğamda
Celālī eksügünse tūti-i şīrīn-zebān olma

533 (BN: 119^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Yine dil sikke kodı şan‘at-ı Ferhāda yine
Vācib olmuş durur aña kim gele üstāda yine
- 2 Kūhkenden berü kühsār sūkūn üzre idi
Āh u nālem işdüp başladı feryāda yine
- 3 Reh-i hecrüñde şehā şarşar-ı ğam döne döne
Ḥāk-sār olmuş iken virdi beni bāda yine
- 4 Sākinüñ sā‘id-i sīmīni görindi görelüm
Ne kerāmet görünür ol yed-i beyzāda yine
- 5 ‘Aşk ıla‘cıldı Celālīye der-i şekk ü yakīn
Zühd ile şeyḥ-i riyā lā ile illāda yine

534 (BN: 120^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Şakınur gözden görünmez mū-miyānı var ise
Söylemez ‘uşşāka hīç yokdur dehānı var ise
- 2 Kılmasun da‘vā resen-endāz cānbāzam diyü
Boyun ursun çenber-i Ḥallāca cānı var ise
- 3 Terk-i seyr eyler dimiş dilber beni da‘vet kılan
Tīğ-ı bürrānıyla gelsün imtiḥānı var ise
- 4 Cān virürlerse dehānın öpmege yok dimesün
Baña tazmīn itdüre soñra ziyānı var ise
- 5 Āsitānında Celālī da‘vi-i ihlāş ider
Bu sözi gerçek durur her ne yalanı var ise

535 (BN: 120^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 'Aks-i hüsnüñ āyine koydukça cānā koynına
Şüretā şankim girür Yūsuf Züleyhā koynına
- 2 Seyr-i hüsnüñle ne var aydın olursa tîre-dil
Girdi rü'yāsında mihr-i 'ālem-ārā koynına
- 3 Dīde vü dil n'ola dem-beste olup kan ağlasa
Gönçe-i hār aldı la'li seng-i hārā koynına
- 4 Hār-ı hicrāndan olan bāğ-ı fenāda hāk-sār
Yiridür girse eger bir verd-i ra'nā koynına
- 5 Sīnesinde n'ola şaklarsa mu'anber kākülin
Hırz-ı cān bilüp koyar tersā çelīpā koynına
- 6 Çīn-i zülfine şarardum gönümi müşkil bu kim
Aldı dimekdür haṭā Mecnūnı Leylā koynına
- 7 Şi'ri yanında Celālīnūñ nezāyir oldı maḥv
Fī'l-meşel cūlar durur kim deryā koynına

536 (BN: 120^b)*Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün*

- 1 Ey hāl-i ruḥuñ pādişeh-i kişver-i şīve
Zülfüñ çerī başı ḥaṭ-ı nev-'asker-i şīve
- 2 Var ise anuñ ağzı durur menba'-ı elṭāf
Ebrūları mābeyni hele mazhar-ı şīve
- 3 Biñ zaḥm irişür miydi dile bir bakışuñdan
Olmasa eger gamzelerüñ ḥançer-i şīve
- 4 Üstine hücüm eylemese leşker-i ḥaṭtuñ
Ṭüb almış idi kal'amuzı 'asker-i şīve
- 5 Nāz ehli güzel gördi Celālī niçe yüz biñ
Ḥaḳḳā ki seni bildi şeh-i kişver-i şīve

537 (BN: 120^b ▪ İÜ₇: 118^b ▪ S₁₀: 52^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Ehl-i zühd irse riyāzetle maḳām-ı meleke
Vādi-i ‘aşka sülūk itmese gelmez meleke
- 2 Çeşm ü ebrū-yı nigār itdi beni zîr ü zeber
Tañ mı āhumla yaşum irse simāk u semeke
- 3 Nice bezl itmeyeyüm sîm-i sirîşküm yoluña
Göz göre ḳādir iken iki gözüm mā-meleke
- 4 Hergiz añlar mı benüm reşk ile cān çekdügümi
Tîrûñi kim ki kemānuñ gibi bağına çeke
- 5 Māh bir gün yüzüñe gelmege iḳdām idemez
Kendünüñ dāyiresin añladı ğālib o leke
- 6 Şevḳ-ı la‘lün keder-i ḥaṭṭuñı dilden giderür
Sāḳiyā bâde-i şāfî götürür şanma leke
- 7 Kebkebi naḳşını gözle ne toğar kevkebden
Ser-i kūyin o mehüñ virme Celālî feleke

538 (BN: 121^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Ḳays Leylā ğamınuñ gördi gezer fâşında
Āşiyān yapıdı varup murğ-ı cünün başında
- 2 Kūhken gibi seni dehr-i ‘acüz aldamasun
Ta‘m-ı şîrînini ḳo zehrini gör aşında
- 3 Cevher isterse derünî nazar itsün Ferhād
Bîsütün-ı ğam-ı ‘aşkuñ ne arar taşında

- 4 Ehl-i hāl içre hakikat aña dirler gāzī
Cünd-i nefsüñ gice gündüz ola uğraşında
- 5 Tāk-ı kisrā ise d'āhır olısar zīr ü zeber
Cāy-gīr olsa gāzab bir kişinüñ kaşında
- 6 Yem-i meyde olalı bād-ı fenā mevc-engīz
Lücce-i gām görünür zevrak-ı 'ayyāşında
- 7 Kaṭreyye şaymasa 'ummānı Celālī yiridür
Çok kerāmet görünür ṭab'-ı güher-pāşında

539 (BN: 121^a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Dilā 'ālemde olmasa şanemlerle eger bāde
Ne var 'āşıklaruñ eglencesi bu deyr-i dünyāda
- 2 Degüldür lezzet-i dünyāya meylüm zāhir ü bāṭın
Şarāb-ı nābda gönüm gözüm cām-ı muşaffāda
- 3 Humāruñ def'in ol eyler getür sākī mey-i nābı
Baña pīr-i mugān çok menfe'at şerh itdi şaḥbāda
- 4 Kime kim tolu kaldursañ muḳaddem ḳanın içersin
Be hey kāfir bu 'ādet var mıdur āyīn-i 'İsāda
- 5 İçersin ḳanumuz çün buse ihsān eyle cān alma
Bilürsin ey lebi mey-gün şunılmaz bir tolu sāde
- 6 Nigāruñ seyr-i ḥusninden beni men' itmesün zāhid
Gözüm naḳşındadır lākin gönül özge temāşāda
- 7 Murādı bādeden keyfiyyet olmışdur Celālīnüñ
Dili gerçi ki esmāda velī gönli müsemməda

540 (BN: 121^b)

Mef'ülü Mefā'ılün Mef'ülü Mefā'ılün

- 1 Gitdüm ben o cānānı ısmarladum Allāha
Ārām-ı dil ü cānum ısmarladum Allāha

- 2 Kaldı ğam-ı hicrānda giryān bu dil-i Ya'kūb
Ol Yūsuf-ı Ken'ānı ısmarladum Allāha
- 3 Bārid nefesi dehrüñ gülzāra ħazān virmiş
Ol serv-i ħirāmānı ısmarladum Allāha
- 4 Ben göz yumup el çekdüm bu deyr-i muşavverden
Ol 'İsi-i devrānı ısmarladum Allāha
- 5 Çün kūy-ı vişālünden hicrān iline gıtdüm
Cānānı vü yārānı ısmarladum Allāha
- 6 Ser-mest ü ħarāb oldum cām-ı mey-i 'aşkından
Ol gözleri mestānı ısmarladum Allāha
- 7 Cānānı Celālīye didüm kime inanduñ
Āh itdi didi anı ısmarladum Allāha

541 (BN: 121^b)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Maķşūd idinür ħatlüme cānāne bahāne
Ehl-i kerem olan arar ihsāna bahāne
- 2 Vech isteme cān virmege şem'-i ruĥ-ı yāra
İster mi dilā yanmağa pervāne bahāne
- 3 Bezmünde müdām ağladuğı güldüğü sākī
Aġzuñı arar öpmege peymāne bahāne
- 4 Yoluñ düşe bir vāşıl-ı gencīne olam dir
Cānā dil-i dīvāneye vīrāne bahāne
- 5 Bā'ış dime hiç cürmüñi cevrine Celālī
Lāzım degül ol gözleri mestāna bahāne

542 (BN: 122^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Söyleşür gördüm o gün bir dil-sitān 'İsā ile
Geldi şandum Mehdī-i şāhib-zamān 'İsā ile
- 2 Nuṭṭa gelse her nefesde mürdeler iḥyā ider
Olmaz ayruḡ kimki söyleşse bir ān 'İsā ile
- 3 Ol semā-yı ḥüsnde ben ḥāk-i zilletde olam
Ḥaşr olam mı ölmedin ol yār-ı cān 'İsā ile
- 4 Bī-ğaraḡ ol meyl idüp ey dil mücerred 'aşḡına
Kılmaḡ isterseñ feleklerde mekān 'İsā ile
- 5 Kāmetin 'arz eylese ol gün kıyāmetler ḡopar
Niçe baḡş eyler ki serv-i büstān 'İsā ile
- 6 Dik gelürken gökde her meh-pāreye mäh-ı münīr
Yir ü gökçe farkı olmışdur 'ayān 'İsā ile
- 7 Yir ü gök ser-cümle yıkılsa Celālī ḡam degül
Tek cihānda şaḡ olalum hemān 'İsā ile

543 (BN: 122^a)*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

- 1 Dem bu demdür dil-i müştākuma iḥsān itse
'İd-i vaşlında bugün cānumı ḡurbān itse
- 2 Resen-i zülfi dili şalsa aşāḡa yuḡaru
'İd-i ḥüsnnin bezeyüp kendüzi seyrān itse
- 3 Toḡar ay gibi görinse yiter aḡlatdı o meh
Yıl başında beni bir gün n'ola ḡandān itse
- 4 Merḡabā itmese elden ne gelür ḡāyil idüm
Gelse ṭāvus gibi ḡarşuma cevlēn itse

- 5 Geçse şandūka-i şadra oturup peykānı
Şevkı dūlāb mişālī beni nālān itse
- 6 Nice bir şöyle dura atlu kara yüzlü raķīb
Başını tūb idūben kıddini çevgān itse
- 7 Ey Celālī niçe bir āķil ü hüşyār olasın
Leb-i dilberle seni bir kişi hayrān itse

544 (BN: 122^b)

Mef'ūlū Fā'ilātū Mefā'ilū Fā'ilūn

- 1 Hecrūñde kim ki ola ğubār āh u zār ile
Yüz sürer āhır işigūñe rūzgār ile
- 2 Şehbāz-ı zūlfūñe n'ola cān atsa beñlerūñ
Egler kenār begleri göñlin şikār ile
- 3 Devr-i ruħuñda sūnbūlūñi gördi bāġbān
Zeyn itdi tār-ı gülşeni zūlf-i nigār ile
- 4 Ne sebzezāra meyli ne āb-ı revāna var
Hālüm benüm n'olur bu dil-i bī-ķarār ile
- 5 Uçmak diler mi 'āşık-ı dīdār-ı yār olan
Şanmañ Celālī aldana bir murġ-zār ile

545 (BN: 122^b)

Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn Mefā'ilūn

- 1 O yalıñ yüzlūñüñ dāyım dil-i pervāne yanınca
Zebān-ı şem'den pervāneye pervā ne yanınca
- 2 Dil-i nā-şādına peyrevlik itmez diyü daħl itme
Şehā gördūñ mi bir dīvāneyi dīvāne yanınca
- 3 Baña müşkil gelür zūlfūñle şehā ķıl ü ķāl itmek
Ne yire kim şalınursa daķılur şāne yanınca
- 4 Ağız bir eylemiş mey-gūn lebūñi emmege sāķī
Şurāhī bezme geldükçe gelür peymāne yanınca

- 5 Celālî şem‘-veş yanup yakılma herkese dirler
Benüm baña yiter öz hālūmi cānāna yanınca

546 (BN: 123^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 İdeli ey dil ihāta cism-i cānānı zirih
Göze göstermez olupdur ten gibi cānı zirih
- 2 Tañ mı güm-rāh-ı şeb-i deycūr-ı hicrān olsa dil
Şaklamışdur ebr-vār ol mäh-ı tābānı zirih
- 3 Tîr-i a‘dāya zarar yok eylesem sînem siper
Ol sitem-kāruñ yiter cismüme peykānı zirih
- 4 Fî‘l-meşel āhen kafesde tūti ser-sebz olur
Cāme-veş kuçdukça ol serv-i hūrāmānı zirih
- 5 Çeşme-sār-ı cünd-i a‘dāya cebe satmak diler
Gösterür ‘askerde mevc-i baħr-ı ‘ummānı zirih
- 6 Cān bedendeyken dilā sa‘y eyle cānān vaşlına
Kucdı pîrāhenle Dāvūd-ı hoş-elhānı zirih
- 7 Hün-ı dilden olalı peykān-ı tîri sürh-ser
Ser-te-ser geydi Celālî ceş-i ‘Oşmānî zirih

547 (BN: 123^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Beñzedürmiş hüsnuñi çok kec nazar āyīneye
Gör e teşbîh eyler ey nūr-ı başar āyīneye
- 2 Bakmadan āyīneye hazz eylerem dirmiş o mäh
Hamdülillāh kim irişmez bu haber āyīneye
- 3 Yüze yüz olur senüñle her seher yüz bir gezüp
İrgürür āħir hālel āh-ı seher āyīneye
- 4 Müdde‘î her dem beni görse ‘abūsü‘l-vech olur
Şüreti olur mu‘ayyen kim baħar āyīneye

- 5 Vaşf-ı hālünde Celālī söylenür çok nîk ü bed
Şeklinüñ ‘aynın görür iden nazar âyineye

548 (BN: 123^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 ‘Arūs-ı nev gibi zībā donanur her seher gonçe
Bu mekr ü āl ile bülbüllerüñ gönlin kapar gonçe
- 2 Hicābından görüñ destin çıkarmaz āstīninden
Ki virmez dāmenin gül gibi hāra nām-ver gonçe
- 3 Görür meclisde gül gibi dehānın öpdüğün sāgar
Tuṭağın uzadup eyler lebünden buse cer gonçe
- 4 Gören bādī-nazar destünde sākī cām-ı şahbāyı
Nihāl-i gülde açılmış şanur bir tāze ter gonçe
- 5 Dem olmaz kılmaz anı fikret-i bād-ı hazān dil-teng
Hayāl-i cām-ı la‘lūñle yine gönlin açar gonçe
- 6 Baña peykān-ı tīr-i cevri yigdür dāğ-ı mihrinden
İgen zāhir durur olduğı gülden mu‘teber gonçe
- 7 Celālī hālüne yanmaz yakılmaz şanma ol meh-rū
Gam-ı bülbulden itmişdür derūnın pür-şerer gonçe

549 (BN: 124^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

- 1 Ruḥuñ görse gül āb olur çemende
Dişüñ bağrın deler dürrüñ ‘Adende
- 2 Tenümdür ‘aynı fānūs-ı hayālüñ
Döner şem‘-i ruḥuñ pīr-i Hinde
- 3 İki başdan belā alur eliyle
Ser-i zülfüñ kesende āstīnde

4 Ne dem ƙan aƣlasam la‘l-i lebũnden
‘Aƣĩƣ-i řāf reng alur Yemende

5 Ȗlũrseñ ƣaz-ı ģũsninden Celālĩ
Du‘ā-yı nũrĩ ģĩĉ yazma kefende

550 (BN: 124^a)

Fā‘ilātũn Fā‘ilātũn Fā‘ilātũn Fā‘ilũn

1 Ƙařd idermiş āh kim ol serv-ƣāmet başuma
Ben de bildũm ‘āƣıbet ƣopar ƣıyāmet başuma

2 İdeli bārān-ı tĩr-i cevı-i dilberden firār
Țolular ģibi yağar seng-i melāmet başuma

3 Vechi var her şeb iřigũñ şaşına yařdandũğum
Nāğehān ģũn şoğa ey řubĥ-ı sa‘ādet başuma

4 Ĥākden ƣaldur elũm al disem ayaklar beni
Yũz virũp zũlfũñe bindũrme hey āfet başuma

5 Niyyet itdũmse namāz-ı ‘ařƣa uyar yok baña
Ƙılayın Mañřũr-veş ben de imāmet başuma

6 Mihr-i ģũsninden cũdā dũřdũk diyũ mānend-i şem‘
Her ģice odlar yağar sũz-ı mağabbet başuma

7 Baş aĉup ƣaldum reh-i sevdā-yı zũlfũñde zelĩl
Ƙona mı yā Rab ģũmā-yı evc-i rif‘at başuma

8 Başına uram seg-i kũyum sıfālin dir imiş
Ĥĩĉ mũyesser ola mı tāc-ı ‘izzet başuma

9 Meyl-i vuşlatla Ȗlũrsem tĩr-i hecrinden Celāl
Rũz-ı mağşerde yağa bārān-ı rağmet başuma

551 (BN: 124^b)

Mefā‘ilũn Mefā‘ilũn Mefā‘ilũn Mefā‘ilũn

1 Țuhũr-ı la‘l-i cān-bağşı nigāruñ zũlfı bāğında
Miřāl-i řũret-i ‘ĩsĩ durur Meryem ƣucağında

- 2 Dilā Aydın diyārında hemānā Tīre şehridür
Bi-lā-teşbīh hāl-i dilber yāruñ yañağında
- 3 Ne vechi var ola zülfin yüzinde tār-mār itmiş
Bu mıdur i'tikāduñ mār ola firdevs bāğında
- 4 Melāhat şahıdur hüsnüñ semendi 'izz ü nāzıdur
İki zülfüñ yaşavullar durur şolında şağında
- 5 Neye beñzer bilür misin elüñde cām-ı mey cānā
Şanasın kırmızı güldür açılmış gül budağında
- 6 Hevā-yı bûy-ı zülfüñ birle kim āvāre düşmişdür
O demden nāfe miskinüñ halel vardur demāğında
- 7 Dem olmaz kim Celālī gam baña dāğ üzre dāğ urmaz
Ki hālī olmaz āteş gice gündüz er ocağında

552 (BN: 124^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Kimdür ki vara şöhet-i cānāna girmeye
Faşl-ı bahārı göre gülistāna girmeye
- 2 Bir zerre kuhl-ı maḳdemine mālīk oldısa
Bād-ı şabāya diñ ki Şıfāhāna girmeye
- 3 Ol gamze-kārumuñ müjesi girdi göñlümi
Sihr okı dimeñ aña ki çaḳ cāna girmeye
- 4 Şaştında tır-i gamze-i Vaḳḳāşını gören
Rüstem bilürse kendüyi meydāna girmeye
- 5 'Uşşāḳa diş biler didiler hañçerüñ şaḳın
Bir bī-günāhı katl idüben ḳana girmeye
- 6 Hāl-i esīr-i zülf-i zenaḥdānuñ añlamaz
Her kim ki ḳayd-ı bend ile zindāna girmeye

- 7 Tevhīde düş Celāli geç aḥbār-ı ğayrdan
 ‘Ārif budur ki sem‘ine efsāne girmeye

553 (BN: 125^a)

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Gün yüzine muḳābele itmek çok āyine
 Mihr ile māh cām olımazken sarāyına
- 2 Haddin müsahḥar itse n’ola ḥaṭṭ-ı Sāḥirī
 Bir tārı tāra düşse anuñ gökden ay ine
- 3 Qalmaz güneş yüzüñ ḥaḳıçün ılduza tañum
 Ger bir naẓar müyesser ola ḥüsnüñ ayına
- 4 Şalma raḳībi derdümi hecrüñde görmeye
 Kim şorsa ḥaste ḥālını iltemez ayına
- 5 Yāruñ Celāli ‘aks-i cemāli ümīdine
 Olur güneş yüzine muḳābil herāyine

554 (BN: 125^a)

Mef‘ūlü Mefā‘ilü Mefā‘ilü Fe‘ülün

- 1 Bir cezm durur resm-i dehānuñ zeḳan üzre
 Ya nokṭa durur ḳonmuş o ḥüsn-i ḥasen üzre
- 2 Gördüm leb-i la‘lün ḥaṭ-ı sebzüñde nigārā
 Bir kırmızı tūṭīdür o gūyā çemen üzre
- 3 Hecrüñde müjemde görinen ḳatre-i eşküm
 Şebnemdür eyā ruhları gül-gün diken üzre
- 4 Tende kılıcı zaḥmına cānān müteḥayyir
 Āyet yazulu şimdi mi gördi kefen üzre
- 5 Bir ḥūni mi var çeşmine mānend-i Celālī
 ‘Ālemde bir āfet mi var ol ğamze-zen üzre

555 (BN: 125^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Rūze-i hecrüñ nizār itdi beni ālām ile
İd-i vaşluña irişmek var midur eyyām ile
- 2 Hecr-i la'lüñ kıldı āvāre ḥabāb-āsā beni
Egleme göñlüm benüm ārām-ı cānum cām ile
- 3 İd-i vaşluña irüp fikrüm budur ḳurbān olam
Cānum al yā Rab benüm bu fikr-i ḥayr-encām ile
- 4 Ben nice ḳan yutmayam ḳahr ile cām-ı mey gibi
La'lüñe öykünmek ister gonçe bu endām ile
- 5 Hāk olıgördük nigār el virmedi pā-būsına
Merḥabā eylerdük el bir eyleseñ bayrām ile
- 6 Hīç 'ayb itmeñ baña ol yār-ı ḡam-ḥ^vār olmasa
Şāhlar hem-meşreb olmaz rind-i dūrd-āşām ile
- 7 Cām ile sākī ağız bir ide bayrām irtesi
Tevbeñi şırlar Celālī ḳorḳarın ibrām ile

556 (BN: 126^a)*Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün*

- 1 Mülk-i dünyāda çü bir yār-ı vefā-dāruñ ola
Ne ḡam ey dil saña niçe biñ aḡyāruñ ola
- 2 Vechi var mı anı ırmaḡ idesin kūyuñda
Eşk-i çeşmüm bu ḳadar 'āşık-ı dīdāruñ ola
- 3 Āb-ı luṭfuñdan umarsañ yiridür neşv ü nemā
İsterüz bāḡ-ı cihānda niçe āşāruñ ola
- 4 Bu ne ḥikmet ki şifāḥāne-i kūyuñda senüñ
Ey ṭabīb-i dil ü cān bir niçe bīmāruñ ola
- 5 Hīç münāsib mi añılmaya Celālī bendeñ
Bunca yıldan berü ḳapuñda emek-dāruñ ola

557 (BN: 126^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Şād-mān iken perī-rūlarla ey dil bir ğama
Vechi var dirsek bizi uğratma ey dilber ğama
- 2 Haṭṭ-ı ruḥsāruñ muḳarrer eyledi gördüm diyü
Göñlümi mesrūr iken uğratdı bir berber ğama
- 3 Şīr-i Yezdānum beni ağlatma zecr-i hecr ile
Şāh-ı Merdān hıdmetinde düşmedi Kānber ğama
- 4 Zülfüñe bŷy-ı ta'alluḳ 'arz idelden ğāliye
Misk-i Çīnūñ kırıdı kanı düşüp 'anber ğama
- 5 Yārı gördükçe neşāt ŷzre Celālī şād olur
Haḫḫ ider anı düşürdükçe o sīmīn-ber ğama

558 (BN: 126^a)*Mef'ūlü Fā'ilātü Mef'ūlü Fā'ilün*

- 1 Zencīr-i zülfüñe şu ki bīġāne olmaya
Baġlamaludur anı ki dīvāne olmaya
- 2 Öldür beni yoluñda şehā dirse müdde'ī
Öldür beni eger ki bu efsāne olmaya
- 3 'Aşḳ ol durur ki cān ile tende şıġışmaya
Dür midür ol şadefde ki bir dāne olmaya
- 4 'Ayb itmeñüz bu ḫūzn-i dile 'aşḳ-ı pāk ile
Bir genc olur mı maḫzeni vīrāne olmaya
- 5 La'lūñ müdām öpŷlmeyicek ḫāl-i vuşlatuñ
Şol bezme döner anda ki peymāne olmaya
- 6 Bezm-i belāda cānı mı var mihr ile mehūñ
Yanmaġa şem'-i ḫüsnüñe pervāne olmaya

559 (BN: 126^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Geldüm fedā idem dili yüz biñ niyāz ile
Emr itdi ğamzesine o şeh niçe nāz ile
- 2 Āşār-ı 'aşk zāhir olup ben de anda hüsñ
Ber-'aks düşdi kışsa-i Maḥmūd Ayāz ile
- 3 Ol āfitāb māha ne yüzden olur şebīh
Kindür ki bir göre anı bir mühre-bāz ile
- 4 Māl-ı yetīm zülfine şunma disem faḳīh
Olur cevābına müteşaddī cevāz ile
- 5 Açma dehānı sırrını her münkire Celāl
Lāzım mı müttehem olasın keşf-i rāz ile

560 (BN: 126^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Vaşl-ı nigāra fā'ide kılmaz mücāhede
Devlet anuñ ki ṭālī'-i eyler müsā'ade
- 2 Bir ğayrı şüret olmadı ḳalbümde mün'akis
Āyīne-veş cemālūñ idelden müşāhede
- 3 Nāşih biz uymazuz saña yok yire bahşi ḳo
'İrfān erenlerinde bulunmaz mu'ānede
- 4 Ḳatlüm muḳarrer itmiş idi bulmadı vücūd
Ḳod mūcib-i ḥuşul-i vefādur mu'āhede
- 5 'İzzet Celālī kısmet-i rüz-ı ezel durur
Vaşl-ı nigāra fā'ide kılmaz mücāhede

561 (BN: 127^a)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Baña cevır itme ğāyetsüz seni sevdümse ğāyetde
Senūñ hüsñüñ nihāyetsüz benüm 'aşḳum nihāyetde

- 2 Yakın olsañ seni sînemde cânım gibi şaklardum
Gel ey cân gönlüme gir pâdişâh ol şadr-ı ‘izzetde
- 3 Dem-â-dem nûş-ı cân olsun içerseñ hûn-ı ‘uşşâkı
Du‘âmuz bu durur şâhâ müdâm ol ‘ayş u ‘işretde
- 4 ‘Ayân olsa kapuñda kebkebûñle na‘lçeñ resmi
Sitâremle görünür tîlî‘üm burc-ı sa‘âdetde
- 5 Ayağuña yüz uraldan Celâlî ser-firâz oldu
Şurâhî gibi vechi var ayağuß öpse şöhetde

562 (BN: 127^a)

Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün Mefâ‘ilün

- 1 Taşavvurla varur cânâ hasûd-ı bed-güher sîne
Niyâm-âsâ ne dem tîğußla olsam sîne-ber-sîne
- 2 Dime ifşâ ider dil cânâ kaçduñ ey kemân-ebrû
Dem olmaz k’olmaya peykân-ı gamzeñden haber sîne
- 3 Şehâ yüz döndüren gafletle senuß âsitânuñdan
Katı taşlarla her dem âsiyâ-âsâ döger sîne
- 4 Hamîde kad görünür her pül-i cûv-bâr miñnetle
Meger pâ-bûsuña mağrûr olup germiş kemer sîne
- 5 Celâlî hecr okıdur tîr-i müjgânı o mekkâruß
Ne cân ile muķâbil olup eylersin siper sîne

563 (BN: 127^b)

Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilâtün Fâ‘ilün

- 1 Zülfinuß dil boyun olmışdur belâsın çekmege
Ârzü-yı tûl-ı ‘ömr eyler cefâsın çekmege
- 2 Fikret-i la‘lûñle bezm-i kâyinâtuñ göñlümüñ
Meyli yok câm-ı Cem-i ‘âlem-nümâsın çekmege

- 3 Görinen zülfüñ degüldür genc-i hüsnuñde şehā
Silsile atmış semādan ejdehāsın çekmege
- 4 Çekmedi Rüstem kemānını bu Zāl-i ‘ālemüñ
Ögrenüpdür çok cihān-dāruñ o yāsın çekmege
- 5 Kucmadın bilüñ kemer gibi Celālī dōstum
Borcı yokdur müdde‘inüñ iftirāsın çekmege

564 (BN: 127^b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Sezmezüz mişlüñi cinānda hele
Bedelüñ yok durur cihānda hele
- 2 Kanı bir gönçe-leb saña beñzer
Görmedük bāğ u büstānda hele
- 3 Var mıdur yirde bilmezüz mişlüñ
Bedelüñ yokdur āsumānda hele
- 4 Meyl-i zülfüñle nāfe-i Çīni
Bulsam almaz idüm yabānda hele
- 5 Rāzı olmazken öpmege bir kez
Kaldı peykānuñ üstüñ^vānda hele
- 6 Bir cüvān var mı saña cān virmez
Şabr yok pīr-i nā-tüvānda hele
- 7 Bezl-i cānda Celālī sencileyin
Bir saḫī görmedüm zamānda hele

565 (BN: 128^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Şanmañ ancak varılır mescide seccāde ile
Geh geh ālūde olur meykedede bāde ile
- 2 Fehm olunmaz dil ü cān bende mi āzāde midür
Āsitānuñ dolanur bende vü āzāde ile

- 3 Kāmetüñ hem-reh olur sāyeñe üftāde görüp
İstemez bir ādem atmağa ben üftāde ile
- 4 Zīb ü zīnetle yüzi yirlere düşer şanmañ
Şahn-ı meyḥāneye varsam ruḥı sāde ile
- 5 Dil nizāğında o şeh cānı nizāğında Celāl
Haşre kaldı gibi da‘vāsı o dildāde ile

566 (BN: 128^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Vechi yok sen āfitāb ile muḳābil ola māh
Bu meşel meşhūrdur dilā gerekdür şāha şāh
- 2 Cānı yok cānā dehānuñ zerrece vardur diye
Kılca kılmayan miyānuñ yoklığında iştibāh
- 3 Şevḳ-ı mihr-i ḥüsnüñi ḥāşā ki ben ifşā idem
Reng ü rüyumdan bilürler çihreme iden nigāh
- 4 Ya zenaḥdānuña şal ya zūlfüne ber-dār kıl
Bende-i fermānuñam birdür ḳatumba çāh u cāh
- 5 Yādlar yād olmağı cāyız görürken bendeñi
Āşinālardan bilüp yād itme yād it gāh gāh
- 6 Ḥ^vāb-ı nāz içre iken ol māhuñ uymaz sem‘ine
Her seher-gāh irer eflāke derūn-ı dilden āh
- 7 Cezm idüp umar Celālī tīg-ı gamzeñden cezā
Şimdi mi olmuş durur şehden ‘atā ḳuldan günāh

567 (BN: 128^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Ğamzeñ ne remz iderse dil ü cānum üstine
Virsem ‘aceb mi cānumı peymānum üstine

- 2 Geçdükçe şadra tîr-i müjeñ ey kaşı kemān
Yir gösterür gönül aña çaķ cānum üstine
- 3 Cānā elüm yaķańda didüm rûz-ı haşrde
Geldi ķodı elini girîbānum üstine
- 4 Göz tābesinde şandı gören şiş kebābdur
Her kaķre-i sirişķümü müjgānum üstine
- 5 Havf itdügüm bu gülşen-i kūyında āhdan
Bād esmesün o serv-i hırāmānum üstine
- 6 Toz ķondururdu sīneme hecrüñde bād-ı ğam
Eşķüm havālet itmese meydānum üstine
- 7 Tağlarca cürmi zerre görünmez Celālinüñ
Cānāne ‘afv elin ķosa mīzānum üstine

568 (BN: 129^a)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Bezm-i zamāneden bu muşībet ırağ ola
Şerbet müdām mevsim-i gülde yasağ ola
- 2 Bir tūğ naşb ider nazara karşı dūd-ı āh
Dīdem hayāl-i yāra ne dem āl otağ ola
- 3 Tūbā kadine cānı mı var öyküne çenār
Şahn-ı çemende nergis ü gül göz ķulağ ola
- 4 Leyl ü nehār mihr ü mehe ķalmaz ihtiyāc
Cām-ı mey ehl-i bezme çü çeşm ü çerāğ ola
- 5 Hecr ü vişālde gözedür teşne-dilleri
İki cihānda hañçerinüñ yüzi ağ ola
- 6 İkdām ider mi bezmüñe düzd-i zālām-ı h^vāb
Şem‘ün elinde niteki yalıñ yarağ ola
- 7 Öldi dirildi derd-i ğam-ı fırķatüñle dil
Bir ferd-i vāhid anı dimezdi ki şağ ola

- 8 Bu derde düşdügüm görüp añlardı müdde‘î
Bir derde düşdi kim işidenden ırağ ola
- 9 Sîneñde besle gonçe-i peykân-ı tîrini
İster misin Celālî ki dağ üsti bāğ ola

569 (BN: 129^a)

Mef‘ûlû Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Sâlik odur ki sırrını ağıyâra açmaya
Derd-i derûn-ı sînesini yâra açmaya
- 2 İster ki muṭṭali‘ ola derd-i dile ṭabîb
Zannum budur ki hâlini bîmâra açmaya
- 3 Ey dil yanup yakılma şanup şem‘i hem-zebân
‘Ārif budur ki sırrını dîvâra açmaya
- 4 Seb‘a’l-meşânî sırrını keşf itme münkire
Mü’min gerek ki muşhafı küffâra açmaya
- 5 Andan Celālî ol perî esrâr-ı hüsni
Lâyık midur ki ‘âşık-ı dîdâra açmaya

570 (BN: 129^b)

Mef‘ûlû Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 ‘Ārif budur ki sırrını ağıyâra açmaya
Şarrâf odur ki gevheri yabâna saçmaya
- 2 Korkutma hîç şirât ile ‘uşşâkı zâhide
‘Ārif midür şirâtını dünyâda geçmeye
- 3 ‘Ārif budur ki vuşlat-ı ma‘şûka düşmeye
Ma‘şûk odur ki ‘âşıkı gördükçe kaçmaya
- 4 Deryâ-yı ‘aşkuña düşen artuk vücûdınıñ
Görmeye karasını kenârını seçmeye
- 5 Tîrin Celālî bağına çekmek recâsı var
Havfum budur ki minnetüm ol yâra geçmeye

571 (BN: 129^b)*Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün*

- 1 Halāş olmaya pençeñden 'adūñuñ biri penc olsa
Kıyar bāzūsına her kim senūñle pence penc olsa
- 2 Lebūñ fikri itdügümce kurudur kanum gam-ı haţuñ
Yübüset kesb ider tiryāk içinde bezrebenc olsa
- 3 Dil-i şad-pārenūñ hem şāne-veş müşkil olur kārı
'İzāruñda nigārā tār-ı turreñ pür-şikenc olsa
- 4 Nigāruñ gamzesi sultān-ı heft-iqlīm-i hüsn olmuş
Revādur tığı miftāh-ı tılısm-ı bāb-ı genc olsa
- 5 Celālī fitnatı pīre cüvāna inhişār itme
Hıred-mend ol durur pīr olsa 'aklı fikri genc olsa

572 (BN: 130^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Kılşa nigāh bu dil-i şafvet-şī'aruma
Taḥsīn iderdi Māni-i hüsnüñ nigāruma
- 2 Bī-iḥtiyār yoluña dil cān revān ider
Ey şehriyār kıma beni iḥtiyāruma
- 3 Pendüm girerdi süzen-i gamzeñ kulağına
İrse ḥayāl-i rişte-i cism-i nizāruma
- 4 Ḥayretde görse ol perī bī-cān şanur beni
Bağmaz şadā-yı nāle-i fūrkat-şī'aruma
- 5 Kanlu yaşımla al ideli dāğ-ı sīnemi
Başmaz kadem o serv-i sehī lāle-zāruma
- 6 Bezminde cām-ı 'aşkı iken dil zücācesi
Rāzī olur mı andan o şeh inkisāruma

- 7 Ğam çekmezem Celāl elem-i āh u zārdan
Hasretle geçdüĝin acurın rûzgāruma

573 (BN: 130^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Görmedi āyine vechüñ gibi bir vech-i vecīh
‘Aks-i ħüsnüñ olur olursa cemālüne şebīh
- 2 Küfr-i zülfüñden ibā itse faķīh itme ‘aceb
Cu‘ale ebħire-i tayyibedür bûy-ı kerīh
- 3 Bilmedük Bel‘am-ı ħaţtuñ ne du‘ā okıdı kim
Zülfüñi eyledi Mūsā gibi sergeşte-i tīh
- 4 Zaĥmumuñ başları ħōş beñzedi peykānlaruña
Mā-şadaķ düşdi *el-veledü sırr-ı ebīh*
- 5 Kendü kanyıla vuzū itse Celāl itme ‘aceb
Mezheb-i ‘aşķa kerāmetle nazar kılma faķīh

574 (BN: 130^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Ħalka ağzuñla miyānuñ sırrın izħār eyleme
‘Ām u ħāşı vāķıf-ı esrār-ı ebrār eyleme
- 2 Ey tabīb-i cān bilürken derdüñi dermān-ı maĥż
Zaĥmete girme dil-i bīmāra tīmār eyleme
- 3 Nakdüñi şarf eyledüñ kıldıñ taşavvurdan ziyān
Sen de ey ĝam bir daĥı kalb ile bāzār eyleme
- 4 Bilürin bülbüllerin ister o gül zār olduĝın
Ķo dil-āzār olsun anı sen dilā zār eyleme
- 5 Öpmek āsāndur göñül bādeyle sākın sākınüñ
Ayaĝına yüz sür āsān emri düşvār eyleme
- 6 Mihrüñ izħār itmek isterseñ o dil-dāra dilā
Fi‘l ile cāyiz şaķın kavlı ile iş‘ār eyleme

- 7 Nokta-i hāl ü haṭ-ı hüsünde ol meh-pārenüñ
Gördüğün söyle Celālī Hakkā inkār eyleme

575 (BN: 130^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Havz-ı kevşerdür didüm cām-ı şarābuñ 'aynına
Ehl-i bezme göz kıpar bakdum habābuñ 'aynına
- 2 'Aynına göstermese 'uşşākı ol meh tañ mıdır
Şey degül zerrāt-ı 'ālem āfitābuñ 'aynına
- 3 Hāk-i pāyuñ salṭanatdan yig görür idüm şehā
Kaṭrece gelmez hilāfet Bū-Türābuñ 'aynına
- 4 Dīde-i 'uşşāka resm-i na'lçeñ 'aynek durur
Nūr u ferdür hāk-i rāhuñ şeyh ü şābuñ 'aynına
- 5 Dāne-i hālün gamıyla kılmadan fikr-i daķık
Gözlerüm döndi bu nevbet āsiyābuñ 'aynına
- 6 Sāķiyā la'lün meyın emdükçe kılmazdı enīn
Gelmese keyfiyyet-i la'lün zübābuñ 'aynına
- 7 Teşne iseñ çeşme-i hayvāna gel maḥv ol Celāl
Kim ricālū'l-ğayb olur vāķıf ol ābuñ 'aynına

576 (BN: 131^a)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Āhumla yaşumdan saña bir nef' ola şanma
Aķarşuya inanma dilā yile ṭayanma
- 2 Kıl ma'rifet-i nefse heves vāşıl-ı Hāk ol
Teskīn-i 'aṭaş eyleme deryālara kanma
- 3 Cennet didüğün āyine-i hulk-ı ḥasendür
Vā'iz baña bak nār-ı ḥasedle oda yanma

- 4 ‘Ankā gibidür hilkat-i insānda haqīkat
İnan sözüme dünyede bir ferde inanma
- 5 Kānūn-ı Şifāda yazar *el-mürri devā’ün*
Ṭab‘uñā muḥālif söz işitdükçe yacanma
- 6 Ef‘āl-i mühimmātı münāfī olur aqvāl
Manşūr olayın dir iseñ a‘dāya yağanma
- 7 Ṭākat kılımazsañ bu tekālīfe Celālī
Bīdār ol öt uyura ur şaķın uyanma

577 (BN: 131^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ‘Āşık oldur nūşı her dem nīş ola
Ḥaste vü bī-çāre vü dil-rīş ola
- 2 Künc-i dil olmaz sezā-yı genc-i ‘aşk
Nitekim pür-vehm ü pür-teşvīş ola
- 3 Dāfī‘-i ğamdur egerçi kavm ü ḥ^{vī}ş
Ölse ğam yimez şu kim bī-ḥ^{vī}ş ola
- 4 Her hüner-ver olana āķil dimeñ
‘Āķil oldur kim me’āl-endīş ola
- 5 Kim durur dirseñ Celāl ehl-i kemāl
Zāhiri şeh bātını dervīş ola

578 (BN: 131^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Servi yād itme dilā kāmēt-i dilber yirine
Nāgehān işidüp ol zülf-i mu‘anber yirine
- 2 Her ne dem buse-i cān-baḥşuñı yād eylese dil
Cānum aġzuma gelür buse-i dilber yirine
- 3 Nār-ı ‘aşkuñ dil-i üftādeye gül-nār oldı
İşinursa n’ola mānend-i semender yirine

4 Tā-seher buse-i la'lüñ hevesiyle sâķī
Dolanur dîdelerüm bezmüñi sāgar yirine

5 Dürr-i dendānuñı vaşf ideli ey mäh Celāl
Nuṭṭ-ı şāfî şatılur ehline gevher yirine

579 (BN: 131^b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

1 Dilā eş'ār odur mānend-i kākül müşkilāt olsa
Mişāl-i maṭla'-ı ebrü-yı dilber pür-nikāt olsa

2 Ğama düşmez reh-i 'aşķında yāruñ cān viren ey dil
Yolında cān virürdüm ölmege ğamdan necāt olsa

3 Ölince çıķmadı iksîr-i ḥāk-i pāyı göñlümden
Virür ḳalbe ğınā dünyāya cevherde şebāt olsa

4 Eger cām-ı meyi cānān elinde görmesem sâķī
Ayağuñ destüme almaz idüm āb-ı ḥayāt olsa

5 'Ālem ü 'āmī bilürken ḥürmet-i siḥri
Sözüm siḥr-i ḥelāl olurdu şî're iltifāt olsa

580 (BN: 132^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

1 Derdüñi kim ki ḳabül eyleye dermān yirine
Nūş ider zehr-i ğamuñ çeşme-i ḥayvān yirine

2 Ārzü itse ne dem buse-i cān-baḥşuñı dil
Cānum ağzuma gelür buse-i cānān yirine

3 Dil şürü' itse lebüñ verdine gözden geçürür
Eşķümüñ dānelerin sübḥa-i mercān yirine

4 Mürdeler zinde olur medḥal-i ğamzeñle şehā
Ḳā'im olur gibi peykān-ı müjeñ cān yirine

- 5 Dāğ-ı na'leyn-i semendüñ senüñ ey şāhsüvār
Şağlaruz sīnede biz mühr-i Süleymān yirine
- 6 Pā-bürehne yire başsa o melek-ḥil'at eger
Āsumān reške düşüp mihr-i dirahşān yirine
- 7 Evvel āḥir çü Süleymāndur o şāh ismi Celāl
Düşer āḥir umaruz mühr-i Süleymān yirine

581 (BN: 132^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Bilür müsāvi 'ārif olan çāhı cāh ile
Kūyuñ gedālıgı baña bes cāhı cāh ile
- 2 Düşdi kapuña manşıbı manşūbe gördi dil
Farq itdi zıll-ı zāyili zıll-ı ilāh ile
- 3 'Abbāsiler gibi n'ola ey pür-kerem kapuñ
Dervāze eyleseñ 'alem-i dūd-ı āh ile
- 4 Eyler helāküñ olmağa 'āşıkларуñ recā
Ḥayr andadur ki cem' olasın ḥayr-ḥ^vāh ile
- 5 Zāhirdür alınur iki şāhidle bir ḥişār
Cān alsa leblerüñ n'ola iki güvāh ile
- 6 Memnū' iken zamānede dirlik piyādeye
Naṭ'-ı şafāda nice konuşmağ o şāh ile
- 7 Sultān iken başına ḡul olsa ne var Celāl
Sultān ider gedāları ol bir nigāh ile

582 (BN: 132^b)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Bendesidür o şehüñ bende vü ger āzāde
'Ālem üftādesi ol 'ālem-i istignāda
- 2 Leb-i cān-baḡşuñı cānā neye teşbīh ideyin
Mişli maḡlūğ degül iken bu fenā dünyāda

- 3 Cām u mey bŭse-i la‘lũnde ağız bir itmiş
Mācerā çok saña dŭşerse diyem tenhāda
- 4 Zıkr ile fikr-i haṭuñ mŭnkalib oldu cānā
Çok haṭā şādır olur sırr-ı dili ifşāda
- 5 Mŭnkirũñ ḥāk-i rehũñ ‘aynına gelmezse n’ola
Tŭtiyā fi’l idemez dīde-i nā-bīnāda
- 6 Da‘vi-i ‘aşk ile āh eyler iken geçdi nigār
Ehl-i da‘vī olanuñ ‘ömri geçer ğavġāda
- 7 Fi‘le gelmezdi Celālī bu ten-i ḥākīde
Sırr-ı ‘aşk olmasa bi’l-ķuvve eger ābāde

583 (BN: 133^a)

Fe‘ilātũn Fe‘ilātũn Fe‘ilātũn Fe‘ilũn

- 1 Varduġınca seyre ol serv-i hırāmān bāġına
Reşk ider anuñ cināndan ḥŭr u Rıdvān bāġına
- 2 Ğonçe-veş dil-teng olanlar açılurlar gül gibi
‘Ayş u ‘işret kaşdına ‘azm itse sulṭān bāġına
- 3 Cebhe-i pŭr-nŭrını gŭlzār-ı ruḥsārın görŭp
Vechi var olsa meh-i tābān nigeḥbān bāġına
- 4 Varlıġın maḥv itmeyen maḥrem olımaz kŭyuña
Cennetũñ ehl-i cināyet girmez āsān bāġına
- 5 Ey şeh-i ‘ālem dimişler gŭlřen-i dīn sīneñe
Beñzedenler ĉihre-i pŭr-nŭruñ ĩmān bāġına
- 6 Tāb-ı hecrũñle ne kılsun lā-mekān olan ġoñŭl
Faşl-ı tābistān ĉıķar kāfir mŭselmān bāġına
- 7 Okıyan ḥaṭṭ-ı lebin añlar nedŭr esrār-ı rŭḥ
Göremez ḥŭr u cinānı girmeyen cān bāġına

- 8 Hâk ırâğ itsün raķībũñ gōñlũme girmek diler
Âdem eyler mi taḥammũl girse ḥayvān bāğına
- 9 ‘Aķl ḥayrān cān revān ḥāţır perīşāndur Celāl
Düşeli dil murğı ol zũlf-i perī-şān bāğına

584 (BN: 133^b)

Fā‘ilātũn Fā‘ilātũn Fā‘ilātũn Fā‘ilũn

- 1 Tābiş-i mihrine olmaz müteḥammil bişüre
Vechi budur ki görünmez o perī-rũ beşere
- 2 Ğamzesi kâşıd-ı cān olsa ibā itme dilā
Ḥayra kâşd eyle heves eyleme şakın be şere
- 3 ‘Aķl u fıkr ü dil ü cān qalb dolaşur saçuña
Zũlf-i ṭarrārın umarın anlaruñ işin başara
- 4 Kıymet-i dürr-i sirişkũm görüp ağlar ağıyār
Ola göz boncuğınũñ kıymeti ancak beşere
- 5 Yirlere çaldı Celālī heves-i zũlfı seni
Âdemi zillate şalar dimedũm mi be şere

585 (BN: 133^a)

Mef‘ũlü Fā‘ilātũ Mefā‘ĩlü Fā‘ilũn

- 1 Māni‘ olur bedendeki dāğlar belāmuza
Her biri buñ deminde siperdür kazāmuza
- 2 İbkā-yı kadd-i yāra du‘ā eylesek eger
Serv ü çenār el götürürler du‘āmuza
- 3 İḥrāk iderdi nāyı o dem sũz-ı āhumuz
Bir faşl egerki tābi‘ olaydı hevāmuza
- 4 Cām-ı mey ile sāķi ayaklandurur bizi
Şũfı mişālī dayanur olduk ‘aşāmuza
- 5 Da‘vā-yı şabr-ı miḥnet-i ‘aşķ eylesek Celāl
Cevr ü cefāsı şāhid olur iddi‘āmuza

586 (BN: 133^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Dīdem ister ҡademüñ pāye-i ‘izzetde göre
Göñlüm umar ıapunu şadr-ı sa‘ādetde göre
- 2 Ey şeh-i hüsn du‘āmuz bu ki bed-ıāhuñ olan
Bezm-i behcetde seni ‘ayş ile ‘işretde göre
- 3 Dāver-i memleket oldukların inkār ideler
Seni İskender ü Dārā çü bu şevketde göre
- 4 Şübhe yokdur ki şafā kesb idicek ehl-i şuhūr
Melegi vākı‘asında bu kıyāfetde göre

Görmeyen dünyede ol ķāmet-i zībāyı Celāl
Anı zann eyleme kim rüz-ı kıyāmetde göre

587 (BN: 134^a)*Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

- 1 Bezm-i ‘aşkuñda dönüp cām-ı Ceme
İki gözle bakmaz oldum ‘āleme
- 2 Hasret-i la‘lün helāk itdi beni
Sāķiyā bir çāre ķıl def‘-i ğama
- 3 Boynuña ıaksañ resen dād isteseñ
Ol perī rahm itmez aşlā ādeme
- 4 Çeşm-i nem-ġnüm görüp i‘rāz ider
Bilmezin ol şāh incinmiş neme
- 5 Ğamzeñe ibrām idem dirken Celāl
Ugradı miskīn ķazā-yı mübreme

588 (BN: 134^a)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Geh şafâ kesb iderüz murğ-ı hoş-āvālar ile
Eglerüz göñlümüzü gāhi terellālar ile
- 2 Sa‘y ile māh-ı ruḥuñ seyrine imkân var ise
Ebleh oldur ki tesellî bula havrālar ile
- 3 Minneti kalmadı ‘ālemde temennāya daḥı
Yüz süren işigüñe niçe temennālar ile
- 4 Bugünü yarına kıomaz dil ü cān almada yār
Būse ‘ahd eylese egler bizi ferdālar ile
- 5 Dil-i āvāre umar zülfi hevāsında vücūd
Yitürür kendüyi āḥir o bu sevdālar ile
- 6 Vādi-i kâf-ı kanā‘at ne hevādur ne bilür
Ṭayerān eylemeyen kimsene ‘anḳālar ile
- 7 Ḥaṭṭuña sehv-i kalemdür didügümçün cānā
Leblerüñ katlūme kaşd eyledi fetvālar ile
- 8 Eşk-i tūfānına kendüñ götürüp atma dilā
Ḥazret-i Nūḥ gerek dilleşe deryālar ile
- 9 Gördüğün zāhide aṇlatmağa sa‘y itme Celāl
Baḥş-i levn eyleme bīnā iseñ a‘mālar ile

589 (BN: 134^b)*Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün*

- 1 Vefā vü cevruñ izḥār eyleme bir iki ḥāl üzre
Gerekdür bey‘de meyl-i terāzū i‘tidāl üzre
- 2 Ḥayāl-i tīg-ı ḥün-bāruñ derün-ı kalb-i pür-gamda
Hemān bir ejdehādur kim genc içre māl üzre
- 3 Müdām aldukça ey sākī elüñe bāde-i cāmı
Gören dir kırmızı güldür açılmış bir nihāl üzre

- 4 Neye teşbîh ideydüm kâmetüñ ey serv-ı kadd bilsem
Nice endām olur a‘lā ola bu yāl u bāl üzre
- 5 Görüp hālın Celālī gūşe-i ebrū-yı dilberde
Taşavvur itdüm anı zühredür toğmış hilāl üzre

590 (BN: 135^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Şafā ümmīd iderken dil kazā geldi elemlemlerle
İşitdüm cān u dilden dir şafā geldi keremlemlerle
- 2 Ta‘accüb eylemeñ yārān duḡān-ı āhuma yer yer
Dil ü cān mülkine cünd-i belā geldi ‘alemlerle
- 3 Dem-i vuşlatda bu dil milketi ma‘mūr iken ḡayli
Ḥarāb itdi yine cevri ü cefā geldi sitemlemlerle
- 4 Dil-i bī-çāre hecrüñde oñılmaz derde düşmişdür
Budur şükrüm ki biñ dürlü şifā geldi şakamlarla
- 5 Şehā bir himmet-i ‘ālī gerek kim diyem aḡyāra
Bi-ḡamdillāh soñında ‘atā geldi bu ḡamlarla
- 6 Celālī çünki itmām eyledi bu şi‘r-i pür-sūzı
Felek bir nice evrāķı duta geldi kalemlemlerle

591 (BN: 135^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Bu evşāf ile İskender ola ḡāşā ki zulmetde
Dilā hem-rāh-ı Hızır olan ḡalūr mı rāh-ı ḡafletde
- 2 Felekler seyrine ancaḡ olur ehl-i raşad vāķıf
Cihān aḡvālī bilinmez serīr-i şadr-i ‘izzetde
- 3 İşitdüm zāhidā var şüret-i ma‘nāya inkāruñ
Bu ‘aḡl ile ma‘ād aḡvālīn añlarsın kıyāmetde

- 4 Cevābum bu su'āl idenlere eşrāt-ı sâ'ati
Rezîl olan ze'âmetde ola hâyin emānetde
- 5 Dil ü cān virmeden ol gönçe-lebden bûde alınmaz
Celālî var ise bir mes'ele bulındı rüşvetde

592 (BN: 135^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Zıkr idüñ alsun o şeh pençe-i mercān eline
Yaķışur ıķd-ı süreyyā meh-i tābān eline
- 2 O mehüñ sīb-i zenaḥdānına el şunma dilā
Düşē zann itme anı degmenüñ āsān eline
- 3 Şehsüvārā başını kūyuña teşbīh idenüñ
Ser-i ğaltānı meger girmeye meh-i tābān eline
- 4 Fehm olunmaz ki neden māyil olur zülfüñe dil
Elde ḥod nesnesi yok viricek oĝlan eline
- 5 Zülfüñe düşdi meger naķd-i dil-i gümgeştem
Zāhir oludı eger düşse müselmān eline
- 6 Seng ü yāķūt ber-ā-ber görünür gözlerine
Cevher-i ḥāk-i rehüñ çün gire mīzān eline
- 7 Bāz-ı şî'rüm katı güstāḥ gelür baña Celāl
Okumadın varur ol serv-i hīrāmān eline

593 (BN: 135^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 'Āşık oldur yārdan ḥavf u recāsı olmaya
Cān revān ide yolında müdde'āsı olmaya
- 2 Ol sitem-kāruñ cefāsından bükānuñ vechi yok
Şān olur mı ol güzelde kim cefāsı olmaya
- 3 Ol perī-rūya raķīb-i dīvden şekvā 'ābeş
Hīç bir şehzāde var mıdur lalāsı olmaya

- 4 Cān u dil virseñ leb-i la‘line virmez öpmege
Gevher oldur kim iki ‘ālem bahāsı olmaya
- 5 Yoluña cān virmek āsān idi ol şāhuñ velī
N’olur ol devletden anuñ kim beķāsı olmaya
- 6 Geldi irişdi ħaṭı zevķın umarken la‘linüñ
Ya‘ni bal olur mı ķalbinde belāsı olmaya
- 7 Şok maķūle pādişāhuñ bendesi olur Celāl
Zerrece efrād-ı ‘ālemden recāsı olmaya

594 (BN: 136^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Cān mı vardur gonçe-i la‘lūñle nālān olmaya
Dil mi vardur gencīne-i ħüsnüñe vīrān olmaya
- 2 Mescid-i Akşā ise kim baş eger kıblem aña
Ka‘be-i ‘ulyā mişālī pāk-dāmān olmaya
- 3 Bu dil-i şūrīdeme cezmüm bu kim Manşūr-vār
Zülfüñe ber-dār ola aşlā peşīmān olmaya
- 4 Zāhidā za‘f-ı riyāzetden ne derdüñ var senüñ
Derd odur ölmekden özge aña dermān olmaya
- 5 ‘İd-i vaşluñda Celālī bendeñe kılsañ nazar
Şöyle zann itme anı yoluñda ķurbān olmaya

595 (BN: 136^a)

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Zikr-i na‘īm-i cennet o dem nā-şavāb ola
Faşl-ı bahār u şıḥḥat-i ten māh-tāb ola
- 2 Nār ola çār ‘unşurı anuñ ki sevdügi
Mest ü cüvān u ħūnī vü ‘ālī-cenāb ola

- 3 Āb-ı ümīdi virdi ruṭūbet demāğuma
Mābeynümüzde kōrkaram āhir hicāb ola
- 4 Ol şāhuñ āsitānına yüz sürdügüm bu kim
Hācet kapusıdur umaram fetḥ-i bāb ola
- 5 ‘Uşşākuññ hisābı şehā yokdur umaruz
Rūz-ı hisāb küştelerün bī-hisāb ola
- 6 Hāk olmayan kapuñda kıyāmet günü anuñ
Yā-leytenī ğamı demi *küntü türāb* ola
- 7 Halka sözüñ kitāba muḥālif gelür Celāl
Bir dem gele ki her biri yüz biñ kitāb ola

596 (BN: 136^b ▪ Hİ: 32^b ▪ HM: 12^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 İftirā itmededür ikide bir cāna müje
Ġamz ider ğamzeñe yok yire girür kana müje
- 2 Bir ok atım yir olur iki cihān mābeyni
Kankı bīmāra şürü‘ eyleye dermāna müje
- 3 Niçe yüz kalb şikeste olur ol demde hemān
Şaf çeküp eyleyicek rezm-i Nerīmāna müje
- 4 Merdüm-i dīde-i giryān ider ümmīd-i nigār
Hiç ḥayāl eylesesün raḥm ide insāna müje
- 5 Kātlüme va‘desi var diyü gurūr itme dilā
Rağbet itmez Karamanī gibi peymāna müje
- 6 Añıcağ ḥande ider vākı‘a-i Sührāba
Göz ider ḥādişe-i Rüstem-i Destāna müje
- 7 Devr-i ḥüsünde görür küfrini zülf-i siyehüñ
Barmağın kaldurur ister gele imāna müje

- 8 Sāde-rū olmağ ile öyküneyin dir yüzüñe
Dik gelürse ‘aceb olmaz meh-i tābāna müje
- 9 İrgürür menzil-i maḫşūduña ol demde Celāl
Barmağıyla ger işāret kıla peykāna müje

597 (BN: 136^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Nazm-ı güftār-ı şafā-baḫş u ‘arāz-ı dūn olsa
‘Ārifūñ sem‘ine girmez dūr-i meknūn olsa
- 2 Ān-ı ḫüsn olmasa ehl-i dile n’itsün ḫaṭ u ḫāl
Ḥüb ser-nāme velī nāmede mazmūn olsa
- 3 Vuşlat-ı dār-ı sürūra irişür ‘ākıbet ol
Rāh-ı fūrkatūñde bir üftāde ki maḫzūn olsa
- 4 Gören aḫlāķını ol Ḥusrev-i Şīrīn-suḫenūñ
Şūret-i Leylāya meyl itmeye Mecnūn olsa
- 5 Şarf olur olsa metā‘-ı ḡamuña sīm-i sirişk
İktifā itmeye gencīne-i Kārūn olsa
- 6 Cān revān eylemedin gözyaşı kılmazdı qarār
Düşkūn olur kişinūñ yılduzı medyūn olsa
- 7 Zikr-i maḫşūda n’ola kılsa Celāl istīzān
Kim olur virdi mü’essir kişi me’zūn olsa

598 (BN: 137^a • Hİ: 34^a • HM: 13^a)

Mef‘ūlū Fā‘ilātün Mef‘ūlū Fā‘ilātün

- 1 Her dem içerse kanum ger kana kana ḡamze
Bu ihtimāli virmeñ kim kana kana ḡamze
- 2 Cān virmege yolında fikr-i bahāne kıılmañ
Ḳaṭ‘ā murād idinmez ḳatle bahāne ḡamze

- 3 Çarhî siperle olsa yayın yaşardı Behrām
El ursa ger kemīnden şaşt-ı kemāna ğamze
- 4 Peykân-ı ğamzesin dil cānı gibi severken
Çak böyle kim umardı kaşd ide cāna ğamze
- 5 Didüm görüp cemālin bu hüsni Yūsuf ancak
Hışma gelüp el urdı tîğ u sināna ğamze
- 6 Zannuñ bu mıdur ey dil dūr olasin nazardan
Manzûrı olmayanı kılmaz nişāne ğamze
- 7 Zahmum görüp Celālî pîr ü cüvān esirger
Bir lahza hürmet itmez pîr ü cüvāna ğamze

599 (BN: 137^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Sâkiyâ diñlese cām-ı mey-i şahbâ gelse
Çok sözüm vardur aña meclise tenhâ gelse
- 2 Zâhir itmez dimeñüz şüret-i keyfiyyetümüz
Bezme mir'ât-ı mey-i cām-ı muşaffâ gelse
- 3 Genc-i vuşlatda iken Feth-i Meţālib gibi dil
İltifât eylemez İskender ü Dārâ gelse
- 4 Bir nazar olsam eger cenner-i kuyuñda muķīm
Bir yaña idemeyeydi beni dünyâ gelse
- 5 Ğam-ı sevdâ-yı ser-i zülfüñ olur hep bâ'is
Döstum her ne zamān başuma sevdâ gelse
- 6 Yalıñuz hālet-i bādeyle dil ārām idemez
Göñlümüz eglese bir dilber-i ra'nâ gelse
- 7 İ'timād itseñ olur va'de-i lutfina Celāl
Bir mecāl olsa bize kalbe tesellâ gelse

600 (AE₃: 127^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Bizi irgürdi fenā semti ‘aceb hāllere
Hānkāha varıcağ ‘aşk idük abdāllere
- 2 Kıl ü kâle gelicek mes’ele-i müşkilemüz
Haṭṭ u zülfi çeker idgām ile i‘lāllere
- 3 Lebine cān vireni bāri kazāya koma
Ne virürler ola çağ bu kadar ihmāllere
- 4 Ayurup derd-i gamuñ şabr u qarārum naḫdin
Sāriḳa gıtdi giden baḳası remmāllere
- 5 Bezm-i hayretde Celālī saña āl eylesesün
Mekri var girdüginüñ duḫter-i rez āllere

*[Harfū'l-Ye]***601 (BN: 137^b)***Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

- 1 Nūr-ı Yezdāndur yüzüñ mihr-i cihān-āra gibi
Me’men-i cāndur işigüñ cennet-i me’vā gibi
- 2 Mihr-i ḫüsnüñle yanup yakılmayaydı āfitāb
Dolanur mıydı kapuñı ‘āşık-ı şeydā gibi
- 3 Serv-ḳadler içre ṭapuñı bülend ister gönül
Himmet-i vālā ile ol ḳāmet-i bālā gibi
- 4 Kīmyā-yı ḫāk-i rāhuñdan idindi tāk-ı zer
Gözi açuḳlardan olan nergis-i şehlā gibi
- 5 Bir nazār eksük degül eṭrāf-ı kūyuñdan yaşum
‘Ālemi cānā ihāṭa eylemiş deryā gibi

G.600 Bu manzumeye müstakil gazel olarak nüshalarda rastlanılamadı. Hayrî mahlaslı şairin Celāl Bey’in şiirinden hareketle yaptığı tahmisten çıkarılarak metne dâhil edilmiştir.

- 6 Dōstum kim baḡş ider ol zūlf-i lu‘bet-bāz ile
Bir eliyle oynadur cān u dili elma gibi
- 7 Söyle ol gün yüzlünüñ vaşfında bir rengin ğazel
‘Aşkı fāş eyle Celālī bülbul-i gūyā gibi

602 (BN: 137^b • İÜ₃: 23^b • SK₉: 54^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Beni gördi niḡābın ḡüsne ol dil-sitān tıtdı
Bir āh itdüm güneş gizlendi āfāḡı duḡān tıtdı
- 2 Güneşden şaḡınup zībā cemālün ey ḡamer-ḡal‘at
Ḥaḡ u zūlfün yüzüne ğünlük ile sāyebān tıtdı
- 3 Ne siḡr itdün saña rām oldı ‘ālem ey Süleymān-baḡt
Deḡānuñ ḡātemin görmeden emrün ins ü cān tıtdı
- 4 Lebünı öpüp öldürmiş gibi bir kimseyi bāde
Döner meclisde şaşmış ayağı beñzer ki ḡan tıtdı
- 5 Celālī var ise ḡan eylemişdür ol gözi maḡmūr
Bugün hep şoḡbet ehlini şarāb-ı ergavān tıtdı

603 (BN: 138^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Ölmedin bir daḡı cānānumı gözüm göre mi
Şoñ nefesde ‘aceb ol cānumı gözüm göre mi
- 2 Yumadın dest-i hecır çeşümü Ya‘ḡūb-şıfat
‘Aceb ol Yūsuf-ı Ken‘ānumı gözüm göre mi
- 3 Diken oldı gözine bāḡ-ı cihān murḡ-ı dilün
Āh kim ol gül-i ḡandānumı gözüm göre mi

G.602

1^a - ḡüsne ol dil-sitān / yüze ol nā-mihribān İÜ₃ • SK₉.

3^a - görmeden / görmedin BN.

- 4 Yanayın hālümü pervāne-şifat karşısına
Yā Rab ol şem‘-i şebistānumı gözüm göre mi
- 5 Kana kana içe mey gibi Celālī kanum
‘Aceb ol gözleri mestānumı gözüm göre mi

604 (BN: 138^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Na‘lçeñ naķşıyla sīnem gülşen oldu Gül Memi
Her ne yire ayağūñ başarsa biter gül Memi
- 2 Sırr-ı ‘aşkuñ gizlemek mümkün mi ki bī-ihtiyār
Aduñ añılsa olur ‘āşıkıların bülbul Memi
- 3 Her kim avurda çeke keyfiyyetin iş‘ār ider
Kıpķızıl dīvāne ancak leblerüñe mül Memi
- 4 Kõşılup bād-ı şabā ile hevāya yiltenür
Ben dahı bildüm anı başdan çıkar kākül Memi
- 5 Kimine gülmek naşīb oldu kimine ağlamak
Kõ Celālī derd-mendüñ ağlasun sen gül Memi

605 (BN: 138^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Çeşm-i Tātāruñ gönül mülkini tālān eyledi
‘Asker-i ‘aşkuñ bütün dünyāyı vīrān eyledi
- 2 Lāle-ḥaddüñ ḥasretinden ey leṭāfet gülşeni
Başını taşlara urmağdan kızıl kan eyledi
- 3 Gördi güm-rāh-ı belā-yı ‘aşka maḥmil bağladum
Yollara düşüp ceres feryād u efgān eyledi
- 4 Didüm ey meh devr-i ḥüsnüñde benüm hālüm n’olur
Bir iki başın şalup zülfin perīşān eyledi

- 5 Nāgehān gördi Celālī āfītāb-ı hüsnuñi
Şevke geldi şubh-veş çāk-i girībān eyledi

606 (BN: 138^b)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Ol 'Arab-zāde ki Aḥmed durur anuñ 'alemi
Rūm dilberleri her fende yanında 'Acemī
- 2 Burc-ı hüsn içre anuñ künyetidür Şemsü'd-dīn
Yiridür kulle-i eflāke çıkarsa 'alemi
- 3 Dirilürdi ölüler gerçi dem-i 'İsāda
Söylese her kişi rāciḥ görür andan bu demi
- 4 Dilini bilmezin anuñ ki diyem aḥvālüm
Nice avurda çekeydüm 'aceb ol gönçe-femi
- 5 Niyyet itmiş sefere hem-dem ü yoldaş olsun
Koşayın kāfile-i āhuma ol pür-sitemi
- 6 Vuşlatuñ yoğ idi mişli şofı hecr olmasa
Āḥirinde belī her 'ālemüñ olur elemi
- 7 Sen ṭabībā yūri var derdüñe dermān eyle
Ḥōş gelüpdür bu Celālīye anuñ derd ü gamı

607 (BN: 139^a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 'Aceb mi leblerüñden öğrenürse ḥublar āli
Yağar sükkerler ağzuñdan söze gelseñ 'Alī Bālī
- 2 Beni luṭf ile öldürseñ qabūl eyle dil ü cānum
Bu deñlü zahmetüñ ey şūḥ u fettān olmasun ḥālī
- 3 Murādum qaddüñe irmek durur gerçi liyākat yok
Efendüm kendüzine her kişinüñ himmeti 'ālī

- 4 Saçuña dil koşılmadan başına and içerlerdi
Dilinde şimdi efvāhuñ bir uğrıdur aşılmalı
- 5 Celālī hasteñi dün gördüğün gibi kıyās itme
Yitiş gel ey tabīb-i cān bugün ayruksıdur hālī

608 (BN: 139^a)

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Ne bir yār-ı muvāfık var ğam-ı dil-dārdan ğayrı
Ne bir hem-dem bulunur dīde-i hūn-bārdan ğayrı
- 2 Görinmez hālūme yanar yakılır şem'den özge
Bulınmaz sırruma mahrem der ü dīvārdan ğayrı
- 3 İştise erganūn-ı āhumı āheng olur her dem
Kimesnem yok baña dem-sāz olur kühsārdan ğayrı
- 4 Eli degmez ne çāre ol tabībüm tutmağa nabzum
Ölümlü hastesi biñ var dil-i bīmārdan ğayrı
- 5 Başumda od yanar derdā Celālī künc-i fūrkatde
Döner yok üstüme bu āh-ı āteş-bārdan ğayrı

609 (BN: 139^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Dimişüz hāk-i girībānuña himmet kapısı
Yapma kim açuk olur ehl-i mürüvvet kapısı
- 2 Feth-i bāb oldu yüzüm sürmek ile işigüñe
Miftāh-ı zerle açılır gibi devlet kapısı
- 3 Nī'met-i luṭfuñla irişmedi cān virdi rakīb
Devr-i 'adlūñde kapandı gibi rüşvet kapısı
- 4 Şāh işigi gibi ey dil yūri sengīn ol kim
Açılır ehl-i vakār üstine 'izzet kapısı

- 5 Yār işiginde vefādan me'yūs itmeñ
Hamdülillāh dahı kapanmadı hācet kapusı

610 (BN: 139^b)

Mefā'ılün Mefā'ılün Fe'ülün

- 1 Dil-i şūrīde hōş āvāre düşdi
Çıkup dīvāne-veş tağlara düşdi
- 2 'İzār u 'arız-ı yāruñ gamıyla
Bu çeşmüm āba göñlüm nāra düşdi
- 3 'Aceb mi dōstlar beñzüm şararsa
Göñlüm bir dilber-i zer-kāra düşdi
- 4 Atıldı pāreye peykān-ı tīrūñ
Ciger zahmetde qaldı yāra düşdi
- 5 Görüp zülfūñ ruhuñ üzre Celālī
Periştān-hāl olup efkāra düşdi

611 (BN: 139^b)

Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün Mefā'ılün

- 1 Cemālūñ seyr idenler 'id ü nevrūza irer qadri
İrişen perçem-i müşgīnūñe gördi şeb-i qadri
- 2 Beni birbirine barmağ ile göstereceler tañ mı
Hilāle beñzedi qaddüm göreldem sen meh-i bedri
- 3 Niçe kez tīrūñi dil bezm-i cāna da'vet itmişdür
Dile tokındı cāndan geçdi teşrīf itmedi şadri
- 4 Göñül dilleşmek itse hañçeriyle yan başar dāyım
Ne şübhe ol sitem-kāruñ baña olduğına 'özri
- 5 Celālī iltifāt itmezse ol şeh bī-huzūr olma
Güzellik 'unfuvānında bilinmez 'āşıkuñ qadri

612 (BN: 140^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Yād kılsa kūh-ı gamda bu dil-i nā-şādı
Ol lebi Şîrîn götürse hâkden Ferhâdını
- 2 İltifât itmezse ol şeh nâleme kıılmañ 'aceb
Sem'ine alur mı gül bûlbûllerüñ feryâdını
- 3 Gözlerüm yaşını döndürdi Furât u Dicleye
Ğarğa virmezse 'acebdür cismümün Bağdâdını
- 4 Görse zâhid şalduğın zünnâr-ı zülfüñ boynuma
Küfri ezberden okurdı terk idüp evrâdını
- 5 Kâr-ger olmaz hîşâr-ı 'aşka kaṭ'â tûb-ı pend
Âferîn olsun kim urmışsa anuñ bünyâdını
- 6 Bu dil-i Ferhâd n'itsün ol leb-i Şîrîne kim
Husrev-i 'âlem geçinen almamışken dâdını
- 7 Cānuñı beñ vir Celālî şüretüñ tebdîl kıl
Şayd idem dirseñ heyûlâ baħrınıñ şayyâdını

613 (BN: 140^b)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Kir getürme yüzüñe ey dil meh-i enver gibi
Alnı açuk ol felekde husrev-i hâver gibi
- 2 Ehl-i diller meclisinde götrülür elden ele
Kendü 'ıtr-ı 'ûd-ı kalbin 'arz iden micmer gibi
- 3 Bendeñi gel diñle gûş itme edāñî sözlerin
Kim benüm şâhum şerîf olmaz şebe gevher gibi
- 4 İşigüñ taşı mihekdür kalb olanı bildürür
Yüz sürenler tapuña hâliş gerekdür zer gibi

- 5 Ey Celālî yir bulam dirseñ yanında ol şehüñ
Şaklağıl yüzüñ şuyını dā'imā hançer gibi

614 (BN: 140^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Yirleri ditrettdi nālem na'ra-i Hayder gibi
Āteş-i āhum çekildi göklere ejder gibi
- 2 Şağın ad eksüklüğinden kimsede aḥşamlama
Düşmesün māhum sirişküm yoluña ülker gibi
- 3 Beñlerüñ bekler yüzüñde ger biri bir gūşeyi
Rūm ilinde adı bellü añılur begler gibi
- 4 Kāmetin şordum nigāra çeşm ü ebrū gösterür
Bu işāretlerden iz'ān olınan 'ar'ar gibi
- 5 Ey Celālî kār-gāh-ı dehr içinde görmedüm
Bir gönül eglencesi kaṭ'ā gam-ı dilber gibi

615 (BN: 140^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Destüme bir nice zer ol şāh iḥsān eyledi
Gonçe-veş dil-teng idüm gül gibi ḥandān eyledi
- 2 Cümlesi dil-şād u ben mahrūm-ı luṭf iken
Ḥālūme rahm itdi soñra reşk-i yārān eyledi
- 3 Üstüme zer saçdı ol tūbā gül-i nesrīn-miṣāl
Āteş-i gamdayken eṭrāfūm gülistān eyledi
- 4 Müflis olup kudretüm yoğ idi fūls-i aḥmere
Sikke-şüretle faḳīri ehl-i 'unvān eyledi
- 5 Ey Celālî irişüp iḥsānı on beş gün gibi
Bir hilāle bañzemişdüm mäh-ı tābān eyledi

616 (BN: 141^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Çok görünür gerçi rāh-ı iltifātuñ yügrügi
Yok ğazāl-ı dil gibi deşt-i nikātuñ yügrügi
- 2 Muğtenem olsa 'aceb mi dil semend-i ṭab' ile
Öñdül ile şāhibin besler çok atuñ yügrügi
- 3 Luṭfuña hem-pā degül gerçi olupdur cān u dil
Çār-'unşur pāsbānı şeş-cihātuñ yügrügi
- 4 Kendü yemin arturur meşhūrdur her yügrük at
Yoludur umsa teraḳḳīler ğuzātuñ yügrügi
- 5 Yilerek geldi senüñle kim ki pā-dāş oldısa
Baş açuḳ sensün Celālī kāyinātuñ yügrügi

617 (BN: 141^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Āsitānuñdan sürersin her gün āhumdan beni
Odlara yaḳma yazuḳdur her gün āhumdan beni
- 2 İşigüñden çekseler tesbīḥ-i maḥbūsān ile
Yüz çevürür şanmasunlar secde-ġāhumdan beni
- 3 Cānumı tenden cüdā kılsañ yarar ey tīġ-ı hecr
Cān bedendeyken ayurma pādişāhumdan beni
- 4 Kūyına cem' olsañ ehl-i āh u zār encüm-şümār
Baḳmadın ol yüzi māhum bilür āhumdan beni
- 5 Keşf-i mir'āt-ı cemālinden Celālī añlanur
Şerm-sār itmek diler rūy-ı siyāhumdan beni

618 (BN: 141^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Fırkatūñ fikri ile kār-ı dil eyvāy oldu
Bāde-i la‘lūñe düşdi dağı rüsvāy oldu
- 2 Göñlüme fırkatūññ bir demi biñ yılca iken
Gün yüzūñ görmeyeli hefte degül ay oldu
- 3 Tīr-i müjgānuñ umarduk çekevüz bağrumuza
İntizār ile bu kez kāmētümüz yāy oldu
- 4 Dīde vāşıl gibi iksīr-i türāb-ı rehūñe
Naqd-i eşk ile niçe sūhte-dil bāy oldu
- 5 Zıkr-i haddūñ kodı meyl itdi Celālī lebūñe
Bülbül-i zār idi tūtī-i şeker-hāy oldu

619 (BN: 141^b)*Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün*

- 1 Mürşīd idindüğüm budur ol hūb berberi
Oldur terāş idüp beni iden Kālanderī
- 2 İtse taleb müşāhede kılmağa hūsnini
Mūsāya çarhı zāhir ider nūr-ı aḥḍarı
- 3 Tīğın elinde gördi o sengīn dilūñ meger
K’olmuş durur bu çarh-ı felek deng ü serserī
- 4 Şüret bulalı ‘aks-i cemāliyle ol mehūñ
‘Aynına almaz āyinesi mihr-i enveri
- 5 Baḡsun Celālī keşf ile mir’āt-ı ḡalbūme
Görmek dilerse kim ki o rūḡ-ı muşavveri

620 (BN: 142^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Teslīm ideydi zinde-i la'line ol perī
Mir'āta baksa görse o rūḥ-ı muşavveri
- 2 Mümkün midür ki 'āşık olan hecre şabr ide
Yağar kül eyler āteş-i fūrkat semenderi
- 3 Ol serv-i ser-keşi ki göre pāyına düşer
Dünyā yüzinde görmedüm eşküm gibi cerī
- 4 Feth idemez dilā dil-i dil-dārı ğayr-ı 'aşk
Ḥayder gerekdür açabile bāb-ı Ḥayberi
- 5 Tolaşdı tā ki sünbül-i bāğ-ı cemālūñe
Oldı Celālī bād-ı şabā gibi serserī

621 (BN: 142^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Bī-ğarār iden nigārā āb-veş sensin beni
Zār u ser-gerdān iden tūlāb-veş sensin beni
- 2 Her seher envār-ı 'aşka gün gibi mazhar kılup
Her gice pür-şevk iden mehtāb-veş sensin beni
- 3 Göricek ebrūñı kıblem secde kılsam vechi var
Kim dü-tā-ğad eyleyen mihrāb-veş sensin beni
- 4 Kebş-i dil tīg-ı müjeñden nice şekvā eylesün
Ala kanlara koyan kaşşāb-veş sensin beni
- 5 Āsiyāb-ı dehre dönmezdi Celālī meyl ile
Pāy-ı çarḡa akıdan miz-āb-veş sensin beni

622 (BN: 142^b)*Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün*

- 1 Hâṭ-ı ruḥsârı bu şeb zülf ile tedbîr itdi
Hâtem-i la‘lini güm kılmaga el bir itdi
- 2 Taşa dutdı beni ol yâr-ı sitem-kâr bugün
Bu göñül ḥânesi vîrân idi ta‘mîr itdi
- 3 Pîşrev olduğıçün tîrüne ey kaşı kemân
Dilde peykân-ı ḥadengüñ giderek yir itdi
- 4 Zülmi terk eyle didüm eslemedüñ gördüñ mi
Dûd-ı âh âyine-i ḥüsnüne te’sîr itdi
- 5 Bezm-i ‘aşk içre mürîd oldı Celâlî aña kim
Beni tebdîl idüp ey dil meyi tağyîr itdi

623 (BN: 142^b)*Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün*

- 1 Sînede zaḥmumla peykānuñ göñül bir eyledi
Anlaruñ bu ittiḥādı cāna te’sîr eyledi
- 2 Cānı istikbāle evvel geldügiçün cümleden
Dilde peykân-ı ḥadeng-i gamzesi yir eyledi
- 3 Görinen dîvân-ı ḥüsniinde degüldür zülf ü ḥaṭ
Mûr u mārı ḥâtem-i la‘liyle teşhîr eyledi
- 4 Fehm idüp bâzâr-ı ḥüsniinde kuşûrın fırsatunuñ
Kara sürüp rûy-ı mâh-ı bedre teşhîr eyledi
- 5 Keşf-i tevḥîde Celâlî iricek Manşûr-veş
El yuyup cāndan namâz-ı ‘aşka tekbîr eyledi

624 (BN: 143^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Her ne dem sūz-ı derūnın 'arz ider cānāna nāy
Hālet-i 'aşk ile ey dil kār ider çaḡ cāna nāy
- 2 Baş eger gögsin döger hālāta varur çeng ü def
Her ser-āḡāz eyledükçe nāle vü efgāna nāy
- 3 Boynı baḡlu 'aşk ile baḡrı delinmiş hecr ile
Niçe dem yanmış yakılmış āteş-i sūzāna nāy
- 4 Hem-nefes oldukça 'uşşāka o şeh nāz itmesün
Bezm-i 'aşkında degüldür ḡod bilür bīḡāne nāy
- 5 Ehl-i 'irfāna açar rāzın zebān-ı hāl ile
Boynın ursañ sırrın fāş eylemez nā-dāna nāy
- 6 Dāḡlardur sīnesi üzre delükler şanmañuz
Hānḡāh-ı 'aşḡuñ abdālı geçer ferzāne nāy
- 7 Bir hevā-ḡ^vāhuñdur aḡzı var dili yok dōstum
Bezm-i ḡāşuñdan revā görme gide yabāna nāy
- 8 Heft-bend ile miyān-beste ḡuluñdur müstaḡīm
Ḥıdmetüñde gice gün ḡāyım durur merdāne nāy
- 9 Cām u mey aḡız bir idüp öpse la'lüñ āl ile
Şem' gibi meclis içre göz kıpar yārāna nāy
- 10 Zāhid-i efsürde ḡuş itmez Celālī nālişüñ
Sūz-ı 'aşkı görmeyen cāna gelür efsāne nāy

625 (BN: 143^b)*Mef'ülü Fā'ilātü Mef'ülü Fā'ilün*

- 1 Ey murḡ-ı dil nice pür-āvāz itdüñ terāneyi
Koymaz o ḡül ḡulaḡına degme fesāneyi

- 2 Şanmañ anı tefāhur ide bezm-i şāh ile
Fehm eyleyen kimesne fenā-yı zamāneyi
- 3 Kılmazdı zümre-i hükemā da‘vi-i kıdem
Kim vaz‘ idüpdür añlasa bu kārḥāneyi
- 4 Cānā dil oldu erre-i reşk ile şāḥ şāḥ
El oynı üzre görelı zülfüñle şāneyi
- 5 Öldürmege bahāne ararmış Celāliyi
Cürmine mu‘terıfdür o n’eyler bahāneyi

626 (BN: 143^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Sākıyā şabr it bugün şun cāmı bayrām ırtesi
Rınd-i dürd-āşām ıder bayrāmı bayrām ırtesi
- 2 Avlavayalum sım ü mey ile tezerv-i ‘ışveyi
Dökelüm dāne kuralum dāmı bayrām ırtesi
- 3 Kānķı bezmüñ ehline nuķl-ı lebi olur naşīb
Gözleyelüm ol gözi bādāmı bayrām ırtesi
- 4 La‘lūñi vaşluñdan evvel cān umar ey meh didüm
Didi olur bādenüñ eyyāmı bayrām ırtesi
- 5 Rūze ırdiyse Celālī tā’ib olduñ bādeye
Ḥūblardan göresin ıbrāmı bayrām ırtesi

627 (BN: 143^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Yırde gökde görmedüm bir meh-likā ‘İsā gibi
Öge öge göge çıkarsam revā ‘İsā gibi
- 2 Cān u dil terkiyle ol māhuñ irişdüm kūyına
Eyledüm tecrīd ile gönüllerde cā ‘İsā gibi

- 3 Ölmege cānlar virürler hasteler çün gördiler
Mürdeler ihyā ider la‘lūñ şehā ‘İsā gibi
- 4 Fitneler kıopardı ‘uşşāk içre demdür eyleseñ
Kıatl-i Deccāl-i rakībī iktizā ‘İsā gibi
- 5 Ey Celālī vuşlata irmek keşāfetle muḥāl
Kılmayan kesb-i leṭāfet muṭlaḳā ‘İsā gibi

628 (BN: 144^a ▪ YK₃: 8^b)

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Cismüm ğam-ı firāk ile zerd oldı zer gibi
Kıucsam ne var miyānuñı zerrīn kemer gibi
- 2 Zann itme ketm ola ḥaṭ-ı ḥüsnüñ terāş ile
Şāyi‘ olur ne var ola kıara ḥaber gibi
- 3 İki kitāba beñzedürem zülf ü ḥaṭṭuñı
Biri muṭavvel ola biri muḥtasar gibi
- 4 Maḥbüb odur ki cāzibesı cāna kār ide
Ehl-i dile görünmeye naḳş-ı ḥacer gibi
- 5 Altun iden Celālī nazardur vücūduñı
Dünyā yüzinde cevher olur mı nazar gibi

629 (BN: 144^a)

Mef‘ūlü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Gözler rakīb sāye-veş ol kıadd-i dilberi
Servüñ ‘aceb degül mi pelīd ola hem-seri
- 2 İnsāna vahşet eyleyüp itmez müvāneset
Māyildür ehrimenlere bi’t-ṭab‘ ol perī

- 3 ‘Uşşākı görse tek tırılmaz kudurur hasūd
İtler yirine öldüre idi ol ebteri
- 4 Varma kapuña rūḥ-ı revānum raķīb ile
Zīrā ki çıkmadı göge ‘İsā ile ḥarī
- 5 Çok söyleme Celālī kesāda düşer sözüñ
Ḳadrini bilmeyenlere ḥarc itme gevheri

630 (BN: 145^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

- 1 O serve olalı maḥlaş Zülālī
Aķıtmış pāyına āb-ı zülālī
- 2 Ḳamu nazmıdur anuñ dürr-i meknūn
Bulınur her sözünñ bir Ḥayālī
- 3 Olupdur kābiliyyet aña Zātī
Kelām u mantıķa var yüz Su’ālī
- 4 Ḥicābından kızardur Mihrī Ḥüsñī
Çoğ eksük düşürür kaşı Hilālī
- 5 Anuñ çok şāh-ı ḥüsn olmuş ‘Ubeydī
Kimi Hecrī düşüp kimi Vişālī
- 6 Nüfūz eyler o şāhuñ Emrī Fevrī
Çün izhār ola tuğrā-yı Cemālī
- 7 Çıkup Mecnūn mişālī tağa düşdi
Görenler ol güzel gözlü Ğazālī
- 8 Firākına düşen kalmaz mü’ebbid
Ki her bir cevrinüñ var bir Me’ālī
- 9 Biri birine girmiş Çīn-i zülfi
Yine baş kaldura gibi Celālī

631 (BN: 145^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Ol lebi Şîrîn çü kaşr-ı hüsniñ ābād eyledi
Niçe biñ Husrevleri yolında Ferhād eyledi
- 2 'Āşîka mihr-i vefā 'ahd itmek ile ol perî
Leyliyi Mecnūn u Hurşîdi Feraḥşād eyledi
- 3 Bu dil-i ser-mesti semt-i hüsne çekdi pîr-i 'aşk
Meşrebüm gördi benüm bu yüzden irşād eyledi
- 4 Boynı bağılu kul idinmişken ğam-ı dünyā beni
Cebr ile 'aşkuñ elinden aldı āzād eyledi
- 5 Cevrüne cānā Celālīde taḥammül yoğ iken
Miḥnet-i hecrüñ bu kez her derde mu'tād eyledi

632 (BN: 145^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Bir nefes ḥ^vān-ı ğam-ı 'aşkuñ beni aç itmedi
Şükrüm oldur ki hele nā-merde muḥtāc itmedi
- 2 Dergehüñden yiyidür merdūd ise İblīs-veş
Ḥāk-i pāy-ı zāt-ı pāküñ kim ki ser-tāc itmedi
- 3 İ'timād itmez şu kim ṭayy-ı zamān-ı hecrüne
İ'tikādum budur ol ikrār-ı mi'rāc itmedi
- 4 Her kaçan alduñ oquñ yayuñ ele ta'līm için
Kim durur ḥāk-i teninde tācın umac itmedi
- 5 Gördügi ḥāletde cān atdı Celālī zülfüne
Dāra aşılmağda bu iqdāmı Ḥallāc itmedi

633 (BN: 145^a)*Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 Çün sâye şaldı üstüme serv-i çemân gibi
Gönlüm ağıtdı pâyına âb-ı revân gibi
- 2 Hâm oldı intizâr-ı hadengünle kâmetüm
Çeksem bu kara bağruma bir kez kemân gibi
- 3 Zâr u nizâr ider kişiyi fikrtet-i haţuñ
Yâbis hevâsı milket-i Hindûstân gibi
- 4 Tîrine el uzatdum ol ebrû-kemânumuñ
Sînem şikâfına aķadüşdi yılan gibi
- 5 Veh kim hevâ-yı hecr-i bahâr-ı 'izâr-ı yâr
Zerd itdi berg-i çihremi bād-ı hâzân gibi
- 6 Hâl-i Kureyş milket-i hüsünde añılur
Merdânelıkla Hamze-i şâhib-kırân gibi
- 7 Her bir nazarda katlûne biñ kerre kaçd ider
Yâruñ Celâlî kaçdı seni imtiyhân gibi

634 (BN: 145^b)*Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 La'lüñ mey-i taķassürine cām olam gibi
Bezm-i ruķuñda sākî mey-âşâm olam gibi
- 2 La'l-i lebüñ şafâsı ile cām-ı Cem-mişâl
Başdan ayaķa sākî ser-encām olam gibi
- 3 Bed-nâm olam kapuñda olan rāģıb-ı vaķâr
Koyup vaķarı hâşılı bed-nâm olam gibi
- 4 Tüyince şıģadum baña rām olsun olmadı
Nâ-çâr mâr-ı zülfine ben rām olam gibi

- 5 Ma'nāya kimse bakmaz ider şūrete nazar
Koyup Celālī şī'rūmi ressām olam gibi

635 (BN: 146^a)

Mef'ūlü Fā'ilātün Mef'ūlü Fā'ilātün

- 1 Naḳd-i ḡamı göñülde genc-i ḡarāba düşdi
Ḥayfā o şāh-ı ḡusnūñ genci ḡarāba düşdi
- 2 Dil bāb-ı vuşlatında gerçi fütāde oldı
Ḥaṭṭı yiri budur ki 'ālī-cenāba düşdi
- 3 Sehm-i siḡām-ı ḡamzeñ zühde düşürdi ḡalkı
Ümmīd-i la'lūñ ile göñlüm şarāba düşdi
- 4 Bezm-i ruḡuñda sākī cām-ı lebūñe karşı
Güller aşılduḡınca ḡonçe ḡicāba düşdi
- 5 İlzām-ı la'lūñ ile bīmār olalı cānum
Terk eyledi su'ālī şimdi cevāba düşdi
- 6 Ey māh kim ki görse ḡaṭṭuñda ḡabḡabuñ dir
Bir beyza-i ḡümādur ol kim seḡāba düşdi
- 7 Olalı ḡülşeninde ruḡşat şafīr-i zāḡa
Dil bülbüli Celālī ıztırāba düşdi

636 (BN: 146^a)

Mef'ūlü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Hecrūñde göñül āteş-i sūzāna ışındı
Pervāne-şifat şem'-i şebistāna ışındı
- 2 Leylī saçına bende düşelden dil-i Mecnūn
Ḳaydum görüp öz ḡāline dīvāne ışındı
- 3 Fehm eyleyeli müttefik āḡyār ile yārı
Efsürde-göñül āteş-i hicrāna ışındı

4 Ey dil er iseñ bakma Züleyhâ-yı cihâna
Bağ Yūsufuñ aḥvāline zindāna ışıñdı

5 Bārid görinüp şāh-ı ‘Acem mülki Celālī
Āvāre gönül geldi Şaruḥana ışıñdı

637 (BN: 146^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

1 Vuşlata irdi şu kim ‘aşık-ı nā-kām oldı
Kendü nāmın gözeden göz göre bed-nām oldı

2 Gördi dīdāruñı bī-ḥodlīg ile ‘aşık-ı zār
Zāhidüñ fikri ḥayālāt ile evhām oldı

3 ‘İd ü ḳadri gözedürken görinüp zülf ü ruḥuñ
Gicemüz gündüzümüz ḳadr ile bayrām oldı

4 Dīde seyrinde iken ḥadüñi setr itdi ḥaṭuñ
Gicemüz gündüz iken gündüzümüz şām oldı

5 Zāde-i ṭab‘uña ḥaml itme Celālī baña bağ
Bu ğazel cānib-i Ḥaḳdan saña ilhām oldı

638 (BN: 146^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

1 Sū-be-sū kūyın tolanursam yiridür cū gibi
Pāyına ol serv-ḳad gönüm aḳıtdı şu gibi

2 Gönlümi sevdālara şaldı hevāya ‘aḳlumi
Zülfine sünbül dimişler hūş-ber dārū

3 Ol mehüñ āyīne-i ḥüsniinde n’eyler ḥaṭ u ḥāl
Mün‘akis olmuş durur başumdaki yazı gibi

4 Dür idelden gönlümi cānā nazardan gözlerüñ
Bī-ḥod olmuşdur şayuklar öliceḳ şayru gibi

- 5 Kılmađuñ eşkümde bu cism-i nizārumdan su'āl
Nā-bedīd olmuş durur Ceyhūna düşmiş mü gibi
- 6 Nāf-ı Çīn sevdā-yı bŷy-ı zŷlfŷñe olmuş esīr
İrtikāb-ı kaṭ'-ı raḥm itdŷgi anuñ bŷ gibi
- 7 Dīdede her dem ḥayāl-i sŷnbŷlŷñ cānā Celāl
Besler eşk ile sifāl içre olan şebbŷ gibi

639 (BN: 147^a ▪ AE₇: 154^b ▪ SK₁₀: 53^b)

Mefā'ilŷn Mefā'ilŷn Fe'ŷlŷn

- 1 Ruḥuñda seyr iden nŷr-ı Ḥudāyı
Ṭavāf-ı Ka'bede görmez şafāyı
- 2 Metā'-ı zŷlfŷñe olan ḥarīdār
Eliyle şatun almışdur belāyı
- 3 Bir iki kez baña dik geldi ğamzeñ
Kaşuñdan öğrenŷpdŷr yaykarayı
- 4 Ğubār-ı kŷyuñ añlar kuḥlı aķyār
Ne bilsŷn bī-başar aḳdan karayı
- 5 Celālī bendeñi ferdāya şalma
Erenler naḳde kılmışdur du'āyı

640 (BN: 147^a)

Fā'ilātŷn Fā'ilātŷn Fā'ilātŷn Fā'ilŷn

- 1 Ol gözi ḥŷnī şuşarsa ḳana bayrām irtesi
Ḥācetŷm budur ki ḳana ḳana bayrām irtesi
- 2 Niçe kez teslīm ŷ cān itdŷm ḳabŷle geḳmedi
Umaram māyil ola ḳurbāna bayrām irtesi
- 3 Ḳāleb-i bī-cāna dŷndŷk rŷze-i hicrān ile
Olalum cānān ile cān cāna bayrām irtesi
- 4 Dŷndi bir şuyı şoķulmuş āsiyāba bezmŷmŷz
Çarḥumuz batdı meded peymāna bayrām irtesi

- 5 Mey-fürüşuñ ayağın öpmek müyesser ola ger
Aç ölem baş egmeyem devrāna bayrām irtesi
- 6 Cürmümüz bilsek nedür bize bu şu işkencesi
Çāre yok mı ‘afv ile ihsāna bayrām irtesi
- 7 ‘Aqla yār olan kişi şavm ile oldı bī-mecāl
‘Aqlı yār olan olur dīvāne bayrām irtesi
- 8 Şimdi añlamaz niçe ser-keşleri seyr idesüz
Ayağına akıda meyḥāne bayrām irtesi
- 9 Bir iki üç āydur perhīzümüz besdür Celāl
Olalum şūrīde vü mestāne bayrām irtesi

641 (BN: 147^b)

Mef‘ūlū Fā‘ilātū Mefā‘ilū Fā‘ilūn

- 1 Bir çeşmede bugün elini bir güzel yudı
Reşk ile ağlamakdan özinden göz el yudı
- 2 Germābede bu ḥaste-dili tutdı ol güzel
Bī-hūş oldum öldi şanup bir güzel yudı
- 3 Yüzler kıyası oldı bize fikr-i ḥaṭṭ-ı yār
Elvāḥ-ı çihremüz yaşumuz mā-ḥaşal yudı
- 4 Cehdi itdi şūfī yüz yumadı āb-dest ile
Āḥir nefes kilāb ile kırsañ şakal yudı
- 5 Vaḥdet deminde sem‘ine irdi şalā-yı ‘aşk
Manşūr-veş Celāli gelüp başdan el yudı

642 (BN: 147^b)

Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilātūn Fā‘ilūn

- 1 Degme gözler mi görür dünyāda cānā sīneñi
Nürdan ḥalk eylemişdür Ḥaḳ Te‘ālā sīneñi

- 2 Terk iderlerdi cinānı Ādem ü Havvā gibi
Hūr u Rıdvān bir nazar kılsa temāşā sīneñi
- 3 Ölmeden havf eylemez cānān ile pehlū olan
Cān u dil iki cihāna vire hāşā sīneñi
- 4 Kadre irsem hācetüm bilsem kabūl olur hemān
Cümleden evvel ben eylerdüm temennā sīneñi
- 5 Döymeyüp nūr u şu‘ā‘ına kamaşur gözleri
Görse bir gün āfitāb-ı ‘ālem-ārā sīneñi
- 6 Şeb-sezā-yı lāle-ḥad tağ üsti bāğ olur baña
Sīne-i pūr-dāguma çeksem o ra‘nā sīneñi
- 7 Cūy-bār içre ‘ayān olduğça ‘aks-i kāmētūñ
Vechi var çāk eyleseñ ey serv-i bālā sīneñi
- 8 Māh girmiş koynuma seyrümde ta‘bīr eyledüm
Sīneye çekmek görünür gibi zībā sīneñi
- 9 Bī-vücūd iken Celālī kendüyi görür hemān
Bir nazar āyīne-veş görse muşaffā sīneñi

643 (BN: 148^a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 İtdügin zaḥm-ı dilde peykānı
İdemez merhem-i Süleymānī
- 2 Resm-i na‘l-i semendi rüyumda
Okınur naķş-ı mihr-i sultānī
- 3 Gördi deryā-yı ḥüsnini bī-ḥad
Karaya kodı māh-ı tābānı
- 4 Kıldı ān-ı dehānı cānı nihān
Anı bī-ḥod olur gören ānī

- 5 Bir perîdür dehânınınuñ haberi
Ani görür kişi görür cānı
- 6 Sîb-i sükker durur zenaḥdānuñ
Zann idermiş rakîb ḥayvānî
- 7 Ḥüsn-i nazmı Celālînuñ ğālib
Aldı zîr-i ḥüsāma Ḥassānı

644 (BN: 148^b)

Mef'ûlû Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Biñden ziyāde 'āşıkı var kūh-ken gibi
Gelmiş degül o Ḥusrev-i Şîrîn-suḥen gibi
- 2 Terk-i güle ne cüz'î durur terk-i ser gerek
Ol serv-kāmete şarılan yāsemen gibi
- 3 Mümtāz-ı ḥüsn ü kāmîl-i 'aşk ey şeh-i be-nām
Ne sen gibi zamānede vardur ne ben gibi
- 4 Sevdā-yı zülf-i yār ile miskîn gönül yine
İster ki kaṭ'-ı rahm ide misk-i Ḥuten gibi
- 5 Bu sūz-ı Ḥusrev ü ḥayāl-i Kemāl ile
Elfāz-ı Ḥāfız ile Celālî Ḥasen gibi

645 (BN: 148^b • İÜ₆: 115^a • TK₁: 592^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Tîr-i ğamzeñ dile olmaya şanurdum zararı
Zararı cānuma geçdi bu kez aldum haberi
- 2 Ḥaberi yok dimeñüz āhum oḳından çarḥuñ
Çarḥuñ ey māh deler bağrını āh-ı seherî

G.645

1^b - Tîr-i ğamzeñ / Tîr-i hecrüñ BN.

- 3 Seherî bir yüzi gün peyke gönül düşdi becid
Becid umar ki meh-i nev ola rûşen teberi
- 4 Teber-i yâra tutan sîne degüldür ‘âşık
‘Âşık oldur okına tutmaya karşı siperi
- 5 Siperi mihr ile mehden yapunurmuş rûz u şeb
Rûz u şeb âhum okından gibi çarhuñ hâzeri
- 6 Hâzeri var gözümüñ hâk-i rehûñden ola dūr
Dūr olursa nereden kesb ide nūr-ı başarı
- 7 Başarı yok ne seçer hâk-i rehûñle kuhlı
Kuhlı kim görse bedîhî görür anı nazarı
- 8 Nazarı pāk olana hâk-i rehûñdür cevher
Cevhere mâlik olur kim ki bilürse haceri
- 9 Haceri hâci tavâf ide mi görse işigüñ
İşigüñ taşınuñ ey şeh katı zâhir eşeri
- 10 Eşeri mihr-i ruhuñdan umaram ben zerre
Zerre bulmadı vücūd olmasa mihrüñ nazarı
- 11 Nazarı şöhrete şalmadı Celālî ‘ârif
‘Ârif oldur ki hüner şaymaya ‘arz-ı hüneri

646 (BN: 149^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Haṭ-ı la‘lünde zülfüñ rām ider oldukça dil bağı
Kim anuñ biri şîrînlük durur birisi dil bağı
- 2 İki gözüm arasından şu sızmaz idi dem geldi
İzüñ tozu içün oldılar biri biriyle kan bağı

- 3 Ezelden atun oynağı durur ey cān ten-i ḥākī
Nişān-ı na‘l-i esbūndür bu yir yir sīnemün dāğı
- 4 Maḥabbet yolını şorma dilā Mecnūn u Ferhādı
Ne bilür vādi-i ‘aşkuñ ṭarīķin ol iki ṭāğī
- 5 Cināna dahı varursa Celālī eylemez ārām
Anı āvāre kılmışdur bahār-ı ḥüsnüñün çağı

647 (BN: 149^a)

Mef‘ūlū Fā‘ilātū Mefā‘ilū Fā‘ilūn

- 1 Dillerde cevr-i yār ise ger ğam didükleri
Yokdur muḳarrer oldı ki ‘ālem didükleri
- 2 Terk itdi cenneti ğam-ı dīdār-ı yār ile
İnşāf idün ki n’eylesün ādem didükleri
- 3 Pervāne kılmışam dili şem‘-i bezme
Bir cūr‘a-keş fütādesidür Cem didükleri
- 4 Kābil degül dil anlaruñ aḥkām-ı ‘ilmine
Bir tār-ı ‘ankebūt ola muḥkem didükleri
- 5 Şanma şehā Celālīde te’şīr-i ğam ola
Hīç ehl-i ‘aşka kār ide mi semm didükleri

648 (BN: 149^b)

Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn

- 1 Nazīri yok o mihrūñ kim durur teşbīh iden māhı
İki ‘ālemde bir görür anı bir bilen Allāhı
- 2 Dehān-ı yāra teşbīh eyleme hīç gonçeyi ey gül
Gel eṭrāfa kulağ ur gör ne söyler diñle efvāhı
- 3 Ta‘accüb itme eklense ḥayāl-i ḥançerūñ dilde
Bilürsin āb-ı şāf içre müşāhid olduğın māhı

- 4 Ya bend-i zülfüñ olmuş cāna bir deryā zenaḥdānuñ
Ki seçmez sālīk-i rāh-ı irādet çāh ile cāhı
- 5 Vefā vü luṭfuñı her gāh görürken göñlümi gör kim
Aña ḳānī^c degül cev̄ ü cefāñ ümmīd ider gāhı
- 6 Şularken yollaruñ tozdan Celālī eşk-i çeşm ile
Nem alup ırma sāyeñden gel ey serv ol hevā-ḫ^vāhı

649 (BN: 149^b)

Mef^cūlū Fā^cilātū Mefā^cīlū Fā^cilūn

- 1 ‘Aynıyla mühr-i ḥüsnüñ iken ‘ālemüñ gözi
Sensüz görür mi ‘ālemi hīç ādemüñ gözi
- 2 Şīrīn lebüñ recāsına ey Yūsuf-ı cemāl
Ya^cḳūb-veş ağardı şeker bādemüñ gözi
- 3 Düşmez hicāb-ı ḥalka-i zülfüñle la^clūñe
‘Īsā-yı zāra hīç dege mi Meryemüñ gözi
- 4 Nāzük lebüñi şakla ḥabāb-ı şarābdan
Ṭoḳınmasun nigāh ile nā-maḥremüñ gözi
- 5 Meclisde zıkr-i bāde-i la^clūñle sāḳiyā
Ḥātem gibi kızarmadı cām-ı Cemüñ gözi
- 6 Zann eylemeñ o şāhuñ eli gölgesinde mühr
Ardınca ḳaldı nāmesinüñ ḥātemüñ gözi
- 7 Cānā Celālī Ka^cbe-i kūyuñdan olsa dūr
Ağlar şu deñlü kim bulunur zemzemüñ gözi

650 (BN: 150^a ▪ AE₅: 127^a ▪ AE₆: 16^a ▪ İÜ₈: 25^a ▪ SK₇: 169^b ▪ YK₄: 50^b)

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

- 1 Söylenmedi murādum ol meh-likāya qaldı
Hālüm şorarsa yārān işüm Hudāya qaldı
- 2 Dünyāda gitdi dādum alınmadı lebinden
Da'vāmuz ol perīle yevmü'l-cezāya qaldı
- 3 Tağıldı 'aql u şabrum her biri bir yañaya
Göñlüm bu aralıqda ol pür-cefāya qaldı
- 4 Mey şöhetini yārān telh itdi dimesünler
Yine bugün namāzum şūfī kazāya qaldı
- 5 Ol gonçeden alınmaz bŷy-ı vefā Celālī
Bu luṭf u bu mürüvvet bād-ı şabāyā qaldı

651 (BN: 150^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 İhtiyār itme kazā diyü dilā zārliḡi
Hañçerinüñ ne kadar olsa dil-āzārliḡi
- 2 İnkisāruñ görüp inkārı ḡo dil-dāra dilā
Hāneñi yıkmaz idi olmasa mi'mārliḡi
- 3 Haḡ degül mi gör e Manşūruñ ene'l-Haḡ didüḡi
Böyle ber-dād ideler olmaya berdārliḡi
- 4 Haber-i sırr-ı dehānın nefes-i neyden aluñ
Yok dimeñ aña ki yoklıḡdur anuñ vārliḡi
- 5 Heves-i bŷse-i la'li var ise ḡalbŷnde
Cām-ı meyden göñŷl öğren yŷri cerrārliḡi

G.650

2^b - yevmü'l-cezāya / yevm-i cezāya SK₇.

3^a - yañaya / yañadan AE₆.

4^a - şöhetini / şöhetine AE₅.

- 6 Āfitāb-ı kadehe n'ola baş egse sākī
Niçe serdārı şalar ayağa el tārliġi
- 7 Niçe bir burc-ı beden hıfzı Celālī demidür
Ṭā'ir-i kuds olalum ehline diz-dārliġi

652 (BN: 150^b)

Fe'ilātün Mef'ülün Fe'ilün

- 1 Bilürüz ey perī cüvānlıġuñı
Ḥaḳ budur görmedük yamanlıġuñı
- 2 Seni nā-mihribān bilürmiş mäh
Bildüre mäh mihribānlıġuñı
- 3 Açma rāz-ı dehān-ı yārı dilā
Ḥalka bildürme ħurde-dānlıġuñı
- 4 Def göġüs kaḳduġı saña ey dil
Añladı neyle hem-zebānlıġuñı
- 5 Kām-rān ol zamān olurdı Celāl
Nāgehān görse kām-rānlıġuñı

653 (BN: 151^a)

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

- 1 Şanma biter ṭabībā merhemle sīne dāġı
Tā va'de-i kıyāmet söyınmez er ocaġı
- 2 Teskīn ider mi vā'iz bārid nefesle sūzum
Kimse söyındürimez Ḥaḳ yaḳduġı çerāġı
- 3 Zühhāda seyr-i ħüsnüñ kayd olmasa 'aceb mi
Ervāhı şayd içündür ol kara zülfüñ aġı
- 4 Cennāt-ı ħüsnüñ içre n'eyler o zülf-i ser-keş
Ey ħurī vechi yokdur kermüñ o bāğa yaġı
- 5 Bülbül mişāli yāra var idi çok laṭifem
Nāzükdür ol gül-i ter götürmez ola lāġı

- 6 Zülfine virmedi yüz tā çıkmayınca başdan
Ser virenün yolında cennetdedür durağı
- 7 Müstağnī olduğundan daħl itmeñüz Celāle
Düşürmez ihtiyāca gencīne-i ferāğı

654 (BN: 150^a ▪ GŞ: 124^s)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Halka hāk gelmedi Manşūruñ ene’l-Hāk didügi
Görinür münkire küfr ehl-i hākun hāk didügi
- 2 Ehl-i cezbe saña ancak dimez aħmak zāhid
Belki āķilleredür anlaruñ aħmak didügi
- 3 Biz anı milket-i nā-sūte muķayyed görürüz
Şūfiyenün ‘ālem-i lāhūt ise muṭlak didügi
- 4 Göñül alçaķda didükse bizi alçaķda ķoma
Āsumāndan yücedür ‘ārifün alçaķ didügi
- 5 ‘Amel ü fi‘lünī bilseñ neye beñzer şūfī
Naħviyūnuñ müte‘allık müte‘allak didügi
- 6 Dest-gīr oldu getürdi bizi Cemşīd itdi
Başumuz tācı durur sāķīnün ayak didügi
- 7 Her ne dirlerse disünler ķo Celālī saña halk
Didügi kimsenün olmaz olur Hāk didügi

655 (BN: 151^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Māyil göre çü kendüye bir bende şāhını
Eflāke virmez işiginün ‘izz ü cāhını
- 2 Şanmañ hilāl baş ķodı çün hāk-i pāyına
Hurşīd göge atdı feraħdan külāhını
- 3 Na‘l-i sümm-i semendini şems ü kamer gören
Şaymaz peşīze nüh felegün mihr ü māhını

- 4 Bi'l-ittifāk maḫṣad-ı Akṣā durur yüzüñ
Her milletüñ şorarsañ eger kıble-gāhını
- 5 Gelme celāle cürm-i Celāle bakup şehā
Dīvānenüñ melā'ike yazmaz günāhını

656 (BN: 151^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 N'eyler muḫīm-i kūyuñ olanlar riyāseti
La-şeydür ol ki 'āriyetidür ri'āyeti
- 2 Bir pādişāha k'ehl-i velāyet mürīd ola
Nā-dān durur yabānda arayan velāyeti
- 3 Meyli 'avāma muḫtaş olur luṭfi 'ām olan
Şāhā ḫavāşsa münḫaşır it cell-i himmeti
- 4 İrdi rikāb-ı būsūña la'l-i āb-ı rüy ile
Mücib dilā edebdür olan 'izz ü rif'ati
- 5 Devlet umar ḫapuñda Celālī didüm didi
Ḳalur ḫapumda var ise başında devleti

657 (BN: 152^a)

Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün

- 1 Cām-ı mey-i la'lüñ beni ayağa düşürdi
Bir cür'a gibi yok yire toprağa düşürdi
- 2 Bir 'işve ile ol gözi āhū saçı Leylī
Mecnūn gibi göñlümi alup ṭağa düşürdi
- 3 Nāzüklük ile beñ virüben dāne ḫālin
Zülf-i siyehi murğ-ı dili ağa düşürdi
- 4 Ğarḫ itdi gözüm yaşına ol serv-i ser-efrāz
Lāğ ile beni göz göre ırmağa düşürdi

- 5 Irmağdan ibā eyler iken dil kademinde
Ol şāh Celālī beni azmağa düşürdi

658 (BN: 152^a ▪ TK₂: 74^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Kerem it ıaħve-fürüş añlama çok fincānı
Ehl-i keyfün dir iseñ yirine gelsün cānı
- 2 Birebir dirler anuñ şerbeti dil-ħastelere
İaħve olursa n’ola derdümüzün dermānı
- 3 Kendü devrinde ĥaķīķat bu ki Nüşirevāndur
Ma‘deletle gice gündüz sürilür devrānı
- 4 Nehy-i şerbet-i mey ile tefrikaya düşmişken
Cem‘ iden birbirile şimdi odur yārānı
- 5 Yed-i şer‘ ile anuñ kimse ayağın çekemez
Mişli yok avlamasun mı yalıñuz meydānı
- 6 Ŧab‘ı bārid añılur ol Ħabeşī dilberinün
Bizüm añladuğumuz bu ışıcağdur kanı
- 7 Gerçi efvāh aña bundur gelicek germiyete
Ħōş zarāfetle öper la‘l-i leb-i cānānı
- 8 Kimi ‘örfī kimi şer‘ī olur envā‘ı meyün
Ħaķ budur eşride de ıaħveye olmaz şānı
- 9 Berş ü efyün yüzi şuyından anuñ şermende
Ehl-i keyf olsa ‘aceb midür anuñ ĥayrānı
- 10 Bir siyeh-çerde yalıñ yüzlü güzeldür ıaħve
Işıdur kendüzine pādişeh-i devrānı
- 11 Düşdi mābeyne bürüdet kerem it ey ıaħve
Ten-i efsürdeye mihrünle ışıındur cānı

- 12 N'ola aldukça ele kâse-i fincânı Celâl
Aḥmed-i Būnīye ser-cümle olursañ şānī

659 (BN: 152^b)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Gördi nārenci geyer ol gök elā gözlü begi
Dūd-ı āhum çekilüp göklere geydi tütegi
- 2 Ol ḥarīdār-ı metā'-ı ğam-ı dil-dāra dilā
Gel sözüm diñle gerekmezken alıgör geregi
- 3 Der-i dil-dāra dil-i nāşihı bend itme gönül
Var yüri issi didügi yire bağla eşegi
- 4 'Aşkı rām eyleyemez dil gibi 'aqlum özine
Bu atalar sözidür kim oğul olmaz güyegi
- 5 İşigüñde gice gün kimse kayurmasa anı
Ḥāk ile oynar oturur iki gözüm bebegi
- 6 Āsitānuña muḳābil görünür ḳuṭb-ı felek
Dōstum Ka'be-i kūyuñ gibi yirüñ göbegi
- 7 Ḥātem-i mühr-i Süleymān mı yokdur dehenüñ
Ḳılsa teşhīr ne var insī vü cinnī melegi
- 8 Taşra çıkarmadı başdan ḥarem-i ḥüsnüñden
Olmasa 'aqlı kısa zülfüñüñ uzun etegi
- 9 Fikr-i zülfüñle yoluña cān vire Celāl
Āsitānında revā mı ola zāyi' emegi

660 (BN: 153^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilün

- 1 Nice ta'bīr olnur fūrḳat-i cānān elemi
Ġayr-ı ālāma ḳıyās ola mı hīç cān elemi

- 2 Tīrini gözle dilā k'ehl-i ʔarīkat olanuñ
Cānına minnet olur hīdmet-i cānān elemi
- 3 Seg-i kūyuñ arasında döyimez zillate dil
Beñzemez ğayr-ı ğama akrān elemi
- 4 Kālmadı māl-ı tebezzür gibi cem'iyet-i kalb
Kāmetüm lām [olalı] zūlf-i perīşān elemi
- 5 Benī vā'iz nice men' idebilür dilberden
Nār-ı dūzaḥdan eşeddür baña hicrān elemi
- 6 Ağniyā vü fuḳarā birdür elem-keşlikde
Tekye ḳahrı kimine kimine dīvān elemi
- 7 Luṭf u ḳahrı mütefāvit görünür gerçi Celāl
'Āşık oldur ki göre zevḳ ile yeksān elemi

661 (BN: 153^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Dil dolaşdı mū-miyānuñ görmek imkān olmadı
Cān özinden şerbet-i la'lüñe dermān olmadı
- 2 Ey melek rām olur emrūñe ne ḥōş ins ü perī
Çün dehānuñ ḥātem-i mühr-i Süleymān olmadı
- 3 Fehm iden ḥāşıyyet-i ḥāk-i rehūñle la'lüñi
Ṭālib-i iksīr esīr-i āb-ı ḥayvān olmadı
- 4 Düşmenüñ göñlini meşhūr oldı ma'mūr itdüğüñ
Ya'ni bir dil ḳaldı mı dünyāda vīrān olmadı
- 5 Bu durur ḥaṭm-ı Celālī ğayrı şan'atlar gibi
Pīşe-i 'aşḳı hele nā-ehle āsān olmadı

662 (BN: 153^b)*Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 Şanur kıyâmet oldu görenler ol âfeti
Ol âfet olmayaydı göreydüñ kıyâmeti
- 2 Dil Ka'be 'arz itmiş iken vardı kûyına
Göñline girebilse göreydüñ işâbeti
- 3 Şâfî cevâb hatt-ı lebinden alur alan
Âb-ı hayâta rehber olur yine zulmeti
- 4 Didî zi-cümle sîneme nâ-geh nigâh ide
Pür-süz olur Celâlî nedendür bu hâleti
- 5 Didüm kıl imtiḥân gör e yakmaz mı penbeyi
Billûr-ı şafveti ile şemsüñ harâreti

663 (BN: 153^b)*Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilâtün Fe'ilün*

- 1 Zâhidâ bilme şaḡın mûcib-i cennet ['ameli]
Cevheri olmayıcaḡ ḡâlîş olur mı ['ilmi]
- 2 Feth ider miydi ḡîşâr-ı dili ey ḡaşî kemân
Dilde peykânuñ ile tîrûññ olmasa eli
- 3 'Aḡl ile mûnis idük gitdi vü geldi ḡam-ı 'aşḡ
Şimdi aḡdurmaz olupdur anı ni'me'l-bedeli
- 4 Mîm-i Aḡmed deheni kâküli Cibrîl durur
ḡaşî Bû-Bekr ü 'Ömer gözleri 'Oşmân u 'Alî
- 5 Hûş-yâr aḡlama meclisde Celâlî sâḡî
Ḳanzil itmişdür anı bâde-i la'lüñ emeli

664 (BN: 154^a)*Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün*

- 1 Yanumda olsa tâze cüvân bir iken iki
Olur bedende rûh-ı revân bir iken iki
- 2 Mir'âta düşmesün koma 'aks-i haţ-ı lebûñ
Olsun mı andan âb-ı revân bir iken iki
- 3 Güm-geşte göñlüm arar iken 'aqlum oldu maḥv
Sûd ister iken oldu ziyân bir iken iki
- 4 Hâlûñ hayâli dilde iken düşdi dîdeye
Dâğ-ı nihânum oldu 'ayân bir iken iki
- 5 Dîdârı seyrin eyler iken açdı sînesin
Zann eyledüm ki oldu cihân bir iken iki
- 6 Zaḥmum kaţında tîrümüzüñ açdı tâze zaḥm
Oldı 'ikâb-ı merge mekân bir iken iki
- 7 Cehd idegör Celâl ikilikden bir olmağa
Birlikde cân vir olma hemân bir iken iki

665 (BN: 154^b)*Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün*

- 1 Yarar yoldaşdur ayurma dilâ yanuñdan efyûnı
Şakın keyfiyyet-i esrâruñ olmasun şebîḥûnı
- 2 Niçe demler durur zehr-i ğama mu'tâddur göñlüm
'Aceb tiryākîdür ḥâlî degül ceybden efyûnı
- 3 N'olurdu bâ'îş-i cem'iyet artuḡ olmasa ḳaḥve
Ne gökçek himmet itmiş ehl-i keyfe Aḥmed-i Bünî
- 4 Delûkanlu durur bâde götürmez ğalibâ ḥürmet
Şurâḥîñüñ müdâm içmekdedür ḳanını ol ḥünî

- 5 Celālī zāhidi görme tehī kim ehl-i ‘işretdür
Şarābı maḥv ider efyūnı şaḥvı ma‘cūnı

666 (BN: 154^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Sāḳiyā ferdāya şalma bizi ḥōş gör bu demi
Yig durur gayrı şafālardan şabūḥī ‘ālemi
- 2 Ayağın elden ele alur ḥabīr-i ‘aşḳ olan
Müdde‘ī ayaklara urmaḳ diler cām-ı Cemi
- 3 Gül gibi başumda götürsem n’ola cām-ı meyi
Cür‘ası tağlarca olsa muzmaḥil olur ğamı
- 4 Yalıñuz keyfiyyetin ögmeñ bu ḥāşıyyet nedür
Hem şeci‘ hem saḥī eyler muḳarrer ādemi
- 5 Dāḥil-i bezm-i mey olaldan Celāl-i pür-melāl
Dāyimā şād u feraḥdur hem-demi hem-maḥremi

667 (BN: 154^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Zaḥm-ı peykānuña dil şanma pür-āzer oldı
Ḳan yalaşup birbiri ile birāder oldı
- 2 İbtidā acı görinmişdi baña zehr-i ğamuñ
Şimdi bu def’a hele ḳand-i mükerrer oldı
- 3 Ğurre iken göricek gün yüzüñe mihr-i felek
Utanup sāye gibi ḥāke ber-ā-ber oldı
- 4 Münkir-i rü’yet-i ervāḥ olana āyinede
Şüret-i ‘aks-i lebūñ rûḥ-ı muşavver oldı
- 5 Müdde‘ī yüzine ‘arz itdi cemālinde celāl
Şefḳati zümre-i ‘uşşāḳa muḳarrer oldı

- 6 Nice fâş olmaya her genc-i hafî faşl-ı bahār
Her şecer Feth-i Meṭālib gibi söyler oldu
- 7 Elem-i zülfine başdan boyun urmazdı Celāl
Oñmaduḡ başına kākülleri serber oldu

668 (BN: 155^a)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 ‘İd-i vaşluñda bugün herkese in‘ām oldu
Olmadı buncılayın bir nice bayrām oldu
- 2 Hüsniñi māha şebīh eyledüğümçün o şehūñ
Görmedüm gün yüzünü bir nice eyyām oldu
- 3 Āh-ı ‘āşıkdan oda yandı temāmet ‘ālem
Bu ḡarāretle felek ḡubbesi ḡamām oldu oldu
- 4 Māh-ı ‘İd öyküneli ḡaşuña olmışdı be-nām
Rū-be-rū olalı sen māh ile bed-nām oldu
- 5 ḡayli sālūs geḡinürdi Celālī bendeñ
Şimdi görseñ anı bir rind-i mey-āşām oldu

669 (BN: 155^b ▪ Hİ: 39^a ▪ HM: 14^b ▪ AE₅: 10^a ▪ AE₅: 124^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 ḡande ḡılduḡça o meh-rū gösterür ülker lebi
Nuṭḡa gelduḡçe nişār eyler dürr ü gevher lebi
- 2 Sāḡiden şorsak ne ḡikmetdür ḡaṭ-ı Yāḡūt ile
Sāḡar-ı billūra yazmış sūre-i Kevşer lebi
- 3 Reng ü būda tāze vü terlikde ḡiḡ bir vech ile
Beñzemez ḡonçe lebine ḡonçeye beñzer lebi

- 4 Bu kerāmātuñ görüp insān nice cān virmesün
Mürdeler ihyā ider ʿİsā gibi ekşer lebi
- 5 Mest ü hayrānuñ maḳām-ı hürmetin bilür Celāl
Bādeyi ağzına almaz var iken dilber lebi

670 (BN: 155^b)

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 N'itdüm ey gül-çihre bülbül gibi zār itdün beni
Nāhun-ı hār-ı ğamuñla hār hār itdün beni
- 2 Qahr ile ey serv-ḳadd kūyuñdan ırmağ ideli
Eşk-i hūn-ābem mişālī bī-ḳarār itdün beni
- 3 Resm-i şekl-i naʿl-i esbūñle olan yollar gibi
Çeşmümi çār eyleyüp pür-intizār itdün beni
- 4 Ārzū-yı pāy-būsuñ menʿ idersin yol mıdur
Çün güzzer-gāhuñda şāhum ḫāk-sār itdün beni
- 5 Niçe gündür ki Celāle gün yüzüñ göstermedüñ
Āfitābum ebr-mānend āşikār itdün beni

671 (BN: 155^b)

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Ārzū-yı pāy-būsuñda şikār itseñ beni
Ḥākden refʿ itseñ ey şeh ḫāk-sār itseñ beni
- 2 Qapuñda cārū-yı müjgānuñla toz ḳondurmayam
Kūyuñuñ saḳḳālīgına ihtiyār itseñ beni
- 3 Himmetüñ ḳoş baña kūyuñ Kaʿbesine yüz sürem
Bir piyāde ḳuluñam ey şeh süvār itseñ beni

G.669

4^a - kerāmātın / kerāmātuñ BN.

4^b - ekşer / kevşer AE₅.

- 4 Ayağa düşmüş görüp şunsañ ayağı destüme
Sākiyā bezm-i şafāda pāy-dār itseñ beni
- 5 Cān virür āhir hayāl-i zülf ü haṭuñla Celāl
İcitnābum yok gıdā-yı mūr u mār itseñ beni

672 (BN: 156^a)

Mef'ūlū Fā'ilātū Mefā'ilū Fā'ilūn

- 1 Bir cān ola bedende ğam-ı yār-ı cān iki
Rāzī olur mı yār aña cān bir cihān iki
- 2 Peykān-ı tīri gelse dile cān revān olur
Mümkin mi bir bedende qarār ide cān iki
- 3 Cem' olmasa gönülde 'aceb mi ğam u feraḥ
Cāyiz olur mı kim ola ki bir mülke ḥān iki
- 4 Ebrūları hayāline dilde 'aceblemeñ
Kırbān-ı pehlevānda yaraşur kemān iki
- 5 Tekrār oldı yārede peykān-ı tīr-i yār
Medḥinde cāri oldı olalıdan zebān iki
- 6 Güm oldı cüst ü cūy-ı dehānında cān u dil
Bir sūd umarduğ olmadı oldı ziyān iki
- 7 Zülfeynüñi yüzüñden eyā hūr kılma ref'
Kim çetr-i şāhīye yaraşur sāyebān iki
- 8 Dil-i meyl-i ğabġabuñ ide zülfeynüñ it meret
İnilse ka'r-ı çāha gerek rīsmān iki
- 9 Kalsun kapuñda ḥalka gibi dīde-i Celāl
Dergāh-ı şehde çok mı durur pāsbān iki

673 (BN: 156^b)

Mef'ūlū Fā'ilātū Mefā'ilū Fā'ilūn

- 1 Kālā-yı ḥüsn-i dil-keşüñe mihr müşteri
'Abd ü tufeyl ḥāl ü haṭuñ mihr ü müşteri

- 2 Bāzārı şanma maʿrifet-i merd-i ʿışmeti
Beñzer mi mihr-i ehl-i dile mühr-i müşteri
- 3 Yüz sürmeye niyāz ile bir gün olur mı hîç
Naʿl-i süm-i semendüñe hurşîd-i hâverî
- 4 Zencîr-i Kaysı kılmışken bende vü esîr
Leylâ-yı zülfüñ eyledi zencîri serserî
- 5 Tâkat Celâli yoğ ise olmaya yâr-ı gâr
Bârî o şāhuñ olmağa saʿy eyle Kānberi

674 (BN: 156^b)

Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilātün Fāʿilün

- 1 Devr-i laʿlünde gözüm peymāne şeklin bağladı
Sākiyā peymāne hūd mestāne şeklin bağladı
- 2 Bezm-i hüsnünde şehā şemʿ-i celālün şevkına
Devr iden peymāneler pervāne şeklin bağladı
- 3 Öykünürdi mäh-ı nev ol mihre gördi hüsnini
Kara sürdi yüzine bîgāne şeklin bağladı
- 4 [Rağbet]-i İslām ile dil maḥż-ı beytullāh iken
Fikret-i aşnām ile büthāne şeklin bağladı
- 5 Zülfine dil bağlayaldan ol perî-rūnuñ Celāl
Vaḥşet idüp halkdan dīvāne şeklin bağladı

675 (BN: 157^a ▪ SK₁₀: 52^a)

Mefʿülü Fāʿilātü Mefāʿilü Fāʿilün

- 1 Hattı çoğaldı ol şehüñ āz oldu nāzişi
ʿAşk oyununuñ şakalı bitüp oldu nāz işi
- 2 ʿAşka degişdi nağme-i mal ü menāli dil
Döndi derā-yı şahn-ı kelīsāya sāz işi

- 3 ‘Aşk-ı mecāz kaṇṭara-i fi’l-ḥaḳīḳadur
İzhār-ı ḥaḳ durur ne ḥaḳīḳat mecāz işi
- 4 *El-‘ilmü nokṭatün* dimiş ol şāh-ı muḳtedā
Nā-dān durur şu kimse ki çoğaldur az işi
- 5 Şāh u gedā bu mişṭabada fark olur mı hīç
Maḥmūd ola niyāza gelen nāz Ayāz işi
- 6 Ḥaṭṭ-ı lebūñle zūlf-i ruḥuñ mekrin añladum
Biri ḥayāl-i zıll biridür ḥoḳḳa-bāz işi
- 7 Ṭab‘-ı Celāl Gülşen-i Rāz olmasun mı kim
Manend-i gülşen ola anuñ Keşf-i Rāz işi

676 (BN: 157^a ▪ İÜ₁: 244^a ▪ SK₁₀: 52^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Şoḥbeti bozdu ḡam-ı ḥaṭṭuñ yiter kıl nāzişi
‘Aşk oyununuñ şaḳalı bitdi oldı nāz işi
- 2 Kanlu çıkardı ḥadeng-i yārı yārem oñmadı
Töhmet isnād eyleyen üstādına oñmaz işi
- 3 Döne döne işlemişdür zaḥmumu peykānuña
Toğrusın mı diyeyin olmadı tīrūñ az işi
- 4 Yüzüme bakmaz sözüm gūş eylemez ol şāh-ı ḥüsn
Ḡamze-i ḡammāzı ḡamz ile müdām iḡmāz işi
- 5 İddi‘āda olmasun ebrūñ ile ḳavs-i ḳuzeḥ
Āzmāyişde olur ma‘lūm tīr-endāz işi
- 6 Ḥaṭṭı çok şūret şatar her tār-ı zūlfı mār olur
Biridür zıll-i ḥayālī biri lu‘bet-bāz işi
- 7 Nevbet-i şāhī gibi virse şadā gül-bāng-i ‘aşḳ
Deyr-i ‘ālemde döner şīt-ı derāya sāz işi
- 8 Pāye-i Mansūra reşk eyler niçe ehl-i hūner
Ḥark-ı ‘ādī görünür nā-ehle her cān-bāz işi

- 9 Cevr-i hecrinden yazardı hasb-i hâlin hep Celâl
Virmese ‘ammâle ger zulme rızâ almaz işi

677 (BN: 157^b)

Fe‘ilâtün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Nefs ehline katma bü'l-hevesi
Kendü nefsin bilen bilür nefesi
- 2 Söz şekerdür mezâkı olana şun
Dâhil itme bu h^vâna her megesi
- 3 Bu hurûf u nuṭka nedür dirseñ
Gülistân-ı ma‘ânî hâr u hası
- 4 Tûṭi-i hōş-nevâ durur ma‘nâ
Lafz u terkîb âhenîn kafesi
- 5 Şehr ü bâzârdur su’âl ü cevâb
Ehl-i zâhir durur dilâ ‘asesi
- 6 Āsumân-ı ma‘ârife varımaz
Tâ Burâk-ı dil olmaya feresi
- 7 Kâr-bândur hurûf u lafz mehâr
Bâng-i şavt u şadâ durur ceresi
- 8 Nice ta‘rîf idem hurûfi saña
Yoğ iken fevk u taht u pîş ü pesi
- 9 Haṭṭ-ı hüsnüñ durur maḳâl-i Celâl
Görinen bu karañudur ölesi

678 (BN: 158^a)

Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilâtün Fe‘ilün

- 1 Toğar ay gibi ṭulū‘ itse ne gün ol şâmî
Gün gibi rüşen ider mihr-i ruḥı aḥşâmı

- 2 Nām u neng ile görüp zümre-i ‘uşşāk içre
Zıkr-i bi’l-ḥayr idemez kimse bu ben bed-nāmı
- 3 Kām-rān eyler iken ḥalkı kapuñda keremüñ
Kerem it sürme kapuñdan bu dil-i nā-kāmı
- 4 İrmedin vaşluña cānā bizi kurbān itme
Meded Allāhı severseñ görelüm bayrāmı
- 5 Dest-gīr ol ayaguñ vir öpelüm görme revā
Cür‘a-veş her kişi ayaklaya dürd-āşāmı
- 6 Fuḫahā tārek-i ‘ilme dimesünler ‘āmī
‘Āmī oldur ki geçe ḡafletle eyyāmı
- 7 Muttaşf olmaz ıduḡ nazm-ı nızāmıyla Celāl
İçmese ḥāl-i ḥayātında ṭolumuz cāmı

679 (BN: 158^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Cüş idüp ey eşk-i çeşmüm dem-be-dem aḡ şu gibi
Yüz sürem dirseñ o servüñ pâyına aḡ şu gibi
- 2 Yüz suyuyla ḥıdemtindeyken şehā lāyık mıdur
Eşk-i çeşmüm gülşen-i kūyuñdan ırmaḡ şu gibi
- 3 Alınurken gül gibi elden ele ey cām-ı mey
Düşmesün nā-ehl elinde ḡadrüñ alçaḡ şu gibi
- 4 Eşk-i dīdeñ āh-ı pür-sūzuñla meyl umma dilā
Nesne yok āteş-mişāl erzān u aylak şu gibi
- 5 Şāf olup āyīne-veş naḡş-ı ta‘alluḡdan Celāl
Gice gündüz dülberüñ dīdārına baḡ şu gibi

680 (BN: 158^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Vuşlatın men‘ itdügi eyyāmı inkār eyledi
Ḥamdülillāh ol şeh ikrārına ikrār eyledi

- 2 Bu kadar yüz bulduğun görigelenün reşk idüp
Güller evrākın saçup iḥrāk-ı bî'n-nār eyledi
- 3 Olmak için gâret-i düzd-i havâdişden emîn
Ehl-i dil mevti gibi kapuyı dīvār eyledi
- 4 Tâli'ümde toğmadı bu şeb o meh-rû gâlibā
Māha teşbīh eylemişdüm dün gice 'ār eyledi
- 5 'Āşık-ı ser-mest olam dirken temāşā bundadur
Bāde-i la'lün dil-i ser-mesti hüşyār eyledi
- 6 Yollaruñda şehsüvārum pāy-būsuñ fikreti
Şekl-i naķş-ı na'l-i esbüñ çeşümü çār eyledi
- 7 Yoğ iken kılca ḥaber te'vīl-i ḥaṭṭından Celāl
Bu ğazel seb'a'l-meşānī sırrın izhār eyledi

681 (İÜ₁: 247^a ▪ SK₅: 20^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Tā seyr-i bāğdan o semender çekilmedi
Güller çemende gülmedi ğonçe açılmadı
- 2 Būy-ı hevā-yı nāfe-i zülf-i nigār ile
Bir dil mi var ki yıl gibi yillerle yilmedi
- 3 Her rūzı 'īd ü her şebi ḳadr ü berāt iken
Dil ḳadr-i tār-ı zülfini kim dir ki bilmedi
- 4 Umardı dil ki dāmen-i zülfüñden el kese
Zülf-i kesildi andan o ḳaṭ'a kesilmedi
- 5 Devr-i ruḥında erre-i miḥnetle kāküli
Mānend-i şāne dil mi ḳalupdur ki dilmedi
- 6 Āb-ı 'izār-ı yārı görüp geçdi kendüden
Ya'ni ki ḳand-i la'line şekker ezilmedi

- 7 Manşūr-vār terk-i ser idüp dil-i Celāl
Ber-dār oldı zülfine ašlā çekilmedi

682 (MK₇: 30^a)

Mef'ūlü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Şol dem ki ehl-i bezme o şeh nāza başladı
Güyendeler terennüm-i şeh-nāza başladı
- 2 Gūş itdi āh u nālemün ağıyār perdesin
Bülbül çemende bir yiñi āvāza başladı
- 3 Özge hevāya düşdi gibi şāh-bāz-ı dil
Nağş-ı şikāra bakmadı pervāza başladı
- 4 Künc-i fenāya çekmelü āvāre gönümi
Genc-i fenāya vāşıl iken āza başladı
- 5 Şi'r-i Celāl sihr-i helāl olduğı şarīh
Kāni' degül kerāmet-i i'cāza başladı

683 (SK₂: 104^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Şayd ider ol gözleri şāhīni bir kāfir gidi
Bir yüzi kara köpek bir aqçesi vāfir gidi
- 2 Hāşılı kīn-bāzlık fennini tahşīl eylemiş
Ben de inşāf eyledüm gidi 'aceb māhir gidi
- 3 Gice gündüz bir perī-rū ile bir yirde olur
Ey dirīgā vay bu tokuz koca vay bu kır gidi
- 4 Baña kimdür diyü ibrām eyleme ey müdde'ī
Adını demek hemān lāzım imiş hābir gibi
- 5 Ey Celālī nicesi 'aqlum perīşān olmasun
Gice gündüz ol perīyi başuban yatır gidi

684 (BN: 58^a ▪ MC₁: 203^a ▪ MK₅: 89^a ▪ ÖT₁: 33^b ▪ SK₅: 65^a ▪ SK₆: 69^b ▪ SK₁₁: 60^b ▪ KS₁: 82^b)

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

- 1 Bu çeşm-i dūr-feşānum giryān olur alur mı
Seyl-i sirişküm āhır 'ummān olur alur mı
- 2 Artu arābe gönlüm mānend-i mülk-i 'ālem
Ma'mūr olur mı yosa vīrān olur alur mı
- 3 Yıllar durur ki gönlüm kendüye gelmemişdür
Bī-çāre tā-ıyāmet ayrān olur alur mı
- 4 Olmaz degüldür āhır şerh-i uūt-ı vechüñ
Te'vīl-i sırr-ı ur'ān pinhān olur alur mı
- 5 Olmadı dil Celālī çāh-ı elemden āzād
Bī-kes olan esīr-i zindān olur alur mı

G.684 Başlıklar: azret-i Celālī Efendi pādīşāh azretlerine göndermişdür BN, Su'āl-i Celāl Beg MC₁, Merhūm Celāl Beg fermāyed ki merhūm u mafūrunleh Sultān Selīm ān azretlerine göndermişdür MK₅.

1^a - dūr-feşānum / ūn-feşānum SK₅ ▪ KS₁.

5^a - āzād / ıtlā BN ▪ SK₆ ▪ SK₁₁

5^a - elemden / āmuñdan MC₁, belādan MK₁.

[KITALAR]

1 (BN: 175^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fā'ilün

- 1 Ey meh-i burc-ı 'atā tapusı tāb-ı dil ü cān
Ey şeh-i taht-ı şehā kapusı bābü'l-hācāt
- 2 Beni kapuñda piyāde görüp ey şahsüvār
Üstüme dem-be-dem evbāş-ı gam eyler halebāt
- 3 Dik gelür baña piyāde olalı degme süvār
Bī-cenāh olsa hücüm eyler imiş bāra cedāt
- 4 Bu piyāde kuluñuñ hāline rahm it şahum
Aña fī'l-hāl 'atā eyle bugün bir eyü at

2 (BN: 175^a)

Fe'ilātün Fe'ilātün Fe'ilātün Fā'ilün

- 1 Ruḥuñı açmayasın şöyle ki Leclāc-ı felek
Naṭ'-ı miḥnetde piyāde görüp eyler beni māt
- 2 Himmetüñle olıcaḡ 'aynuma gelmez ağyār
Atlu yanında piyāde görünürmiş ḡaşerāt
- 3 Bu Celālī kuluñı rif'ate ırgürmeyesin
Anı yirden götüre ḡayr-ı kimesne heyhāt
- 4 Bu hevā ile beni ḡāk-i rehüñden sürme
Bir cevāb itme ki ola derecātum derekāt
- 5 Gel şehā eyle k'ola devletüñüñ her biri on
Pādişāhum ḡasenāt ile irişür berekāt

3 (BN: 175^a)

Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün

- 1 Sa'ādetle gelüp sultān Selīm Ḥān
Bu ḡaşruñ kıldı bünyādına himmet

2 Ne kār oldı dinildi buña ta'yîn
Didiler vuşlat u 'işret ya tã'at

3 Se 'âdet gördi çün bunda Celālî
Didi târîhîni kaşru's-sa'âdet

[956/1549-50]

4 (BN: 175^b)

Mef'ûlû Fâ'ilâtü Mefâ'ilü Fâ'ilün

1 Yâ Rab o dil-sitân u perî-şân melek-ıuşâl
İkbâl-i 'izz ü rif'ate irüp vezîr ola

2 Serdâr-ı ehl-i devlet ü şâhib-serîr olup
Pâ-mâl olan fütâdelere dest-gîr ola

3 Zât-ı şerîfî fazl ile çün oldı muţtaşîf
Lâyık budur ki ehl-i Kemâle Zâhîr ola

4 Maḥfî murâduñ olsa katında bulur ḥuşûl
Kim var bu deñlü şâhib-i keşfü'z-zamîr ola

5 Dil pîr idi gam ile kılup luţf ile cüvân
Şâd itdi ol cüvânı umaram ki pîr ola

6 Her kim zevâl-i ni'metine eyleye du'â
Uğraya bed-du'âya fakîr ü ḥakîr ola

5 (BN: 177^a • BN: 55^a)

Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün

1 Şehâ âlâm-ı hecrüñde ḥayâtumdan su'âl itme
Ki bende kûy-ı vâlî ni'metinde hîç garîb olmaz

2 Sekâmet ehli istidrâc ile 'izzet bulur gerçi
Hîç ehl-i istikâmet ser-i [] olmaz

Kt.5

2^b - Bu şiir BN nüshasında 55^a'da mükerrer olarak gazeller arasına kaydedilmiş daha sonra üzeri karalanmıştır. 2. beyitteki kelime her iki yerde de yazılmamıştır.

- 3 Mizācın fehm iden halkuñ tabīb-i hāzık olandur
Ki herkes edviye cem‘ eylese farzā tabīb olmaz
- 4 Celālī bendeñe herkes mu‘adil ola zann itme
Gurābuñ nāmına bülbul dimekle ‘andelīb olmaz

6 (BN: 177^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 İstimā‘ it nüktemi ey murğ-ı hōş-elhān
İhtiyār ile gerek muhliş gerek pür-kīne ol
- 2 Söylemez āyinesüz tūṭī kelām-ı sükkerin
Sen daḥı baña mücellā ṭab‘ ile āyīne ol
- 3 İremezseñ çeşme-i hayvāna ger mānend-i Hızır
Bāri gel İskender-āsā kāşif-i gencīne ol
- 4 Alımazsañ ‘unf ile ‘aşk-i Celālīden sebak
Zāhidāne var esīr-i hırka-i peşmīne ol

7 (BN: 177^b ▪ SK₁₂: 12^a ▪ AÇ: 65^a ▪ GŞ: 120^s ▪ KA: 441^a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Bir gice vākı‘amda bir pīre
Didüm ey şeyḥ-i ‘ākil ü dānā
- 2 Hāzret-i pādişāh-ı devrānuñ
Penç şehzādesi ki var zībā

Kt.7 Başlık: Kıt‘a-i Celāl-i Mīr Raḥmetullāhi ‘Aleyh SK₁₂.

1^a - Bir gice / Dün gice SK₁₂ ▪ KA.

1^a - pīre / püsere GŞ .

1^b - şeyḥ-i ‘ākil ü dānā / ‘ilm-i merd-i zekā BN.

2^b - şehzādesi ki var zībā / ferzendi var cihān-ārā, BN’de ayrıca kenarda.

- 3 Biri bebr ü biri esed biri şîr
Biri sîmurğdur biri ‘anķā
- 4 Kāngısı tāt u tahta mālîk olur
Kāngısıdur cihānda Hızr-ı beķā
- 5 Bana bu sırrı didüm i‘lām it
Didi ḥayrū‘l-umūr evsaṭuhā

8 (BN: 177^b)

Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilātün Fe‘ilün

- 1 Ne gedāsın diyü iderseñ eger ḥüsn-i su‘āl
Bir şeh-i kişver-i ḥüsnüñ baş açuk bendesiyem
- 2 Ümerā bendeleri bendeleridür ümerā
Beglügüm var ki anuñ bende-i efkendesiyem
- 3 Zehr-i kätîl gelür a‘dāya ğam-ı ‘aşkı anuñ
Tatlu cānum gibidür ol ben anuñ zindesiyem

9 (BN: 177^b)

Mef‘ülü Fā‘ilātü Mefā‘ilü Fā‘ilün

- 1 Ba‘zıyla ittifāk idüp a‘dā-yı bed-fi‘āl
Küy itleri biribirine arķalaşdılar
- 2 Ağız bir itdiler ki olalar zebān-dırāz
Birbirile birāder olup kan yalaşdılar
- 3 Şūrīde-dil Celālīyi şîrāne gördiler
Bîġānedür diyü aña uyup ulaşdılar
- 4 Seyr itdüm idi taġıda bir şîr-i şîrzenüñ
Şehrüñ kilābı çevresin alup savaşdılar

Kt.7

3^a - bebr / gürg BN.

4^a - tāt u tahta / taht u tāca GŞ.

5^a - i‘lām / i‘lān BN.

- 5 Furşat bulımadılar aña āhirü'l-emir
Biribirine hamleler idüp ıalaşdılar

10 (BN: 178^a ▪ SK₁₀: 72^b)

Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ılātün Fe'ilün

- 1 Dilber oldur ki cemālini temāşā idicek
Mıhr-i hüsniinde anuñ nūr-ı hidāyet görine
- 2 Tavr-ı aqvāli vü ef'āli vü ahvāli anuñ
Hep muṭābık ola zātında sa'adet görine
- 3 Ey Celālī nice irşād ola ol pırde kim
Ne şerī'at ne ıarıkat ne haķıkat görine

11 (BN: 178^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Kesme şā'irden şehā sīm ü zeri
Bāğbān şaķlar mı bülbulden güli
- 2 Zāhidüñ ıoruķ şıdurmaz gözine
Sāķi 'āşıkdan dirġ itmez müli
- 3 Yügrük atüñ başına urmaķ Celāl
Va'de idüp virmemekdür öñdüli

12 (BN: 178^a ▪ GŞ: 126^s)

Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün

- 1 Baķdum sipıhr-i hüsne bir gün bir āy gördüm
Göñlüme meyl ü mıhrin anlaruñ eyledüm 'arz
- 2 Adıyla biri Mūsā nāmıyla biri 'İsā
Dil virmek ana vācib teslīm-i cān buña farz

- 3 Gerçi biri melekdür biri perîdür ammā
Nisbetleri Celālî beyne's-semāi ve'l-‘arz

13 (BN: 178^b ▪ SK₁₀: 72^b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Didi niçün ki ruhlarum göricek
Her dil-i şūh u nā-bekār alınur
- 2 Didüm ey māh günden aẓherdür
İki şāhidle bir hışār alınur

14 (BN: 178^b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Öykünürmiş yüzüñe māh-ı tamām
Göre eksüklüğün şu kullābuñ
- 2 Ne vücūdı var ey şeh-i ‘ālem
Āfitānuñ katında şeb-tābuñ

15 (BN: 178^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün Mefā‘ilün

- 1 Moğolçîn çeşmüñi bādāma teşbīh idenüñ şāhā
Mezāk ehli arasında sözi bīhūde ter düşdi
- 2 Ezildi nāgehān sükker lebüñe bir laṭifeyle
Anuñ bu sū-i ādābın görüp pālūde ter düşdi

16 (BN: 178^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Beng ü berş ile ‘avām içre var imiş şöhretüm
Mest-i ‘aşşām ben ne bilsün il benüm keyfiyyetüm
- 2 Olmuşam rüz-ı ezelden müdmin-i efyün-ı ğam
Anuñ içündür benüm tiryākilerle ülfetüm

17 (BN: 179^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Olmuş durur zamānede ma'nā-yı lāzıme
Medh ü kaşīde şā'ire sultāna cāyize
- 2 İhsān-ı şāhı gördük egerçi muḳaddemā
Virildüğünü görmedük ihsāna cāyize

18 (BN: 179^a)*Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*

- 1 Aña a'māl-i şāliḥa dinmez
K'ol pesendīde'i ḥavāşş olmaz
- 2 Kār odur k'ola zer gibi ḥālīş
Sīne-bend-i mihān raşāş olmaz
- 3 Münkiri āb-ı Hızra ğark itseñ
Zulmet-i cehlden ḥalāş olmaz

19 (BN: 179^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Hāşā ki ehl-i şıdk u şıyānet ola şehā
Kızb ü ḥıyānet ile anuñ k'ıştiharı var
- 2 Zann eylemeñ ki şayd ola ol bend-i pend ile
İnkār gibi şol kişinüñ kim ḥişārı var

20 (BN: 179^a)*Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*

- 1 Emr-i dü zen-mişāl olınsa şehā
Ḥāl ü ḥaṭṭ-ı nigārdur bī-şekk
- 2 İkisinden disem ki ye's idem
Biri yalan ise biri gerçek

21 (BN: 179^a ▪ SK₁₀: 72^b)*Fe‘ilātūn Mefā‘ilūn Fe‘ilūn*

- 1 روی بی خط هیچ نترا شد کسی
آینه پر ژنگ محتاج جلاست
- 2 جلال‌الدین این از رو گفته است
ای جلالی انکه قطب اولیاست
- 3 انچنان رومی که چون شمس‌الصحااست
انچنان رخ را خر الشیدن خطاست

22 (BN: 179^b)*Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilātūn Fe‘ilūn*

- 1 Dūr olaldan işigüñden senüñ ey şāh-ı cihān
Maṭlab u cāh diyü varduğum oldı baña çāh
- 2 El yuduñ çeşme-i cāndan diyü yüz miḥnetle
Od yaqar başuma durmaz gice gün nāle vü āh
- 3 Ne didiyse o zamān geldi bu dem başumuza
Olmışuz şimdi muḥibb ḥubbuhü ḥubben-lillāh

23 (BN: 179^b)*Mefā‘ilūn Mefā‘ilūn Fe‘ulūn*

- 1 Zuhūr itdi çün ol ferzend-i ‘ālī
Cihānuñ ḥayli kuvvet buldı rūḥı
- 2 Gice gün ‘ayş u ‘işret eyledi ḥalk
İçüp şāmī kadeḥlerle şabūḥı
- 3 Sarāy-ı devlete irsek ‘aceb mi
Ki gördük bāb-ı behcetden fütūḥı

- 4 Du‘ā-yı müstecāb olsun bu tārīḥ
Müyesser eyle yā Rab ‘ömr-i Nūḥı
[953/1546]

24 (BN: 179^b)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 Nāgehān bir ‘aceb şitā irdi
Oldı efsürde bāğda her bīḥ
- 2 Niçe kuşlar ağaçda qaldı qadīd
Oldı her şāḥ fi‘l-meşel bir sīḥ
- 3 Kıрмаğ için cihānı ḥükm itdi
Kürre-i zemherīr şan mirrīḥ
- 4 Erleri ‘avret eyledi gördüm
Didüm ol dem şitā-i ner tārīḥ
[952/1545-46]

25 (BN: 180^a)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

- 1 Tūlū‘ itdi şeref burcından ol māḥ
Rebī‘u‘levvel ayı içre nā-gāḥ
- 2 Mu‘ayyen eyledi tārīḥin anuñ
Toğuz yüzden geçince lafzatullāḥ
[966/1558-59]

26 (BN: 180^a)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Çün vücūda geldi nūr-ı dīdemüz
Tehniyet kıldılar ervāḥ-ı selef
- 2 Gözüñ aydın dir görenler gördiler
Yazdılar tārīḥini nūr-ı ḥalef
[966/1558-59]

27 (BN: 180^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 چون در این عالم محمد پانهاد
کشت تاریخ ظهورش خوش نهاد
[966/1558-59]

28 (BN: 180^a)*Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün*

- 1 Nāgehān mābeyn-i mihr ü māha düşdi ihtirāk
Āfītābuñ yüzi fer buldukça maḥv oldı sühā
- 2 Ya'ni kim sultān Selīm ḥān ile sultān Bāyezid
Biribiriyle kıtāl itdi niçe şubḥ u mesā
- 3 Ölüsine ulusına ile oldı münhezim
İktizā-yı maḥlaş ile şāha kıldı ittikā
- 4 Mesken-i ḥaşmı mübārek bildi bu tārīḥde
Göçdi Kütāhiyeye sultān Selīm-i Cem-liḳā
[966/1559]

29 (BN: 180^b)*Mef'ülü Fā'ilātün Mef'ülü Fā'ilātün*

- 1 از شرق بابشارت خطا بشارت آمد
کفتم بدیه تاریخ زید بشارت آمد
[969/1561-62]

30 (BN: 180^b ▪ AÇ: 65^a)*Mefā'ilün Mefā'ilün Fe'ülün*

- 1 Cihāndan münkaṭı' oldı Cenābī
Mü'eşşir oldı ġālib tīg-ı mirrīḥ
- 2 Bir eksükliye naḳl itdüm bu ḥālī
Vefāt itdi Cenābī yazdı tārīḥ
[969/1562]

31 (BN: 180^b)

Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün Mefā'ilün

- 1 قضاة آسمانی کرد روز روز را خون شب
دلا در شهر انکوریه منخسف شد ماه
- 2 هماندم صبح صادق کشت طالع خرشید روان شد
زبرج دولت و یعنی شمسی دلخواه
- 3 بجای احمد ابن احمد دلا نعم البذل آمد
بنسخ آیتی یات بخیر جای اد الله
- 4 بمانم روزها شب کشته بودی روز شد شبها
بحمدالله از ظلمت بنور آمد جهان ناکاه
- 5 بنور فر اجلاش رخ عالم منور شد
جلالی گفت تاریخش طلوع شمس همت جاه
[969/1561-62]

32 (BN: 180^b)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 کرد اعراض از دوزاغ بی حیا سلطان ما
کوییا از نفس اما رمجا شد سلطان ما
- 2 کفتم ای شه از چه شد ایجاب طرح این ندیم
گفت با او شکل تحت القلعه شد دیوان ما
- 3 حاصل گفتار شاهان عقد در زهر شب
ناسز انگشتن مزابل مزرع احسان ما
- 4 ماحصل لایق ندیدم مابین طبع سلیم
سفلکان و بی نوا مان می شود یاران ما
- 5 چن شنیدم نطق ان شه در دلم کشت الهام
صورت تاریخ او مرد رشد و سلطان ما
[966/1558-59]

33 (BN: 181^a)*Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün*

- 1 Oldı nā-geh Nihānī defter-dār
Re’s-i māluñ sürildi saçına zāc
 - 2 Medhaliyle hazīnenüñ gūyā
Bedeninde ħurūc itdi ħarāc
 - 3 Nağd-i ‘arza emīn olur mı sefīh
Ḳānī‘ olur mı ni‘mete gözi aç
 - 4 Biñ tılā eyleseñ eger kılmaz
Rū-siyāhı sefid isfidāc
 - 5 Yazmamışlar şifā-i ħikmetde
Maraż-ı ħılkat-i sefihe ‘ilāc
 - 6 Gelüñ inşāf idüñ bulur mı ola
Hīç kemān-dār menzilin Ḥallāc
 - 7 Bu münāsib degül mi k’ola Celāl
Nağş-ı tārīḫi resm-i istidrāc
- [969/1561-62]

34 (BN: 181^a)*Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün*

- 1 Da‘vet olındı Durag-ı sefīh
‘Azm-i rāh eyledi o faḥr-ı nisā
 - 2 Ğazab-ı pādişāha mazhar olup
Nekbet oldı tamām o rāh aña
 - 3 Yazdılar vaşf-ı ḥālını tārīḫ
Nekbet-i rāh esfeh-i süfehā
- [970/1562-63]

35 (BN: 181^b)*Mef'ūlū Fā'ilātūn Mef'ūlū Fā'ilātūn*

- 1 آمد بستابنول چو دوراغ سراسرار
بکرفت چو روباه شکاران شه چون شیر
 - 2 دانست که چون شمع بخواهد که کشد سر
ببرید سرش از تن ناپاک به شمشیر
 - 3 دیدم چو جدا از تن مرده سرخوازش
تاریخ نوشتم بسراد سر شیر
- [970/1562-63]

36 (BN: 181^b)*Mefā'ilūn Mefā'ilūn Fe'ūlūn*

- 1 Durağun şirreti dutdı cihānı
Niyāz-ı müstemendān itdi te'sīr
 - 2 Ğurūra geldi tokındı Celāle
Hemān-dem kesdi başın tīg-ı taqđır
 - 3 Bu hāletle bakup katl olduğına
Didüm tāriḥin anuñ kelb muẓmaḥill
- [970/1562-63]

37 (BN: 181^b)*Mefā'ilūn Mefā'ilūn Fe'ūlūn*

- 1 İrişüp faşl-ı dey berf oldı bārān
Bu nev' ile zuhūr itdi irādāt
- 2 Kamusı raḥt u baḥtın itdi iḥrāk
Bu şüretten görindi ḥarḳ-ı ādāt
- 3 Niçe ser-keşler oldı ḥāke yeksān
Görindi merg-i ṭab'iden emārāt
- 4 Nice ṭab'ı kaẓā-yı mübrem oldı
'Ādedde gālib oldı ḥayye emvāt

- 5 Niçe enfüs helāk oldı bu demde
Vebādan hūkm olındı bu ‘alāmāt
- 6 Ölüsi dirisine bindi hālkuñ
Zuḥūr itdi tamām eşrāṭ-ı sâ‘āt
- 7 Bu āşārı görüp deyden Celālî
Didüm târîḫ berd-i berf âfât
- [970/1562-63]

38 (BN: 182^a)

Fe‘ilātün Mefā‘ilün Fe‘ilün

- 1 ناکهانی رسید فصل شتا
ز آسمان برف باران شد
- 2 از هوای برودت آفاق
اندرون سما چو یخدان شد
- 3 زین خزان قضا غنی و فقیر
همه چون برك بيد لرزان شد
- 4 فقرا جمله ماند از حرکات
عور و عریان ضعیف و بیجان شد
- 5 زین هوا سخت کشت آب روان
هر شجر بیحضور سوزان شد
- 6 درکهستان دست زین سرما
وحشیان جمله مرد و مرغان شد
- 7 فکر کردم بیان تاریخش
درعد و حدت زمستان شد
- [970/1562-63]

39 (BN: 182^b)*Fe'ülün Fe'ülün Fe'ülün Fe'ül*

- 1 چو بارید برف زمستان شکرف
به هزم آمد و سخت راسخ بشد
- 2 زافات سردی سرافکنده سرد
ز سرمای دی شیخ شارخ بشد
- 3 شوارخ فشرده فسرده شیوخ
باتش نشان نار صارخ بشد
- 4 جوانان شفا یافت پیران بمرد
زحل مشتری هر دو طامح بشد
- 5 تعد و بکردم چو تاریخ دی
ز هجرت و بای مشاشیخ بشد

[970/1562-63]

40 (BN: 182^b)*Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*

- 1 کشت چو آن نیک خوقاضی شهر جلب
ان کهر خنده رو فاضل و عالی
- 2 بر ورق مشک بو خلق نوشته بزد
صورت تاریخ او زیب قضای جلب

[970/1562-63]

41 (BN: 182^b)*Mef'ülü Mefā'ilü Mefā'ilü Fe'ülün*

- 1 Bezmünde gül-efsün ne kadar meyden itidür
Mu'tād-ı mey-āşāma nazar dutan itidür

42 (BN: 182^b)*Fe'ilātūn Mefā'ilūn Fe'ilūn*

- 1 Hīç mü'min anı görür mi revā
Nāmı ol kāfirūñ Muḥammed ola
- 2 Gelūñüz şıdķ ile du'ā idelūm
Ayına varmaya muḥammed ola

43 (BN: 183^a)*Mefā'ilūn Mefā'ilūn Fe'ulūn*

- 1 Recebde toğdı ferzāne ferzend
Didūm tāriḥini seyyid ḥired-mend
[972/1564-65]

44 (BN: 183^a)*Mef'ulū Mefā'ilūn Mef'ulū Mefā'ilūn*

- 1 هر ماه رجب ناکاه کشته بحمل طالع
یک ماه بلند اختر یک مهر ملک رخسار
- 2 چون صورت ان دلجو باحسن قیامت دید
گفته پدرش تاریخ فرزند پدر کردار
[972/1564-65]

45 (BN: 183^a)*Fe'ilātūn Mefā'ilūn Fe'ilūn*

- 1 یک پر زار چون خط و خالش
نتواند قلم کشد مانی
- 2 تا که روز رجب بهشت آمد
زاد حور بهشت فرزانی
- 3 خاطره شد بیان تاریخش
گفت هاتف کل خراسانی
[972/1564-65]

46 (BN: 183^a)*Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün*

- 1 Pāy-māl-i hāk-i pāy- ser-i kūyuñ olmadan
Bāb-ı sa'ādetüñde dime hōrlık isterin
- 2 Bārān-ı eşk bu ten-i 'uryāna kıldı saķf
Geldüm ğubār-ı kūyuña yağmurlık isterin

47 (TA: 241^s)*Müfte'ilün Fā'ilün Müfte'ilün Fā'ilün*

- 1 Hāzret-i sulṭānuma bende-i nāçizden
Naķl-i kelām eylemiş varmış o gün bir mağak
- 2 Ben anı hōd dimedüm farz idelüm ki didüm
Nükte-i meşhūredür *sebbeke men belleğak*

48 (TK₂: 142^b)*Fe'ilātün Mefā'ilün Fe'ilün*

- 1 Ey şeh-i 'ādil ü saḥī vü şeci'
Her günüñ eyleye Hudā biñ biñ
- 2 Ārzū-yı murād-ı hāṭır ile
Niçe demdür ağılaram fiñ fiñ
- 3 Sa'y ile bulmadum zuhūra mecāl
Yilerem çok zamāndur şin şin
- 4 Bu faķiri şehā ğanī eyle
Mu'teberdür çü 'āşıkın çin çin
- 5 Himmet eyle Celāli-i ğamġin
Hāzz u şevķ ile kalmaya diñ diñ

[NAZMLAR]

1 (BN: 175^b)

Mef'ülü Fā'ilātü Mefā'ilü Fā'ilün

- 1 Biz bu ribāṭ-ı fānide şanmañ mücāvürüz
‘Azm-i vaṭanda yüz iki günlük müsāfirüz
- 2 Yārān-ı ehl-i faẓl ile gerçi ki vāfirüz
Akrān içinde fenn ü kemāl ile nādirüz
- 3 İksīr-i gamla işümüz altun idüpdürüz
Biz ‘ilm-i kīmyāda bugün Kind ü Cābirüz
- 4 İrgürmişüz kemāline ‘aşkuñ şınāyi‘in
Teklīf-i hıdmet ile ki her fende māhirüz

2 (BN: 176^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Hāk budur bu tāḫ-ı ‘ulyā mevzı‘-ı mīrānedür
Kaşr-ı kayşerden daḫı ‘ālī daḫı şāhānedür
- 2 Deyr-i dünyā buldı bu kaşr ile şüret hāşılı
Bu ḫaḫīḫatdūr nigāristān-ı Çīn ḫikāyetdūr
- 3 Mişli yokdur yirde vü gökde aña temşīl idem
Yir ile gök arasında arasañ bir dānedür
- 4 Ḳalb-i insān gibi bir şehir-i mürettepdür hemān
Beyt-i Ma‘mūr aña nisbet ḫāne-i vīrānedür
- 5 Da‘vet-i ‘ām itme kim zühhāda yokdur fetḫ-i bāb
Sāḫiyā ‘uşşāka bu maḫşuş ‘işrethānedür

3 (BN: 176^a)

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Bir sebük-serdür çeçilbān bāsı yok
Yidügi gevherdür ammā rāsı yok

- 2 Ehl-i vüs‘atdür tehî şanmañ anı
Kîsesi tolu zehebdür hâsı yok
- 3 Renci var riḥ-i bevāşırdan katı
Zîbak iftâr eyler ekşer yâsı yok
- 4 Fîle dönmiş at kaṭar çekmek muḥāl
Aña bir merkeb gerekdür bâsı yok
- 5 Hâk budur çok kimsenüñ yükin çeker
Fâhr-ı akrândur çeçilbân fâsı yok

4 (BN: 176^b)

Mefā‘ilün Mefā‘ilün Fe‘ülün

- 1 Birine yüz iḥsân kıldı ol şāh
Birine yüz mükāfāt ide Allāh
- 2 Mürüvvet sāyılı tok şanmamakdur
Özi tok olana inanmamakdur
- 3 Gerek sög gerek dög ben ḥakîri
Tapuñdur her faḳîrûñ dest-gîri
- 4 Ğam-ı faḳr ile işüm bitmiş idi
Benüm baña ḥaḳîḳat yitmiş idi
- 5 Bi-ḥamdillāh aç idi toydı kîse
Yitişdi himmet-i sittî nefîse
- 6 Kim işitdi ki Rûm u Çînde içinde
Kızıl güller bite ḥamsîn içinde
- 7 Şitānuñ var gibiydi bize kîni
Bi-ḥamdillāh geçürdük erba‘îni
- 8 Şehā bir ayca gelmez aña bir sāl
Olan yoluñda ‘aşkuñ birle pā-māl
- 9 Degüldür luṭfuñı cürmüm münāfî
Kifāyet şüretidür kāf-ı kāfî

- 10 Şu kimse kim ola eylüge meyyāl
 Birine ecr olunur ‘aşr-emşāl
- 11 Du‘āmuz bu Celālī dilde her gāh
 Birine bir mükāfāt ide Allāh

5 (BN: 176^b)

Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilātün Fā‘ilün

- 1 Rūhı tercîh itmek istermiş maḥabbetden cehūl
 Sem‘ine girmez suḥen-dānuñ kelām-ı ḳalb-ı ḡul
- 2 Emr-i f’ahbebtü muḳaddemdür ḥalaḳtü’l-ḥalkdan
 Rūḥa vuşlatdan ne ḥāşıl ḥubba vuşlatdur vuşul
- 3 Enbiyāda Muştafā olan ḥabībullāhdur
 Yārı nār olur Celālīnün ḳılan reddin ḳabul

SONUÇ

Bu çalışmada 16. yüzyıl klasik Türk şairlerinden Manastırlı Celâl Bey ve *Dîvân*'ı incelenerek, Türk edebiyatı tarihindeki yeri tespit edilmeye çalışıldı. Şairin hayatı ve eserleri kaynaklarda verilen bilgiler ve eserlerinde bulunan destekleyici tarzdaki ipuçlarıyla ortaya konarak tespit edildi.

Celâl Bey Manastır'da doğmuş, ömrünün ilk yıllarında İstanbul'a gelmiş, hayatının bu döneminde çeşitli devlet görevlileri ve şairlerle irtibat kurmuştur. Daha sonra zihin dünyasında meydana gelen farklılaşma ile Hicaz diyarına seyahat etmiştir. Bu seyahati şairin hayatında önemli bir kavşak noktadır. Şam'da Hama sancakbeyi Cafer Paşa ile olan tanışıklığı, Cafer Paşa'nın Celâl Bey'i damat edinmesinden sonra şehzade Selim'e lala olarak tayin edilişi Celâl Bey'in de II. Selim ile tanışmasına vesile olur. Bir süre sonra II. Selim'e musahip olarak tayin edilir ve şehzadeliğinden itibaren yirmi yıl civarında bir süre yanında bulunur.

Kişiliğinde en dikkat çeken nokta Hurûfliğe olan meylidir. *Dîvân*'ında yer yer Hurûflik remizlerine de rastlanılmaktadır.

Yaşadığı dönemde birçok şairi himaye etmiştir. Şairler Celâl Bey'in şiirlerine nazire yazarak iltifatına mazhar olmaya çalışırlar.

Hayatında dikkat çeken diğer bir nokta devlet erkânından birçok kişi ile olan anlaşmazlıklarıdır. Ömrünün son yıllarında saraydan uzaklaştırılan şair bu anlaşmazlıklar sonucunda adeta sonunu kendi eliyle hazırlar. Bu uzaklaştırma kararından kısa bir süre sonra memleketi Manastır'a giderken yolda ölür.

Celâl Bey için *Dîvân*'ından hareketle rahatlıkla klasik bir 16. yüzyıl şairi diyebiliriz. Şiirleri bu yüzyılın birinci derecedeki şairlerinin şiirleri derecesinde kaliteli değildir. Ancak söz varlığı ve muhteva bakımından *Dîvân*'ı sahadaki araştırmalara katkı sağlayacak niteliktedir diyebiliriz. Güzel şiirleri olmakla birlikte çok yazan şairlerde görülen kendi içinde tekrara düşme, bazı şiirlerinde tam olarak

anlamı yakalayama gibi belâgat açısından çok daha derin yapılacak bir tetkikle, daha net olarak söylenebilecek, ifade kusurları da bulunmaktadır.

Dîvân'ından başka *Hüsn-i Yûsuf*, *Manzum Şerh-i Avâmil Sa'd u Sa'îd*, *Risale-i 'Arûz* adında eserleri bulunmaktadır. *Sa'd u Sa'îd* ve *Risale-i 'Arûz* adlı eserlerinin nüshasına rastlanamamıştır.

Oluşturulan *Dîvân* metninde 7 kaside, 13 Murabba, 2 Muhammes, 5 Tahmis, 2 Terci-bent, 684 Gazel, 48 Kıta, 5 Nazm olmak üzere toplam 766 Manzume bulunmaktadır. Manzumelerin toplam beyit sayısı 5065'tir.

KAYNAKLAR

Ahdî-i Bağdâdî, *Gülşen-i Şu‘arâ*: SOLMAZ, Süleyman, *Ahdî ve Gülşen-i Şu‘arâsı*, AKMB Yayınları, Ankara, 2005.

Âhî, *Dîvân*: SUNGUR, Necati, *Âhî Dîvânı*, KTB Yayınları, Ankara, 1994.

Ahmed-i Rıdvân, *Dîvân*: ÇELTİK, Halil, *Ahmed-i Rıdvân Dîvânı*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2011.

Ahmet Vefik Paşa, *Lehce-i Osmânî*: TOPARLI, Recep, *Lehce-i Osmânî*, TDK Yayınları, Ankara, 2000.

AKKAYA, Mehmet, “Dîvân Şairlerinin Gazellerinde Harf Tercihleri ve Redif Hususu”, *İlmî Araştırmalar*, S.3, İstanbul, 1996.

AKSOYAK, İ. Hakkı, “Ara Nesil Şairi Mehmet Celâl’in Müşterek Şiirleri”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.3, 2005.

AKSOYAK, İ. Hakkı, “Manastırlı Celâl’in Hüsn-i Yûsuf Adlı Eseri”, *Edebiyat ve Dil Yazıları, Mustafa İsen’e Armağan*, Grafiker Yayınları, Ankara, 2007.

AKSOYAK, İ. Hakkı, “Lâmi‘î Çelebi Dîvânı’nda Değerlendirme Eksikleri ve Okuma Yanlışları”, *Bursalı Lâmi‘î Çelebi ve Dönemi*, (Editör: Bilal KEMİKLİ - Süleyman EROĞLU), Bursa Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Bursa, 2011.

AMBROS, Edith Gülçin, “Osmanlı Gazelinin Uzunluğunda Görülen Gelişmeler: 16. Yüzyılda Durum”, *Osmanlı Dîvân Şiiri Üzerine Metinler*, (Hazırlayan: Mehmet KALPAKLI), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.

AND, Metin, *16. Yüzyılda İstanbul, Kent-Saray-Günlük Yaşam*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2012.

ARIKOĞLU, İsmail, *Ferişteoğlu'nun Câvidânnâme Tercümesi: İşknâme (İnceleme-Metin)*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Van, 2006.

Ârif Hikmet Bey, *Tezkiretü's-Şu'ârâ: ÇINARCI, M. Nuri, Şeyhülislam Ârif Hikmet Bey'in Tezkiretü's-Şu'ârâsı ve Transkripsiyonlu Metni*, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2007.

ARSLAN, Mehmet, "Dîvân Şiirinde Satranç ve Satranç İstılahları", *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makâleleri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2000.

ARSLAN, Mehmet, "Dîvân Şiirinde Tavla ve Tavla İstılahları" *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makâleleri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2000.

ARSLAN, Mehmet, "Süleyman Celâleddin ve Üç Eseri: Sâkînâme, Mevlid-i Cenâb-ı Alî, Devir-nâme", *Osmanlı Edebiyat-Tarih-Kültür Makaleleri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2000.

ARSLAN, Mehmet, "Klasik Türk Edebiyatı Manzum Didaktik Eserlerinden Bir Örnek: Manzum Avâmîl" *Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri*, S.2, Sivas, 2003.

ARSLAN, Mehmet, *Sâkînâmeler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2012.

Arşî, *Dîvân*: KAHRAMAN, Bahattin, *Arşî Dîvânının Tenkidli Metni*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2 Cilt, Konya, 1989.

ASLAN, Üzeyir, "Klasik Türk Edebiyatında Tahlil Çalışmaları", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.5, S.10, İstanbul, 2007.

Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*: G. M. Meredith Owens, *Meşâ'irü's-Şu'arâ or Tezkere of 'Âşık Çelebi*, London, 1971.

Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*: KILIÇ, Filiz, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, 3 Cilt, İstanbul, 2010.

Âşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*: Fatih Ali Emirî Millet Ktp.772.

Âşık Çelebi, *Dîvân*: KILIÇ, Filiz, *Âşık Çelebi Dîvânı*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 1988.

Âşık Mehmed, *Menâzirü'l-Avâlim*: AK, Mahmut, *Menâzirü'l-Avâlim, Tahlil, Dizin, Metin*, TTK Yayınları, 3 Cilt, Ankara, 2007.

Aşkî, *Dîvân*: ŞENTÜRK, A. Atillâ - BOŞDURMAZ, Nurcan, *Molla Aşkî, Dîvân*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2011.

AYAN, Elif, *Sâlim Efendi'nin Husrev ü Şîrîn Mesnevisi ve Türk Edebiyatında Husrev ü Şîrîn Mesnevileri*, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2 Cilt, Ankara, 2010.

AYDEMİR, Yaşar, "Divan Şiirinde Kulak Çekmeye Dair", *Turkish Studies*, Volume 7/1, Erzincan, 2012.

Aynî, *Dîvân*: ARSLAN, Mehmet, *Antepli Aynî Dîvânı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2004.

AYVERDİ, İlhan, *Asırlar Boyu Tarihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük, Kubbealtı Lugatı*, Kubbealtı Neşriyât, İstanbul, 2011.

Bâkî, *Dîvân*: KÜÇÜK, Sabahattin, *Bâkî Dîvânı, Tenkitli Basım*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

Balıkhâne Nâzırı Ali Rızâ Bey, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*: ÇORUK, Ali Şükrü, *Eski Zamanlarda İstanbul Hayatı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2001.

Bâlî Çelebi, *Dîvân*: SİNAN, Betül, *Bâlî Çelebi ve Dîvânı, İnceleme-Metin*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2004.

BAYSUN, Cavit, “Ebussuûd Efendi”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, C.4, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1978.

Beyânî, *Tezkiretü's-Şu'arâ*: KUTLUK, İbrahim, *Beyânî, Tezkiretü's-Şu'arâ*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

Beyânî, *Dîvân*: BAŞPINAR, Fatih, *17. Yüzyıl Şairlerinden Beyânî'nin Dîvân'ı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2008.

BEYZADEOĞLU, Süreyya A. “Divan Şiirinde Bir Deyim "Taş Yatur"”, *Türk Edebiyatı*, S.269, İstanbul, 1996.

BLOCHET, Edgar, *Catalogue Des Manuscrits Turcs de la Bibliothèque Nationale*, Paris, 1932.

BOSTAN, İdris, “İnebahtı Deniz Savaşı”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.22, TDV Yayınları, İstanbul, 1997.

Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*: KURNAZ, Cemal - TATCI, Mustafa, *Osmanlı Müellifleri*, Bizim Büro Yayınları, 3 Cilt, Ankara, 2000.

Ca'fer Çelebi, *Dîvân*: ERÜNSAL, İsmail E., *The Life and Works of Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi With a Critical Edition of his Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1983.

CARRA DE VAUX, Bernard, "Bûnî", *MEB İslam Ansiklopedisi*, C.2, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1979.

CEYLAN, Ömür, "Kan Tutmak", *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*, 4. Cilt, AKMB Yayınları, Ankara, 2004.

Cenâbî Paşa, *Dîvân*: CİHAN, Selim, *Cenâbî Paşa ve Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1992.

Cinânî, *Dîvân*: OKUYUCU, Cihan, *Cinânî Hayatı, Eserleri, Divanının Tenkitli Metni*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1994.

COŞKUN, Menderes, *Sözün Büyüsü Edebî Sanatlar*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2007.

ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Dîvânlar Arasında*, Umran Yayınları, Ankara, 1981.

ÇELTİK, Halil, *Dîvân Sahibi Rumeli Şairlerinin Şiir Dünyası*, MEB Yayınları, Ankara, 2008.

ÇİFTÇİ, Cemil, *Maktul Şairler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 1997.

DAĞLAR, Abdülkadir, *Şeyhülislam Ebu's-Su'ûd Efendi'nin Türkçe Mektupları*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2001.

Derleme Sözlüğü, TDK Yayınları, 12 Cilt, Ankara, 1993.

Derzîzâde Ulvî, *Dîvân: ÇETİN, İsmail, Derzîzâde Ulvî Hayatı, Edebî Şahsiyeti ve Dîvânının Tenkitli Metni*, Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ, 1993.

DİLÇİN, Cem, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, TDK Yayınları, Ankara, 1995.

DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, TDK Yayınları, Ankara, 1983.

Ebûbekir Celâlî, *Dîvân: SARIKAYA, Erdem, Ebûbekir Celâlî Dîvânı, Karşılaştırmalı Metin-İnceleme*, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Programı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

Edirneli Ahmed Bâdî, *Armağan (Divan Şiirinde Atasözleri ve Deyimler)*: Hazırlayanlar: BEYZADEOĞLU, Süreyya Ali; GÜRGENDERELİ, Müberra; GÜNAY, Fatih, Harvard Üniversitesi Yakınoğlu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Boston, 2004.

Eğridirli Hacı Kemâl, *Câmi'ü'n-Nezâ'ir: MORKOÇ, Yasemin Ertek, Eğridirli Hacı Kemâl'in Câmi'ü'n-Nezâ'ir'i (Metin ve Mecmua Geleneği Üzerine Bir İnceleme)*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir, 2003.

EMECEN, Feridun, "Selîm II", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.36, TDV Yayınları, İstanbul, 2009.

Emrî, *Dîvân: SARAÇ, M. A. Yekta, Emrî Dîvânı*, Eren Yayıncılık, 2002.

Enverî, *Dîvân: KURNAZ, Cemâl - TATÇI, Mustafa, Ümmî Dîvân Şairleri ve Enverî Dîvânı*, MEB Yayınları, Ankara, 2001.

ERGUN, Sadeddin Nüzhet, *Türk Şairleri*, 2. Cilt, Suhûlet Kütüphanesi, İstanbul, 1946.

ERDOĞAN, Mehtap, *Güzellik Unsurlarıyla Dîvân Şiirinde Sevgili*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2013.

EROĞLU, Ahmet Hikmet, “Ekmek-Şarap Ayini (Evharistiya) Konusunda Katolikler ve Protestanlar Arasındaki Anlayış Farklılıkları”, *Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C.39, Ankara, 1999.

EYÜBOĞLU, E. Kemal, *On Üçüncü Yüzyıldan Günümüze Kadar Şiirde ve Halk Dilinde Atasözleri ve Deyimler*, 2 Cilt, İstanbul, 1973-1974.

Fâik Reşat, *Eslaf*: KUTLU, Şemsettin, *Fâik Reşat, Eski Bilginler, Düşünürler, Şairler Eslaf*, Tercümam 1001 Temel Eser, İstanbul, 1975.

Fevrî, *Dîvân*: Edirne İl Halk Ktp. 473.

Figânî, *Dîvân*: KARAHAN, Abdülkadir, *Kânûnî Sultan Süleyman Çağı Şairlerinden Figânî ve Dîvânçesi*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1966.

Gelibolulu Mustafa Âlî, *Dîvân*: AKSOYAK, İsmail Hakkı, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Dîvânlarının Tenkitli Metni*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara, 1999.

Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*: İSEN, Mustafa, *Künhü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısmı*, AKMB Yayınları, Ankara, 1994.

Gelibolulu Mustafa Âlî, *Künhü'l-Ahbâr*: ÇERÇİ, Faris, *Gelibolulu Mustafa Âlî ve Künhü'l-Ahbâr'ında II. Selim, III. Murat ve III. Mehmet Devirleri*, 2 Cilt, Erciyes Üniversitesi Yayınları, Kayseri, 2000.

Gelibolulu Mustafa Âlî, *Nasîhatu's-Selâtîn*: ERTAŞ, Kasım, *Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Nasîhatu's-Selâtîn İsimli Eserinin Tenkidli Metni*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, İslam Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, “Hurûfîlik ve Mîr-i Alem Celâl Bîk'in Bir Mektubu”, *Türkiyat Mecmuası*, C.14, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1964.

GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Hurûfîlik Metinleri Kataloğu*, TTK Yayınları, Ankara, 1989.

GÜLTEKİN, Hasan, *Mecmua-i Nezâyir, Transkripsiyonlu Metin*, Pamukkale Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Denizli, 2000.

Hâletî, *Dîvân*: KAYA, Bayram Ali, *Azmî-zâde Hâletî Dîvânı*, Harvard Üniversitesi, Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümü, Cambridge, 2003.

HANÇERLİOĞLU, Orhan, *İslam İnançları Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1984.

Hayâlî Bey, *Dîvân*: TARLAN, Ali Nihat, *Hayâlî Bey Dîvânı*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1945.

Hayretî, *Dîvân*: ÇAVUŞOĞLU, Mehmed - TANYERİ, M. Ali, *Hayretî, Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1981.

Hecrî, *Dîvân*: ZÜLFE, Ömer, *Hecrî, Kara Çelebî Muhyiddîn Mehmed, Dîvân*, [İnceleme-Metin ve Çeviri-Açıklamalar-Dizin], Yayınevi, İstanbul, 2009.

Helâkî, *Dîvân*: ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Helâkî, Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1982.

Hüdâyî-i Kadîm, *Dîvân*: YEKBAŞ, Hakan, *Hüdâyî-i Kadîm Dîvânı (Edisyon Kritik-Metin-İnceleme)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2005.

İbni Kemâl, *Dîvân*: SARAÇ, M. Ali Yekta, *Kemâl Paşazâde Dîvânı*, Basılmamış Kitap Projesi.

İNAN, Abdülkadir, *Hurâfeler ve Menşeleri*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1962.

İPEKTEN, Haluk - İSEN, Mustafa - TOPARLI, Recep - OKÇU, Naci - KARABEY, Turgut, *Tezkirelere Göre Divan Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, KTB Yayınları, Ankara, 1988.

İPEKTEN, Haluk, *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, MEB Yayınları, İstanbul, 1996.

İshâk Çelebi, *Dîvân*: ÇAVUŞOĞLU, Mehmed - TANYERİ, M.Ali, *Üsküplü İshâk Çelebi, Dîvân, Tenkidli Basım*, Mimar Sinan Üniversitesi Fen Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1989.

Kafzâde Fâ'izî, *Zübdetü'l-Eş'âr*: Nuruosmaniye Ktp. 3722.

KALKIŞIM, Muhsin - OKUMUŞ, Ömer, "Klasik Türk Şiirinde Hazret-i İshâ Kavramı" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S.5, Ordu, 2008.

Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn 'An Esâmi'l-Kütübi Ve'l-Fünûn*: (Hazırlayanlar: YALTKAYA, M. Şerafeddin - BİLGE, Rifat), MEB Yayınları, 2 Cilt, İstanbul, 1948.

Kemâleddin Demîrî, *Hayatü'l-Hayevân*: SERİN, Rahmi, *Hayatü'l-Hayevân, Havâs ve Esrârı*, Pamuk Yayıncılık, İstanbul, 2001.

KILAVUZ, Ahmet Saim, “Cân”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.7, TDV Yayınları, İstanbul, 1993.

Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*: KUTLUK, İbrahim, *Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, 1. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1978.

Kınalızâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*: KUTLUK, İbrahim, *Kınalızâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, 2. Cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1981.

KÖKSAL, M. Fatih, “Metin Neşrinin Ana Esesları”, *Eski Türk Edebiyatında Tenkit ve Teori*, Kesit Yayınları, İstanbul, 2012.

Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Me'âli, TDV Yayınları, Ankara, 2009.

KURNAZ, Cemal, “Beni Ağlan”, *Gazeller Arasında*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara, 2011.

KURNAZ, Cemal - ÇELTİK, Halil, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, Kurgan Edebiyat Yayınları, Ankara, 2013.

KUŞOĞLU, Mehmet Zeki, *Resimli Ansiklopedik Kuyumculuk ve Maden Terimleri Sözlüğü*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 2006.

KUTLAR, Fatma Sabiha, “Klasik Türk Edebiyatında Çâr-ender-çâr ve Kara Fazlî'nin Kasidesi”, *Türkbilig*, S.17, Ankara, 2009.

KUZGUN, Şaban, *Dört İncil Farklılıkları ve Çelişkileri*, Fazilet Neşriyat, İstanbul, 2008.

KÜTÜK, Rifat - TURAN, Lokman, “Türk Mesnevi Geleneğinde Gazelin Kullanımı”, *Turkish Studies*, Volume 4/7, Erzincan, 2009.

KÜTÜKOĞLU, Bekir, “Lala Kara Mustafa Paşa”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, C.8, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976.

KÜTÜKOĞLU, Bekir, “Murad III”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.31, TDV Yayınları, İstanbul, 2006.

Lâmi‘î Çelebi, *Dîvân*: BURMAOĞLU, Hamit Bilen, *Lâmi‘î Çelebi Dîvânı, Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Dîvânının Tenkidli Metni*, Atatürk Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Doktora Tezi, Erzurum, 1983.

Latîfî, *Tezkiretü'ş-Şu‘arâ*: CANIM, Rıdvan, *Latîfî, Tezkiretü'ş-Şu‘arâ ve Tabsıratü'n-Nuzamâ, (İnceleme-Metin)*, AKMB Yayınları, Ankara, 2000.

Mahmud Celâleddin Paşa, *Mir‘ât-ı Hakikat*: MİROĞLU, İsmet, *Mahmud Celâleddin Paşa, Mir‘ât-ı Hakikat, Tarihî Hakikatların Aynası*, Bereket Yayınevi, 3 Cilt, İstanbul, 1983.

Mahmud Celâleddin Paşa, *Dîvân*: KOÇVER, Ayten, *Mahmud Celâleddin Paşa Dîvânı, İnceleme-Metin*, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya, 2008.

MARÇAİS, Georges, “Manastır”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, C.7, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1976.

Me'âlî, *Dîvân*: AMBROS, Edith, *Candid Penstrokes The Lyrics of Me'âlî and Ottoman Poet of The 16th Century*, Klaus Schwarz Verlag, Berlin, 1982.

Mehmet Nâ'il Tuman, *Tuhfe-i Nâ'ilî*: KURNAZ, Cemal - TATCI, Mustafa, *Tuhfe-i Nâ'ilî, Dîvân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*, 2 Cilt, Bizim Büro Yayınları, Ankara, 2001.

Mehmed Süreyyâ, *Sicill-i Osmânî*: Yayına Hazırlayan: AKBAYAR, Nuri - Eski Yazıdan Aktaran: KAHRAMAN, Seyit Ali - Dizin: DEMİREL, Yücel, *Sicill-i Osmânî*, 6 Cilt, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1996.

Mehmed Tevfik, *Kâfile-i Şu'arâ*: Hazırlayanlar: KUTLAR OĞUZ, Fatma Sabiha; ÇAKIR, Müjgân; KONCU, Hanife, *Mehmed Tevfik - Kâfile-i Şu'arâ*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2012.

Mihrî Hâtun, *Dîvân*: ARSLAN, Mehmet, *Mihrî Hâtun Divânı*, Amasya Valiliği Yayınları, Ankara, 2007.

Misâlî, *Dîvân*: GÜNEŞ, Deva, *Misâlî Dîvânı, (İnceleme-Metin)*, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2011.

Muhammed b. Mahmud-ı Şîrvânî, *Tuhfe-i Murâdî*: ARGUNŞAH, Mustafa, *Muhammed b. Mahmud-ı Şîrvânî, Tuhfe-i Murâdî, İnceleme-Metin-Dizin*, TDK Yayınları, Ankara, 1999.

Muhibbî, *Dîvân*: AK, Coşkun, *Muhibbî Dîvânı, İzahlı Metin*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.

Mustafa Nûri Paşa, *Netayicü'l-Vukûat*: ÇAĞATAY, Neşet, *Netayicü'l-Vukûat, Kurumları ve Örgütleriyle Osmanlı Tarihi*, 4 Cilt, TTK Yayınları, Ankara, 1987.

Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi, *Tuhfe-i Hattatîn*: (Hazırlayan: İNAL, İbnülemin Mahmud Kemâl), Devlet Matbaası, İstanbul, 1928.

Müstakimzâde Süleyman Sadeddin Efendi, *Mecelletü'n-Nisâb*: Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi 628, Tıpkıbasım, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

Mütercim Âsım Efendi, *Burhân-ı Katı*: Hazırlayanlar: ÖZTÜRK, Mürsel - ÖRS, Derya, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2009.

Nâ'îl-i Kadîm, *Dîvân*: İPEKTEN, Halûk, *Nâ'îl-i Kadîm Dîvânı*, -Edisyon Kritik-, MEB Yayınları, İstanbul, 1970.

Nazmî, *Dîvân*: DOĞAN, Güler, *Edirneli Nazmî Dîvânı*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora, Tezi, İstanbul, 2010.

Necâtî Beg, *Dîvân*: TARLAN, Ali Nihat, *Necati Beg Divanı*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963.

Nesîmî, *Dîvân*: AYAN, Hüseyin, *Nesîmî Hayatı, Edebî Kişiliği, Eserleri ve Türkçe Dîvânının Tenkidli Metni*, TDK Yayınları, Ankara, 2002.

Nev'î, *Dîvân*: TULUM, Mertol - TANYERİ, M. Ali, *Nev'î, Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977.

NURESKİ, Dzuneis, *Tezkirelere Göre Bugünkü Makedonya Şehirlerinde Yetişen Dîvân Şairleri*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

OCAK, Ahmet Yaşar, *Osmanlı İmparatorluğunda Marjinal Sûfilik: Kalenderîler (XIV-XVII. Yüzyıllar)*, TTK Yayınları, Ankara, 1999.

ONAY, Ahmet Talat, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, MEB Yayınları, İstanbul, 2004.

ÖZER, Sibel, *Sûdî-i Bosnavî'nin Şerh-i Dîvân-ı Hâfız'ının Bilgi Dökümü ve İspata Dayandırılması*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Riyâzî, *Riyâzü's-Şu'arâ*: Nuruosmaniye Ktp. 3724; Süleymaniye Ktp. Esad Efendi 3871.

ÖBEK, Ali İhsan, "Arkaik Deyimlerimizden: Kadem Renc Etmek" *Türk Kültürü*, S. 477-478, Ankara, 2002.

ÖBEK, Ali İhsan, "Arkaik Deyimlerimizden 2: Vechi Var" *Türk Kültürü*, S. 487-488, Ankara, 2003.

ÖBEK, Ali İhsan, "Bir Tür Muska Olarak Heykel Üzerine", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S.7, İstanbul, 2002.

ÖZKAN, Ömer, "Bir Tedavi Bitkisi Olarak Gül'ün Dîvân Şiirindeki Görünümleri" *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, C.VII, S.2, Afyon, 2005.

ÖZTÜRK, Necdet, "Kazasker Vusûlî Mehmet Çelebi ve Selîm-nâmesi", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, S.50, İstanbul, 1987.

PAÇACIOĞLU, Burhan, *VII-XVI Yüzyıllar Arasında Türkçenin Sözcük Dağarcığı*, Bizim Büro Basımevi, Ankara, 2006.

PAKALIN, Mehmet Zeki, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 3 Cilt, MEB Yayınları, İstanbul, 1971.

PRIFTI, Kristaq, “Manastır”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.27, TDV Yayınları, İstanbul, 2003.

Rahîmî, *Dîvân*: MERMER, Ahmet, *Kütahyalı Rahîmî Dîvânı*, Sahhaflar Kitap Sarayı, İstanbul, 2004

Rahmî, *Dîvân*: ERDOĞAN, Mustafa, *Bursalı Rahmî Dîvânı*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2011.

Ravzî, *Dîvân*: AYDEMİR, Yaşar, *Edincikli Ravzî Dîvânı*, Birleşik Kitabevi Yayınları, Ankara, 2007.

REDHOUSE, Sir James W., *Turkish and English Lexicon*: Çağrı Yayınları, İstanbul, 1978.

Revanî, *Dîvân*: AVŞAR, Ziya, *Revanî Dîvânı*, KTB Yayınları, Ankara, 2009.

RİEU, Charles, *Catalogue of The Turkish Manuscripts in The British Museum*, London, 1888.

Sabâyî, *Dîvân*: KAVAKLIK, Rüstem, *On Beşinci Yüzyıl Şairi Sabâyî ve Dîvânçesi (Transkripsiyonlu Metin - Açıklamalar - Dizin)*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.

Sabrî, *Dîvân*: KASIR, Hasan, *Sabrî Mehmed Şerîf Dîvânı (İnceleme - Karşılaştırmalı Metin)*, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 1990.

SCOTT, Geordec Ryler, *İşkencenin Tarihi*, Dost Kitabevi Yayınları, (Türkçesi: Hamide KOYUKAN), Ankara, 2001.

SARAÇ, M. A. Yekta, *Klasik Edebiyat Bilgisi Belâgat*, Gökkuşbe Yayınları, İstanbul, 2011.

Sebzî, *Dîvân*: YEKBAŞ, Hakan, *Sebzî Dîvânı (İnceleme - Tenkitli Metin)*, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2011, Sivas.

Sehî Bey, *Dîvân*: YEKBAŞ, Hakan, *Sehî Bey Dîvânı*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.

Selânikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selânikî*: İPŞİRLİ, Mehmet, *Selânikî Mustafa Efendi, Tarih-i Selânikî*, TTK Yayınları, İstanbul, 1999.

Selikî, *Dîvân*: ZÜLFE, Ömer, *On Altıncı Yüzyıl Şairi Selikî ve Şiirleri*, Edebiyat Yayınevi, Ankara, 2006.

Selimî, *Dîvân*: Fatih Ali Emiri Millet Ktp. AE34 4341/7.

SERDAROĞLU, Vildan, *Sosyal Hayat Işığında Zâtî Divanı*, İSAM Yayınları, İstanbul, 2006.

SERİN, Muhittin, "Hamdullâh Efendi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.15, TDV Yayınları, İstanbul, 1997.

SERTOĞLU, Midhat, *Osmanlı Tarih Lügatı*, Enderun Yayınları, İstanbul, 1986.

Solakzâde Mehmed Hemdemî Çelebi, *Tarih-i Solakzâde*: ÇABUK, Vahit, *Solakzâde Tarihi*, KTB Yayınları, 2 Cilt, Ankara, 1989.

STEINGASS, F. J., *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2005.

Süheylî, *Dîvân*: HARMANCI, M. Esat, *Süheylî Ahmed b. Hemdem Kethudâ, Dîvân*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2007.

Sürûrî, *Dîvân*: OKATAN, Halil İbrahim, *Sürûrî Dîvânı*, Engin Matbaacılık, Ankara, 2010.

Şâhî, *Dîvân*: KILIÇ, Filiz, *Şehzade Bayezid Şâhî Hayatı ve Dîvânı*, KTB Yayınları, Ankara, 2000.

Şemseddîn Sâmî, *Kâmusu'l-A 'lâm*, C.3, Kaşgar Neşriyat, Ankara, 1996.

ŞEN, Fatma Meliha, “Eski Türk Edebiyatında Sosyal Hayat Çalışmaları”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C.5, S.9, İstanbul, 2007.

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ, *Osmanlı Şiiri Antolojisi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1999.

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ, *Yahya Beğ'in Şehzade Mustafa Mersiyesi yahut Kanunî Hicviyesi*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1998.

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ, *XVI. Asra Kadar Anadolu Sahası Mesnevilerinde Edebî Tasvirler*, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2002.

ŞENTÜRK, Ahmet Atillâ - KARTAL, Ahmet, *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 2010.

Şem‘î, *Dîvân*: KARAVELİOĞLU, Murat Ali, *On Altıncı Yüzyıl Şairlerinden Prizrenli Şem‘î’nin Divanı’nın Edisyon Kritiği ve İncelenmesi*, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı, Doktora Tezi, 2 Cilt, İstanbul, 2005.

Şevkî, *Dîvân*: YAKAR, Halil İbrahim, *Edirneli Şevkî Dîvânı*, Palet Yayınları, Konya, 2010.

ŞÜKÛN, Ziya, *Farsça-Türkçe Lügat Gencine-i Güftar Ferheng-i Ziya*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, 3 Cilt, İstanbul, 1984.

TANYERİ, M. Ali, *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 1999.

Tayyârzâde Atâ, *Tarih-i Enderûn*: ARSLAN, Mehmet, *Tayyârzâde Atâ, Osmanlı Saray Tarihi, Tarih-i Enderûn*, C.4, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2010.

TÖKEL, Dursun Ali, *Deneyisel Edebiyat Yönüyle Dîvân Şiiri*, Hece Yayınları, Ankara, 2010.

TULUM, Mertol, *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2011.

TURAN, Şerafettin, “Selim II”, *MEB İslam Ansiklopedisi*, C.10, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1978.

TURAN, Şerafettin, “Şehzâde Bayezid”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.5, TDV Yayınları, İstanbul, 1992.

Ûdî, *Mâcerâ-yı Mâh*: KUTLAR, Fatma Sabiha, *Ûdî, Mâcerâ-yı Mâh*, Öncü Kitap, Ankara, 2005.

ULUDAĞ, Süleyman, “Bûnî, Ahmed b. Ali”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.6, TDV Yayınları, İstanbul, 1992.

ULUDAĞ, Süleyman, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, 2005.

USLUER, Fatih, *İlk Elden Kaynaklarla Doğuşundan İtibâren Hurûfîlik*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2009.

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *Osmanlı Devletinin Saray Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara, 1988.

Vusûlî, *Dîvân*: TAŞ, Hakan, *Vusûlî, Dîvân, [İnceleme-Metin-Çeviri-Açıklamalar-Dizin]*, Gençlik Kitabevi, Konya, 2010.

Yahyâ Bey, *Dîvân*: ÇAVUŞOĞLU, Mehmed, *Yahyâ Bey, Dîvân*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1977.

YENİTERZİ, Emine, “Klasik Türk Şiirinde Ülke ve Şehirlerin Meşhur Özellikleri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Klasik Türk Edebiyatının Kaynakları Özel Sayısı -Prof. Dr. Turgut KARABEY Armağanı-*, C.3, S.15, Ordu, 2010.

YILDIRIM, Ali, “16. Yüzyılda Büyük Bir Devlet Adamı ve Edebiyat Hamisi Defterdar İskender Çelebi”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.10, S.1, Elazığ, 2000.

YILDIRIM, Ali, *Dîvân Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*, Akçağ Yayınları, Ankara, 2006.

YILDIRIM, Nimet, *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2008.

YILMAZ, Ozan, “Klasik Türk Edebiyatı’nda Bir Deyim: Ter Düşmek”, *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, S.21, İstanbul, 2009.

Za'îfî, *Dîvân*: AKARSU, Kâmil, *Rumelili Za'îfî Dîvânı, (Tenkidli Metin)*, Berikan Yayınevi, Ankara, 2011.

Zâtî, *Dîvân*: TARLAN, Ali Nihat, *Zâtî Dîvânı (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, Gazeller Kısım: 1. Cilt, İstanbul, 1968.

Zâtî, *Dîvân*: TARLAN, Ali Nihat, *Zâtî Dîvânı, (Edisyon Kritik ve Transkripsiyon)*, 2. Cild, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1970.

Zâtî, *Dîvân*: ÇAVUŞOĞLU, Mehmed - TANYERİ, M.Ali, *Zâtî Dîvânı 3.Cild*, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1987.

Ziyâ'î, *Dîvân*: GÜRGENDERELİ, Müberra, *Hasan Ziyâ'î, Hayatı, Eserleri, Sanatı ve Dîvânı (İnceleme-Metin)*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002.

ZÜLFE, Ömer, "Emrî Dîvânında Harf Oyunları", *Kültür Tarihinde Gizli Diller ve Şifreler*, Picus Yayıncılık, İstanbul, 2008.

ZÜLFE, Ömer, *Şiirin İzinde Sözü'nün Gölgesinde Osmanlı Şiirinden Kelimeler, Deyimler, Kavramlar*, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2011.

DİZİN (ÖZEL ADLAR)

▪ A ▪

‘Abbāsī: G.581/3
 ‘Acem: G.606/1, G.636/5
 A‘cām: G.404/4
 ‘Aden: G.232/2, G.239/3, G.423/5, G.549/1
 Ādem: G.168/5, G.345/5, G.642/2,
 Aḥmed: G.606/1, G.663/4
 Aḥmed-i Būnī: G.658/12, G.665/3
 Aḥmed bin Aḥmed: Kt.31/3
 Aḳdeñiz: G.21/3
 ‘Aḳşā: G.104/2, G.236/5, G.594/2, G.655/4
 ‘Alevī: G.480/2
 ‘Alī: K.2/21, G.86/1, G.123/5, G.307/3, G.369/9, G.518/5, G.663/4
 ‘Alī Bālī: G.378/1, G.378/2, G.378/3, G.378/4, G.378/5, G.378/6, G.378/7, G.607/1
 ‘Alīm: G.420/5
 Allāh: G.100/2, G.259/2, G.368/1, G.391/1, G.420/2, G.479/1, G.540/1, G.540/2, G.540/3, G.540/4, G.540/5, G.540/6, G.540/7, G.648/1, G.678/4, Nz.4/1, Nz.4/10
 ‘Amr: G.398/5
 ‘Arab: Mrb.1-I, Trc.1-I, G.606/1
 Aristō: G.137/2
 Āşaf: G.235/2, G.363/8

Ayāz/Ayās: Mrb.10-VII, G.83/2, G.245/2, G.275/1, G.418/1, G.559/2, G.675/5
 Aydın: G.491/6, G.551/2,
 ‘Azrā: G.40/2, G.205/2, G.262/1
 Āzer: G.57/4, G.173/1, G.305/2, G.307/1
 ‘Azīz: G.232/3

▪ B ▪

Bāğdād: 105/1, G.187/4, G.311/2, G.404/3
 Bāyezid: Kt.28/2
 Bel‘am: G.573/3,
 Benī-Hāşim: G.464/7
 Benī-Leys: Trc.1-III,
 Beyt-i Ma‘mūr: G.56/1, Nz.2/4
 Burāḳ: G.677/6

▪ C ▪

Cābir: Nz.1/3
 Cān: G.64/3, G.142/2
 Cāmī: G.305/3
 Celle Celāl: Thm.4-II,
 Cem: Mrb.9-VIII, Mrb.10-IV, G.45/4, G.116/4, G.168/1, G.180/1, G.188/2, G.233/4, G.233/4, G.270/4, G.280/2, G.367/1, G.396/2, G.400/1, G.409/1, G.409/2, G.409/3, G.409/4, G.409/5, G.410/1, G.410/2, G.410/3, G.410/4,

G.410/5, G.410/6, G.410/7, G.410/8,
 G.410/9, G.410/10, G.411/5, G.497/2,
 G.563/2, G.587/1, G.647/3, G.649/5,
 G.666/2,
 Cemālī: G.630/6
 Cemşīd: 104/4, G.444/2, G.497/2,
 G.654/6,
 Cenābī: Kt.30/1, Kt.30/2
 Ceyhūn: G.638/5
 Cezāyir: G.195/3,
 Cibrīl: K.1/7, G.663/4,
 Cüneyd: G.398/3,

▪ Ç ▪

Çeh: G.58/6
 Çīn: Mhs.2-II, G.21/3, G.54/1, G.70/2,
 G.127/3, G.224/2, G.248/1, G.309/2,
 G.415/5, G.483/3, G.494/5, G.557/4,
 G.564/4, G.630/9, G.638/6, Nz.2/2,
 Nz.4/6

▪ D ▪

Dādār: G.519/7,
 Dārā: G.5/3, G.54/1, G.54/5, G.126/5,
 G.425/5, G.586/3
 Dārū's-selām: G.276/2, Mrb.2-IV
 Dāvūd: G.34/2, G.546/6
 Deccāl: G.492/2, G.627/4
 Destān: G.596/6
 Dımışk: K.1/17
 Dicle: G.612/3
 Dīvān: G.227/3

Durağ: Kt.32/1, Kt.34/1, Kt.36/1

▪ E ▪

Ebū-Bekr: G.663/4
 Ebū-Cehil: G.137/5, G.202/4
 Ebū-Derdā: G.394/2
 Ebū-Leheb: G.464/7
 Ebū-Yaḥyā: K.1/14
 Edhem: G.211/4
 Emrī: G.630/6
 Etrāk: G.345/5

▪ F ▪

Ferahşād: G.631/2
 Ferhād: Thm.4-IV, G.53/1, G.105/2,
 G.106/3, G.122/4, G.139/1, G.174/2,
 G.187/1, G.198/7, G.210/2, G.341/4,
 G.342/4, G.366/1, G.406/6, G.430/3,
 G.434/4, G.436/5, G.458/5, G.504/6,
 G.522/1, G.533/1, G.538/3, G.612/1,
 G.612/6, G.631/1, G.646/4
 Ferḥār: G.77/1, G.91/7, G.530/2,
 Feth-i Meṭālib: Trc.1-III, G.5/3,
 G.84/4, G.154/2, G.510/2, G.514/4,
 G.599/3, G.667/6
 Fevrī: G.630/6
 Fir'avn: G.127/4, G.222/5, G.294/3
 Fireng: Trc.1-III, G.58/5, G.58/7,
 G.342/1
 Furāt: G.612/3

▪ G ▪

Ġazālī: G.630/7

Gūlistān: Trc.2-I, G.677/3

Gül Memi: G.604/1

Gülşen-i Rāz: G.675/7

▪ H ▪

Habeş: G.122/3, G.658/6

Hāfız : G.377/7, G.644/5

Hak : K.6/13, Mrb.1-V, Thm.4-II, Mhs.1-III, Trc.1-I, G.24/5, G.42/5, G.68/3, G.119/6, G.191/1, G.195/1, G.224/7, G.276/2, G.319/4, G.332/8, G.334/4, G.334/9, G.338/1, G.347/6, G.350/3, G.398/3, G.420/1, G.445/4, G.453/2, G.463/2, G.497/7, G.501/5, G.520/1, G.574/7, G.576/2, G.637/5, G.642/1, G.651/3, G.653/2, G.654/1, G.654/7

Hākim-i ezel: G.358/1

Hakīm: Thm.3-I, G.154/4, G.384/3

Haleb: Mrb.1-I

Hālīk: G.235/1

Halīl: Mrb.3-III, G.341/1, G.390/4,

Hallāc: G.106/2, G.428/3, G.501/4, G.534/2, G.632/5, Kt.33/6

Hamze: G.633/6

Hasen: G.203/5, G.468/5, G.644/5

Hassān: G.643/7

Havvā: G.239/3, G.642/2

Hayālī: G.630/2

Hayber: G.307/6, G.363/5, G.620/4

Hayder: G.59/3, G.352/5, G.363/5, G.614/1, G.620/4

Hayderī: G.260/3

Hayy: G.420/5

Hātim: G.22/1, G.188/3, G.280/3, G.371/1, G.410/6

Hıtā: Mhs.2-II, G.248/3, G.309/2, G.337/4, G.416/4, G.483/3, G.513/4,

Hızr: Mhs.1-III, Trc.1-V, G.26/7, G.274/3, G.287/1, G.287/2, G.287/3, G.287/4, G.287/5, G.294/2, G.302/3, G.316/4, G.345/4, G.369/3, G.507/5, G.515/4, G.524/4, G.591/1

Hecrī: G.630/5

Hilālī: G.630/4

Hind: Mrb.13-IV, G.498/1, G.549/2,

Hindū: G.232/3, G.428/1

Hindüstān: G.99/7, G.633/3

Hudā: K.7/10, Trc.1-V, G.36/4, G.52/7, G.86/7, G.129/4, G.176/3, G.204/2, G.334/6, G.426/4, G.475/3, G.488/1, G.522/3, G.650/1

Husrev: G.53/2, G.122/4, G.139/1, G.172/3, G.278/2, G.341/4, G.377/3, G.458/5, G.468/1, G.470/5, G.482/3, G.504/1, G.504/2, G.504/3, G.504/4, G.504/5, G.504/6, G.597/4, G.631/1, G.644/5, G.644/1

Huten: G.2/8, G.70/2, G.127/3, G.309/2, G.494/5, G.513/4

Hüseyn: G.203/5, G.480/1, G.480/2,
G.480/3, G.480/4, G.480/5, G.480/6,
G.480/7, G.480/8, G.480/9,
Hüsni: G.630/4

▪ I ▪

İşfahân: G.99/5, G.195/4, G.257/4,
G.448/6

▪ İ ▪

İblîs: G.196/6, G.632/2

İbrâhîm: G.173/1

İlyâs: Trc.1-III, G.287/1, G.287/2,
G.287/3, G.287/4, G.287/5, G.294/2

İrem: K.1/26, G.500/3

İskender: K.1/9, K.5/4, Mrb.10-IV,
G.154/2, G.200/1, G.311/3, G.312/2,
G.369/3, G.425/5, G.495/1, G.496/7,
G.586/3, G.591/1, G.598/5

İslâm: G.674/4

İsâ: Mrb.7-I, Mrb.7-II, Mrb.7-III,
Mrb.7-IV, Mrb.7-V, Mrb.7-VI, Mrb.7-
VII, Mhs.1-VII, Trc.1-I, Trc.1-II,
Trc.1-III, Trc.1-IV, Trc.1-V, Trc.2-I,
Trc.2-II, Trc.2-IV, G.5/3, G.21/3,
G.51/2, G.54/1, G.83/3, G.203/2,
G.236/6, G.258/2, G.262/3, G.390/3,
G.472/5, G.497/1, G.539/4, G.540/4,
G.542/1, G.542/2, G.542/3, G.542/4,
G.542/5, G.542/6, G.542/7, G.551/1,
G.606/3, G.627/1, G.627/2, G.627/3,
G.627/4, G.627/5, G.669/4

İsâ Çelebi: Mrb.6-I, Mrb.6-II, Mrb.6-
III, Mrb.6-IV, Mrb.6-V,
İstanbul: G.122/5, G.485/6

▪ K ▪

Ka'be: K.1/2, K.3/3, K.3/4, K.4/3,
Mrb.3-III, Mrb.13-IV, G.53/2,
G.120/4, G.264/8, G.286/7, G.301/2,
G.341/1, G.350/2, G.350/3, G.377/4,
G.387/2, G.392/5, G.415/2, G.488/4,
G.497/3, G.510/1, G.514/5, G.594/2,
G.649/7, G.662/2, G.671/3

Qabil: G.164/1

Qadir: G.420/5

Qalata: G.485/6

Qalenderî: G.619/1

Qanber: G.369/9, G.557/3

Qaraman: G.596/5

Gerger: G.80/2

Qânûn-ı Şifâ: G.576/5

Qârûn: Thm.4-VI, Mhs.1-VII,
G.148/4, G.227/5, G.444/2, G.597/5

Kâtib-i Qudret: G.401/3

Qays: G.397/1, G.492/1, G.538/1,
G.673/4

Qayşer: G.201/4

Kemâl: G.644/5, Kt.4/3

Ken'an: K.5/9, Mrb.10-III, G.26/3,
G.88/4, G.172/1, G.174/5, G.257/3,
G.298/4, G.399/2, G.499/6, G.540/2,
G.603/2

Kenz-i Maḥfî: G.154/2, G.510/2

Kerbelā: Mrb.13-III, Mhs.2-III,
G.35/6, G.483/1, G.485/3
Kerīm: G.420/1
Keşf-i Rāz: G.675/7
Kevşer: G.215/1, G.669/2
Kind: Nz.1/3
Kurʿān: G.514/7, G.684/4
Kureyş: G.633/6
Kütāhiye: Kt.28/4

▪ L ▪

Leclāc: G.38/5, G.207/7, G.304/6,
Kt.2/1
Leh: G.58/6
Leylā: Mrb.3-V, Mrb.11-IV, Thm.2-II,
Thm.3-V, Thm.5-III, Mhs.1-V, G.5/3,
G.62/2, G.79/2, G.102/1, G.102/4,
G.103/2, G.170/3, G.175/3, G.205/2,
G.262/5, G.274/5, G.330/3, G.331/1,
G.397/1, G.430/4, G.444/4, G.492/1,
G.535/6, G.538/1, G.597/4, G.631/2,
G.636/2, G.657/2, G.657/2, G.673/4
Loḵmān: Trc.2-III, G.118/3, G.152/1,
G.384/3

▪ M ▪

Maḥmūd: Mrb.10-VII, G.83/2,
G.245/2, G.275/1, G.418/1, G.559/2,
G.675/5
Mānī: G.27/4, G.47/3, G.303/6,
G.508/3, G.572/1

Manşūr: Mrb.12-V, G.70/1, G.104/5,
106/2, G.155/1, G.178/7, G.184/3,
G.228/4, G.242/1, G.288/5, G.319/1,
G.328/5, G.353/3, G.406/5, G.428/3,
G.466/6, G.472/7, G.501/4, G.519/1,
G.531/2, G.550/5, G.594/3, G.623/5,
G.654/1, G.676/8

Manṭıkuʿt-Ṭayr: G.269/4

Meʿālī: G.630/8

Mecnūn: Mrb.3-V, Mrb.11-II, Mrb.11-III,
Thm.2-II, Thm.3-V, Thm.4-IV,
Thm.5-III, Mhs.1-V, Mhs.2-III,
G.62/2, G.79/2, G.102/1, G.102/4,
G.170/3, G.174/1, G.174/2, G.175/3,
G.198/7, G.203/3, G.205/2, G.210/2,
G.226/3, G.262/5, G.274/5, G.290/7,
G.330/3, G.331/1, G.397/1, G.406/6,
G.444/4, G.482/1, G.485/2, G.535/6,
G.597/4, G.630/7, G.631/2, G.636/2,
G.646/4, G.649/3, G.657/2

Mehdī: G.31/1, G.302/3

Medīne: G.189/5, G.227/2, G.514/5,

Mekke: G.189/5, G.227/2, G.514/5,

Memi: G.604/1, G.604/2, G.604/3,
G.604/4, G.604/5

Memlūk: Mrb.10-III

Merdān: G.557/3

Mervān: G.250/3

Meryem: Trc.2-IV, G.168/2, G.471/1,
G.497/1, G.551/1, G.651/3

Mescid-i Akşā: G.104/2, G.236/5,
G.594/2,

Mesîḥ: G.417/1, G.471/1,
 Mesîḥā: Mrb.7-IV, Thm.4-VI, G.39/1,
 G.40/1, G.68/2, G.170/4, G.248/4,
 G.281/5, G.302/3, G.497/1
 Meşhed: Mrb.13-III,
 Mihrî: G.630/4
 Mihr ü Vefâ: Trc.2-I, G.34/3, G.482/4
 Mısr: Mrb.10-III, Mrb.13-IV, G.21/4,
 G.232/3, G.309/3, G.399/3, G.500/3
 Muhammed: K.2/21, G.518/1,
 G.518/2, G.518/3, G.518/4, G.518/5,
 Kt.42/1
 Muḥibbî: Thm.1-V, Thm.2-V,
 Murtaẓā: G.123/5, G.518/5
 Mūsā: K.1/3, G.40/1, G.127/4,
 G.203/2, G.222/5, G.236/6, G.276/5,
 G.294/3, G.319/2, G.324/1, G.371/3,
 G.495/5, G.573/3, G.573/3, G.619/2,
 Muştafâ: Nz.5/3
 Mürîd: G.420/5

▪ N ▪

Naḥcûvân: G.404/2
 Necâtî: Thm.3-V, Thm.4-VII, Thm.5-
 V
 Nemrûd: G.173/1, G.202/4
 Nerîmân: G.198/5, G.596/3
 Nihânî: Kt.33/1
 Nizâmî: Mhs.2-V, G.483/7
 Nûḥ: G.33/4, G.34/1, G.34/2, G.34/3,
 G.34/4, G.34/5, G.167/1, G.262/2,
 G.524/2, G.588/8, Kt.23/4

Nu‘mân: G.186/2, G.257/5
 Nûşirevân: Trc.2-III, G.658/3

▪ O ▪

‘Oşmân: G.203/3, G.546/7, G.663/4

▪ Ö ▪

‘Ömer: G.128/1, G.128/2, G.128/3,
 G.128/4, G.128/5, G.663/4

▪ P ▪

Pervîz: G.278/2

▪ R ▪

Rab: G.14/1, G.14/2, G.14/3, G.14/4),
 (G.14/5, G.30/4, G.99/1, G.99/4,
 G.222/8, G.440/3, G.550/7, G.555/3,
 G.603/4, Kt.23/4

Râfizî: G.518/4

Raḥîm: G.420/2

Raḥmân: G.51/3, G.134/2, G.148/2,
 G.356/6, G.420/2, G.420/3, G.488/3,
 G.492/7, G.494/2

Resûl: Mrb.13-III, G.250/2, G.488/1

Revân: G.404/4

Rıdvân: G.37/7, G.181/3, G.498/8,
 G.642/2

Rûm: Mrb.1-I/1, Mrb.13-IV, Trc.1-I,
 G.248/3, G.404/1, Nz.4/6

Rûmili: 493/1

Rüstem: G.180/1, G.241/6, G.407/1,
 G.552/4, G.563/4, G.596/6

▪ S ▪

Sāhire: G.127/4

Sāhirī: G.553/2

Şan'an: G.382/4

Sāmīrī: K.1/5

Şām: Mrb.1-I

Şaruhan: G.636/5

Selīm Hān: K.2/19, Trc.1-I, Trc.1-II,
Trc.1-III, Trc.1-IV, Trc.1-V, G.412/1,
Kt.3/1, Kt.28/2, Kt.28/4

Sevād-ı A'zam: G.169/3, 492/2

Sīn: Mrb.13-IV

Şokrāt: G.137/2

Su'ālī: G.630/3

Sührāb: G.596/6

Süleymān: K.3/10, K.5/6, G.64/3,
G.198/5, G.203/6, G.324/4, G.361/2,
G.397/2, G.459/1, G.492/5, G.497/4,
G.580/5, G.580/7, G.602/3, G.643/1,
G.659/7, G.651/2

Sündüs: G.344/1

▪ Ş ▪

Şāh u Gedā: G.34/3

Şām: Mrb.13-IV

Şāpūr: K.1/15

Şāvūr: G.377/3

Şat: G.311/2

Şebdīz: G.133/5

Şeddād: G.201/4

Şemsü'd-dīn: G.606/2

Şemsī: Kt.31/3

Şeyh-i Ekber: G.286/5

Şeyhī Çelebi: Mrb.2-I, Mrb.2-II,
Mrb.2-III, Mrb.2-IV, Mrb.2-V, Mrb.2-
VI, Mrb.2-VII, Mrb.2-VIII, Mrb.2-IX

Şeytān: G.152/4

Şīrīn: G.53/1, G.105/2, G.122/4,
G.133/5, G.139/1, G.140/3, G.172/3,
G.278/2, G.341/4, G.342/4, G.366/1,
G.430/3, G.434/4, G.436/5, G.458/5,
G.504/6, G.597/4, G.612/1, G.612/6,
G.631/1, G.644/1, G.649/2

▪ T ▪

Tāhā: G.68/3

Tañrı: G.66/1

Tātār: G.143/4, G.224/2, G.316/1,
G.427/4, G.488/4, G.489/3, G.605/1

Tīre: G.421/6, G.535/2, G.551/2

Tuğrul: G.122/1

Tūr: G.324/1

▪ U ▪

‘Ubeyd: G.398/4

‘Ubeydī: G.630/5

▪ Ü ▪

Üngürü: Kt.31/3

‘Üzeyr: G.159/2

▪ V ▪

Vaḳḳāş: K.7/2, G.552/4,

Vāmık: G.40/2 G.205/2, G.262/1,
G.482/2

Vaṣṣāf: Trc.1-V, G.209/5

Viṣālī: G.630/5

▪ Y ▪

Ya'kūb: K.5/9, G.58/1, G.309/3,
G.412/7, G.603/2

Yāḳūt: G.58/3, G.312/3, G.497/4,
G.669/2

Yaradan: G.439/1

Yāsīn: G.140/3, G.492/6

Ye'cūc: Trc.1-I, Trc.1-II, Trc.1-III,
Trc.1-IV, Trc.1-V

Yehūdā: Mrb.7-VII, G.236/6

Yemen: G.549/4

Yezdān: Mrb.6-III, G.557/3, G.601/1

Yezīd: G.518/4

Yūsuf: K.5/9, Mrb.10-III, G.10/4,
G.26/3, G.58/1, G.74/6, G.93/1,
G.172/1, G.174/5, G.180/2, G.181/2,
G.196/7, G.226/4, G.257/3, G.265/2,
G.298/4, G.309/3, G.389/5, G.399/1,
G.399/2, G.399/3, G.399/4, G.399/5,
G.399/6, G.399/7, G.405/3, G.412/7,
G.474/4, G.499/6, G.535/1, G.540/2,
G.599/3, G.603/2, G.636/4, G.649/2

▪ Z ▪

Zahīr: Kt.4/3

Zāl: G.241/6, G.563/4

Zātī: G.630/3

Zeyd: G.398/5

Zübeyr: G.159/3

Zülālī: G.630/1

Zū'l-Celāl: Trc.1-IV

Züleyhā: G.10/4, G.181/2, G.196/7,
G.226/4, G.311/1, G.465/2, G.535/1,
G.636/4

EKLER

EK.1: Celâl Bey'in *Manzum Şerh-i Avâmil*'i

Şairin eserlerinin incelendiği bölümde, genel olarak *Avâmil* ve eserin nüshaları hakkında bilgi verildiği için aynı bilgiler burada tekrarlanmadı. Eserin metni tespit edilen 2 nüshadan hareketle kurulmuştur. Nüshaların muhtevaları küçük farklar dışında genel anlamda benzeşik özellikte olmakla birlikte başlıklarda farklılıklar bulunmaktadır. MŞ'de bazı başlık yerleri boş bırakılmış ve tüm başlıklar yazılmamıştır. Bundan dolayı başlıklarda HD'deki şekiller esas alınmıştır. Metin içerisinde kullanılan nüsha kısaltmaları şu şekildedir:

HD: Süleymaniye Kütüphanesi, Hamidiye 532, 94^a-99^b.

MŞ: Süleymaniye Kütüphanesi, Mihrişâh Sultan 439, 46^b-49^b.

‘AVÂMİL-İ MANZŪME*

Bismillâhi'r-raḥmāni'r-raḥîm

Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilātün Fā'ilün

- 1 Minnet ü şükr ü sipās ol pâdişāh-ı ‘āleme
Kıldı iḥsān cümleten ‘aqlı vü cānı ādeme
- 2 Kudretiyle bir ğubār iken bize virdi vücūd
Zinde idüp ma‘rifet nūrından itdi feyz-i cūd
- 3 Hem şalevāt hem selām olsun Reşūli yādına
Raḥmet erzānī ola aşḥābına evlādına
- 4 Hikmetiyle genc-i ‘ilm oldı kulüb-ı şeyḥ ü şāb
Ādemüñ ol gence oldı iki sem‘i iki bāb

* Başlık MŞ'de, besmele HD'de.

4^a - genc-i ‘ilm / genc-i ‘ām MŞ.

- 5 Vāridātı ol kapulardan ider cümle duḥūl
Maşrafı ḡayrı kapudan ‘āleme bulur şümūl
- 6 Ya‘ni bāb-ı maşrafı ol gencüñ olmışdur dehān
Leb durur ol bāb-ı nuṭṭuñ ḡufli miftāhı zebān
- 7 Ger dehānından kişinüñ şādır olmasa cevāb
Maḡzenü’l-Esrārdan olmaz ḡaḡīḡat fetḡ-i bāb
- 8 İki şey’üñ kıldı beyninde kelāmı rābıṭa
Eyledi ‘ālem nizāmına ḡurūfı vāşıṭa
- 9 Lāzım oldı herkese zabṭ-ı ma‘ānī-i şerīf
Līk zabta ḡābil olmaz olıcaḡ her şey laṭīf
- 10 Ol cihetden her murāda olınur terkīb-i ḡarf
Bu şınāyi‘ ile kelām-ı ḡarf olur ma‘nāya ṡarf
- 11 Bu ḡurūfuñ aşlı cümle bist ü heşt esmā durur
Līk ma‘nāya nāṡar her biri bir deryā durur
- 12 Bu ḡurūf ile kemālin ‘āleme şerḡ itdi hep
Niçe yüz biñ dil ṡuhūr itdürdi budur bñ’l-‘aceb
- 13 Niçe biñ dil daḡı iḡdāṡ itse eyler iktifā
ḡayrı ḡarfe iḡtiyāc olmaz bulunmaz intihā
- 14 Her ḡaçan kilḡ-i debīr ola varaḡda ḡatre-rīṡ
Şanasın Baḡr-ı Sefīd üzre aḡar Ḳaradeñiz
- 15 Bir deñizdür bu ki üç ḡarfı anuñ bir baḡr olur
‘Ārif olan kişi bir ḡarfinde biñ deryā bulur
- 16 این سبب در نقطه با کز نظر مستور گشت
در حقیقت جمله معنای حروف بست و هشت
- 17 Ḳudretullāhı iḡāṭa idemez ‘ilm-i beşer
Kim kitāb-ı ḡikmetinden bir varaḡdur baḡr u ber

- 18 Gūş-ı insān alımaz aşlā bu kudretten haber
Hūş-ı vicdān añlamaz cidden bu ‘ibretten eşer
- 19 Kā‘ide üzre kaçan kim bu hurūf imlā olur
Bunlaruñ terkibi birle her murād inşā olur
- 20 Hāşılı terkibi hem üç nev‘ ile kısmet bulur
Biri ism ü biri fi‘l ü birisi hem harf olur
- 21 Bunlaruñ ba‘zı geh olur ba‘zına dāhil olur
Ol maḥalde her biri bir vech ile ‘āmil olur
- 22 ‘Āmil olan harf olur ya fi‘l ya esmā olur
Ref‘ u naşb u cerr ü cezm ile kamu hemtā olur

Sebeb-i Te’lîf-i Kitāb

- 23 Hāzret-i Şeyhü’l-imām anları te’lîf eylemiş
Bu ‘avāmil faşlını bir hūb ta’rîf eylemiş
- 24 Anı gördüm okıyan hıfzında çok ‘usret çeker
Hem maḥallinde ‘amel itdürmede zaḥmet çeker
- 25 Neşr olıcak hıfzı zîrā hātıra müşkil olur
Nazmı ezber kıлмаğa her kimsene mā’il olur
- 26 Neşri hıfz itseñ yine nisyān ile nālān olur
Nazmuñ ammā hıfzı mümkün zabtı hem āsān olur
- 27 Cem‘ u zabt itmek perîşān gevheri müşkil durur
Rişte üzre nazm idicek gözlemek kābil durur
- 28 Ol cihetden bunları Türkice manzūm eyledüm
Mübtedinüñ kendü maḫşūdınca merḫūm eyledüm
- 29 Umaram bu terceme maḫbūl ola biz ala nām
Māyil olup nazmına ezber kılalar ḥās u ‘ām
- 30 Bu ‘avāmil faşlını nazm itmeden budur murād
Okıyan hem diñleyen dāyım ide ḥayr ile yād

- 31 Tā ki ola kim okıya bir du‘āsı müstecāb
Hâşıl ola bir du‘asıyla niçe yüz biñ şevāb
- 32 Bu bahāneyle ümīdüm bu durur me’cūr olam
Bir kara yazulı mücrim ‘abd iken mağfūr olam
- 33 Girelüm şerh ü beyāna şūrete gelsüm me’āl
Mübtedīler dersidür lāzım degül çok kıl ü kāl

Fī-Aḫsāmi’l-Avāmil

- 34 Şeyh ‘Abdü’l-Ḳāhirüñ taḫşīş-i aḫvāli budur
Her ne nev‘ ile ki şerh itmişdür aḫvāli budur
- 35 Ḳavli bu vech iledür k’olmış ‘avāmil yüz tamām
Bunlaruñ ḥükmiyle elfāza virilmişdür nizām
- 36 Bu ‘āvāmil iki kısım üzre olupdur münḳasem
Biri lafzıyye biridür ma‘neviyye muntaẓam
- 37 Yine lafzıyye olupdur iki kısım üzre ‘ayān
Ya semā‘ī ya kıyāsīdür diyü kılmış beyān
- 38 Pes semā‘iyye didügüm kim ṭoksan bir olur
Bunlaruñla fenn-i ‘ilm içre kişi māhir olur
- 39 Hem kıyāsiyye yidi ‘āmil olur budur ḥaber
Ma‘neviyye hem iki ‘āmil olupdur muḥtaşar
- 40 Hem semā‘ī olanı kılmış on üç nev‘ ile şerh
Bir ‘amel ḳaşdıyla itmiş birbirin bir şey’e tarḥ
- 41 Bunlaruñ ıtlāk olunmış her birine bir ‘alem
Cümleñüñ a‘mālini bir bir saña idem raḳam
- 42 Hīç maḥall-i şübhe ḳomayup diyem neyse me’āl
Sözlerüm güş eyle k’olmışdur risālem bī-mişāl

E'n-Nev'ü'l-Evvelü Min-^çAvāmilü'l-Lafzıyyetü's-Semā'ıyye

- 43 Bu ħurūf-ı cārre on yidi ħarf olur tamām
Cerr ider her ħanķı isme dāħıl olsa ve's-selām
- 44 Bā ü tā ü kāf ü lām münzū müz ħāşā 'adā
Vāv rubbe fī ilā ħattā 'alā min 'an ħalā
- 45 Ĥarf-i bā bir niçe ma'nāya gelür ey ehl-i aķıl
Bir hem şoĥbet biri daĥı tekābül bi'n-naķıl
- 46 Biri zarfıyyet biri zāyid biridür ta'diye
İsti'ānet birle ilşāk u biri hem tefdiye
- 47 Ĥarf-i minde yine var bir niçe ma'nā ey aĥı
İbtidā-i ġāyet ü teb'iz ile ma'nā-yı fī
- 48 Birisi daĥı gelür tebyin-i cins için 'ayān
Dördini fehm it biri zāyid durur ey nev-cüvān
- 49 Fīde vardur iki ma'nā birisi durur 'alā
Biri zarfıyyet ħaķıķat ya mecāz itme ħatā
- 50 Ger ilā ħarfin şorarsañ iki ma'nā var dilā
Biri ma'ni-i me'adur biri ġāyet intihā
- 51 Ĥarf-i lāmuñ diñle kaç ma'nāsı vardur şerĥ idem
Bir maĥalde dir iseñ görinmesün saña elem
- 52 Biri taĥşış ikisi temlīk üçü ma'nā-yı 'an
Dördü ta'līl için olmışdur beşi zāyid gelen
- 53 Ĥarf-i rubbe vāķıf ol taķlīl için şöhret bulur
Līk ism-i nekre-i mevşūfiye muĥtaşş olur
- 54 Ĥatda nām-ı bāriye lafzan müşābihdür tamām
Bu sebebden iķtizāsıdur anuñ sadru'l-kelām

- 55 Ancak isti'âlâ içündür geldügi harf-i 'alâ
Ya haḳîḳî ya mecâzîdür ne kılsa iḳtizâ
- 56 Harf-i 'anda daḥı ma'nâ-yı tecâvüzdür hemîn
Ėayrı ma'nâ aḥz olunmaz fehmi ideyin 'ilme'l-yakîn
- 57 Kâf teşbîh için olmışdur haḳîḳî ya mecâz
Ger bu ma'nâ olmasa zâyid durur ey pâkbâz
- 58 Münzû müz harfinde iste ibtidâ-i Ėâyeti
Bunların ma'nâda vardur birbiriyle şirketi
- 59 Bulınur hattâda ma'nâ-yı me'ayla intihâ
Ancak istiḣnâ için harf-i ḥalâ ḥâşâ 'alâ
- 60 Birisi vâv-ı ḳasemdür i'tikâd it ey fetâ
Bâ ile tâ naḥvü billâhi vü tallâhi kezâ

E'n-Nev'ü's-Şânî El-Ḥurûfü'l-Müşebbehü Bi'l-Fi'l

- 61 Nev'-i şânî altı harf olmuş mişâl-i şeş-cihât
Naşb-ı ism anlara hem ref'-i ḥaber olmuş şıfât
- 62 İne lâkinne ke-enne enne vü leyte le'al
Bunlara ma'nâ muğâyirdür velî birdür 'amel
- 63 İne vü enne gele taḥḳîḳ ma'nâsın bulur
Evvelinde ennenüñ ya fi'l yâḥod ismi olur
- 64 Hâlete teşbîh için bulmuş ke-enne iştihâr
Harf-i lâkinne hem istidrâk içündür âşikâr
- 65 Şol cevâb içre teğâyürde k'ola iki kelâm
Anların mâbeynine dâḥil olur virür nizâm
- 66 Hâl-i istidrâk iki şâhid k'ola işbât olur
Ol zamân ki cânibeyni nefy ile işbât olur

- 67 Biri anuñ leyte ma'nāsı temennā-yı cihāt
Ya'ni ĩcāb-ı ĩuşul-i mūmteni' hem mūmkināt
- 68 Hem tereccī'ün le'alle dāyimā mektūb olur
Mūmteni'de kim edā itse anı ma'yūb olur
- 69 Mūmkine sa'y eyle sa'yūñ zāyi' olmasun 'amel
Mūmteni' olanda zāyiddür tereccī mā-ħaşal

E'n-Nev'u's-Şālīş El-Ĥarfānū'l-Müşebbehāt

- 70 Nev'-i şālīş mā vü lādur istimā' it ey püser
İsm-i müfred ref' olur bunlarla naşb olur ĩhaber
- 71 Leyse ile müttefiklerdür 'amelde mā vü lā
Ol sebebden aña teşbīh eylemişler aşfiyā
- 72 Her şıfatla leyseye olmuş müşābih ĥarf-i mā
Mā gibi ammā müşābih olmadı ba'zında lā
- 73 Vākıf olmak kaşd iderseñ bunlaruñ āşārına
Ĥarf-i mānuñ gāhi bā dāħil olur aħbārına
- 74 Ĥarf-i mā ma'nāda olur nefy-i muṭlak nefy-i ĥāl
Ĥarf-i lā lā-büd olur nefsinde muṭlak nefye dāl
- 75 Mā-i nāfī ma'rifeyle nekreye dāħil olur
Hem ĥaberle mübtedāya ĥāşılı vāşıl olur
- 76 'Ārif ol sā'il su'āl itse cevābuñ kılma lā
Ĥarf-i lānuñ medħali yokdur ma'ārifde dilā

E'n-Nev'u'r-Rābi' El-Ĥurūfū'n-Nāşibetü'l-İsmü'l-Müfred

- 77 Nev'-i rābi' yidi ĥarf üzre olupdur muntazam
Heftenüñ her günine bir ĥarf olmuş münkasem
- 78 Bunlara beñzer 'amelde var durur bir niçe ĥatt
Naşb ider ammā ki ism-i müfred, bunlar faķat

79 Biri vāv ü biri illā biri yā biri eyā
Biri eydür biri hemze biridür anuñ heyā

80 Vāv ma‘nā-yı me‘a illādur istiṣnā için
Bākisi ḥarf-i nidā olmışdur istid‘ā için

81 Kırb u bu‘d ile tefāvūt bulunur bunlarda hem
Birine vāşıl olur elbetde da‘vetde ‘alem

E’n-Nev‘u’l-Ḥāmis El-Ḥurūfū’n-Nāşibetü’l-Fi‘lü’l-Muzāri‘

82 Nev‘-i ḥāmis ḥarflerdür kim dinilür nāşibāt
Çār-erkāna işāretdür ḥaḳīḳat bu simāt

83 Naşb olur fi‘lü’l-muzāri‘ gelse bunlarla kaçan
Kim ḥurūf-ı nāşibāt olmışdur en len key izen

84 En ile fi‘l-i muzāri‘ ma‘ni-i maşdar bulur
Len kaçan kim dāḥil olsa nefy-i istikbāl bulur

85 Gerçi bir ma‘nide nefy için gelüpdür lā vü len
Līk ekşer len durur te’kīd-i nefy için gelen

86 Daḥil ola lafza key ḥükm olunur ta‘līl için
Ya‘ni bir fi‘li murādāta sebep taḥşīl için

87 Hem cevāb ile cezā için muḳarrerdür izen
Bir ‘amel ḳavlinde taḳdīren beyān itmek suḥen

E’n-Nev‘u’s-Sādis El-Ḥurūfū’l-Cāzimetü’l-Fi‘l

88 Nev‘-i sādis penç ḥarf üzre yazılmış āşikār
Gerçi ma‘nide muḡāyirdür ‘amelde ber-ḳarār

89 Lām u lemmā lā vü lem indür ḥurūf-ı cāzimāt
Bunlara fi‘l-i muzāri‘ cezmi olmışdur şifāt

- 90 Her kaçan kim lem muzāri‘ fi‘line dāhil olur
Ol maḥalde nefy olur hem ma‘ni-i māzī olur
- 91 Harf-i in şart u cezā için olur çün dāhl ider
Māziye dāhlitse istikbāle ma‘nā naql ider
- 92 Harf-i lemmāda bulunur ma‘ni‘ teb‘id-i umūr
Harf-i lemde hem müşāhid ihtimāl-i feyz-i nūr
- 93 Emr olur fi‘l-i muzāri‘ dāhil olsa harf-i lām
Bu dāhı sāyirleri gibi ‘amel eyler tamām
- 94 Harf-i lā bir fi‘le dāhil olsa anı nehy ider
İsme dāhil olsa nefy eyler geçüpdür bu haber

E’n-Nev‘u’s-Sābi‘ El-Esmā’i’l-letī Teczīmü’l-Ef‘āl

- 95 Nev‘-i sābi‘ hem toḳuz esmā durur çün āsumān
İn gibi şart u haber için gelür bilgil ‘ayān
- 96 Bunlara esmā-i menkūse diyü virilmiş ad
Fi‘l gibi çünkü bunlardan olur ma‘nā murād
- 97 Cezm iderler kılsalar ef‘āle bunlar iltikā
Mā metā mehmā men‘yne‘zmā eyyü ennā ḥayşümā
- 98 Eyne birle ḥayşümā ma‘nāsıdur zarfū’l-mekān
Harf-i izmā ile mehmāda olur zarfū’z-zamān
- 99 İki şeyden ya cemā‘atden biri eyyü hemān
Harf-i ennā keyfe ma‘nāsına ancaḳ ey cüvān
- 100 Eyne ma‘nāsına ennā harfīn almış ba‘zı zāl
Kim ḥilāf-ı semte gitmişler budur vāḳı‘da ḥāl

93^b - eyler / ider MŞ.

95^b - bilgil / bunlar MŞ.

97^b - Burada vezin imâlelerle çok zorlanmış. Fiileri cezm ederek şart ve cezâ ifâde eden 9 isimden “men, eyne, izmā”.

E'n-Nev'ü's-Şāmin El-Esmā'i'l-letī Tenşib-i Esmāü'n-Nekirāt

- 101 Nev'-i şāmin çār esmādur ki naşb eyler hemān
Her temīz için gelen esmā-i nekrātı 'ayān
- 102 Biri anuñ 'aşera geh ferd ü geh terkīb olur
Yine terkībinde iki vech ile tertīb olur
- 103 Hāzf olur tāsı müzekker olsa temyīzi ne şek
Şābit olur ger mü'enneş olsa tā 'aşrīne dek
- 104 Aña işneyn ü aḥad terkīb olınsa ey püser
Ya'ni dinilse aḥad-evvel yaḥod işnā-'aşer
- 105 On toḳuz olinca temyīzi anuñ müfred olur
Ger ḥılāfı yazıla ehli ḳatında redd olur
- 106 Dinilür vāḥid müzekker-müfred olursa ḳaçan
Ger müşennā-yı müzekker olsa işnāndur gelen
- 107 Tā olur vāḥidde çün müfred mü'enneşdür 'ayān
Hem müşennāsında anuñ yazılurmuş işnetān
- 108 Bu şıfatlar bir kıyāsī ḳā'ide meşhūrdur
Üç 'adedden ona varınca bu yoldan dūrdur
- 109 Ona varınca mü'enneş gelse tā nokşān olur
Ger müzekkerle izāfet bulsa tā işbāt olur
- 110 Ḥayli müşkildür kimesne yola gitmek bī-refīḳ
Ġaflet itme kim muḥālīfdür kıyāsa bu ṭarīḳ
- 111 Gelse terkīb-i müzekker olur işnā vü aḥad
Ger mü'enneş olsa aḥad işnetā ḳalur ebed
- 112 On biri on ikisi uyar kıyāsa urma lāf
On üçinciden yigirmiye varınca ber-ḥilāf

- 113 Ya'ni on üçden yigirmiye varınca her 'aded
Çün mü'enneş ola elbetde olunur tāsı redd
- 114 Līk her onda olur tā-i mü'enneş ber-ķarār
Ger müzekker olsa bunların hılāfı üzre cār
- 115 Ya'ni yazılmaz müzekker olıcaķ tā-i 'aşer
Tā-i te'nīş ola öninde müzekker ola ger
- 116 Fehm it üçinci 'adedden ona varınca maħall
Ger müzekker ger mü'enneş cerr ü cem' eyler 'amel
- 117 Tis'a vü tis'īne dek on bir 'adedden bu eşer
Ger müzekker ger mü'enneş müfred ü menşüb ider
- 118 Hem ma ile elfden şöra gelen ism-i temīz
Cümlesi maħfūz müfred olısar ħod ey 'azīz
- 119 Olur elfün teşniyeyle cem'i al benden ħaber
Ķā'ide budur [...] bī-cem' olur ey pür-hüner
- 120 Birisi ism-i kem durur ma'nā-yı istifhām içün
Birisi daħı ke'eyyin keşreti i'lām içün
- 121 Birisi anuñ kezādur vefretin izhār ider
Ya'ni kim yanında olan naķdini iş'ār ider

E'n-Nev'u't-Tāsi' Esmā'ü'l-Ef'āl

- 122 Nev'-i tāsi' hem tokuz 'āmil olupdur bi't-tamām
Dinilür esmā-i ef'āl anlara beyne'l-enām
- 123 Üçidür ref' iden ancaķ altı durur nāşibāt
Līk ma'nā ile hem bunlarda bir durur cihāt

116-117 - 117. Beyit HD'de yok. 117. beytin ikinci mısrasıyla, 116. beytin ikinci mısrasının yerleri de farklı.

117^b - maħfūz müfred olısar ħod ey 'azīz / maħfūz olur müfred olur ħod ey 'azīz MŞ.

- 124 İsmē dāhīl olmağ ile görünür esmā-i fī'l
Fī'le çün oldı bedel aḥz olunur ma'nā-yı fī'l
- 125 Belhedür biri anuñ biri ruveyde bī'l-bedel
Hem 'aleyke dūneke hem hā durur hem ḥayyehel
- 126 Bilki ma'nā-yı ruveyde emrdür mūhlet için
Belhe lafzı terk içündür şanma kim da'vet için
- 127 Vāşıl ola Zeyde şol dem dūnek ile ḥarf-i hā
Zeydi aḥz ile dimekdür Bekre vū 'Amra dilā
- 128 Evvelinde yazılır görseñ bir ismūñ ḥayyehel
Her ne şey olursa olursa bir şaḥşa dimekdür aña gel
- 129 İsmē dāhīl olsa bunlardan birisi nāgehān
Mūcibi emr ism-i mef'ūl olur it ḥāṭır-nişān
130. İsmīni ref' eylemekde bu üçi yeksāndur
Biri heyhāt u biri şettān biri şer'āndur
- 131 Bu'd için ma'nā-yı māzīde gelen heyhāt olur
İftirākı kimsenūñ şettān ile işbāt olur
- 132 Zeyde şer'an dāhīl olsa sūr'atın ızhār ider
Medḥalinūñ bir 'amelde keşretin iş'ār ider
- 133 Aşl-ı ef'ālūñ hīç a'mālinde keşret yok durur
Ger bu esmā ile merbūṭ olsa ḥālet çok durur

E'n-Nev'u'l-Āşir El-Ef'ālū'n-Nāķışa

- 134 Nev'-i 'āşir hem on üç fī'l olur ey nūr-ı başār
Ref' olur ism anlaruñ dahliyle naşb olur ḥaber
- 135 Tesmiye oldı bu ef'āle anuñçün nāķışa
Fā'il ile olmaz ancak kelām-ı ḥālişe

- 136 Ya'ni ism ile tamām olmaz kelām-ı mu'teber
İttişālinde olur elbetde muhtāc-ı haber
- 137 Biri anuñ kāne bir ma'nāyı istimrār için
Biri isti'māl olur ancak hudūs iş'ār için
- 138 İntikāl için olur üçüncisi 'ilme'l-yakīn
Hem gelür māzī için dördüncü ma'nāsı hemīn
- 139 Hem beşüncüsü daḥı gāhi gelürmiş zāyide
Ger 'amel itdürmege tahtında yokdur fāyide
- 140 Sāyiri hem şāra zalle mā-fetā emsā durur
Eşbaḥa mā-zāle bāte leyse vü edḥā durur
- 141 Birisi mā-berihedür biri mā-infek 'ayān
Birisi mā-dāmedür bākī fūrū'ı hem-çünān

E'n-Nev'u'l-Hādī-ʿAşer El-Ef'ālü'l-Mukārebe

- 142 On birinci nev'i dört ef'āl yazmış muḳtedā
Ḳurb ma'nāsına kerube kāde evşeke 'asā
- 143 Bunlara ef'āl-i ḳurb olmuşdur ey cān tesmiye
Mücibe ma'nāları daḥı ṭama' hem terceme
- 144 Fi'l ü ma'nāda bu dört isme çün birdür maḥall
İsm-i vāḥid ref'i olmuş anlara ancak 'amel
- 145 Bunlar aḥbārın ider fi'lü'l-muzāri' iḳtiżā
En ile menşüb olur aḥbār-ı evşek ü 'asā

139^a - daḥı / anuñ MŞ.

142^b - Veznin ilk tef'ilesinde problem var.

E'n-Nev'ü's-Şānī-‘Aşer El-Ef‘ālū'l-Medḥ Ve'z-Zem

- 146 Biri hem ef‘āl-i medḥ ü zem durur ey pür-ḥired
Ni‘medür hem sâ’e bi’sse ḥabbezā nîk ü bed
- 147 Lām-ı ta‘rîf ile olan ism-i cinsi ref‘ ider
Medḥ ü zemme daḥı maḥşûş ismine eyler eşer

E'n-Nev'ü's-Şālīşü-‘Aşer El-Ef‘ālū'l-Kulüb

- 148 On üçinci nev‘ine dirlermiş ef‘āl-i kulüb
Var durur bu cümlede şekk ü yakîn içün vücūd
- 149 Birisi anuñ ‘alimtü hem vecedtü ey emîn
Birisi daḥı ra’eytü bu üçidür li’l-yakîn
- 150 Şekk içün olanlaruñ biri zanentü âşikār
Birisi daḥı ḥasibtü biri ḥiltü ber-ḳarār
- 151 Hem ze‘amtü altı fi’l içre olinmışdur vasaṭ
Ne yakîn ne şekk tevessuṭda ḳarār itmiş faḳaṭ
- 152 Bu yidi ef‘āl iki mef‘ul eyler iḳtizā
Hem ola şāninci evvelden ‘ibāret muṭlaḳā
- 153 Çün bu ef‘ālūñ biri esmā ile mektüb olur
‘Ādet oldur ki mef‘ulī daḥı menşūn olur
- 154 Olsa taḥtında eger mef‘ul-i şānīnūñ zamīr
‘Āyid olur evveline ol bu şan‘atdan ḥabīr

El-Ḳıyāsiyye

- 155 Yidi ‘āmil diyü olmışdur kıyāsiyye beyān
Fi‘ldür biri ‘ale’l-ıtlāk iden ḥatır-nişān

154^a - eger / hem MŞ.

155^a - ‘āmil diyü olmışdur / ‘āmildür diyü olmış MŞ.

- 156 Biri daḥı ism-i fā'ıldür 'amel eyler tamām
Birisi hem ism-i mef'ül olmuş añla ey ğulām
- 157 Birisi hem anuñ olmuşdur cibillī ber-nişān
Bir şıfatdur k'ana dınmışdūr şebīhe ey cüvān
- 158 Birisidür maşdar anuñ birisidür ism-i tām
Birisi daḥı bir ism ism-i muzāf ola müdām
- 159 Bir maḥalde bu üçi bil olısar dāḥil eger
İsmini ref' eyleyüp mef'ülini menşüb ider

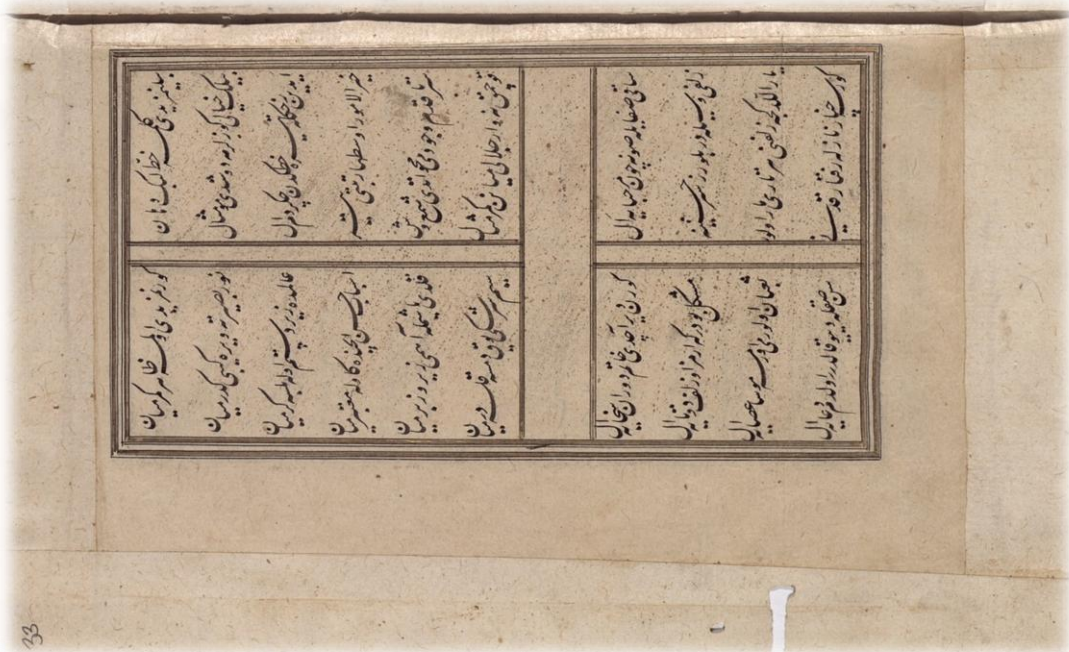
El-Ma'neviyye-i 'Adedān

- 160 Ma'neviyye daḥı bil iki 'adeddür muḥtaşar
Ya'ni kim fi'l-i muzāri' mübtedā ile ḥaber
- 161 Kā'ide budur ki bunlar mevķı'ında ref' olur
İkisi daḥı maḥallinde birer 'illet bulur
- 162 Bulınur fi'l-i muzāri'de bu vech ile 'amel
İsm-i fā'il mevķı'ında çünki olmuşdur bedel
- 163 Mübtedā ile ḥaberde 'āmil olan ibtidā
Bu 'ameller şüret-i ma'nāda bulmuş intihā
- 164 Ḥamdülillāh 'avn-ı Bārī virdi ḳalbe ihtimām
Şerḥ-i icmāl ile nazma geldi yüz 'āmil tamām
- 165 Umaram bu risālem ola maḳbül-i kibār
Rağbet ile tālīb-i 'ilm içre bula iştiḥār
- 166 İdemez bunlardan istignā vazī' u ger kebīr
Ḥazẓ alır bu ma'rifetden ger refī' u ger şağīr
- 167 Bu 'avāmil söylenür gerçi ki beyne'l-mübtedā
Līk olmuşdur ma'ārifde tarīķi müntehā

- 168 Bu durur mirkāt-ı tāk-ı fazl u bāb-ı terbiyet
Budur erkān-ı binā-yı kaşr-ı ‘ilm ü ma‘rifet
- 169 ‘İlm-i dīn ma‘nāda bir kaşr-ı mu‘allādur hemān
Bu ‘avāmil aña olmışdur yüz ayak nerdübān
- 170 Kankı ‘ālim şarf u naḥve kılmamışdur iltifāt
Olmaz anuñ ‘ilminüñ saṭḥ u bināsında şebāt
- 171 ‘İlm ile fazl ile egerçi şarf olupdur vālide
İhtiyācı var tevellüdde velīkin vālide
- 172 İştigāl-i şarf u naḥvi bil katuñda hemçü deyn
Lāzım u şābit durur her şeyde ḥaqq-ı vālideyn
- 173 Muhtaşar mergüb olupdur kıлма tavīl-i kelām
Ey Celālī sākin ol geldi maḥall-i ihtimām
- 174 Kim ki okıyup bu nazmı şāhibin yād eyleye
Ḥaqq için rūḥın du‘ā-yı ḥayr ile şād eyleye
- 175 Diyene hem bā‘iş olana kıla her kim du‘ā
İki ‘ālemde murādın ḥāşıl it yā Rabbenā

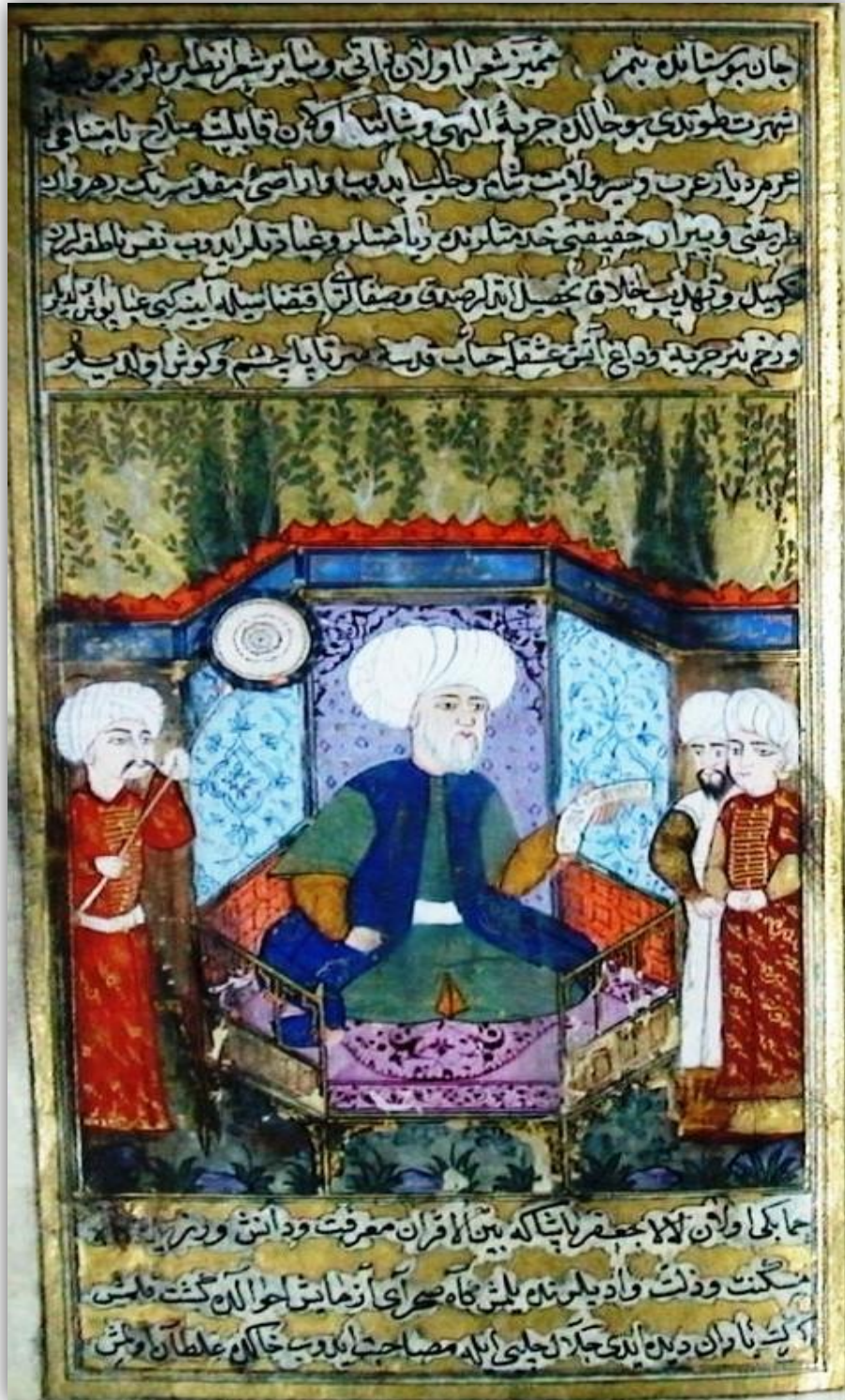

Hüsni-yî Yûsuf, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi, Ali Rıza Paşa Kitapları: 1872.

Şiir Mecmuası, Michigan Üniversitesi Türkçe Yazmaları: 356 .
Su'âl-i Celâl Beg - Cevab-ı Sultân Selîm Hân

EK.3: *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'dan Celâl Bey'in MinyatürüÂşık Çelebi, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*, Fatih Ali Emirî Millet Ktp.772, 94^a.